FUTÛHÂT-I MEKKİYYE'NİN FUTÛHÂTI

Muhyiddin İbn Arabî
kaddesellâhü sırrahu'l azîz

İhramcızâde

Hacı İsmail Hakkı ALTUNTAŞ

بســم الله الرحمن الرحيم

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî
(kuddise sırruhu'l-celî)
Efendimizin şu kıt'a-i mergûbesi hepimiz hakkında ne büyük beşâreti hâvîdir:

لنا دولة في آخر الدهر تظهر

فمن كان منا أو يقول بقولنا

فتظهر مثل الشمس لا تتستر

فبشره بالدنيا والأخرى يبشر.

Zamânı yakalamakta bizim bir devletimizin bulunduğu zâhir oluyor,
güneş gibi ortaya çıkıyor ki, örtülemez.

Kim bizden ise veya bizim dediğimizi söylüyorsa,
Onu müjdele! O, dünyâ ile de Ahiret ile de müjdelenir.

Sefîne-i Evliyâ Evliyâ-yı Ebrâr
Şerh-i Esmâr-ı Esrâr
Osmânzâde Hüseyin VASSÂF

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurduğu hikmetlerden bazı seçilen bölümler istifadeye sunulmuştur.

Tevfik ve hidâyet ancak Allah Teâlâ'dandır.

İhramcızâde İsmail Hakkı

İçindekiler

HZ. ŞEYH-İ EKBER MUHYİDDÎN-İ ARABÎ (Kuddise sırruhu'l-celî) 7

ALLAH TEÂLÂ VE KUL ARASINDAKİ İLİŞKİ TERAZİSİNİ DENGEDE TUTMAK 59

ALLAH TEÂLÂ'NIN GENİŞ RAHMETİNE GÜVENMENİN TEHLİKELİ YÖNLERİ 61

ALLAH TEÂLÂ'NIN MEKRİ (ALDATMASI) SIRRI 65

ALLAH TEÂLÂ'NIN VASITASIYLA ZENGİN OLAN O'NA MUHTAÇTIR 71

"ALLAH'TAN BAŞKA İLÂH YOKTUR VE MUHAMMED ALLAH TEÂLÂ'NIN RASÜLÜDÜR' CÜMLESİNİN BİLİNMESİ 73

HAYAL MERTEBESİ VE ETKİLERİ... 84

İNSANLARA ÖĞÜT VEREN BENİ TANIMAMIŞTIR, ONLARA HATIRLATAN BENİ TANIMIŞTIR 88

NİÇİN NAFİLE İBADET YAPMALIYIZ? 95

ALTMIŞ İKİNCİ KISIMI 117

AZALAR ŞİKÂYET ETMESİN 122

MİNA'DA KURBAN OLMAK... 123

SUKUTUMUZDAN ANLAMAYAN KELÂMIMIZDAN NE ANLAR Kİ 136

SAHABE VE BİZ 137

ÂDEM VE HAVVA'NIN BEDENLERİNİN YARATILIŞ SIRLARI................. 137

HOMOSEKSÜELLİĞİN [Eşcinselliğin] CİNLERLE BAĞLANTISI VARMI? . 139

MELÂMİLER NEDEN BİLİNMEZ 139

EBÛ KEBŞE'NİN OĞLUN SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM YOLUNDA OLMAK 140

BÜTÜN DİNLERİ ASLI 141

'KALBİNİ BENİM EVİM YAPIP ONU BAŞKALARINDAN BOŞALTANA NE VERECEĞİMİ KİMSE BİLEMEZ; KALBİ BEYT-İ MAMUR'A BENZETMESİNLER, ÇÜNKÜ ORASI -BENİM DEĞİL MELEKLERİMİN EVİDİR VE BU NEDENLE DOSTUM ORADA KALMADI' MÜNAZELESİNİN BİLİNMESİ 143

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurduğu hikmetlerden 143

DÖRT YÜZ BEŞİNCİ BÖLÜM 143

ÇOCUK FİTNEDİR 150

BEDDUA ETME DENİR, ... 151

BEDDUAYI DÜZELTMEK İÇİN DUA 151

DUÂ YA İHTİYACIM YOK DEME 151

KALP SECDE ETTİ Mİ, EBEDİYYEN KALKMAZ 152

Kalp secdesi hakkında tasavvuf yolunun esası şudur: 152

BATINÎ YORUM 155

KALP SECDESİ EHLİNDEN 155

VELÎLERDEN BİR GRUP, SECDE EDEN ERKEK VE KADINLARDIR. 156

KALBİN SECDESİNİN, YÜZ, BÜTÜN VE PARÇANIN SECDESİNİN BİLİNMESİ. O İKİSİ İKİ SECDE VE İKİ SÜCÛD MENZİLİDİR 158

GÜNAHKÂRLAR NEDEN CEZA ÇEKERLER 173

MELEKLER İTİRAZ ETMESEYDİ, SECDE ETMEKLE SINANMAZLARDI.... 175

İNTİHAR EDENİN NAMAZI KILINIRI MI KILINMAZ MI? 176

SEVGİ ŞARABI NEDİR? 179

YÜZ ON YEDİNCİ SORU 187

ON ÜÇÜNCÜ SİFİR 188

[FÜTÛHÂT-I MEKKİYYE'NİN] DOKSANINICI KISMI 188

Rahman ve Rahim Olan Allah Teâlâ'nın Adıyla 188

YETMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM'ÜN DEVAMI 188

YÜZ ON SEKİZİNCİ SORU 188

ŞEYTAN ÜMİT KESMEDİ 191

SEMBOLLERİN ÇIKIŞINDAKI SIRLARDAN 192

MUCİZELER İLMİ 192

Bazı insanların kalbine ağır gelen siyahlık ve taşlaşma sebep olan "HACER-İ ESVED" 194

ALLAH TEÂLÂ'NIN SEÇTİĞİ ŞEYLER 200

REHBET (Korku) 219

NEBİLİK MAKAMI VE SIRLARININ BİLİNMESİ ve DUA 227

DAVUD aleyhisselâm, Hz. MERYEM Validemiz VE İSA aleyhisselâmın ORUÇLARI 233

AZABIN ZORUNLULUK MENZİLİNİN MUHAMMEDİ MERTEBEDEN BİLİNMESİ 235

ALLAH TEÂLÂ MELEKLER İLE CİNLERİ GİZLİLİK ÖZELLİĞİNDE ORTAK YAPMIŞTIR 247

FERASET MAKAMININ BİLİNMESİ VE SIRLARI ve KIYAFETNÂME 253

BEŞ VAKİT NAMAZI TERK EDEMEZSİN 271

KADER 273

KELÂM VE SEKİNE 280

İMAM ALİ B. EBU TALİB kerremallâhü veche ye NEBEVÎ TAVSİYELER 285

HZ. MUHAMMED SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM'İN HZ. EBU HUREYRE'YE TAVSİYELERİ 300

SULTANA TAVSİYE MEKTUBU 316

KUR'ÂN-I KERİM HAFIZLARI EN ŞEREFLİ İNSANLARDIR 320

ŞAHADET MERTEBESİ 321

SEHİV SECDESİNDE NİÇİN İKİ DEFA SECDE YAPILIR? 324

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem ve Hazret-i Şeyhu'l-Ekber (kuddise sırrûhu'l-athar) ın MİRAÇLARI 325

HZ. RASÛLU'LLÂH SALLA'LLÂHU ALEYHİ VE SELEMİN MİRACI ŞERİFLERİ 325

HZ. ŞEYHU'L-EKBER MUHYİDDÎN-İ ARABÎ (KUDDİSE SIRRUHU'L-CELÎ) NİN MİRACI ŞERİFLERİ 343

HZ. ŞEYHU'L-EKBER MUHYİDDÎN-İ ARABÎ (KUDDİSE SIRRUHU'L-CELÎ) EFENDİMİZİN BU MENZİLDE ÖĞRENDİKLERİNİN BEYANI 367

CENNETE BİLENLER GİRER 375

RABBİMİZİN BİZDEN ALDIĞI MİSAK 376

(HZ. MUSA ALEYHİSSELÂMIN ASASI VE SİHİRBAZLARIN İPLERİ) 383

KADIN MESELELERİ -I- [Kıskançlık-Örtünme Hakkında İncelikler] .. 385

KADIN MESELELERİ -2-'Kadınlar erkeklerin ikizidir' 395

KADIN MESELELERİ-3- [Kadının Şerefli Hikmeti] 408

HZ. İLYAS'IN KADEMİNDEKİ SEKİZİNCİ KUTUP 415

ŞEYHLERE HÜRMET MAKAMI 419

GURBET (Kalbini Arayanlar) 425

ALLAH TEÂLÂ, GİZLİ DEĞİL Kİ.. 431

VAKIA 434

GÖZDEN KAÇIRDIĞIMIZ HUSUSLAR 438

70 BİN KELİME-İ TEVHİD 440

CEHENNEMDE EBEDİ Mİ YANACAĞIZ? 442

İLAHİ BİLGİNİN ASLI.. 442

ONLAR ASLINI UNUTMAZ 445

ARAFAT'IN URENE BÖLGESİNDE DURANIN DURUMU 446

BİLGİSİZLİK.. 451

İBLİS BİR KERESİNDE DOĞRU SÖYLEDİ 451

ARİFLERİN BİLDİĞİ SIRLARDAN: ŞEYTANIN ELÇİLİĞİ 452

MELEKLER İLE CİNLERİN GİZLİLİKTEKİ ORTAK ÖZELLİKLERİ 457

KULUN GERÇEĞİNDEKİ BİLGİLER 465

SEKİZİNCİ VASIL 465

NAMAZ YÜRÜMEKTİR 473

DUA'NIN EMİRLE İLGİLİ İLİŞKİSİ.. 480

TEHECCÜD KILMIŞ OLMAK İÇİN 485

NİSBETİN ANA'YA OLMASI DAHA DOĞRUDUR................................. 487

BESİNLERİ BELİRLEME MERTEBESİNDEKİ HAKİKAT 492

ANNE VE BABAYA ŞÜKRETMEK 496

/48/ İmâmu'l-muhakkîkîn, burhânu'l-mudakkıkîn, ufku'llâh ve a'lemu'l-ulemâ Muhyiddîn-i Arabî (*Kuddise sırruhu'l-alî*) hazretleri, nûr-ı dîde-i ehl-i ma'rifettir. Hicret-i Nebevîyyenin 560 senesinde, şehr-i Ramazânın on yedinci (28 Temmuz 1165) Pazartesi günü veya gecesi, âlem-i dünyâyı vücûd-ı bihbûd-ı âlîleriyle tezyîn buyurmuşlardır. Mahall-i tevellüdleri Endülüs bilâdından Mürsiye kasabasıdır ki, Endülüs bilâdı el-yevm İspanya denilen mahaldir.

İsm-i şerîfleri Ebûbekir Muhyiddîn Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullâh el-Arabî el-Garbî et-Tâî el-Hâtemî el-Endülüsî'dir. Meşhûr âlim Hâtem-i Tâî neslindendir. "Şeyh-i Ekber", "Muhyiddîn-i Arabî", "İbn-i Arabî" nâmlarıyla yâd olunurlar.

هو الشيخ محي الدين أعرف وقته،
لقد صح إيماني بكل كلامه.
بفتح فتوحات عوارفه تنشر ،

فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر.[1]

---

[1] "O, Şeyh Muhyiddîn b. Arabî ki, zamânında kalbleri fethetmekte

Bilmiş ol Hazret-i Şeyhim sana imânım var
Ne şerefdir seni sevmek sana burhânım var
Der-i irfânına nisbet idiyor ***Vassâf****'ın*
Bilmiş ol hazret-i şeyhim sana imânım var

Hz. Şeyh-i Ekber, **Fütûhat**'ta nakl eder ki, peder-i mükerremleri, bir erkek evlâdı olmamasından nâşî pek me'yûs idi. Endülüs'den te'sîr-i ilhâm ile Bağdâd'a gelmiş ve Hz. Abdülkâdir efendimize mülâkî olarak, kendisine bir evlâd ihsân buyurmasını Cenâb-ı Hak'dan temennî eylemesi ricâsında bulunmuştur. Hz. Gavs, bir teveccüh buyurarak, "*Levha nazar ettim, kısmetinde evlâd görünmüyor.*" demesiyle melûl olmuş ve ağlamıştır. Her hâlde temennîde bulunmasını istirhâm edince, Hz. Abdülkâdir, Şeyh-i Ekber'in pederini kendisine takrîb ile, bir müddet arka arkaya vererek oturmuşlardır. "*Temenniyyât-ı hâlisa-i ubûdiyyet-kârânemiz üzerine bizim sulbümüzden gelecek bir evlâdı, Cenâb-ı Vâhibü'l-âmâl size bahş eylemiştir. Hemen zevcenize mukârenet ediniz, bi-iznillâhi teâla bir evlâdın olacaktır.*" diye beşâretle bulunmuşlardır.

Himmet ve kudret-i evliyâ büyüktür, inkâr olunmaz. Bir sene sonra **/49/** Hz. Şeyh-i Ekber dünyâyı teşrîf buyurmuştur. İşte

---

en çok bilinen bir velîdir. Nitekim, onu anlayanlar, gün geçtikçe daha da çoğalmaktadır. Onun her söylediği söze îmânım tamdır. Bunun için isteyen îmân etsin, isteyen inkâr " (H)

Hz. Şeyh'in, Cenâb-ı Abdülkâdir'den feyz aldığı bu nokta-i nazardandır. Bir de, İsmâîl Hakkı hazretleri, **Kitâbü'l-Hitâb**'ında yazarlar ki:

"Cenâb-ı Abdülkâdir'e Cennet'ten ihrâc ve ihsân ve ilbâs olunan hırkayı, zamân-ı intikâllerinde ashâbına vasiyet edip, "*Mağrib'den azîzü'l-vücûd bir zât zuhûr edecektir. Bu hırkayı ona teslîm ediniz.*" diye emir buyurmuşlardır. Şu emrleri üzerine ashâbı, Mağrib'den zuhûr edip, şöhret-i fazılâneleri cihâna şâyî olan Hz. Şeyh-i Ekber'in, Cenâb-ı Abdülkâdir'in buyurduğu zât olacağını ta'yîn ile, hırkayı Hz. Şeyh-i Ekber'e teslîm eylemeleriyle, Hz. Şeyh-i Ekber, "*Bu hırkada cennet kokusu vardır.*" diye almış, kabûl etmiş, o da intikâlinde oğlu Sadreddîn-i Konevî hazretlerine ihdâ eylemiştir. Tafsîli âtîde gelecektir."

Hz. Muhyiddîn, İspanya'nın Sevil Şehri'nde, - o zamân İşbiliye nâmıyla meşhûrdur - burada İbnu Beşkevâl, Muhammed, Ebû Muhammed, Ebûbekir b. Hâlef, Şeyh İbn-i Zerfûn ve Şeyh Ebû Muhammed Abdulhak el-İşbilî el-Ezdî gibi mütebahhirîn-i ulemâdan ahz-ı ulûm eylemişlerdir.

İşbiliye'de tahsîlden sonra 598/(1202) senesinde Mekke-i Mükerreme'ye azîmetle bir müddet ikâmet ve ba'dehû Mısır, Şam, Irak, Sivas taraflarına azîmet ve oradan Konya'ya muvâsalet buyurmuşlardır. Burada meşâhîr-i ulemâdan, Sadreddîn-i Konevî hazretlerinin vâlidesini tezevvüc buyurmuşlar ve Cenâb-ı Sadreddîn'e hilâfet vermişlerdir.

Şeyh-i Ekber, Konya'dan Şam'a hicret ile ibâdât u tâat ve te'lîfât ile meşgûl olmuşlardır.

Şeyh-i Ekber, bir misli daha gelmemiş eâzım-ı İslâmiyye'dendir. Menâkıb-ı celîle ve mehâsin-i celîlesini hâvî eserler yazılmıştır.

İrtihâli :

/50/ Şam'da irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. "Mâte kutbu hümâm" (مات قطب همام) 638/(1240) vefât târîhidir.

Sâlihiye'de türbesi hâlen ziyâret-gâh-ı ins ü cândır.

Avrupalılar bile irfân ve kemâlinin hayrânı olduklarından, hakk-ı âlîlerinde, elsine-i ecnebîyyede de eserler te'lîf olunmuştur. Tarîkaten nisbetleri, Şeyh Cemâleddîn Yûnus b. Yahyâ el-Abbâs hazretleri vâsıtasıyle Hz. Abdülkâdir'e ve Şeyh Takiyyüddîn-i Câmî vâsıtasıyle Hızır (*aleyhi's-selâm*)'a peyveste olduğu gibi, Şeyh Ebû Medyen-i Mağribî hazretlerinin de füyûzât-ı tâmmesine mazhar olmuşlardır.

Ba'zı âsârda Hz. Şeyh-i Ekber'in zâhiren Cenâb-ı Abdülkâdir'den feyz aldığı ve müşârünileyh ile mülâkâtı yazılmış ise de, yanlıştır. Zîrâ Hz. Abdulkâdir 561/(1166)'de terk-i âlem-i fenâ eylemiş, Hz. Şeyh ise 560/(1165)'da zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olmuştur ki, o zamân İspanya'da bir yaşında idi.

Hz. Şeyh, üçyüzden mütecâviz evliyâu'llâh ile görüşüp istifâza buyurduklarını **Fütûhât-ı Mekkiyye**'de ve **Rîsâletü'l-Hırka**'da yazıyorlar. Tarîkı, cemî'-i turukun mecmûasıdır.

Hakk-ı âlîlerinde yazılan bir eserde, "*Müellefât-ı kudsiyyeleri uluvv-ı ka'blarına burhân-ı âdildir. Hızır (aleyhi's-selâm) ile musâhabede ve telebbüs-i hırka-i husûsî-i ma'nevîleri dahi erbâb-ı irfâna ma'lûm bir keyfiyyettir.*" denilmiştir.

Şeyh-i Ekber, sâhili bulunmaz bir bahr-ı ma'rifettir. Şâm-ı şerîfde bulundukları zamân, ağniyâ-yı memleketin pek çok in'âm ve iltifâtlarına nâil oldular ise de, hiç birine rağbet göstermeyip, kifâf-ı nefslerinden fazlasını tasadduk eylemişlerdir.

Ağniyâdan biri, bin altın değerinde bir konak ihdâ eylemişti. Şeyh-i Ekber hazretleri içinde otururlar iken, bir sâil gelip, Allâh rızâsı için bir şey ister. Cenâb-ı Şeyh ise, "*Burada bu evden gayri bir şeyim yoktur, al bunu.*" deyip konağı fakîre teslîm etmişlerdir.

Müellefât-ı celîlerinden tahkîk olunabilmiş olan âsârı beşyüzü mütecâvizdir. Kâtip Çelebi'nin rivâyetine göre altıyüze bâliğ olur.

/51/ Kısm-ı a'zamı ilm-i tasavvufdan olup muhteviyyât-ı ma'nâsını ihâta etmek her yiğidin kârı değildir. Her biri, bir deryâyı bî-pâyândır.

Ba'zı kimseler, âsâr-ı aliyyelerinden hakâyık-ı ma'nâ istihrâc

edemediklerinden, şân-ı âlîlerinde, hâşâ sümme hâşâ, "*Şeyh-i ekfer*" demişler, küfrüne kâil olmuşlar ise de, Hz. Şeyh-i Ekber efendimizin, o gibi şâibeden vâreste olduğuna ve kendilerinin bi-hakkın irfân-ı celîl-i Muhammedî'ye vâkıf; hakâyık-ı ilm-i tevhîdi ârif bulunduğuna îmân eden erbâb-ı irfân dahi bî-nihâyedir.

Zamânımız efâhım-ı ulemâsından bir zât ile hem-sohbet oluyordum. Muharrir-i fakîrin, tarîkat-ı aliyyeye müntesib olduğumu bildiğinden, bahsi Hz. Muhyiddîn'in **Futuhât**'ına nakl ile, "*Efendim medresede müretteb ulûmu tahsîlden sonra Hz. Şeyh'in âsârını tetebbu' etmeğe azm eyledim.* ***Fütûhât****'ı okumağa başladım. Fukahânın, muhaddisînin, müfessirînin fikirlerine muhâlif bir çığırda mübâhase yürütüldüğünü görünce, mütâlaasına devâmdan tehâşî ettim. Fakat bu ilmin, herhâlde daha yüksek bir mertebe-i zevkde anlaşılacağına îmân ile,* ***Fütûhât****'ı öptüm rafa koydum.*" demiş idi.

Zevk-i tevhîde âşinâ olmak için isti'dâd lâzım ve Hz. Şeyh'in âsârı batnu'l-butûna âit olmakla, "*İlm-i zâhirin fevkinde herhâlde ilm-i bâtın vardır.*" diye îmân eylemek muktazî olup ulemâ-ı zâhirenin beyânâtının fevkinde nice hakâyık u dakâyıktan bahseden o sultân-ı ma'rifetin şân-ı pâkinde zebân-dırâzlık etmek muvâfık-ı insâf değildir.

Kâtip Çelebi merhûm, **Mizânü'l-Hak fî İhtiyâri'l-Ehak** nâm kitâbında, "*Ekser âsârında cemâl, semt-i celâl üzre râcih ve gâlib olmakla, sonra gelenlerin kîl ü kâline müeddî olup şânında halk*

ihtilâfa düşmüşlerdir." diyor.

Hz. Şeyh, vahdet-i vücûda kâil olanların kıdvesidir.

/52/ Muhakkıklar cemî'-i ulûmda celâdet-i kadrini tasdîk eylemişlerdir. Tasavvufta tutmuş oldukları meslek pek âlî olup, onun mertebe-i refîasına kimse erememiştir. Şiir ve edebdeki kudreti ise hâiz olduğu makâm-ı âlî ile mütenâsibtir. Aleyhlerinde bulunanlar hakkında kendilerinden olunan suâle cevâblarında, "*Bize i'tikâdı ve tarîkımıza sülûku olanlar, şefâatımıza muhtâc değillerdir. Bizim şefâatimiz belki bize ezâ ve cefâ ve bizi inkâr edenleredir.*" diye büyüklüklerini göstermişlerdir.

Musannefât-ı celîlelerinin ekseri mükâşefât ve vukû' bulan ilhâmât eseridir. Henüz ma'nâsı keşf olunamamış pek çok hakâyık-ı beyâniyyeleri vardır.

Müstakîm-zâde, **Ahid-nâme**'sinin 113. bahsinde der ki:

"Hâl olmadıkça, Şeyh-i Ekber hazretlerinin kitaplarını mütâlâa eylemeye. Zîrâ âdâb-ı şer'a muhil olan mâddeye îkâ edip, zâhir-i şer'a muhâlif zannolunan umûra müsâdefe edip ve hakîkate âgâh dahi olmayıp mazhar-ı hüsrân olur. **Nesebü'l-Harf** nâmında bir te'lîfin üzerinde Hz. Şeyh-i Ekber'in kendi hatt-ı latîfleriyle gördüm, buyurmuşlar ki: "*Bizim bâliğ olduğumuz dereceye vâsıl olmayanlara bizim kitaplarımıza nazar harâmdır.*" diye Şeyh Şârânî nakl eder."

لقد صح إيماني بكل كلامه. فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر.[2]

Medhiyye:

Nâşir-i sırr-ı maârif rehber-i ehl-i yakîn
Vâris-i râz-ı Ali'dir reh-nümâ-yı ârifîn
Sür yüzün dâim hulûsla hâk-pâ-yı Hazret'e
Şeyhü'l-Ekber ***Tâciyâ*** *eyledi ihyâ-yı dîn*

* * *

Ricâlu'llâh sultânı Cenâb-ı Şeyh-i Ekber'dir
Bütün âriflerin cânı Cenâb-ı Şeyh-i Ekber'dir

Uluvv-ı ka'bını takdîr içün akl-ı beşer yetmez
Ledünnî ilminin kânı Cenâb-ı Şeyh-i Ekber'dir

Kulûb-ı âşıkânı nûr-ı feyz pür-ziyâ eyler
İnâyet şems-i rahşânı Cenâb-ı Şeyh-i Ekber'dir

Gubâr-ı âsitânı çeşm-i uşşâka devâ bahşâ
Velîler cân-ı cânânı Cenâb-ı Şeyh-i Ekber'dir

Velâyet mülkünün sultân-ı zî-şân-ı lutuf-kârı
Maârif mihr-i tâbânı Cenâb-ı Şeyh-i Ekber'dir

---

[2] "Onun sözlerinin tamâmına olan îmânım sıhhat buldu. İstelen inansın, isteyen inkâr etsin."

Hakâyık bahrının gencîne-i zî-kıymeti el-hak
Mürîdânın kerem-kânı Cenâb-ı Şeyh-i Ekber'dir

Tecellî-gâh-ı feyz-i akdes olmuşdu dil-i pâki
Görünmez misl-i irfânı Cenâb-ı Şeyh-i Ekber'dir

Yüzün sür pâyine ***Vassâf*** *hem ondan eyle istimdâd*
O sultânın ki unvânı Cenâb-ı Şeyh Ekber'dir

Şâir Nâbî merhûmundur:

Sürmedir hâk-i deri Hazret-i Muhyiddîn'in
Kîmyâdır nazarı Hazret-i Muhyiddîn'in

Bin cihân mes'ele-i râza virüp reng-i edâ
Müfti-i muhtasarı Hazret-i Muhyiddîn'in

Sâf-ı envâr-ı hakâyıkdan olan âsârı
Zerre yokdur kederi Hazret-i Muhyiddîn'iin

Cân u dildir ten-i tahkîka ***Fütûhât*** *u* ***Füsûs***
Eser-i mu'teberi Hazret-i Muhyiddîn'in

Ne ***Fütûhât*** *ki ana derc-i hakâyık itmiş*
Hâme-i feyz-eseri Hazret-i Muhyiddîn'in

*Ne **Fütûhât** ki efvâha halâvet virmiş*
.... şekeri Hazret-i Muhyiddîn'in

/53/ *Ne **Füsûs** eyledi bi'z-zât Rasûl-i Ekrem*
Anı hâss-ı güheri Hazret-i Muhyiddîn'in

*Ne **Füsûs** eyledi ta'mîm sılâ-yı rahmet*
Ni'met-i mâ-hazarı Hazret-i Muhyiddîn'in

Âşıkı nuhbe-i esrârdan âgâh eyler
Nass-ı sırrı'l-kaderi Hazret-i Muhyiddîn'in

Sırrr-ı hestî gibi her bir eseri câmi'dir
Ma'ni-i hoşk-teri Hazret-i Muhyiddîn'in

Rusülün nükte-i nası hikmeti ol şâmildir
Cevher-i ser-be-seri Hazret-i Muhyiddîn'in

Hazret-i Hakk'a ya Peygamber'e yâ Hızr'a çıkar
Bî-vesâit haberi Hazret-i Muhyiddîn'in

Eyledi mezraa-i âlemi sîr-râb-ı güher
Âsumân-ı hüneri Hazret-i Muhyiddîn'in

Mazhar-ı kâmil-i ilm-i ezelî olmuşdur

Kalb-i pâkîze-teri Hazret-i Muhyiddîn'in

Hâtem-i hâssı velâyetdir olursa ne aceb
Ehl-i irfân neferi Hazret-i Muhyiddîn'in

Pertev-i şârika-i âyet-i Kur'ânîdir
Müş'il-i reh-güzeri Hazret-i Muhyiddîn'in

Sad-hezârânın ider vâsıl-ı ser-menzil-i kâm
Sâlik-i bî-siperi Hazret-i Muhyiddîn'in

Öyle ankâdır o kim çerhda olmaz sâkin
Cünbüş-i bâl ü peri Hazret-i Muhyiddîn'in

İstese nûr-ı nigâhından olur çâbuk-ter
Lâ-mekâna seferi Hazret-i Muhyiddîn'in

Ehl-i îmânın olur çeşmine âsârı ayân
Nûr-ı hayrü'l-beşeri Hazret-i Muhyiddîn'in

Ehl-i derdin dilini meşrık-ı envâr eyler
Dem-i feyz-i seheri Hazret-i Muhyiddîn'in

Anı müstağrak-ı tevhîd olan idrâk eyler
Var lisân-ı dîgeri Hazret-i Muhyiddîn'in

Ka'be-dâr olmada pervâne-i ervâh u melek
Tâif-i gürd-seri (?) Hazret-i Muhyiddîn'in

*Girse **Nâbî** ele müjgânımı çârûb iderim*
Hıdmet-i hâk-i deri Hazret-i Muhyiddîn'in

Hz. Şeyh'in âsâr-ı aliyyelerinden **Fütûhât- ı Mekkiyye** ve **Füsûsu'l-Hikem** nâm eserleri hakkında söylenmiştir:

*Bâtın-ı âyât-ı Kur'ân'dır **Fütûhât** u **Füsûs***
*Gevher-i deryâ-yı irfândır **Fütûhât** u **Füsûs***

Hâne-i târîk-i kalb-i gâfili tenvîr ider
*Şu'le-i misbâh-ı îmândır **Fütûhât** u **Füsûs***

Sırr-ı vahdetden haber-dâr eyler ehl-i hâhişi
*Ma'ni-i tevhîd-i Yezdân'dır **Fütûhât** u **Füsûs***

Kem gubâr-ı kuhl idenler kesb ider ayn-ı yakîn
*Kârvân-ı âlem-i cândır **Fütûhât** u **Füsûs***

*Sâhibi hatmi'l-velâye olduğunda **Nâbiyâ***
*İki şâhid iki burhândır **Fütûhât** u **Füsûs***

Bu abd-i ahkar, kemâl-i muhabbetimden nâşî, hâssaten ziyâret maksadıyla Şâm-ı şerîfe azîmet ettim. Hz. Şeyh'in âsitân-ı kuds-âşiyân-ı **/54/** ârifânelerine rûy-ı siyâhımı sürmek şerefine

mazhar oldum. Türbe-i şerîfeleri müşârünileyhin azamet-i hâliyle mütenâsip bulmamış idim. Ahlâf ve eslâf kadr-i âlîlerini bi-hakkın takdîr edememişler. Gerçi türbe-i münîfelerini harâb değilse de, ma'mûr da bulmamıştım. Türbe-i münevverelerini esâsen inşâ eden, kıymet-i ehlu'llâhı takdîrde hârikalar gösteren Yavuz Sultân Selîm Hân merhûmdur. Hz. Şeyh'in irtihâllerinde üzerine türbe yapılmamıştı. Hattâ, merkad-i münîfleri halkın ma'lûmu bile değildi. Perde-i meçhuliyyet arkasında kalmış idi. Lâkin,(إذا دخل السين فى الشين يظهر قبر محى الدين)[3] kelâm-ı kerâmet-encâmıyla, âsâr-ı aliyyelerinin birindeki beyânât-ı ârifâneleri, Sultân Selîm merhûmun, nazar-ı dikkatini celb eylemişti. Mısır Fethine giderken, Şam'ı taht-ı idâre-i Osmâniyye'ye aldıkları zamân, ma'nen vâki' olan keşf netîcesi olmak üzere, kabr-i enverlerini buldular. Derhâl üzerine şimdiki mevcûd kubbeyi ve ittisâlindeki câmi'-i şerîfi inşâya muvaffak oldular.

Mezkûr kelâm-ı âlîde, "***sîn***"den maksad Sultân Selîm; "***şın***" dan murâd Şam olup, "*Selîm, Şam'a girdiği zamân, Muhyiddîn'in kabri zâhir olur.*" demelerinin sırrı nümâyân olmuştu ki, Hz. Şeyh'in uluvv-ı ka'bına burhândır. Bi'l-âhare, Ziyâ Paşa merhûm tarafından ta'mîr edilmişti. Sultân Selîm, Hz. Şeyh'in kabirlerinin üzerine, mükellef bir sandûka ve üzerine sırma işlemeli bir pûşîde ve etrâfına pek musanna' olarak, gümüşten bir şebeke yaptırmışlar; şebeke el-ân mevcûddur.

---

[3] "**Sîn**, **Şın**'a girince, Muhyiddîn b. Arabî'nin kabri ortaya çıkacaktır." (H)

Pûşîde, Sultân Abdulhamîd-i sânî zamânında tecdîd edilmiştir. Pek nefis ve mu'tenâ bir sûrette yaptırılmış; üzerine âyât-ı kerîme işlettirilmiştir. Baş tarafında, (هذا قبر قطب الوجود حضرة محي الدين عربي قدس سره الجلي)[4] işlenmiştir.

Türbede, Hz. Şeyh'in ayak ucunda, Cezâyir emîri, meşhûr âlim Emîr Abdülkâdir ve Hz. Şeyh'in kerîmeleri **/55/** ve bir de Sûriye Vâlisi Nazif Paşa merhûm medfûndur.

Gönlüm, türbede tecemmülât-ı sûriyyeyi dahi aradı. Sultân Mehmed Hân-ı hâmis zamânında , ikinci seccâdeci Zekeriyyâ Bey vâsıtasıyla, pâdişâh-ı müşârünileyhe bir arîza takdîm eyledim. Türbeye şal, halı, seccâde, âvîze, mushaf-ı şerîf, rahle, büyük şam'dan gibi eşyâ ihdâ eylemesini temennî ettim. Pâdişâh, yalnız bir âvîze ihdâ eylemiş, fakat. Şam'da, vâli, o âvîzeyi halkın ârzûsuyla câmi'-i şerîfe ta'lîk eylemiştir.

Zamânımızda, sâha-i zuhûra gelen cihân harbinde Mısır'ı istîlâ ve memleket-i Osmâniyye'ye tecâvüz eden İngilizlere karşı, Şam ve Sûriye havâlisi kumandanlığına ta'yîn olunan Cemâl Paşa'ya, sûreti âtîde aynen münderic mektûbumla, türbenin ta'mîr ve tezyînini ricâ etmiştim. Cenâb-ı Hak, ilhâm buyurmuş, müşârünileyh türbeyi mükemmelen ta'mîr ve tezyîn eylemiş; türbede sâir zevâtın sandûkalarını kaldırtmış; Hz. Şeyh'i müstakil bırakmıştır. Bu abd-i ahkar Cenâb-ı Şeyh-i Ekber efendimize, bu

[4] "Bu, mevcûdâtın kutbu Hz. Muhyiddîn Arabî (kuddise sırruhû'l-celî)'nin kabridir." (H)

yolda, bir hıdmet-i mûrânede bulunmakla mübâhî oldum.

Mektûbumun Sûreti:

"*Efendimizle vicâhen şeref-yâb olamamış isem de, zât-ı sâmîlerine karşı kalbimde, büyük bir hürmet ve muhabbet ve bu mülk ü devletin te'mîn-i saâdeti için efendimizden beklediğim büyük hizmet vardır. Bu ahvâlin te'sîriyle şahsıma âit olmayarak, ma'rûzât-ı âtiyede bulunmağa cür'et-yâb oluyorum.*

Ma'lûm-ı ârifâneleri olduğu üzere, Şam'da defîn-i hâk-i ıtır-nâk olan, Şeyh-i Ekber Muhyiddîn-i Arabî hazretleri, eâzım-ı evliyâu'llâhtan bir kutbu'l-vücûddur. Sultân Selîm-i evvel hazretleri, Mısır seferine âzim iken, Şam'da, o menba-ı irfânın kabrini keşfetmiş, Hz. Şeyh'in, (إذا دخل السين في الشين يظهر قبر محي الدين) *remz-i âlîsi, bir eserinde Hz. Pâdişahın mütâlaa-güzârı olunca, "**Sin**"den* **/56/** *murâd Selîm; "**Şın**"dan murâd Şam olduğunu irfânen ve ilhâmen bilip, Şam'da ehlu'llâhın muâvenetiyle bu kabr-i enveri meydâna çıkarmış ve üzerini kubbe ile örterek tezyîn eylemiş ve Mısır seferinde, Hz. Şeyh'in rûhâniyyeti, Cenâb-ı Pâdişâh'â yâr-ı deyyâr olmuştur. Hâlen türbesi, Hazret'in uluvv-ı şân-ı irfânıyla mütenâsip bir râddede değildir. Üç sene evvel, ziyâretimde sanâyi'-i nefîse-i Osmâniyye'den olan gümüş şebekesinin bir tarafı koparılmış, çalınmış olduğunu gördüm. Türbeye, zât-ı şahâne tarafından bir âvîze ibdâ ve irsâl buyurulmuş ise de, ittisâlindeki câmi'-i şerîfe konulmuştur.*

Türbeye âit levâzım için vârid-i hâtır-ı kem-terânem olan husûsât:

1. Türbenin ta'mîri,

2. Âvîze, halı seccâdeleriyle sandûka etrâfina büyük şam'danlar ve mumlar tedâriki,

3. Rahle ve büyük kıt'ada mushaf-ı şerîf,

4. Şebekenin ta'mîri ve gümüş olmasına göre temizlettirilmesi,

5. Pûşîde üzerine şal vaz'ı.

Hılâfet-penâh efendimize, arz-ı delâlet buyurulursa, sarâ-yı hümâyunda fazla olan âvîzelerden ve Hereke ma'mûlü hâlı ve seccâdelerden ihdâ buyuracaklarına îmânım vardır.

Pek mühim meşâğıl-ı devletleri arasında efendimizi tasdî' ettim, afvınıza dehâlet ederim. İnşâallâh, zât-ı kahramânâneleri dahi Selîm-i evvele peyrev ve fâtih-i sâni-i Mısır olacaksınız. Cenâb-ı Hakk'ın ve hazret-i risâlet-penâhın inâyeti ve Şeyh-i Ekber'in feyz ü rûhaniyyeti, nâm-ı güzîninizi bu milletin mukadderât-ı târîhiyyesinde pür-şân u şeref buyursun. Amin.

Hz. Muhyiddîn'in meftûn-ı kemâlâtı, Hüseyin Vassâf."

Cemâl Paşa, türbe için bu ihtârımı, nazar-ı iltifâta almış, faâliyet göstermiş olması i'tibârıyla, hiç şüphe etmem, Hz. Şeyh'in feyzine mazhardır. Cenâb-ı Hak, mazhar-ı rahmet buyursun.

/57/ "Türbe-i mübârekede nürâniyyet, rûhâniyyet vardır. Oraya dâhil olanlar, hiç şüphe etmem ki, (وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا)[5] sırrına mazhardır ve Hz. Şeyh'in, müstağrak-ı envâr-ı iltifât ve feyz-i eltâfı olur. Orayı ziyâret şerefine mazhar olan, her hâlde iltifât-ı Hz. Şeyh'ten mahrûm olmaz. O makâm-ı muallâya ilticâ edenler,"(لاخوف عليهم ولا هم يحزنون.)[6] sırrına mazhar olurlar. Orayı ziyâretteki zevki, ne kalem, ne lisân, vasfa kâdir değildir.

Ey velâyet burcunun mihr ü meh-i tâbânı Şeyh
Âsumân-ı ma'nevînin necm-i feyz-efşânı Şeyh
Ey tasavvuf ilminin bir bahr-ı bî-pâyânı Şeyh
Zâirin ma'şûk-ı rûhu sevgili cânânı Şeyh

Bu dörtlük, Adliye Nâzırı Memdûh Bey merhûmundur. Surre Emîni olup, Haremeyn'e giderken Şam'da Kabr-i Muhyiddîn'i hîn-i ziyârette söylemiştir.

Şeyh el-Hac Ali Behcet Efendi Tekkesi'nde şu levhayı görmüştüm. Müşârünileyhe dedim ki: "Mukaddeme-i **Fütûhât**'ın orta yerinde Es'ad Dede merhûm

---

[5] "Ka'be hakkında nâzil olan, "Oraya giren, emîn olur." meâlindeki 3. Âl-i İmrân sûresi, 97. âyetinin bir kısmı kasdedilmektedir. (H)

[6] Kur'ân-ı Kerîm'de, bir çok âyetin sonunda geçen ve iyi kulların vasıflarını anlattıktan sonra gelen, "Onlar için korku yoktur, mahzûn da olmayacaklardır." ma'nâsındaki kısımdır. (H)

tarafından görülmüş, yazdırılmış idi :

أمولاي محي الدين، أنت الذي بدت،
علومك في الآفاق كالغيث إذا همى.
كشفت معاني كل علم مكتم،
وأوضحت بالتحقيق ما كان مبهما.[7]

Suadâ-yı kirâmın, muhtârı ve Muhâcirîn ü Ensârın büzürgvârı Mevlânâ ve seyyidinâ ve şeyhinâ ve mürşidinâ Hz. Muhyiddîn el-Arabî hakkında ve müellefâtı bâbında vâki' olan fetvâlardır:

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله لمن جعل عباده من العلماء والمحسنين وورثة الأنبياء والمرسلين. والصلاة والسلام على محمد المبعوث لإصلاح الضالين والمضلين، وعلى آله وأصحابه المجدين لإجراء الشرع المبين وبعد:

أيها الناس. اعلموا أنه الشيخ الأعظم والمقتدي الأكرم، قطب العارفين وإمام الموحدين محمد بن العربي الطائي الحاتمي الأندلسي مجتهد كامل ومرشد فاضل. له مناقب عجيبة وخوارق عادية وتلاميذ كثيرة، مقبولة الفضلاء والعلماءومن أنكره فقد أخطأ، وإن أصر في الإنكار فقد ضل. يجب على السلطان تأديبه وعن هذا الاعتقاد تحويله إذ السلطان مأمور بالأمر بالمعروف والنهي عن المنكر

وله مصنفات كثيرة: منها فصوص حكمية وفتوحات مكية. بعض مسائلها معلوم اللفظ والمعنى وموافق للأمر الإلهي والشرع النبوي، وبعضها خفي عن إدراك أهل الظاهر دون أهل الكشف والباطن. فمن لم يطلع على المعنى المرام، يجب عليه السكوت في هذا

---

[7] "Ey efendim Muhyiddîn! Senin ilmin ufuklarda gökten inen yağmur gibidir. Her gizli ilmin ma'nâsı seninle keşfolunmuş, mübhem olan şeyler de gerçekten seninle açıklanmıştır." (H)

المقام كقوله تعالى: [وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا](17 الإسراء36).

والله الهادي إلى سبيل الصواب وإليه المرجع والمآب. المحرر في هذه الصفحة اللطيفة مقرر على وفق الشريعة الشريفة.

حرره الفقير أحمد بن سليمان بن كمال عفى عنهم الملك المتعال.[8]

---

[8] "Hamd, kulunu ihlâslı âlimlerden ve nebîlerle rasûllerin vârislerinden eyleyen Allâh’a mahsûstur. Salât, doğru yoldan sapanları ve saptıranları, islâh için gönderilmiş olan Muhammed (Salla’llâhu aleyhi ve sellem)’e, onun âline, sapasağlam ve apaçık şerîatı tatbîk etmek husûsunda ciddiyet gösteren ashâbınadır.

Ey insânlar! Biliniz ki, Şeyh-i Ekber, kendisine tâbi olunan en kerîm kişi, âriflerin kutbu ve tevhîd ehlinin imâmı olan, Hatem-i Tâî kabîlesinden, Endülüslü Muhammed b. Ali el-Arabî, kâmil bir müctehid ve fazîletli bir mürşittir. Onun, insânı hayrette bırakan menkabeleri, hârikulâde hâlleri, fâzıllar ve âlimler katında makbûl bir çok talebesi vardır. Kim onu inkâr ederse, şüphesiz hatâ etmiştir ve o kişi, bu inkârında ısrâr ederse dalâlete düşmüş olur. Dalâlete düşen bu kişiyi terbiye etmek ve bu inancından döndürmek, Sultân’a vâcip olur. Çünkü Sultân, iyilikle emr etmek ve kötülükten nehyetmekle emredilmiştir.

İbn-i Arabî’nin birçok eseri vardır. Fusûsu’l-Hikem ve Fütûhât-ı Mekkiye, onun eserlerindendir.

Onun eserlerinde ba'zı meseleler vardır ki, lafzı ve ma’nâsı belli,

- - -

صورة جوابي كه شيخ الإسلام ملك المحدثين شهاب الملة والدين أحمد بن حجر العسقلاني ثم المصري رحمه الله، درين معنى نوشته وكويى سبق راز سابقان ربوده وشيخ الإسلام شيخ شمس الدين أبو الخير محمد بن الساوي المصري رحمه الله كه از أكبر تلاميذه شيخ ابن حجر است سؤال في قضية فرعون وإيمانه الذي أشار في الفصوص وغيره فأجاب الشيخ جواباشافيا في ما سئل عنه قال:

بسم الله الرحمن الرحيم

اللهم احفظ لساني عن الافتراء والذلل، وجناني من الخطأ والخلل، بحرمة نبيك عليه السلام. فإذا كان ذلك من المقدر عند الله وقوعه في هذا المحل. سلب الله عن هذا العبد عقله. ولم يعطه الاعتبار حتى يظهر ذلك الفصل في محله. فإذا ظهر بحكم هذه الخير الباطن، رد الله عقله عند موته واعتبر واستغفر ربه وخر راكعا وأناب.

وهذا معنى قوله : إن الله تعالى إذا أراد إنفاذ قضائه وقدره سلب عن ذوي العقول عقولهم حتى إذا مضى قدره فيهم ردها عليهم ليعتبروا.

أما في حضرة الشيخ، نقول هو البحر المواج الذي لا ساحل له ولا يسمع لموجه

---

ilâhî emre ve peygamberlerin şerîatına uygundur. Ba'zı meseleler de vardır ki, keşif ve bâtın ehli olmayan, zâhir ehlinin idrâk edemeyeceği gizliliktedir. Kim, anlatılmak istenen ma'nâyı kavrayamazsa, Allâh teâlâ’nın şu emrine göre ona, bu konuda sükut etmek düşer. “Hakkında bilgi olmayan şeyin ardına düşme. Zîrâ kulak, göz ve kalb, bütün hepsi ondan sorumlu olurlar.” (17. İsrâ sûresi, 36)

Allâh doğru yola eriştirendir. Dönüş ve varış O’nadır.

Bu yazıyı yazan, şerîata uygun karar vermiştir. Bunu, Ahmed b. Süleymân b; Kemâl yazmıştır. Her şeyin sâhibi olan yüce Allâh, onu da affetsin." (H)

عطيطه بل كلامه بكرمها في لجة عمياء الخاتمي الذي لا لغة بضبطه ولا مقام ولا يقيمه من قال أنه له نعتا. فليس له علم به عنده يبدو مكونه وعلمنا أنه يشين به.

وحسبنا الله ونعم الوكيل. وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه أجمعين.

كتبه صاحب القاموس رحمة الله عليه[9]

---

[9] "Bir cevâb sûreti ki,

Şeyhu'l-islâm, melikü'l-muhaddisîn, şihâbü'l-milleti ve'd-dîn Ahmed b. Haceri'l-Askalânî el-Mısrî (rahîmehullâh) da bu ma'nâda yazmıştır. Zannedersinki daha evvelkilerin sırlarına herkesten önce vâkıf olmuştur. Şeyhülislâm Şemsüddîn Ebul Hayr Muhammed ibni Sâvî el-Mısrî ki, Şeyh ibni Haceri'l-Askalânî'nin en büyük talebesidir, (rahimehu'llâh) Fir'avun ve îmânı hakkında Fusûs'ta ve başkasında işâret edilen meseleyi kendisinden sormuş, Şeyh de şifâ verici bir cevap vermiş ve şöyle demiştir:

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla...

Dilimi, iftirâ ve zelleden, kalbimi hatâ ve fitneden, Nebî'n Hz. Muhammed (Salla'llâhu aleyhi ve sellem.) hürmetine korurum. Onun vukû bulması, Allâh indinde mukadder olunca, Allâh bu kulundan aklını çekip alır. Bu durum düzelene kadar ona değer vermez. Bu hikmetlerle ilgili gizli bu hayır ortaya çıkınca, ölümü esnâsında, Allâh ona aklını geri verir. O da ondan ibret alır. Rabbine istiğfar eder, başım yukarı kaldırarak ölür, Hakk'a döner. Rasûlullâh (Salla'llâhu aleyhi ve sellem)'ın şu sözünün ma'nâsı budur: "Allâh teâlâ, hükmünün ve takdîrinin yerine gelmesini murâd ederse, ibret almaları için, akıl sâhiblerinin akıllarını, takdîri yerine gelinceye kadar alıp götürür, sonra da iâde eder."

- - -

أما كتبه ومصنفاته فالبحار الزواخر التي بجوهرها لكثرتها لا يعرف لها أول ولا آخر ما وضع الواصعون مثلها. وإنما خص الله بمعرفته قدرها أهلها.

من خواص كتبه أنه من واظب على مطالعها والنظر فيها، انشرح صدره على حل المشكلات وفك المعضلات وصلى الله على سيدنا محمد وصحبه تسليما كثيرا. والحمد لله رب العالمين.[10]

Hz. Şeyh hakkındaki kanâatimize gelince, biz deriz ki: O, sâhili olmayan, dalgalı bir denize benzer. Onun dalgalarının sesi duyulmaz. Bilakis, onun hikmetli sözleri, kalb gözü kör olanlar nezdinde, hiç bir lugatın yazmadığı, apaçık bir makâm ve hâli olmayan bir mühür gibidir. Kim onu medh ederse; onun hakkında bir bilgisi yok demektir.

Kimsenin yanında, yaratanın zâhir olduğu bir ilim yoktur. Bildiğimizi ifâde ettiğimiz ilim, Allâha yaraşmaz.

Allâh bize yeter ve o, ne güzel vekildir.

Bunu Kâmûs sâhibi yazmıştır, Allah ona rahmet etsin." (H)

[10] **"Onun kitapları ve yazdıkları; cevheri bol, başı ve sonu belli olmayan coşkun denizlere benzer. Hiç kimse onun eserlerinin benzerini ortaya koyamadı. Allâh teâlâ ma’rifetiyle, onların değerinin bilinmesini, onlara tabi olanlara mahsûs kıldı. Bu eserler üzerinde göz gezdirip, mütâlâalarına devâm edenlerin, kalbleri genişleyerek müşkillerinin hâlli ve sıkıntılarının ortadan kalkması, onun kitaplarının özelliklerindendir.**

Allâh, Efendimiz Muhammed’e, âline ve ashâbına salât u selâm etsin. Hamd, âlemlerin rabbı olan Allâh’a mahsûstur." (H)

Güfte-i Muhammed b. Sa'd el-Gülşenî **Fütûhat** I. cild, 9. sahîfe.

صورت جوابي كه قاضي القضاة، حضرت بيضاوي أفضل فضلاء العلم، نوشته أند بر سخنان حضرت شيخ أكبر محمد محي الدين العربي رحمة الله عليه.

بسم الله الرحمن الرحيم

سئل الشيخ الإمام الأعظم، أفضل فضلاء العالم، أبو القاسم بن حسن البضاوي –رحمة الله عليه- بما صورته ما تقول سادة العلماء، شيد الله بهم أرز الدين ولَمَّ شعث المسلمينفي محي الدين العربي وفي الكتب المنسوبة إليه كالفتوحات المكية وفصوث الحكمية. حل تحل قراءتها وإقرائها وهل هي من كتب المسموعة المقررة أم لا؟

أفتونا مأجورين جوابا شافيا لتجوزوا جزيل الثواب من الله الكريم الوهاب. فأجاب بما صوره. اللهم احفظنا بما فيه رضاك الذي أعتقده في المال المسئول عنه وأرين الله به أنه كان شيخ الطريقة حالا وعلما وإمام التحقيق حقيقة ورسما ومحي رسوم المعارف فعلا واسما.[11]

[11] "Kâdi'l-kudât Beyzâvî'nin (Tefsir sahibi Kadı Beyzâvî değildir, başka bir zattır.) Muhyiddîn-i Arabî ile ilgili sözler hakkındaki cevâbı :

Bismillâhirrahmânirrahîm. Âlimlerin en fazîletlisi Ebu'l-Kâsım b. Hasan el-Beyzâvî'ye, Muhyiddîn-i Arabî'nin, **Fusûs** ve **Fütûhât-ı Mekkiyye** gibi kitaplarındaki görüşleri hakkında soruldu : "Bu eserlerin okunması ve okutulması doğru mudur, değil midir? Bu konuda bize kâfî ve vâfî fetvâ ver." Bunun üzerine aşağıdaki cevâbı verdi : "Muhyiddîn-i Arabî, hâlen ve ilmen tarîkat şeyhi,

Nazm :

واتغلفل فكر المراء في طرف،
من مجده غرقت فيه خواطره.
وسحاب يتقاطر عنه الأنوار،
عباب لا يُكدِّره الدلاء.
كانت دعواته تخرق سبع الطباق،
ويفرقه بركاته في ملاء الأفاق.
فإني أصفه وهو يقينا فوق ما أصفه،
وناطق بما كتبه وغالب ظني ما أنصفته.[12]

Şiir :

وما علي إذا ما قلت معتقدي،
دع الجهود بطي الجهد عدوانا.

---

zâhiren ve bâtınen imâm ve fiilen ve ismen marifeti ihyâ eden bir âlimdir." (H)

[12] **"Gösterişçinin bakışındaki fikre değer vermiyorum. Onun azametinden dolayı, hâtıraları altüst olmuş.**
Hâlbuki öyle bir buluttur ki, ondan nûrlar damlar. Öyle yudumlar ki, onları kovalar bulandıramaz.
Onun duâları yedi kat göğü yırtar geçer. Ufuklar dolusu insânlar içinde, onun bereketi kensidini farkettirir.
Ben onu anlatıyorum; hâlbuki o benim anlattığımdan çok üstündür. Benim yazdığımı cânlandırıyor.Kuvvetle zannediyorum ki, tam hakîkati belirtemedim." (H)

والله والله والله العظيم،
ومن أقامه حجة الله برهانا.
إنه الذي قلت بعضا من مناقبه،
زدت إلا يعليّ زدت نقصانا.[13]

İsmâîl Hakkı hazretleri, **Muhammediyye Şerhi**'nde, bi'l-münâsebe diyorlar ki:

قال الشيخ في الفتوحات: إنما فرقنا بين الإشارة والتحقيق لئلا يتخيل من لا معرفة له بما أخذه أهل الله. إنهم يرمون بالظواهر وحاشاهم من ذلك. بل هم القائلون بالطرفين.

وكان شيخنا أبو مدين بقول: الجامع بين الطرفين، هو الكامل في السنة والمعرفة.

يقول الفقير – نبهه الله القدير- رأين حضرت الشيخ الأكبر – قدس سره الأطهر- في بعض المنامات الصادقة، قد أقبل علي وهو رجل معتدل القامة، أسمر اللون وقد أهزم الشيب خده، فقبل فمي وقبلت قدمه المباركة. والحمد لله على نفخ الروح وفتح باب الفتوح وكم ترى وتسمع في حقه إنكارا، بل إكفارا حيث يقولون الأكفر يدل الأكبر.

ومعناه عندنا معاشر الصوفية أشد كفرا بالطاغوت وهو محض الإيمان. قال تعالى: [... فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انفِصَامَ لَهَا...] (2 سورة البقرة 256).

---

[13] **"İnandığımı söylediğim zamân bana bir vebâl yoktur. Düşmanlıkla haddi tecâvüz ettiğin inkârı bırak.**

Vallâhi, vallâhi, vallâhil'azîm. Kim Allâh'ın delîllerini burhân olarak getirirse, menâkıbından bir kısmını zikrettiğim kişi öyle bir kimsedir ki, ne artırdımsa o onun üstüne çıkmıştır; (bu yaptığımla) noksânımı artırmış oldum." (H)

ومن هذا المسلك قول الشيخ في بعض رباعياته (وجنة الفردوس للكافر) وقوله (من لم يتم كفره لم تكمل حقيقته). وقد استوفينا الكلام في حقه بما لا مزيد عليه في كتابنا الموسوم بتمام الفيض.

وعند مجتاز إلى بلدة بعد الإياب من جزيرة قبرس، زرت مرقد حضرت الشيخ صدر الدين محمد بن إسحاق بن محمد – قدس سره- ودخلت حجرته المتصلة بالجامع المنسوب إليه قرأت على ظهر الفصوص الذي كتبه بخط يده إمضاء وإشارة بقلم الشيخ الأكبر وصورته هكذا:

قراء هذا الكتاب من أوله إلى آخره، الولد العارف المحقق المشروح الصدر المنور الذات محمد بن إسحاق بم محمد القنوي، مالك هذا الكتاب وأذنت له في الحديث به عني وكتب منشيه محمد بن العربي في غرة جمادى الآخرة، سنة، ثلاثين وستمائة.[14]

---

[14] **Şeyh Muhyiddîn-i Arabî,** Fütûhât**'ta şöyle demektedir:**

Kendisinde ehlu'llâhın ma'rifetinden eser bulunmayan kişiyi tahayyül etmemek için, bâtın ile zâhir arasını ayırdık. Onlar, zâhir ehli olmakla ithâm edilirler. Hâlbuki onlar, böyle değildir. Bi'l-akis onlar, her ikisini kabûl ederler.

Şeyhimiz Ebû Medyen de şöyle derdi : Zâhir ile bâtını birleştiren, amel ve i'tikâdda kâmil kişidir.

Fakîr de derim ki (Allâh beni gafletten uyandırsın): Ba'zı rü'yâ-yı sâdıkalarda Şeyh-i Ekber (kuddise sırruhû)'i gördüm. Bana doğru geliyordu. O, orta boylu, esmer tenli bir kişiydi. İhtiyârlık avurtlarını çökertmişti. O, ağzımı öptü, ben de onun ayağını öptüm. Rûh veren ve fetih kapılarını açan Allâh'a hamd olsun. İbn-i Arabî hakkında ona haksızlık eden, hattâ onu küfürle ithâm eden nice kişiler görür, nice sözler duyarsın. Öyle ki, ona küfür ithâm etmeleri, onun büyüklüğünü gösterir. Biz sûfilere göre

Hulefâ-yı Mevleviyye'den Mehmet Tâhir Beyefendi kardeşimin Hz. Şeyhül Ekber Efendi'ye medhiyesidir. Ricâ-yı âcizânem üzerine yazmış, göndermiş idi. Fakîr de teberrüken buraya telsîk eyledim:

---

bunun ma'nâsı, onun, putları, şiddetle inkâr etmiş olmasıdır. Bu da, îmânın ta kendisidir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de: Allâh teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Putları inkâr edip Allâh'a inanan kimse, kopmak bilmeyen sağlam bir kulpa sarılmıştır." (2. Bakara sûresi, 256)

Şeyhin ba'zı rubâîlerindeki, "Firdevs cenneti kâfirler içindir." ve "Küfrü tamâm olmayan kişinin, hakîkati de kemâle ermemiştir." şeklindeki sözleri bu kabildendir. Tamâmü'l-Feyz **isimli eserimizde, Şeyh İbn-i Arabî hakkındaki sözümüzü daha fazla uzatmadan burada kesiyoruz.**

Kıbrıs'tan dönüp, başka bir beldeye giderken, Şeyh Sadreddîn Muhammed b. İshâk b. Muhammed (kuddise sırruhû)'in kabrini ziyâret ettim. Kendi adıyla anılan câminin bitişiğindeki hücresine girdim. Burada bulunan İbn-i Arabî'nin kendi el yazısıyla yazdığı Fusûsu'l-Hikem nüshasının sırtında, kendisinin imzâsını ve yazı numûnelerini gördüm. Orada şöyle yazılıydı:

Bu kitâbı, baştan sona, onun sâhibi olan, ârif-i muhakkik, gönlü açık ve nûrlu, Muhammed b. İshâk b. Muhammed-i Konevî okudu ve konuşmak için tarafımdan ona izin verildi. Bunu Muhammed b. Arabî, 630 senesinin ilk günü (18 Ekim 1232) yazdı. (H)

Nûr-âver-i dîdegân hayret
Oldu yine bir cihân hayret

Lâkin ne cihân cihân-ı ebrâr
Çarh-ı felek âsumân hayret

Evcinde hezâr mihr-i iclâl
Bir zerre-i bî-nişân hayret

Bir katre yanında cümle ebhât
Bir kulzüm-i bî-girân hayret

Ser-defter-i ma'rifet ***Fütûhât***
Ol mû'cize-i nişân hayret

Bir nüsha-i ma'rifet imiş kim
Her harfi birer zebân hayret

Zertâr-ı nikât-ı âli-sutûr
Pâ-bend-i sübük-revân hayret

Envâr-ı sevâd pür-nikâtı
Enzâra ziyâ-feşân hayret

Her safhası tâlibîn-i feyze

Destâr-ı basît hân hayret

Bir bezm-i ferah-fezâ-yı irfân
Bir gülşen-i bî-hazân hayret

Şehbâz-ı semâ-yı akla ancak
Pür-tehlike âşiyân hayret

Câhil nazarında Allah Allâh
Mecmûa-i iftinân hayret

Her noktası dâğ-ı redd ü inkâr
Her elfi birer Sinân hayret

Dendâne-i sîni münkirîne
Bir erre-i cân-sitân hayret

Yâ Rab bu nedir nasıl cehâlet
Yâ Rab bu nasıl beyân-ı hayret

Bilmem ki nasıl fezâhat eyler
Şeyh Ekber için zihân hayret

Ol mihr-i sipihr-i ârifân kim
Bir zerresi neyyirân hayret

Ol şâh-ı gürûh-ı evliyâ kim
Ensâb ona bendegân hayret

İbn-i Arabî vü Şeyh-i Ekber
Kim âleme tercemân hayret

Ey kıble-i reh-revân-ı tahkîk
Lutfet ki bu nâtüvân hayret

Yazdıysa şikeste beste vasfın
Afveyle ki nev-zebân hayret

Bir nazra-i lutf u âtıfet'çün
İtmekde sana figân hayret

Tâhir *gibi bir hakîr ü nâçîz*
Ol cebhe-i bûsitân hayret

Va'dî-i hevâda kaldı eyvâh
Güm-geşte-reh-i şebân hayret

Li'llâh kerem it ki mihr-i feyzin
Olsun ona şem'dân hayret

* * *

/58/ *Dilâ bil Şeyh-i Ekber nâfe-i âhû-yı âlemde*

Meşâmm-ı cân-güşâd olan katında misk-i ezferdir

Gören sâhib-basîret anı yahûd bî-tevakkuf dir
Bu hâk-i tîreyi zer kılmağa kîbrît-i ahmerdir

Ve yâhûd perveriş-yâb-ı nem-i feyz-i Hudâ olmuş
Ney-istân-ı hakâyıkda ne-yi pür-zevk-i sükkerdir

Veyâ bezm-i maânîde sunulmuş dest-i hikmetden
Sâfâ erbâbına hakkâ ki bir lebrîz-i sâğardır

O bir serv-i sehiydir bûstân-ı feyz-i Mevlâ'da
Ser-i devlet nişânı arş-ı a'lâya berâberdir

O bir gül-gonce-i terdir inâyet gül-sitânında
Hezârân andelîb-i dil anın bûyiyle hoş-terdir

O bir şâh-ı cihân-gîr-i maânîdir ki âlemde
Ne denlü var ise dil ehli hükmüne musahhardır

Anın her feyzi âb-ı câvidân-ı Hızra gâlibdir
Lebinden dâimâ cârî olan mânâ-yı kevserdir

N'ola bu devr-i irfân içre hatm-i evliyâ olsa
O merkezde velâyet sanma kim gayra müyesserdir

Cüneyd anın tufeyli Bâyezîd anın emek-dârı
Şihâb u Necm ana kanber o âlî zât-ı haydardır

O bir müftî-i ma'na kâdî-i şehr-i velâyetdir
Anın imzâ vü hükmün tutmayan mâ'nâda kâfirdir

*Hele ben bildiğim **Hakkı** bugün aklile keşfile*
Velâyet ehli hep tıfl-ı sağîr-i Şeyh-i Ekber'dir

/59/ Kerâmât-ı ilmiyye ve kemâlât-ı aliyyelerine, âsâr-ı bergüzîde-i mu'tebereleri şâhid ü burhân olduğu gibi, kerâmât-ı kevniyye ve havârık-ı âdât-ı kudsiyyeleri hakkında te'lîf olunmuş eserler vardır.

İsmâîl Hakkı hazretleri, **Kitâbü'l-Hitâb**'ında şöyle yazıyor: "Ol şeyh-i hakîkat-şinâs ve ma'rifet-esâs hakkında şeref-vârid olmuştur. (أنت مسكني، وخزانة غيبي، ومستقر علمي.) Ya'nî, "Ya Muhyiddîn, sen, benim meskenim, gayb hazînem ve ilmimin kaynağısın." Sırru'l-enbiyâ ve hatmü'l-evliyâ, eş-şeyh Muhyi'l-milleti ve'l-hakkı ve'd-din, eş-şehîr bi'ş-Şeyhi'l-Ekber ve'l-miski'l-ezfer kuddise sırrûhu'l-azhar, kelimâtında gelir: (لكل عصر واحد يسمون وأنا الباقي العصر ذاك الواحد.)[15] Onun için, merci'-i dâstân ve dillerde destân olmuştur. Sâlikân-ı turuk-ı Hak'tan bir ehl-i tarîk yokdur ki, onun ilminden ahz etmeye ve gittiği yola

[15] "Her asırda belli bir kişi vardır. Bu asırda hayâtta olan bu kişi ise, işte benim." (H)

gitmeye. Meğer ki, zevkinde nâkıs ve sülûkunda kâsır ola. Hattâ ilâ yevmi'l-kıyâm, dâire-i velâyet-i hâssaya duhûle müteehil olanların ervâhı huzûruna ihzâr olunub, cümlesine, nefh-ı rûh ve ifâza-ı nefes-i nefis etmişdir. Bu fakîr dahi orada hâzır bulunup, takbîl-i fem ve tesbîl-i feyz-i kerem ile, beyne'l-akrân, muhtass-ı nefes-i Rahmânî kılınmışdır."

Ol zübde-i hakâyık, nihâyet, ulûm-ı şer'iyyeyi ve maârif-i yakîniyyeyi tekmîl ve kütüb-i celîle-i kesîre tasnif ve eczâ-yı âlemin esrârını birbiriyle te'lîf buyurdukdan sonra, 638 sene-i hicriyesi şehr-i Rebîu'l-âhir'inin yirmiikinci (10 Kasım 1240) Cum'a günü , âzim-i dâr-ı cinân ve meftûn-ı kemâlat-ı ârifâneleri olanlar, hazret-i şeyhin iftirâkından müstağrak-ı deryâ-yı âh u figân oldular. (*Rahmetu'llâhi aleyh, kuddise sırrûhu ve nefe'anâ'llâhu bi-berekâtihî ve füyûzâtihî ve şefâatihî. Âmin, bi-hurmet-i Tâhâ vü Yâsîn.*)

Müddet-i ömr-i şerîfleri, yetmişsekizdir.

Esbak Şeyhülislâm Mekkî Efendi merhûmun, Hz. Şeyh-i Ekber efendimizin türbe-i şerîfelerine ihdâ buyurdukları levhadaki manzûmeleri:

/60/ *Gir huzûr-ı pâk-ı Şeyh-i Ekber'e vakt-i seher*
Evliyâ ervâhı bir bir andan eylerler güzer

Asfiyâlar eşrefi fazl u inâyet ma'deni

İlm ile takvâyı cem' itmiş idi ni'me'l-beşer

Hikmet ü irfânının eltâfının pâyânı yok
Yazdı esrâr-ı hakâyıkdan kitâb-ı mu'teber

Kim anın evsâfını hakkıyla takdîr eylemiş
Mağz-ı Kur'ân'dır nazar eyle ***Fusûs****'ı ser-te-ser*

Öyle bir gavs-ı muazzam kim vücûd-ı nâdiri
Olmuş envâr-ı ilâhîyle müzeyyen bir güher

Eyledi Cibrîl istikbâl rûh-ı pâkini
Emr-i Hak'la eyledikde semt-i lâhûta sefer

Hâcetin var ise ***Mekkî*** *ilticâ kıl Hazret'e*
Bir nigâh-ı re'feti dünyâ vü mâ-fîhâ değer

Şeyh Kabûlî Mustafa er-Rufâî Hazretlerinindir:

Hakîkat ilminin ümmü'l-kitâbı Şeyhü'l-Ekber'dir
Kamu âfâka neşr olmuş ulûm-ı Hakk'a mazhardır

Senâ-verdir lisânı bahr-ı esrâr-ı Hudâ kalbi
Sadef-i akl meâdıdır kelâmı dürr ü gevherdir

Ulûm-ı evvelîn ü âhirîn olmuş ayân andan

Muhassal bî-gümân ol vâris-i ilm-i peyâmberdir

Kamu erbâb-ı isti'dâd anın kavline baş eğmiş
Velâyet âleminde pâdişah-ı sâhib-efserdir

Şular kim zevk-yâb olmaz anın ilm-i lezîzinden
Nedir hakkile bâtıl fark idemez akl-ı kemlerdir

Nice ikrâr u îmân eylesün halk itmeyüp inkâr
Anın nutkı gıdâ-yı zâğ değil kût-ı gazenferdir

Dem-i hoş-bûsı a'lâdır makâli müşgden uşşâk
Ki aşkı ur ve nefs hor(?) cûdu sanki micmerdir

Cihânı idüp istîâb kamu mest eylemiş halkı
Dimâğ-ı âşıkân Yâ Hû vü bûy ile muattardır

O bir şâh-ı ulâdır kim sürer dîvân-ı lâhûti
Kamu ervâh-ı ehlu'llâh huzûruna heves-kerdir

O bir sâhib-sicildir bâtın-ı şer'-ı velâyetde
Bütün esmâ-ı ehlu'llâh o defterde muharrerdir

O bir iksîr-i a'zamdır veyâhud milh-i âlemdir
Veya âhen-dili zer kılmağa kibrît-i ahmerdir

Celâleddîn ü Şemseddîn ü Sadreddîn ana bende
Umûmun ol velîsidir umûmen tâc-ı berserdir

Revâdır nâmına hâtem dimek mülk-i velâyetde
Atâ-yı sırr-ı Hak'da Hâtem-i Tây'dan büzürg-terdir

Sorarsan hâl-i tahkîkin eğer ol zâtın ey âşık
Muhakkak sûret ü cismi misâl-i ayn-ı haydardır

Kabûlî *şöyle bildim ki velâyet ehline Hak'dan*
Hakîkat ilmini muhbir o bir nâmûsu'l-ekberdir

Bu da Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî hazretlerinindir :

Velâyet burcunun şems-i münîri Şeyh-i Ekberdir
Ki envâr-ı fuyûzâtı ile âlem münevverdir

O nûr-ı zâhiri inkâr iderse dîde-i ahfeş
Aceb mi şeb-pereh lâbüd adû-yı mihr-i enverdir

Hufâşın zemmi kadr-i şems'e îrâs-ı keder itmez
Şeb-i zulmetde inkârıyla hızlânı mukarrerdir

/61/ *Hülâsa gün gibi zâhir olanı eyleyen inkâr*
Velâyetden nasîbi olmayan a'mâ vü ebterdir

Basîret ehline nûr-ı bâsârdır ehl-i hikmetden
İfâza itmede ehl-i kulûba feyz-i yekserdir

Anı çün hâtem-i kenz-i velâyet eyledi Mevlâ
Cemî'-i evliyâya feyz-i Hak andan müyesserdir

Debistân-ı maârifde odur çün hâce-i kâmil
Gürûh-ı evliyâ çün tıfl-ı ebced-hân-ı ezberdir

Sebak-âmûz-ı hikmetdir merâyâ-yı mazâhirden
Leb-ı tûtî-i câna nutku bir kand-ı mükerrerdir

Nice şîrîn-mezâk itmez kelâm-ı hikmet-âmîzi
Ki sırr-ı vahdet ile her işârâtı müfesserdir

Husûsan ki ***Fütûhat*** *u* ***Fusûs*** *içre maârifden*
Ne dürler saçdı hakkâ her biri şâhâne cevherdir

Şeh-i kişver-küşâyı mülk-i ma'nâ-yı hakîkatdır
Ser-i ehl-i safâya başmağı şâhâne efserdir

Ne efser belki muştâk-ı cemâli olan uşşâkâ
Gubâr-ı hâk-pâ-yı tûtiyâ-yı dîde-i terdir

Eyâ nûr-ı basâr hayli zamândır iltifâtın yok
Anın çün dîde-i gam-dîdeye bî-nûr u bî-ferdir

Hicâb oldu zuhûra vaz-ı küstâhânemiz dirsem
Hicâbım şemse nisbet zerreden ednâ vü kemterdir

Hicâb olmaz ziyâ-yı mihre elbet zerre-i nâ-çîz
Şu'â-ı şemsile lâbüd vücûd-ı zerre azhardır

N'ola feyzinle tathîr it bulanmaz cîfe-i dünyâ
Boyandıysa sivâ rengine katre yemde muzmardır

Görünse zerreden şems-i münîr ü katreden deryâ
Aceb olmaz hakîkat ehline ta'bîr-i hoş-terdir

Nigâh-ı iltifâtınla harâb-âbâdı ma'mûr it
Yıkıldı kasr-ı zillet şimdi hâk ile berâberdir

Eyâ kân-ı kerem bahr-ı himem lutfunla evvelden
Müşerref eyledin bir hadde ki takdîrden evferdir

Senin nîsân-ı feyz-i himmetin bu ravza-i câna
Meded-res oldu her dem bahârı tâze vü terdir

Azîz-i hâtırım feyzin ile Leb-rîz olup hâlâ
Zebânımda nisâr olan hemen ol dürr-i gevherdir

Bu denlü lutfuna dûçâr iken şimdi tagâfülde

Gönül jenkâr-ı hicrânın kedûratıyla ağberdir

*Kudûm-ı rahş-ı ikbâline ferş-dîde âmâde**
İnân-ı himmetin atf it dile hicrinle muzdardır

Nazar kıl kûşe-i çeşminle baksan çeşm-i hûn-bâra
Ciğer kânım nisâr eyler ne mercân ü ne ahkerdir

Bu akvâl-i benehrec(?) kâline iksîr-i hikmetdir
Senin bir kûşe-i çeşmin bana kibrît-i ahmerdir

Sen ol gavvâs-ı ummân-ı hakîkatsin maârifle
Dilin pür-dürr-i gevher bî-gerân bir bahr-ı ahdardır

Sen ol âb-ı hayâtın Hızr'ısın ki câm-ı feyzinle
Hayâta irişenler belki mevc-i yemden ekserdir

Seni vasf eylemek haddim değildir arz-ı hâlimden
Garaz bir iktisâb-ı feyz-i ma'nâ rûh-ı perverdir

Mufîz-ı hâkda âlûde-i çirk-âb-ı isyânım
İrişdir ol reh-i tahkîka ki semt-i peyemberdir

Di bu abd-i hakîri hasta buldum yâ Rasûla'llâh
Getürdim dergehine cürmile hâli mükedderdir

Ne denlü mücrim ise nazra-i lutfunla timâr it
Cemâlin ile tedbîr-i devâ ister bir ahkardır

Celâle tâkati yok âciz ü hâkile yeksândır
Cemâlinde velî mihr-i münîr ile berâberdir

/62/

Egerçi câma bisyârı hatâ ile füzûndur lîk
Yem-i ihsânına nisbet ile çün katre asgardır

Sen ol şems-i hakîkatsin ki eşyâ cümle zerrâtın
Hatâ-yı zerre afv-ı şemse nisbetle muhakkardır

Seninçün abd-i hâlis çâkerindir ayn-ı Muhyiddîn
***Salâhî**'nin şefâat emrine lutfun musavverdir*

Hz. Salâhî ve İsmâîl Hakkı gibi eâzımın, Hz. Muhyiddîn'in şu ta'zîmâtına bakıp, Cenâb-ı Şeyh'e nazar-ı inkâr ile bakanların hâline acımamak elden gelmez. Hulâsa-i kelâm:

ما عاشق سر كشته سوداى دمشقيم،
جان داده دلبستهء سوداى دمشقيم.
اندر جبل صالحة كانيست زجوهر،
كاندر طلبش غرقة دراى دمشقيم.[16]

[16] **Biz Şam sevdâsının başı dönmüş âşığıyız.Şâm sevdâsına gönül bağlamış cân vermişiz.**
Sâliha dağında mücevher hazînesi vardır.Onu elde etmek için Şam

Müstakîm-zâde Hazretleri, **Ahid-nâme**'lerinin 113. bâbında beyân buyururlar ki:

"Hâl olmadıkça, Şeyh-i Ekber hazretlerinin kitaplarını mütâlâa etmek muvâfık değildir. Zîrâ, zâhir-i hâlde, âdâb-ı şer'iyyeye muhâlif olan mevâda müsâdif olup, tabii hakîkatına vakıf bulunmadığından müstelzim-i hüsrân olur. **Nesebü'l-Harf** nâmında bir te'lîfin üzerinde Hz. Şeyh-i Ekber'in, kendi hatt-ı latîfleriyle, *"Bizim bâliğ olduğumuz dereceye vâsıl olmayanların, kitaplarımıza nazar etmesi harâmdır."* diye muharrer olduğunu gördüğünü, İmâm Şarânî nakl etmiştir. Hakîkat-ı hâl onu gösterir. Vâkıf-ı esrâr-ı Hz. Şeyh olmayanlar, "*Şeyh-i Ekfer*" demek küstahlığında bulunmuşlardır. Cenâb-ı Şeyh'in öyle buyurmasında, pek haklı oldukları âşikardır."

Hz. Şeyh-i Ekber'in Evlâd-ı Kirâmı :

Kendilerinden sonra iki ferzend-i emcedleri kalıp, birisi Muhammed Sa'deddîn hazretleridir ki 618 Ramazân'ında (Ekim 1222) Malatya'da kadem-nihâde-i âlem-i şuhûd olmuş ve ba'de't-tahsîl ehâdîs-i şerîfe nakl ve tedrîs eylediği gibi, tabîat-ı fevka'l-âde-i şi'riyyesi hasebiyle mükemmel bir dîvân vücûda getirip, 656/(1258)senesinde Şam'da irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Pederleri yanında medfûn imiş

---

denizine dalmışız. (H)

Dîger mahdûmları, Ebû Abdullâh Muhammed hazretleridir. 667/(1269) (senesinde) Sâlihiyye'de şîrîn-mezâk-ı niam-ı câvidân olup, kitâb-ı vücûdlârı mahfaza-i kabre **/63/** konuldu.

Bir de kerîme-i ismet-vesîmeleri olduğunu İsmâîl Hakkı Hazretleri **Kitâbü'l-Hitâb**'ında yazdıkları sırada "*Radâa hâlinde pederi muhteremleriyle mükâleme eylediği ve hattâ Hz. Şeyh'in hacdan Şam'a avdetinde*, (هذا أبي)[17]" dediğini ilâveten beyân eder.

Hz. Şeyh-i Ekber Efendimizin şu kıt'a-i mergûbesi hepimiz hakkında ne büyük beşâreti hâvîdir:

لنا دولة في آخر الدهر تظهر

فمن كان منا أو يقول بقولنا

فتظهر مثل الشمس لا تتستر

فبشره بالدنيا والأخرى يبشر.[18]

(*Kaddesa'llâhu esrârahum ve rahîmehum ve nefaanâ bi-ulûmihim ve şeffi'hüm fînâ. Âmin. Allâhümma'hşürnâ bihim ve bi-âlihim. Âmin.*)

---

[17] Bu babamdır. (H)

[18] **Zamânı yakalamakta bizim bir devletimizin bulunduğu zâhir oluyor, güneş gibi ortaya çıkıyor ki, örtülemez.**
Kim bizden ise veya bizim dediğimizi söylüyorsa, Onu müjdele! O, dünyâ ile de Ahiret ile de müjdelenir. (H)

Âsâr-ı Aliyyelerinden Başlıcaları :

1. **Fusûsu'l-Hikem**,
2. **Fütûhât-ı Mekkiyye**,
3. **Muhâdarâtü'l-Ebrâr**,
4. **Emrü'l-Muhkem**,
5. **Rühu'l-Kuds**,
6. **Şeceretü'l-Kevn**,
7. **Salavât-ı Suğrâ**,
8. **Salât-ı Vüstâ, Salât-ı Kübra**,
9. **Evrâd-ı Usbûiyye**,
10. **Devr-i A'lâ**,
11. **Tedbîrât-ı İlâhîyye Tenezzülât-ı Mevsıliyye**,
12. **Tâcü'r-Resâil ve Minhâcü'r-resâil**
13. **Kitâbü'l-Azama**,
14. **Kitâbü'n-Nisbe**,
15. **Tecelliyât**,
16. **Mefâtîbü'l-Gayb**,
17. **Kitâbü'l-Hak**,
18. **Merâtib-i Ulûm**,
19. **Ulûmü'l-Vehb ve İ'lâm bi-İşârâtı Ehli'l-İlhâm**,
20. **el-İbâde**,
21. **el-Medhâl fî Ma'rifeti'l-Esmâ**,
22. **Hilyetü'l-Ebdâl**,

23. **eş-Şurût fî-mâ yeltezimü Ehlü Tarîkı'llâh**,
24. **Esrârü'l-Haylûle**,
25. **Akîdetü Ehli's-sünne**,
26. **İşârâtü'l-Kavleyn**,
27. **Kitâbü'l-Hüviyye ve'l-Ehadiyye**,
28. **el-Celâletü'l-Ezel**,
29. **el-Muksim**,
30. **Ankâü Mağrib**,
31. **Hatmü'l-Evliyâ**,
32. **Şemsü'l-Mağrib**,
33. **Şevâhidü Tâci'l-Ârifîn**,
34. **el-Kutbu Risâletü'l-Ensâriyye**,
35. **el-Enfâsü'l-Ulviyye**,
36. **Tercümanü'l-Eşvâk**,
37. **el-Celâl ve'l-Cemâl**,
38. **Mişkâtü'l-Envâr**,
39. **Şerhu Istılâhâti's-Sûfiyye**,
40. **Kitâbü Resâil**,
41. **Kitâbu'n-Nikâhi'l-Mutlak**,
42. **Kitâbü'ş-Şerîa ve'l-Hakîka**,
43. **el-Hucub**,
44. **el-Mevâızü'l-Hasene**.

Sultân Bâyezîd Kütübhânesinde, **Risâletün fî Esâmi-i Kütüb-i Şeyh-i Ekber** nâmında 1794 numaralı mecmûada umûm âsârının esâmîsî mazbûttur.

Fütûhât Fihristi

Diyârbakırlı bir zât, merak etmiş, **Fütûhât**'a bir fihrist yazmıştır. Bu fihrist el-yevm Fâtih'de Murâd Molla Kütüphanesi'ne nakl olunan Düğümlü Baba Kütüphânesi kitapları meyânındadır, 329 numaralıdır. Pek kıymet-dâr bir eserdir.

ALLAH TEÂLÂ VE KUL ARASINDAKİ İLİŞKİ TERAZİSİNİ DENGEDE TUTMAK

Allah Teâlâ şükredenleri de sever. O, kendisini **"şükredenleri sever"** (Âl-i İmrân, 144) olmakla nitelemiştir. Şükür, Allah Teâlâ'nın nimetidir, çünkü O, şükreden ve bilendir. Öyleyse Allah Teâlâ (şükredeni severken) kulda kendi niteliğini ve özelliğini sever.

Şükür, bir nimete karşı olabilir, yoksa hakikatleri bilmeyen bazı insanların iddia ettiği gibi, belaya şükür olmaz. (Onlara göre) Allah Teâlâ nimetini intikamında intikamını ise nimetinde gizlemiştir. Bu durum, hakikatleri, yani işlerin hakikatlerini bilmeyenlerin işi karıştırmasına yol açmış, belaya karşı sabredebileceğini zannetmişlerdir ki, bu, yanlıştır.

Örnek olarak nahoş ilacı içen insanı verebiliriz. Bu da bir bela sayılır, fakat kendisini helak eden bir şeye karşı beladır ki o da, kendisinden dolayı ilacı kullandığı hastalıktır. Öyleyse elem, bu ilacın düşmanıdır ve onu talep eder. Fakat bela, elemi duyan bu yerdedir. Onu varlıktan kaldırmak isteyen karşı koyan ise ona karşı çıkar ki bu ise ilaçtır. **Hastalığın bulunduğu yer, ilaçtan bir hoşnutsuzluk duyar.** Bilir ki, bu nahoş şeyi kullanmakta bir nimet vardır, çünkü o acıyı kaldıracaktır. Bunun üzerine içerdiği nimet nedeniyle Allah Teâlâ'ya şükreder ve onu kullanmaktan duyduğu rahatsızlığa karşı sabreder. Çünkü ilacın acıyı yok etmek üzere geldiğini bilir. Öyleyse ilacın gayesi, hastalığın bulunduğu kişiyi rahatlatmaktır.

Bu konuyu düşün! Bundan dolayı insan şükreden olur. İlacın nahoş olmasına rağmen içerdiği gizli nimet nedeniyle insan şükrettiğinde, başka bir nimet daha ona ulaşır. Bu da iyileşmek ve hastalığın ortadan kalkmasıdır. Bu nedenle Allah Teâlâ şöyle der:

" Şükrederseniz, sizin için artıracağız."(İbrahim, 7) İlaç afiyeti artırdığı gibi aynı şey Hakka yapılan eziyet için geçerlidir. Biz eziyet vereni ortadan kaldırmak üzere çalışırız, bunun için ona eziyet ederiz veya Hakka verdiği eziyetten vaz geçmesi için mücadele ederiz. Savaşarak veya benzeri bir fiille (Hakka) eziyet veren insana eziyet edersek, bu davranış, Hakk için hastanın nahoş ilacı içmesine

benzer. Hâlbuki onu kendisine acı veren hastalığı gidereceği için bir nimet sayar. Böyle dememizin nedeni, her şeyin Allah Teâlâ'nın fiil, takdir ve kazasıyla gerçekleşmesidir.

Allah Teâlâ, peygamberi Davud'dan kendisi için bir ev yapmasını istemiş -ki kastedilen Beyt-i Makdis'tir-, Davud aleyhisselâm binayı her yaptığında bina yıkılmış ve bu birkaç kez tekrarlanmış. Bunun üzerine Rabbi kendisine vahiy göndererek, evinin onun eliyle yapılamayacağını bildirmiş ve (gerekçe olarak da) **'Çünkü sen kan akıttın'** demiş.

Davud aleyhisselâm:

'Allah'ım! O kanlar senin için akıtılmadı mı?' deyince, Allah Teâlâ;

'Haklısın, benim uğruma akıtıldı, fakat onlar benim kullarım değil miydi? Bu ev kan akıtmakla kirlenmemiş temiz bir elle yapılacaktır' demiş. Davud aleyhisselâm

'Allah'ım o benim (soyumdan) olsun' diye dua edince, Allah Teâlâ, evinin oğlu Süleyman aleyhisselâmın eliyle yapılacağını bildirmiş, Hz. Süleyman, Beyt-i Makdis'i inşa etmiştir.

Düşünürsen, bu durumdan gerçeğin ne hal üzere olduğu öğrenilir.

İlahi iş, her zaman **'odur-o değildir'** esasında olduğunu anlarsın. Bunu bilmezsen, onu anlamamış olursun!

....

Allah Teâlâ, ihsan edenleri de sever. Bu durum **"Allah ihsan edenleri sever"** (Âl-i İmrân, 134) ayetinde dile getirilirken, yine Allah Teâlâ, kendi yolunda özel bir nitelikle savaşanları sever. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Allah kendi yolunda savaşanları sever. Sanki onlar birbirini tutan bir binaya benzer."**(Saf, 4)

'Allah Teâlâ doğruyu söyler, doğru yola ulaştırır.'

[16. Sifr- 114. Kısmı Allah'ın Peygamberine Uyma Emri]

ALLAH TEÂLÂ'NIN GENİŞ RAHMETİNE GÜVENMENİN TEHLİKELİ YÖNLERİ

Allah Teâlâ'nın kulları ikiye ayrılır:

Bir kısmı şeytanın üzerinde otoritesinin bulunmadığı kullardır. Böyle kullar 'ihtisas' kullarıdır. Onlar sadece Allah Teâlâ vasıtasıyla konuşan ve Allah Teâlâ'yı duyan kimselerdir. Buna göre kesin delil, ona değil, Allah Teâlâ'ya aittir. **'De ki kesin delil Allah'a aittir.'** (En'am, 149) Kulların bir kısmı, Allah Teâlâ'dan aktarır ve O'ndan duyar. Bu kullar kesin delil sahipleridir, çünkü Allah Teâlâ **'O arzusundan konuşmaz, onun konuştukları vahiydir'**(Necm, 3-4) buyurur. Allah Teâlâ isteyen ve icabet edendir. Kulların geneli ise Allah Teâlâ'nın peygamberine haklarında şöyle dediği kimselerdir:

'Kullarım sana beni sorduklarında, Ben onlara yakınını, dua edenin duasına karşılık veririm.'(Bakara, 186) Burada Allah Teâlâ herhangi birini ayırmadan bütün kulları kendisine izafe etmiştir. Başka bir ayette ise **'Ey kendilerine zulmeden kullarım!'** (Zümer, 53) der. Burada da aşırı gitmede kayıtsız olmalarına rağmen Allah onları kendisine izafe etmiş, onlara rahmetinden umut kesmeyi yasaklamıştır. **Bu ve benzeri ifadeler, İblis'in de Allah'ın ihsanından kaynaklanan rahmetine tamah etmesine yol açmıştır.** O'nun rahmetinden umut kesmiş olsaydı, günahlarına günah katılacaktı. Allah onun aşırılığı hakkında bizi yoksullukla korkutmasını zikreder. İblis bize taşkınlığı emrederken Allah onun bizi korkuttuğu fakirliğe karşı ihsanını lütfeder. Şeytan böyle yapmakla memurdur, çünkü Allah ona **'Onlara vaatte bulun,**(İsrâ, 64) diye emretmiştir. İblis, kendisinden aktarmış olduğu üzere, bu emrinde Allah'ı tasdik ederken kuşkuyla O'nun emrine bağlanır. Bu emir **'Onlara vaatte bulun,** (İsrâ, 64) ayetinde belirtilir. Allah Teâlâ ise taşkınlığın karşısına mağfiretini yerleştirmiştir. Taşkınlığı emretmek bir taşkınlıktır. **İblis, Hakk'ın mağfiret vaadinin altına girmiş ve bu da onun tamahını artırmıştır.** Bununla birlikte onun yeri cehennemdir, çünkü İblis cehennem ehlindendir. Ateş ehlinden olup da kendisine uyanların günahları onun üzerine yüklünse bile, İblis ancak belli bir süre sonra sona

erecek şeyleri yüklenmiş olur. Hâlbuki Allah Teâlâ'nın ihsanı kesilmez, çünkü o ihsan, uygun karşılığın dışındadır. Allah Teâlâ'nın rahmeti herhangi bir mahalle özgü olmadığı kadar herhangi bir yere özgü de değildir. O her şeyi kuşatmıştır. Öyleyse rahmet diyarı, varlık diyarı demektir.

Zikredilen bu kulları Allah Teâlâ kendisine izafeyle zikretmiştir ve O'na izafe edilmek şereftir. Böylece Allah Teâlâ, rahmetinden umut kesmeyi yasaklamış olduğu 'haddi aşan kullar' ile şeytanın otoritesinin nüfuz etmediği kulları kendisine izafede birleştirmiştir. Allah söz konusu kullarını -herhangi bir vakit belirlemeksizin- bütün günahları bağışlamakla müjdelemiştir. Bu nedenle bazı kullar için mağfiret öne geçerken bazı kullar için sonra gelir.

Sadece kul var ve O kolun Rabbi
Sadece rahim ve rahim (merhamet edilen) var

'Rahim' merhamet edilen demektir. Bu ifade katil, cerîh ve tarîd gibi ism-i meful kalıbındadır. **'Allah'ın kelimelerinde değişme yoktur.'**(Yunus,64) Bunlar âlemin cevherleridir. Değiştirme onlardan değil, Allah'tan kaynaklanır. **'Bir ayeti neshetsek veya unuttursak, daha hayırlısını veya benzerini getiririz.,**(Bakara, ,156) Bir okumada ise biz onu unutursak şeklinde gelmiştir. **'Onlar günahlarını Allah'ın iyiliğe çevirdiği kimselerdir.,**(Furkan, 70), **'Kim Allah'ın nimetini değiştirirse...,**(Bakara, 211) Kastedilen nimet, daha önce Allah Teâlâ'nın müjdelemiş olduğu mağfiretin herkesi kapsamasıdır. **'Kendisine geldikten sonra...'Den sonra'** şart olsa bile, içinde istifham kokusu vardır. Cevapta şöyle der: **'Allah cezası şiddetli olandır.'** (Bakara, 211) Hâlbuki Allah nimetini değiştireni cezalandıracaktır dememiştir. Allah gerçekte Şedidü'l-ikab'dır, yani cezalandırırken şiddetle cezalandırır. Öyleyse **'Allah'ın nimetini kendisine geldikten sonra değiştiren'**(Bakara, 211) ayetini takdir edecek yoktur.

Nimeti değiştiren kişi, vaktin ihtiyacına göre daha hayırlı bir şeyle Allah Teâlâ'nın nimetini değiştirir, çünkü hüküm vakte aittir. Veya benzeri bir nimet ile değiştirir. Nesih tebdil demektir, ortadan

kaldırmak demek değildir. Sonra şöyle der: **'Ben kulumun benim hakkımdaki zannındayım. Benim hakkımda iyi zanda bulunsun.'** **Her kim Allah'a karşı iyi zanda bulunmazsa, emrine karşı çıkmış ve Rabbini bilmemiş demektir.** İblis'ten daha bedbaht birisi olabilir mi? Bununla birlikte Allah onun (kendisine uyan) kâfirden uzaklaşacağını söylemiş, onu âlemlerin Rabbi Allah'tan korkmak özelliğiyle nitelemiştir.

Bir ayette '**Allah'tan ancak âlim kulları korkar'**(Fatır, 28) buyrulur. Sonra ayet 'Allah Aziz ve Gafur'dur'(Fatır, 28) diye tamamlanır. Yani Allah, kendisiyle kulları hakkındaki genel mağfiretinin arasına perde teşkil edecek bir şeyden etkilenmekten münezzehtir. Ayetteki isimler, mağfiret ve bağışlamanın genelliğini bildirmek üzere, mübalağa kipinde gelmiştir. Bu mağfiret, farklı tabakalarına göre günahkârlar için mutlak bir umuttur. Kendisine geldikten sonra nimeti değiştiren hakkında söylediği Şedidü'l-ikab olması ise bu nitelikteki birisine 'ikab' ile süratle ulaşması demektir. Ona ulaşarak değiştirdiği işte değiştirmenin -ona değil- Allah'a ait olduğunu bildirir. Böylece ona **'Her şeyin melekûtunun O'nun elinde olduğunu'**(Yasin, 83) bildirir'. Çünkü Allah Teâlâ burada 'ikab' kelimesine acı (elim) bitiştirmemiştir. Elem ve acı ikaba ve azaba bitiştirilmediğinde, acı veren işin kendisinde, kelimenin başka bir şekilde yorumlanma ihtimali vardır. Çünkü sadece elemden korkulurken bilhassa haz arzu edilir. Elem ve hazzı kabul edenin kendisinde bulunduğu doğanın gereği budur. Allah Kuran'da kullarına sayısız deliller vermiştir ki bunlar, Allah Teâlâ'nın kullarına öğretişinin bir yönüdür. Bedbahtlık bedbahtın kendi aslından kaynaklanmış olsaydı, Allah kullarına rahmeti böyle açmaz ve zikrettiği delilleri serdetmezdi. Bu durum **'Allah sana bilmediğini öğretti, O'nun senin üzerindeki ihsanı büyüktür'** (Nisa, 113) ayetinde belirtilir. İlahi ihsan ancak günahkâr ve müsrifler hakkında büyük olabilir. İhsan sahipleri hakkında ise **'İhsan sahipleri üzerinde bir yol yoktur'**(Tövbe, 91) denilir. Çünkü ilahi ihsan onlara doğrudan ve sebepsiz gelmiş, bu sayede de onlar 'muhsin' yani ihsan sahibi (Allah'ı görür gibi ibadet eden) olmuşlardır. Bu nedenle ilahi lütuf ve inayet, ihsan sahibi olmayanlarda kalmıştır.

'Allah Teâlâ, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

[403. BÖLÜM- 'Kullarıma karşı delilim yok, onlardan birine 'niçin yaptın?' desem, bana mutlaka 'sen yaptın der?' Münazelesinin Bilinmesi ."]

ALLAH TEÂLÂ'NIN MEKRİ (ALDATMASI) SIRRI

Bilmelisin ki, Allah Teâlâ ehli mekr'i (tuzak) günah işlerken nimetlerin art arda gelmesi, edepsizlik yapmakla birlikte halin kalması, emir ve tanım olmaksızın kerametleri göstermek karşılığında kullanırlar.

Bilmelisin ki, bize göre kulun aldatılması, ameli gerektiren bir bilgiyle rızıklandığı halde bilgiyle amelden mahrumiyeti demektir. Bazen bilgiyle amel yapabilir, fakat bu kez, ihlastan yoksun kalır. Böyle bir durumu kendinden gördüğünde veya başkasında öğrendiğinde, böyle bir insanın **'aldatılmış'** olduğunu bilmelisin.

Altı yüz sekiz yılında Bağdat'ta bir vakıa görmüştüm:

Göklerin kapılarını açmış, sağanak yağmura benzeyen ilahi mekrin (Hakkın aldatması) hâzinelerine girmiştim. Bir meleğin şöyle dediğini duydum:

'Bu gece hangi tuzak ve mekr inmiştir?'

Korkuyla uyandım. Ondan kurtulacak bir çare aradım. Bu çareyi ancak meşru ölçüye göre bilgide bulabildim. Allah İçime iyilik dileyerek, mekrin ve aldatmanın sıkıntılarından kendisini kurtarırsa, elinden şeriat terazisini bırakmamalı ve sürekli halini gözlemelidir. İşte korunmuş ve sakınılmış kimsenin hali budur.

Günah işlerken nimetlerin peş peşe gelmesi, günümüzde genellikle Allah Teâlâ yoluna yönelenlerde vardır. Onların arasından aldatılmış pek çok kimse gördüm. Onların sayısını sadece Allah bilir ve bu yaygın bir duruma dönmüştür. **Edepsizlik yaparken halin sürmesi ise himmet sahiplerinde görülür ve sayıları azdır.** Onlardan bir grubu Mağrib'te ve bu şehirlerde görmüştüm. Onlar, kurallarının dışına çıkarak Hak karşısında saygısızlık yapmalarına rağmen, –Allah Teâlâ'nın bir tuzağı olarak– âlemde etkin olan halleri devam etmekteydi. Bu nedenle, hakikat üzere olmasalardı hallerinin değişeceğini zannederlerdi. Allah Teâlâ'nın gizli aldatmasından O'na sığınırız! Allah Teâla şöyle buyurur:

'Bilmedikleri yönden onları aldatırız.' (Araf, 182)

Başka bir ayette ise **'Onlara mühlet veririm, benim aldatmam sağlamdır.'** (Araf, 183)

Başka bir ayette ise **'Biz bir hile yaptık, onlar ise farkında değildir.'** (Neml, 50) ve **'Onlar bir tuzak kuruyor, ben de tuzak kuruyorum'** (Tarık, 15-16) buyrulmuştur. Burada (tuzak kurmak anlamındaki) kâde, yekîdu yalanlık anlamı taşıyan fiillerden biridir. Bunun anlamı, Hak niteliğiyle zuhur ettiği için, hak olmaya yakın olmasıdır. Öyleyse bu kelime (kade-yekidu, tuzak kurdu), bir yönü geceye bir yönü gündüze dönük olan seher kelimesinden türetilmiş sihir gibidir. Böylelikle aldatılana, (sihirden) 'gündüz'e bakan kısım görünür ve onun gerçek olduğunu zanneder. Bilgisizlikten Allah Teâlâ'ya sığınırız!

Bilmelisin ki, **Allah Teâlâ tuzağını bilhassa aldanandan gizlenmiştir, yoksa başkalarından gizlenmemiştir.** Bu nedenle **'onların farkında olmadığı yönden'**(Araf, 182) demiştir. Burada zamiri **'onlara aldatacağız'** (Araf, 182) ayetine döndürmüş ve şöyle demiştir. **'Onlar bir tuzak kurdu, biz de tuzak kurduk onlar farkında değildir.'** (Neml, 50) buyurdu. Burada 'onlar' zamiri, 'tuzak kurdular' fiilindeki zamirdir. **Böylece Allah onlara olan tuzağı, farkında değiller ilçen, kendisiyle nitelendikleri tuzağın ta kendisi olmuştur. Sonra onları kendi tuzaklarına ilave bir durum aldatmıştır.** Bazen Hakk'ın tuzağı ve aldatması, aldatılan bazı insanları bedbaht yapar ki, bu, genel hakkında böyledir. Bazen payın eksilmesine yol açabilir. Bu ise, ilahi bir hikmet nedeniyle, seçkinlerde ve seçkinlerin seçkinlerindeki ilahi tuzaktır. Buradaki hikmet, kimsenin Allah Teâlâ'nın aldatma ve tuzağından güvende olmamasıdır. Çünkü Allah Teâlâ'nın tuzağından güvende olmak bir ayette kınanmış ve şöyle buyrulmuştur: **'Allah'ın tuzağından sadece hüsrana uğrayan bir topluluk güvende kalabilir.** (Araf, 99) **'Hüsrana uğrayanların ise 'ticaretleri kendilerine kar vermez, doğruyu da bulamazlar.'** (Bakara, 16)

En gizli ve örtülü ilahi tuzak, tevil yapanlarda, özellikle de bütün müçtehitlerin isabet ettiğini kabul eden içtihat ehlinde bulunur. Onlara göre basiret üzere ve kesin bilgiye dayanarak Allah Teâlâ'ya davet etmeyen kimsenin tabileri olamaz. Çünkü müçtehit, hüküm

koyandır, yoksa uyan değildir. Bizim görüşümüz ise farklıdır. Çünkü bize göre müçtehit, hüküm vermek üzere delil ararken 'içtihat' eder, yoksa kast edilenin kendisinin zıddı olabileceği bir teville hükmü haberden çıkartmak üzere içtihat etmez. Böyle bir şey mümkün ise, bu içtihat sahibi basiret sahibi değildir. Tevil ederek gerçeğe ulaşan müçtehit ise, (gerçeğe ulaşması) tesadüf yoluyla (olduğu için) -yoksa kasıtlı olarak değil- iki sevap kazanır. Çünkü müçtehit, (hükmü verirken) basirete sahip değildir. Hakikate ulaşamazsa, sadece doğruyu arama sevabı kazanır ve payı eksilir. **İşte bu, tevil yapan bu bilgine dönük Hakk'ın gizli aldatmasıdır.** Çünkü o, takva sahibi olduğunda, -kendisine Allah Teâlâ öğrettiğinde- basiret üzere Allah Teâlâ'ya davet edebilecek kimselerdendir.

Öyleyse genel hakkında ilahi aldatma, günahların ardından nimetlerin peş peşe gelmesi ve ibadetlerle birlikte ise kesilmesi ve dolayısıyla günahlar nedeniyle (dünyada) ceza görmemektir. Böyle bir insan Allah yolunun genel âlimlerinden biri ise, bu durumun insanın üzerinde yaratıldığı (ilahi) suretin gücünden kaynaklandığım görür, ilahi hükümde tesir ve kahır sahibi olmayı iddia eder. Böyle biri, genel hikmetin ilahi isimlere hakkını vermek olduğunu görür.

Söz gelişi el-Gaffar, el-Gafur ve kardeşlerinin günahlarda etkisinin olabileceğini görür. Günah işlemezse, dünya hayatında söz konusu isimlere hakkını vermemiş olacağını düşünür ve **'Ey kendilerine haksızlık yapan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin, Allah bütün günahları bağışlar.'** (Zümer, 53) ayetinde delil getirir. Nitekim o da böyle yapar. Bütün bu bakış açısı, günah esnasında aklına gelmez, günah işledikten sonra gelir. Günahtan önce düşünseydi, bu düşünce kendisini günahtan alıkoyardı. Çünkü bu bir müşahededir ve müşahede dince yasaklanan bir işe dalmaktan insanı engeller. Bir rivayette şöyle denilir:

'Allah kaza ve kaderini uygulamak istediğinde, akıl sahiplerinden akıllarını çekip alır. Kaza ve kaderini uyguladıktan sonra ise, akıllarını iade eder.' Artık bir kısmı ibret alır (ve tövbe eder), bir kısmı ibret almaz.

Nitekim Allah şöyle buyurur: **'İnsanları ve cinleri bana ibadet etsinler diye yarattım.'** (Zariyat, 56)

Bir kısmı Allah Teâlâ'ya ibadet ederken bir kısmı ortak koşar. Nedenin hükmünün bütün nedenlilere işlemesi zorunlu değildir. Dolayısıyla akılları kendilerinde bırakılmış olsaydı, işledikleri günahları işlemezlerdi. Günah işlemeye niyetlendiklerinde gördükleri şey ilahi isimler olsaydı, (onlardan) utanma duygusu, yükümlülük diyarında haram diye isimlendirilen bir işi işlemekten engellerdi. **Öyleyse günahkâr ilahi kahra karşı direnen kimsedir. İlahi kahra direnen ise helak olur.** Bu haldeki bir insana nimetler art arda gelirse, bunun nefsinin gücü, himmetinin etkisi ve Allah Teâlâ'nın kendisine yönelik inayetinden kaynaklandığını zanneder. Allah Teâlâ'nın kendisine eş-Şedidü'l-ikab (şiddetle cezalandıran) ismine etki edebileceği bir güç verdiğini zanneder ve el-Halim (gücü yettiği halde bağışlayan) isminden, -ihmal değil- mühlet vermekten habersiz kalır. Sahip olduğu ilahi ismin hükmünün gücü nedeniyle, söz gelişi sıradan günahkârlar gibi harama düşmek istemeyen kimse aldatılmış değildir. Sıradan insanların arasından günahkârlar, gaflet nedeniyle günah işler, günah işledikten sonra ise pişmanlık duyar. Öyleyse içerdikleri ilahi aldatma nedeniyle nimetlerin sürekli gelişine karşı sabırlı davranmak, belalar ve sıkıntılar karşısında sabırlı davranmaktan daha büyük bir iştir. Çünkü Allah kuluna şöyle der: **'Hastalandım, beni ziyaret etmedin.'** Bunu açıklarken de şöyle der: **'Falan kulum hastalanmıştı, sen ise onun ziyaretine gitmedin. Gitseydin, beni orada bulurdun.'** Nitekim çölde susuz kalan insan da, serabın su olmadığı ortaya çıktığında, (su zannettiği şeyin yanında) O'nu bulur. Böylelikle Hakk'a döner. Nimetler ise böyle değildir. Çünkü nimetler, Allah Teâlâ'nın kendisini razı olduğu işlere ulaştırdığı kimselerin dışındakiler için, Allah Teâlâ'dan perdeleyen en büyük perdelerdir.

Allah Teâlâ'nın seçkinleri (Havass) aldatmasına gelirsek bu aldatma kendisinden meydana gelen edepsizliğe rağmen halinin korunmasında gizlidir.

Bu, halden haz almak, onunla durmak, halin sahibinde meydana getirdiği naz, Allah Teâlâ'ya karşı şımarıklık ve halden ayrılmayı

istememektir. Allah Teala'nın peygamberine **'De ki Rabbim! Bilgimi artır'**(Ta-Ha, 114) diye emredip de bunu bize duyurmasının yegane nedeni, biz de onu söyleyelim ve Allah Teâlâ'dan kendisini talep edelim diye, bir uyarıdır. Bu emir peygambere özgü olsaydı, onu bize duyurmaz veya kendisine özgü olduğunu belirtirdi. Nitekim hibe evliliğinde bunu belirtmiştir.

Halin nefiste bir hazzı ve tadı vardır. Bazı nefislere bu halin meydana getirdiği hazdan ayrılmak çetin gelir. Aksine sadece bu durumun artmasını ister ve hallerin vergi olduğunu bilmez.

(Havas-sül Havas) Seçkinlerin seçkinlerindeki aldatmaya gelirsek, herhangi bir emir veya sınırlama -ki sınır onların ölçüsüdür- olmaksızın, kerametleri ve olağanüstü işleri göstermede gizlidir.

Çünkü nebilerin mucizelerini göstermesi zorunlu iken velilerin de kerametlerini gizlemesi zorunludur. Bir veliye keramet gösterme ve âlemde etkili olma imkânı verildiğinde, aldatılan kimsenin derecesi başkasının derecesinden bir derece eksilir. Hak bu dereceyi onun adına diler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, onlarda kerametleri gösterme yolunu istemeyi yaratır.

Hâlbuki bunun payın eksilmesine yol açan ilahi bir tuzak olduğunu fark edemezler. Bunun üzerine gönüllerine onların elinde gerçekleşecek kerametlerin insanların Allah Teâlâ'ya itaat edeceğini, yok edici günah denizlerinde boğulanları kurtaracağını, onları alışkanlıklarından kurtaracağını belirten bir ilham doğar. Bu ilhama göre, keramet göstermek, kendisiyle Allah Teâlâ'ya davet edilebilecek en büyük işlerden biridir ve bu nedenle de nebilerin ve velilerin bir özelliği olmuştur. Sonra, içinden kendisini varislerden sayarak bu davranışın hallerin sonucu olduğunu düşünür. Bütün bu durumlar, gösterme güçleri olsa bile, Allah Teâlâ'nın velilere kerametleri gizlemeyi farz kıldığından kendisini perdelediği gibi kendiliğinden Allah Teâlâ'ya çağırmakla memur oldukları için peygamberlere mucizelerini göstermeyi emrettiğinden habersiz kılar. Veli ise böyle değildir. O, sadece peygamberin davetini aktarmakla veya onun diliyle Allah Teâlâ'ya davet eder. Yoksa Allah Teâlâ'nın herhangi bir

peygamber adına meydana getirdiği bir dille insanları Allah Teâlâ'ya davet etmez.

Şeriat, kendisini bilen âlimler nezdinde, onaylayıcıdır. Öyleyse peygamber, Allah Teâlâ'nın bildirdiği meşru hükümlere göre Allah Teâlâ'ya davet ederken bir basirete sahiptir, Veli ise peygamberin hükmüne göre davranır. Bu konuda ona uyulmadığı gibi aynı zamanda (kendiliğinden) basirete de sahip değildir. **Öyleyse keramet göstermenin bir yararı da yoktur.** Peygamber ise, öyle değildir, çünkü peygamber, şeriat getirir ve daha önce başka peygamberlerin eliyle ortaya konulan bazı hükümlerin hükmünü kaldırır. Dolayısıyla onun Allah Teâlâ'dan haber verdiği (iddiasında) doğru sözlülüğüne delil teşkil edecek bir mucize ve alamet göstermesi kaçınılmazdır. Bu sayede peygamber, süresinin dolması nedeniyle, başka bir peygamberin diliyle ortaya konulan hükmü ortadan kaldırır. Keramet göstermeye kalktığında veli, kendi özelliğiyle birlikte, bir vacibi terk etmiş olur. Böyle davranmak ise, (kerameti gizleme emrini) yerine getirdiğinde ve ona göre davrandığında elde edeceği mertebeyi eksiltir. **Öyleyse kula tevilden daha zararlı bir iş yoktur.** Allah bizi işimiz hakkında basiret sahibi etsin ve bize makamımızın gerektirdiği durumu aşırmasın.

Allah Teâlâ'dan istediğim şey, katında en üstün veli adına gerçekleşen en üstün makamla bizi rızıklandırmasıdır. Çünkü risalet ve nübüvvet kapısı kapalıdır. Âlim kişinin imkânsızı istememesi gerekir.

İlahi bildirimden sonra ise, bu kapı kapanır ve ona dair bir istemek uygun değildir. Çünkü bu konuda bir şey isteyen kimse **'soğuk demiri döver.'** Çünkü böyle bir talep, bu konuyu bilen bir müminden kesinlikle meydana gelmez. Yeli için velilik makamının ve (peygambere) uymanın gerektirdiği şekilde basiret üzere Allah Teâlâ'ya davet etmek yeterlidir. Nitekim peygamber de risalet ve teşri makamının gereği yönünden basiret üzere Allah Teâlâ'ya davet eder. **Allah Teâlâ bizi tuzağından korusun ve bizi eksik kimselerden etmesin.** Allah bize dünya ve ahirette sürekli artış nasip etsin. **'Allah Teâlâ, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'**

[231. BÖLÜM Mekr (Aldatma)]

ALLAH TEÂLÂ'NIN VASITASIYLA ZENGİN OLAN O'NA MUHTAÇTIR

Fakir diye Allah Teâlâ'ya nispet edilmek, zengin diye nispet edilmekten üstündür. Çünkü zenginlik Hakk'ın zatıyla yaratıkların arasındaki ilişkiyi ortadan kaldıran zâtî bir niteliktir. Her talep, bir münasebet ve ilişkiye imkân verir, çünkü mevcut olan, arzulanmaz. Dolayısıyla talep ve istek, talep esnasında sahibinde bulunmayan bir şeyle ilgilidir. Bu nedenle talep, yokluğa -ki madum demektir- ilişebilir. Bununla birlikte talep edilen şey, var olan bir varlıkta bulunabileceği gibi var olmayan bir şeyde de bulunabilir. Âlemde sadece talep eden vardır. Dolayısıyla âlemde sadece istediği şeye muhtaç olan vardır.

Fakirlik başkalarında bulunmayan bir özellikle diğer niteliklerden ayrılır. Bu özellik, onun madum (yok olan) ve mevcudun niteliği olmasıdır. Her olumlu nitelik, bir mevcutta bulunmalıdır. Bakınız! **Mümkün, yok iken bir tercih edene muhtaçtır. Var olunca bu kez varlığını sürdürmede ve korumada muhtaçtır. Dolayısıyla mümkün, hem varlık hem yokluk halinde 'fakir' kalmayı sürdürür. Öyleyse fakirlik, hüküm bakımından makamların en genişidir.** Bu nitelikten kazanılmış olan ise, özel bir izafettir. Bu ise -başkasına değil- Allah Teâlâ'ya muhtaçlıktır ki, bununla Allah Teâlâ övülür. Bu muhtaçlık, insanı mutlu eder ve kendisini Allah Teâlâ'ya yaklaştırır. Bu izafette ise, insanda yaratılmış olan her nitelik ona ortaktır. Örnek olarak cimrilik, hırs, haset, aç gözlülük gibi göreli olarak ve yerine göre üstün-değerli ve değersiz ve düşük olan nitelikleri verebiliriz.

Hükümdarların yoksunluğundan daha büyük bir yoksulluk yoktur. Çünkü hükümdar, askerlere olduğu kadar yönetimini ayakta tutmasını sağlayacak kimselere de muhtaçtır. Hükümdar, bu adı onun için koruyacak yönetim ve mülke muhtaçtır.

Sultan Selahaddin Yusuf b. Eyyub'a (ra.) 581 senesinde Ebu'l- Kamil el-Müneccim, ulaştığı her yeri toza çevirecek büyüle bir fırtına çıkacağını söylemiş. Bazı arkadaşları fırtına gecesi saklanacağı güvenli bir yer bulmasını tavsiye edince, hükümdar şöyle demiş: Fakat

insanlar ölecek, öyle mi?' 'Evet' diye cevap verdiklerinde şöyle demiş: **'İnsanlar ölürse, ben kime hükümdar ya da sultan olacağım? Hükümdarlık gittikten sonra, hayatta ne iyilik kalır ki? Bırakın beni de, hükümdar olarak öleyim. Yemin olsun ki, dediğinizi yapmayacağım.'**

Bunun ne kadar güzel bir söz olduğuna bakınız! Her izafi varlık -bunun farkında olmasa da- yoksundur. Onu fark etse bile, 'yoksulluk' denilen şey olduğunu bilemez. Yoksunluğun durumu böyle olunca, Allah Teâlâ'ya -ki her şeyin melekûtu O'nun elindedir- muhtaçlık, sabit ve mevcuttur. Bu nedenle Allah **'Onların sözlerini yazacağız'** (Al-i İmran, 181)buyurdu. Yani, onu zorunlu kılacağız. Başka bir ifadeyle onlar, yoksulluğun kesinlikle şikâyette bulunmayacakları zorunlu bir nitelik olduğunu anlayacaklardır. Hâlbuki onlar **'Biz zenginiz'** (Al-i İmran, 181) demişlerdi. Çünkü onlar, gerçekte yoksul olduklarından perdelenmiş, bu nedenle de kâfir olmuşlardır. Onlar, zevk yoluyla öğrendikleri ve inkâr edemeyecekleri bir durumu örtmüşlerdir. Sussalar bile, halleri onları yalanlar. Böylelikle zengin olmadıkları halde **'biz zenginiz'** (Al-i İmran, 181)derler. Onlar, '**Kuşkusuz Allah fakirdir'** (Al-i İmran, 181) der. Hâlbuki Allah, zatı yönünden fakir değildir. O, âlemlerden müstağnidir. Bu kitabın pek çok yerinde Allah'ın âlemlerden müstağni olmasının anlamı zikredilmiştir. Bu ifade **'Allah zengindir'** (Al-i İmran, 181) ayetinin benzeri olmadığı gibi **'Allah zengindir, siz yoksulsunuz'**(Muhammed, 38)ayetine de benzemez.

Yoksulluğun bu kadar yaygın olduğunu öğrenince, onu herkes için ve her durumda dikkate almalısın. Yoksulluğunu -herhangi bir belirleme olmaksızın- kayıtsız anlamda Allah Teâlâ'ya bağla! Binaenaleyh Allah (senin maslahatını bilmede) senin için daha uygundur. İsteğini belirlemekten kendini geri tutamazsan bile, -belirlemiş olmakla birlikte- en azından yoksulluğunu Allah Teâlâ'ya bağlamaya çalış! Allah Hz. Musa'ya şöyle vahyetti:

'Ey Musa! Benden başkasına ihtiyaçlarını sunma. Hamuruna katacağın tuzu bile benden iste.' İşte bu, Allah Teâlâ'nın Musa'ya öğretmesidir.

Rüyamda Allah'ı gördüm. Bana şöyle diyordu:

'İşlerinde beni vekil edin.' Ben de O'nu vekil ettim. Artık sadece Allah Teâlâ'nın korumasını gördüm ve bu nedenle O'na hamd olsun. Allah, bizi kendisine muhtaç olanlardan etsin! Çünkü Allah sayesinde Allah Teâlâ'ya muhtaç olmak, zenginliğin ta kendisidir. Çünkü Allah, zengindir ve sen O'na muhtaçsın. Dolayısıyla sen O'nun sayesinde âlemlerden müstağnisin. Bunu bilmelisin!

'Allah Teâlâ, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

[162. BÖLÜM- Allah Teâlâ'nın Vasıtasıyla Zengin Olan O'na Muhtaçtır]-

"ALLAH'TAN BAŞKA İLÂH YOKTUR VE MUHAMMED ALLAH TEÂLÂ'NIN RASÜLÜDÜR' CÜMLESİNİN BİLİNMESİ

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Allah, melekleri ve adaleti yerine getiren ilim sahipleri Allah'tan başka ilâh olmadığına tanıklık etti. O aziz ve hakimdir.'** (Âl-i imran 3/18) Ardından şöyle buyurdu: **'Allah katında din İslâm'dır.'** (Âl-i imran 3/18) Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ise, şöyle buyurdu:

'İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in onun elçisi olduğuna tanıklık etmendir.' Allah Teâlâ, âyette 'ilim sahipleri' demiş, 'iman sahipleri' dememiştir. Çünkü Allah Teâlâ'nın birliğine tanıklığı, bir haberden kaynaklanmaz ki iman olsun. Bu nedenle bir konuda tanıklık, ancak bilgiden meydana gelebilir. Aksi halde, tanıklık geçerli olmazdı.

Ardından Allah, melekleri ve bilgi sahiplerini 've' edatıyla kendisine atfetmiştir. 'Ve', [ilgili olduğu hususta] ortaklık gerektiren bir edattır.

Burada ise, kesin tanıklıkta ortaklık söz konusudur. Sonra, onları da imana değil, bilgiye izafe etti. Buradan, [Haktan gelen] bildirim yolundan değil, nazarî veya zorunlu bilgi yolundan tevhidin [bilgisini] elde edenleri kastettiğini öğrendik. Adeta Allah şöyle demiştir: Melekler, tecelliden doğan zorunlu bilgiyle benim birliğime tanıklık etmiştir. Bu tecelli, onlara bilgi vermiş ve onlar için kanıtlardaki doğru düşüncenin

yerine yerleşmiştir. Böylece benim birliğime tanıklık etmişlerdir. Nitekim ben de tanıklık ettiğim gibi bilgi sahipleri de kullarıma yerleştirdiğim aklî düşünceyle [birliğime] tanıklık etmiştir.

Allah Teâlâ imanı ise, bilginlerin ardından ikinci mertebede bilginin ardından getirdi. İman, mutluluğa ulaşmada zorunlu unsurdur. Çünkü Allah, bize inanmayı emrettiği gibi kendisini bildiren Allah olduğu için biz de onu 'ilim' diye isimlendirdik. Allah, şöyle buyurur: **'Allah'tan başka ilâh olmadığını bil.**' (Muhammed 47/19) Başka bir âyette ise şöyle buyurur: **'O'nun tek ilâh olduğunu biliniz .'**(İbrahim 14/52) Bu âyet, İbrahim suresinin sonunda mertebeleri taksim eden bir âyettir. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem de, sahih bir hadiste şöyle buyurur: **'Allah'tan başka ilâh olmadığını bildiği halde ölen insan cennete girmiştir.'** Hadiste 'iman ettiği halde' denilmedi. Çünkü iman habere bağlıdır. Nitekim Allah şöyle buyurur: 'Peygamber göndermedikçe azap etmeyiz.' (el-isra 17/15)

Allah Teâlâ'nın 'fetret' dönemlerinde yaşamış ve bilgi yoluyla Allah Teâlâ'yı birlemiş kimi kullarının olduğunu öğrendik. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemden önce peygamberlerin daveti genel olmadığı için, bütün zamanlarda yaşayan insanlar inanmak zorunda değildi. Bu ifadeyle ise âyet, ister mümin olsun ister olmasın Allah Teâlâ'nın birliğini bilen herkesi içermiştir. Burada mümin, habere inanması bakımından değil, kesin bilgi ifade eden bir doğru haber olması yönünden Allah Teâlâ'nın birliğini bilmeyenlerdir.

………………………………..

Peygamber gelip önünde Allah Teâlâ'yı bilenleri ve bilmeyenleri bulduğunda hepsine birden şöyle der: **'Allah'tan başka ilâh olmadığını söyleyiniz.'** Buradan peygamberin Allah Teâlâ'nın birliği hakkında bilgi sahibi olmayan müşrikler için de bir öğretmen olduğunu öğrendiğimiz gibi bu söz ile peygamberin Allah Teâlâ'yı [varlığını] ve O'nun birliğini bilenler için bu bilgiyi telaffuzun zorunlu olduğunu, bu telaffuzun onların kanlarını dökülmekten, mallarına el konulmaktan ve zürriyetlerini esaretten kurtaracağım öğreten olduğunu öğrendik. Bu nedenle Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur:

'İnsanlarla 'Allah'tan başka ilâh yoktur' deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu söyleyince, İslâm'ın hakkının dışında, benden kanlarını ve mallarını kurtarırlar. Hesapları ise Allah'a kalmıştır.' Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'öğreninceye kadar'** demedi. Çünkü onların içinde zaten bunu bilenler vardı.

Dünyada hüküm bilgiye değil söze aittir. 'Sırların ortaya çıkarılacağı günde hüküm ise' söze değil bilgiye ait olacaktır. [Kelime-i tevhit] Bu ifadeyi dünyada bilen, inanan, iki yüzlü -ki ne mümindir ne de bilen- söyler. Bu ifadeyi söyleyince, dünya ve ahirette üzerlerinde bulunan hakların dışında, kanlarını ve mallarını kurtarmış olurlar. Ahirette ise, **'hesapları Allah'a kalır.'** Bunun nedeni, onların içinde ikiyüzlülerin ve üzerinde kul hakkı olan kimselerin bulunmasıdır. Dünyada ise, saptanmış cezalar nedeniyle hesapları Allah'a kalmıştır. Çünkü **'Allah'tan başka ilâh yoktur'** demek, dünyada ve ahirette bu hakları düşürmez. Hesaplarının Allah'a kalması ise ahirettedir. **'O gün Allah peygamberleri toplar ve kendilerine der: Size nasıl karşılık verildi**'(el-Maide, 109) Peygamberler, hal deliliyle, sorulan şeyin kalplerle verilen cevapla ilgili bir soru olduğunu anlar. **'Bizim bir bilgimiz yoktur, derler.'** (el-Maide 5/109) Başka bir ifadeyle, biz kalpleri bilemeyiz. '**Sen bilinmeyenleri en iyi bilensin.'** (el-Maide 5/109) Bu ifade, söylediğimiz durumu destekleyen ve pekiştiren bir delildir.

Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem el-Melik isminden [hareketle] şöyle buyurur: **'İslâm beş şey üzerine kuruludur.'** Böylece İslâm'ı bir yapıya dönüştürmüştür. **'Allah'tan başka ilâh olmadığına tanıklık etmek.'** İşin kalbi budur. **'Muhammed'in O'nun peygamberi olduğuna tanıklık etmek'** kapının teşrifatçısı, **'namaz kılmak'** sağ yön, **'zekât vermek'** sol yön, **'oruç tutmak'** ön taraf ve **'hacca gitmek'** arka taraftır.

Belki de, ön taraf [oruç değil] namazdır. Çünkü namaz, nurdur. Namaz, hükümdarı perdeler. Bir rivayette şöyle bildirilmiştir: **'Allah Teâlâ'nın perdesi nurdur.'** Zekât ise, sağ taraf olur. Çünkü zekât, sahip olunan mülkü elden çıkarmak için güce ihtiyaç duyan bir harcamadır. Hac ise, sol taraftır. Çünkü hacda infak ve verme ameli vardır. Böylece hac, sadaka ve hediye olmada zekâtla birleşir. İkisi de

mülkiyet amelidir. Oruç ise, arkada bulunur. Çünkü arka, önün zıddıdır. Oruç bir aydınlıktır. Çünkü sabır aydınlıktır. Aydınlık ise, nurdur. Öyleyse dengeyi sağlamak için orucun arkada' bulunması daha uygundur. Çünkü sonradan gelen, öncekinin izinden yürür.

Kıyamet günü Hakkın 'gelmesi' de böyle olacaktır. İman, kıyamet günü hükümdar suretinde bu nitelikte gelir. **'Allah'tan başka ilâh yok-tur'** diyenler kalpte, namaz kılanlar önde, zekât verenler -ki sadaka demektir- sağda, hacca gidenler solda, oruç tutanlar ise arkada bulunur. Allah bizi evinin yapısını bu esaslara göre kuran kimselerden eylesin! Allah Teâlâ'nın evi imandır. Bu evin sınırı kıble tarafından (yani güneyden) namaz, kuzeyden oruç, batıdan gizli verilen sadaka, doğudan ise hacdır. Böyle bir evin oturanı ise, hiç kuşkusuz mutludur!

'Allah'tan başka ilâh yoktur', bir olumsuzlama ve olumlama ifadesi olduğu gibi peygamberlerin söylediği en üstün cümle de budur. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur:

'Duaların en faziletlisi, Arefe günü yapılan duadır.' Burada Allah Teâlâ'yı bilenlerin duasına bir işaret vardır. **'Ben ve benden önceki peygamberlerin söylediği en faziletli cümle ise 'Allah'tan başka ilâh yoktur' cümlesidir.'** Hadis, anlam ve rivayet zinciri bakımından sahih bir hadistir.

Olumsuzlamanın sabit (var olan) bir şey hakkında olup onu olumsuzlaması gerekir. Sabit olmayan -ki olumsuz demektir- bir şey hakkında olumsuzlama, onu olumlar. Çünkü olumsuzun olumsuzlanması, olumlama demektir. **Nitekim yokluğun yokluğu varlıktır.** Öyleyse 'La-ilahe, ilah yoktur' derken kişi neyi olumsuzlar?

Size sorduk, bize cevabını söyleyiniz?

Öte yandan, olumlanan şeyin hükmü de olumsuzlanan şeyin hükmüyle bir midir?

Başka bir ifadeyle, ancak olumsuzlanan şey mi sabit olabilir?

Yoksa olumlanan şeyin hükmü, olumsuzluğun hükmünden ayrışmasını sağlayacak şekilde, başka bir şey midir?

Acaba, olumsuzlayan neyi olumsuzlamıştır, olumlayan neyi olumlamıştır?

Allah Teâlâ'nın izniyle, bütün bunların araştırılması gerekir.

[Kelime-i tevhitteki] Olumsuzlama, ilahlıkla nitelenip kendilerine ilahlık nispet edilerek 'ilahlar' denilen bazı yaratıkların dış varlıkları hakkında gelmiştir. Bundan dolayı Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem kendilerini tek ilâh Allah'a davet ettiğinde, müşriklerden şaşıranlar olmuştur. Allah Teâlâ, böyle bir müşriğin şöyle konuştuğunu bildirir:

'İlahları tek bir ilâh mı yapacak? Tuhaf bir iş!' (Sâd 38/5) Çünkü onlar, söz konusu şeyleri icat etmiş ve böyle bir niteliğe sahip olmadıkları halde onları ilâhlar diye isimlendirmişti. Öyleyse olumsuzlama, gerçekte öyle olmasa da, insanların inancına göre [ilah sayılan] bu şeylerle ilişkilendirilen ilahlığa yöneliktir, yoksa burada ilahlığın. olumsuzlanması söz konusu değildir.

Çünkü Şâri (şeriatı ortaya koyan) Allah Teâlâ, olmayan bir şeyi olumsuzlasaydı, hiç kuşkusuz bu durum, müşriğin zannettiği şeyin olumlanması anlamına gelirdi. Halbuki Şari Teala, müşriğe şöyle der: **'Söylediğin bu hüküm, doğru değildir.'** Başka bir ifadeyle gerçek, zannettiğin gibi değildir. Bir ilâhın olması ise, zorunludur. Kuşkusuz [müşriklerin var saydığı] ilahlardaki çokluk, olumlama edatıyla reddedilmiştir. Bu edat, 'illa' ifadesidir. Onlar, olumlama edatından sonra zikredilen şey haklarıda bu nispeti olumlamışlardır. Zikredilen ise, Allah diye isimlendirilendir. Böylece şunu demişlerdir: **'[Müşriklerin ilahlık nispet ettiği] İlah yoktur, ancak Allah vardır.' Allah'a ilâhlık nispeti, bunu olumlayanın fiiliyle gerçekleşmez. Allah, kendisi nedeniyle ilâhtır. Böylelikle olumlayan kişi, 'Ancak Allah vardır' derken ilâhlık niteliğine tek başına haiz olduğuna inanmayan müşriğin nefsinde bu durumu ispat etmiştir. İspatın ispatı imkânsız iken olumsuzluğun olumsuzlanması ise imkânsız değildir [Kısaca, mutlak yokluk imkânsız iken varlık imkânsız değildir].**

Gerçekte ise, müşrik Allah'tan başka bir şeye ibadet etmedi. Fakat o, ibadeti ait olmayan kimseyle ilişkilendirmede yanılmıştır. Bir müşrik

ortak koştuğu şeyde ilâhlık bulunduğuna inanmasa, kendisine ibadet etmezdi. '**Rabbin kendisinden başkasına ibadet etmemezine hükmetti.'** (el-Isra 17/23) Bu nedenle Hakk, bu nitelik hakkında kıskanç olmuş, kendisine gerekli saygıyı göstermediklerinde dünyada onları cezalandırmıştır. Buna karşın kendi zanlarında, ilâhlarına dua ettiklerinde bile onları rızıklandırmış, dualarını işitmiş, kendilerine karşılık vermiştir. Çünkü Allah, nispette yanılsalar bile, onların gerçekte bu mertebeye [ilâhlık] yöneldiklerini bilir. Bununla birlikte onlar, ahirette sonsuza kadar bedbaht olacaktır. Çünkü peygamber, ilâhlık nispetinin kendisine ait olması zorunlu olanın birliği hakkında onları uyarmıştı. Onlar ise, uyarıya bakmamış ve samimi davranmamışlardı. Bu nedenle, kesin kanıt ortaya çıkıp 'yetkin delil Allah'a ait olsun' diye, her peygamberin rehberliği yaşadığı dönemdeki insanlara hâkim olan özelliğe göre olmuştur.

Bu cümle, varille ve yokluk mertebesini kuşatır. Binaenaleyh olumsuzluk ve olumlu altına girmeyen hiçbir mertebe olmadığı gibi kuşatıcılık bunlara aittir. Bu bağlamda bazıları nefsiyle **'Allah'tan başka ilâh yoktur'** derken,

kimi sıfatıyla **'Allah'tan başka ilâh yoktur'** der,

kimi Rabbiyle **'Allah'tan başka ilâh yoktur**' der,

kimi Rabbinin niteliğiyle **'Allah'tan başka ilâh yoktur'** der,

kimi haliyle **'Allah'tan başka ilâh yoktur'** der,

kimi hükmüyle **'Allah'tan başka ilâh yoktur'** der.

Bu kişi, özellikle [taklit ederek] mümin olandır. Kalan beş kişinin ise, bu anlamdaki imanda bir payları yoktur.

……………………..

Bütün bu sınıflar, iman ile nitelenmez. Çünkü onların içinde bu kelimeyi taklit ederek söyleyen kimse bulunmaz. Kendi hükmüyle 'Allah'tan başka ilâh yoktur' diyen ise, onu Şari'nin sözü olması nedeniyle söyleyen kimsedir. Çünkü Şari, bunu söylemeyi kendisine farz kılmış ve onu söylemesine hükmetmiştir. Bu hüküm olmasaydı,

Allah'a yaklaşmak maksadıyla onu söylemeyecekti. Hatta söylese bile, öğreten ve öğrenen biri olarak söyleyecekti.

Şeyhimiz Ulya'lı Ebu'l-Abbas el-Ureybi'nin huzuruna girmiştim. Şeyh, Allah Teâlâ isminin zikriyle kendinden geçmiş, ona başka bir şey eklemiyordu. Bunun üzerine şöyle dedim:

'Efendim! Niçin 'Allah'tan başka ilâh yoktur' demiyorsun.' Şöyle dedi:

'Evladım! Nefesler Allah Teâlâ'm elindedir, benim elimde değiller ki! Ben de Allah 'yoktur' veya 'ilâh yoktur' derken canımı alır diye korkuyorum. Bu durumda olumsuzlamanın vahşetinde (yalnızlık ve korku hali) canım alınır.' Başka bir şeyhe bunu sordum. Şöyle dedi:

'Allah'tan başka 'Ben Allah'ım' diyen birini ne gördüm ne duydum. Dolayısıyla yok sayacağını kimse görmedim ki, senin duyduğun [şeyh] gibi 'Allah, Allah' diyeyim.'

Bu ismi Allah Teâlâ'yı birleme ibadetini yerine getirirken kullandık. Çünkü Allah ismi, bütün İlâhi isimlerle nitelenmiş toplayıcı isimdir. [Allah'tan başka] Tapınılan herhangi bir şeyin bu isimde bir ortaklığının olduğu aktarılmamıştır. İlâh ve benzeri gibi diğer isimler ise, böyle değildir. İşte bu kadar bir sözle, Şari söylemeyi emrettiği için söylendiğinde, iman gerçekleşir. Şari **'Allah'tan başka ilâh yoktur'** deyinceye kadar demiş, **'Muhammed Allah Teâlâ'nın elçisidir'** deyinceye kadar dememiştir. Bunun nedeni, tevhide dair bu tanıklığın peygamberlik hakkındaki tanıklığı da içermesidir. **'Allah'tan başka ilâh yoktur'** diyen kimse, onu ancak Allah Teâlâ'nın Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sözü olduğu için söylediğinde mümin olabilir. Allah Teâlâ'nın peygamberinin sözü olduğu için söylediğinde ise, bu davranış, peygamberin peygamberliğini onaylamanın ta kendisidir.

Bu özel ifade peygamberliğe tanıklığı da içerdiği için, Şari şöyle demedi: **'Muhammed Allah Teâlâ'nın rasülüdür'** deyinceye kadar [onlarla savaşmakla emrolundum]. Başka bir yerde ise, onu söylemiştir ki, kastettiğimiz imandır [hadisidir]. İman, duyuyla algılanan bir şey değil, bir anlamdır. Söz konusu hadiste Peygambere ve onun -Allah'tan bir aktarım olmaksızın- kendi nezdinden yasa yapıp getirdiği şeylere [sünnet] inanmak Allah'a inanmaya bitiştirilmiş

tir. Allah'a iman etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve oruç tutmak zikredildiğinde -ki bütün bunlar Allah katından olan şeylerdir- İbn Ömer hadisinde şöyle ekler: '**Allah'tan başka ilâh olmadığına iman edip bana ve getirdiğime inanıncaya kadar insanlarla savaşmakla emrolundum.'** Burada iman denilmesinin nedeni, taklitçi münafıkların varlığının dikkate alınmasıdır. Çünkü bu münafık, bunu kalbiyle inanmaksızın söyler. İnkarcı münafık ise, bunu ne peygamberin sözü olduğundan -ki o Allah Teâlâ'nın kitabından onun Allah Teâlâ'nın peygamberi olduğunu bilir- ne de akıl delilinden söyler. **Tevhit tanıklığına bitişmiş peygemberliğe tanıklığı telaffuz etmede bize Allah Teâlâ'nın öğrettiği ilahi bir sır vardır.** Bu sır şudur: Şari'nin bildirdiği ve nitelediği tek ilâh aklın algıladığı birlenen ilâh değildir. **Çünkü aklın tevhit anlayışı, Allah'ın birliğine tanıklığa peygamberliğe tanıklığı da bitiştirmeyi kabul etmez.** Dolayısıyla Şari'nin kendisini bilmesi bakımından tevhit, teorik aklın kabul ettiği tevhidin aynı değildir. Şeriatın kendisine ibadet etmeye ve birlemeye çağırdığı ilâh, zatında değil, ilâh olduğu mertebedeki ilâhtır. Bunun için, O'nun kendisini nitelediği inmek, istiva etmek, beraberlik, tereddüt etmek, düşünmek vb. gibi şeriattan soyutlanmış sırf aklın tevhid anlayışının kabul edemeyeceği özelliklerle nitelememiz geçerli olabilmiştir.

İşte [şeriatın bildirdiği] bu ilah, kendisini gönderenin birliğine tanıklığına peygamberin kendi peygamberliğine tanıklığını bitiştirmeyi gerektiren bir mabuddur [ibadet edilen]. Bu nedenle peygamberliğe tanıklık Allah Teâlâ'nın birliğine tanıklığa eklenir ve her gün beş vakit namazın ezan ve kametlerinde otuz kere şöyle denilir: **'Allah'tan başka ilâh olmadığına tanıklık ederim. Muhammed'in Allah Teâlâ'nın rasülü olduğuna tanıklık ederim.'** Peygamberlikle ilgili bu tanıklığı telaffuz edenlerdeki bu ayrıştırma, tevhidin tanıklığındaki ayrıştırma gibidir. Öyleyse, [bütün] mertebelerde bu üsluba göre yürümelisin!

Allah'a ve peygamberine iman etmek, peygamberin Allah katından ve kendi katından getirip sünnet ve şeriat olarak ortaya koyduğu her şeye inanmayı içerir. Onun sünnet yaptığı şeylere inanmak ise, iyi bir adet ortaya koyan kimsenin sünnetine imanı içerir. Böylece [bir

yandan] şeriat ve [öte yandan] sabit hükmü geçersizleştirmeyen teşvik edilmiş ibadetin ortaya çıkışı, kıyamet gününe kadar sürer. Bu hüküm, bu ümmete özgüdür. Hüküm derken, bu ümmeti şereflendirmek için ortaya konulan şeyin sünnet diye isimlendirilişini kastetmekteyim. Daha önceki ümmetlerde ise, ruhbanlık diye isimlendirilirdi. Allah şöyle buyurur: **'Onların icat ettiği ruhbanlık.'** (el-Hadîd 57/27) Bu ümmetin yaptıkları hakkında Şari'nin 'sünnet' diye isimlendirdiği şeye 'bidat' diyen kimse, sünnete uymamıştır. Bunun bilgisinin ulaşmadığı kimse ise farklıdır. **[Sünnete] uymak bir şey üretmekten daha iyidir.** Uymak ile bir şey üretmek arasındaki fark bilinir. Bu nedenle Şari onu 'bidat' diye isimlendirmemiş, 'sünnet' diye isimlendirme eğiliminde olmuştur. Bir şey üretmek, aslı olan bir örneği olmaksızın bir şeyi ortaya çıkarmak demektir. Allah kendisini şöyle niteler: **'Gökleri ve yeri örneksiz yaratandır.'** Yani Allah, önceki bir örnek olmaksızın onları var edendir.

İnsan şeriatta aslı olmayan bir adet uydurmuş olsaydı, yaptığı bidat olacağı gibi onu kabul etmemiz de doğru olmazdı. **Bu nedenle Şari, uydurmak-üretmek lafzı yerine sünnet lafzını kullandı.** Çünkü sünnet meşrudur. Nitekim Allah Teâlâ, Hz. Muhammed'e peygamberlerin [kendilerine değil] rehberliğine uymayı emretti. 'Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.' (el-Ahzab,4)

[67. BÖLÜM-"Allah'tan Başka İlâh yoktur ve Muhammed Allah Teâlâ'nın rasülüdür'

ÇOCUĞUN KEMALİ, BABANIN KEMALİNDEN FAZLADIR

Allah Teâlâ erkeği -ki Âdem'dir- kendi suretine göre yaratmış, Havva ise Âdem'in suretine göre yaratılmıştır.

Çocuklar ise -sadece birinden değil- ebeveynin karışımına göre yaratılmıştır. Başka bir ifadeyle çocuklar, duyusal ve vehim olarak, bir toplamdan yaratılmıştır. Çocukların istidadı, anne-babanın istidadından güçlüdür, çünkü çocuk her ikisinin istidadını içerir. Kâmil bir çocuğun kemali, babanın kemalinden fazladır. Bu nedenle Hz. Peygamber, bir çocuk olması bakımından yetkin kemal sahibidir. Her çocuk yaratılışının aslında bu kemale sahip olmakla birlikte,

çocuklar yetkinlikte derece derecedir. Bunun nedeni, ulvi hareketler, nurani tecelliler ve mutluluğa yaklaşmalarıdır. **Her çocuk, yaratılışına eklenen bu ikinci kemalin sahibi değildir.** Burada, tecellide ilâhı özel yönün vermiş olduğu başka bir sır daha vardır. Bu sır ise, çocuğun kendinden oluştuğu sebebe aittir. Bu özel yönü, diğer isimlerden daha yetkin bir ihata ve kapsama sahip olan İlâhî isim belirler. Söz gelişi, el-Alim ismini burada örnek verebiliriz. el-Alim (Bilen) ismi, kapsam bakımından diğer isimlerden karşılaştırılamayacak ölçüde yetkindir.

Babası, annesi, kendisine özgü ilâhî bir ismi -söz gelişi Refıü'd-derecât (dereceleri yükselten)- olan bir çocuk, babası, annesi, ihata ve derece bakımından daha aşağıdaki bir isme sahip olan başka bir çocuktan daha üstündür. Bir çocuk, bir anne ile mevhum-misal suretindeki bir babadan doğmuş olabilir. Böyle biri, bir babadan yoksun kaldığı için annesinin atasına benzer. Örnek olarak, Hz. İsa'yı verebiliriz. Bu çocuğun niteliği de, (Hakka ait) emirden ortaya çıkışı bakımından dedesinin niteliğidir. Nitekim Allah bunu bize bildirmiş ve dile getirmiştir. Allah Teâla **"Kuşkusuz Allah katında İsa Âdem gibidir"** (Al-i İmrân, 59) buyurur. Yani, Âdem'in kendinden var olduğu ilâhî isimden İsa da var oldu. **"Onu topraktan yarattı."** (Al-i İmrân, 59) Zamir Âdem'e döner. **Hz. İsa ise Havva'nın kardeşidir ve o, (aynı zamanda Havva'nın) kız kardeşinin oğludur. Bir çocuk, annesi olmaksızın bir babadan meydana gelmişse, babasının derecesinden daha aşağıdadır. Örnek olarak Havva'nın sol kaburgadan yaratılışını verebiliriz. Bu nedenle Havva eksik kalmış ve onun eğildiği doğruluğu sayılmıştır. Bu nedenle Havva'nın ilgisi, çocuklarına ve kocasına ait olan hâzinelere yönelmiştir.** Bu durum, (Havva'nın kendisinden yaratıldığı kaburgaların insanı koruması gibi) kaburgaların sahibinin yararı için kaburganın altındaki ciğerleri, mideyi vb. şeyleri korumasına benzer. Öyleyse kadının (veya kaburganın) eğikliği, kendisinden istenilen doğruluğunun ta kendisidir. Kavisin eğildiği, onun doğruluğudur. Onu bilinen çizgisel bir doğruluğa zorlarsan, kırarsın ve istediğini elde edemezsin. Böyle yapman, söz konusu şeye özgü doğruluğu bilmeyişinden kaynaklanır.

Âlemdeki her şey, Allah'ı bilenlere ve Allah Teâlâ'nın yaratıklarındaki sırlarını bilenlere göre dosdoğrudur. Bunun böyle olduğunu Allah bize **"Her şeye yaratılışını verdi"** (Ta-Hâ, 50) ayetinde açıklamıştır. Söz konusu durum, her şeyin kemali ve yetkinliği demektir. **Hiçbir şey kemalden yoksun değildir. Bunun nedeni, mutlak kemal sahibinin suretine göre yaratılmış olmamızdır.** Bu nedenle, sınırlılığımızla O'nun mutlaklığına benzedik. Çünkü mutlaklık, hiç kuşkusuz, bir sınırlama demektir, çünkü bu sayede o sınırlıdan ayrışır. Kâmilden sudur eden bir şey, O'na yaraşır kemale göre ortaya çıkar. Başka bir ifadeyle, âlemde kesinlikle bir eksildik yoktur. Hastalıkları doğuran geçici durumlar olmasaydı, hiç kuşkusuz, insan (bütün bunları bilen) bir âlim gibi âlemde dolaşır ve gezinirdi. Çünkü âlem Hakkın bostanı, isimler ise ortak bir şekilde onun sahipleridir. Öyleyse her isim âlemde bir pay sahibidir. Hakikatlerin verisi budur.

Şu halde eşyanın kemali, özsel bir nitelik iken eksiklik geçicidir. Her şeyin özünde yetkin olduğunu anlamalısın!

Kendi kıymetini ve değerini bilen biri helak olmaz. Kuşkusuz, erkeğin kadın karşısındaki durumu açıklanmış oldu. Bunlar bir açıdan farklı olsa bile başka bir açıdan ortaktır.

'Allah Teâlâ, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

[63. KISMI-Kadının Durumu Erkekten Farklıdır]

HAYAL MERTEBESİ VE ETKİLERİ

Hayal mertebesinin değerini ve otoritesinin gücünü ancak Allah Teâlâ, sonra o bilgiye ehil kıldığı peygamber ve veliler bilebilir. Bu iki sınıfın dışındakiler onun değerini bilemez. Hayal mertebesini bilmek, nübüvvet makamlarının birincisidir. Bu nedenle Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem sabahladığında sahabesiyle oturur, onlara şöyle sorardı:

'Aranızda rüya gören var mıdır?' Böyle demesindeki maksat, Allah Teâlâ'nın âlemde ertesi gün veya gelecekte var edeceği şeyleri görme arzusudur. Allah rüyayı görene uykusunda ya açık bir vahiy (ilham) veya görenin aşina olduğu suretteki vahiyle onları bildirir; bununla birlikte rüyayı gören kişi o surede neyin kastedildiğini anlayamaz ve bu nedenle Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'nın o suretle neyi irade ettiğini bildirmek üzere rüyayı tabir ederdi. **Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin âlimlerin nezdinde meçhul kalan bu mertebeye ilgi göstermesinin nedeni buydu.** Allah Teâlâ kulları arasından derin akıl sahipleri ve ibrede düşünenlerin dikkatlerini şu ayete ne güzel çekmiştir:

'O sizi rahimlerde dilediği şekilde tasvir edendir.' (Al-i İmrân,6)

Rahimlerin bir türü de hayal olan (rahimlerdir). Söz konusu rahimlerde hayali şeyler manevi bir yüklemeyle tasvir edilir ve Allah Teâlâ o rahimlerde manaları dilediği suretlerde terkip eder. Bu bağlamda Allah Teâlâ hayalde İslam'ı ve Kuran'ı yağ, bal şeklinde; bağı ise dinde sebatkârlık şeklinde; dini, renkli gömlek veya güçlü bir kale veya kir veya bilinmeyen bir şey şeklinde gösterir. Rüyadaki bu suretler rüyayı görenin veya rüyanın adına görüldüğü kimsenin dinle ilişkisine göre gerçekleşir.

Dımeşk (Şam) kadısı Şemseddin Ahmed b. Mühezzibiiddin Halil el-Cüveynî'yi -Allah Teâlâ onu başarıya erdirsin ve melekleriyle desteklesin, verdiği hükümlerde masum kılsın- kadı olarak görevlendirildiğinde rüyamda görmüştüm. Birisi ona şöyle diyordu:

'Allah sana temiz ve renkli bir elbise giydirdi. Onu kirletme ve rengini bozma!' Uyandım ve rüyayı kendisine anlattım. Allah onu ilahi tavsiyeyi muhafaza edenlerden etsin.

Hayal suretlerin kendisinde tezahür ettiği rahimlerden birisidir. Hayali mertebe suretleri kabul ettiği için Allah Teâlâ onlar hakkında şöyle demiştir:

'İnsanlara şehvetlerden kadınlar sevdirildi.' (Al-i İmran, 14)

Yani kadınlarda sevdirilmiştir. Öyleyse sevgi suretleri, Allah Teâlâ'nın dilediği kullarına süslü gösterdiği bir surettir ve kişi onu -başkası nedeniyle değil- kendisi nedeniyle sever. Çünkü Allah Teâlâ ona ancak belirttiği hususta şehvet sevgisini süslemiştir. Binaenaleyh Allah Teâlâ salt sevgiyi insana sevdirmiş, sonra da onu zikrettiği hususlarda şehvete bağlamış, ardından da dilediği kimseler için şehvette başka bir duruma bağlamıştır. Allah Teâlâ ayette şehveti zikretmiştir, çünkü şehvet, doğal bir surettir ve hayali doğa sınırlar, sonra da hayal onun üzerinde hüküm verir ve dilediğinde onu bedenlendirir. Bu yönüyle hayal aslı üzerinde hüküm veren bir ferdir, çünkü hayal, saygın ve kerim bir ferdir. **Allah Teâlâ hayalden daha yüce menzili olan bir şey yaratmadığı gibi ondan daha genel hükme sahip bir şey de yaratmamıştır.** Hayalin hükmü, bütün var olanlara ve aralarında imkânsızın vb. bulunduğu var olmayanlara yayılmıştır. Binaenaleyh var ettiği şeyler içinde ilahi kudretin en yüce varlığı hayalde bulunur. Hayal vasıtasıyla ilahi kudret ve iktidar ortaya çıktığı gibi Allah onun vasıtasıyla kendi üzerine rahmeti vb. yazmış ve herkese vacip kılmıştır. **Hayal kıyamette ve inançlardaki tecellinin gerçekleştiği bir yerdir.** Bu yönüyle hayal, Allah Teâlâ'nın en büyük şiarı ve delilidir.

Hayalin otoritesinin ve gücünün bir tezahürü, hâkimlerin hayal hakkında tespit ettiği bir husustur. Bununla birlikte onlar ne söylediklerini anlamamış veya hayale hakkını vermemişlerdir: Hayal doğanın bir parçası olsa bile Allah Teâlâ'nın ihsan ettiği ilahi gücü nedeniyle doğa üzerinde büyük otoriteye sahiptir. (Onlar demişlerdir ki) **'Çocuğunun asil bir evlat olmasını isteyen bir insan eşiyle cinsel**

ilişkiye girerken büyük âlimlerden birisini zihninde canlandırmalıdır.' Bu işin etkisini göstermesini istiyorsa, o zaman gördüğü sureti (hayal âleminde) nakledildiği surette veya tasavvur sahibinin kendisini gördüğü surette görüp eşine de o suretin sahip olduğu güzelliği söylemelidir. Öyle bir kâmil insan tasavvur edildiğinde, onu bilgi ve ahlakının güzelliğini dikkate alarak tasavvur etmelidir. Bedensel sureti çirkin bile olsa, bilgi ve ahlakının güzelliğine göre güzel bir şekilde tasavvur eder. Bu esnada erkek söz konusu manaları bedenlendirir ve o sureti eşinin ve kendi gözünün önünde canlandırır, İkisi birlikte kendilerini o suretin güzelliğine teksif ederler. Birleşmeyle kadın hamile kalırsa, tahayyül ettiği suret çocuğuna etki eder ve doğan çocuk (tahayyül edilen kâmile ait) menzille doğar. Bunun böyle olması zorunludur. Çocuk böyle doğmazsa, bunun sebebi, meninin rahme düşmesi esnasında anne ve babadan birinin – kendileri farkından değilken– nefsinin maruz kalıp o sureti tahayyül etmekten uzaklaştıran bir durum olabilir. Sıradan insanlar bu durumu **'kadının iştahı'** diye ifade ederler. **Bazen cinsel birleşme esnasında karı kocadan birisi veya her ikisi de hayallerinde köpek, aslan veya herhangi bir hayvanın sureti canlandırabilirler.** Böyle bir birleşmeden doğan çocuk, ebeveynin tahayyül ettiği hayvanın ahlakı üzere doğar. Birbirlerinden farklı sureti tahayyül ederlerse, çocukta annenin ve babanın tahayyül ettikleri suret ortaya çıkar. Öyle ki dış surete veya çirkinliğe bile etki eder. (Bunlar filozofların hayal gücü hakkındaki görüşleridir).

Filozoflar hayalin bu otoritesini bilmiş olsalar bile, ilahi ilimleri elde etmek üzere onu müstakil bir bilgi aracı saymazlar. Çünkü onlar bilgisizlikleri nedeniyle talep edilmeyen bir işin peşinden Onların peşinden koştukları ise maddelerden soyutlanmaktır. Hâlbuki böyle bir hal ne dünyada ne de ahirette mümkündür. Binaenaleyh maddelerden soyutlanmak düşünülür, fakat görülemez. Teorik düşünce sahiplerinin böyle bir düşünceden daha büyük bir hataları yoktur. Üstelik bu hatanın farkına varmadan başardıklarını zannederler, hâlbuki zarardadırlar! Ömürlerini elde edemeyecekleri bir işi elde etme uğrunda harcarlar. Bu nedenle akıl, velimin veya hayalin etkisinden ve hükmünden kurtulamaz. Hayal melekler ve

ruhlar âleminde 'imkân' şeklinde tezahür eder. Dolayısıyla ruh veya Allah Teâlâ'yı bilen bir kimse, müşahede ettiği her şeyde 'imkân' hükmünden uzak kalamaz, çünkü Allah Teâlâ'nın dışındaki her şeyin hakikati, kendisi itibarıyla 'imkândır.' Bir şey kendi hakikatinin dışına çıkmaz. Herhangi bir varlık kadim veya hâdis bir şeyi ancak kendi nefsiyle gördüğüne göre, sürekli olarak 'imkân' hükmü görene eşlik eder. Bunun farkına ancak gerçeği olduğu hal üzere bilenler varabilir. Böyle bir insan soyutlanmanın ancak vehimde mümkün olduğunu bilir, yoksa gerçekte ona güç yetiremez, çünkü böyle bir şey yoktur! **Allah ehlinin seçkinlerinin dışında pek çok kimsenin ayakları burada kayar. Allah ehli ise bu meseleyi Allah Teâlâ'nın bildirmesiyle öğrenmiştir.**

'Allah Teâlâ, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

[381. BÖLÜM, Tevhit ve Cem' Menzilinin Bilinmesi]

İNSANLARA ÖĞÜT VEREN BENİ TANIMAMIŞTIR, ONLARA HATIRLATAN BENİ TANIMIŞTIR

"Birlikte oturduğunuz dostlarınızın en hayırlısı, görünüşüyle size Allah'ı hatırlatan, sohbetiyle sizin güzel amellerinizi arttıran, salih ameliyle/güzel fiil ve davranışlarıyla size ahireti hatırlatan kimsedir"(Suyutî, Camiu's-sağir, 2/14).

"Dostun hayırlısı; Allah'ı zikrettiğinde sana yardım eden, Onu unuttuğunda sana hatırlatandır"(Suyutî, Camiu's-sağir, 2/11). İbn Ebî'd-dünya'nın Hasan-ı Basrî'den rivayet ettiği bu hadis mürseldir(bk. a.g.y).

"Bazı insanlar Zikrullahın anahtarlarıdır. Bunlar görülünce, Allah zikredilir /hatırlanır /anılır." (Mecmau'z-Zevaid, 10/78).

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde buyurdu ki;

Allah Teâlâ kendinden bir ruh ile bizi ve seni desteklesin, bilmelisin ki, Allah Teâlâ şöyle der:

'Onlara Allah'ın ayetlerini hatırlat,' (İbrahim, 5) Bu bağlamda yüce kitabında peygamberine emrettiği hususlardan birisi şuydu:

'De ki size bir şeyi öğüt veriyorum',(Sebe, 46) Allah Teâlâ şöyle der: **'Veya onlara acı bir azap gelecektir.'** (Hac, 55)

Bu münazelenin esası, zikredilen üç ayete dayanır. **Buna göre öğüt gafil âlimlere ait iken vaaz-bütün insanlara yapılamaz.** Bu nedenle başta **'insanlara vaaz eden beni tanımamıştır'** denildi. Çünkü onlara vaaz eden kimse, benimle değil, benden olan bir şeyle kendilerine vaaz edecektir. Aynı şekilde insanları korkutan da (benimle değil) benden meydana gelen bir şeyle onları korkutmuştur. Bu bağlamda teşvik, korkutmanın yerini alamaz. Çünkü teşvik, bana dair olabilirken korkutma benden meydana gelen bir şeyden olabilir.

Ayette geçen 'akîm gün', herhangi bir zaman benzerini meydana getirmeyen gün demektir. Yani kendisinden sonra ondan meydana

gelebilecek günün bulunmadığı gündür. Çünkü dünyadaki her gün önceki bir günün oğludur. Bu yönüyle o ikisi, gece ve gündüzün ikizleridir. Gece dişi gün erkektir. Bunlar birleşir ve kendilerinden sonra gelen gündüz ile geceyi doğururlar. Onların gelişiyle birlikte anne ve baba gider. Çünkü onlar hiçbir zaman bir araya gelmezler. Gece gündüzü sarıp birbirlerine girdiklerinde, her birisinde meydana gelen iş ve hadiselerin doğumu gerçekleşir; bunlar Hakk'ın şe'nlerindendir. Gündüzde meydana gelen hadiselerin doğumu için gece erkek ve gündüz dişi olur. Buna mukabil geceleyin meydana gelecek hadiseler için gündüz erkek gece dişi olur, ikizin doğumu için gece dişi gündüz erkek olur, ikizler ikinci gün ve onun gecesidir. Gece asildir. Gece karşısında gündüz Âdem karşısında Havva gibidir. Sonra birleşme ve doğum gerçekleşir.

FASIL
Vaizin Yaptığı Birinci Vaaz

Bu vaaz, gayrete gelerek veya tazim etmek amacıyla, Allah'ın emrettiği bir işi yerine getirdiğini görerek Allah'ı ve peygamberini övmek üzere o makamda şöyle demesidir: **'Peygambere itaat eden, Allah'a itaat etmiştir.'** Nisa, 80 Böyle söylemekle Kitap ve Sünnete göre Allah Teâlâ için bir iş yapmış olursun. Yoksa nefsinin hevasıyla veya doğal bir gayretle veya kevni bir yüceltmeyle bir şey yapmış olmazsın. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur:

'İçinizden birisini, yatağına uzanmışken bir hadisim kendisine geldiğinde 'Bana Kuran okuyun' dediğini görmeyeyim. Allah'a yemin olsun ki, hadis Kuran gibidir veya daha fazlasıdır.'

Burada **'daha fazla'** derken hadisin mertebesini yüceltmek amacı taşır. Çünkü Kuran-ı Kerim kendisiyle Allah Teâlâ arasındadır ve bu aracılıkta Cebrail vardır. Hadis ise Allah Teâlâ'dan Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme direk ulaşır. Bilindiği üzere isnat zincirindeki yakınlık uzaklıktan daha değerlidir. Bir tane bile olsa, zincirdeki bir râvinin düşmesi, isnadı değerli kılar, çünkü râvinin aktardığı haberdeki etkisi ve hükmü azalır. Bu yönüyle haberin aktaranın etkisini taşıması kaçınılmazdır. Dolayısıyla haber aktarıldığı

asıl halinde kalmayacağı gibi bir insanın **'bu falancanın sözüdür'** demesi o sözü aktaran veya duyanın demesiyle aynı derecede doğru değildir. Bu durum dil ve lisanın değişmesinden kaynaklanır. Çünkü mütercim konuşulan sözü tam aktarmak yerine ancak anladığını aktarabilir. Sana bir sözü aktarılan kimseyle aynı dönemde yaşarken o sözden anladığınla sana sözü aktaranın anladığı bir olmayabilir. İşin en nihayeti, bu dereceden benzerine inmiş olmasıdır. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin **'daha çok'** diye bir ifade kullanmış olmasının nedeni, gerçekte durumun öyle olmasıdır. Bu nedenle hadis Kuran'dan 'daha fazla' sayılmıştır. Kuran'ın vasıtayla geldiğini söyledik. Bunun delili **'Onu Cebrail indirdi'** (Şuara, 193) ve **'De ki onu Ruhu'l-kuds rabbinden indirdi'** (Nahl, 102), **'Sana vahyi indirilmezden önce Kuran'ı aceleyle okuma, de ki rabbim bilgimi arttır'** (Ta-Ha, 114) ayetleridir. Son emirde kastedilen, vasıtaların ortadan kalkmasıyla Allah Teâlâ'dan doğrudan ulaşan bilgilerle bilgi artışıdır. O ise kendisine 'Kuran' denilmeyen hadistir.

Vaazda Kitabın veya Sünnetin dışına çıkmamak gerektiği gibi anlamsız hususlara dalıp Yahudilerden, Hıristiyanlardan ve tefsir kitaplarında Allah'ın şanına veya peygamberlerin mertebesine yaraşmayan hususları aktaran tefsircilerden nakil yapmamalıdır.

Anlatılır ki, birisi meşhur vaizlerden Mansur b. Ammar'ı ölümünün ardından rüyasında görmüş ve ona şöyle demiş:

'Ey Mansur! Neyle karşılaştın?' Mansur şöyle demiş: 'Allah Teâlâ beni önünde durdurup şöyle dedi:

'Ey Mansur! Bana neyle yaklaştın?' Ben de cevap verdim: **'İnsanlara vaaz veriyor ve öğüt ediyordum.'** Allah Teâlâ şöyle dedi:

'Ey Mansur! Zeynep ve Suad'ın şiirleriyle mi bana yaklaşmak isteyip kullarıma vaaz veriyordun?' Sonra da bana minberde okuduğum âşıkların sevgililerine yazdıkları şiirleri hatırlattı. Bu durum bana ağır geldi. Sonra şöyle dedi:

'Benim bir dostum senin meclisinde bulunmuş ve sen o mecliste şöyle demiştin:

'Allah'ım! İçimizden kalbi en katı, gözü en yaşsız olanımızı bağışla!'

Oradaki velim ise şöyle demişti:

'Allah'ım! Bu niteliğe sahip her kim ise onu bağışla!' Baktım ve senden daha katı kalpli ve kuru gözlü kimse görmedim. Velimin duasını kabul ettim ve seni bağışladım.'

Bir vaiz vaaz ederken, Allah Teâlâ'yı hatırlatan şiirlerin dışında bir şiir okumamalıdır. Çünkü böyle şiirler, Allah ehlinin söylediği ve söylenmesi ve dinlenmesi helal sözlerdir. Çünkü o, Allah adının kendisinde anıldığı sözdür.

Vaiz Allah'a dair ister övme amaçlı ister nesebinden söz etmek üzere Allah Teâlâ'dan başkası adına yazılmış bir şiir okumamalıdır. Böyle bir davranış, Allah Teâlâ'ya yaklaşmak üzere necaset ile abdest almaya benzer. Çünkü yaratılmış hakkındaki bir söz, hiç kuşkusuz ki, yaratılmıştır. Allah Teâlâ kitabında bu konuya dikkat çekerek şöyle der:

'Niçin Allah'ın adının üzerlerinde anıldığı şeyleri yemiyorsunuz?' (En'âm, 119) Başka bir ayette **'Allah'ın adının zikredilmediği şeylerden yemeyiniz, onlardan yemek günahtır'**(En'âm, 121) buyurur.

Allah Teâlâ'dan başkası için yazılmış şiirler, Allah Teâlâ'dan başkasına tahsis edilmiş demektir. Çünkü niyetin eşyada bir etkisi vardır. Allah Teâlâ şöyle der:

'Onlar dini bütünüyle Allah Teâlâ'ya tahsis ederek ibadet etmekle yükümlüdürler.' (Beyyine,5) İhlâs niyet demektir. Şair, sevgilisini övmek ve tanıklığına göre ehil olmayan birini methetmeyi amaçlamıştır. Kardeşlerimden biri bana bir mektup yazmış, mektupta beni o kadar övmüştü ki, sadece lakap olarak altmış üç lakap saymış, ben de ona şöyle yazmıştım:

'Onların şahidikleri yazılacak ve hesaba çekileceklerdir.' Ardından Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin **'Allah Teâlâ'ya karşı kimseyi tezkiye** (temize çıkarma) **etmem'** ifadesini yazdım. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bir insanı tezkiye etmek yerine şöyle derdi: **'Onun şöyle olduğunu zannediyorum.'** Allah Teâlâ şöyle der;

'Nefislerinizi tezkiye etmeyiniz. O takva sahiplerini en iyi bilendir.' (Necm, 32) Bu sözleri söyleyen kişi, başlangıçta hangi tarzda olursa olsun, Hakkın mertebesine (yaklaşmaya) niyet etseydi, belki de o davranış Allah Teâlâ'ya yaklaşmaya vesile olurdu. Çünkü ameller niyetlere göredir ve herkes için **'niyet ettiği şey vardır.'** Çünkü Allah insanın içinde olan şeyleri bilir ve Allah'ın sırları kendinde izhar edeceği gün vardır. Dine göre Allah Teâlâ'ya yakınlık sayılan her iş, üzerinde Allah'ın adının anıldığı ve Allah Teâlâ'ya tahsis edilmiş hususlardandır. Söz konusu şiir gazel tarzında yazılmış olup onda mekânlardan, bahçelerden, bölgelerden söz edilse ve bunlar, ilahi marifetlerde ve bilgilerde kendileriyle ilgili hususlara işaret etmek üzere kullanılmış olsa bir sorun yoktur.

Bir insan çıkıp bunu inkâra kalksa, bu hususta kendisine dayanacağımız bir ilkemiz vardır. Şöyle ki:

Allah Teâlâ kıyamet günü kullarına kendisinde inkâr edileceği bir surette tecelli edecektir, insanlar o suretten kaçarak şöyle diyeceklerdir: **'Senden Allah Teâlâ'ya sığınırız. Sen bizim rabbimiz değilsin.'** Allah Teâlâ şöyle der: **'Ben sizin rabbinizim.'** Ki gerçekte de O'dur. Burada Allah'ın tecellisinde bir sır vardır ki inançları ve inanç farklılıklarını öğrenmek üzere o sırrı araştırmalısın. Aynı durum bu lafızlar için geçerlidir. Onlarda isimlendirilenin sureti Allah Teâlâ'dan başkası olsa bile, durum söyleyenin niyetinden başkadır. Çünkü Allah ona ancak bu konudaki niyetine göre davranır ve söyleyenin hali söze yansır. Nitekim **'söze ve söyleyene bak'** denilir ki, sözü söyleyenin hali kastedilir. Sözü söyleyen dost ise, söz kaba bile olsa dostluk bildirir; söyleyen düşman ise hoş bile gelse sözü düşmancadır. Biz de şiirlerimizde bunu söyledik. Bizim şiirlerimiz de farklı suretlerde ilahi bilgileri anlatır. Kullandığımız suret ve formlar, cesaretlendirme, övgü, kadın isimleri veya nitelikleri, nehirler, mekânlar ve yıldızlar gibi hususlar içerir. Bu konuda Mekke'de **Tercümanü'l-Eşvak** diye isimlendirdiğimiz bir kitap yazmış, daha sonra onu **Zeairu'l-A'lak** dediğimiz bir kitapta şerh etmiştik. Şerhi yazmamızın nedeni, bir Halep faklhinin o kitapta söylemiş olduğumuz bütün şiirlerle ilahi bilgileri vb. hususların kastettiğimiz hakkındaki ifademize tepki

göstererek şöyle demesiydi:

'Böyle yapmasının nedeni din (âlimi) olmasıdır. Dine böyle bir gazel ve şiiri nispet etmek istememiştir.' Böyle dediği için de Allah Teâlâ kendisine hayır ihsan etsin. Çünkü böyle itirazlar ve eleştiriler, insanların yararlandığı bu tarz şerlilerin yazılmasına yol açan sebeplerdir. Biz de o şerhi yazarak, niyetimizin doğruluğu ve iddiamızın sahihliğini o fakih ve benzeri kimselere göstermiş olduk. Fakih kitabın şerhini okuyunca, söylediklerine tövbe etti ve Allah Teâlâ'ya yöneldi.

…………………………………..

İnsanlara vaaz verip kendi inancına göre onların faydalanacağını zanneden kimse, Allah'ı tanımamıştır. Hâlbuki insanlara hatırlatan öyle değildir, çünkü sahip olduğu şeye göre (ve kendini vesile bilerek) insanlara vaaz verir, hatırlatır. Bilir ki dinleyenlerin bir kısmı bu vesileyle şifa ve deva bulurken bir kısmının hastalığına hastalık katılır.

Allah Teâlâ **'Bir sure indirildiğinde, iman edenlerin imanı artar'**(Tevbe, 124) buyurur. Onlar hayrın gelmesiyle sevinenlerdir. **'Kalplerinde hastalık bulunanların kinlerine kin katılır.'**(Tevbe125) Gelen sure aynı suredir, fakat mizaçlar değişiktir. Bu ayetin gerçek anlamını doktorlar anlayabilir. Onlar, belirli bir taşın belirli bir hastalığın mizacına iyi geldiğini başka bir mizaca hastalık verdiğini veya özel bir hastalıkta hastalığı artırdığını bilirler, ilaçlar hakkında böyle bir bilgiye sahip doktor, söz konusu ayeti en bilebilecek insandır. Güven ve korku verişte kalp doktorlarının durumu da böyledir: Hakîm iyileştirmek istediği hastaya güven duyduğu yerden ve hakkında inanç sahibi olduğu kimsenin suretiyle yaklaşıp onu Hakk'a layık surete Hak vasıtasıyla derece derece götürür. Fakat âlemde ilahi emir, bunun aksi bir tarzda gerçekleşmiştir. Çünkü Allah Teâlâ'nın meşiyet ve iradesi, bütün insanları hidayet üzere toplamamak şeklinde tecelli etmiştir. Bu noktada işin tarzı ve yöntemi Allah Teâlâ katında belli olduğu gibi ehli de yolu bilir ve kuşkuya kapılmazlar. **Çünkü taş, bitki, hayvan veya yıldız gibi herhangi bir yaratılmışa ilah olarak inanıp kendisine ibadet eden bir insanı düşünelim:** Görmüş olduğu bu ilah kendisine hakikati

söylediğinde, ilahının sözü nedeniyle hakikate döner. Nitekim ahiret hayatında onun ('ben senden uzağım'şeklindeki) sözüne dönecek ve ilahı ondan uzaklaştığı gibi kendisi de ilahından uzaklaşacaktır. Allah Teâlâ dünya hayatında ibadet edilen o putu kendisine ibadet eden hakkında konuşturabilirdi (ve put 'ben senden uzağım' diyebilirdi). Fakat ezeli bilgi ve ezeli irade, âlemde farklılıklar bulunsun diye, bizi bundan alı koymuştur. Böylece dünyada ve ahiretin bir kısmında iş böyle gerçekleşir. Daha sonra iş, her şeyi kapsayan rahmet sayesinde, (Elest âleminde gerçekleşen ve herkesin Allah'ı Rab olarak kabul ettikleri) misale hükmüne döner.

'Allah Teâlâ, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

[398. BÖLÜM 'İnsanlara öğüt veren beni tanımamıştır, onlara hatırlatan beni tanımıştır, artık sen de o iki adamdan dilediğin ol Münazelesinin Bilinmesi]

NİÇİN NAFİLE İBADET YAPMALIYIZ?

Bir insanın bu makama ulaşabilmesi için, Hakk'ın onun duyması, görmesi, eli, ayağı ve tasarruf eden bütün güçleri haline gelmesi gerekir. Bu durumda o Hakk vasıtasıyla Hakk'ta ve Hakk için tasarrufta bulunur. Bu nitelik, sadece Hakk'ın sevdikleri için mümkündür. **Hakka yaklaşmadan Hakkın sevgilisi olmak mümkün değildir. Yaklaşmak ise nafile ibadetlerle mümkündür.** Nafile ibadetler, farzlar tamamlandıktan sonra geçerli olabilir. Farzlar, haklarını tam vermekte yerine getirilir. Bu nedenle –bir bildirme ya da müşahede olmaksızın– herhangi bir kimse adına nafile ibadetin tam olarak sahih olabilmesini imkânsız gördük. Çünkü farzları tamamlama işi, insanın bütününü (nafile ibadetlerini) kapsar. Kutsi-sahih bir hadiste Allah'ın kıyamet günü şöyle diyeceği rivayet edilir:

'Bakınız kulumun namazına! Tamamlamış mı, yoksa noksan mı bırakmış?' Tam ise onun lehine tam yazılır. Eksiklik varsa, şöyle der:

'**Bakınız! Kulumun nafile ibadeti var mı?'** Var ise **'Kulumun farzını nafile ibadetinden tamamlayın'** der. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle der:

'Bütün ameller böyle ele alınır.'

Allah Teâlâ, Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemden başka kimsenin nafile ibadeti hakkında tanıklık etmemiştir. Onun adına şöyle der: **'Geceleyin teheccüde kalk, sana özgü olarak. Umulur ki Allah seni övülen makama ulaştırır.'** (İsrâ, 79)

Bu makam, yakınlık ve âlem tarafından görülen bir efendilik makamıdır. Hakk kimin duyması olursa, duyduğuna bir kuşku bulaş-maz. Böyle biri neyi, kimin ve kim vasıtasıyla duyduğunu bilir. Bunun yanı sıra, bu duymanın neyi gerektirdiğini de bilir ve ona göre davranır. Dolayısıyla duyduğunu yanlışlamaz. Hakk onun görmesi olursa, kimin vasıtasıyla ve neyi gördüğünü bilir. Onun bakışına bir kuşku giremeyeceği gibi duyusuna yanılma, aklına hayret giremez. Böyle bir insan, Allah için ve Allah vasıtasıyla görür. Bütün hareket ve

duruşları da bir muhakkikten ortaya çıkan **'tahkik duruşudur.'** Bu kişi, başkasının onu yanlışlamasını dikkate almaz, çünkü varlıkta herkesin amacına uygun bir işin bulunması -kesinlikle- imkânsızdır. Çünkü **Allah insanların bakışlarını farklı farklı yaratmış iken varlıklarında gerçekte bir farklılık yaratmamıştır.** Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

'O yedi göğü yarattı. Rahman'ın yarattığında farklılık var mıdır?'(Mülk, 3) Allah Teâlâ burada bir farklılığın bulunmasını reddetmiştir. Aksine eşyayı ilahi hikmetin koyduğu şekilde gösterdi. Öyleyse bu bilgi kime verilirse, ona Allah Teâlâ'nın yaratıklarından her birine karşı yerine getirmek zorunda olduğu davranış da verilmiş demektir.

Bu makam, çetin bir makamdır. Sahibinden başka onu bilenler (tadanlar) azdır. Bu makam sahibinin alameti ise, varlıkta 'hata' diye isimlendirilen her şeyin ona göre Hakka dönük bir yüzünün bulunmasıdır. Bu makam sahibi, söz konusu yüzü bilir ve kendisine sorulduğunda kabul edeceğini bildiği kişiye onu bildirir. İşte bu makam sahibinin alameti budur.

Söz konusu kişi, Rabbini her inançta, her gözde ve her surette gören kişidir. Böyle bir görüş, sadece bu makam sahibi adına olabilir. Âlemde inkâr edilen bir iş gerçekleşir ve bu makama ulaştığını iddia eden kimsenin gözünde söz konusu işte Hakk'a ait bir yön bulunmazsa, böyle bir insanın o makamda bulunması imkânsızdır. Çünkü bu malcam sahibi, inkâr edilen o işte Hakkın yüzünün nerede bulunduğunu bilir.

Genellikle bu durum, inançlarda ve şer'î hükümlerde gerçekleşir. Bu iki alanın dışında arızî inkârın gerçekleştiği yerlerde Hakkın (yüzünün) görülmesi kolaydır. Bir işteki Hakk'a ait yönü göstermek, o işin övülmüş olmasını zorunlu kılmaz. Amaç bu değildir. Bir şey gerçek olmakla birlikte, kınanmış olabilir. Öyleyse hakikat olan her iş dince ve alda göre övülmüş değildir. Tahkik derken kastedilen şey - yolduk ya da varlık olsun- her şeyin hale ettiğini bilmektir ki, buna batıl da dâhildir. Muhakkik ona da hakkını verir ve onu yerli yerinin dışına çıkartmaz. Kimin niteliği böyle ise, o apaçık bir imamdır. O âlemlerin

tecelli ettiği yerdir.

'Allah Teâlâ, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

[165. BÖLÜM Tahkik ve Muhakkiklerin Makamının Bilinmesi]

SAHİH RÜYALARI BİLMEK HAKKINDA

Doğru sözlü adamların rüyası da doğrudur
Doğru sözlü olmayanın, rüyası doğru çıkmaz
Ahiret hayatının doğruluğu onun menzilleri
Zıddı ise dünya hayatıyla onun zıddıdır
Doğru rüyalar, nebiliktir, fakat eksiktir
Şeriatı neshedemez, yüce bir mertebedir o
Heva için kılıçların çekildiğini gördüm
Sağ elimde ise dünyada heva için bir kılıç vardı
Onun ne varlığını ne izini bıraktım
Eldeki kılıçla dünyada ve ahirette

Allah sana yardım etsin ki, bilmelisin ki, insanın iki hali vardır:

Birincisi uyku, diğeri uyanıklık diye isimlendirilir. Her iki halde de Allah, onun adına eşyayı idrak etmesini sağlayan bir idrak yaratmıştır. Uyanıkken bu idrak 'duyu' diye isimlendirilirken uykuda 'hiss-i müşterek' diye isimlendirilir, insanın uyanıkken gördüğü her şey 'görme' diye isimlendirilirken uykuda gördükleri rüyadır. Uykuda idrak ettikleri ise, hayal gücünün uyanıkken duyulardan zabtettiği şeylerdir. Bu ise, iki türlüdür: Birincisi, sûretini duyuda idrak ettiği tarzda iken, diğeri, sûretinin parçalarını -ki onları uykuda duyuyla idrak etmiştir- duyuyla idrak ettiği şeylerdir. Duyuların idrakinde yaratılıştan gelen bir eksiklik var ve uyanıkken duyusal anlamı idrak edememişse, uykuda da onu idrak edemez. Dolayısıyla uyanıkken dışta idrak edemediği şeyi, uykusunda idrak edemez. Öyleyse asıl olan, duyudur ve uyanıkken ve hayaldeki idrak, duyuya tabidir. **Bazen idrak insanların bir kısmında güçlenir ve yakaza halinde uykuda idrak ettikleri şeyi idrak ederler. Bu ise, ender gerçekleşir ve bu yol ehlinden olan nebi ve velilere aittir.** Biz onu böyle gördük.

Bunu öğrendiğinde bilmelisin ki: Nebilik (haber vermek), uyku veya uyanıklıktan ibaret bu iki halden birisinde Allah Teâlâ'nın dilediği kullarına dönük hitabı veya sözüdür -hangisini istersen onu söyleyebilirsin-,

………………..

Baştaki konuya dönebiliriz. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin şöyle dediği sabittir: **'Risalet ve nebilik kesilmiştir. Benden sonra resul ve nebi yoktur.'** Bu ifade insanlara ağır gelmiş, sonra peygamber şöyle demiştir: **'Fakat müjdeli rüyalar (mübeşşirat) vardır.'** Bunun üzerine sahabe 'mübeşşirat da nedir?' diye sorunca, Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'Müslümanın rüyasıdır, rüya nebiliğin bir parçasıdır'** diye cevap vermiştir. Bu, Hz. Enes radiyallâhü anhten aktarılan sahih-hasen hadistir. …………

Bunu öğrenince, şöyle deriz: **Rüya üç türdür**: bir kısmı müjdeli rüyalardır. Bu, bu bölümde ele aldığımız kısımdır. İkincisi ise, İçişinin uyanıkken yapıp hayaline nakış olan iç konuşmalardır. Uyuduğunda, hiss-i müşterek ile onları idrak eder. Çünkü onu uyanıkken tasavvur etmiş ve hayalinde resmedilmiş halde kalmıştır. Uyuduğunda ve duyular hayal hâzinesine yöneldiklerinde, onu görürler. Bütün bunların nasıl olduğu daha sonra gelecektir. Üçüncü rüya türü ise, şeytandandır.

Bu konuda bize Ebu İsa et-Tirmizi'den sahih bir hadis aktarılmıştır: Bize Nasr b. Ali, Abdulvahhab Selcafi'den, o Eyyub'dan, o Muhammed b. Sirin'den, o Ebu Hureyre'den aktarmıştır. Hz. Peygamber şöyle der: **'Kıyamet yaklaşınca, müminin rüyası yalan çıkmaz. Müminlerin içinde rüyası en doğru olanı, sözü en doğru kişidir.Müslümanın rüyası, nebiliğin kırk altıda birlik parçasıdır. Rüya üçe ayrılır. Salih rüya Allah'tan müjdedir. İkincisi şeytanın üzmesinden ibarettir. Üçüncüsü ise insanın iç konuşması şeklindeki rüyadır. Biriniz hoşlanmadığı bir rüya görünce, kalksın nafile kılsın ve rüyasını kimseye anlatmasın.'** Tirmizi hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Ebu Katade'nin aktardığı hadiste ise şöyle denilir: **'Aranızdan biri nahoş bulduğu bir rüya görürse, üç kez soluna tükürsün ve şeytanın şerrinden Allah'a sığınsın. Böyle yaparsa, şeytan ona zarar veremez'** demiştir. Başka bir sahih hadiste ise **'Müslümanın rüyası, anlatmadığı sürece bir kuşun ayağındadır. Rüyasını anlatınca, gerçekleşir.'**

Bilmelisin ki, Allah Teâla'nın rüyayla görevli bir meleği vardır. **'Ruh'**

diye isimlendirilen bu melek yalan semanın aşağısındadır ve uyuyanın kendisini ve başkasını kendilerinde idrak ettiği bedenlerin sûretleri onun elindedir. O sûretlerden meydana gelen varlıkların sûretleri de meleğin elindedir, insan uyuduğunda ya da gaybet veya fena haline geçtiğinde veya uyanıkken duyulur şeylerin meleğin elindeki sûretleri algılamasına engel olmadığı derecede güçlü bir idrak düzeyindeyse, uyuyanın uyku-sunda gördüğü şeyleri (uyanıkken) algılar. Şöyle ki: İnsanın hakikati, güçleriyle duyuruların mertebesinden ona bitişik hayal -ki yeri dimağın önüdür- mertebesine intikal eder. Sûretlerle görevli ruh, ayrık hayal mertebesinden -Allah Teâla'nın izniyle- Hakkın uyuyana ya da (duyularından) gaybet halinde olana veya kendinden geçene veya güçlü olana, sûretlerde bedenlenmiş manaları gösterir. Meleğin elindekl sûretlerde bulunan manaların bir kısmı Allah ile ilgiliyken bir kısmı Allah Teâlâ'nın kendisiyle nitelendiği isimlerle ilgilidir. Böylelikle kişi Hakkı bir sûrette idrak eder veya Kuran'ı veya bilgiyi veya şeriatına uyduğu peygamberi (bir sûrette) görür.

Bu esnada rüya gören insan adına üç mertebe veya onlardan biri gerçekleşir.

Birincisi, kişinin menzillerinden birisine ve ona ait niteliklere göre, idrak edilen sûretin görene dönmesidir. Bu, kendisine döndüğü haliyle, bir şeyi bulunduğu halde idrak etmektir.

İkincisi ise, görülen sûretin görenin kendiliğindeki haline dönmesidir.

Üçüncüsü ise, görülen sûretin meşru hakikate ve vaat edilen yasaya dönmesidir. Başka bir ifadeyle o, sûretin görüldüğü bölgede geçerli yasaya döner.

Söz konusu olan, bölgenin yönetimini elinde tutan ve yasayı uygulayan valilerden birinin bölgesidir. Zikrettiklerimizin dışında dördüncü bir mertebe yoktur. Birincisi -ki sûretin bizzat görülene dönmesidir-, tamdır ve iyidir, çirkinlik veya eksiklikle nitelenmemesi gerekir. Diğer ilk mertebede ise görülen sûret, güzellik, çirkinlik, eksildik ve kemal gibi hallerle ortaya çıkar. Böyle bir sûretten hitap gelirse, hitap, gerçekleştiği hale göre ve onu anlaması ölçüşünce

değerlendirilir.

(Böyle bir rüyadan sonra) Duyu âlemine döndükten sonra tabire güvenilmez, fakat kişi tabiri biliyor veya bu konuda bilene sorarsa, durum farklıdır. Aynı zamanda onun hareketine bakılmalıdır. Kastettiğim, görenin gördüğü sûret karşısındaki saygı ve hürmet vb. davranışıdır. Onun hali, surete karşı kendisinden ortaya çıkan davranışla irtibatlıdır. Çünkü görülen, her bakımdan gerçek bir sûrettir. Bazen bu mertebeyi elinde tutan ruh görülebilir bazen görülmez.

Bu tarzın dışındaki rüyalar ise -üzücü rüyalar ise- şeytandan veya kişinin uyanıkken yaptığı iç konuşmalardan oluşur. Böyle rüyalara güvenilmez. Güvenilmese bile bu tarz bir rüya tabir edildiğinde, bir hükmü olur ve bu hükmün onun adına -kendisinden değil- tabirin gücü nedeniyle ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Rüyayı yorumlayan kişi, kendisini anlatandan (alarak) hayalinde tasavvur etmeksizin tabir edemez. Tasavvur ettiğinde ise rüyada görülen bu sûret, iç konuşması veya şeytanın üzmesi şeklinde bulunduğu (rüyayı gören) kişinin algısından tabircinin hayaline geçirir. Tabirci için rüya, artık bir iç konuşması değildir ve zatında resmedilmiş gerçek bir sûret hakkında hüküm verir. Böylelikle rüyanın bir hükmü ortaya çıkar.

Bu hükmü söz konusu sûretin tabircinin nefsinde meydana gelmiş olması gerçekleştirmiştir. Yusufun hapishanedeki iki adamla yaşadığı hadisede bu durum zikredilir. Onlar, Yusuf'a anlattıkları rüyalarda yalan söylemişlerdi. Böylece onların rüyaları, bir iç konuşmasından ibaretti ve -rüya görmeksizin- onu tahayyül etmişlerdi. Konuyla ilgili en uzak durum budur. Çünkü rüya olsaydı, tabir kapsamına sokmuş olurdu. Adam hikayesini Yusuf'a anlattığında, Yusuf'un hayalinde anlatılandan bir sûret meydana gelmiş. Söz konusu sûret, Yusufun kendi kendine bir (iç) konuşması olmadığı için, sûret Yusuf adına 'gerçek' olmuştu. Sanki o adam için rüyayı gören Yusuf idi. O iki adam ise Yusuf için **'rüya sûretlerini elinde tutan melek'** konumundaydı. Rüyalarını tabir ettiğinde adamlar Yusuf'a şöyle

demişti: **'Biz seni sınadık, rüya falan görmedik.'** Yusuf ise **'Hakkında görüş sorduğunuz konuda hüküm verildi'**(Yusuf, 41) demiş, hadise, tabir edildiği gibi dışta ortaya çıkmıştır.

Bir insan rüya gördüğünde, gördüğünün gerektirdiği duruma göre, rüyada iyilik veya kötülükten payı vardır. Ya da payı, o bölgedeki geçerli yasaya göredir. Görülen sûrete gelirsek, onda görenin payı yoktur. Allah Teâlâ o payı bir kuş sûretine çevirir. Gerçekte o, kuş şeklindeki melektir. Nitekim Allah amellerden, ruhanî, bedenli ve berzahî melek sûretleri yaratır. Allah onları kuş sûretinde yaratmıştır, çünkü şöyle denilir: **'(Talih) kuşu ona şöyle bir pay getirdi.'** Kuş, pay demektir. Allah Teâlâ şöyle der: **'Sizin tair'iniz (uğursuzluk, talih, kuş) sizinle beraberdir.'**(Yasin, 19) Başka bir ifadeyle iyi veya kötü nasibiniz ve payınız, sizinle birliktedir. Allah rüyayı o kuşun ayağına bağlar ki o, kuşun kendisidir. Kuş yerden bir toprak almak isteyince, onu ayağıyla alır, çünkü onun eli yoktur, kanatları ise yerden bir şey almaya imkân vermez. Bu nedenle rüya, kuşun ayağına bağlanmıştır. Öyleyse kuşun ayağı bağlanılan yerdir ve kuşun kendisidir. Tabir edildiğinde ise, rüya anlatıldığı için, oradan düşer. **Rüya düşünce, kuş da yok olur, çünkü o, rüyanın kendisidir.** Dolayısıyla onun düşmesiyle, kuş da ortadan kalkar. Bu suret, duyu âleminde rüyanın kendisinde gözüktüğü hale göre tasavvur edilir. Böylelikle rüyanın sûreti, halin kendisine döner. Söz konusu hal, ya bir araz veya cevher veya vilayet nispeti veya başka bir nispettir ve o rüyanın sûreti ve (aynı zamanda) bu kuşun kendisidir. Bu hal ondan yaratılmıştır ve onun, yani sûretin cisim veya araz veya nispet olması birdir. Nitekim Adem bir topraktan yaratılmış iken biz kokuşmuş bir sudan yaratıldık. Rüya bir çocuğun var olacağını gösterdiğinde, çocuk rüyadan babasının sulbünde 'su' olarak yaratılmıştır. Su rahme yerleşmişse, bu rüya çocuğu suretlendirir. Öyleyse o çocuktur. Rüyadan önce rüya yok ise, çocuk diğer çocuklar gibi ille yaratılışına göre doğar, bunu bilmelisin! Bu garip bir sır ve doğru keşftir.

Rüyadan meydana gelen her çocuğun başkasından farklılığı görülür ve diğerlerine göre o ruhlara daha yakındır. Aklını bu konuya verirsen, meseleyi anlarsın! Rüyadan meydana gelen bir hal veya araz

veya bir nispetten yaratılmış her şeyin rüyadan meydana gelmeyene karşı bir ayrıcalığı vardır. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin annesi Amine'nin rüyasında bu meseleyi incelersen, zikrettiğimiz konunun doğruluğunu görürsün. Peygamber annesinin rüyasının ta kendisiydi! O, annesinin gördüğü sûret ile babasının suyunda zuhur etmişti. Bu nedenle onun hakkındaki rüyalar artmış ve başkasına göre ayrıcalıklı olmuştur. Söylediğimiz meseleyi ancak bilgi sahipleri keşf sayesinde öğrenebilir. Bu, Allah Teâla'nın yaratıklarındaki sırlarındandır. Zikrettiğimiz meseleye aşina olmak istersen, doğa ilmine bakmalısın! Kadın hamileyken bir şeye arzu duyarsa, çocuk o şeye benzer doğar.

Cinsel ilişki esnasında kadın (birine) bakar veya meninin rahme düşmesi ve suyun inmesi esnasında (birini) tahayyül ederse, çocuk tahayyül ettiği kişinin huyunda doğar. Bu nedenle hakimler, büyük hakimlerden erdemli insanların resimlerinin mekanlara çizilmesini tavsiye etmiştir. Kadın ve erkek cinsel ilişki esnasında onları görür, görülen sûret hayale kazınır, görenin doğasını etkiler. Ardından, sûretin sahip olduğu güç, o sudan (meni) doğan çocukta ortaya çıkar. İşte bu, doğa ilmindeki garip sırlardandır.

Meryem'in Cebrail'i beşer sûretinde görmesi nedeniyle, Hz. İsa'nın ölüleri dirilten bir ruh ile beşeriliği kendinde nasıl topladığına bakınız! Çünkü ruh vasıtasıyla doğal cisimler hayat bulur. Bundan daha güçlüsii ise, Samiri'nin Cebrail'in ayak izinden aldığı bir tutam toprak ile yaptığıdır. Samiri, ruhun yerleştiği her yerde hayatın kendisine da eşlik ettiğini biliyordu. Bu nedenle aldığı tutamı, buzağıya bırakmış, buzağı ruhun ayale izinden alınmış tutamın etkisiyle böğürmüştü. Onu atın sûretine atsaydı, at kişner veya insanın sûretine atsaydı insan konuşurdu. Çünkü istidat hayat ile ortaya çıktığında, kendisini kabul edene göre tezahür eder. Burada mazharlarda zuhur edenin nasıl zuhur ettiği öğrenilir. Mazharlar, istidatlarıyla, kendilerinde zuhur edene kendisiyle zuhur edeceği taşınan ve taşıyan sûretleri verir. Bu nedenle Allah bu hikmeti izhar etmiştir ki, buradan işin kendiliğindeki durumu öğrenilsin!

Peygamber rüyaları müjde ve 'mübeşşire' (deri anlamındaki beşer'den

türetilerek müjde) diye isimlendirdi. Bunun nedeni, onların insanın derisindeki etkileridir. Çünkü beşeri sûret, tahayyül ettiği veya duyduğu hüzünlü veya sevinçli bir kelime nedeniyle başkalaşır ve değişir. Bunun sonucunda ise, deride bir etki ortaya çıkar ki bu zorunludur. Çünkü bu, Allah Teâla'nın doğaya yerleştirdiği doğal bir hükümdür. Öyleyse ancak böyle olabilir.

'Allah Teâlâ, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

[188. BÖLÜM Sahih Rüyaların Bilinmesi (Mübeşşirat)]

SEVGİNİN SABİTLİĞİ MERTEBESİNDE ALLAH TEÂLÂ'NIN EL-VEDÂD (EL-VEDÛD) İLAHİ İSMİ

Bu Vedûd zikrin sahibi Abdulvedûd diye isimlendirilir. Allah bu mertebe mensupları hakkında **'Allah onları, onlar Allah'ı sever'** (el-Maide 5/54) der. Başka bir ayette '**Bana uyun ki Allah da sizi sevsin'** (Âl-i İmran 3/31) denilir. Sahih bir hadiste Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur:

'Allah kulunu sevdiğinde, onun kendisiyle duyduğu duyma gücü, görme gözü, eli ve ayağı olur.'

Onun güçleri kendisi için sürekli sabittir; âmâ veya dilsiz bile olsa, duyma ve görme niteliği körlük, dilsizlik ve sağırlık perdesinin ardında sabittir. Allah Teâlâ vüdd (sabit sevgi) diye isimlendirilmesi itibarıyla sevgisi sabit olandır. Vüdd diye isimlendirilmesi dedik, çünkü bu niteliğin dört hali, her halin kendisiyle tanındığı bir adı vardır:

Heva, vüdd, hûb ve aşk!

Sevginin kalbe ilk düşmesi ve orada gerçekleşmesine heva denilir. Bu kelime **'yıldız kaydı'** anlamındaki heve en-necm ifadesinden türetilmiştir. Ardından vüdd (meveddet) gelir. Vüdd sevginin sebat bulması demektir. Ardından hûb gelir. Hûb sevgideki duruluk ve sevenin iradesinden çıkması demektir. Böyle bir durumda seven sevdiğinin iradesine göre hareket eder. Ardından aşk gelir. Aşk sevginin kalbi sarması demektir. Kelime asma ve benzeri ağaçlara sarılan dikenli sarmaşık anlamındaki **aşaka**'dan türetilmiştir: **Aşk sevenin kalbini sarar, onu sevgiliden başkasına bakamayacak hale getirerek kör yapar.**

TEMBİH

Sanatkâr sanatını nasıl sevmez ki? Biz, hiç kuşkusuz, O'nun sanatının ürünleriyiz. O bizim yaratıcımız olduğu kadar rızkımızın ve maslahatlarımızın da yaratıcısıdır. Allah bir peygamberine şöyle vahyetmiştir:

'Ademoğlu! Eşyayı senin için, seni kendim için yarattım. Senin için

yarattığım eşyada kendim için yarattığım gayeyi telef etme. Ey Âdemoğlu! Şanım üzerine yemin olsun ki, ben seni severim. Senin üzerindeki hakkım karşısında, sen de beni sevmelisin.'

Sanat özü gereği sanatkârın o işi bildiğini, ona güç yetirdiğini izhar ederken aynı zamanda sanatkârın güzelliğini, azametini ve büyüklüğünü de ortaya çıkartır. Böyle değilse (sanat) kim için, kimde ve kiminle ortaya çıkabilir ki? **Demek ki bizim var olmamız ve O'nun bizi sevmesi kaçınılmazdır, O bizimle ve biz O'nunlayız.** Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bir duasında Rabbine hamd ederken şöyle der: **'Biz O'nunla ve O'nun için varız.'** Bu mertebe ilgi, atıfet ve süreklilik mertebesidir.

Sevgi olmasaydı el-Vedûd bilinmezdi
Fakirlik olmasaydı el-'evâd'a ibadet edilmezdi
Biz O'nunla varız, O'na aidiz hepimiz
Kim bedel öderse O'na itimat eder
İlah bir şeyin varlığını dilerse
Meşiyeti ona ilişmiştir, karşı konulamaz ona
Gecikme olmaksızın onların nezdinde bulunuruz
Âlemin kazanılmış niteliğidir bu
Bilin ki âlemin kaynağı sevgidir
el-Vedâd izhar etmiş onu

Allah sürekli seven olduğu için el-Vedûd (İbnü'l-Arabî bu ismi bazen el-Vedâd bazen el-Vedûd diye kullanmaktadır ki her ikisinin aynı anlamda olduğu bellidir) iken bizim için de sürekli yaratan ve **'Her gün bir işte'** (er-Rahman 55/29) olan diye nitelenendir. el-Vedâd'ın manası da budur. **Biz hal ve söz diliyle O'na sürekli 'şunu yap bunu yap!' deriz, O da yapar.** O'nun bizdeki fiilinin bir yönüyle O'na **'yap!'** deriz. Böyle demek O'nu bir işe zorlamak mıdır? Allah Teâlâ'yı hiç kimse bir işe zorlayamaz, böyle bir vehimden münezzeh ve mütealdir. Böyle diyebilmemiz el-Vedûd isminin hükmünden kaynaklanır.

Allah Teâlâ, el- Gafur, el-Vedûd ve er-Rahman ismiyle istiva ettiği

yüce arşın sahibidir, çünkü O sevenin duyduğu derin ve coşkulu özlemle merhamet etmiştir. Seven de sevgiliye onun niteliğiyle kavuşabilir. Hakkın niteliği varlıktır ve bu nedenle sevene varlık vermiştir. O'nun katında varlıktan daha tam bir şey bulunsaydı, verirken cimrilik yapmazdı. İmam Ebu Hamid bu makamda şöyle der: **'Allah katında bir şey bulunup saklanmış olsaydı, bu durum cömertikle çelişen bir cimrilik, kudretle çelişen acizlik olurdu.'**

Allah el-Gafur ve el-Vedûd olduğunu bildirdi. el-Vedûd gayb (mertebesinde) sevgisi ve muhabbeti sabit olan demektir. **O bizi görür. Bu nedenle sevdiğini görür, onu görmekle sevinir.** Bütün âlem bir insan mesabesinde sevilen iken âlemdeki şahıslar insanın organlarına benzer. Sevilen sevdiğinin muhabbetiyle vasıflanmamış, sadece onu sevilen haline getirmiştir, o kadar!

Sonra, Allah Teâlâ bazı kullarını severken aynı zamanda onlara kendisini sevme imkânı bahşeder. Böyle bir kuluna eşyanın suretlerinde Hakkı müşahede etmek ve görmek nimetini ihsan eder. Bu itibarla Allah'ı sevenler ile âlemin ilişkisi, göz ile göz bebeğinin ilişkisi gibidir. İnsanın pek çok organı olsa bile gören ve müşahede eden organları iki gözüdür. İnsanda göz âlem içinde sevenler mesabesindedir. Allah kendisini sevdiklerini bildiği için sevenlerine müşahede nimetini vermiştir. Bu bilgi O'nun katında zevk bilgisidir. Binaenaleyh Allah Teâlâ O'nu sevenlere kendine yaptığı gibi yapmıştır; kastedilen sevilen için sevilen demek olan vecd halindeki müşahededir.

Cinler ve insanlar sadece Allah'a ibadet etsinler diye yaratıldı. Allah Teâlâ yaratıkların arasından onları sadece kendisini sevsinler diye yarattı. Çünkü Allah Teâlâ'ya ibadet edecek O'nun karşısında zelil ve hor kalacak kişi ancak sevenler olabilir, insanın dışındaki her şey O'nun hamdini tespih eder, çünkü Allah'ı görmemiştir ki sevebilsin! Allah Teâlâ, insandan başka hiçbir yaratılmışa el- Cemil isminde tecelli etmemiştir.

Bildiğim kadarıyla insanda bu isimle tecelli etmiştir. Bu nedenle insan sadece Rabbini veya Rabbinin tecelligâhı olan birisini severken

bütünüyle sevgisinde fani olarak kendinden geçer. O halde âlemin gözleri -sevilen her kim olursa olsun- âlemdeki sevenlerdir. Bütün yaratılmışlar Hakkın tecellisinin aksettiği yerlerdir. Onların sevgileri (vüdd) sabittir. Onlar sevgileri sabit olanlar iken Allah el-Vedûd'dur. **İş Hak ve yaratılmış arasında yaratılmış ve Hakk nedeniyle perdelenmiştir. Bu perdelenmişlik nedeniyle el-Vedûd ile birlikte el-Gafur ismi gelmiştir.** Bu gizlenme nedeniyle '**Kays, Leyla'yı sevdi'** denilmiştir. Hâlbuki Leyla bir tecelligâh! Veya 'Beşir, Hind'i sevdi' veya 'Kesir, İzzet'i sevdi' veya İbnü'd-deric, Lübna'yı sevdi', Tûbe, Ehille'yi sevdi', 'Cemil, Büseyne'yi sevdi' denilir. Bütün bunlar, Hakkın tecellisinin oturakları ve duraklarıdır. Bununla birlikte onlar, sevdiklerini isimleriyle tanımamış olabilirler. Çünkü nisan bir şahsı görür, onu sever, fakat kim olduğunu veya adını veya nereli olduğunu veya evini yurdunu bilmez. Bununla birlikte sevmek, o şahsı araştırmaya, evini ve yurdunu soruşturmaya sevk eder. Onu bulamadığında, peşinden gider, soruşturur. Allah Teâlâ'yı sevmemiz de öyledir.

Biz Allah Teâlâ'yı tecelligâhlarında severiz. Leyla, Lübna veya başka bir ad veya herhangi bir özel isimde Allah'ı severiz, fakat sevdiğimizin Hakkın aynı olduğunu bilmeyiz. Bu nedenle ismi biliriz, fakat Hakkın aynı olduğunu bilmeyiz. Bu durumda ismi sevmiş, hakikati tanımamış oluruz. Yaratılmışın ise hakikati sevilir, bilinir. Bazen ismi bilinmez, sevgi onu bilmeyi icbar eder. Başka bir ifadeyle sevgi sevileni tanımayı gerektirir. **İçimizden bazı kimseler dünya hayatında O'nu tanır ve bilirken, bazı kimseler, herhangi bir şeyi seviyorken ölene kadar O'nu tanımazlar. Perde kalktığında Allah'tan başkasını sevmediği ve yaratılmışın adının kendisini perdelediğini anlar. Nitekim insan dünyada bir şeye ibadet eder, fakat bilmediği yönden sadece Allah'a ibadet etmiştir. Bununla birlikte onun mabudu Menat, Uzza, Lat diye isimlendirilmiş olabilir.** Ölümle birlikte perde kalktığında, sadece Allah Teâlâ'ya ibadet ettiğini öğrenir. Allah Teâlâ şöyle der:

'Senin rabbin kendisinden başkasına ibadet edilmesin diye hüküm verdi.' (el-İsra 17/23) Puta tapanların durumu da öyledir. Böyle bir

insan taptığı putta herhangi bir tarzda ilahlık bulunmadığına inansaydı, kendisine ibadet etmezdi. Fakat '**el-Gafur, el-Vedûd'** (el-Buruc 85/14) ayetinde belirtildiği üzere çekilmiş perde nedeniyle insan O'nu tanımamıştır. Bu itibarla sadece isimler vardır. Bu nedenle hakiki mabud olan Allah, ibadeti tecelligâh ve oturaklara izafe ettiklerinde insanlara şöyle der:

'Onları isimlendiriniz.' insanlar taptıkları şeyleri isimlendirmiş olsalardı, onları tanıyacaklar, tanıdıklarında Allah ile isimlendirdikleri arasındaki farkı anlayacaklardı. Nitekim oturak ve tecelligâh arasındaki fark bilinir ve '**şu oturak, şu tecelligahtır'** dersin, ayrışma gerçekleşir.

Düşünürsek gerçek böyle!
Sen O'nda isen sen oldun demek
Hakkın oturağı gerçekte sen
Ve sen, sen iken sen olmayan
Bizim kastettiğimizi elde ettin
İbadet ettiğimizi bilmiş oldun
Ne Leyla ne Lübna
Bildiğinden başka birisi değil!
Onu severken basiretliysen
Onu kendinden görürsün; sen sensin!
Seven başkasını sevmedi
Hepsi sensin, sen!

Kur'an-ı Kerim isimler ve haller arasındaki ilişkiyi ne güzel ve sırlı bir şekilde ortaya koymuştur. Allah '**el-Gafur ve el-Vedûd., yü'e arşın sahibi, dilediğini yapandır'** (el-Buruc 85/14-16)buyurur. Allah sevendir, dilediğini yapandır. Demek ki Allah sevilendir! Çünkü ancak sevilen sevdiğine dilediğini yapabilir. Buna mukabil seven, (sevdiğinin sözünü) dinleyen ve ona itaat edip istediklerine amade olandır. O seven ve el-Vedûd, yani sevginin ayrılmaz özelliklerine ve şartlarına bağlı ve sevgisi sabit olandır. Bununla birlikte hakikat birdir. Çünkü burada el-Vedûd, aynı zamanda dilediğini yapan demektir. Bu İlâhî uyarıda ne hoş ve sırlı bir durum olduğuna bakınız! **'De ki, Rabbim benim bilgimi arttır.'** (Ta-Ha 20/114)

'Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.' (el-Ahzab,4)

[33. SIFIR -el-Vedâd- (el-Vedûd) İlahi İsmi"]

VESVESE'NİN SIRLARINDAN

İlhamdan onun suretini talep etmeyesin.

Çünkü İblis'in vesveseleri sana eşlik eder

[57.Bölüm]

Vesvesenin Kaynaklarından

Yeryüzüne "Havva" çoğalmak, "İblis" ise saptırmak için indirilmiştir. Âdem'in ve Havva'nın inişi keramet, İblis'in inişi ise başarısızlık, cezalandırma ve günahları kazanma inişiydi. Çünkü onun günahı, bedbahtlığın sonsuz olmasını gerektirmez. Çünkü o, Allah'a ortak koşmamış, Allah'ın kendisini yarattığı özellikle gururlanmış, Allah Teâlâ da onun yazgısını bedbaht (şakî) yapmıştır. Bedbahtlık diyarı ise, şirk koşanlara mahsustur. Böylece Allah Teâlâ, İblis'i kulların kalplerine vesvese vererek şirk günahını işlesin diye yeryüzüne indirmiştir. Onlar, şirk koştuklarında ve İblis de şirkten ve failinden yüz çevirdiğinde, bu yüz çevirme, ona fayda vermez. Çünkü Allah Teâlâ'nın bildirdiği gibi ona (müşrike) "inkâr et" diyen, İblis'in ta kendisidir. Böylece kendisi birleyen olsa bile, âlemdeki bütün müşriklerin günahını yüklenmiştir. Çünkü 'kötü bir âdet çıkaran kimse, o âdetin günahı ve onu yapanların günahını yüklenir.'

[39.Bölüm]

Vesveseye Sebeb Olan Cinsel Organlar

Sünnette ve Kur'ân-ı Kerim'de bu temizlikler teşvik edilmiştir. İstinca, kendilerinde bulunan dışkı (eza, acı) nedeniyle suyla cinsel organları temizlemektir. Dolayısıyla iki cinsel organ dışkının çıktığı yer olduğu gibi aynı zamanda örtülecek ve gizlenecek iki yerdir. İnsanın içindeki acı (dışkıya benzetilerek eza) ise, gönle ilişmiş çirkin düşünceler,

saptırıcı kuşkulardır. Sahih bir hadiste şöyle bildirilir: 'Şeytan insanın kalbine gelir ve ona der ki: Şunu kim yarattı? Bunu kim yarattı? En sonunda sorar: Peki Allah'ı kim yarattı?' Kalbin böyle bir acıdan temizlenmesi, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin söylediği gibi, **Allah'a sığınma ve soruya son vermekten ibarettir.**

Bu ikisi, [ön-arka cinsel uzuvlar], avrettir. Başka bir ifadeyle bunlar, insanın kendisine vesvese vermesine yol açan şeylere meyillidir. İnsan asıl ve ayrıntı konularında dindarlığına zarar veren şeylerle kendisine vesvese verir. Arka, asıl dışkı (eza) yeridir. Zaten bunun için var oldu. Kadın ve erkekteki diğer iki cinsel uzuv ise (kadın ve erkeğin ön uzuvları) ise bu aslın feridir. Onların iyiliğe dönük bir yönü olduğu gibi kötülüğe dönük bir yönü de vardır. İyilik ve kötülük, evlilik ilişkisi ve zinadır.

Ruhsal İstincanın Sırrı

Bakınız! **Az bir suya pislik bulaştığında onu etkiler ve artık o su kullanılmaz. Su da, pisliğin üzerine döküldüğünde onun hükmünü ortadan kaldırır.** Tıpkı bunun gibi kuşkular, zayıf imanlı ve düşünceli kalplere geldiğinde, onlara etki eder. Pislik, bir deryaya düştüğünde onda silinip gittiği gibi bilgiyle ve Ruhu'l-kuds ile desteklenmiş güçlü kalplere kuşkular düştüğünde de böyledir. İnsan ve cin şeytanları, İlâhi ilimden nasiplenmiş birine bu kuşkuları getirdiklerinde söz konusu kişi, kuşkuların dış varlığını değiştirir. Bu insan, Allah'ın kendisine ihsan ettiği ilahi rahmetin inayetinden elde ettiği ledünni bilgi iksiriyle, kuşku kurşunlarını altına, değersiz şeyleri gümüşe nasıl çevirebileceğini bilir. Bunun yanı sıra, söz konusu şeylerin hangi yönden doğru olduğunu ve [onlardan etkilenmek bir yana] onlara tesir yapar. İşte, ruhsal istincanın sırrı budur.

[68.Bölüm- VASIL [Suların Kısımları, Bilgilerin Kısımları]

Namaza başlarken neden Şeytandan sığınırız?

Racîm özne anlamında [taşlayan] da olabilir. Bu isimlendirme, kulun kalbini taşlayan çirkin düşünceler, vesvese've kötü niyetlerle ilgilidir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem gece namazına kalkıp 'ihram [yasaklama, başlama tekbiri]' tekbirini getirdiğinde şöyle derdi:

'Allahu ekber kebiran... Yani, Allah en büyüktür, Allah en büyüktür, Allah en büyüktür. O'na sonsuz övgüler! O'na sonsuz övgüler, O'na sonsuz övgüler! Sabah-akşam Allah'ı tenzih ederim, sabah-akşam Allah'ı tenzih ederim, sabah-akşam Allah'ı tenzih ederim. Kovulmuş şeytanın üflemesinden ve vesvesesinden [hemze] Allah'a sığınırım.'

İbn-i Abbas şöyle der: 'Şeytanın 'hemzesi' namazda insana verdiği vesvese, nefesi şiir, üflemesi namazda insana verdiği kuşkulardır. Unutma da buna dahildir'.

Bu nedenle Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'sehiv secdesi şeytanı öfkelendirir'** der. Öyleyse namaz kılan insan, Rabbinin korumasını dileyerek, duru bir kalple taşlanmış şeytandan Allah'a sığınmalıdır.

Şeytanın namazda verdiği kötü düşünce ve vesveseler bilinmezse, bunları uzaklaştıracak ismi belirlemek de mümkün olmaz. Bu nedenle, [sığınma için] bütün isimlerin anlamını toplayan Allah ismi gelmiştir. Çünkü bu ismin gücünde, kovulması gereken her düşüncenin mukabilinde kovan her ismin hakikati bulunur. Allah kendisini muvaffak kılarsa, namaz kılanın sığınışında bu halde olması gerekir.

Sığındıktan sonra şöyle der: **'Rahman ve rahim Allah'ın adıyla [besmele].** Bunu söylediğinde, Allah Teâlâ "kulum beni zikrediyor" der. Bu yorumla, besmeledeki âmilin [söz gelişi başlarım fiili değil], ezkuru, yani 'zikrediyorum' ifadesi olmalıdır. Be harfi [bi-ism] de, bu rivayet doğru ise, zikretmek fiiliyle ilgili olmalıdır. Rivayet doğru değilse fiil, 'Allah'ın adıyla okurum' olmalıdır. Bu durum, 'Rabbinin adıyla oku' ayetinde açıktır.

[69.Bölüm 37.Kısım-VASIL- Namazda Fatiha Suresini Okumanın Yorumu]

Namazda Safların sıkıştırmak Ne Demektir.

Safları sıkıştırmak, başından sonuna kadar saftaki insanlar arasında hiçbir boşluk kalmaması demektir. Safı sıkıştırmanın hedefi, şeytanların saftaki boşlukları dolduracak olmalarıdır. Namaz kılanlar,

Allah Teâlâ'ya yakınlık yerindedir. Dolayısıyla birbirlerinden uzaklaşmalarına sebep olacak şekilde, namaz kılanların aralarında boşluk bulunmaması gerekir. Boşluk olursa, bu durum, aralarındaki ilişkinin davet edildikleri Hakka yaklaşmanın zıddı olmasına yol açar. Bu boşluk ve aralıklara ise, namaz safında iki adam arasındaki 'uzaklık' ile ilişkisi nedeniyle Allah Teâlâ'dan uzak olanlar [şeytan: Allah Teâlâ'dan uzak olan] sızar. Böylece saftaki bu boşluk ve gediği dolduran şeytanın Allah Teâlâ'dan uzaklığı ölçüsünde, namaz kılan Allah'a yaklaşmak rahmetinden eksik kalır. Omuzlar birbirine bitiştirilip boşluklar doldurulduğunda ise, Allah Teâlâ'dan uzaklık yerleşecek bir yer bulamaz. Çünkü artık şeytan -ki o, Allah Teâlâ'dan uzaklığın bulunduğu yerdir, burada değildir.

Şeytanlar, safın boşluklarıyla sevinir ve Allah'ın namaz kılanlara verdiği rahmetinin kapsamını görerek o boşluklara girer. **Namaz kılanlara dönük ihsan rahmetinden bir miktar 'komşuluk' etkisiyle kendilerine de ulaşsın diye, o boşluklara sıkışırlar.** Çünkü onlar, Allah katında uzak kimseler olduklarını bilirler.

Söz konusu şeytanlar, namazda vesvese veren şeytanlar değildir. Çünkü, vesvese verenlerin yeri [saflar değil] kalplerdir. Dolayısıyla onlar, meleklerle birlikte kalplerin kapılarında bulunur. Nefse [vesvese] aktarır, kalbi çağrıldığı işten alıkoyacak düşüncelerle oyalar. Şeytanın nefse aktardığı düşüncelerden biri de, saf arkadaşıyla arasındaki gediği gidermemektir.

Bunun iki yönü vardır. Birincisi, namaz kılanın emre itaatsizlik özelliği kazanmasını sağlamaktır. Bu özellik, onu Allah Teâlâ'dan uzaklaşmaya sevk eder. Çünkü şeytanın Allah Teâlâ'dan uzaklaşma nedeni, Allah Teâlâ'nın emrine itaatsizliğidir, ikinci yön ise, onların şeytan arkadaşlarıyla ilgilidir. Söz konusu şeytanlar bu gedikleri doldurup namaz kılanların rahmetine ulaşmak ister. Bu nedenle imam Rabbiyle konuştuğu gibi Rabbi de onunla konuşur. Bu nedenle, namazdaki konuşma çoğul ifadeyle ifade edilmiş ve duada imam kendisini cemaatten ayırmamıştır. Çünkü imam cemaatin dilidir.

[40.Kısım- FASIL-VASIL]Tek Başına Safın Arkasında Namaz Kılan Kişi]

Vesvese ile Savaşmak İlişkisi

Savaşta kılıçların çekilmesi, (batınî anlamında) kendisine vesvese veren şeytanın ve nefsinin karşısındaki durumudur. Allah Teâlâ bu haldeyken insana şah damarından daha yakındır. Bu yakınlığa rağmen insan büyük bir savaş içindedir. Kul bu haldeyken Allah Teâlâ'nın yakınlığına bakar. Bütün namazı (şeytan veya nefsiyle) savaş esnasında tamamlasa bile, hiç kuşkusuz böyle bir durumdaki insanın namaz kılması zorunludur, çünkü böyle yaparsa şeytanla Allah Teâlâ vasıtasıyla savaşmış demektir. Çünkü O, namazında Allah Teâlâ karşısında bulunduğunun bilinci ölçüsünde, kendisine emredildiği şekilde namazın görünür şartlarını yerine getirmiştir. Savaşçı da, kılıçların çekildiği esnada namazı kendisine emredildiği üzere batınıyla kılar. Emredilen şey, gücü ölçüsünde gözleriyle ima ederek namazı kılarken düşmanıyla savaşırken de diliyle tekbir getirmesidir. Bu esnada şeytanın vesvesesi, Allah Teâlâ'nın yükümlü tuttuğu farzları yerine getirmekten kulu uzaklaştırmaz.

Vesvese vaktinde temizlenmesi, tıpkı abdesti uzuvlarına ulaştırması gibi, savaşmasının ta kendisidir. Şeytan kulun Allah yolunda cihadındaki azmini gördüğünde, desinler diye savaşmayı aklına getirebilir. Bunun nedeni, şeytanın kişinin amelini geçersiz yapma ve boşa çıkarma hırsıdır. Hâlbuki kul, savaşmaya başladığında niyetini Allah Teâlâ'nın dinini korumak ve 'Allah'ın kelimesinin yüksek, kafirlerin kelimesinin alçak olması' için halis bir şekilde belirlemişti. Burada 'kâfir', özel bir yönden müşrik demektir. Böyle söylememizin sebebi, Allah ehlinin bu sözle işaret ettiğimiz şeyi anlamış olmalarıdır. Başa dönersek, şeytan kendisine bunu hatırlattığında, insan bu düşünceye kıymet vermez. Çünkü bu kulun dayandığı esas ve dayanak doğru ve güçlüdür ki bu da başlangıçtaki niyettir.

Şeytan doğru bir niyetle başladığı amelini artık bırakması, hususunda kula saldırıp niyetine katışan gösteriş duygusuyla amelinin bozulduğu vesvesesini verirse, kul şeytanın bu davranışını 'amelleriniz batıl kılmayın' (47 / Muhammed, 33) diyerek reddeder. Böylece, (böyle bir niyet karışıklığı nedeniyle) şeytanın ameli terk etmeyle ilgili verdiği vesveseyi bu ayetle kendinden uzaklaştırırsın.

[42. Kısım-VASIL Savaş Halinde Namaz -Batınî Yorum]

Namazda Açıkta Okumanın Hikmeti

Namaz kılan kişi, ardındakilerin duymasını sağlayıp dinledikleri Kur'an-ı Kerîm vasıtasıyla vesveselere engel olmak için ayetleri açıktan okur. Çünkü onlar Kur'an-ı Kerîm'i dinlerken ayetlerini derinden düşünür, ayetlerin anlamlarını tefekkür ederek kendilerini vesveselerden alıkoyar, ayetleri dinledikleri için sevap kazanırlar. Onların imamın okuyuşunu güzelce dinlemeleri, yağmur yağmasını sağlayan sebeplerden birisi olabilir. Çünkü onlar, 'Kur'an-ı Kerîm okunduğunda onu dinleyin ve susun, umulur ki merhamet edilirsiniz' (7 / A'râf - 204) ayetinde belirtilen Allah Teâlâ'nın emrine uyarak bir farzı yerine getirmişlerdir. Yağmur da, Allah Teâlâ'nın rahmetindendir. Onların bu duaya çıkmalarının yegâne nedeni, Allah Teâlâ'dan yağmur istemektir. Allah ise, Kur'an-ı Kerîm'i dinleyene onu taahhüt etmiştir. Çünkü Allah Teâlâ'dan bir şey ummak için yapılan davranışların hükmü, farzın hükmü gibidir. İmam ise, bir topluluk içinde -cemaat namaz ve duasında açıktan Rabbini zikreder. Allah da imamı o cemaatten daha hayırlı bir topluluk içinde zikreder. O topluluk içinde imam ve cemaatin amaç edindikleri bir ihtiyacın karşılanması için Allah'a dua eden birisi bulunabilir. Böylece o meleğin duasıyla yağmur yağar. Çünkü melekler şöyle der: **'Rabbimiz! Her şeyi bilgin ve rahmetinle kuşattın." (40 / Mu'min - 7)**

[45.Kısım VASIL Açıktan Okumanın Batınî Yorumu]

Hacer'ül Esved' in Sırrı

Tirmizî, Cabir'den şöyle bir hadis aktarır: Hz. Peygamber Mekke'ye geldiğinde, içeri girip Hacer-i esved'e eliyle dokunmuş, sonra sa-ğından üç kez koşmuş, dört kez yürümüştür.'

Hacer'ül Esved , Allah Teâlâ'nın sağ elidir. Allah Teâlâ suretine göre yaratmış olduğu insan için de bir sağ el yarattı. Bu nedenle tavafın Allah Teâlâ'nın eliyle insanın sağ eli arasında olmasını emretmiştir. Böylece insan, iki güç ile desteklenir ve bu durumda şeytan insana gelebilecek bir yol bulamaz. Çünkü şeytanın sağa karşı yolu yoktur. O, kulun kalbine vesvese verir ve o sol tarafa meyillidir. Bu durumda

tavafta Hakk'ın sağ eli tavaf edeni muhafaza eder. O kendi varlığında da bir sağ ele sahiptir. Öyleyse insan sürekli korunur. Bu dengeden ayrıldığında ise -ki o Irak tarafından Yemen tarafına dönmektir. Allah Teâlâ'ya ait olan evin inayeti insanı korur.

[73.Kısım-Yirmi Yedinci Hadis: Tavafta Kâbe'nin Neresinde Durulur?]

Peygamberler Vesveseden Korunmuştur

Peygamberler gaybî bilgileri meleklerin gözetiminde öğrendikleri -ki bunun amacı şeytanların kovulmasıdır. Gayb, Allah Teâlâ'dan tebliğ edecekleri risaletle ilgilidir. Bu nedenle Allah Teâlâ, 'Rablerinin risaletlerini tebliğ ettiklerinde bilsinler' (72 / Cin-27) demiştir. Allah Teâlâ risaleti rableri kelimesine izafe etmiştir. **Çünkü onlar, şeytanların peygamberlere herhangi bir vesvese veremeyeceklerini öğrenmişlerdir.** Böylelikle peygamberler, bu risaletin -başkasından değil, Allah Teâlâ'dan gelen bir risalet olduğundan emin olmuşladır. Bu ayette, yani 'Razı olduğu peygamberler müstesna' ifadesi, acaba peygambere meleğin vasıtasıyla gerçekleşen bir bildirim midir? Yoksa bu özel vahiyde melek yok mudur? İkincisi, daha açık ve daha uygun ve doğru olandır.

[321.Bölüm]

Cinlerin arasında şeytan olan ve olmayanlar vardır. Allah Teâlâ şeytanlarda saptırma özelliği yaratmış, uzaklık perdesinin vesvese vermek ardından mallara ve çocuklara ortak olmalarını emretmiştir. Bu, onlar için bir imtihan ve sınamadır. Bu bağlamda şeytan insana 'kâfir ol' der, kâfir olduğunda "Ben senden uzağım, ben âlemlerin rabbi Allah Teâlâ'dan korkarım" der.

[334.Bölüm]

Vesvesenin Sırlarını Kimler Bilir?

Kâmil şeyhler (sahtekar olanlar değil), hastalıkları ve ilaçlarını, zamanları, mekanları, mizacı, gıdaları, mizacı düzelten ve bozan şeyleri, hayali keşf ile gerçek keşf arasındaki farkı, tecelliyi, terbiyeyi, müridin çocukluktan gençliğe, oradan yaşlılığa intikalini bilirler.

Onlar, müridin doğasına hükmetmenin bırakılıp aklına hükmetme vaktinin ne zaman geldiğini bilirler. Onlar, müridin düşüncelerinin tasdik edileceği zamanı, nefse ve şeytana ait hükümleri, şeytanın kudreti altındaki hususları bilirler.

Kâmil şeyhler, insanın şeytanın kalbine verdiği vesveseden korunmasını sağlayan perdeleri de bilir.

Onlar, müridin nefsinin sakladığı ve onun bile farkında olmadığı şeyleri bilir.

Onlar, müridin bâtınında ortaya çıktığında 'ruhanî fetih' ile 'İlahî fethi' ayırt etmeyi bilir.

Onlar, 'yola' uygun olanlar ile olmayanları kokularından ayırt eder.

Onlar, 'Hakkın gelinleri' olan müritlerin nefslerini güzelleştiren süsleri bilirler. Hak karşısında onlar, gelini süsleyen bir hizmetçiye benzer. Onlar, Allah'ın edipleri, mertebenin edebini ve onun hak ettiği saygıyı bilenlerdir.

[181.Bölüm Şeyhlere Hürmet Makamı]

Dostum! Aklına sana iyiliği tavsiye eden bir düşünce geldiğinde, onun meleğin ilhamı olduğunu bil! Ardından iyiliği yapmaktan alıkoyan başka bir düşünce gelirse, o da şeytanın vesvesesidir.

[560.Bölüm. Tavsiye]

ALTMIŞ İKİNCİ KISIMI

Haccın İlk Eylemi Olarak İhram-Şibli

İhram (elbisesi, bâtını yorumuyla insanın kendine yasak koyması), bu ibadete başlarken giyilen ille şeydir.

Şibli'nin konuyla ilgili hikâyesi şöyledir: Şibli'nin bir arkadaşı –hikâye onunla Şibli arasında geçer– şöyle aktarır: Şibli bana şöyle sordu:

- Hacca niyetlendin demek! Ben de: 'Evet' dedim.

Bunun üzerine bana şöyle sordu:

- Bu sözleşmenle yaratıldığın günden beri buna aykırı olarak yaptığın bütün sözleri geçersiz yaptın mı?

- Ben: 'Hayır' dedim.

- Şibli: 'Öyleyse sen sözleşme yapmadın' dedi.

- Bana: 'Elbiseni çıkardın mı?' dedi. Ben ise 'evet' dedim. Şibli 'Demek her şeyden soyutlandın?' dedi. Ben 'hayır' diye karşılık verince, Şibli 'Elbiseni çıkarmamışsın' dedi.

- Şibli, 'Temizlendin mi' diye sordu. Ben 'Evet' dedim.

- Şibli 'Bu temizlikle her türlü hastalık gitmiş olmalıdır' dedi. Ben 'Hayır' deyince, Şibli 'Öyleyse temizlenmedin' dedi.

- Şibli 'Lebbeyk' (Allah Teâlâ'ım emrindeyim) dedin mi diye sordu. Ben de 'evet' dedim.

- Şibli, 'senin söylediğin gibi Lebbeyk diyen bir cevap aldın mı?' diye sordu. Ben 'hayır' dedim.

- 'O zaman Lebbeyk demedin' diye cevap verdi.

- Sonra 'Harem'e girdin mi?' dedi. Ben de 'evet' dedim.

- Şibli 'Oraya girerken yasaklanmış her şeyi bıraktın mı?' dedi. Ben 'hayır' dedim.

- 'Öyleyse girmedin' dedi.

- Sonra bana 'Mekke'de bulundun mu?' dedi. Ben de 'evet' dedim.

- Şibli 'Mekke'ye girerken Haktan sana bir şeref geldi mi?' diye sordu. Ben de 'hayır' dedim.

- 'Öyleyse oraya girmedin' diye cevap verdi.

- Sonra 'Mescide girdin mi?' diye sordu. Ben de 'evet' dedim.

- Şibli 'Mescide girerken bildiğin yönden Hakka yaklaştın mı?' diye sordu. Ben de 'hayır' dedim.

- 'Öyleyse girmedin' dedi.

- 'Kabe'yi gördün mü?' diye sordu. Ben de 'hayır' dedim.

- Şibli 'Öyleyse neye yöneldiğini görmüş olmalısın' dedi. Ben 'hayır' dedim. Şibli 'O zaman Kâbe'ye girmedin' diye karşılık verdi.

Sonra, **'üç kez koştun mu ve dört adım yürüdün mü?'** dedi. 'Evet' dedim.

Şibli 'Dünyadan sanki kendisinden ayrılır ve koparcasına kaçmış; bu dört yürüyüş ile kaçtığın dünyadan güvene kavuşmuş ve bundan dolayı Allah Teâlâ'ya şükrün artmış olmalıdır' dedi. Ben 'hayır' dedim.

Şibli 'Öyleyse bunu yapmadın' dedi. Sonra 'Hacer'e (Hacer-i esved'e) el sürüp onu öptün mü?' diye sordu. Ben de 'evet' dedim.

Bir feryat atıp şöyle dedi: **'Yazık sana! Hacer'e el süren kimse, hiç kuşkusuz, Hak ile tokalaşmış demektir. Hak ile tokalaşan kimse ise, emniyete ve güvene kavuşmuştur. Allah Teâlâ senin üzerinde güven ve emniyet eserini ortaya çıkarttı mı?'** 'Hayır' dedim.

- Şibli 'Öyleyse Kâbe'ye el sürmedin' diye karşılık verdi.
- Sonra, 'Makam'ın önünde durup iki rekât namaz kıldın mı?' diye sordu. Ben de 'evet' dedim.
- Şibli 'Rabbinin mertebesindeki mekânda durduğuna göre sana niyetin gösterilmiş olmalıdır' dedi. Ben 'hayır' dedim. Şibli 'O zaman namaz kılmadın' diye karşılık verdi.

Sonra, şöyle sordu: 'Safa'ya çıkıp orada durdun mu?' Ben de 'evet' dedim.

Şibli **'Ne yaptın?'** diye sordu: Ben de 'Yedi kez tekbir getirip orada durdum ve Allah Teâlâ'dan (ibadetimi) kabul etmesini niyaz ettim' dedi.

- Bunun üzerine 'Meleklerin tekbirini getirmiş ve o yerin hakikatini idrak etmiş olmalısın' dedi. Ben de 'hayır' dedim.
- Şibli 'Öyleyse tekbir getirmedin' dedi. Sonra 'Safa'dan indin mi?' diye sordu. Ben de 'evet' dedim.
- Şibli 'Bütün hastalıkların ortadan kalkıp safa (duruluk ve afiyet) buldun mu?' diye sordu. Ben de 'hayır' dedim.
- Şibli 'Ne Safa'ya çıkmışsın ne oradan inmişsin' dedi.

- Sonra 'Hervele (Safa Merve arasında koşmak) yaptın mı?' diye sordu. Ben de 'evet' dedim.
- Şibli 'O'na kaçtın mı ve kaçmaktan kurtuldun mu? Varlığına ulaştın mı?' diye sordu. Ben de 'hayır' dedim. 'Öyleyse hervele yapmamışsın' dedi.
- Sonra 'Merve'ye ulaştın mı?' diye sordu. 'Evet[5] dedim. Şibli, '(Merve kelimesiyle mürüvvet arasındaki ilişkiye dikkat çekerek) Mertlik üzere dinginliği bulup onu aldın mı?' dedi. 'Hayır' dedim.
- Şibli, 'Öyleyse Merve'ye ulaşmamışsın' dedi.
- Sonra 'Mina'ya çıktın mı?' diye sordu. Şibli 'Allah Teâlâ'dan kendisine isyankâr olduğundan başka bir hal temenni etmiş olmalısın?' dedi. Ben 'hayır' deyince,
- Şibli 'O zaman Mina'ya çıkmamışsın' dedi.

Sonra, 'Havf mescidine girdin mi?' diye sorunca 'evet' dedim.

- Şibli 'Girerken ve çıkarken korkmuş ve sadece orada bulabildiğin bir korku duymuş olmalısın' dedi. 'Hayır' diye karşılık verdim.
- Şibli 'O zaman oraya girmemişsin' dedi. Sonra 'Arafat'a gittin mi?' dedi. Ben 'Evet[1] diye cevap verdim.
- Şibli 'Orada vakfe yaptın mı? (durdun mu)' dedi. 'Evet' dedim.
- Şibli 'Uğruna yaratıldığın hali anlamış ve istediğin hali öğrenmişsindir. Bu halle sana tanıtan kimseyi de öğrendiğin gibi işa-retlerin kendisini gösterdiği mekânı da öğrenmiş olmasın. Çünkü O, her durumda nefesleri yenileyendir.' Ben 'hayır' deyince
- Şibli, 'O zaman Arafat'ta vakfe yapmamışsın' diye karşılık verdi.
- Sonra 'Müzdelife'ye kaçtın mı?' diye sordu. 'Evet' diye karşılık verdim.
- Şibli 'Meş'ar-i haram'ı gördün mü?' diye sordu. Ben de 'evet' dedim.
- Şibli 'Allah Teâlâ'yı başka her şeyi sana unutturup kendisiyle ilgileneceğin tarzda O'nu zikrettin mi?' diye sordu. 'Hayır' diye cevap verdim.
- 'Öyleyse sen Müzdelife'de vakfe yapmamışsın' dedi.
- Sonra, 'Mina'ya girdin mi?' diye sordu. Ben 'evef dedim. Şibli,

'Kurban kestin mi?' diye sordu. Ben 'evet' diye karşılık verdim.

- Şibli 'Nefsini değil mi!' dedi. 'Hayır' diye cevap verdim.
- Şibli 'Öyleyse kurban kesmemişsin' dedi. Sonra bana taş attın mı diye sordu. Ben evet dedim.
- Şibli 'Senin üzerinde ortaya çıkan bilgini artışıyla bilgisizliğini kendinden uzaklaştırdın mı diye sordu. 'Hayır' dedim.
- Şibli 'O zaman atmamışsın' dedi. 'Saçını kestin mi' diye sordu. Ben 'evet' dedim.
- Şibli 'Arzuların azaldı mı?' diye sordu. 'Hayır' dedim. O zaman 'Saçını kesmemişsin' dedi.
- Sonra 'Ziyaret etini mi?' diye sordu. 'Evet' dedim.
- Bunun üzerine şöyle sordu: 'Sana hakikatlerden bir şey gösterildi mi? Ya da bu ziyaret nedeniyle Allah Teâlâ'nın sana olan ikramlarını gördün mü? Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurur: **'Hac veya umre yapanlar, Allah Teâlâ'nın ziyaretçileridir. Ziyaret edilen, ziyaretçisine ikramda bulunur.'** 'Hayır' diye cevap verdim.
- Şibli 'Öyleyse ziyaret etmemişsin' diye karşılık verdi.
- Sonra 'İhramdan çıktın mı?' diye sordu. 'Evet' dedim.
- Şibli 'Helal yemeye niyetlendin mi?' diye sordu. 'Hayır' dedim. Şibli 'O zaman ihramdan çıkmamışsın' dedi.
- Sonra 'Veda (haccı) ettin mi?' diye sordu. 'Evet' dedim.
- Şibli 'Peki bütünüyle nefsinden ve ruhundan çıktın mı?' diye sordu. 'Hayır' dedim.
- Şibli şöyle karşılık verdi: **'Öyleyse veda etmiş değilsin, bu yükümlülük sende kalmıştır. Artık nasıl hac yapacağına bak! Kuşkusuz sana haccı anlattım. Hac yaparken, betimlediğim şekilde davranmaya çalış.'**

Allah Teâlâ seni desteklesin bilmelisin ki, bu öyküyü anlatmamın nedeni, Allah Teâlâ ehlinin yönteminin bu şekilde olduğuna dikkatini çekip bunu hatırlatmak ve bildirmektir. Onlar, böyle hareket ederdi. Şibli de, haccı böyle algılamıştı, çünkü o, sadece kendi tecrübesinden (zevk) soru sormuştu. Başka bir insan onu yaşamış mıdır, yaşamamış mıdır? Gerçekte, bir başkası onu idrak edebilir. Bazen, daha üstün veya daha düşük bir şeyi de idrak edebilir. Öyleyse, herkesin belli bir makamı vardır.

Bu ibadetlerin bâtını yorumlarında bizden önce kimsenin bilmediği bir yöntem takip etmiş değiliz. Şu var ki, Allah Teâlâ'nın bu konuda kuluna olan inayet ve ihsanına göre zevkler değişir.

Şimdi konumuza dönebiliriz:

…

c. V, Sh:275-278

AZALAR ŞİKÂYET ETMESİN

Herhangi bir yerde Allah Teâlâ'ya karşı bir günah işlediğinde o yeri terk etmezden önce bir ibadet yapman gerekir! Böyle yapınca o mekân aleyhine şahitlik edeceği kadar lehinde de şahitlik eder. İbadeti yaptıktan sonra oradan ayrılabilirsin. Aynı şey giydiğin elbise için geçerlidir. Allah Teâlâ'ya, giymiş olduğun bir elbise içindeyken asi olunca, söylediğim üzere, elbisenin içindeyken bir ibadet yapmalısın. Kestiğin tırnakların, kılların, tıraş ettiğin saçın, sakalın, bıyığın, yıkanırken üzerinden ayrılan kirlerin vs. bunlardan herhangi birisi bedeninden ayrılırken taharede ve Allah Teâlâ'ı zikretme halinde bulunmalısın. Onlar seni nasıl terk ettiklerini sana soracaklardır. Bu durumlarda yapabileceğin en kolay ibadet emri hakkında Allah Teâlâ'nın tövbeni kabul etmesi için dua etmendir. Bu durumda O'nun emrine bağlanırken zorunlu bir işi yerine getirmiş de olursun. O emir **'Rabbiniz size bana dua edin, size icabet edeyim'** ayetinde ifade edilir. Demek ki Allah Teâlâ sana kendisine dua etmeni emretmiştir. Ayetin devamında da şöyle der: **'Bana ibadete karşı büyüklenenleri cehenneme sokacağım.'** Burada ibadet ile kastedilen duadır ve benim karşımda zelil olup bana muhtaç olmaktan sarf-ı nazar edenler demektir. Dua ibadet diye isimlendirilmiş, ibadet de zillet, eziklik ve yoksulluk anlamına gelir. Onlar cehenneme zelil ve hor bir şekilde gireceklerken emredileni yapanları ise Allah Teâlâ izzetli bir halde cennete girmekle ödüllendirir.

Otuzaltıncı Sifr, "Tavsiye"den (c.XVIII, s.181)

…

MİNA'DA KURBAN OLMAK

Erdemli bir gençten şöyle bir olay anlatılır: Kurban bayramında Mina'da bulunuyormuş. Bu genç fakir, bekâr ve dünyalık hiçbir şeye sahip olmayan birisiymiş. İnsanların Allah Teâlâ'ya deve, inek, koyun ya da sahip oldukları hayvanları keserek yaklaşmaya çalıştıklarını görmüş. Bunun üzerine şöyle demiş: **'Allah Teâlâ'm! İnsanlar bu günde kendilerine verdiğin nimetlerden sahip olduklarıyla sana yaklaşmaya çalışıyor. Bu yoksul-çaresiz kulunun ise, sana kurban olarak canından başka verebileceği hiçbir şeyi yok, bari onu kabul et!'** Sözünü bitirir bitirmez, vefat etmiş. Allah Teâlâ da onu kendi uğruna öldürülen şehider gibi kabul etmiştir.

Bu konuda şöyle bir beytimiz vardır:

Kurban olarak ayıplı bir nefis sunuyorum

Ayıplı şeyleri kurban eden kimse görülmüş müdür?

Bir şair buna benzer şeyler söylemiştir: Mina'da bu gencin gördüğünü görmüş ve şöyle demiştir:

Kurbanlar sunuluyor. Ben ise, kanımı ve canımı sunuyorum.. .

41. Kısım. (c. IV, s. 41)

……

YÜZ SEKİZİNCİ BÖLÜM
Fitnenin, Şehvetin Bilinmesi, Gençlerle ve Kadınlarla Arkadaşlık Etmek, Onlardan Hizmetçi Edinmek ve Müridin Ne Zaman Kadınlardan Hizmetçi Alabileceğinin Bilinmesi

Genç bile olsan gençle arkadaşlık etme.

Veya kadınla; sadece Allah Teâlâ ile ilgilen

Körleştirici fitneden sakın

Onun gafil kalp üzerinde bir hükmü vardır

Nefsin şehvetinden de sakın!

Nice kalbi 'Rabbinden anlayan' efendiyi helak etti

Kadından dost bulan görülmedi

Kemale ermiş Allah Teâlâ adamlarından başka

Bilmelisin ki -Allah Teâlâ sana yardım etsin- fitne, denemek demektir. Gümüşü saflaştırmak istediğinde, 'Fetentü el-fizza bi'n-nar' (gümüşü ateşle saflaştırdım) denilir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Mal ve evlatlarınız fitnedir.'** Yani onlar vasıtasıyla sizi sınarız: Acaba onlar sizi bizden ve sınırında durmanız için belirlediğimiz şeylerden perdeler mi, perdelemez mi? Hz. Musa **'Bu, senin fitnendir, dilediklerini onunla saptırırsın'** demişti. Hayrete düşürürsün demektir. **'Dilediğine hidayet edersin"**

Allah Teâlâ'nın insanı sınadığı en büyük fitnelerden biri, onu kendi suretine göre yarattığını insana bildirmesidir. Böylece Allah Teâlâ şunu görmek ister: İnsan kulluğuyla ve imkân haliyle kalacak mıdır, yoksa suretinin üstünlüğü nedeniyle gururlanacak mıdır? İlahi suretten insanın payı, isimlerin hükmüdür. Böylelikle insan âlemde halife atanmış ve Haldun suretiyle tam anlamıyla bilfiil var olmuş biri olarak hüküm verir. Bu sınamayı (fitne) destekleyen şeylerden biri de Hz. Peygamber'in Rabbinden aktardığı şu (kutsi) ifadedir: **'Kul nafile ibadetlerle Allah Teâlâ'ya yaklaştığında, Allah Teâlâ onu sever; sevdiğinde kendisiyle duyduğu kulağı, gördüğü gözü olur.'** Hadisin devamında el ve ayak da zikredilmiştir.

Kul bu konumda olduğunu öğrenince -artık kendisiyle değil-Hakk ile duyar, Hak ile görür, Hakk ile tutar, Hak ile koşar. Bu ilahi niteliklere sahip olmakla birlikte, sırf ve yoksul bir kul olarak kalır. Bu konumdayken Haktan müşahede ettiği şey, tövbeleriyle sevinmek, evine gelenle neşelenmek, arzusunu yenmiş gence şaşırmak, kulunun açlığı ve susuzluğuna vekil olarak acıkmak ve susamak özelliğiyle nitelenmek; kulunun hastalığının yerine hastalık ile nitelenmek gibi davranışlarda Hakkın kullarına tenezzülüdür. Bununla beraber, Allah Teâlâ'nın rabliğinin izzeti ve ulûhiyetindeki büyüklüğünün gereğini bilir. Öyleyse (Hakk'ın kullarına dönük) bu ilahi tenezzül, O'nun azamedi ceberut'una veya nezih ve kadim büyüklüğüne etki etmez.

Allah Teâlâ kendisini Rabbe yaraşan özelliklere vekil olarak yerleştirdiğinde ise kul şöyle der: **'Allah Teâlâ'nın beni üzerinde yarattığını bildirdiği (ilahi) suretin kemali, imkân dahilindeki hiçbir makamın, kulluğumun mertebesinin ve muhtaçlık ve yoksulluğun benden ayrılmamasını gerektirir. Nitekim benim özelliklerime inerken Hak büyüklük ve azametine yine sahipti.'** Hakk ise, bu niteliğe sahip olduğunda **'Ne güzel kuldur o, tövbe edendir'** diye kulunu över. Çünkü Hakkın kendisini görevlendirmesi, onda etki etmemiş, yoksulluk ve zorunluluğundan çıkartmamıştır. Hakka yaklaşmada haddi aşan kimsede bu aşmanın zıddı ortaya çıkar. Bu ise, Allah Teâlâ'dan uzaklık ve cezalandırmadır. Artık kendini sakın! Çünkü genişlikle sınanmak, sıkıntı ve darlık ile sınanmaktan daha ağırdır.

Şehvete gelirsek, şehvet, şehvet nesnesinin yüksekliğiyle yükselirken düşüklüğü nedeniyle alçalan nefsin bir aracıdır. Şehvet, haz almaya elverişli şeylerden haz alma (iltizaz) iradesidir. Haz ise iki türlüdür: doğal ve ruhanî hazlar. Tikel nefs, doğadan doğmuştur ve doğa onun an-nesi, ilahi ruh ise onun babasıdır. Öyleyse ruhanî şehvet, doğada saf bir halde bulunamaz. Geride kiminle haz alındığını (öğrenmek) kalmıştır. Bu bağlamda, sadece uygun olanla haz alınır. Bizim ile Hak arasında ise, sadece 'suret' ilişkisi vardır.

Binaenaleyh insanın kendi kemalinden haz alması, hazzın en güçlüsü olduğu gibi kendisine benzer birisinden aldığı haz hazların en güçlüsüdür. Bunun kanıtı, (hemcinsi olan) bir cariyeye veya oğlana âşık olmanın dışında, (herhangi bir başka durumda) hazzın insanın bütününe yayılmayışı, herhangi bir şeyi görmek nedeniyle kendinden tümüyle geçmeyişi ve muhabbet veya aşkın onun ruhanîliğinin doğasına yayılmayışıdır. Cariyedeki durum değişikliğinin nedeni ise onun tam benzeri olmasıdır, çünkü o kendisiyle aynı cinstendir. Âlemdeki her bir şey, insanın bir parçasıdır ve dolayısıyla insan, her; şeye uygun parçasıyla mukabele eder. Bu nedenle de, benzerinin dışındaki hiçbir şeye, (kendini kaybedecek kadar) âşık olamaz.

İlahi tecelli Âdem'in üzerinde yaratılmış olduğu surette gerçekleştiğinde, mana manayla örtüşür, bütün ile haz alma imkânı gerçekleşir, şehvet zâhir ve bâtında insanın tüm parçalarına yayılır.

Bu, varis âriflerin hedeflediği şehvettir. **Bakınız! Leyla sevgisi, Mecnun Kays'ı kendinden nasıl geçirmişti?** Bunun nedeni, belirttiğimiz (hemcins olmakla ilgili) husustur. Allah Teâlâ aşkından kendinden geçenlerin Hakkın mertebesinden aldıkları hazzın (ilahi aşk), hemcinslerinden (beşeri aşk) aldıkları hazdan daha çok ve daha güçlü olduğunu görürüz. Bunun nedeni ilahi suretin insanda hemcinsinin ona olan benzerliğinden daha yetkin bir şekilde bulunmasıdır. Binaenaleyh hemcinsinin onun duyması ve görmesi olabilmesi mümkün değildir. Hemcinsinin olabileceği nihai şey, insanın duyduğu ve gördüğü bir şey olmasıdır. İnsan Hale vasıtasıyla algıladığında ise daha yetkin bir haldedir. Öyleyse onun hazzı daha büyük, şehveti daha güçlüdür. Allah Teâlâ ehlinin şehvetinin böyle olması gerekir!

Gençlerle -ki sakalsızlar (emred) demektir- ve dinde Şâri'nin hakkımızda onayladığı iyi adet çıkartan bidatçilerle arkadaşlığa gelirsek, ârif, sakalsız gençlere, -tıpkı düz taş gibi-üzerinde hiçbir şeyin sabit olmadığı kaygan bir yer olarak bakar. Çünkü emred, üzerinde bitki olmayan yer demektir. (Aynı kökten türetilen) Arz-ı merda, bitkisiz yer demektir. Bu müşahede ârife tecrit (soyutlanma) makamını ve yaşlıya göre gencin **'Rabbiyle yeni bir ahdi'** olduğunu hatırlatır. Şâri bu hususu yağmur hakkında dile getirmiştir (Hz. Peygamber yağmur yağarken başını açmış ve **'Rabbimin katından henüz geliyordur (hadis-i ahd)'** diyerek yağmurun başına temas etmesini istemiştir). Yaratmaya daha yakın olan bir şey, ondan daha uzak yaşlıya göre rahmet vesileleri için daha bol, saygın ve daha yakın bir kanıttır.

Ahdas (gençler, yeniler) olmalarına gelirsek, onlar Rableriyle yeni sözleşmişlerdir. Onlarla arkadaşlık yaparken, Allah Teâlâ'nın kadimliğinin ayrışması için bu yenilikleri (ve sonradanlıkları) hatırlanır. Bu ise, sahih bir yorum ve ulaştırıcı bir yöntemdir. 'Hades', tesnin (adet ortaya çıkartmak) ifadesinden gelebilir. Allah Teâlâ Teâlâ'nın şu sözleri bunu destekler: **'Onlara Rablerinden hâdis bir söz geldiğinde"** ve **'Rahman'dan onlara hâdis bir söz gelir.'** Ardından bu yeni gelen sözü kabulle karşılamayanları kınamıştır. İşte âriflerin bu meseleye bakışları böyledir. Müritlere ve sûfîlere gelirsek, onların

gençlerle arkadaşlık etmesi haramdır. Bunun nedeni, Allah Teâlâ'nın aklı zıddı yaptığı hayvani şehvetin kendilerini etkisi altına almasıdır. Akıl olmasaydı, doğal şehvet övülen bir şey olurdu.

Kadınlara gelirsek, âriflerin onlara ve onlardan dost edinmeye bakışları, bütünün parçaya ilgi duymasına benzer. Bu durum (erkek ile kadının ilişkisi) bir evin hayatının kendisine bağlı olduğu sakinlerinden boş kalmasına benzer. **Kendisinden kadının çıkartıldığı erkekteki boşluğu Allah Teâlâ kadına arzuyla doldurdu.** Bu durumda erkeğin kadına arzusu, büyüğün küçüğe arzu ve ilgisine benzer. Onlardan hizmetçi edinmeye gelirsek, ârif onlardan onlar adına hizmetçi alır. Nitekim Hz. Peygamber sadaka vermelerini emrederken onlardan böyle almıştı. Çünkü Peygamber cehennemdekilerin çoğunluğunun kadınlar olduğunu gördüğünde, onları kurtarmaya gayret etmiştir. **Böylece, kendisinden var oldukları için, onlara karşı daha şefkatliydi. Bu ise, gerçekte insanın kendisine şefkati demektir.** Ayrıca onlar, kemalin ortaya çıkması için yaratma mahallidir. Bu durumda onları sevmek, Peygambere uymak ve tabi olmak demektir. Hz. Peygamber, 'Bana dünyanızdan üç şey sevdirildi: kadın, güzel koku ve göz aydınlığım yapılan namaz' demiştir. **Burada kadınları da zikretti. Bakınız! Hz. Peygamber'e kendisini Rabbinden uzaklaştıracak bir şey sevdirildi mi? Hayır, yemin olsun ki hayır! Aksine ona kendisini Rabbine yaklaştıracak şeyler sevdirildi.**

Müminlerin annesi Hz. Aişe, kadınların Hz. Peygamber'in kalbinde tuttuğu yeri anlamıştı. Şöyle ki: Ayet-i kerimede Allah Teâlâ Peygamberin eşlerini serbest bırakıp onlar da (boşanmak yerine) Hz. Peygamber ile kalmayı tercih etmişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onları taltif etmek, bu esnada kendilerini tercih ve gözetmek isteyerek Peygamberin arzusuna aykırı olarak şöyle buyurmuştur: **'Artık sana başka kadınlar helal olmaz ve güzellikleri hoşuna gitse bile sahip olduklarından başkası sana helal değildir.,** Böylece Allah Teâlâ, kalbinde kadınların sevgisi yer tuttuğu için, ona merhamet ederek sahip olduklarını bırakmıştır. İşte bu, Hz. Peygamber'e inen en çetin ayetlerden biridir. Hz. Aişe şöyle der: **'Allah Teâlâ Peygamberinin kalbine azap etmez. Yemin olsun ki, kadınlar kendisine helal oluncaya kadar Peygamber vefat etmemişti.'**

Kadınların değerini ve sırrını bilen kimse, onları sevmede zahit davranmaz (cimrilik yapmaz). Aksine onları sevmek, arifin kemâlinin bir parçasıdır. Kadın sevgisi, nebevi bir miras ve ilahi bir sevgidir. Çünkü Peygamber 'Bana sevdirildi' diyerek kadınları sevmesini Allah Teâlâ'ya nispet etmiştir. Bu bölümü iyice düşün ki, şaşılacak sırları göresin!

Şeyhlerin gözetimi altındaki müridere gelirsek, onlar, bu konuda şeyhlerin hükmüne göre hareket eder. Şeyhleri gerçek şeyh ve Allah Teâlâ nezdinden takdim edilmiş kimseler ise, onlar Allah Teâlâ'nın kullarına karşı en samimi insanlardır; böyle değillerse, onlar ve uyanları (Allah Teâlâ'ya karşı) sorumludur. Çünkü Allah Teâlâ, kullarının fiillerinin kendisiyle ölçüleceği meşru bir ölçüyü âleme yerleştirmiştir. Şeyhler sorumludur ve belirli fiilleri emretmelerinin dışında davranışlarına uyulmaz. Allah Teâlâ şöyle der: **'Zikir ehline sorunuz"** Onlar, Kuran ehlidir. Allah Teâlâ ehli ise O'nun seçkinleridir. Kuran ehli, Kuran'a göre davranan kimselerdir. Kuran ise, söylediğimiz mizandır. Hz. Peygamber'den başka kimsenin davranışına uymak, yakışık almaz. Çünkü insanların halleri farklı farklıdır, birisi için uygun davranış kendisini yapan başka birinin bozulmasına yol açabilir.

Allah Teâlâ'dan korkan bilginler ise, Allah Teâlâ'nın dininin doktorlarıdır. Onlar, dinin hastalık ve marazlarını gideren ve tedavileri bilenlerdir.

Söz konusu olan Allah Teâlâ'nın Peygamberinin fiilleri olduğunda ise, insanlar onlar hakkında görüş ayrılığına düşmüştür: Bu fiiller zorunlu mudur, değil midir? Peygamberin fiilleri hakkında hal böyle iken, başkasının fiilleri hakkında nasıl olabilir ki? Halbuki Allah Teâlâ **'Sizin için Allah Teâlâ'nın peygamberinde güzel örnek vardır', 'Bana uyun ki, Allah Teâlâ sizi sevsin'** buyurdu. Bütün bunlar, peygamberin fiillerine uymanın vacip olduğunu göstermeyen naslardır. Çünkü Peygamber, kendisine uymamız caiz olmayan bir takım şeylere de tahsis edilmiştir. Bu konularda kendisine uysaydık, günahkâr ve hatalı olurduk.

Keşf, vecd ve ilahi hitap ehli olmayan ve **'verasının nuru mârifetinin**

nurunu söndürmemiş' Allah Teâlâ yolunda (olduğuyla ilgili bir) iddia sahibi her mümin, kalbini Allah Teâlâ'dan başkasıyla ilgilenmeye yol açan her davranıştan uzak durmalıdır. Böyle bir şey, onun hakkında bir fitnedir. Ayrıca aklını şehvetine baskın kılmalıdır, hatta alışkanlıklarını ve doğasının beğendiği işlerini bırakmalıdır. **Kuşkulu yerlerden ve -Allah Teâlâ izin vermedikçe-dinde bidat çıkartanlarla arkadaşlık yapmaktan sakınmalıdır ki kastedilenler gençlerdir.** Aynı şekilde, aydınlık yüzleri olan sakalsızlarla ve kadınlarla oturup kalkmaktan ve onlardan yardımcı edinmekten uzak durmalıdır. Çünkü kalpler, kendisine güzel görünenlere akar ve doğa onları arzular. Nefsanî arzuları uzaklaştırmada ilahi güç ise, burada yoktur ve mârifet bu sınıftaki insanlarda yoksundur.

Hakkın sınamasına ancak saf altın madeni dayanabilir. O, kemal derecesine ulaşmış ve kendisinde maden toprağından hiçbir şeyin kalmadığı kişidir. Her teklif bir fitnedir (sınama). Bütün yaratıklar fitnedir. Amellerin sonuçlarını öğrenmek bir fitnedir. Bu, cennete kadar insana eşlik edecek bir makamdır. Hz. Peygamber -ki tam bir keşf sahibi ve ötede ne olduğunu bilen biriydi-kabir fitnesinden, ateş azabından, ölü ve dirilerin fitnesinden Allah Teâlâ'ya sığınırdı.

Şehvete gelirsek, şehvet, haz veren şeyleri istemektir. Öyleyse şehvet, bir hazdır ve şehvet duyulan vesilesiyle haz alınan şeyle haz almaktır. Söz konusu şeyin başka birisine göre haz vermesi veya onun mizacına uygun ya da doğasına yatkın olması zorunlu değildir. **Şehvet iki türlüdür. Birincisi, dolaylı şehvettir.** Bu, uyulması yasaklanan şehvettir ki, yalancıdır. Belirli bir gün yarar sağlasa bile, akıllı insanın adet haline gelmemesi için ona uymaması gerekir. Yoksa geçici şeyler, onu etkilemeye başlar. İkincisi ise, zâtî şehvettir. İnsanın bu şehvete uyması gerekir, çünkü -doğasına yatkın olduğu için- mizacın sağlığı onda bulunur. Mizacın sağlıklı olması dinin yaşamasını sağlar, dinin yaşaması ise insanın mutluluğunu sağlar. Fakat insan bu şehveti, Şâri'nin koymuş olduğu ilahi teraziye göre takip etmelidir. Terazi, o şehvet hakkında ortaya konulan şeriat hükmüdür. Şeriata uyulduğu sürece, söz konusu hükmün ruhsat ya da azimet olması durumu değiştirmez. Çünkü şeriat, Allah Teâlâ'ya götüren meşru yol

demektir. Binaenaleyh Allah Teâlâ, mutluluk sağlayacak şekilde, kendisine ulaştıran şeyi şeriat yapmıştır. Bu esnada şehvet duyulan şeye her hal ve vakitte şehvet duyulması da zorunlu değildir. Bu nedenle bu şehveti insanda meydana getiren halin ve onu gerektiren vaktin öğrenilmesi gerekir.

Dolaylı ve geçici şehvetler, bazen itaat amelleriyle ilgili olup Allah Teâlâ'dan uzaklığa yol açabilir. Örnek olarak doğasının beğendiği bir yer görüp orada namaz kılmak isteyen ya da içinde bulunduğu anda daha üstün olduğunu bildiği bir fazileti yapmak isteyenin durumunu verebiliriz. Böyle bir davranış, onun Allah Teâlâ karşısındaki halinde kötü bir sonuç meydana getirir. Bunun ölçüsü, Hakkı müşahedeyle değil, amelden haz almaktır. Bu ise, gizli aldatmanın bir yönüdür. Ebu Yezid el Bestami'nin bu hususta derin bir tecrübesi vardı. Bir vesileyle buna dikkat çekmiştir: Annesi soğuk bir gece kendisinden su getirmesini istemiş. Ebu Yezid annesine iyi davranan birisi iken kalkmak ona ağır gelmiş. O, her durumda annesine hizmet etmekten haz alan biriydi. Bunun üzerine, bu hazda nefsini suçlamıştı. Çünkü annesine hizmet etmekle Allah Teâlâ'm bu konudaki hakkını yerine getirmenin hazzını aldığını zannediyordu. Bunun üzerine, daha önceden haz alarak işlediği bütün ibadetleri terk ederek yeniden tövbe etmiştir.'

Binaenaleyh nefsin dehlizlerini sadece Allah Teâlâ ehlinin büyükleri bilebilir. Öyleyse sûfilerin bu konudaki ölçüleri olmaksızın, itaatlerden haz almakla ve meşakkatin senden kalkmasıyla sevinme ve haz alma! Bu şehvet Allah Teâlâ yolunda olduğu zannedilen hususlarda bidat ehliyle -ki onlar gençlerdir-taze parlak delikanlılarla ve kadınlarla arkadaşlığa bitiştiğinde, bu ilginin ortadan kaldırılışında gizli bir ilahi tuzak vardır. İnsanın hazzı bu sınıfın dışındakilere iliştiğinde, Allah Teâlâ'nın tuzağı (müridin kendi başına değerlendireceği) bir teraziyle öğrenilemez. Başka bir ifadeyle sâlik, Allah Teâlâ için arkadaşlık yapmak ile doğanın şehveti nedeniyle arkadaşlığı ayırt edemez. Şu var ki sâlik Allah Teâlâ'ı bilenler ile -ki onlar vera sahipleridir- ya da -zevk sahibi ise-şeyhiyle arkadaşlık yaparsa, (bu tuzağı) öğrenebilir.

Sâlikin genç ve kadınlarla Allah Teâlâ yolunda arkadaşlık yaptığı

iddiasında halini değerlendirebileceği bir ölçütü olmalıdır: Onları kaybettiğinde bir üzüntü ve yalnızlık hissi buluyorsa ya da onlarla bir araya geldiğinde heyecan ve kendilerine yöneldiğinde bir sevinç buluyorsa, bu ölçütü kullanır ve o sınıfla arkadaşlığının malul olduğunu ve Allah Teâlâ için olmadığını öğrenir. Bununla beraber, arkadaşlık edilen için bundan bir yarar meydana gelebilir. Bu durumda arkadaşlık yapılan kişi mutlu olurken seven kişi iki şekilde bedbaht olur: Birincisi sevilenin kaybolması, İkincisi ise bildiğini zannettiği konuda bilgisizlik ve cehaletidir. Bu cehalet, Allah Teâlâ için ve Allah Teâlâ yolunda arkadaşlık yaptığını zannetmesidir.

İnsan sevgisinin bütün yaratıklara -ki bütün yaratıklar içinde bu sınıflar da vardır-iliştiği kimselerden olduğunda ise, bu durum, nefs kaynaklı bir aldanış olabilir. Bunun ölçütü ise, onlardan tek tek ayrılırken yalnızlık çekmeyişidir. Çünkü insan herhangi bir yaratılmışı görmekten uzak kalamaz. Öyleyse sevdiği kişi onunla beraberdir ve ondan ayrılmamıştır. Çünkü hepsi birdir. Sevilenin organlarından biri kaybolduğunda, kendisi seninle kalmayı sürdürür ve bundan dolayı üzülmezsin. Bütün yaratıklar, birbirleri için organlar gibidir.

İnsan, bu sınıfların dışında bütün yaratılmışları sevdiğiyle ilgili bir bilgiye sahip ilçen, her şeyi sevebilir. Sonra bu sınıflar ortaya çıkar ve terazisinde bir artış bulmadan -ki bunun dayanağı geçerli bir ilkedir-o ilginin bütününe onları katar. Bu sınıfa karşı davranışında doğa da kendisine eşlik ederse, -söz gelişi-onlardan birini yitirdiğinde bir acı duysa bile, bu, (onları) davet ve nasihat ederken Allah Teâlâ yolunda kendilerini sevmesinin duruluğuna etki etmez, çünkü ilke doğrudur. (Daha önce doğal bir sevgiyle severken) İkinci bir halde sevgisi genelleştiğinde ise, bu sevgiye güvenilmez. Bu, nefsin bir şaşırtmasıdır. Ondan uzak durmak ve genel olarak onlarla arkadaşlığı bırakmak gerekir.

Sözümüz yol ehlinedir. Sâlikin onlarla arkadaşlık yaparken ikinci halde bulduğu bu genelleştirmeyi sınamadan geçirmesi zorunludur. Aynı şekilde, nağmelerle sınırlı sema' yapan insan, nağmelerle sınırlı semadan kendisini öğrendikten sonra nağmesiz sema' yapmaya başladığında, kendini kontrol etmelidir. Öyleyse sınırlı sema, malul

bir ilkedir. Böyle biri, ikinci halde kazanılan mutlak sema'a itimat etmemelidir, çünkü bu, sınırlı semai bırakmasın diye nefsin bir kandırmasıdır.

İnsan kendisi hakkında Rabbine insaf gösterdiğinde ya da kendine kendisi nedeniyle insaf gösterdiğinde, halini bilir. Hatta halini başkalarından çok daha iyi bilir. Bunun tek istisnası Allah Teâlâ'yı bilenlerdir. Onlar, onu kendinden daha iyi tanırlar. Çünkü ariflerin kalplerinde bir takım gözleri vardır ki mârifet onlar adına bu gözleri açmıştır. Bu gözler vasıtasıyla senin kendinden bildiğin hususları senden öğrenirler. Çünkü sen bu göze sahip değilsin. Bu nedenle Cüneyd-i Bağdadi, **'Ârif, sen susarken senin sırrını söyleyendir'** der. Susmak sözün olmayışıdır. Bunun anlamı şudur: **Ârif senin kendinden bilmediğini senden bilen kişidir.** Örnek olarak, mizacın bozukluğu hakkında sana gizli kalan şeyi sana baktığında doktorun bilmesini yerebiliriz. Sen ise onu bilmezsin. **Ârifler, nefslerin doktorlarıdır.**

Bilmelisiniz ki, şeyhler kadınlardan hizmetçi edinmekten ve gençlerle arkadaşlıktan sakındırmışlardır. Bunun nedeni (insanda bulunan) belirttiğimiz doğal meyildir. Öyleyse mürit, kendiliğinde bir kadına dönünceye kadar, kadınlardan hizmetçi edinmemelidir. Mürit dişileşir, (edilgin anlamında) siiflî âleme katılarak yüce âlemin (süflî âleme) aşkını görür, her hal, vakit ve vâridde nefsini sürekli nikâhlanmış kabul eder. Sûri keşfinde nefsini ve halini -erkek ya da herhangi bir zamanda adam olarak görmeksizin-sırf dişi görür ve söz konusu nikâhtan hamile kalıp doğurduğunda, artık kadınlardan hizmetçi edinebilir ve onları sevebilir. Ariflerin dost edinmesi ise kayıtsızdır. Onlar, sadece alış ve verişte kayıtsız olan Allah Teâlâ'nın mukaddes elini müşahede eder. Her şahıs kendi halini bilir; Hak müsamaha gösterse bile, yol tamamen doğrudur ve şaka, alay ve çocuksuluğu kabul etmez!

Şehvet ve İrade Arasındaki Farkın Bilinmesi. Dünya ve Cennet Şehveti, Haz ve Şehvet Arasındaki Fark, Şehvet Duyan ve Kendisine Şehvet Duyulanın Makamı, Şehvet Duymayan ve Duyulmayan Kimdir? Şehvet Duyan Kimdir, Duyulan Kimdir? Şehvet Duyulan ve Şehvet Duymayan Kimdir?

İradenin rabbi, hüküm sahibi efendidir

Varlıkların işleri onun iradesine göre yürür

Şehvetin kaynağı doğadır

Şehvet duyanın boynunu doğa ele geçirdi

Doğanın kulcağızı hiçbir zaman sevinemez

İki menzilde de kölelikten azat olmayla

Haz almanın hükümleri bölümlenir

Ufkunun çevresiyle her varlıkta

Onu görürsün, varlıklar ise haklarını talep eder

Her birine zorunlu hakkını verir

Bolca verir, başka mülk yok

el-Melik ve el-Cevad'ıı verdiğinden başka

İhsan her faziletle ona gelir

Halkıyla ve ahlâkıyla ona görünür

Karışık ihsanı ise görür ki

İhsanın cömertçe verildiği yerde doğruluğundan

Kulların rızıkları ise mabudlarıdır

Hepsi, eğer incelersen, rızkının kuludur

Allah Teâlâ sana yardım etsin, bilmelisin ki: Tam temkin sahibi kul, Allah Teâlâ ehli olan kul ve makam sahibi, şehvet duyar ve kemali nedeniyle kendisine şehvet duyulur. Böylece o, her hak sahibine hakkını verir, çünkü o kendi toplayıcılığını müşahede etmiştir. Binaenaleyh böyle birinde her şeyden bir hakikat bulunur.

Hal sahibi -ki fena sahibidir-(herhangi bir şeye) şehvet duymadığı gibi kendisine de şehvet duyulmaz. Çünkü o, Hakkın gözüyle kendisini görmekten 'fâni' iken, Haktan başkasını göremez ve bu nedenle (herhangi bir şeye) şehvet duymaz, **çünkü Hakk şehvet duyma' (özelliğiyle) nitelenmez. Ona şehvet de duyulmaz, çünkü o,**

Rabbinden başkasının bilmediği meçhuldür. Varlıklar onu tanımadığı gibi kendisi de kendini tanımaz. Çünkü o, Rabbiyle (ilgilenerek) her şeyden 'fâni' olmuştur. Binaenaleyh o, gayb (halindedir). Çünkü şehvet duyulan şeyi bilmek, bu hükmün gereklerindendir.

Zahit ise, şehvet duymazken kendisine şehvet duyulur. Çünkü nimetler onun adına yaratılmıştır, o ise, nimetleri 'konulmuş perdeler' sayarak onlardan kaçar ve onlara şehvet duymaz. Buna karşın nimetler onun adına yaratılmış olduklarını bildikleri için, zahide şehvet duyarlar. Zahit makam sahibi olduğunda ise, kendilerine dönük bir 'cömerdlik' ve tercih ile onları kullanır. **Nimetleriyle Allah Teâlâ'ya karşı asi olan yalancı karıştıran kimse ise, şehvet duyar, fakat kendisine şehvet duyulmaz!** Böylelikle doğa kendisine baskın geldiği için şehvet duyar, fakat ona şehvet duyulmaz. **Çünkü nimetler, haklarını yerine getirdiğini gördükleri kimseye şehvet duyar.** Hakkı yerine getirmek ise, verdiği nimet karşılığında nimet verene şükretmektir.

Bilmelisin ki, şehvet sınırlı-doğal bir irade iken irade ilahi-ruhanî ve doğal bir niteliktir. Bu nitelik, her zaman madum (var olmayan) ile ilgilidir. Öyleyse o, şehvetten daha kapsamlıdır, çünkü ondan olan her bir hakikat, kendine uygun şeye ilişir. Uygun olan, esasta kendisine ortak olandır. Dolayısıyla şehvet, doğal bir şeye ulaşmayla ilgilidir. İnsan doğal olmayan bir duruma karşı kendinde bir meyil bulabilir. Örnek olarak manaları, yüce ruhları, kemali idrake ve Hakkı görmeyi ve O'nu bilmeye meyli verebiliriz. Bu meyil esnasında insan, ya sûri bir tahayyülden haz alarak bütünüyle ona yönelebilir. Bu ise şehvetin suret nedeniyle ilişme ve meylidir. Çünkü hayalin cesedi olmayan bir şeyi cesetlendirmesi, doğanın bir eylemidir. Meyil, gerçekleşen tahayyülden başka bir şeye ilişebilir, hatta manaları, ruhları ve kemali, sınırlılıktan ve hayalin kendilerini zabt etmesinden soyut hallerinde bırakabilir. **Böyle bir meyil ise şehvet meyli değil, irade meylidir, çünkü şehvet soyut anlamlara giremez.**

Öyleyse irade, nefsin ve aklın irade ettiği her şeyle ilgilidir; irade edilen şey, sevilen veya sevilmeyen bir şey olabilir. Şehvet ise onu elde etmede nefsin özel hazzının bulunduğu şeye ilişebilir. Şehvetin yeri, hayvani nefs iken iradenin yeri nefs-i natıkadır (düşünen nefs).

Şehvet, şehvet duyulan şeyle haz almayı varlık bakımından önceler ve tahayyül edilen bir hazzı vardır. Bu tahayyül, şehvet duyulan şeyin varlığını tasavvura ilişir. Söz konusu haz ise, varlıkta kendisine bitişiktir. Bu durumda, şehvet duyulan şey gerçekleşmezden önce nefste gerçekleşir. **Haz ise, şehvet duyulan şeyin insanın elinde gerçekleşmesine bitişiktir. Böylelikle gerçekleşme (için duyulan) şehvet kalkar, geride haz kalır. Öyleyse şehvet, hazzın kendisi değildir, çünkü şehvet, şehvet duyulanın gerçekleşmesiyle yok olurken haz geride kalır.**

Şu var ki ilahi gaybın gizliliğinden başka bir şehvet doğa adına gerçekleşebilir ve ortaya çıkabilir. Söz konusu şehvet, kesilmeksizin, sürekli olarak şehvet duyulanın bekasına ilişir. İşte bu, hazzı olmayan şehvettir. Çünkü beka, her zaman, mutlak anlamda gerçekleşmez. Dolayısıyla iş, bir noktada sona ermez ve bu nedenle beka mevcut olmaz. Özel bir zaman ve belirli bir miktarla sınırlarsa, arzulanan bu beka, varlığıyla şehvet için bir haz meydana getirir. Öyleyse haz, özel anlamda şehvet duyulan şeyin gerçekleşmesine bitişiktir. Ondan geri kalmadığı gibi ne dışta ne de hayalde onu önceler.

Dünyadaki şehvete gelirsek, onun hazzı, var olan duyulurla gerçekleşir. Cennetteki şehvetin hazzı ise, hem duyulur hem akledilirin varlığıyla gerçekleşir. Akledilir olan şeyle gerçekleşen haz, duyulur şeyle gerçekleştiği şekilde şehvet duyulan şeye ulaşma esnasında mizacın eserin-den ortaya çıkar. 'Cennet' derken, bu hükme sahip şehvetin sıradan insanların bildiği cennetten başka bir yerde olamayacağını kastetmiyorum. 'Cennet' derken bu şehvet adına bu hükmün bulunduğu her yeri kastediyorum. İşte bu, cennet şehvetidir ve onun dünya veya ahirette gerçekleşmesi durumu değiştirmez. Şehveti cennete izafe ettik, çünkü orada bu şehvet, cennetliklerden her biri adına gerçekleşir. Dünyada ise, ariflerden her biri adına gerçekleşir.

Şehvetin mülk âlemine dönük bir bağı var iken melekût âlemine dönük iki bağı ve nispeti vardır. Onun bir takım makam ve sırları vardır ki, bunlar derecelerdir. Bu dereceler, marife veya nekre (belirsiz) gelmesine göre ve bir söze bitişmesine göre, büyük

cümleyle şehvet isminin harflerinin sayısı kadardır. Bu ise 'eş-Şehvet (marife)' veya 'şehvet' şeklindeki yazımdır. Bir söze bitiştiğinde ise, sekte (duraklama) he'si te'ye dönüşür. Bu harf, belirlilik ve belirsizlik halinde, te ve he'nin sayısal değerine sahiptir. Artık sayıları birbiriyle topla! Ortaya çıkan sayı, bu makam sahibinin elde ettiği şeyin derecelerinin miktarıdır. Burada Kureyş kabilesinin Arapça şivesi dikkate alınır, çünkü o cennetliklerin dilidir. İster asıl -ki mebniliktir- ister fer -irabtır-olsun durum aynıdır.

Burada Arapça olmayan veya Arapçalaşmış kelime dikkate alınmaz. Her makamın hükmünde de böyle hareket edilir. Burada, **'Her insanın isminden bir nasibi vardır'** sözü yorumlanır. Bunun anlamı, her varlığın kendi isminden bir nasibi olduğudur. Bu nedenle niteliklerin isimleri gelmiştir ve onlar ise ancak sahiplerini talep eder. Kendisine ait olmadığı halde bir insana isim vermek bir yalandır. İsim konusu, en güç meselelerden biridir, çünkü ad koymak ilahi bir iştir. Dolayısıyla isimlendirilenin bu isimden bir payının olması gerekir. Belirli bir isimlendirilenin halinde bu pay gizlenirken başkasında gözükür. Bunu algılamak güçtür ve iradenin tanımı da buna göre yapılır.

Öyleyse irade sahibi, ilahi, rabbani ve rahmanidir. Şehvet duyan ise özel olarak rabbani ve rahmanidir. Müslüman (el-müslim), ihsan ve iman sahibi ise irade edendir. Şehvet sahibi ise müslümandır (müslim). Bu ise, mümin ve ihsan sahibinin yarısıdır, çünkü o, maddeyle karışık iman ile beraber olduğu gibi teşbih ile sınırlı ihsan ile de beraberdir.

SUKUTUMUZDAN ANLAMAYAN KELÂMIMIZDAN NE ANLAR Kİ

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

İnsan kendisi hakkında Rabbine insaf gösterdiğinde ya da kendine kendisi nedeniyle insaf gösterdiğinde, halini bilir. Hatta halini başkalarından çok daha iyi bilir. Bunun tek istisnası Allah Teâlâ'yı bilenlerdir. Onlar, onu kendinden daha iyi tanırlar. Çünkü ariflerin kalplerinde bir takım gözleri vardır ki mârifet onlar adına bu gözleri

açmıştır. Bu gözler vasıtasıyla senin kendinden bildiğin hususları senden öğrenirler. Çünkü sen bu göze sahip değilsin. Bu nedenle Cüneyd-i Bağdadi, **'Ârif, sen susarken senin sırrını söyleyendir'** der. **Susmak sözün olmayışıdır. Bunun anlamı şudur**: **Ârif senin kendinden bilmediğini senden bilen kişidir.** Örnek olarak, mizacın bozukluğu hakkında sana gizli kalan şeyi sana baktığında doktorun bilmesini diyerebiliriz. Sen ise onu bilmezsin. **Ârifler, nefslerin doktorlarıdır.**

Doksan Sekizinci Kısım,108. Bölüm, c.VII, sh. 241

SAHABE VE BİZ

"Sahabe bizden daha üstündür." Çünkü onlar, zatı, biz ise ismi elde etmişiz, (öğrenmişiz). Biz de onların zata riayet ettiği gibi isme riayet edersek ecrimiz artar. Ayrıca onlarda bulunmayan uzaklık sıkıntısı nedeniyle ecrimiz kat be kat artar. Dolayısıyla biz, (peygamberin) kardeşleri, onlar ise arkadaşlarıdır. **Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem bize özlem duyar.** Bizden birisine kavuştuğunda ne kadar sevinecektir!

Nasıl sevinmesin ki? Özlem duyduğu kimse kendisine kavuşmuştur. Artık ona ikramı ve iyiliği hesap edilebilir mi?

Aramızdan bir amel sahibi, Peygamberin sahabesinin ameliyle amel eden kimseye göre elli kat mükâfat alır. Bu ecir, onların ecrinin aynısı değil, bilakis benzeridir. Bu nedenle Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur: **'Hatta sizden bile (daha çok olabilir): Ciddi olunuz ve çalışınız.'** Böylelikle sahabe şunu anlamıştır: Kendilerinden sonra öyle insanlar gelecektir ki, onlar, Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve selleme yetişmiş olsaydı, sahabe onları geçemezdi. Mükâfatlandırma da buradan kaynaklanır. Allah Teâlâ yardım istenilendir.

Onuncu Kısım, c.I, Sh:307

ÂDEM VE HAVVA'NIN BEDENLERİNİN YARATILIŞ SIRLARI

Adem'in bedeni ortaya çıktığında, kendisinde cinsel arzusu yoktu. Hâlbuki Allah Teâlâ'nın ilminde, bu dünya hayatında üreme, çoğalma ve cinsel ilişkinin olacağı takdir edilmişti. Bu dünyada cinsel ilişki,

türün varlığını sürdürmesi içindir. Bu nedenle Allah Teâlâ, Âdem'in sol kaburgasından Havva'yı çıkartmıştır. Allah Teâlâ'nın **'Erkeklerin kadınlar üzerinde bir derecesi vardır'** buyurduğu gibi kadın bu nedenle erkekten bir derece eksiktir. O halde kadınlar, hiçbir zaman erkeklere katılamaz [seviyesine çıkamaz]. Havva, kaburgadaki eğiklik (ve de düşkünlük) nedeniyle kaburgadan meydana gelmiştir. Bu sayede çocuğuna ve kocasına muhabbet besler. Bu meyanda erkeğin kadına düşkünlüğü, gerçekte kendisine düşkünlüğüdür. **Çünkü kadın erkeğin bir parçasıdır.** Kadının erkeğe düşkünlüğü ise kaburgadan yaratılmış olmasından kaynaklanır. Erkekte kaburga, sevgi ve düşkünlük demektir.

Allah Teâlâ Havva'nın kendisinden çıktığı Âdem'deki yeri, Havva'ya arzu ile doldurmuştur. Çünkü varlıkta boşluk kalamaz. [Varlık boşluğu kaldırmaz] **Allah Teâlâ o boşluğu arzu ile doldurulduğunda, Âdem kendisine özlem duyar gibi Havva'ya özlem duymuştur.** Çünkü Havva kendisinden bir parçaydı. Havva da, kendisinden geldiği vatanı olduğu için, Âdem'e sevgi duydu. Şu halde **Havva'nın sevgisi vatan sevgisi, Âdem'in sevgisi kendisini sevmesidir**. Bu nedenle erkek, kendisinin aynı olduğu için, kadına sevgisini gösterebilirken, kadına ise erkekleri sevmede hayâ diye ifade edilen güç verilmiştir. Böylelikle gizleme gücü artmıştır. Çünkü Âdem'in kadınla birleştiği tarzda vatan ile birleşilemez.

Allah Teâlâ ö kaburgada Âdemin bedeninde biçimlendirdiği ve yarattığı her şeyi şekillendirmiştir. Allah Teâlâ'nın kendi suretinde Âdem'in bedenini yaratması, çömlekçinin toprak ve taşta meydana getirdiği şeye benzer. Havva'nın bedeninin yaratılışı ise marangozun ahşapta yonttuğu şekillere benzer. Allah Teâlâ onu kaburgada biçimlendirip ve ona suretini yerleştirdiğinde ve onu düzenleyip dengeye kavuşturduğunda, ona ruhundan üflemiştir. Böylelikle Havva diri, düşünen ve türemeden ibaret olan doğumun meydana gelmesi için ekin ve ziraat mahalli olarak var olmuştur. Âdem onda, o da, Âdem'de dinginlik buldu. Böylece Havva, Âdem için bir elbise olduğu gibi Âdem de onun için bir elbise olmuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Kadınlar sizin için siz de onlar için bir elbisesiniz.'** Âdem'in Havva'ya

duyduğu arzu, bütün parçalarına yayılmış ve onu istemiştir.

Onbirinci Kısım, c.I, sh: 360

HOMOSEKSÜELLİĞİN [Eşcinselliğin] CİNLERLE BAĞLANTISI VARMI?

Melekler nurlara, cinler rüzgârlara, insanlar ise bedenlere üflenmiş ruhlardır. Şöyle denilmiştir: Havva'nın Âdem'den ayrışması gibi (kaburga kemiğinden var olması) ilk var olan cinden bir dişi ayrışmış (meydana gelmiş) değildir. Bazı kimseler şöyle iddia etmiştir: Allah Teâlâ cinlerden ilk yaratığı kimsede bir ferc yaratmış, onun bir parçası diğeriyle cinsel ilişkiye girmiş ve böylelikle Âdem'in zürriyeti gibi dişi ve erkek doğurmuş, sonra doğanlar birbirleriyle cinsel ilişkiye girmiştir. **Dolayısıyla cinlerin yaratılışı hünsa idi.** Bu nedenle cinler ara âlemdendir: Hünsa dişiye ve erkeğe benzediği gibi cinler de insana ve meleklere benzer.

Onikinci Kısım, c.I sh:383

MELÂMİLER NEDEN BİLİNMEZ

Melâmîler diye isimlendirilen Allah Teâlâ'nın kulları, veliliğin en ileri derecelerine yerleşmiş kimselerdir. Artık bulundukları derecenin üzerinde sadece peygamberlik derecesi kalmıştır. Bu mertebe, velilikte yakınlık makamı diye isimlendirilir. Onlara işaret eden ayet, **'çadırlarda saf ve çekingen, yumuşak huylu eşleri'** ayetidir. Allah Teâlâ, cennet kadınları ve hurilerinin özellikleriyle kendisine çekip koruduğu ve bir göz görür de kendilerini meşgul eder korkusuyla, âlemin köşelerinde ilahi kıskançlığın koruma çadırında hapsettiği Allah Teâlâ adamları'nın (Ricâlullah) nefislerine dikkat çeker. Hayır!

Yemin olsun ki, yaratıkların onlara bakmaları onları meşgul edemez. Fakat konumlarının yüksekliği nedeniyle, **insanların melâmilerin üzerlerindeki haklarını yerine getirebilmeleri mümkün değildir.** Böylece kullar, hiçbir zaman ulaşamayacakları bir sorumlulukla yüz yüze gelir. Bunun üzerine, onların görünen tarafları alışkanlık ve ibadet çadırlarında hapsedilmiştir. Söz konusu çadır, zahiri amellere, farz ve amellere sabırla devam etmedir. **Bu nedenle Melâmîler âdeti aşmayı bilmedikleri gibi bundan dolayı hürmet de görmezler.** Kendilerinden bir bozukluk ortaya çıkmadığı gibi, genelin örfünde tanımlanmış iyilik (yapmaları nedeniyle) ile parmakla gösterilmezler.

Onlar gizliler, iyiler, âlemde güvenilirler ve insanlar içinde bilinmeyenlerdir.

Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem kutsî bir hadiste Rabbinden şöyle aktarır: **'Benim katımda en gıpta edilir velim, namazdan payı olan, gizlide ve açıkta Rabbine güzelce ibadet ve itaat eden ve insanlar içinde gizli kalan bir mümindir.'** Kastedilen şudur: Söz konusu kimseler, insanlar arasında ibadetlerinin büyüklüğüyle tanınmadığı gibi açıkta ve gizlide Allah Teâlâ'nın yasakladığı şeyleri işlemeyen kimselerdir.

Arifin kim olduğu sorulduğunda adamlardan biri, onları nitelerken şöyle demiştir: **'Arif, dünya ve ahirette yüzü kara kimsedir.'** Bu ifadesiyle, sözü edilen grubun halleri hakkında zikrettiğimiz şeyi kastetmişse, o zaman **'yüz karalığı'** deyimiyle, arifin dünya ve ahirette bütün vakitlerini Hakkın tecellilerine ayırmasını kastetmiş olmalıdır. **Bize göre insan, kendisine tecelli ettiğinde Hakkın aynasında kendisinden ve makamından başkasını göremez.** İnsan, var olanlardan biridir ve oluş, Hakkın nurunda karanlıktır. Dolayısıyla insan, ancak kendi karanlığını görebilir. Çünkü bir şeyin yüzü, onun zatı ve hakikati demektir.

İlahi tecelli, özel olarak sadece bu grupta sürer. Dolayısıyla onlar, tecellinin sürekliliği hakkında ifade ettiğimiz üzere, dünya ve ahirette Allah Teâlâ ile beraberdir. Onlar Efrâd' dır (Tekler).

Yüz karalığı ile efendilik, yüz ile insanın hakikati kastedilirse, bu durumda hadisin anlamı, **'dünya ve ahirette o efendidir'** demek olur. Bu yorum mümkün olsa bile, efendilik, özel anlamda sadece Peygamberler için geçerli olabilir. Binaenaleyh efendilik, onların yetkinliği iken velilerde bir eksikliktir. Çünkü peygamberler, hüküm koyma nedeniyle görünmek ve üstün olmak zorundadır. Velilerin ise, böyle bir zorunluluğu yoktur.

Onaltıncı Kısım, c.II, sh. 69-70

EBÛ KEBŞE'NİN OĞLUN SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM YOLUNDA OLMAK

Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem, efendisinin dövdüğü bir

cariyeye şöyle demiş: **'Allah Teâlâ nerededir?'** Kadın göğü işaret etmiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem, kadının işaretini kabul edip sahibine şöyle demiştir: **'Onu azad et, çünkü mümindir.'**

Neredeliği soran kişi, Allah Teâlâ'yı en iyi bilen insan ve Allah Teâlâ'nın peygamberidir. Bazı şekilci âlimler, cariyenin göğü göstermesini ve Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemin bu ifadeyi onaylamasını ibadet edilen ilahların yeryüzünde bulunmasıyla (buna mukabil Allah Teâlâ'nın gökte olması şeklinde) tevil etmiştir. Böyle bir tevil, gerçeği bilmeyen kimsenin tevilidir. Arapların **Şi'ra** adında ve rablerin rabbi olduğuna inandıkları gökteki bir yıldıza taptıklarını biliyoruz. Bu âdeti **Ebû Kebşe** çıkarmıştı. Ben de onların gökteki bu Tanrı'ya yakarışlarına vakıf oldum. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **'Şira (yıldız)mn Rabbi O'dur.,** Gökteki bir yıldıza tapılmasaydı, bu kişinin yaptığı tevil caiz olabilirdi.

Şira'ya tapma âdetini çıkaran Ebû Kebşe, Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemin ana tarafından atasıydı. Bu nedenle, dedesi Şi'ra'yı tapmayı ortaya çıkardığı gibi kendisi de tek ilaha tapmayı ortaya koyduğunda Araplar onu Ebû Kebşe'ye nispet edip şöyle derlerdi:

'Ebû Kebşe'nin oğlu ne yapıyor!' sallallâhü aleyhi ve sellem

Onyedinci Kısım, c. II, sh: 77

BÜTÜN DİNLERİ ASLI

Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin şeriatı, önceki bütün şeriatları içermiş, önceki şeriatların sadece Muhammedî şeriatın onayladığı hükümleri bu dünyada sabit kalmıştır. **Biz de onları getiren peygamber kendi vaktinde o hükümleri ortaya koyduğu için değil, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin onları onaylaması yönünden söz konusu hükümlerle ibadet ettik.** Bu nedenle Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve selleme bütün hakikatleri toplama özelliği verilmiştir.

Günümüzde sorumlu bütün insan ve cinler Muhammedi'dir ve artık âlemde Hz. Muhammed'in şeriatının dışında ilahi bir şeriat olmadığına göre, bir Muhammedâ herhangi bir amel işlediğinde,

Muhammed ümmetinden olan bu amel sahibi ameli işlerken kalbinde ve yolunda kendisine açılan hususlarda, daha önceki peygamberlerden birinin yoluna tesadüf etmiş olmalıdır. Muhammedî şeriat, söz konusu yolu içermiş, onun yolunu onaylamış, böylelikle sonucu kendisine eşlik etmiştir. Amel sahibine bu ameli nedeniyle bir bilgi geldiğinde, o şeriatın sahibine nispet edilir ve İsevî veya Musevî veya İbrahimî denilir. Bunun nedeni, kendisi için belirginleşen ve ona görünen ilimlerin Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin şeriatının ihatasında olmasıdır.

Böylece Muhammedi, bu nispet veya nispetler sayesinde başkasından ayrışır. Bunun nedeni bu insanın, Hz. Musa aleyhisselâm veya başka bir peygamber yaşayıp kendisine tabi olsaydı Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemden miras alacağı şeyleri Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemden tevarüs ettiğinin öğrenmesini sağlamaktır. O peygamberlerin şeriatları, Muhammedî şeriattan önce gelince, o arifi vâris saydık. Çünkü veraset, sonra gelenin önce gelene vâris olmasıdır. Önce olan kişi, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin onayından önce, sabit bir şeriata sahip olmasaydı, (şeriat getirmeyen) nebi ile (bir şeriat getiren) resul denk olurdu. **Çünkü hepimizi Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin şeriatının dönemi birleştirmiştir.** Nitekim bu dönemde İlyas, Hızır ve indiği vakit İsa bize denktir. Çünkü vakit, hükümrandır: **Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemden sonra şeriat getiren bir peygamberlik olamaz.**

Bu yolda, iki şahsın dışında kimseye Muhammedi denilemez: **Muhammedî denilen iki şahıstan biri, önceki herhangi bir şeriatta bulunmayan bir hükmün bilgisinin miras yoluyla tahsis edildiği kimsedir. Böylece bu kişiye Muhammedî denilir. İkincisi ise, bütün makamları birleştirip onlardan makamsızlığa çıkan kimsedir.** Buna örnek olarak, Ebû Yezid ve benzerlerini verebiliriz. Böyle birine de Muhammedî denilebilir. Bu iki şahsın dışındakiler ise, herhangi bir peygambere nispet edilir. Bu nedenle bir rivayette **'Alimler peygamberlerin vârisleridir'** buyrulmuş ve özel bir peygamberin vârisleridir denilmemiştir. **Bu ifadeyle, bu ümmetin bilginlerine hitap edilmiştir. Aynı lafızlarla aktarılan hadislerde Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem 'Bu ümmetin bilginleri diğer ümmetlerin peygamberidir', başka bir rivayette ise, 'İsrailoğullarının peygamberleri gibidir' demiştir.**

Otuzaltıncı Bölüm, c. II,sh:186

Ek Bilgi:

'İsrailoğullarının peygamberleri gibidir' Bu hadis-i şerifin işaretiyle eğer İslâm alimleri günümüzde ihlasları ve kemâlatları ile kavi olsalardı Yahudiler bu kadar seslerini çıkartamazlardı. Veliler de durum farklıdır. Onlar Allah Teâlâ'nın işlerine fazla karışmak istemezler. Ancak alimler şeriat üzere durdukları için ve peygamber mesabesinde olduklarından dua ve beddualarıI İsrailoğullarını hizaya getirirdi. Maalesef durum şimdilik bu şekilde değil. İhramcızâde İsmail Hakkı

'KALBİNİ BENİM EVİM YAPIP ONU BAŞKALARINDAN BOŞALTANA NE VERECEĞİMİ KİMSE BİLEMEZ; KALBİ BEYT-İ MAMUR'A BENZETMESİNLER, ÇÜNKÜ ORASI -BENİM DEĞİL MELEKLERİMİN EVİDİR VE BU NEDENLE DOSTUM ORADA KALMADI' MÜNAZELESİNİN BİLİNMESİ

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurduğu hikmetlerden

DÖRT YÜZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Kalp senin evin benim değil! Mamur kıl onu

Senin zikrettiğin bir şeyi zikretmiyorum ben .

Kendimi zikretmem bir perde iken

Senin beni zikretmen başka!

Senin beni zikretmen en büyük mutluluk

Ben Seni zikredersem, zikir Senden bize ait

Sen bizim zikrettiğimiz bir şeyi zıkretmezsin

Halil'in meskeni Beyt'in zahiri

Kalbinden dolayı, sürekli tabi olursun

Ona yerleşmez ve onu imar etmez .

Hamd o Allah Teâlâ'ya ki O'nu ifade etmez

O, benim kalbimde onu tasvir eder

Allah Teâlâ bizi ve seni Ruhu'l-kuds ile desteklesin, bilmelisin ki, Allah Teâlâ'm rahmeti her şeyi kuşatmıştır. O'nun rahmetinin bir yönü, kulunun kalbini rahmetle yaratmış ve onu rahmetinden daha geniş yapmış olmasıdır. Çünkü müminin kalbi Hakkı sığdırır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle der: **'Beni yerin ve göğüm sığdıramadı, mümin kulumun kalbi sığdırdı.'** Allah Teâlâ'nın rahmeti genişliğine rağmen Allah Teâlâ'ya taalluk edememiş veya O'nu sığdıramamıştır. Çünkü rahmet Allah Teâlâ'dan olsa bile O'na dönmez. **Hâlbuki Allah Teâlâ kulunun kalbinin O'nu sığdırmasını imkânsız saymamıştır.** Çünkü (insandaki parçalar içinde) Allah Teâlâ'dan öğrenen ve (hakikati) Allah Teâlâ'dan anlayan kalptir. Allah Teâlâ kalbe kendisini bilmeyi emrederken, ona ancak yapabileceği bir işi emretmiştir. Böylece Hak kulun kalbinde bilinen ve akledilen olur. Hâlbuki Allah Teâlâ merhamet edilen diye nitelenemez. Bu durum yaratıklarının rahmetinin O'na ulaşamayacağını gösterir. Buna mukabil kalplerdeki takva O'na ulaşır. Nitekim Allah Teâlâ **'Fakat sizden olan takva Allah Teâlâ'ya ulaşır'** buyurur. Başka bir ayette Allah Teâlâ'nın şiarları kastedilerek -ki onlar bir tür Allah Teâlâ'yı bilmedir-**'onlar kalplerin takvasındandır'** denilir. Başka bir ayette **'Onların kendileriyle aklettikleri kalpleri yok mu?'** denilir. Allah Teâlâ'nın kalpleri akledici diye yaratmış olmasının nedeni, kulun onun vasıtasıyla ilahi hitabı anlayabilmesidir. Allah Teâlâ'nın kula hitap ettiği hususlardan birisi, rahmeti her şeyi kuşatırken kulun kalbinin O'nu kuşattığıdır. Şu var ki burada işaret etmekle yetinip açıklamayacağım bir sır vardır, şöyle ki: Allah Teâlâ bilinmeyi sevdiğini söylemiştir. Sevginin gereği ise tanınan olmaktır. Bu maksatla Allah Teâlâ âlemi yaratmış, onlara tanınmış, onlar da kendisini bilmiştir. Öyleyse yaratılmışlar O'nu kendi düşünceleriyle değil, O'nun kendisini tanıtmasıyla tanımışlardır. Bu durum **'kalbi olan veya kulak veren ve şahit olan kimse için işarettir.'**

Muhabbet, zevk bilgisiyken bizde olan ise sevendir. Seven herkes sevginin gerektirdiği şeyi bilir. Buradan rahmetin genelliği öğrenilir. Başka bir hadis, **Allah Teâlâ'nın gazabının kulun O'nu gazaba getirmesinden kaynaklandığını** belirtir. Öte yandan Allah Teâlâ'nın

tercümanı olan peygamberlerin yaratıklar kıyamette kendilerinden şefaat istediklerinde şöyle diyecekleri aktarılmıştır: **'Allah Teâlâ bugün daha önce hiç kızmadığı ve bir daha kızmayacağı şekilde gazaba gelmiştir.'** Bu gazap intikamla ortadan kalkar. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem **'Sadaka Rabbin gazabını söndürür'** der. Allah Teâlâ kula sadaka verme imkânı ihsan edendir. Bu durumda kuluna vermeyi nasip ettiği sadakayla gazabını söndüren bizzat Allah Teâlâ'dır. Böyle ifadeler çoktur. Fakat Allah Teâlâ'nın kulları nezdinde bu kadarı da O'ndan (olmak üzere yeterlidir). Biz bir ekleme yapmak istemiyoruz, çünkü biz O'nu kendisinin bildirmesiyle tanıdık. Bu da -yaratılmışın düşüncesinden değil-O'nun bildirmesiyle meydana gelen bilgidir.

Allah Teâlâ kulun kalbini evi edinmiştir, çünkü orayı kendisi hakkındaki marifetin mahalli yapmıştır. Kalp -nazarî bilginin değil-irfanı bilginin yeridir. **Allah Teâlâ kalbi koruyarak başkasının yerleştiği bir yer olmaktan sakınmıştır.** Kul (farklı özellikleri) kendinde toplayan varlıktır (kevn-i cami). Bu nedenle Hakk'ın o kul için farklı suretlerde, başka bir ifadeyle her bir şeyin suretinde tecelli etmesi gerekir; çünkü kul her şeyi bilebilecek (kalbe) sahiptir. Eşyayı bilmenin yeri ise kalpten başkası değildir. Allah Teâlâ, kulun kalbinin Rabbinden başkasının gireceği bir yer olmasını kıskanır ve bunun için kendisinin her şeyin sureti ve her şeyin aynı olduğunu öğretir. Böylece kulun kalbi de her şeyi kuşatır, çünkü her şey, Hakk'tır. Kalp bu durumda Hakk'ı sığdırmış demektir. Binaenaleyh herkim hakikati bakımından Hakk'ı bilirse, hiç kuşkusuz, her şeyi öğrenmiş demektir. Hâlbuki herhangi bir şeyi bilen Hakk'ı bilmiş sayılmaz. Hatta kul, bildiğini zannettiği şeyi bilmiyordur, çünkü onu bilseydi, onun Hak olduğunu bilirdi. Bir şeyin Hak olduğunu bilmeyince, kulun o şeyi bilmediğini söyledik. Allah Teâlâ (kendini sığdıran kalpten söz ederken) 'müminin kalbi' demiş, müminden başkasını zikretmemiştir. Çünkü Allah Teâlâ'yı bilmek, O'nun bildirmesiyle gerçekleşebilir. Teorik/nazarî düşünceyle Allah Teâlâ bilinemeyeceği gibi O'nun öğretişini müminden başkası da kabul edemez. Çünkü mümin olmayan kişi, genel itibarıyla, Allah Teâlâ'nın bildirmesini kabul etmez. Böyle bir insan, söz gelişi, Hakka dair verilen bilgiyi imkânsız sayabilir. Bu

bağlamda 'imkânsız sayanlar' kısımlara ayrılır: Bir kısmı peygamberleri suçlayarak onların hayal gücünün otoritesi altında bulunduklarını ileri sürer. Bu kısım, Allah Teâlâ'nın kendilerini saptırıp hidayet karşısında körleştirdiği ve en çok zarara uğrayanlardır. Onlar hidayet yolunda kör olanlardır. Hakikati bilselerdi durumun böyle olduğunu da anlarlardı. Onlar, bilgisizlik ile dinden çıkmayı bir araya getirmiş, bu nedenle de mutluluktan nasipleri yoktur. Allah Teâlâ hakkında böyle bir bilgiyi imkânsız sayan başka bir grup şöyle der: **'Peygamberler Allah Teâlâ'yı en iyi bilenlerdir. Bununla birlikte onlar sözlerinde işin kendinde olduğu durumu ifade etmek yerine insanların anlayış seviyelerine inmişlerdir. Çünkü gerçeği olduğu durumda ifade imkânsızdır.'** Bu insanlar, kendisine ve peygamberlerine nispet ettiği hususlarda Allah Teâlâ'yı ve peygamberi tekzip etmiş, bunu yaparken nazik ifadeler kullanmış kimselerdir. Bu duruma şöyle bir misal verebiliriz: insan saygı gösterdiği birinin dinleyenin onun söylediği durumda olmadığını zannedeceği konuşmalar yaptığını görür. Bu kişi ona 'yalan söyledin' demez, sadece 'efendim doğru söylüyor, gerçek öyle değildir; gerçek efendimin şu şekilde söylediğidir' der. Gerçekte bu kişi onu yalanlar ve nazik bir ifadeyle onu cahil ilan eder. İşte tevile kalkanların davranışı böyledir.

Bir kısmı, peygamberin ifade ederken insanların seviyesine indiğini söylemek yerine, şöyle der: **'Bu sözle kastedilen, sıradan insanların anladığı değil, şu ve şudur.'** Burada zikrettikleri yorum, peygamberin vahyini kendisiyle getirdiği dilde mevcuttur. Bu insanlar, hal itibarıyla önce zikredilenlere benzer. Bununla birlikte onlar bu konuda kendi görüşleriyle Allah Teâlâ'ya hüküm dayatırlar ve 'dilden anlaşılan budur' (diye) kesin hüküm verirler. Hâlbuki aynı dilin mensuplarının inandığı anlam söylediklerinden başkadır. Bu durumda gerçek anlamın her iki yorumun birden olması imkânsız sayılamaz. Söz konusu tevilciler, Allah Teâlâ'nın kendisine dair vermediği bir hükmü vermiş olmakla yanılmışlardır. Onlar, sadece akıllarını kendisine bağlayıp sınırladıkları ve daralttıkları bir ilaha ibadet etmişlerdir.

Bir kısmı şöyle der: **'Geldiği haliyle vahiydeki lafızlara iman ederiz, fakat anlamını bilmeyiz.'** (Bu insanlar gerçekte şunu demiş olur): Biz lafza

iman ederken vahyi duymamış kimseler gibi oluruz ve aklın bize verdiği delile göre sözün zahirinden anlaşılan anlamı imkânsız saymaya devam ederiz. Demek ki bu insanlar da nazik bir üslupla Allah Teâlâ'ya hüküm dayatmaktadır. Başka bir ifadeyle onların davranışı, nazik bir ifadeyle, Allah Teâlâ'ya karşı çıkmak demektir. Çünkü onlar, kendilerini ilahi hitabı duymayanlar gibi kabul etmektedirler. Başka bir grup **'(vahyin) lafzına Allah Teâlâ'nın ve peygamberin lafız hakkındaki bilgisine göre iman ederiz'** derler. Bunlar, Allah Teâlâ bize abes sözle hitap etmiş diyenlerdir, çünkü (onların anlayışına göre) Allah Teâlâ bize anlamadığımız bir şekilde hitap etmiştir. Hâlbuki Allah Teâlâ şöyle buyurur **'Biz gönderdiğimiz her peygamberi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara açıklasın.'** Vakıa da böyledir. Allah Teâlâ'nın da buyurduğu üzere, peygamber bize gelen vahyi bize açıklamıştır. Fakat söz konusu tevilciler, müslüman olmalarına rağmen, peygamberin sözlerinin bir beyan olduğunu kabule yanaşmamaktadır.

Üçüncü durum şudur: Onlar Allah Teâlâ'nın basiret gözlerinden bilgisizlik perdesini kaldırıp nefislerindeki ve ufuklardaki ayetleri gösterdiği kimselerdir. Bu sayede (görülen her şeyin gerçekte) Hak olduğunu, başkası olmadığını görürler. Onlar Hakk'a iman ederler. Daha doğru bir ifadeyle her yönden ve her surette Hakk'ı bilirler ve her şeyi ihata ettiğini öğrenirler. Dolayısıyla arif her şeyi Hak'ta görür. Bu yönüyle Hak her şeyi ihata eden bir zarftır. Nasıl böyle olmasın ki? **Allah Teâlâ ed-Dehr ismiyle buna dikkat çekmiş, O'nun dışındaki her şey bu Dehr'e dâhil olmuştur.** Her kim bir şeyi görürse, onu Hakta görmüştür. Bu nedenle Hz. Ebu Bekir radiyallâhü anh **'Gördüğüm her şeyden önce Allah Teâlâ'yı gördüm'** demiştir. Çünkü o şey Hakk'a girene kadar onu görmemiştir ve bu durumda zorunlu olarak o şeyden önce Hakk'ı görür. Çünkü o şeyin Hak'tan ortaya çıkışını görmüştür. Öyleyse Hak, bütün varlıkların evidir, çünkü O, varlık demektir. Kulun kalbiyse Hakk'ın evidir, çünkü kalp Hakk'ı sığdırmıştır. Fakat söz konusu olan müminin kalbidir, başkasının değil!

Kim Hakkın eviyse Hakk da onun evidir

Hakkın varlığı, var olanların aynı

Müminin böyle bir genişliğe sahip olması, âlemin ve Hakkın suretinde yaratılmış olmasından kaynaklanır. Buna mukabil âlemdeki herhangi bir parça Hakkın suretinde değildir. Bu nedenle Hak müminin kalbini kendini sığdırabilecek kadar geniş olmakla nitelemiştir. Ebu Yezid el-Bestami arifin kalbinin genişliğinden söz ederken şöyle der: 'Arş', yani Allah Teâlâ'nın mülkü ve içermiş olduğu bütün cüzîler ve onların cevherleri, **'yüz bin katıyla birlikte'** -ki burada sınırlama değil sadece sonsuzluğu ve ulaşılamazlığı bildirmemek için böyle bir ifade kullanarak varlığa girenleri kastetmektedir **'arifin kalbinde bulunsaydı, arif onları fark edemezdi.'** Çünkü kalp kadimi sığdırırken hadisi (zamanda yaratılmış) nasıl mevcut olarak hissedebilir ki? **' Ebu Yezid'in ifadesi, dinleyenlerin anlayışı ölçüsünde, kalbin genişliğini anlatan bir ifadedir. Gerçekte şöyle demek gerekir: 'Arifin kalbi Hakkı sığdırdığı için her şeyi de sığdırır.'** Çünkü Hakkın dışında hiçbir şey yoktur. Dolayısıyla var olan her şeyin sureti arifin kalbinde, yani Hakkı sığdıran kulun kalbindedir.

Arifin kalbi her suretin heyulası
Her suret için bir heyula sanki kalp

Sen şunun ve bunun arasında
Hakk seni orada suru olarak yerleştirmiş

Ebu Yezid'inkine benzer bir cümle Cüneyd-i Bağdadî tarafından söylenmiştir. Cüneyd **'hâdis olan kadime bitiştiğinde geride izi kalmaz'** demiştir. Bununla birlikte Cüneyd'in cümlesi, Ebu Yezid'inkinden daha yetkindir. Çünkü hadisi kadime bitiştirdiğinde, iz ve eser hadise değil, kadime ait olur. Bu karşılaşmayla kendinde gerçek ortaya çıkar ki, o da bizim söylediğimizdir (eserin kadim'e ait olması). Çünkü eserin ve izin bilinmemesi mümkün değildir. Kadim ile karşılaşmazdan önce eser hadise nispet edilirken hadis kadimle karşılaştığında kadimde görülür. Buna mukabil hâdis, eserin kendisi olarak görülmüştür. Bu nedenle Cüneyd söylediğini söylemiştir.

Bu açıklamadan sonra Hz. İbrahim'in bu mesabede olduğundan kuşku duymayız. O ve bütün peygamberler, Hakk'ı sığdırmış kimselerdir. Allah Teâlâ onun sırtını Beyt-i Mamur'a dayandırmış, fakat oraya girmemiştir. Çünkü oraya girmiş olsaydı Beyt-i Mamur, Hakk'ı

sığdırmış demek olurdu. Başka bir ifadeyle Hakk'ı sığdıran birini sığdırmış olacağı için (dolaylı olarak) Hakk'ı da sığdırmış olurdu. Bu yorum, gerçek bir değil, işarî bir yorumdur. Çünkü Hz. İbrahim'in bedeni hiç kuşkusuz duvarlarla sınırlanmıştır. Burada onun ölümle birlikte intikal ettiği berzahtaki suretini kastediyoruz.

Şiirde geçen 'Onu kendimden boşaltırım' ifadesine gelirsek, kastedilen, Kuran-ı Kerim'i okuyan hakkında Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemin söylediği sözdür. Hz. Peygamber kutsi bir hadiste Rabbinden şöyle aktarır: **'Beni zikretmenin kendisini benden bir şey istemekten alıkoyan kimseye istediğinden daha iyisini vereceğim.'** Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Kuşkusuz biz zikri indirdik.'** Kastedilen Kuran'dır.. Başka bir ayette ise **'Zikir ehline sorunuz'** denilir. Kastedilen yine Kuran ehlidir, çünkü Allah Teâlâ **'Kitapta hiçbir şeyi ihmal etmedik'** buyurur. Kuran, her şeyi toplayan kitap demektir. Kim başkanın varlığına inanırsa, kalbini Hak için boşaltması gerekir.

İnsanlar derece derecedir, çünkü Allah Teâlâ âlemin bir kısmını ötekilerden üstün kılmıştır. Derecelendirmenin en faziletlisi, Allah Teâlâ'yı bilmek hususundaki derecelenmedir. Bakınız! Allah Teâlâ insana kendisine ait olan el-Ahir isminin menzilini vermişken kendisine O'nu bilmede el-Evvel ismini vermiş, meleği el-Evvel ve el-Ahir arasında ihata edilen kılmıştır. Mertebeleri bilen, meleğin ve insanın Allah Teâlâ hakkındaki bilgisinin (derecesini) de öğrenir. Bu nedenle melek -ki o Ruhu'l-emin'dir- el-Evvel isminden el-Ahir ilahi ismine yerleşmiş kâmil kul olan peygambere vahiy getirir. Bu durum **'Allah Teâlâ şahittir'** ayetinde belirtilir. Allah Teâlâ kendi birliğine şahit ederken kendisiyle başlamış, sonra melekleri, meleklerden sonra bilgi sahipleri olan insanları zikretmiştir. Öyleyse başında da sonunda da iş ve emir, Allah Teâlâ'ya aittir. Melek ise o ikisinin arasındadır. Varlığın durumu da böyledir: İlk olmak Hakk'a aittir. Sonra meleği yaratmış, ardından insanı yaratmış, ona halifeliği vermiştir. Hâlbuki meleğe halifelik vermemişti, çünkü ortadaki ihata edilmiş demektir. Meleğin insandan üstünlüğü, Allah Teâlâ katından ona getirdiği vahiyle ortaya çıkar. Bu durum, akla ve dile göre, üstünlük hakkında kesin delil sayılmaz. Nitekim göklerin ve yerin yaratılışı da insanların ya-

ratılışından **'daha büyüktür (hâlbuki insan daha üstündür).'** Çünkü insanlar feleklerin hareketiyle ve unsurlarda gerçekleşen tekvini Kabul etmekle meydana gelirler. Öyleyse sadece özel yönler olduğu gibi hepsini kuşatan bir yön vardır. Bir varlık bir açıdan diğerlerinden üstün iken başka bir açıdan da diğerleri üstündür.

'Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Yirmi sekizinci sifir, c. XIV, sh. 354-361

ÇOCUK FİTNEDİR

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Çocukların fitne olmasına gelirsek, çocuk babanın sırrı, ciğerparesi, kendine en bağlı ve yapışık olan varlıktır. **Çocuğu sevmek, bir şeyin kendi kendisini sevmesi demektir.** İnsana kendinden daha sevimli bir şey yoktur. Bu nedenle Allah Teâlâ insanı onun dışında 'çocuk' diye isimlendirdiği bir surette bizzat kendisiyle sınamış, kendine bakmanın Hakkın onu mükellef tuttuğu hakları yerine getirmekten alıkoyup koyamayacağını görmeyi murat etmiştir. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem kızı Hz. Fatıma aleyhisselâmın hakkı ve onun kalbinde bilinmeyen mertebesi hakkında şöyle demişti: **'Muhammed'in kızı Fatıma bile hırsızlık yapsaydı elini keserdim.'** Hz. Ömer radiyallâhü anh oğluna zina cezası olarak dayak cezası vermiş, çocuk ölmüş, Hz. Ömer bundan rahatsızlık duymamış, had cezası uygularken -ki canın telef olmasına yol açmıştır- cana ağır gelen evladını feda edebilmişti. (Benzer bir durum zina ettiğini itiraf eden bir) kadın hakkında gerçekleşmişti. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem o ikisinin tövbesi hakkında **'bundan daha büyük tövbe olur mu?'** demişti. Nahoş bir hakkı ve cezayı evlada tatbik edebilmek, en büyük imtihan vesilesidir. Allah Teâlâ baba hakkında çocuğun ölümüne dair şöyle der: **'Çocuğunun canını kabzettiğim bir mümin**

kulumun ödülü ancak cennet olabilir.' En büyük imtihan ve en çetin fitne olan bu üç esası sağlam ve muhkem bir şekilde icra eden ve Hakkın mertebesini tercih edip bütün bu hususlarda Allah Teâlâ'nın hakkına riayet eden insan, hemcinsleri arasında kendinden daha üstün kimsenin bulunmadığı biridir.

Oztuzaltıncı Sifr, c. XVIII, sh:207

BEDDUA ETME DENİR,

Kıbleye yönelen herhangi bir günahkârı tekfir etme. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem birisini tekfir etmişse, onu tekfir edebilirsin. Cemaatle namaz kılmak isteyen bir eşin olduğunda, onu cemaate gitmekten alıkoyma, fakat evinin onun adına daha hayırlı olduğunu kendisine öğret. **Öfkeyle veya sakinken, kendine, evladına, hizmetçine veya malına beddua etmekten uzak dur ve kendini koru.** Hastayı yemeye zorlama, hiç kimseye ateşle azap etme, et yediğinde onu bıçakla kesme, çiğneyerek ye!

Oztuzaltıncı Sifr, c. XVIII, sh:323

BEDDUAYI DÜZELTMEK İÇİN DUA

Hz. Peygamber yaralandığında şöyle dua etmekteydi: **'Allah Teâlâ'm! Kavmime hidayet et, onlar bilmiyor.'** Böylece Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem insanlar için Rabbine mazeret sunuyordu. O bir beşer olduğunu ve beşeriyet hükümlerin bazen kendisine baskın geldiğini bildiği için de Rabbine şöyle dua ederdi:

'Allah Teâlâ'm! Bir insan olduğumu bilirsin, bir insan gibi razı olur, bir insan gibi öfkelenirim.' [Yani kendim için kızar, razı olurum.] 'Allah Teâlâ'm! Kime beddua edersem, bedduamı onun adına rahmet ve rıza vesilesi yap.'

Yirmi Beşinci Sifir, c. XIII, sh: 91

DUÂ YA İHTİYACIM YOK DEME

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı

Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Allah Teâlâ, Hz. Musa'ya şöyle der: **'Bana kendisiyle günah işlemediğin bir dille dua et.'** Hz. Musa, **'O dil nedir?'** diye sormuş, Allah Teâlâ ise, **'Senin kardeşine, kardeşinin de sana dua etmesidir'** demiştir! Çünkü her biriniz, bir diğerinize dua ettiğiniz dilinizle bana asi olmadınız. Dolayısıyla kardeşi adına bana dua eden kişi, temiz bir dille dua etmiş demektir. Allah Teâlâ duayı ona izafe etmiştir, çünkü dua eden, edilenin vekilidir. Dua edenin diliyle ise, dua edilen insan günah işlememiştir.

Elli İkinci Kısım; c. IV, sh. 383

KALP SECDE ETTİ Mİ, EBEDİYYEN KALKMAZ

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Secde etmek, kalbe vaciptir. Kalp secde ettiğinde ise, yüz secdesinin aksine, secdeden asla kalkmaz.

Sehl b. Abdullah et-Tüsterî, tasavvuf yoluna girdiği ilk dönemde kalbinin secde etmiş olduğunu görmüş. Secdeden kalkmasını beklemiş fakat kalkmamış. Bunun üzerine hayrette kalmış. Yaşadığı hadiseyi bu yolun pirlerine sormaya başlamış, bilen kimse bulamamış. Çünkü onlar, dürüst insanlardı, gerçekleşmiş bir zevk (tecrübe) olmaksızın konuşmazlardı. Bunun üzerine Sehl'e şöyle denilmiş:

'**Abadan şehrinde saygın bir şeyh var, oraya gidersen belki sorunun cevabını alabilirsin.'** Bunun üzerine Sehl, yaşadığı şeyi sormak için Abadan'a gitmiş, o şeyhin huzuruna girmiş, selam vermiş ve şöyle demiş:

'Ey şeyh! Kalp secde eder mi?' Şeyh şöyle cevap vermiş: **'Eder, hem de sonsuza kadar.'** Böylece, şifasını-bulmuş ve o şeyhin hizmetine girmiş.

Kalp secdesi hakkında tasavvuf yolunun esası şudur:

İnsan için göz görmesiyle bir hal meydana geldiğinde, hiç kuşkusuz,

kendisi kemale erdiği gibi marifeti ve korunmuşluğu da yetkinleşmiş demektir. Artık, şeytan ona ulaşmak için bir yol bulamaz. Veli hakkında bu koruma **'muhafaza'** diye isimlendirildiği gibi nebi ve peygamber hakkında **'ismet (masumluk)'** diye isimlendirilir. Bu farklılık, peygamber ve nebiler karşısında saygının bir gereğidir. Böylece onların korunmuşluğuna **'ismet'** ismi tahsis edilerek, veli ve nebi arasındaki fark sağlanmıştır. Yine de, bu ikisinin arasındaki, farkı şöyle açıklayabiliriz: Nebiler, dışta ve içte (zahirde ve batında) şeytandan korunmuş kimselerdir. Onlar, bütün hareketlerinde Allah Teâlâ tarafından muhafaza edilir ve sakınılır. Çünkü Allah Teâlâ, onları örnek alınsınlar diye görevlendirdi. Onların işi, Hakka yakarmak ve O'nunla konuşmaktır. Gönderilmiş nebiler, kendi adlarına mübah bir işi yapmaktan korunmuştur. Çünkü onlar, söz ve fiilleriyle hüküm koyarlar. Mübah bir iş yaptıklarında ise, kendilerine uyulsun diye onu hüküm yapmak üzere işlerler ve Allah Teâlâ'nın o şey hakkındaki hükmünü takipçilerine bildirirler. Öyleyse, kendilerine indirilen şeyi insanlara açıklamak peygamberlerin zorunlu görevidir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

'Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan, risâletini ulaştırmamış olursun. Allah Teâlâ seni insanlardan korur,' Peygamberin varislerinin de bu tebliğden büyük bir pay ve nasipleri vardır.

Veli ise, Allah Teâlâ'nın dilediği bir şeyi kalbine aktarması esnasında, şeytanın yapmasını arzuladığı işten korunmuştur. Böylece Allah Teâlâ (şeytanın arzuladığı o işin) hakikatini razı olacağı tarza çevirmekle değiştirir. Bu durumda, veli Allah Teâlâ katında büyük bir mertebeye ulaşır. İblisin günahtaki ısrarı olmasaydı, bir daha bu veliye dönmezdi, çünkü veliye getirdiği işin (dürtünün) yakınlık ve mutluluğunu artırdığını görür. Nebiler ise, şeytanın bir şey aktarmasından korunmuştur. İşte (nebilere özgü) ismet ile (velilere özgü) hıfz arasındaki fark budur. Peygamber karşısındaki saygının gereği olarak, hıfz (korunma) velilere tahsis edilmiştir. Çünkü şeytanın ilahi tecellinin kalplerine verdiği bilgiden dolayı bazı velilerin kalplerine ulaşma imkânı da yoktur. Allah Teâlâ şöyle der: **'Her kovulmuş şeytandan koruyarak'** Kastedilen, şeytanların en büyüğüdür.

Çünkü şeytan herkese makamına yaraşan şeyi aktarır. Şeytan, söz gelişi, bir veliye gelir ve ona ancak itaatleri yapmasını söyler, itaatleri çeşitlendirir, onun dikkatini bir itaatten daha üstün bir itaate çeker. Bu durumda veli, ibadetlerde nefsanî arzularına ait bir etki göremez ve onu yapmaya koşar. Kovulmuş şeytan ise, velinin verdiği düşünceyi almakla tatmin olur. Veli bu konuda Rabbinden bir delile sahip olsaydı, hiç kuşkusuz, daha iyi olurdu. Şeytan, ilahi tecellinin bilgisine herhangi bir şekilde zarar veremez. Bu nedenle Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem kendi şeytanı, yani onunla **'sorumlu yakını'** hakkında şöyle der: **'Allah Teâlâ bana ona karşı yardım etmiş, o da müslüman olmuştur.'** Yani, şeytanı peygambere boyun eğerek ona sadece iyiliği emretmiştir. Allah Teâlâ hakkındaki bilgisi teorik düşünce ve tümevarımdan olan kimse ise, bu durumda değildir. Şeytan ona kuşkulu kanıtlar verir. Amacı ise, kişiyi şaşırtmak ve Rabbini bilmeyerek ya da kuşku ya da hayret ya da tereddüt içinde ölmesini sağlamak için onu düşünme alanına çekmektir. Allah Teâlâ hakkındaki bilgisi tecelliden meydana gelen veli ise, basirete sahip olarak her kuşkudan korunmuştur. Çünkü şeytanın, yani insan ve cin şeytanlarının ilahi tecelli ilminin sahibinin kalbine ulaşma imkânı yoktur. Böyle bir hal ise, veliler içinde sadece **'kalbi secde eden'** kimse için gerçekleşebilir. Çünkü şeytan insandan ancak kalbiyle ve yüzüyle (zahir ve batın) secde ettiğinde uzaklaşabilir. Kalbi secde etmeyen veli korunmuş değildir.

Kalbin secdesi, Allah Teâlâ ehlinin yolunda önemli ve büyük bir meseledir, az bulunan bazı fertlerin dışında kimse için gerçekleşmez. Onlar, rablerinden bir delile sahip kimselerdir. Delil, Hakkın tecellisi demektir. Bu delili, şeytanın ayrıldığı kuldan meydana gelen bir şahit (tanık) takip eder ki o da, **'kalbin secdesi'**dir. O halde, Rabden gelen bir delille onu takip eden şahit bir araya geldiğinde, kalp korunur ve sakınılır. Bu kalbin sahibi ise, insanları basiretle Allah Teâlâ'ya çağırır. Tasavvuf yolunda bu makam hakkında sûfilerin şaşırdığı pek çok sebep vardır. Ebu Yezid şöyle der:

'İnsanları şu kadar yıl Allah Teâlâ'ya davet ettim, sonra Allah Teâlâ'ya döndüm, bir de ne göreyim: Hepsi beni geçmiş.'

Bu makamda Ebu Yezid'e şöyle denilmiş: **'Arif günah işler mi?'** O da şöyle cevap vermiş: **'Allah Teâlâ'nın emri mutlaka gerçekleşir.'** Bu ifade, edebin zirvesidir. Çünkü Ebu Yezid 'evet' ya da 'hayır' dememiştir. Bu ise, onun hali, bilgisi ve saygısının yetkinliğindendir. Allah Teâlâ ondan ve onun gibilerden razı olsun!

Kırkyedinci Kısım; c.IV, sh:198-200

BATINÎ YORUM

Kalp temizliği, secde eden olması bakımından, Allah Teâlâ'ya secdenin geçerlilik şartıdır. Organların temizliği ise, secde esnasında manevi yoldan anlaşılır. Çünkü onlar, secde vaktinde başka bir işle ilgili olamazlar. **Kalp ise, böyle değildir. Bu nedenle, kalp secde ettiğinde ebediyen secdeden kalkmaz.** Namazın dışındaki secde halinde ibadetle ilgilenen organların fiilinde su veya toprağın kullanılması farz değildir. Secdenin abdestliyken yapılması, daha uygun ve daha üstündür. Abdullah b. Ömer abdestsizken bile tilâvet secdesi yapardı.

Kırkyedinci Kısım; c.IV, sh: 202

KALP SECDESİ EHLİNDEN

Sehl b. Abdullah el Tüsterî henüz altı yaşındayken bu makama ulaşmıştı. **Bu yoldaki ilk hali, kalp secdesiydi. Halbuki büyük hal sahibi uzun yaşamış nice Allah Teâlâ velîsi vardır ki, kalp secdesi yapamamış, kalbin bir secdesi olduğunu da öğrenememiştir.** Bununla birlikte o, velîlik makamına ulaştığı gibi onda derinleşmiştir de. Kalp secdesi gerçekleştiğinde, sahibi bir daha başını secdeden kaldırmaz. Kalp secdesi, başka pek çok ayağın (kadem) kendisinden çıktığı tek kadem üzerinde sabit kalmaktır. Bu secdeyi yapan kişi, o kadem üzerindedir. Velîlerin çoğu, kalbin bir halden bir hale dönüştüğünü görür. Zaten kalp de bu nedenle 'kalp' diye isimlendirilir. Bu makam sahibi ise, halleri değişse bile, tek bir yönden onun üzerinde sabittir. Bu durum **'kalp secdesi'** diye isimlendirilir. Bu nedenle Sehl b. Abdullah Abadan'da bir şeyhin huzuruna girdiğinde, kendisine şöyle sorulmuş: **'Kalp secde eder mi?'** Şöyle cevap vermiş: **'Ebediyete kadar.'** Bunun üzerine Sehl, şeyhin hizmetine girmiştir.

Yetmişyedinci Kısım, c. VI, sh: 152

VELÎLERDEN BİR GRUP, SECDE EDEN ERKEK VE KADINLARDIR.

Allah Teâlâ kendilerinden razı olsun! Allah Teâlâ onları kalp secdesiyle dost edinmiştir. Onlar, dünya veya ahirette başlarını kaldırmaz. Bu hal, yakınlık hali iken aynı zamanda Hakka yakın kimselerin bir niteliğidir. Secde ancak bir tecelliden ve müşahededen kaynaklanır. Bu nedenle Allah Teâlâ **'secde et ve yaklaş'** dedi. Başka bir ifadeyle, bu secde, bir ikram, iyilik ve hediye yakınlığıdır. Bir hükümdar huzuruna girip önünde secde ederek kendisine yaklaşana 'yaklaş, yaklaş' der ve istediği ölçüde yaklaşmasını sağlar. Bu secde esnasında Allah Teâlâ'nın 'yaklaş' demesinin anlamı budur. Bu durum, kime secde edildiğini ve kimin huzurunda olduğunu bildirmeyi amaçlar. Huzurunda olunan kimse, yakınlığını katmerleştirmek için, kula 'yaklaş' demektedir. Kutsi hadiste Allah Teâlâ: **'Bana bir karış yaklaşana bir arşın yaklaşırım'** der. Kulun Hakka yaklaşması ilahi bir emir nedeniyle olursa, bu, onun iyilik ve ikramında daha büyük ve yetkin bir davranış olur. Çünkü bu esnada kul, keşfe dayalı olarak, Efendisinin emrine uymaktadır.

İşte bu, Allah Teâlâ'nın peygamberine kendileri ve benzerleri için evini temizlemeyi emrettiği ariflerin secdesidir. Allah Teâlâ **'Evimi tavaf edenler, itikâfa girenler, rükû ve secde edenler için temizle'** buyurur. Hz. Peygambere ise **'Rabbinin övgüsünü tespih et ve secde edenlerden ol'** buyurdu. Burada, hiçbir zaman başlarını kaldırmayan kimseler kastedilir ki, böyle bir şey ancak kalbin secdesinde olabilir. Sözünün ardından ise **'secde edenlerden ol'** demiş, sözünü tamamlayarak **'sana yakîn (ölüm ve kesin inanç) gelene kadar Rabbine ibadet et'** demiştir. 'Yakîn' vasıtasıyla senden kimin secde ettiğini, kime secde ettiğini öğrendiğin gibi senin her şeye güç yetiren Hakkın elinde amade bir araç olduğunu da öğrenirsin. O, seni seçmiş, temizlemiş, nitelikleriyle süslemiştir. O'nun nitelikleri, (bu secde esnasında) secde ederek O'nu ve O'na nispet edilmeyi talep etmiştir.

Yetmişdokuzuncu Kısım, c. VI, sh:179

Sehl b. Abdullah, Abadanlı bir adama kalbin secdesini sormuş. Sehl kalbinin secde ettiğini görmüş, zamanındaki şeyhlerden bir gruba bunu arz etmiş, onlar ise aym hali tatmadıkları için ne söylediğini anlamamışlardı. Bunun üzerine Sehl konuyu bilen birini bulmak üzere yola çıkmış. Abadan'a gelince, bir şeyhin huzuruna girmiş ve 'Üstat! Kalp secde eder mi?' demiş. Bunun üzerine şeyh **'Eder, sonsuzluğa secde eder'** demiş. Yani secdeden başını kaldırmaz. Bu sorusuyla Sehl, Allah Teâlâ'nın kendisini kalbinin secdesine muttali ettiğini anlamış, onun gereğine uymuş, dünyada başını secdeden kaldırmamış, ahirette de kaldırmayacaktır. Bu nedenle Sehl, bir daha bir şeyin gerçekleşmesi veya gerçekleşmiş olanın kaldırılması için dua etmemişti. **İşte bu, ariflerin bile bilmediği meçhul bir makamdır. Bu makamda tekler (Efrad) sabit durabilir.**

Nebilere seçkin ve sıradan insanlar için hüküm koyma yetkisi verilip (ahlakta uyulan) 'örnek' haline getirilmeselerdi, onların durumu zikrettiğimiz gibi olurdu. **Fakat nebiler, şeriat getirme esnasında kalp secdesinde huzuru esas almışladır.** Bu hal, hiçbir zaman ortadan kalkmayacak şekilde, eşlik eden halin hükmünün verdiği gücün zirvesidir. Nebi olmayan bu hali bilince, zorlanır. Pek çok yerde eşyada ilk olanın Allah Teâlâ'ya nispet edilmeye daha uygun olduğunu söylemiştik. İlkler, kuşkunun girmeyeceği doğrulardır. Aynı zamanda ilk düşünme, ilk bakış, ilk duyuş, ilk hareket ve ilk sözde zafiyetin giremeyeceği bir güç vardır. Sadece Allah Teâlâ için olabilecek bütün ilklerde şirk bulunmaz. İlkten sonra ise, ona girenler girebilir ve girenlerin bir kısmı doğru bir kısmı yanlış olabilir. Peygambere ilk gelen vahyin sahih rüya oluşuna bakınız! Böylelikle sahih rüyalar, vahiyde ilklik mertebesini kazanmıştır. **Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemin gördüğü her rüya sabah aydınlığı gibi gerçekleşirdi, çünkü sabah aydınlığı, rüya gören insanın uykudan uyanması gibi, geceden ortaya çıkıştır.** Validemiz Hz. Aişe radiyallâhü anhanın yaptığı benzetmenin güzelliğine bakınız! Böylelikle Allah Teâlâ, bu ümmetin ricali için hiçbir zaman yanılmayan vahyin başlangıcı olan rüyaları geride bırakmıştır. Zikrettiğimiz ve dikkatini çektiğimiz hususu anlarsan, Allah Teâlâ'nın bu ümmete inayetini de öğrenirsin. Allah Teâlâ vahyin özeti olan şeyi onlar için geride

bırakmıştır. Bu menzille ilgili bu kadar açıklama yeterlidir.

Yirmibirinci Sifr, c.XI sh:165

KALBİN SECDESİNİN, YÜZ, BÜTÜN VE PARÇANIN SECDESİNİN BİLİNMESİ. O İKİSİ İKİ SECDE VE İKİ SÜCÛD MENZİLİDİR

Sehl'in makamı kalbin secdesi

Başkalarında onun hükmü yok

Kalb secdeden sonra başını kaldırmaz

Yüz ise kalkar, başkalaşma bildirir

Çünkü kıblesini görmüyor

Kalbin kıblesi isim ve alametler

Secdesinin ebediliği hakikatini izhar eder

Yaratıkların ilimleri onu nereden bilsin?

Bu menzil, temkin menzili ve Allah Teâlâ'nın dışındaki her şeyin işinin döndüğü menzil diye isimlendirilir. Aynı zamanda **'ismet menzili'** denilir.

Bilmelisin ki, Allah Teâlâ âlemi yaratırken onu zahir ve bâtın kısımlarıyla yaratmış, bizzat âlem için bir kısmını gayb bir kısmını şehadet (görülen) yapmıştır. Âlemden âleme görünmeyen yön gayb iken görünen kısım şehadettir. Âlemin bütünü Allah Teâlâ için şehadet sayılır. Allah Teâlâ kalbi gayb, yüzü şehadet âleminden yaratmıştır. Bu bağlamda Allah Teâlâ yüz için bir yön belirlemiştir ki yüz **'Allah Teâlâ'nın evi'** ve **'kıble'** diye isimlendirilen o yöne secde eder. Başka bir ifadeyle namaz kılarken insan o yöne yönelir. Allah Teâlâ bu dönmeyi ibadet saymıştır. Namazın en faziletli işini secde, en faziletli sözünü Kuran okuyarak Allah Teâlâ'yı zikretmek saymıştır.

Allah Teâlâ kalp için de bizzat kendisini belirlemiştir.

Kalp bir başkasına yönelmez!

Allah Teâlâ kalbe sadece kendisine secdeyi emretti. Kalp keşfe bağlı olarak secde ederse, hiçbir zaman dünya veya ahirette secdesinden başını kaldırmazken keşif olmadan secde ederse, başını kaldırır.

Bu başkaldırma **'Allah Teâlâ'dan gaflet'** ve eşyada '**Allah Teâlâ'yı unutmak'** diye isimlendirilir. Kim kalp secdesinde başını kaldırmazsa, o her şeyde Allah Teâlâ'yı müşahede ederek gördüğü her şeyden önce Allah Teâlâ'yı görür. Hz. Ebu Bekir radiyallâhü anhın hali buydu. Zannetme ki âlem secde eden değildi de, sonra secde etmiştir. **Âlem her zaman secde edicidir, çünkü âlem için secde zati bir niteliktir.** Âlemin bir kısmı secdesini keşifle yapmış onu bilmişken bir kısmına ise secdesi gösterilmemiş, dolayısıyla onu bilmemiştir. Keşfi olmayan insan başını secdeden kaldırdığını, sonra secde ettiğini ve dilediği şekilde davrandığını zanneder!

Bilmelisin ki, zahiri secde, ayakta durmak veya rükû veya oturma halinden yere kapanarak yüzü toprağa koyma haline geçmek demektir. İşte böyle yere yatma hali 'secde' diye isimlendirilir. Buradan ise, secde edende gözlerimizle gördüğümüz zahirde sahip olmadığı bir halin kendisine iliştiğini anladık ve Allah Teâlâ'dan bir halden bir hale taşınan o yerde durmayı talep ettik. İnsanların bir kısmı ve benzerleri bunu nispet saymıştır. Bu, ilahi keşfin varlıklar hakkındaki bilgi hakkındaki verisidir. Bunlar, hareket, durma, bir araya gelme ve ayrılma gibi olgulardır. Öyleyse hareket cismin varlığından veya cevherden ibarettir. Bir vakit cisim mekânda ya da tabii yerinde görülürken başka bir zamanda başka bir yerde ve mekânda görülür ve 'hareket etti ve yer değiştirdi' denilir. Durağanlık cevheri veya cismi bir yerde iki veya daha fazla anda görmek demektir. Cismin bir mekânda kalması durağanlık ve sükûn diye isimlendirilir. İçtima ise iki cevher veya cismin aralarında üçüncü bir mekânın bulunmadığı bitişik iki mekânda bir araya gelmesidir. Ayrışma bir mekândaki iki cismin aralarında mekânın bulunduğu iki farklı yerde bulunması demektir. Durum bundan ibarettir.

Kelamcıların bir kısmı bu konuda keşif sahiplerine uymuştur.

Bu konuda mesele, hareket ettiricinin kim olduğunu tespittedir?

Hareketli mi, ya da başkası mı?

İnsanların bir kısmı hareket ettirenin hareket olduğunu söylemiştir. Hareket cisimdedir ve böylece onun hareket etmesini ve yer

değiştirmesini sağlar. Cismin hareketlenmesini sağlayan hareket hakkında da bu görüşü benimseyenler arasında görüş ayrılığı vardır. Hareket kulun iradesiyle mi ilgilidir? Bu durumda hangi hareket olursa olsun ihtiyari hareket diye isimlendirilir; veya hareketlinin iradesi onunla ilgili değildir. Bu durumda ise titreyenin hareketindeki gibi zorunlu hareket diye isimlendirilir. Bütün bunlar, bazılarının zannettiği gibi, bir hareket olduğunu kabul ettiğimizde böyledir.

İnsanlar bu olguların araz olduğunda görüş ayrılığına düşmemiştir; ister nispet ister kendileriyle nitelenen mahalde bulunan anlamlar olsunlar, durum birdir. Çünkü biz onlarda sahip olmadıkları bir halin kendilerine iliştiğinden kuşku duymayız ve arazlardan birisinin onlar için zati olması imkânsızdır! Çünkü zati olan, onları kabul etmektir. İnsanlar bu hareketi veya durağanlığı kimin var ettiğinde de görüş ayrılığındadır.

O sabit bir varlık ise hareket ettiren Allah Teâlâ mıdır, başkası mıdır?

Bir kısmı ilk görüşü benimserken diğer kısmı öteki görüşü benimsemiştir. Bu konuda titreyen gibi (zorunlu olup olmaması) birdir. Bir kısım olguların varlıkları olmadığını, onların sadece nispet olduklarını ileri sürmüştür.

Hareket kime nispet edilir?

Biz ihtiyarî nispet hakkında şöyle deriz: **Allah Teâlâ kul adına bir irade ve seçim yarattı.** Kul bu iradeyle o nispetin hükmünü diler. Allah Teâlâ'nın iradesinden meydana gelen bu iradeyle ilgili olarak **'Siz dileyemezsiniz, Allah Teâlâ diler'** buyrulur. Allah Teâlâ meşiyet ve iradeyi hem kendisi ve hem bizim için ispatlamış, bizimkini kendi iradesine dayandırmıştır. Bu, ihtiyari harekette böyledir. Zorunlu harekete gelirsek, bize göre onda iş tektir:

Birinci sebep Hakkın meşiyetiyken ikinci sebep Hakkın meşiyetinden meydana gelen iradedir!

Şu var ki burada keşfin verdiği ve oluş perdesinin ardından kendisini gösterdiği ince bir sır vardır. Bu durum **'Siz dileyemezsiniz, Allah Teâlâ diler'** ayetinde belirtilir. Keşfe göre meşiyet sahibi Allah Teâlâ'dır.

Kulda o konuda bir irade gerçekleşse bile, Hakk onun iradesinin aynıdır. Nitekim Allah Teâlâ kulunu sevdiğinde onun görmesi, duyması, eli ve bütün güçleri olur. Öyleyse kulun kendinde bulduğu irade ve meşiyet, Hakkın iradesinden başkası değildir. Allah Teâlâ dilediğinde ise, dilediği olur. Allah Teâlâ her irade sahibinin iradesinin kendisidir. Nitekim hareketi kabul eden şöyle der: **'Zeyd hareket etti.' Ya da 'elini hareket ettirdi.'** Hareketi kabul eden insan kendi görüşüne göre bu sözü incelediğinde, elini hareket ettirenin elindeki hareket olduğunu görürsün. Onu görmezsen bile etkisini hisseder, yine de **'Zeyd elini hareket ettirdi'** dersin. İşte bunun gibi **'Zeyd elini hareket ettirdi'** dersin, fakat hareket ettiren Allah Teâlâ'dır.

Bilmelisin ki, âlemde hiçbir şekilde durağanlık yoktur. Âlem, dünya ve ahirette, zahirde ve bâtında sürekli bir halden ötekine intikal eder. Bununla birlikte gizli veya görünür hareketler vardır. Öyleyse haller gider gelir ve kendilerini kabul eden varlıklara ulaşır ve kaybolur.

Hareketler, âlemde farklı etkiler meydana getirir. Hareketler olmasaydı yardım olmayacağı gibi sayının da bir hükmü olmaz, eşya belli bir ömre kadar devam etmezdi. **Veya da bir yerden başka yere intikal de olmazdı. Bu hallerin varlığının kaynağı ise Hakkın her gece yakın semaya inmesi, yaratılmış bir Arş üzerine istiva etmesi, Arş yokken Amâ'da bulunması gibi ilahi niteliklerdir.** Bu durum, Hakkın kulunun duyması, görmesi ve iradesi olmasını gerekli kılan durumdur. **Bu sayede kul görür, duyar, hareket eder ve diler!** Öyleyse zuhurunda gizlenen, gizliliğinde zuhur eden Allah Teâlâ münezzehtir. O kendisini kendinde es-Samed diye nitelemiştir. O'ndan başka ilah yoktur. Rahimlerde dilediği gibi bize suret veren O'dur. Geceyi ve gündüzü değiştirir. Bulunduğumuz her yerde bizimle beraberdir. Bize bizden yakındır. O'nu kendimizle çoğalttık, O'nu O'nunla birledik. **'Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur'** diyerek kendisini birlememizi isteyince, emriyle O'nu birledik ve kendimizle O'nu çoğalttık.

Hak sana her vakit hikmetini göstermez

Herhangi bir vakti hükmünden hali kılmaz

Kalpteki sevince bak bir

Kalem'den, Levhalardan sırayla gelir'

Ruhların resulleri indirirken getirdi onları

Döşeklerimize Kelim'in mertebesinden

Her gizli bilginin öğrenilmesi çetin

Akıllara, kadimliğe ulaşmamış akıllara

Sevgiyle ve saygıyla onun menzilinin karşısında kalktım.

Baş üstünde yürürüm, ayaklarımla değil

Olgular bu dört halden ibarettir. Durağan olduğunda neyle durduğu hakkında olmak üzere, duran hakkında konuşmamız lazımdır. Hareket ederse, neye doğru hareket eder, bir araya gelince kimle birleşir ayrışırsa kimden ayrışır?

Allah Teâlâ'dan başka yok bir başkası

Sadece O var bir de iradesi

Öyleyse insan, Allah Teâlâ'da sakin olmuştur. Allah Teâlâ, bilgisinde bulunup dış varlığı olmadığında onun mekânıdır. Bu yönüyle Allah Teâlâ, onun heyulasıdır. Bu durumda Allah Teâlâ kulun suretiyle suretlenir ve yaratılmışa ait bir hükmü olur. Gece ve gündüzde durağan olan şeyler O'na aittir. Gerçeğin başka olması mümkün değildir. Bununla suretlenir ve yapısı buna dayandırılır, sabitlenir.

Başkasını görürsen, O'nun suretidir

Ayet ve suretler çok olsa bile

Menzili olandan başkası değildir

Fakat surelerdir onlar, başkaları da onları anlatır

Alemde görülür bir sükûn ve durağanlık olmadığı gibi akledilir bir hareket de yoktur.

Zıdda bak nasıl gizlenir

Ondan başka görünen yok ki?

Hareketin en garip varlığı, durağanlıktadır, çünkü boşluk dolmuştur.

Öyleyse âlem, boşlukta sakindir. Hareket ise boşlukta olabilir. Bu, cisimlerin hareketidir. Boşluk ise doludur ve bir eklenmeyi kabul etmez ve eklenecek yer de yoktur. Durağanlık Allah Teâlâ'da olduğu gibi hareket de O'na doğrudur. Allah Teâlâ **'Hep birlikte Allah Teâlâ'ya dönün'** buyurur. Yani kendisinden çıktığınız varlığa dönün. Onlar Rabbliği ikrar etmek üzere çıkmış ve sonra dağılmışlardır. Onlara 'kendinden çıktığınız kimseye dönün' denmiştir ki, O da sadece Allah Teâlâ'dır. Allah Teâlâ'ya ancak Allah Teâlâ vasıtasıyla dönülebilir. Çünkü O yolculukta arkadaştır. Allah Teâlâ dönerse, biz de döneriz. Çünkü dönmek, hüküm sahibine aittir. Hüküm Allah Teâlâ'ya aittir ve Allah Teâlâ onlar da dönsün diye kullarına döner.

Dediğimizin doğruluğu bu

Doğrudan ayrılma

Her nerede olursanız

Hak sizi gözler durur

Allah Teâlâ'ya doğru hareket ettiğinde o hidayet edendir. Ya da isimlerinden birisi el-Mudil'dir. Bu isim, seni hayrete düşürür. Sonra sana hidayet eder ve hidayetiyle sana döner. Bu durumda tövbe ederek Allah Teâlâ'ya doğru hareket edersin. O halde sen el-Mudil isminden el-Hadi ismine doğru hareket edersin**. 'Dönüş Rabbinedir.'**

Bir araya gelince kimle birleşir demiştik: İnsan Allah Teâlâ'yı dost edinmesi itibarıyla Allah Teâlâ ile birleşir. Bu durum Allah Teâlâ'nın kuluna söylediği, **'Benim dostumu veli edindiğinde, Allah Teâlâ dostunun nezdinde bulunur'** ifadesinde geçer. Kim Allah Teâlâ yolunda bir dost edinirse, hiç kuşkusuz, Allah Teâlâ'yı dost edinmiş demektir. Bir araya gelmek, bundan başka bir şey değildir.

Bir rivayette Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğu aktarılır: **'Kulum! Hastalandım, beni ziyarete gelmedin.'** Kul şöyle der: **'Seni nasıl ziyaret edebilirim ki? Sen âlemlerin rabbisin.'** Allah Teâlâ şöyle der: **'Bilmiyor muydun falan kulum hasta! Onu ziyaret etmedin, onu ziyaret etseydin, beni orada bulurdun.'**

Çünkü hasta mecburen Allah Teâlâ'yı zikreder. Zorunluluk,

mümkünün varlığının dayandığı aslî zikirdir. Hak ise O'nu zikredenle beraberdir. Allah Teâlâ yolunda birini dost edinen, O'nunla bir araya gelmiş demektir. Sen dost isen, Allah Teâlâ'nın seninle olduğunu bilmelisin. Bir dost edindiğinde, kendisini bir araya getirmiş olursun ve bu cemiyet sahibinin hak ettiği sevap senin adına gerçekleşir. Bu durumda dostunu görmekle, Allah Teâlâ'yı görmüş olursun. Bununla birlikte o dostlukta senden daha yücedir. Öyleyse Allah Teâlâ onun katında senin katındakinden daha büyük ve daha yücedir. Çünkü Allah Teâlâ velilerinde kendisini bilmeleri ölçüsünde bulunur. Allah Teâlâ hakkında kim daha cahil ve daha çok hayretteyse, O Allah Teâlâ'yı daha çok biliyordur.

Bir Allah Teâlâ dostunun dostluğu sayesinde O'nun söz konusu veliyle ilişkisi senin adma da gerçekleşip bu sayede Allah'ın seninle ve o veliyle ilişkisini ayırt edememişsen, onu dost edinmemişsin demektir. Dost edinseydin Allah Teâlâ sahip olmadığın bir bilgiyi sana vermek üzere o velinin diliyle -duyacağın şekilde-seninle konuşurdu. Sen de veli isen, ondan dinler ve dostluğunu müşahede eder, Hak ile duyarsın. Çünkü o senin kulağındır. İşte bu herkesin kendinden öğrendiği bir zevktir. Onun mahiyetini gerçeği olduğu hal üzere bilenler anlayabilir.

Ayrışma sözümüze gelirsek, acaba ayrışma kimdendir? Bu, hadisin devamında belirtilir. **'Ya da benim yolumda birisiyle düşmanlık edene...'** Benim düşmanlık ettiğim kimseden ayrılmışım demektir. Çünkü el-Hadi ismi el-Mudil, ed-Dar, en-Nafi isminden ayrılır. Kim ilahi isimlerin hikmetini anlarsa, ona Allah Teâlâ'yı bilme hakkında büyük bir kapı açılır ve bu kapı hiç bir şeye dar gelmez.

Söylediğimi bilseydin

Söylediğinden başkası olmazdım

Sen benim gibi değilsin, hatta bensin

Ne söz var ne söylenilen

İfade ettiğimde hayrete düştüm

Akılların getirdiği hususta .

Muhakkik keşif sahibinin gördüğü şeyi dikkate aldığında, ulaşmak istediği hakikate ulaşabilir. Çünkü hakikat, son derece açık ve göz sahibi için bellidir.

Hal akıllarla ve zekâlarla oynar durur İsimlerin varlıklarla oynaması gibi Âlemde düşmanlık ve düşman olma hali buradan ortaya çıkar. Müşahede sahibi alimde zıtların kendisinde bulunması nedeniyle hal değişmesi olmaz. Çünkü o bütünüyle Haktır. İşaret ettiğimiz hususu anlayınca, nasıl dost ve düşman olunduğunu, kimin düşman olduğunu, kiminle dost olunduğunu ve kimin dost olduğunu öğrenirsin. Seni kendinden var edip sana seni gösteren, sana kendinden ihsan eden Allah Teâlâ münezzehtir! Nefsini bilen rabbini bilir. Her şey O'na nispet edilir ve Allah Teâlâ âlemlerden müstağnidir.

Bilmelisin ki, Allah Teâlâ ilahlığı hevaya nispet etmiş, onu peygamberi Hz. Davud'un mukabili yaparak şöyle demiştir: **'İnsanlar arasında hak ile hüküm ver, hevaya uyma!'** Başka bir ayette **'Hevasını rab edineni gördün mü? demiştir. Heva kulun iradesidir. Bu irâde Allah Teâlâ'nın dün-yaya yerleştirdiği meşru teraziyle çelişince, heva adını alır. Daha önce, 'Siz dilemezsiniz, Allah Teâlâ diler'** ayetini açıklamıştık. Hevayla hüküm verenin kim olduğunu öğrendin. Bu nedenle Allah Teâlâ **'Onu bilgiyle saptırdı'** yani hayrete düşürdü. Çünkü Allah Teâlâ'yı bilmek O'nun yolunda hayrete düşmeyi gerektirir. Çünkü O'ndan başka hüküm sahibi yoktur.

Yeryüzü şiddetle sarsıldı

Sahip olduğu şeyleri bir bir saydı

Gözler baksaydı idrak ederdi

Kendilerine vahyederken rablerine

Yeryüzü haberlerini söyledi

Ağırlıklarını senin için çıkartırken

Bu müşahedeye sahip olmayan insan, Allah Teâlâ'nın varlıktaki yüceliğini bilemez. Bunu bilemeyince de pek çok bilgiyi kaçırır.

Bilmelisin ki, emir dört hakikatle sınırlıdır: evvel, ahir, zahir ve bâtın.

Bu nedenle bilgi dört şeye dayanır. Allah Teâlâ yolunda temkin sahibi olan kimse, kendinde dört şeyi müşahede eden ve fiillerini de böyle görendir.

Böyle birisi, farzları yerine getirir. Birinci ikamet budur. Ardından nafile ibadetleri yerine getirir. Bu zahirinde ve bâtınındaki ikinci ikamedir. Çünkü zahirde bir hüküm olduğu gibi bâtında da bir hüküm olmalıdır. Böylece Allah Teâlâ'nın hükmü onun yapısını kuşatır.

Zevk yoluyla müşahede ettiğinde ise, bu emrin onun adına meydana getireceği şeyi de öğrenir. Bu nedenle onun zahirinde altı yönü vardır. Altı kâmil sayıdır, çünkü altı, ilk kâmil sayıdır. Onun altıda birini üçte birine ve yarışma izafe ettiğinde, bütün haline gelir. **Kalp ise altı yönlüdür.** Her yönün kalpte bir yüzü vardır ki, o bu yüzün gözüdür ve söz konusu göz ile Hak idrak edilir. Allah Teâlâ ez-Zahir isminde kula tecelli ettiğinde, tecelli her şeyi kuşatıcı olması yönüyle bütün yönleri kuşatırsa, kalbin bütün yüzlerini kuşatır. Haktan onun adına ortaya çıkan her şeyi kuşatır ve kalp bütünüyle nur olur. Burada kul şöyle der: **'Rabbim, yaptım.'** Allah Teâlâ ona hitap ederken şöyle der: **'Sen salih kulun dediği gibisin': 'Sen onların üzerinde gözetensin.'** Böylece zamir gizliyken açığa çıkar. Gerçi gizli olan zahir olandan farklıdır. Zuhuru esnasında gizli olmakla birlikte zamir ortaya çıkmıştır. Böylece Hak için tek bir yönden **'zahir iken bâtın, bâtın iken zahir'** dersin. Çünkü 'sen' muhatap zamiridir ve senden başkası değildir. Sen ise hitapta görülensin. Öyleyse sen isimden farklı olarak görünen zamirsin. Zamir isimleri Allah Teâlâ'yı bilmede isimlerden daha güçlü ve daha sağlamdır.

Ariflerden birisinden aktarılır. Ben Ebu Yezid'den aktarıldığını görmüştüm. Hakkı müşahedesindeki hallerinden birisinde şöyle der: **'Benim enaniyetim senin enaniyetin!'** Yani nasıl ki, kendi hakikatiyle isme zamir verilir, aynı şekilde sana da Zahir isminin benzeri olan şey verilir. Zahir niteliğin benzeri yoktur. İşte bu zamirlerin gücü hakkında söylediğimiz şeyin ta kendisidir. Âlemde tenzih ve suretlerde ortaklık gerçekleşir. İki şahıstan birisi gizlenir ve öteki

ortaya çıkar. Görünene bakan, hazır olanın ötekinin aynı olduğunu zanneder. Allah Teâlâ Teâla âleme haber vermede işaret zamirleri yerleştirdi. Bunun amacı, bu zamirlere dayanarak, bu karışıldığı kaldırmak ve onun mahiyeti sayesinde, suretiyle gözükeni ayırt etmektir.

Allah Teâlâ Teâla insanın ilahi surete göre yaratıldığını bildirir. Hz. İsa şöyle der: **'Sen onların üzerinde gözetmen idin:** Böylece Hak ile ilahi surette yaratılmışı ayırt ederek adeta şöyle der: **Suretinin üzerinde yaratılmış olan değil, Sen kendin yönünden onların üzerinde gözetmendin.** Sen bu yerde onların varlığını almış oldun. Bizim zamirler hakkında yazdığımız Kitabü'l-Hüve adlı, zamir isimleri hakkında gerekli açıklamaları yaptığımız küçük bir risâlemiz vardır. Bu zamirler kadim hâdis bütün suretleri kabul eder. Bunun nedeni, onların imkânı ve makamlarının yüceliğidir. Binaenaleyh âlem, kendisi çok olsa bile, tek hakikate döner.

Varlıktaki her şey Hakk
Görünen her şey halk
Tecelli eden hikmete bak
Hakkın aynında, ihata eder onu Hakk
Kul Hakk'tır, Hakk Hakk'tır
Hâlbuki ne Hakk'tır ne Hakk olmayandır

Dostum! Zamanını hareketleri incelemeyle boşa harcama. Çünkü vakit, değerli! Bizim yöneldiğimiz şeye bak ve hakikatinin verisine göre ona dayan. Çünkü senin basiretin keskin olursa, neticede hareketi ve hareket ettireni de öğrenirsin. Hareket yüzün hareketidir. Hareket ettiren ise oluş perdesinin ardındadır. Netice ise, açıkça görünen, sefer eden ve varlığını ifade edendir. Öyleyse ona itimat etmelisin. İşte dostum! Sana nasihatim budur. Bu nedenle Hak kendisine bir intikal nispet ettiğinde, kendisine belirli bir durumda nispet edilen intikalin ne olduğunu öğrenmen için neticeyi de zikretti. Buna misal olarak **'Rabbimiz gecenin son üçte birinde yakın semaya iner'** hadisini verebiliriz. Sonra neticeyi zikrederek şöyle demiştir: **'Allah Teâlâ şöyle der: Tövbe eden var mı? Dua eden var mı? Bağışlanma dileyen var mı?'** Bu ve benzeri pek çok şeyi kullarını fikir yorgunluğundan ve mazeret beyan etmekten kurtarmak üzere söyler. Çünkü hareketlerdeki maksat, onların kendileri değil, neticeleridir. Her şeyde

durum böyledir. (İsim cümlesinde) Haber olmasaydı, mübtedanın faydası olmaz ve onu zikretmek anlamsız kalırdı. Buradan **'Sizi abes yere yarattığımızı mı zannettiniz'** ayeti anlaşılır. Başka bir ayette **'Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri batıl olarak yaratmadık'** denilir. Burada Allah Teâlâ'nın âlemi yaratmadaki sebebin ve hikmetin bilgisine dikkat çekilir. Allah Teâlâ'nın isimlerinden biri Haktır. **'Allah Teâlâ âlemlerden müstağnidir'** buyrulur. Bunun anlamı, sabitliğinde değil, dış varlığında müstağnidir demektir. Âlem sabitlik halindeyken onunla yetinme ve varlığında müstağnilik gerçekleşir. Çünkü âlem mümkün iken, ilahlığa hakkını vermişti. Mümkünlerin talebi olmasa ve yokluk halini tattıkları gibi varlık halini tatmayı istemeselerdi, sabitlik dilleri varlığı zorunlu olan'dan kendilerini var etmesini istemezdi. Bu talebin sebebi bilgilerinin zevk bilgisi olmasını istemeleridir. Varlığı zorunlu olan -kendisi için değil-onları onlar için yaratmıştır. Allah Teâlâ onların varlıklarından müstağni olduğu gibi onların kendisine ve sabitliğine delil olmasından da müstağnidir. Onların Allah Teâlâ'ya delil olmaları bakımından yoklukları varlıkları gibidir. **Yokluktan var edilen hangi şeyden Allah Teâlâ'yı bilme hakkında bilgi meydana gelir?** Bu nedenle Allah Teâlâ'nın âlemden müstağni olmasının âlemin varlığında müstağni olmasının kendisi olduğunu anladık. Bu mümkünün ezelde yoklukla nitelenmesi bakımından garip bir meseledir. Ezel tercih kabul etmez. Mümkünün yokluğu ezelliğiyle beraber nasıl onu kabul eder ki? Bu husus, kendisi olması bakımından mümkün olması yönüyle onun hakkında iki hükmü kabul etmesi demektir. **Mümkün adına yokluk var sayıldığında, varlık hali de var sayılır. Varlık halinde onun sahip olduğu hükme göre tercih edilendir.** Tercih ezelde yokluk halinde ve tercih edilenin yokluğuyla nitelenmesi itibarıyla mümküne sirayet eder. Tercih edenin tercihi bu amaçla gerçekleşir. Amaç ve kasıt ise hükmü hakikatinin verisine göre her birisinde ortaya çıkan manevi bir harekettir. Mahsus olursa, bir mekânı doldurur ve mekânı meşgul eder; makul olursa, bir anlamı ortadan kaldırır ve bir manayı var eder, onu bir halden bir hale taşır.

Bu menzilde çeşitli ilimler vardır: Sınırlı dua ve sınırsız dua, dua edilene karşı neyin söylenmesi ve nasıl davranılması gerektiği bu menzilden öğrenilir. Hareket ilmi ile sebep ve neticeleri, bu

menzilden öğrenilir. Bilmediği konuda bildiğini zannederek konuşanın durumu, bu menzilden öğrenilir.

Gerçekte konuştuğu konuda bilgisi var mıdır yoksa o bilgi değil midir?

Konuşan bilmese bile, onun bilgi olması zorunlu mudur?

Böyle bir şey âlemde ortaya çıkar mı?

Bu, mertebeleri ayrıştırmada Allah Teâlâ için bir yaratmadır. Bu sayede bilgisizin bilenin karşısında ve bilginin bilgisizlik karşısındaki derecesi ortaya çıkar. Veya sadece bilgi mi vardır? Allah Teâlâ'nın âlemde ellerinde yarattığı hayretin belirlenmesi bu menzilden öğrenilir.

Acaba hayret genel olarak mutluluğu verir mi, yoksa mutsuzluğu mu verir?

Bu konuda hayretin tafsili var mıdır? Bir kısmı mutluluk verirken bir kısmı bedbahdık mı verir?

Bu konuda hayrete düşülen şey nedir?

Onda hayrete düşmek zorunlu mudur, hayrete düşmemek mümkün müdür?

Hayret sahibinin hayret esnasında bâtınında bulduğu yanmanın sebebi bu menzilden öğrenilir. Acaba hayret sahibinin hayrete düştüğü konuyu bilmesi hayretin kendisi mi olur? Böyleyse yanma acısı kalkar. Delillerin ortaya konulması bu menzilden öğrenilir. Allah Teâlâ onları nazar ve basiret sahibi olan akıllılar için nasıl düzenledi?

Garibin bilgisi bu menzilden öğrenilir. Bu, bilgiye kabiliyetli olan kimsenin üzerinde bilgi almadığı bir vaktin geçip geçmeyişini bilmektir. İlahi mertebe bu menzilden öğrenilir. Acaba Allah Teâlâ'dan perdeler mi, yoksa Allah Teâlâ'ya delil midir? Onu perdeleyen nitelik ve yaratıcısına delil olan nitelik, bu menzilden öğrenilir. Allah Teâlâ'nın kesinlikle tek olarak yaratmadığı ve böyle bir yaratmanın geçerli olmadığı, iki veya daha fazlasını yarattığı bu menzilden öğrenilir. Hâlbuki varlıkta bir gecikme ve öncelik söz

konusu değildir.

Hak adına birliğin ancak ilahlığında sabit olması bu menzilden öğrenilir. Varlığında iki veya daha fazla akli şey gerekir. Bunları nispet veya mutlak birliği bilmedikten sonra sıfat sayabilirsin. Bunlardan birisi de ilahi isimlerin var olanlara ilişmesinin bilgisidir. Ahiretin gelinceye kadar koşması, bu menzilden öğrenilir.

Acaba o nereden gelir?

Kendisine nispet edilen bu hareket nedir?

Dünya ve ahiretin makul olmasının mahiyeti nedir?

Allah Teâlâ'dan yüz çevirenin bilgisizliği bu menzilden öğrenilir. Hâlbuki Allah Teâlâ **'Her nereye dönerseniz, Allah Teâlâ'nın yüzü oradadır'** buyurur. Allah Teâlâ'nın yüzüne yönelen insan nasıl bedbaht olabilir?

O kişi Allah Teâlâ'nın yüzüne dönmeyi amaçlamasa bile, gerçekte Allah Teâlâ'nın yüzüne dönmüş ve Allah Teâlâ'nın yüzünden yüz çevirmiştir.

Acaba insan için Allah Teâlâ'ya her yönden yönelen ifadesi nasıl kullanılır?

Bu, insan bütünüyle yüz ve göz olduğunda geçerlidir. Böyle bir niteliğe sahip olanın O'ndan yüz çevirmesi mümkün değildir. Garip bir bilgi, bu menzilden öğrenilir. Bu bilgi insana ancak kendisini ayakta tutan asıl nedeniyle ondan çıkan şeylerin döneceğinin bilinmesidir. Bu durum **'Bütün iş O'na döner'** ayetinde belirtilir. İş bütünüyle O'ndan başlar ve tekrar O'na döner. Bu, Hz. Peygamber'in **'Bunlar sizin amellerinizdir, size döndürülürler'** ifadesinde belirtilir. Sadece sana döndüğünde övülecek olan davranışların senden çıkması için çalışmalısın! Son kademinde Allah Teâlâ karşısında huzur sahibi olanın durumu bu menzilden öğrenilir. Bu, teklif diyarında olabilir. Kazanç ve zararın konusu bu menzilden öğrenilir.

İnsan için dünyada veya ahirette bulunacak bir yer var mıdır yok mudur?

Ahiret derken şeriatların Allah Teâlâ'dan getirdiği ahiret hayatım kastetmekteyim.

Dünyada hâlle bölünenin ahirette yer olarak bölüneceği bu menzilden öğrenilir. Öyleyse ahirette iki menzil vardır: Cennet ve cehennem. Dünya da İlci menzil vardır: Elem ve haz veya azap ve nimet. İnsan niteliksiz olduğu söylenen bir halde nasıl olabilir?

Misal olarak Ebu Yezid'in iddiasını verebiliriz. Acaba böyle bir iddia sahibi dünya veya ahirette olmayan bir mertebenin sahibi midir? Daha mühim ve mühimi dikkate almayı terk edenin durumu bu menzilden öğrenilir. Geçici durumların âlemde bir etkisinin olmayışı bu menzilden öğrenilir. Rızıkların hâzineleri bu menzilden öğrenilir.

Salihlerden birisine bir adam ailesinin çokluğundan şikâyet edince salih insan **'Evine git! Kimin rızkı Allah Teâlâ'ya ait değilse, onu bul ve evden çıkart'** demiş. Adam **'Hepsinin rızkı Allah Teâlâ'ya aittir'** deyince, arif şöyle demiş: **'Peki onların azlık ve çokluğundan sana ne?'**

Müşahedeyle hüküm, ayrım yapmak ve keşifle hüküm vermek, bu menzilden öğrenilir. İrade, meşiyet, himmet, kasıt ve niyet arasındaki fark, bu menzilden öğrenilir. Vekilin kendisini vekil atayanın niteliklerine sahip olması, bu menzilden öğrenilir. Acaba onların hepsini yerine getirir mi, yoksa bunlar kendisinden talep edilir mi?

Sözün mertebeleri, bu menzilden öğrenilir.

Kötülük iyilik ve güzelliğe göre söze nasıl nispet edilir?

Allah Teâlâ'yı tenzih ve ispat yoluyla övgünün O'na ulaştırılma yolları bu menzilden öğrenilir. Bedbaht ve mutlular arasında dünyada gerçekleşecek eşitliği sağlayan husus bu menzilden öğrenilir. Varlıklara yönelme ve Hakkın yönüne yönelme, bu konuda övülen ve kınanan hususlar bu menzilden öğrenilir.

Hakkın kendisine nispet ettiği yapıyı ortaya koyma ile sadece kullarının elleriyle gerçekleşecek hususlar, bu menzilden öğrenilin Dürülmek ve geri dönmek, lazım ve kaim, boyun eğen ve inen bu menzilden öğrenilir. Hakkın kullarını çağırdığı ibadetlerde Hakka yönelinen durumlarda niyetin tekrarlanmasının alametleri, bu

menzilden öğrenilir. Yaklaştırıcı ve uzaklaştırıcı yollar, saliklerin bu konudaki durumları bu menzilden öğrenilir. Kendilerinde ve üzerlerinde sülük meşru olunca veya olmayınca, eserlerin hesabı bu menzilden öğrenilir. Bu yoları selim akıl ve doğru düşünce de gerektirir. Bu konuda -tevkif olmadan-ilahi yakınlık bu menzilden öğrenilir. Bu hususta sahih olan ve olmayan hususlar bu menzilden öğrenilir. İnsana uygun yakın nimetlere karşılık Allah Teâlâ'ya hamd bu menzilden öğrenilir. Âlemde her varlığa ait yararlar, bu menzilden öğrenilir. Âlemdeki engeller alda ve şeriata göre men edilenler, bu menzilden öğrenilir. Madumun mevcut suretinde ortaya çıkması, gerçek varlıktan ayrışması bu menzilden öğrenilir. Nihal ve milel, bu menzilden öğrenilir. Kendisinden ancak faydası kaybolduktan sonra fayda alınan şey bu menzilden öğrenilir.

Dilencilerin halleri bu menzilden öğrenilir. Her soruya layık cevap bu menzilden öğrenilir. Hakkın kullarını amellerinde kabul etmesi veya haram veya kınanmış olmadığı halde kabul etmeyişi bu menzilden öğrenilir. İlahi azamet ve büyüklük arasındaki fark, bu menzilden öğrenilir. İhsan ve mahiyeti bu menzilden öğrenilir. Üzüntü sebebi var iken, Hakkın kendisini üzen işte kulunun vekili olması bu menzilden öğrenilir. Misille karşılık vermek bu menzilden öğrenilir. Güzel isimlerin sonuçları, bu menzilden öğrenilir. İmaret, tahriplik ve dünya ve ahiretteki hükümleri, bu menzilden öğrenilir. Haktan dönüş dönende nasıl bir etki yapar, bu menzilden öğrenilir. Bir'in çok ile değerlendirilmesi bu menzilden öğrenilir. Şair şöyle der:

Allah Teâlâ'ya çok gelmez

Âlemi birde toplamak

Hadiste geçen 'tehalüc'ün takdiri ve bu konuda ortadan kalkan ve kalkmayan hususlar, bu menzilden öğrenilir. **Fitnelerin kalplere ilişmesi ve onlara alışan ile alışmayanın durumu bu menzilden öğrenilir.** Kuşkuya kapılanın kuşkusunu baki kılacak sebep ile onu kuşkudan çıkartabileceği halde bunu yapmayan araştırma bu menzilden öğrenilir. İman ve bilgi arasındaki fark, alim ve mümin arasındaki mertebe farkları, bu menzilden öğrenilir. Hakkın kulların

razı olacağı işleri soruşturması, bu menzilden öğrenilir. Onlar Hakkı razı edecek işlerin peşinden gider. Bu, uygun karşılıktır. Beyanı geride bırakmak, bu menzilden öğrenilir. Bu esnada kendisine ihtiyaç olmakla birlikte alimin gördüğü bir durum nedeniyle izahını öne almak mümkündür. İlahi affın talep ettiği şeyin niteliği bu menzilden öğrenilir. İzhar edilen ilimler ile örtülmesi gereken ilimler, bu menzilden öğrenilir. Gayb âleminin şehadete şehadet âleminin gabya girmesi, bu menzilden öğrenilir. İstidrac ve mekir, bu menzilden öğrenilir. Gayesi amel olup da bu gayenin ortaya çıkmadığı her bilgi bu menzilden öğrenilir. Bunun nedeni nedir?

Göğün içbükey küre gibi değil çadır gibi olması bu menzilden öğrenilir. Göklerin yapısı gök bilimcilerin zikrettiğinden farklıdır.

Acaba yıldızların dönüşünün sebebi nedir?

Kendilerinden dolayı mı?

Yoksa onları çevrine bir felekten dolayı mı dönerler?

Aklî imkânın varlığı nedeniyle çatışmanın kendisinde gerekli olduğu husus bu menzilden öğrenilir. Bilginin bilenin nefsine etkisi bu menzilden öğrenilir. Âlemin yaratılışının cevherlerin varlıklarına dönmesi, bu menzilden öğrenilir. Âlemdeki her tür ve cinsten seçilmiş ve tercih edilmiş şeyler bu menzilden öğrenilir. Manalarda ve mana olmayan şeylerde, babalar ve oğullar bu menzilden öğrenilir. Sebeplere bağlanmak ve onlarla bağlanmayı terk bu menzilden öğrenilir.

'Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Yirmi dördüncü sifir sona erdi.

Yirmidördüncu Sifr, c.XII, Sh:380-393

GÜNAHKÂRLAR NEDEN CEZA ÇEKERLER

Bu yazıyı ateistler okumalı, Allah Teâlâ insanı kendi zulmü sebebiyle cezalandırır. Çünkü Allah Teâlâ'nın rahmeti ölçülemez mahiyettedir.

Ateistler, Allah Teâlâ kötülüklere neden izin veriyor, demeleri yerine insanın dağları taşımadığı yükü kabullenmesindeki cehalet

sorgulanmalıdır.

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Allah Teâlâ bir kuluna keşif yoluyla bedbahtlar hakkında müddetin sona ereceğini bildirirse -ki ona merhamet etsin-kitabımın bu bölümüne onu eklesin. Ben de tafsili olmaksızın genel anlamıyla onu öğrenmiştim. Allah Teâlâ '**O gün dönüş Rabbinedir,** der. Rabb ıslah eden demektir. Allah Teâlâ kıyamette insanların arasını bulur ve düzeltir. Nitekim Peygamberden gelen bir hadiste böyle denilir:

'Davalı iki adamdan birisinin ötekinden alacağı vardır. Allah Teâlâ'nın huzurunda dururlar ve alacaklı şöyle der: 'Benim hakkımı şundan al.'

Allah Teâlâ ona şöyle der: ***'Başını kaldır.'*** Başını kaldırınca pek çok hayır ve iyilik görür ve şöyle der: ***'Rabbim! Bunlar kimindir?'*** Allah Teâlâ şöyle der: ***'Bedelini verenin.'*** Mazlum şöyle der: ***'Bunun bedelini ödemeye kim güç yetirebilir ki?'*** Allah Teâlâ şöyle der: ***'Sen kardeşini affedersen o bedeli ödemiş olursun.'*** Mazlum ***'onu bağışladım'*** der ve kardeşinin elinden tutarak birlikte cennete girerler. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem bunu söyledikten sonra şu ayeti okumuş: '**Allah Teâlâ'dan korkun ve birinizin arasını düzeltin.'**

Allah Teâlâ kıyamet günü kıllarının arasını düzeltir ve ıslah eder. Çünkü O'nun özelliği, mazlumun hakkının düşmesi ve kardeşini bağışlaması gibi, kulların arasında barışı temindir. **Kul böyle yapmışken, Allah Teâlâ kullarına hakkını bırakmada kulundan daha çok bu niteliğe layıktır.**

> ***Allah Teâlâ başkasına haksızlık yaptığı için diledi kullarını cezalandırır,***
> ***fakat kendi hakkı nedeniyle cezalandırmaz.***

Bu bağlamda şirki de başkasına zulüm yapmanın gereği olarak cezalandırmıştır.

> ***Allah Teâlâ kendi adına intikam almaz, başkası adına intikam alır. Allah Teâlâ dilediğinin intikamım alır, çünkü Allah Teâlâ'ya ortak koşulanlar, kendilerine uyanlardan kıyamet günü uzaklaşır.***

Yirmialtıncı sifir, c.XIII, sh: 218

MELEKLER İTİRAZ ETMESEYDİ, SECDE ETMEKLE SINANMAZLARDI

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Kâmil-ilahi tahsis, mutluluk ve sureti birleştirmede ortaya çıkar. Bu nedenle müminin kemali, mekânda halife olmaya bağlıdır. Söz konusu mekânın özelliği, öfke ve gazap esnasında kudretin nüfuz etmesi şeklinde (ilahi) suretin kemalinin gözükmesidir. Cennet böyle bir niteliğin yeri değildir, dolayısıyla orası, halifelik yeri değildir. Orası, velayet yeridir. Velayet sahibine kendisini aşamayacağı veya yaratılışının başkasını kabul etmeyeceği bir durum tahsis edilir. Farz-ı muhal, cennette gazabı gerektirecek bir durum olsaydı bile, velayet sahibi gazap özelliğine sahip olmazdı. Çünkü orası dünya yaratılışından farklı özel bir mizaca sahiptir. Bu nedenle Allah Teâlâ **'Yeryüzünde halife yaratacağım'** demiş, **'âlemde'** dememiştir. **Melekler itiraz etmeseydi, secde etmekle sınanmazlardı. Onlar, bilgide derinleşenlerin farkına varacağı gizli-ince öfkeye yol açan bir davranış nedeniyle sulanmışlardı. Âlemde gerçekleşen her ilahi intikam, Allah Teâlâ'yı öfkelendirdikten sonra gerçekleşir, çünkü Allah Teâlâ âlemi rahmeti nedeniyle yaram ve rahmetin özelliği, intikam almak değildir.** Gazabın özelliği ise intikamdır. Fakat gazap, tabaka tabakadır. İntikam da onun terazisinde -bir ilave ve eksilme olmaksızın-ortaya çıkar. İntikam öfkelendiren adına bir temizlik olarak ortaya çıkar ve bu nedenle intikam sonsuza kadar sürmez. **İntikam Allah Teâlâ katındaki belli bir süreye kadardır, ardından onu rahmet takip eder. Çünkü sonsuz ebedi hüküm, rahmete aittir.** Zikrettiğimiz konuya aklını veren ve meseleyi iyi inceleyen, değerli bir bilgi öğrenir. O bilgi, adaletin ilahi hükme yayılması, ihsanın kapsayıcılığı ve rahmetin gazabı geçmesini bilmektir. Böyle biri, Hakkın hükmünü hakikatlerin gereğine göre uygulayacağını bilir. Hakikatler, kendileri nedeniyle, değişmez ve başkalaşmaz.

Yirmikinci sifir; c.II Sh.371

İNTİHAR EDENİN NAMAZI KILINIRI MI KILINMAZ MI?

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Bazı bilginler intihar edenin namazının kılınmayacağı, bazı bilginler ise kılınacağı görüşündedir. Benim görüşüm, intihar edenin cenaze namazının kılınacağıdır.

Batınî Yorum

Allah Teâlâ namazını kılarak cenazeye şefaate izin vermiştir. Buradan Allah Teâlâ'nın (cenazesi kılınan her) ölüden razı ve yapılan duanın makbul olduğunu anladık. **'İntihar edenin ebedi olarak cehennemde kalacağı'** ve **'cennetin intihar edene haram olduğu'** bildirilmiştir. **Halbuki intihar edenin cenaze namazının yasaklandığı hakkında bir ifade gelmemiştir.** Öyleyse hadisteki ifade, intihar eden ve cenazesi kılınmayan kimseye yorumlanmalıdır. Dolayısıyla bu yorum nedeniyle, müminlerin intihar edenin namazını kılmaları vaciptir. **Bu sayede Allah Teâlâ, namaz kılanın ölü hakkındaki şefaatini kabul edebilir.** Özellikle güvenilir rivayetler ve ilkeler, onun da ateşten çıkmasına hükmeder. Bu durumda, cehennemde ebedi kalacağı hakkındaki rivayet tehdit olarak yorumlanır.

Bu meselede işaret edilen hikmet Allah Teâlâ'nın **'Kendi isteğiyle bana koşana (canına kıyana) cenneti haram kıldım'** ifadesinde yer alır. Burada bir işaret ve hakikat vardır. İşaret **'koşarlar', 'koşunuz', 'bana bir karış yaklaşana ben bir arşın yaklaşırım'** gibi ifadelerdir. Ölüm, Allah Teâlâ'ya kavuşma sebebidir. İnsan hayatında yolculuk eder ve Rabbine kavuşuncaya kadar nefesleriyle menziller aşar. Allah Teâlâ onun için özel bir sınır (ömür) belirlemiştir. O ise kavuşma vaktini öne almak istemiş, bu sınıra ulaşmazdan önce ona koşmuştur. **İşte bu, kavuşmada bir etkisi olmayan sebeptir. (Kulun kavuşmaya koşması) Hakk'a kavuşma özleminden kaynaklanmışsa, perdeleri ortadan kaldırarak O'na kavuşur (seyr ü sülük).** Çünkü Allah Teâlâ şöyle der: **'Ona cenneti haram ederim.' Cennet örtmek, gizlemek demektir. Başka bir ifadeyle, 'benden gizlenmesini engellerim.' Çünkü o bana canıyla koşmuştur.** Bunu ayrıntılı olarak söylememiştir. Dolayısıyla

hadisin mümin için en hayırlı olan anlama yorumlanması, esasların da bunu desteklemesi bakımından daha uygundur.

Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemin **'kılıçla veya zehir içerek ya da dağdan atlayarak'** intihar eden kişi hakkındaki ifadesinde ise müminler ya da mümin olmayanlar denilmemiştir. Dolayısıyla ifade yoruma açıktır. İhtimal ortaya çıktığında ise, ilkelere ve asıllara döneriz. Asıllara döndüğümüzde ise, imanın otoritesinin güçlü olduğunu, sonsuza dek cehennemde kalmanın imanın gücü karşısında duramayacağını görürüz. Böylelikle Şari'nin bu ifadesiyle ebedi çekecekleri azabı belirlemede Allah Teâlâ'ya şirk koşanlardan söz ettiğini kesin olarak anladık. Şöyle der: **'Nefsini kesici' bir şey ile öldüren',** yani bir müşrik, **'elindeki kılıcıyla cehennem ateşine döner ve orada ebedi kalır.'** Yani cehennemde çekeceği azabın böyle bir azap olması onun hakkında verilmiş bir yargıdır. Aynı şekilde, zehir içip kendini öldüren kişi de cehennem ateşinde sonsuza değin kalmak üzere azap çeker. Başka bir ifadeyle o kâfire böyle azap edilir. Bir rivayette **'herhangi bir şey ile kendisini öldürene cehennemde öldürdüğü şey ile azap edilir'** denilir.

Bu bağlamda mümine gelirsek, Allah Teâlâ'nın birliğine inanmak karşısında hiçbir şey duramaz. Öyleyse ifadenin müşrik hakkında olduğu ortaya çıkmıştır. Şari, bu ifadede bizzat bir türü belirlemese bile, dinî kanıtlar farklı kaynaklardan alınabilir ve kanıtlar birbirlerini destekleyecek şekilde birbirlerine eklenir. Çünkü mümin için mümin, birbirini tutan binaya benzer. Aynı şekilde, bir şeye inanmak başka bir şeye inanmakla desteklenir, böylelikle birbirlerini güçlendirirler. Çünkü cennet ehli, cennete girdikten sonra bir nimet olarak, rablerını görür. Nitekim rivayette Rabbi **'ziyaret etmek'** hakkında böyle bildirilmiştir. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem: **'İnsanlar cennetteki mekânlarına yerleştiğinde, Hakk'ı görmeye davet edilir'** buyurmuştur.

Binaenaleyh acele edip intihar eden kişi hakkındaki **'Cenneti ona haram kıldım'** ifadesinin **'benimle kavuşmazdan önce'** (cenneti ona haram kıldım) anlamında söylenmiş olması mümkündür. Bu durumda intihar eden insanın nimeti görmesi Rabbine kavuşmayı önceler ve sonra

cennete girer. Çünkü intihar eden kişi, onu bu davranışa zorlayan halden, yani içinde bulunduğu durumdan Allah Teâlâ'nın ona daha merhametli olacağını görmüştür. İçinde bulunduğu azaba karşı Allah Teâlâ'nın nezdindeki rahatı hayalinde canlandırmasaydı, kendini öldürmeye kalkışmazdı.

Allah Teâlâ şöyle der: **'Ben kulumun zannına göreyim, hakkımda iyi zanda bulunun.'** intihar eden insan mümin ise Rabbi hakkındaki zannı iyidir. **Rabbi hakkında iyi zan beslemesi onu intihara sevk etmiştir.** Bu kutsi rivayetin lafzının yorumlanabileceği en uygun anlam budur. Çünkü bu tevile aykırı açık bir nas yoktur. Bu yorum uzak görülebilir. Fakat uzak görmek, sabit ilkeleri inceleyen kişinin düşüncesindeki uzaklıktan kaynaklanır. Onları zihnine getirip tartarsa söylediğimizi anlar. Güvenilir bir rivayette şöyle denilir: **'Kalbinde zerre miktarı iman bulunan herkesi cehennemden çıkarın.'** Dolayısıyla geride ancak zikrettiğimiz yorum kalmıştır ve Allah Teâlâ bu rivayette, özel anlamda cenneti ona haram kıldığını söylemekten başka bir şey dememiştir.

İntihar eden kimsenin bir ceza çekeceğini kabul etsek bile -ki bu kaçınılmazdır-cennetin ona yasaklanması, ceza çekmezden oraya girmesinin yasaklanması anlamına gelir. Onun durumu, büyük günah işlemiş kişilere benzer. Dolayısıyla bu ifade, intihar eden ve büyük günah işleyenlerin Allah Teâlâ'nın mutlak iradesinin hükmü altında bulunduklarını ifade eder. Çünkü sicilli kimseler, büyük günah sahibi olsalar bile cehenneme girmezler. Böyle bir insanın dünya hayatı boyunca söylediği yegâne şey, **'Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur'** ifadesi olsa bile, bu ona yeterlidir.

O halde söylenebilecek nihaî şey, intihar eden için tehdidin cennete girmezden önce uygulanacağı ve ona mağfiret edilmeyeceğidir. Hâlbuki Allah Teâlâ, tehdidini gerçekleştirmenin kendisiyle ilişkilendirilmeyecek kadar cömertlik ve kerem sahibidir. Bunun yerine, mutlak iradeyi ve cömertliği yeğlemek Allah Teâlâ ile ilişkilendirilebilir. Bir bedevi dünyevi gayeleri olsa bile kendisine şöyle niteler:

Ona bir vaatte bulunsam veya tehdit etsem

Vaadimi yerine getiririm de tehdidimden vazgeçerim

Bu nedenle, şeriatta tehdit hakkında bir ifade geçtiği her yerde vaat de geçer. Söz gelişi Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Allah'ın vaadinden döneceğini zannetme.'** Öyleyse tehdit, özel olarak kötülük hakkında kullanılırken, vaat iyilik ve kötülük hakkında beraberce kullanılır.

Kırksekizinci Kısım; c.IV, sh:262-265

SEVGİ ŞARABI NEDİR?

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Sevgi Şarabı Nedir? Cevap:

Sevgi şarabı, iki tecelli arasındaki orta tecellidir. **Bu, kesilmeyen sürekli tecellidir ve Hakkın kendisinde ârif kullarına tecelli ettiği en üst makamdır**. Onun başı, zevk tecellisidir. Kanmayı sağlayan tecelli ise 'darlık' sahipleri içindir. Onların içmeleri, kanmayla biter. Genişler ise, içmekten kanmaz. Buna örnek olarak Ebu Yezid ve benzerlerini verebiliriz. O halde bu soruda ilk takdim edeceğimiz husus, sevginin bilinmesidir. Bu durumda, kendisine izâfe edilen içme ve kâse de öğrenilir.

Bilmelisin ki, sevgi üç mertebedir:

Birincisi doğal sevgidir ki, avamın sevgisidir. Bunun neticesi, hayvanî ruhta meydana gelen birleşmedir. Seven ve sevilenin ruhu, haz ve şehvet coşkusuyla sahibi için tek bir ruh haline gelir. Bunun sonu ise, cinsel ilişkidir. Çünkü sevgi şehveti, bütün mizaca suyun yüne yayılması gibi hatta rengin renklide yayılması gibi yayılır.

İkincisi ise ruhanî-nefsî sevgidir. Bunun gayesi ise hakkını yerini getirmede ve kadrini bilmede sevgiliye benzemektir.

Üçüncüsü ise ilahi sevgidir. Bu ise Allah Teâlâ'nın kulu, kulun da Allah Teâlâ'yı sevmesidir. Nitekim Allah Teâlâ **'O onları, onlar da O'nu sever'** buyurur. Her iki uçtan bu sevginin sonu, kulun Hakkın, Hakkın da kulun mazharı olduğunu görmesidir. Kul kendisinde zuhur eden Hakk karşısında beden için ruh gibidir. O, kendisinde hiçbir zaman

görülmediği cismin bâtını ve gaybıdır. Onu sadece seven görebilir. Hale da kulun kendisiyle nitelendiği sınırlar, ölçüler ve arazlar ile nitelenir ve bu kul O'nu görür. Bu durumda ise Hakkın sevgilisi olur. İş söylediğimiz gibi olunca, sevginin kendisiyle tanımlanacağı zâtî bir tanımı olamaz. Fakat sevgi, betimsel ve lafzî anlatımlarla tanımlanabilir. Sevgiyi tanımlayan kimse, onu bilmemiştir. Ondan bir şey tatmayan kimse, onu tanımamıştır. Ondan 'kandım' diyen kimse, sevgiyi tanımamıştır. Sevgi doyması olmayan bir içecektir. Perdelinin biri şöyle demiştir: **'Bir şarap içtim bir daha susamadım.'** Ebu Yezid ise şöyle der: **'Adam dediğin denizleri yudumlasa bile, dili susuzluktan dışarı çıkan kimsedir.'** İşte işaret ettiğimiz husus budur.

Bilmelisin ki sevgi doğal olabilir, sevilen ise doğa âleminden olmayabilir. Sevginin doğal olmasının nedeni, sevenin doğa âleminden olmasıdır ki, bu kaçınılmazdır. Doğal sevginin nedeni, bir bakış veya duyuştur. Bakış ve duyuş, sevilen gözle algılanan şeylerden olduğunda bakanın ve duyanın hayalinde bir şey meydana getirir. Bu görme ve duyma seveni sevdiğinin yaratılışına taşır, musavvire gücüyle onu hayalinde suretlendirir. Bazen sevilen hayalde tasavvur edilişine uygun doğal bir suret sahibi veya onun aşağısında veya ondan farklı veya üzerinde olabilir. Bazen ise sevilenin bir sureti olmayacağı gibi suret kabul etmeyebilir de. Seven ise, duyduğundan tasavvur edilemeyecek bir şeyi tasavvur eder. Suret kabul etmeyen bir şeyi tasvir ederken doğanın maksadı, dağılmaktan ve gücün yetmediği bir şeye bağlanmaktan korkarak, sevileni belirli ve sınırlı bir durumda toplamaktır.

Sureti olmayan birinin ya da sureti olsa bile görülmemiş birinin tasvirini yapmanın nedeni budur. Bu surette sevginin fiili, onun şahsını yüceltmektir. Öyle ki hayal onu tahayyül etmekten aciz kalır. Bu suretteki büyüklük ve azamet, sevenin bedeninde bir başkalaşmaya yol açar. Bu nedenle sevenlerin bedenleri bitkinleşir ve zayıflar. Çünkü gıda maddeleri ona (sevilenin bedenine) yönelir ve büyür, (sevenin) bedeni küçülür. Çünkü şevk onu yakar ve dolayısıyla bedende beslenilecek bir şey kalmaz. Bu yakma esnasında sevilenin sureti hayalde büyür. Bu ise (mecazî olarak) onun 'yemesidir'.

Musavvire gücü, hayaldeki bu surete üstün bir güzellik ve derin bir hoşluk giydirir. Bu güzellik nedeniyle sevenin dış sureti, değişir. Bu nedenle rengi sararır, dudakları kurur, gözleri içe batar. Sonra bu güç, söz konusu surete sevenin bedeninin gücünden aldığı büyük bir kuvvet giydirir. Böylelikle sevenin güçleri zayıflar, eklemleri titrer.

Sevginin sevendeki gücü, (bir yandan) sevgilisine kavuşmayı özletirken (diğer yandan) kavuşmaktan korkutur. Çünkü kendisinde ona kavuşma gücü görmez. Bu nedenle sevgiliyle karşılaştığında, seven bayılır ve kendinden geçer. Kimde bir fazlalık var ve sevgisi eksikse, sevgilisiyle kavuştuğunda titrer ve zihni karışır. Şair şöyle der:

Ayrıldığımızda ne diyeceğimi düşünüyorum
Sözün kanıtlarım -alışkanlık olarak-sağlamlaştırıyorum
Bir araya gelince onu unutuyorum
Konuştuğumda ise, imkânsızı dile getiriyorum

Doğal sevginin gücü, seveni sevdiği önünde cesaretlendirir. Fakat bu cesaret –ona karşı değil–onun lehinedir! **Öyleyse seven korkaktır, atılgandır ve cesurdur.** Sevdiği hakkındaki bu tasavvur hayalinde bulunduğu sürece, öyle kalmayı sürdürür. Ta ki ölür, bedenin nizamı dağılır veya bu suret hayalinden çekilir ve yok olur.

Doğal sevginin bir yönü de hayalindeki o suretin belirsizleşip onu tahayyül eden nefsin suretine katılmasıdır. İlci suret hayalde aşırı bir şekilde birbirine benzeşip sevilenin sureti –tıpkı havanın göze bitişmesi gibi–ona bitiştiğinde, seven onu hayalinde arar ve artık tasavvur etmez. Onu kaybeder ve kontrol edemez. Ona karşı aşırı bir yakınlık hisseder. Bu durumda, tıpkı sevdiğini yitiren İçimse gibi, bir hayal ve hayret onu tutar. İşte 'özlem' denilen şey budur. Bu bağlamda arzu (şevk) uzaklıktan kaynaklanırken özlem (iştiyak) aşırı yakınlıktan kaynaklanır.

Leyla'nın Kays'ı bu makamdaydı. Onunla her ne konuşulsa, 'Leyla, Leyla!' derdi. Çünkü onu kaybettiğini tahayyül ediyordu. Halbuki öyle değildi. Tahayyül edilen suret o kadar yakındı ki, artık Leyla'yı göremiyor ve yitiren biri gibi onu arıyordu. Bakınız! Bizzat Leyla dışarıdan kendisine gelip onun sureti Kays'ın hayalinde Leyla'dan aldığı surede uyuşmadığında, hayalindeki suretle çatıştığını görmüş,

hayalindeki suretin kaybolacağından endişe ederek şöyle demişti:
'Benden uzak dur!
Çünkü seni sevmek, beni senden alı koydu.' Burada Kays, söz konusu hayalî suretin bizzat sevginin kendisi olduğunu söylemiş, 'Leyla, Leyla!' diyerek onu aramaya devam etmiştir.

Bu suret sevenin hayalinde güçlendiğinde, hayalin duyudaki etkisinin bir benzerini sevilende meydana getirir. Bu durum, düştüğünü hayal eden birinin düşmesine ya da korkutucu bir şeyi tahayyül edip de bundan dolayı mizacı başkalaşan ve sureti değişen kimsenin durumuna benzer. Bu suret güçlendiğinde, sevilende bir etkisi olur. Böylelikle sevileni sınırlar, onu sevenden daha çok o kendisini seveni sever hale gelir. Çünkü nefisler, önderliği sevme özelliğinde yaratılmıştır. Seven, sevdiğine dönük sevgisinin kölesi ve kuludur. Sevilen ise, ancak bu seven var olduğunda önder olabilir. Böylelikle başkanlığı, aşkı ölçüsünde, onu azat eder. Sevilen, sevenin kendisinden uzak duramayacağı ve daima kendisini isteyeceğiyle ilgili kesin kanaati nedeniyle böbürlenir. Böylelikle görünüşte bir izzete sahip olur. İçinden ise seveni talep eder. Kendi mülkü olduğu için, varlıkta onun bir benzerini görmez.

Seven, sevilenin davranışına neden aramaz. Çünkü neden aramak, aklın niteliğidir ve sevenin aklı yoktur. Birisi şöyle der:

Akılla yönetilen sevgide hiçbir hayır yoktur

Bu dizeyi de bana sevenlerden birisi olan

Ebu'l-Abbas el-Makkaranî kendisi adına okumuştu.

Nefislerin sahibi akıldan çök sevgidir

Sevilen ise sevenin davranışlarını en iyi şekilde sebeplendirir, çünkü seven onun mülküdür. Böylelikle sevilen -ki sahiptir-yükselsin diye, şeref ve üstünlüğünün ortaya çıkmasını diler. O kendisinin övülmesini sever. Bütün bunlar, sevginin eylemidir; sevilende belirttiğimiz hususları yaptığı gibi sevende de belirttiğimiz durumları meydana getirir. Bu ise şaşılacak şeylerin başında gelir: Bir mânâ, kendisinde bilfiil bulunmadığı kimsede -ki sevilendir -hükmünü meydana getirmiştir. Çünkü sevgi, sevende bir etki yaptığı gibi sevilende de

etki yapar. Bu durum Mutezile'nin şu görüşüne benzer: **'Allah Teâlâ bir yerde bulunmayan bir İradeyle irade eder. Allah Teâlâ onu ya bir yerde ya da 'bir yer olmayanda' yaratmış ve onunla irade etmiştir.'** Bu ise makul olmaktan uzaktır ve anlamların hükümlerini bulunmadıkları yerde zorunlu yapmaktır. Aynı şekilde sevgi de bir yerde akılla biraraya gelmez. Öyleyse sevginin hükmünün aklın hükmüyle çelişmesi gerekir:

Akıl konuşmak, sevgi susmak içindir.

Doğal sevginin özelliklerinden biri de, sevenin hayalinde gerçekleşen suretin bulunduğu yerin ölçüşünce olmasıdır (sevilenin sureti hayali tümüyle kaplar). Hayaldeki bu suretin herhangi bir şeyi kabul edebileceği bir fazlalığı olmaz. Böyle değilse, sevginin sureti değildir. Bu özelliğiyle sevginin sureti, diğer suretlerden farklılaşır. Nitekim âlemin sureti de (âlemdeki şeylerin suretleri), Hakkın isimlerinin mertebesi kadardır. Binaenaleyh ilahi mertebedeki her bir ismin -bir eksildik ve fazlalık olmaksızın(ilahi mertebedeki bulunuşu), âlemin yaratılışındaki etkisi ölçüsündedir. Bu nedenle âlemin yaratılışı, sevgiden meydana geldi. Bu durumu destekleyen bir rivayet hadiste geçer. Kutsi bir hadiste Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Ben bir hâzineydim, bilinmek istedim, halkı yarattım, onlara bilindim, onlar da beni bildi.'** Allah Teâlâ, sevginin âlemin yaratılış sebebi olduğunu bildirdi ve böylelikle âlem ilahi isimlere mutabık oldu. Nefsin cisme aşkı olmasaydı, kendisine zıt olsa bile, ondan ayrılırken acı duymazdı. Böylelikle, nispet ve şekillerin varlığı nedeniyle, miktarlar ve haller biraraya gelir. Öyleyse nispetler, neseplerin varlığında esastır. Bununla beraber ruhlar bedenlerden, anlamlar kelime ve harflerden farklıdır. Fakat kelime, örtüşme yoluyla anlamı gösterir. Öyle ki anlam bedenlenseydi, kelimenin niceliğine fazla gelmezdi. Böyle bir şey ise, 'sevgi' diye isimlendirilir.

Ruhanî sevgi ise, bu tanımın dışında, miktar ve şekilden uzaktır. Çünkü ruhanî güçler, nispi bir yönelme sahibidir. Seven ve sevilen arasında bakış, duyma ve bilgiden kaynaklanan iltifatlar ne zaman genelleşirse, bu, sevgi olur; eksik kalır ve nispetler yeterli gelmezse, söz konusu olan sevgi değildir. Burada 'nispetlerin' anlamı şudur: Özellikleri vermek ve ihsan etmek olan ruhlar, özelikleri tutmak ve

almak olan ruhlara yönelmiştir. Birisi kabul olmadığı için acı duyarken öteki feyiz (akış) olmadığı için acı duyar. Gerçi feyiz yok olmaz. Fakat zaman ve hazırlık şartları tamamlanmamış olabilir. Böyle bir feyiz, kabul eden feyiz tarafından 'feyzin yoksunluğu' diye isimlendirilir ki, bu, doğru bir isimlendirme değildir. Ruhlardan her biri, diğerini sevmede bütün güçlerini kullanır. Böyle bir sevgi iki seven arasında yerleştiğinde, seven sevdiğinden ayrılmaktan şikâyet etmez, çünkü sevgilisi cisimler ve bedenler âleminden değildir. Bu durumda iki şahıs arasında ayrılık gerçekleşir ya da -tıpkı doğal sevgide yaptığı gibi-aşırı yakınlık etkisini gösterir. Anlamlar ise sınırlanmaz ve bir mekâna yerleşmez. Onları sadece fıtraten eksik kimseler, tahayyül eder. Böyle biri, sureti olmayan şeyi suret sahibi yaparak tahayyül edebilir. Ariflerin sevgisi budur. Onlar bu sevgiyle 'birlik sahibi' sıradan insanlardan ayrışır. Bu kişi, halde ve miktarda olmaksızın, yoksunlukta sevgilisine benzeyen bir sevendir. Bu nedenle seven, sevilen olması bakımından sevdiğinin kadrini bilir.

İlahi sevgi ise, Allah Teâlâ'nın el-Cemil ve en-Nur isminden kaynaklanır. Nur, mümkünlerin hakikatlerine geçer ve onun kendine bakış ve imkân halinin karanlığını kendinden uzaklaştırır. Böylelikle mümkün hakikatler için kendisinden ibaret bir görme yaratır. Çünkü o nur vasıtasıyla görülebilir. **Bu durumda Allah Teâlâ o hakikate el-Cemil ismiyle tecelli eder ve o da bu isme âşık olur.** Bu durumda mümkünün hakikati, söz konusu ismin mazharı haline gelir. Mümkünün varlığı Hakk'ta gizlenir ve kendinden fani olur. Böylelikle bunun Allah Teâlâ'ya bir sevgi olduğunu bilemez. Ya da kendi nefsiyle Haktan 'fani olur'. **Bununla beraber o bu haldedir ve Hakkın mazharı olduğunu bilemez ve kendisini sevdiğini bilir. Çünkü her şey, kendini sevmek üzerinde yaratılmıştır.** Zuhur eden her şey ise, bir mümkünün hakikatinde zuhur eder. Öyleyse sadece Allah Teâlâ Allah Teâlâ'yı sevmiştir. Kul sevgiyle nitelenmez, çünkü onun sevgide bir hükmü yoktur. **Kul Hakk'tan sadece kendisinde zuhur edeni sevmiştir. Hakk ise zuhur edendir.** Dolayısıyla mümkünün hakikati, bunun da Allah Teâlâ'yı sevmek olduğunu bilemez. Böylelikle onu ister ve kendi hakikatine bakıyor olması bakımından onu sevmesini ister. Onu sevmesini sevmesi, kendisini sevmesinin ta kendisidir. Bu nedenle bu

nur, parıltılı olmakla nitelenir. Yani bu nur bir parıltıdır. Çünkü o, Hakkın mazharı olsun diye, Hakk'tan mümküne uzanır. Bu nitelikteki birisi niteliğinde zıtları biraraya getirirse, ilahi sevginin sahibidir. Çünkü böyle bir sevgi, gerçekte de olduğu gibi, onu yokluğa katılmaya sevk eder.

Binaenaleyh ilahi sevginin belirtisi, mânevî, duyulur, hayali veya tahayyül edilen her mertebede var olan her şeyi sevmektir. Her bir mertebenin Hakkın en-Nur isminden bir hakikati vardır ki onunla el-Cemil ismine bakılır. Söz konusu nur ona bir varlık elbisesi giydirir.

Öyleyse seven herkes, kendini sevmiştir. Bu nedenle Hakk kendisini mazharlarını sevmekle nitelemiştir. Mazharlar ise a'yândaki yokluktur. Sevgi ise zuhur eden ile ortaya çıkar. Hakk bu a'yân'da zuhur edendir. İşte zuhur eden ile mazharlar arasındaki bu ilişki, sevgidir. Sevgi, yokluğa ilişir. Buradaki ilgisi ise devamdır ve devam gerçekleşmemiştir (dolayısıyla sevgi gerçekleşmeyen bir şeye ilişmiştir). Çünkü onun bir sonu yoktur. Sonu olmayanın gerçekleşmeyle nitelenmesi de mümkün değildir.

Sevgi Hakk'ın bir niteliğidir. Çünkü Allah Teâlâ 'onları sever' buyurdu. Aynı zamanda sevgi **'onlar da O'nu sever'** ayetine göre yaratıkların da bir niteliğidir. Bu nedenle sevgi, Hakka nispet edilmesi ve Hakkın kendisiyle nitelenmesi nedeniyle, izzet özelliği kazanmıştır. Bu izzet özelliğiyle de sevgi yaratıklara yayılır. Böylelikle bu nispet, iki tarafta da bulunduğu yerde bir zelillik ve horluk meydana getirdi. Bu nedenle sevenin -sevilenin değil-sevginin izzeti altında zelil olduğu görülür. Çünkü sevilen bazen sevenin kölesi ve onun otoritesi altında ezilmiş biri olabilir. Bununla beraber sevenin onun karşısında zelil olduğunu görürüz. Bizim bildiğimiz, izzetin sevgiye ait olmasıdır, yoksa sevilene ait değildir! Müminlerin emiri Harun er-Reşid sevgilileri hakkında şöyle demiştir:

Üç sevgili insan gem'imi ele geçirdi

Kalbimin her yerine yerleştiler

Bütün yaratıklar beni istiyorsa, bana ne!

Onlar isyan ederken, yaratıklar itaat etse ne olur?

Bu ise hevanın otoritesinden başka nedir

Onunla güçlendiler, benim otoritemden daha izzetli oldular!

Burada Harun Reşid, 'hevanın otoritesi' sözüyle otoritevi heva gücüne izafe etti.

Allah Teâlâ Kitabının dışındaki bir yerde kullarına lütuf göstererek şöyle der: **'Ey kullarım! Sizi özledim... Ben sizi daha fazla özledim.'** Allah Teâlâ gizli bir lütufla kendilerine tenezzül ederek hitap eder. Bu hitap, ancak seven olması bakımından kendisinden meydana gelebilir. Böyle bir şey, O'nu sevenlerden meydana gelebilir. **Öyleyse seven, sevilenin değil, sevginin hükmü altındadır.** Bir kimsenin niteliği onun aynı ise, onun kendisi kendisinde hüküm sahibidir. Burada ilave bir durum söz konusu değildir ve bir eksiklik yoktur. Sevgi yaratıklarda tam yerleştiğinde (onların beşeri varlığını) siler. Çünkü yaratık yok olmayı kabul edicidir. Bu nedenle âlem farklı suretlere girer. Söz gelişi (âlemdeki bir şey) bir surette olur. Sevgi o surette sahibinin bilmediği yönden aşırıya kaçınca ve tecelli, (daha önce) zuhur etmediği yönden ortaya çıkınca, suret silinir. Bu kez, suretin bulunduğu yerde başka bir suret ortaya çıkar. Bu da hükümde -tıpkı ilki gibi-kendisine döner. İş böyle kesilmeden sürer. Bu nedenle şu sözü söyleyen yanılır: **'Alemin yok olması zorunludur. Allah Teâlâ'nın âlem hakkındaki bdgisinin bir sonu vardır. Çünkü Allah Teâlâ, âlemdekiler hakkındaki bilgisini 'ihata' edicilikle nitelemiştir.'**

Allah Teâlâ'nın bu hakikati (sevgi) varlıkla nitelenen bütün mümkünlere yayması, O'nun cömertliğinden kaynaklanır. Allah Teâlâ sevgiye kendisinden daha üstün bir hazzın olmadığı bir hazzı bitiştirdi. Böylelikle âlemdekilerin bir kısmı diğerlerini sever. Bu sevgi, mutlak sevgiden sınırlanmış bir sevgidir. Bu bağlamda 'falan falanı seviyor' ya da 'falanca şunu seviyor' denilir. **Söz konusu olan, (gerçekte) Hakkın belirli bir hakikatte zuhur etmesi ve başka herhangi bir surette zuhurunu sevmesidir. Öyleyse Allah Teâlâ'yı seven kişi, herhangi bir şeyi sevenin sevgisini inkâr etmez. Çünkü o seven olarak sadece herhangi bir mazhardaki Allah Teâlâ'yı görür. Bu ilahi sevgiye sahip olmayan kimse, seven kimseyi (ve sevgisini) inkâr eder.**

Burada 'bir insanın Allah Teâlâ'yı sevmesi imkânsızdır' diyenin sözünde

bir incelik vardır: Hakka veya O'ndan olan bir şeye, bir yolduk nispetinin izâfesi mümkün değildir. Sevgi yoklukla ilgilidir. **Dolayısıyla hiçbir yaratıktaki sevgi Allah Teâlâ'ya ilişmez. Fakat Allah Teâlâ'nın sevgisi, yaratılmışlara ilişir. Çünkü yaratılmışlar yoktur. Öyleyse yaratılmış, sürekli ve daima Allah Teâlâ'nın sevgilisidir. Sevgi sürdükçe, onunla beraber yaratılmışın varlığı düşünülemez.** Öyleyse yaratılmış hiçbir zaman mevcut değildir. Bu hakikat ise yaratılmışın –zuhur eden değil–Hakkın mazharı olmasını sağlar. Öyleyse ilahi sevgiyle bir şahsı seven kimse, bu tanıma göre onu sevmiştir. Dolayısıyla onun sevgisi hayal ile ya da belirli bir güzellikle sınırlanmaz. Çünkü bunların hepsi, onun adına mevcuttur ve sevgi onlara ilişmez.

Böylelikle sevgideki üç mertebe arasındaki iki fark ortaya çıkmıştır. **Bilmelisin ki, hayal bütünüyle gerçektir. Tahayyülün ise bir yönü gerçek iken bir yönü yokluktur** (bâtıl).

YÜZ ON YEDİNCİ SORU

Sevgi Kâsesi Nedir? Cevap:

Sevgi kâsesi sevenin ne aklı ne duyusudur bilakis kalbidir, çünkü kalp halden hale girer (tekallüb). Sevilen Allah Teâlâ da **'Her gün bir iştedir.'** Bu durumda sevginin ilgileri de, sevilenin fiillerinde türden türe girmesi nedeniyle çeşitlenir. Bu durum, saf bir cam kâsenin kendisine yerleşen sıvının değişmesine göre türden türe girmesine benzer. Sevenin rengi, sevdiğinin rengidir. Böyle bir şey ancak kalp için olabilir. **Çünkü akıl sınırlanma âlemindendir ve bu nedenle 'bağ' anlamındaki 'ikal' (kelimesinden türetilerek) akıl diye isimlendirildi.** Duyunun da zorunlu olarak sınırlılık âleminden olduğu bilinir. Kalp ise böyle değildir.

Çünkü sevginin farklı ve birbirine zıt pek çok hükmü vardır. Söz konusu hükümleri ancak sevgiyle birlikte onlarda şekilden şekle girme gücüne sahip birisi kabul edebilir. Bu özellik de sadece kalpte vardır. Halden hale girmeyi Hakka izâfe etmek ise, **'Bana dua ettiğinde dua edenin duasına olumlu karşılık veririm', 'Siz bıkana kadar Allah Teâlâ bıkmaz'** ve **'Beni içinden zikredeni, içimden zikrederim'** gibi ifadelerde dile getirilen duruma benzer. Şeriatın bütünü ya da çoğu, bu bölümle ilgilidir.

Sevgi şarabı kâsede bulunan şeyin ta kendisidir. Kâsenin mazharın ta kendisi olduğunu açıklamıştık. Şarap mazharda zuhur eden iken içmek tecelli edenden tecelli edilen adına gerçekleşen şeydir. Özetle, bunu bilmelisin!

Seksen dokuzuncu kısım sona erdi, onu yüz on sekizinci soruyla doksanıncı kısım takip edecektir.

Seksen dokuzuncu Kısım; c.VI, Sh:421-429

ON ÜÇÜNCÜ SİFİR
[FÜTÛHÂT-I MEKKİYYE'NİN] DOKSANINICI KISMI
Rahman ve Rahim Olan Allah Teâlâ'nın Adıyla
YETMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM'ÜN DEVAMI

YÜZ ON SEKİZİNCİ SORU

Sevginin Kaynağı Neresidir? , Cevap:

Sevginin kaynağı, Hakk'ın el-Cemil ismindeki tecellisidir. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur: **'Allah Teâlâ güzeldir, güzeli sever.'** Bu, sahih bir hadistir. Böylece Allah Teâlâ, kendisini güzeli sevme özelliğiyle nitelemiştir. Allah Teâlâ âlemi sever ve dolayısıyla âlemden daha güzeli yoktur. Allah Teâlâ güzeldir ve güzellik özü gereği sevilir. **Öyleyse bütün âlem, Allah Teâlâ'yı sever. Allah Teâlâ'nın yaratmasının güzelliği, yaratıklara yayılmıştır ve âlem O'nun mazharıdır. O halde âlemdekilerin birbirini sevmesi, Allah Teâlâ'nın kendisinin sevmesinin bir esintisidir.** Çünkü sevgi, herhangi bir varlığın niteliğidir. Varlıkta da sadece Allah Teâlâ vardır. Celal ve cemal, Allah Teâlâ için kendiliğinde ve yaratışındaki zâtî bir niteliktir. Cemalin neticesi olan heybet ile celalin neticesi olan ünsiyet, Yaratan'ın değil, yaratılmışın iki niteliğidir. Ya da bunlar kendisiyle nitelenene ait değildir. Öyleyse, bir mevcut heybete kapılır ve ünsiyet edebilir. Hâlbuki Allah Teâlâ'dan başka mevcut yoktur. O halde eser, niteliğin kendisiyken, nitelik de kendisiyle nitelendiği esnada nitelenenden başka değildir. Aksine o, nitelenin kendisidir.

Dolayısıyla -eğer anladıysan-, Allah Teâlâ'dan başka ne seven ne sevilen vardır! Varlıkta sadece 'ilahi mertebe' vardır. Bu ise, O'nun zâtı, sıfat ve fiilleridir. Nitekim **'Allah Teâlâ'nın kelamı ilmi, ilmi ise**

zâtıdır' deriz. Çünkü Allah Teâlâ'nın zâtına ilave bir şeyin O'nda var olması ya da zâtı olmayan bir şeyin O'nda bulunup söz konusu şey olmaksızın O'nda bulunmayacak, aksine sadece onunla var olabilecek Halılığının kemali gibi bir hükmü Allah Teâlâ'ya vermesi mümkün değildir. Bunun nedeni, Allah Teâlâ'nın her şeyi bilmesidir. Zâtını övmek maksadıyla Allah Teâlâ bunu kendinden bildirmiş, aklî delil de bunu göstermiştir. Allah Teâlâ'nın zâtının zâtı olmayan bir şey ile kemale ermesi imkânsızdır. Aksi halde, Allah Teâlâ'nın zâtı şerefini başkasından kazanmış olurdu.

Allah Teâlâ'nın zâtını bilmesinden Allah Teâlâ'yı bilenler, akılların doğru fikirleri yönünden öğrenemedikleri şeyleri O'ndan öğrenir. Bu bilgi, sûfilerin hakkında **'aklın bilme yeteneğinin ardında'** dedikleri bilgidir. Allah Teâlâ kulu Hızır için şöyle der: **'Ona katımızdan bilgi öğrettik."** Başka bir ayette **'Ona beyanı öğrettik'** buyurur. Burada Allah Teâlâ, öğretim işini -düşünceye değil-kendisine tamlama yapmıştır. Buradan, fikrin üzerinde başka bir makam olduğunu öğrendik. Bu makam kula çeşidi şeylerle ilgili bilgi verir. Bir kısmı fikir gücüyle algılanabilirken bir kısmı, akıl fikir yönünden elde edemese de fikrin onaylayabileceği bilgilerdir. Bir kısmı ise fikrin -tanımlaması imkânsız olsa bile-onaylayabileceği bilgilerdir. Bir kısmı aklın 'fikir gücü' yönünden kabul edemeyeceği bilgilerdir. Bunların delillendirilmesi mümkün değildir. Akıl onları -doğru bir vakıa olarak-Hakk nezdinden öğrenir. Bunlardan imkânsız adı kaybolmadığı gibi imkânsızlık hükmü de -akla göre-ortadan kalkmaz.

Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur: **'Bilginin bir kısmı hazine gibidir. Onu sadece Allah Teâlâ'yı bilenler bilebilir. Onu dile getirdiklerinde ancak Allah Teâlâ ile aldananlar onu inkâr eder.'**

Söze gelen bilgi böyleyse, onların sahip olduğu söze gelmeyen bilgi hakkında ne dersin?

Her bilgi ibareye dökülemez, bunlar, (kişisel tecrübeye dayanan) zevk ilimleridir. Öyleyse akıldan daha bilgilisi olmadığı gibi akıldan daha cahili de yoktur! Akıl sürekli bilgi alır. O halde akıl, bilgisi bilinmeyen âlim iken (aynı zamanda) bilgisizliğinin sonu olmayan cahildir.

Onun **'Senin İçin' Olan Sevgisinin Şarabı Nedir Ki, Seni O'nu Sevmekten**

Sarhoş Etti? Cevap:

Tirmizi, burada **'senin için'** ve **'O'nun için'** kelimelerindeki edatı, sebeplilik anlamında kullanmış olabilir. Bu durumda sorunun cevabı sebeplilik bildirmediği durumdaki sorunun cevabından farklıdır. Bu durumda anlam şöyledir: Onun seni sevmesinin şarabı nedir ki, seni O'nu sevmekten sarhoş etti?

Birinci ve ikinci tarzdaki cevap (birbirinden) farklıdır.

Birinci yorumla şöyle cevap veririz: Tecellilerin başkalaşması, Hakk'ın şendeki zuhuru bakımından gerçekleşir. Hak, senden dolayı kendisini sevgiyle nitelemiştir. Bu tecelliden senin adına gerçekleşen bilgi, senin O'nu seven olman, yani O'ndan dolayı seven olmandan seni sarhoş eder. Bu durumda **sen O'ndan dolayı kimseyi sevmezken O senden dolayı sever.** Sen ortadan kalksan, O sevme özelliğiyle nitelenmezdi. Sen ise, yok olmazsın, dolayısıyla O'nun sevgiyle nitelenmesi de ezelidir. İşte bu, birinci ve İkincinin hak ettiği duruma göre aralarında ince ve kapalı bir fark olmakla birlikte, birinci ve ikinci tarzı kuşatacak cevaptır.

İkinci yönden vereceğimiz cevaba gelirsek, Hakk'ın seni sevmesinin şarabı, O'nun senin O'nu sevmeni sevmesidir. O'nu sevdiğinde ise -ki bu esnada O'nun seni sevmesinin şarabını içersin-senin O'nu sevmenin O'nun seni sevmesinin aynısı olduğunu öğrenirsin. O'nun sevgisi, O'nu sevmekten seni sarhoş eder. Bununla beraber, O'nu sevdiğinin farkındasındır, dolayısıyla ayrım yapamazsın. İşte bu, marifet tecellisidir. Öyleyse seven, hiçbir zaman ârif olamazken ârif de hiçbir zaman seven olamaz. Buradan, seven âriften ayrıldığı gibi mârifet de muhabbetten ayrışır.

Binaenaleyh Hakk'ın sana olan sevgisi, O'nu sevmekten seni sarhoş eder. Bu ise, şarap içeceğidir. İsra gecesi Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem onu içmiş olsaydı, hiç kuşkusuz ümmetinin geneli taşkın olurdu. O'nu sevmen ise, O'nun seni sevmesinden seni sarhoş etmez. Bu ise süt şarabıdır. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem İsra gecesi onu içmiştir. Böylelikle, Allah Teâlâ'nın yaratılmışları üzerinde yarattığı fıtrata göre hareket etmiş, ümmeti de, Peygamber'in zevki ve

içeceğinde hidayet bulmuştur -ki bu ilahi korunma ve sakınmadır-, Böylece ümmet, ayıklık ve sarhoşluk esnasında lehinde ve aleyhinde olan şeyleri öğrenmiştir.

Öyleyse O'nun seni sevmesinin şarabı, Hakk'ı sevmenin O'nun seni sevmesinden kaynaklandığını bilmendir.

Bu durumda Hakk, O'nu sevmekten seni habersiz bırakmıştır. Öyleyse sen, sevensin, (ama) seven değilsin. **'Atmadın, attığında, fakat Allah Teâlâ attı. Müminleri güzelce denemek için.'** Bu deneme, kendisinde gözüktüğü farklı makamlardaki denemedir. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemde bu deneme, düşmanların yüzüne toprak saçmakta görünmüştü. Bu bağlamda Allah Teâlâ Hz. Peygamber'in attığını söylemiş, sonra atma fiilini ondan olumsuzlamıştır. Tirmizi bunu **'sarhoşluk'** diye ifade etmişti, çünkü **sarhoş, akletmeyen (düşünmeyen) demektir.** Çünkü Tirmizi sarhoşlukta Ebu Hanife'nin mezhebindeydi. O, şeriatı Şâri'den öğrenmezden önce, esas itibarıyla Hanefi'ydi. Bu ise sarhoşluğun tanımında doğrudur. **Fakat içmeden kaynaklanan sarhoşluktan önce bir şey sarhoşta bulunmalıdır.** O da, neşe ve sevinçtir. Bu ise, sarhoşluğunu tanımında Ebu Hanife'den başkalarının benimsediği görüştür ki, doğru değildir. Bu konumdaki her sarhoş edici hakkında meşru hüküm düzenlenir. Neşenin öncelemediği herhangi bir şeyden sarhoş olursa, şeriatın dinî cezasına ya da hükmî herhangi bir hükmüne muhatap olmaz.

Seksen dokuzuncu Kısım; c.VII, Sh:15-18

ŞEYTAN ÜMİT KESMEDİ

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

İlk insanın yaratılırken söylediği ilk söz **'el-hamdülillah (hamd Allah Teâlâ'yadır)'** sözüdür. Bu ifade **'Onların son sözleri hamd Allah Teâlâ'yadır'** demektir' ayetinde belirtilir. Böylece âlem övgüyle ve hamd ile başlamış, yine onunla sona ermiştir. Hal böyleyken, ebedi bedbahdık nerede kalmıştır?

Hâşâ! Allah Teâlâ'yın gazabı rahmetini geçebilir mi?

Allah Teâlâ doğru sözlü olandır. Veya Allah Teâlâ genel rahmetini (belirli bir kesime tahsis ederek) daraltır mı?

Bu konuda bir hikâye vardır:

Sehl b. Abdullah et-Tüsteri, iblis ile bir araya gelmiş. İblis tartışmada ona şöyle demiş:

Allah Teâlâ 'Rahmetim her şeyi kuşatmıştır' buyurur. Ayetteki **'her' genellik ifade ederken 'şey' en belirsiz olandır. Ben de Allah Teâlâ'nın rahmetinden umut kesmiyorum.'** Sehl şöyle demiş:

'Önce şaşırdım, sonra kendi zannımca rahmetin sınırlılığını fark ederek İblis'e şöyle dedim: **'Ey İblis! Allah Teâlâ rahmetini 'Ben onu yazacağım' ayetiyle kayıtlar.'** İblis şöyle karşılık vermiş:

'Ey Sehl! Kayıtlama O'nun değil, senin sıfatındır.' Sehl şöyle demiştir:

'Buna karşılık bir cevap bulamadım.'

Yirmiyedinci Sifr, c.XIV, sh:44

SEMBOLLERİN ÇIKIŞINDAKI SIRLARDAN

Taht anlamındaki Arş'a gelince, Allah Teâlâ'nın bu Arş'ı omuzlarında taşıyan bir takım melekleri vardır. Onlar, bugün dört melektir, yarın (kıyamet günü) ise sekiz olacaktır. Bunun nedeni, taşımanın mahşere olmasıdır. Bu dört taşıyıcının suretleri hakkında İbn Meserre'nin görüşüne benzeyen bir ifade aktarılmıştır. Şöyle denilir:

Bu meleklerin ilki İNSAN, İkincisi ASLAN, üçüncüsü KARTAL, dördüncüsü BOĞA suretindedir.

Boğa, Samirî'nin görüp de Musa'nın ilâhı sandığı şeydir. Bu nedenle kavmi için bir buzağı yapmış ve şöyle demiştir: **'İşte bu sizin ve Musa'nın ilâhıdır.'** Hikâye meşhurdur.

Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.

On üçüncü kısım, c. I, Sh:433

MUCİZELER İLMİ

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı

Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Tikel ilim olan mucizeler ilmi nefsin bir kuvveti veya isimlerin özelliklerinden meydana gelmiş değildir. Çünkü asanın yılan haline gelmesi Hz. Musa'nın himmeti veya ona verilen isimlerin gücünden kaynaklansaydı, Hz. Musa aleyhisselâm **'geriye dönüp kaçmazdı.'** Buradan, aracılığıyla mucizelerin gerçekleştiği kimsenin bilmediği Hakk'ın ilminde bulunan bazı durumlar olduğunu anladık. Bu menzil, bir hile olmayışında peygamberlerin getirmiş olduğu şeye komşudur. Fakat onlar, peygamberlerin mucizeleri gibi değildir. **Çünkü peygamberlerin getirdikleri mucizeler hakkında bilgileri yoktur.** Bunlar, velilerin himmetleri veya nefislerinin gücü veya doğrulukları sayesinde ortaya çıkar. Bunlardan hangisini istersen söyleyebilirsin. Bu nedenle onlara keramet denilmiş, mucize veya sihir diye isimlendirilmemişlerdir.

Çünkü mucize, ya engellenerek veya –nefsin gücünün olmayışı ve isimlerin özelliklerinin dışında kalmasından dolayı–insanın gücünün yeteceği bir şey olmaması nedeniyle, yaratıkların benzerini yerine getirmekten aciz kaldığı şey demektir. Mucizeler, peygamberlerin ellerinde ortaya çıkar. Sihir ise, gerçekte doğru olmadığı halde, içinde doğruya dönük bir yön bulunan şeydir. Kelime, zamanla ilgili seher (vakti) kelimesinden türetilmiştir. Seher, ışık ve karanlığın karışımı demektir. Başka bir ifadeyle seher, kendisine sabah aydınlığı karıştığı için, ne gecedir ne de güneşin ışığı gözlere vurmadığı için gündüzdür. Sihir denilen şey de böyledir. Sihir, ne mutlaka geçersiz sayılıp yok olan bir şeydir. Çünkü göz belirli bir durumu algılamıştır ve bunda kuşku yoktur.

Aynı zamanda sihir, sırf gerçeklik de değildir. Böyle olsaydı, dışta varlığı olurdu. Çünkü gözün tanık olduğu ve görenin zannettiği gibi sihrin kendiliğinde varlığı yoktur.

Velilerin kerametleri ise, sihir kabilinden şeyler değildir. Çünkü kerametlerin kendiliklerinde varlıksal bir gerçeklikleri vardır. Fakat onlar, mucize de değildir. Çünkü keramet (mucizenin peygamberin bilgisinin ve himmet gücünün dışında gerçekleştiğini hesaba katarsak), bilgi ve himmet gücüne dayanarak meydana gelir.

Yirmibirinci Kısım, c.II, sh: 221

Bazı insanların kalbine ağır gelen siyahlık ve taşlaşma sebep olan "HACER-İ ESVED"

İnanç ve iman bahsinde bazen aklın açıklayamadığı konular bulunur. Bunlar aslında imanı düzeydeki manevî halin tartılmasında imtihan olarak vazedilmiş hususlardır. Bu nedenle Kâbe'yi dönmek, Hacer-i esved-i öpmek, şeytanı taşlamak gibi hükümleri bulunan Hacc ibadeti diğer ibadetlere kıyasla aklın daraldığı ve bunaldığı ibadetlerdendir. İnsanın ömründe bir kere yapması farz olan bu ibadetin bir dönüm noktası olmasına sebep oluşu, temelinde bu tür ritüellerin yer alması neden oluyor. [Haccdan sonra bu kişi çok değişti..] Hacc en çok tevili olan ibadet olmuştur. Hacc için ne söylenilse bir o kadar az iken, yoksa o kadar da çok mu denilecek tereddütleri barındırarak, kulun son imtihanı durumuna dönüşmüştür. Genelde insanların ihtiyarlığa kadar bıraktığı bu ibadet İslâmın en son farzlarındandır. *Sapıtmanın arefesinde olan insanlar bu ibadet yüzünden ayakları kaymış, inançlarını yitirmiştir. Hacc bir ayıklama potasıdır.*

İhramcızâde İsmail Hakkı

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Hacer-i Esved'e Secde Etmek

el-Bezzar, Cafer b. Abdullah b. el-Mahzuni'nin şöyle dediğini aktarır: 'Muhammed b. Abbas b. Cafer, Hacer'i öpmüş, sonra secde etmişti. Ona **'ne yapıyorsun?'** dedim. **'Dayın İbn Abbas'ın Hacer'i öpüp sonra secde ettiğini** gördüm' diye karşılık verdi. Sonra şöyle ekledi: **'Ömer'in Hacer'i öptüğünü, sonra da ona secde ettiğini gördüm.'** Başka bir rivayette, '**Peygamberin Hacer'i öpüp ona secde ettiğini gördüm'** demiştir.

Hacer (taş, hacer-i esved) yeryüzü kaynaklıdır ve Allah Teâlâ yeryüzünü **'zelil ve hor'** yapmıştır. Zelil horlukta aşırılığı bildiren bir kalıptır, çünkü kelimenin geldiği feûl (zelûl) kalıbı Arapça'da mübalağa bildirir. Şair şöyle der:

Kılıcın ucuyla köklerinden vurulmuş halde

Yeryüzüne –mübalağa kalıbında–zillet verilmiştir, çünkü zelil kimseler ki onlar Allah Teâlâ'nın kullarıdır onun omuzlarında, yani üzerinde yürümekle memurdur. Hor bir kimsenin temas ettiği şey, kendisine temas edenden daha zelildir. **Allah Teâlâ bu horlukta yeryüzünün kırıklığını secdeyle yüzlerin ona sürülmesiyle giderdi. Yüzler insan bedenindeki en şerefli organlardır. Taş da yerdendir.** Öyleyse bu kırıldık ona da eşlik eder, çünkü o, yüzlerin ve alınların secde ettiği yerdir. Bu sayede yerin ve taşın kırıldığı onarılır. **Allah Teâlâ, topraktan ayrılmış ve kırıklık duygusu içindeyken taşa secdeyi emretti.** Bu secdeyle taşın da onarandan bir payı olur. Çünkü o, ilgi gösterilen bir taştır ve Allah Teâlâ'ya nispet edilen 'sağ el' olması nedeniyle de öpülmüştür. Öyleyse onun öpülmesi biat etmek amacı taşır. **'Sana biat edenler Allah Teâlâ'ya biat etmiştir.'** Taşa secde etmenin sebebi budur.

Hacer-i Esved'in Siyahlığı

Tirmizi, İbn Abbas'ın şöyle dediğini aktarır: Hz. Peygamber şöyle der: **'Hacer-i esved cennetten sütten daha beyaz bir halde inmişti. Âdemoğlunun günahları onu karartmıştır.'** Ebu İsa şöyle der: Hadis, hasen-sahih hadistir.

Âdem'in hatası olmasaydı, dünyada efendiliği ortaya çıkmayacaktı. Hata Âdem'i efendi yapan ve ona seçilmişliği kazandıran şeydir (İbn Arabi burada siyah anlamındaki sevd ile efendi anlamındaki seyd kelimeleri arasında anlam ilişkisi kurmaktadır.) Öyleyse Âdem'in hatası nedeniyle cennetten çıkması, onun efendiliğini ortaya çıkartmak içindi. Hacer-i esved cennetten çıkarken beyaz idi. Cennete döndüğünde de, sayesinde başkalarından farklılaştığı ve Hakka yakınlık elbisesinin üzerinde göründüğü bir izin onun üzerinde kalması gerekir. Allah Teâlâ onu 'Hakkın sağ eli' konumuna yerleştirmiştir. Söz konusu el Allah Teâlâ'nın kendisini yaratırken Âdem'in çamurunu yoğurduğu eldir. **'Âdemoğullarının hataları onu karartmıştır.'** Başka bir ifadeyle, onu öperek kendisini **'efendi'** haline getirmişlerdir.

Renkler arasında efendiliği gösteren renk, siyahtır. Allah Teâlâ Hacer-i esvede siyah rengi giydirmiştir. Bunun amacı, Âdem'i efendi yaptığı gibi, dünyaya çıkışıyla onu da efendi yaptığını öğretmektir. Âdem'in

yeryüzüne inişi -uzaklaşma değil-halife olmak demekti. Hz. Peygamber, Hacer-i esved'in siyahlaşmasını Âdemoğullarının hatalarıyla ilişkilendirmiştir. Nitekim Âdem'in efendiliği ve seçilmesi de onun hatasıyla gerçekleşmiştir. Başka bir ifadeyle hataları sebebiyle Âdemoğullarına bu taşa secde edip onu öpmeleri ve kendisiyle teberrük etmeleri emredildi. Bütün bunlar, hatalarına karşı insanlar için bir kefarettir. Hacer-i esvedin efendiliği bu nedenle ortaya çıktı. **'Âdemoğullarının hatası Hacer-i esvedi kararttı'** sözünün anlamı budur. Yani onu efendi yaptılar. Siyah renk, bu anlama delil yapıldı. Öyleyse bu, Âdemoğulları hakkında bir kınama değil, övgüdür.

Adem (aleyhisselâm) ile melekler arasında geçen hâdiseye balcınız! Allah Teâlâ önce meleklere Adem'in yeryüzünde halife olduğunu söylemiş, melekler Adem hakkında bilinen sözlerini söylemişlerdir. Böylece kendilerini üstün görüp bu göreve Âdem'den daha layık olduklarını iddia etmiş, düşüncelerini Allah Teâlâ'nın bu konudaki bilgisinden üstün tutmuşlardı. Onların bu davranışı, Âdemoğullarının hatalarının yerini aldığı gibi Âdem'in meleklere efendi olmasının da sebebi olmuştur. Âdem'in efendiliği ortaya çıksın diye de meleklere kendisine secde etmek emredildi.

Mutlu, başkasından öğüt alan kimsedir. Akıllı ise, kullarında uyguladığı hükümlerinde Allah Teâlâ'ya itiraz etmeyen kişidir. Bu yönüyle akıllı insan, arzusunun hükmüne uymayacağı gibi yönettiği kimselere de arzusunun hükmüne göre davranmaz. Bu konularda Allah Teâlâ'nın bir hükmü ve idaresi vardır. Çünkü Allah Teâlâ duymayı, itaat etmeyi ve **'yöneticilere itiraz etmemeyi'** emretti. Allah Teâlâ bunu bir emir yapmıştır, çünkü hükümdarın adil olması, hem bizim hem onun lehinedir; zalim olması ise, bizim lehimize, onun aleyhinedir. Öyleyse biz, her iki durumda da kârdayız ve mutluyuz. Allah Teâlâ, bizi mutlu yaptıktan sonra kullarında yarattıklarında yaptığı işler bize bir zarar vermez.

Yönetici ve hükümdarlarımızın işledikleri haksızlıklardan söz edersek, onların zulümleri nedeniyle elde ettiğimiz sevap ortadan kalkar. Aynı zamanda, düşüncemizi bu konudaki fiiline yeğlediğimiz için Allah

Teâlâ'ya karşı saygısızlık yapmış oluruz. Çünkü yöneticilerin zulümlerinde lehimize olan şey, hiç kuşkusuz, uhrevî bir paydır. Halbuki bu davranışımızla kendimizi ondan mahrum bırakırız. Nefsini ahiret ödülünden mahrum bırakan kişi ise, başarısızlığa uğrayandır. Yöneticilerin adaletinde lehimize olan pay, dünyevîdir. Dünya ise fani ve geçicidir. **Öyleyse biz, gafletin bizi kuşatması nedeniyle, farkında olmaksızın dünya payını ahiret payına tercih etmekle geçici bir sevinç elde ettik.** Öyleyse bu davranışımızla dünya malını isteyenlerden oluruz. Nitekim Hz. Peygamberin **'hükümdarların adil olmaları onların lehinedir'** sözündeki pay da, uhrevidir. Halbuki hükümdarlar yaptıkları zulümle bu paylarını değersizleştirmişlerdir. Zulmün vebali ise onlara döner.

Müslüman Allah Teâlâ'ya teslim olan, tevekkül eden ve bütün işlerin Allah Teâlâ'nın hükmünde olduğunu gören kimsedir. Bu nedenle de, sadece karşı çıkması emredilen işe karşı çıkar ve bu karşı çıkma ibadet olur. İtiraz yerinde susarsa, susması gereken yerde itiraz eden kimse gibi olur. Allah Teâlâ, bizi adalet ile hükmeden ve ona göre adil davranan saygılı kullarından etsin!

Yetmişüçüncü Kısım,c. VI, sh:62-65

Kıyamet Günü Hacer-i Esved'in Tanıklığı

Tirmizî, İbn Abbas'ın şöyle dediğini aktarır: Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem Hacer hakkında şöyle demiştir: **'Allah Teâlâ'ya yemin olsun ki, Allah Teâlâ onu kıyamet günü diriltecektir. Kendileriyle gördüğü iki gözü, kendisiyle konuştuğu bir dili olacaktır. Böylece, Hakk üzere ona temas edenler için tanıklık edecektir.'**

Kur'an-ı Kerim'deki garip ifadelerden birisi, alâ (üzerinde) edatının lam (için) anlamında kullanılmasıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: 'Allah Teâlâ'dan başkası adına (alâ nusub) kesilen Kast edilen başkası için kesilen kurbandır. Çünkü aleyhte tanıklık, razı olmayacağın bir şeyle yapılır. Çünkü aleyhinde tanıklık yapılan kimse bu tanıklığı kabul edip inkâr etmezse, itirafı nedeniyle bir zarar umabilir. Burada 'alâ' edatını kendi anlamında almak gerekir. Her edat da böyle yorumlanmalıdır. Hal karinesi olmaksızın hiçbir edat asıl anlamından çıkartılmamalıdır. Aynı şekilde, buradaki 'alâ' edatını kendi anlamından çıkartıp onu

'için' anlamında yorumlayan kimse de böyle yapmıştır. Bu kişi, hal karinesini şunda bulmuştur: Hz. Peygamber bu hadisiyle Hacer-i esved'e dokunmamızı yüceltmiş ve inanarak ona temas ettiğimizde bizim adımıza büyük bir hayrın gerçekleşeceğini kast etmiştir. Bu yorum **'Hakk üzere'** sözünden çıkar. Kast edilen, dince belirlenmiş haktır. Çünkü Hacer-i esved, bu imana sahip her ümmetin temas etmesi için, öpülmek ve dokunulmak üzere konulmuş Allah Teâlâ'nın sağ elidir. Bu nedenle chak' sözü belirsiz gelmiş, belirlilik takısı almamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Herkes için bir yol ve yöntem belirledik.'** Burada da belirsiz gelmiştir. Öyleyse, bütün şeriatler haktır. Hacer-i esved'e 'Hakk üzere' dokunan kimse, Hacer-i esved'in onun hakkında yapacağı mümin olduğuyla ilgili tanıklığın kapsamına girer. Hangi dinde ve hangi şeriade olursa olsun, aynıdır.

'Alâ' edatını kendi anlamında bırakmak da mümkündür ki, bu daha doğrudur. Çünkü burada 'hale' kelimesi belirsiz gelse bile, anlamı belirlidir. Belirsiz gelmesi, her şeye yayılmasından kaynaklanır. Öyleyse var olan ve varlıkla nitelenen her şeye, Hakk eşlik eder. Allah Teâlâ **'Her nerede olursanız, O sizinle beraberdir'** buyurdu. Her nerede olursak olalım, Hakk varlık ve oluş bakımından münezzeh ve kendisine layık bir halde, bizimle beraberdir. **Biz, var olan bir şeyiz; bâtıl yokluk; Hakk ise varlıktır.**

Hacer-i esved Allah Teâlâ'nın sağ eli, dokunulma ve öpülme yeri sayıldığı için, kulluğumuz gereği olarak, onu öpmemiz gerekir. Onu öperken, Hakkın bizim görmemiz, işitmemiz ve bizdeki gerçek fail olduğunu düşünmemeliyiz. Çünkü böyle bir müşahede içinde olursak, Hakk kendi sağ elini öpmüş, kendi sağ eline temas etmiş olur. Sağ el, Hacer'dir. Bir şey kendi kendine temas etmez. **Âdem (aleyhisselâm) Rabbinin sağ elini seçmiştir. Rabbinin her iki elinin mübarek sağ el olduğunu bildiği halde, yine de sağ eli seçmiştir.** Kul kıyamet günü Hacer'e dokunma ağacının meyvesini devşirmek isterse, ona şöyle denilir: **'Sen Hacer'e dokunmadın, Hakk kendi eliyle kendisine dokundu.'** Sonra Hacer-i esved getirilir ve 'bu adamı tanıyor musun?' diye sorulur. Hacer **'evet'** der. Ona **'sana teması hakkında nasıl tanıklık edersin?'** diye sorulur. Şöyle karşılık verir: **'Bana kendi kulluğuyla değil,**

Senin vasıtanla temas etti.' Bunun üzerine kula **'Bu tanıklık sayesinde Hacer'e dokunmanın senin vasıtanla değil, Hakk ile olduğunu öğrendin.'** Bu esnada tanıklık, insanın lehine değil, aleyhine gerçekleşir. Artık onun talep edeceği bir şey kalmaz. Şâri', işin kendiliğinde bulunduğu durumu bize bildirmiştir ki, kul olarak ve bu ibadede yükümlü-mecbur kimseler olarak Hacer-i esved'e temas edelim. Nitekim Ömer b. Hattab böyle yapmıştı.

Şöyle sorulabilir. Hz. Peygamber Rıdvan biatinde kendi elini diğer elinin üzerine koyarak, biat etmiş ve şöyle demişti: **'Bu, Osman adınadır.'** Osman ise o biatte yoktu. Kul da Hakk vasıtasıyla Hacer'e temas ettiğinde, Hakk sağ eliyle sağ eline temas etmiş demektir. Çünkü Hakkın her iki eli de sağ eldir ve bu temas **'Hakk üzere'** ona temas eden kul adına yapılmıştır. Kul da, bunun ürününü kıyamet günü devşirir. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem **'bu el Osman içindir'** demişti. Bu yorumda kulun mazereti, müşahede halinin otoritesinin onu etkisi altına almasıdır. Çünkü kul, dış varlıklarda Allah Teâlâ'dan başkasını müşahede etmemiştir.

Bu soruya şöyle karşılık veririz: Hz. Peygamber'in kendi eliyle diğer eline temas etmesiyle aynı şeyin Allah Teâlâ için düşünülememesi arasındaki fark şudur: İki benzer arasında ilişki geçerlidir. Peygamber ile Osman'ı birleştiren şey, kulluk ve yaratılışın hakikati demek olan insanlık hakikatidir. Bu nedenle Hz. Peygamber Osman adına vekil olabilmiş, her biri diğerinin yerini alabilmiştir, ikinci ayırıcı ise, biat ettiği elin Allah Teâlâ'nın eli olmasıdır. Böylece sahabe, elleriyle o ele biat etmişlerdir. Dokunulan şey Allah Teâlâ'nın eli, dokunan ise, yine Allah Teâlâ'nın elidir. Allah Teâlâ ile kullar arasında bir ilişki yok iken burada bir ilişki vardır.

Şöyle sorulabilir: Burada ilişki, insanın 'ilahi sûrete' göre yaratılmış olmasıdır ve bu nedenle insanın Allah Teâlâ'nın isimleriyle ahi aklanması mümkün olabilmiştir. Bu soruya şöyle yanıt verebiliriz: Sûrete gelirsek onu inkâr etmeyiz. Ahlâklanmadan söz edersek, onu da inkâr etmeyiz. Fakat burada (hacer-i esved'e) temas kula izâfe edilmiş, teması ise Hakk vasıtasıyla yaptığı düşünülmüştür. **Gerçekte temastan başka bir şey yoktur ve o Hakk vasıtasıyla gerçekleşmiştir.**

Öyleyse Hakk, temas etmiştir. Sûret, hiç kuşkusuz, Hakkın aynı değildir, çünkü sûret Hakk'ın aynı olsaydı **'Adem'i kendi sûretine göre yarattı'** **denilmezdi.** Bu noktada **'Hakk kulun işitmesi görmesi ve eli olur.'** Burada duyan bakan ya da herhangi bir fiilin faili olması yönünden o Hakkın aynıdır. Başka bir ifadeyle kul, bu esnada oluşta bir etkisi, hükmü ve hali olan niteliğin aynıdır.

Kardeşim! Hepsi güzel haller olsa bile, hacer-i esved'e dokunurken hangi halde olacağını seç! Hepsi güzel haller olsa bile aralarında açık bir fark vardır. Alâ ('e, üstüne) edatını kendi bağlamından çıkartmak sıradan insanlar adına daha uygun, anlamında bırakmak ise seçkinler için uygun yorumdur. Büyüklerimiz, her iki yorumla Hacer'e temas edenlerdir; bir (yandan) Hakk vasıtasıyla ona temas ederlerken bir de kulluk bakımından ona temas ederler. Böylece iki niteliği birleştirir, iki ödül elde eder, kıyamet günü Hacer onun lehinde ve aleyhinde tanıklık eder. Nitekim büyük insanlar, Hakk'tan Hakk'a sülük eder.

Makamın Ardında Namaz

Ebu Davud, Abdullah b. Ebi Evfa'dan şöyle bir hadis aktarır: **'Hz. Peygamber umre yapmış, Kâbeyi tavaf etmiş ve makamın ardında namaz kılmıştır.'**

Allah Teâlâ İbrahim'in makamını namazgah edinmemizi emretmiştir. Bunun bâtını yorumunu, daha önce belirtmiştik. Namaz kılarken ondan habersiz kalmayalım diye, o namazgâhı görebileceğimiz şekilde önümüze aldık. Böylece onu görmek, içinde değilsek bile o makamı elde etmeyi Allah Teâlâ'dan istemeyi hatırlatır. Onu görmek bizim halimiz ise, bu kez, Allah Teâlâ'dan o makamın sürekliliğini ve bizim o halde kalmamızı istemeyi hatırlatır. Her iki durumda da, onun ardında bulunmamız gerekir. Bunun amacı, onu ardımıza atarak -kendisini görmediğimiz için de hatırlamayanlardan olmam azı sağlamaktır.

Yetmişüçüncü Kısım, c. VI, sh:66-69

ALLAH TEÂLÂ'NIN SEÇTİĞİ ŞEYLER

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Zeki insanın amelinin gayesi, asli bir nübüvvet olmalıdır, feri değil! Çünkü seçimlerde onun ihtiyarı olsa bile, işler gerçekte seçimi kabul etmez. Hakk bütün varlıklarda böyle yapmıştır. **Allah Teâlâ her cins içinde bir şeyi seçmiştir.**

> ***Güzel isimlerden Allah Teâlâ ismini seçmiş, insanlardan peygamberleri, kulların içinden melekleri, feleklerden Arş'ı, rükünlerden suyu, aylardan Ramazan'ı, ibadetlerden orucu, devirlerden Peygamber Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin devrini, haftanın günlerinden Cuma gününü, gecelerden Kadir gecesini, amellerden de farzı seçmiştir.***

Allah Teâlâ, sayılardan doksan dokuzu, diyarlardan cenneti, cennetteki mutluluk hallerinden görmeyi, hallerden rızayı, zikirlerden **'Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur'** zikrini (kelime-i tevhid), kelamdan Kuran'ı, surelerden Yasin'i, ayetlerden Ayete'l-Kürsi'yi, mufassalın kısalarından **'Allah Teâlâ birdir (ihlas)'** ayetini, zamanların dualarından Arefe günü duasını, bineklerden Burak'ı, meleklerden Ruh'u, renklerden beyazı, olgulardan bir araya gelişi, insandan kalbi, taşlardan Hacer-i evsedi, evlerden Beyt-i mamuru, ağaçlardan Sidre'yi, kadınlardan Meryem ve Asiye'yi, erkeklerden Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi seçti. Yıldızlardan güneşi, hareketlerden doğru hareketi, yasalardan indirilmiş şeriatı, kanıtlardan varlık kanıtını (burhan), suretlerden Âdem'in suretini seçmiş ve onu ilahi surete göre izhar etmiştir.

Allah Teâlâ, nurlarda görmeye vesile olan ışığı, iki zıttan ispatı, iki çelişikten varlığı seçmiştir. Allah Teâlâ, rahmeti gazaba seçmiş, namazın hallerinden secdeyi, sözlerinden Allah Teâlâ'yı zikri seçmiştir. Allah Teâlâ irade sınıflarından niyeti seçmiştir. Bu nedenle niyet, âlemin kabul ve reddinde hükümrandır. 'Herkes için niyetlendiği vardır.' Amel edenden başkasını ise sevapta ve ziyadesinde amel edene katarsın.

> Allah Teâlâ'nın namazın sözlerinden 'Allah Teâlâ' zikrini seçmesine gelirsek,

çünkü Allah Teâlâ'yı zikretmek namazdaki en büyük unsurdur. Allah Teâlâ böyle buyurdu: **'Namaz taşkınlık ve kötülükten alıkoyar. Allah Teâlâ'yı zikretmek ise daha büyüktür.'** Namaz bir münacattır. Allah Teâlâ'yı zikreden ise, Hakk ile oturandır. Kul Hakk'ı zikrederse, Hakk onun dili olur. Namazın fiillerinden secdeyi seçmesine gelirsek, bunun nedeni, secdede şeytandan korunmadır. Şeytan namazın fiillerinde özellikle secdede insandan uzaklaşır. Çünkü secdesizlik şeytanın hatasıydı. Secde esnasında şeytan ağlar, üzülür ve pişman olur. Pişmanlık, tövbedir ve bu kadarlık bir tövbenin de kabul edilmesi gerekir. Allah Teâlâ, ısrarla tövbe edenleri sever. Secdeden kalkınca şeytan tekrar saptırmaya başlar.

Allah Teâlâ gazaba karşı rahmeti seçti.

Rahmetin fiili minnetle gerçekleşir ve zorunlulukla faildir. Rahmet her şeyi kuşattı. Gazap da rahmetin kuşattıklarından biridir. Rahmet ile katışık olmayan saf gazap yoktur. Rahmete ise gazap katışmaz. **'Gazabım bir insana helal olursa o, düşer (yıkılıp gider).'** Böylece gazabı düşme özelliğiyle nitelemiştir. Gazap düşünce rahmete yuvarlanır, rahmet de kendisini kuşatır ve içerir. Dolayısıyla gazap rahmete düşebilir ve gazaptaki rahmet vasıtasıyla düşmüştür (düşmek de rahmetin bir sonucudur). Binaenaleyh gazabın düşmesini sağlayan şey, rahmettir ve saf rahmet, bu sayede gazabı kabul eder. Gazaptaki rahmet, tıpkı içimi nahoş ilaçtaki rahmete benzer. Hasta -nahoş olsa bile-onu içer. Onda gizli bir rahmet vardır ve bu nedenle insan hasta olunca nahoş ilacı içmiş, gizli rahmet de hastayı iyileştirmiştir. Bu ise saf rahmettir. Bu nedenle ahirette rahmete ve onun hükmüne ulaşılır. Cehennemlikler ateşten çıkmasa bile onların da ateşte bir nimeti olacaktır. **'Allah Teâlâ her şeye kadirdir.'** Allah Teâlâ'nın dünyada ateşte yarattığı yarar ve rahata bakınız! Allah Teâlâ'nın dünya hayatında bazı hastalıklara karşı ateşte yarattığı 'tütsüleme' yönteminden başka bir şey olmasaydı, bu bile yeterli bir kanıt olabilirdi. Çünkü tütsüleme ilaçların en keskinidir. Etkisinin gücü nedeniyle de tevekküle zarar verir. Gerçekte o, eş-Şafı ve el-Muafı isimlerinin yerini alır. Bu nedenle ilahi gayret, bu yöntemi kullananın tevekkül sahibi olmadığı hükmünü verir.

Allah Teâlâ iki zıttan varlığı tercih etti,

çünkü varlık O'nun niteliğidir. Allah Teâlâ mümkünler için de kendi niteliğini tercih etti. Ancak bu olabilirdi zaten, çünkü Allah Teâlâ iktidar sahibidir. İktidardan ise varlık meydana gelir. **'Allah Teâlâ dilerse sizi götürür, başkasını getirir'** der. İktidar varlıkta diretmiştir. İrade ise yok etmeyle ilgilidir. Bu durumda onun adı, el-Mani'dir. Men etmek yokluktur.

Allah Teâlâ (olumsuzlamaya karşı) ispatı tercih etti.

İspat kendisine 'ol' denilen şeyin ta kendisidir. O şey yoklukta iken Allah Teâlâ onun adına ispatı olumsuzlamaya tercih etti. O şey de yokluk halinde mümkün olmayı sürdürür. Bu husus, yokluk halindeki tercihle ilgili ince bir meseledir. Mümkün kendisindeki bu zâtî yoksunluk nedeniyle –Hale kendisinden bunu istediğinde–varlığı kabul etmiş ve üzerinde bulunduğu ispat hükmü nedeniyle hızla varlığa koşmuştur.

Nurların arasından seçilen ışığa gelirsek, nurlar perdelerdir.

Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem perde nurları hakkında **'Nur idi, nasıl gerebilirim ki?'** demiştir. Sonra Allah Teâlâ, kendisi nur iken, görmeyi vaat etmiştir. Hakk'ın kendisinde kullarına gözüktüğü nurun bu perde nurlarının arasından seçilmiş olması gerekir. Perde nurlarına örnek olarak, mutlak birlik, izzet, kibir ve azamet nurlarını verebiliriz. Bütün bunlar, göz (algısından) yüksek iken hükümleri kalpte kalır. Onların kalkmasıyla Hale görülürken hükümlerinin kalpte kalmasıyla kullar görme esnasında kendilerinden geçer. Bu olmasaydı, Hakk'ı müşahede esnasında kendilerini görürlerdi.

Allah Teâlâ Adem'in suretini tercih etti,

çünkü Allah Teâlâ onu kendi suretine göre yaratmış, böylece bütün güzel isimlerini ona vermiştir. Bu isimlerin gücüyle de, kendisine teklif edilen emaneti üstlenebilmiştir. Bu hakikatin gereği ise, emaneti ehline ulaştırmaktır. Gökler, yerler, dağlar o emaneti taşımaktan çekinmiş, insan ise onu üstlenmiştir. İnsan –onu taşımasaydı– 'zalim' ve cahildir. **Çünkü Allah Teâlâ'yı bilmek, O'nu bilmemek demektir.**

‘İdraksizliği idrak, idraktir.’ İnsan bilinmeyen birisi bulunduğunu öğrendiğinde, bilmiş sayılır. Bu ise, bilinmeyenin olduğunu bilmektir. Bilginin konusu ise O’nu bilmemektir.

Allah Teâlâ cedel ve diğer kanıtların arasından varlık kanıtını seçti.

Bu kanıt, gerçeğin sübutunu tam olarak bilmeyi ve hasmın kanıtını geçersiz kılmayı sağlar. Cedelci kanıtların bu gücü yoktur. Onlar, bazen gerçek olmasalar bile, sadece hasmın kanıtını geçersizleştirir. Bir hayrete yol açan sofist kanıt ise, metafizik bilgide bir açıdan cedelci kanıtlardan daha çok varlık kanıtlarına yakındır.

Allah Teâlâ indirilmiş şeriatı seçti.

Bunun nedeni, onda ahiret hayatını ve dünya yararlarını genel anlamda içermesidir. Dünya hayatındaki iyiliğin sürekliliği için konulmuş akli yasalar ise Allah Teâlâ’ya yaklaşmayı sağlayıcı özelliklerden yoksundur. Onlar, amellerin kabulü, derecelerin yükseltilmesi ve cennet ve cehennemlerin ispatıyla ilgili değildir. Bütün bunları Allah Teâlâ nezdinden indirilmiş şeriatlar ifade edebilir. Allah Teâlâ’nın kendilerine yazmadığı ibadetler geliştirip onlara Allah Teâlâ’nın rızasını kazanmak amacıyla hakkıyla riayet edenler, Allah Teâlâ nezdinden indirilmiş bir şeriat sahipleridir. Onlar bu şeriat içinde iyi adetler ortaya koymuşlardır. Bu adetler, kendilerine indirilmiş şeriata göre Şâri’nin yasasına uygundur ve onlara bu adetleri ortaya koyma izni veren Şâri’dir. Akli yasalar ise bu insanların yaptığı bu adetler değildir. Bu nedenle onlar için bir sevap belirlenmiştir.

Allah Teâlâ’nın doğru hareketi tercihine gelirsek, Allah Teâlâ -kendi hakkında belirttiği gibi-doğru yol üzerindedir.

Allah Teâlâ’nın suretine, göre yarattığı insanı da bu yola tahsis etmiştir. Mutlu, kıyamet günü bu yolda haşredilecektir. Öyleyse dünya ve ahirette bu yol insana özgüdür, çünkü günahkârlar gerisin geri harekete göre diriltilecektir. Allah Teâlâ günah-kârlar hakkında şöyle der: **‘Görsen ki, günahkârlar Rablerinin nezdinde başlarını öne eğmiştir** **Yatay-eğik hareket ise, hayvanlara özgüdür. Bu nedenle dikey hareket, Allah Teâlâ’nın ilahi surette yarattığı insana aittir.** Söz

konusu varlık, dünya ve ahirette bu niteliğin sahibi olan insan-ı kâmildir. Bu nedenle Allah Teâlâ Âdem'i bu surete tahsis etti. Çünkü insan, bu doğrusal hareketin üzerinde-baki kalan mutluluk ehlidir ve bu nedenle onu 'halife' diye isimlendirdi.

Allah Teâlâ güneşi seçmiştir, çünkü güneş bütün ulvî ve süflî aydınlık yıldızlara yardım eder.

Bu nedenle İbrahim Peygamber, 'Bu en büyüktür' demişti. İki yaklaşıma göre güneş, Kürenin kalbine tahsis edilmiştir. Burası, dördüncü göktür ve İdris (aleyhisselâm) oradadır. Allah Teâlâ İdris'i yüksek bir mekâna yükselttiğini bildirmiştir. Bu mekânın yüksek olması, feleklerin kalbi olmasından kaynaklanır. Dördüncü gök, mertebece (mekanet) yüksektir. Onun üzerinde olan ise -dördüncü gök altında olsa bile-mesafe bakımından ve başlarımıza nispetle yüksektir. Güneş doğumu ve batımıyla gece ve gündüzü oluşturur. Allah Teâlâ o ikisi için iki perde yarattı ki, bu, 'nikâh' demektir. Gecenin gündüze girmesi, türeyenlerin varlıklarının ortaya çıkmasını sağlar. Allah Teâlâ'nın gece ve gündüzde yarattığı yaratıklar, bu girme ve gizlenmeden doğar. Allah Teâlâ bu varlıklardan her biri adına güneşin hareketinden gizli bir talep yaratmıştır. Bu talep, varlıkları o talepten ortaya çıkartmayı amaçlar.

Allah Teâlâ'nın Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi seçmesinin nedeni ise,

diğer insan mizaçlarından ayrı olarak, onun mizacının gerektirdiği kemal ve itidaldir. Bu mizaç sayesinde Hz. Peygamber, 'Âdem henüz toprak ve su arasındayken peygamberliğini görmüştür. Bu esnada Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin parçaları, unsurdan oluşan türeyenlerde dağınık bir haldeydi. Bu konu, Misak ayetinde dile getirilen hususu bilenlerin kavrayabileceği ince bir meseledir. Allah Teâlâ kendilerini kendilerine tanık tutarak **'Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?'** diye sorduğunda, Âdemoğullarını Âdem'in sırtından çıkartmış, onlar da 'Evet' demişti. Sözü edilen şey insanların üzerinde doğdukları fıtrat iken sonuçta insanlar da ona varır. Bu toplama hakkında Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle der: **'Ruhlar**

sıralı askerlerdir.' Allah Teâlâ onları toplayınca, suretlenme mertebesinde toplamıştır. Onlardan yüz yüze gelmiş olanlar, burada birbirlerini tanır. Orada sırt sırta gelenler ise, burada birbirlerini tanımaz. Orada yüzü başkasının sırtına dönük olanlar ya da bir yanına dönmüş olanlar da, burada aynı şekilde davranır. Bu konuda şu dizeleri söyledim:

Kalpler sıralı askerlerdir .

Toplanma mertebesinde, gözüken ve ayrılan

Orada tanışmış olanlar birbiriyle uzlaşır

Birbirini tanımayanlar ise burada ayrı düşer

Ahirette herkes bu tanıklığı onaylayacak ve inkâr etmeyecek, kendi adına Rablik iddiasında bulunmayacaktır. Allah Teâlâ şöyle der: **'O gün uyanlar, uyduklarından uzaklaşacaktır.'** Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem, en büyük ilahi tecelligâh olmuştur ve **'Bu sayede öncekilerin ve sonrakilerin bilgisini öğrenmiştir'.** Öncekilerin bilgisinin bir yönü, Âdem'in isimleri öğrenmesiydi. Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme ise 'cevamiü'l-kelim' verilmiştir. Allah Teâlâ'nın kelimeleri tükenmez. O, kıyamet günü bütün yaratıklar üzerinde efendi olacak; melek, resul, nebi, velî ve müminler gibi şefaatçilerin şefaat etmeleri için şefaat edecektir. Görülen günde makam-ı mahmud Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve selleme aittir.

Allah Teâlâ kadınlar içinden Meryem ve Asiye'yi seçti.

Bu durum, o ikisinin erkeklere ait kemale katılmaları demektir. Bununla beraber erkeklerin kadınlar üzerinde bir derecesi vardır ve bu derece gerçektir, kaybolmaz.

Allah Teâlâ ağaçların içinden Sidre'yi seçti.

Sidre, kulların amellerinin ulaştığı yer ve ayrım mekânıdır. Amellerin suretleri onun altında kalır. Allah Teâlâ onları nurlardan -Ki amellerin nurlarıdır-diledikleriyle örter ve dolayısıyla kimse onları niteleyemez. Daha önce de söylediğimiz gibi bu nurlar, amellerin nurlarıdır ve amellerin suretlerinden ortaya çıkar. Böylelikle amelleri gizler, kimse

onları betimleyemez. Eşyayı betimlemek, sınırlamak ve temyiz etmek demektir. Ameller ise farklı farklıdır ve bir takım mertebeleri olduğu gibi nurları da mertebeleri sayısıncadır. Bir kısmı üstün, bir kısmı daha üstün; bir kısmı aydınlık, bir kısmı daha aydınlıktır. Üstünün niteliği daha üstün olandan, aydınlık olanın niteliği daha aydınlık olanınkinden farklıdır. Dolayısıyla amellerin nurları, herhangi bir nitelikle sınırlanmaz. Onları bir nitelikle sınırlarsan, zıddı bunu ortadan kaldırır ve dolayısıyla nitelemede onlara haklarını vermemiş olursun. **Amellerin nurları, tek bir derecede değildir ve bu nurlar, onları örtmüş ve perdelemiştir.** Dolayısıyla kimse, onları niteleyemez. Onlar, böyle gölgelenmiş olsalar bile, bütün ağaçlara fazla gelecek nur elbiseleri onlara giydirilmiştir. Sidre, yemektir ve yıkayıcıdır. Kirazları iricedir, şehiderin ruhları ondan beslenir.

Allah Teâlâ evlerin içinden Beyt-i mamur'u seçti,

çünkü o, her gün hayat nehrinin damlalarından yaratılmış meleklerin doldurduğu yerdir. Bu damlalar, hayat nehrine dalan Ruhu'l-Emin'in kanatlarını çırpmasından meydana gelir. Cebrail bu meleklerin, yani Beyt-i mamur'u dolduran meleklerin yaratılması için her gün bu nehre bir kez dalar. Bunların sayısı, yetmiş bindir. Bir kez çıktıklarında bir daha geri dönmezler. Meleklerin imar ettiği yerdeki sır ise orada kalır ve bir boşluk yoktur. Âlemin tümü, boşluğu doldurmuştur. Artık bunu araştır! Çünkü o pek yüce bir bilgidir. Bunu araştırmak, varlıkların varlıklar içindeki dönüşümlerinin; yaratıkların tavırdan tavra girmesinin bilgisini öğrenmeni sağlar. Böylece Allah Teâlâ'nın her şeye –şey olmayana değil–güç yetiren olduğunu öğrenirsin. Şey olmayan ise, 'şeyliği' kabul etmez; kabul etseydi; hakikati 'şey olmamak' olmazdı. Bir şey kendi hakikatinin dışına çıkmaz.

Dolayısıyla hakkında 'şey değil' hükmü verilen bir şey yoktur. Şey hakkında ise 'şey değil' hükmü verilemez.

Hakk taşlar içinden Hacer-i evsedi seçti,

çünkü onu Allah Teâlâ biatleşmede sağ elinin yerine yerleştirmek üzere indirdi. Donuklardan daha çok (Allah Teâlâ'yı) bilen ve O'na

daha sürekli ibadet eden kimse yoktur. Çünkü donuklar, bitki ve canlının hakikatinin yerine getirmekten aciz oldukları marifet ve mutlak ibadet üzere yaratılmıştır. Bu nedenle donuktan herhangi bir şey insanda bulunmaz, insanda bulunan her şey, gelişme özelliğine sahiptir ki, o da bitkilere ait bir özelliktir. Canlı ise, yönlerde tasarruf imkânına sahiptir. Öyleyse herhangi bir varlık madenden ayrıştığında, kendi hakikatiyle iddiayla bezenir. Bu ise, her bilenin farkına varmadığı gizli bir çatışmadır. Sehl (Tüsteri) buna kısmen dikkat çekmiş, fakat gerçeği olduğu gibi söylememişti. Sehl bu meseleyi biliyordu da söylediğiyle mi yetindi ya da Allah Teâlâ o esnada söylediğinden fazlasını kendisine bildirdi mi bilemiyorum. **Allah Teâlâ onu sağ el olarak seçmiştir.**

Allah Teâlâ insandan kalbi seçti.

Kalp Allah Teâlâ'yı sığdıran organdır, çünkü Allah Teâlâ her gün bir iştedir. Gün ise, an içinde teneffüs edenin nefesi miktarıdır. Sürekli başkalaşması nedeniyle 'kalp' diye isimlendirildi. Bakınız! Kalp Rahman'ın iki parmağı arasındadır ve onu Rahman halden hale çevirir. Başka bir isim Rahman ismiyle birlikte kalbe etki edemez. Dolayısıyla Rahman ismi, hakikatinde bulunan şeyi verir. Öyleyse Allah Teâlâ'nın rahmeti, her şeyi kuşatmıştır. Başkalaşma esnasında gördüğümüz her şey -ki bu, bir sıkıntı, azap ve bedbahtlığa ulaştırabilir-bir rahmet içerir. Çünkü değişme, Rahman'ın parmaklarıyla gerçekleşmiştir. Çünkü Rahman kalbi söz konusu durumla doğrulttuğu gibi aynı şekilde diğer hal ile de saptırmıştır. Öyleyse bu, göreli bir sapmadır. Kalp, doğrulukta değiştirdiği gibi eğrilikte de kendisini değiştiren ismin (Rahman) otoritesi nedeniyle rahmete varacaktır. Bu, Allah Teâlâ'dan kullarına dönük bir müjdedir: **'Ey kendilerine karşı aşırıya giden (zulmeden) kullarım!'** Burada herhangi bir aşırıya gitme türü zikredilmeyerek, müsriflerin bütün halleri dile getirilmiştir. **'Allah Teâlâ'nın rahmetinden ümit kesmeyiniz., Çünkü sizi saptıran, Rahman'ın parmağıdır**. **'Allah Teâlâ, bütün günahları bağışlar.'** Bu, nesh edilemeyecek bir rivayettir. Bu ifadeyle **'Allah Teâlâ kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz'** ayetini uzlaştırırız. **Hakk şirki dilediği şekilde cezalandırır, sonra Rahman'ın parmağı onun üzerinde hüküm verir.**

Bu durumda müşrik rahmete varır. Şirkin dışında (kalbin değişmesiyle ilgili) başka sapma türleri ise bağışlanır. Bunların bir kısmı, cezalandırmadan sonra bağışlanır. **Söz konusu kimseler, müşrik olmadıkları halde, büyük günah işleyen ve kömüre döndükten sonra şefaat ile ateşten çıkanlardır.** Buna inanmak vaciptir. Bir kısmı ise, herhangi bir cezalandırma olmadan işin başında bağışlanır. **Öyleyse herkesin rahmete ulaşması zorunludur.**

Allah Teâlâ olguların içinden toplanmayı seçti,

çünkü toplanma, cem'de (birlik) ayrım ve temyizi sağlar. Dolayısıyla Rab ve merbub, kadir ve makdur (güç yetirilen) olmalıdır. Toplama, seçilen şeydir ve ilahi isimlerin hakikatlerinin ilgileri nedeniyle zorunludur.

Allah Teâlâ renklerden beyazı seçti.

Çünkü bütün renkliler, ona dönüşürken beyaz onlara dönüşmez. Onun beyazlığı, kendinde, gizlidir ve siyah, kırmızı sarı ve diğer renklerin perdesiyle varlıkta gözükür. Böylece herhangi bir yerde bulunan renk beyazdan var olduğu gibi görenin gözündeki renk de beyazdan meydana gelir. Renklinin kendisinde ise aynı şey yoktur. Örnek olarak beyaz dağların uzaktan kara görünmesini verebiliriz. Onların yanına geldiğinde beyaz olduklarını görürsün. Halbuki haklarında kara hükmünü vermiştin. Verdiğin yargında yanılmış, siyahlığı ise doğru görmüş sayılırsın. Bunun niteliği meçhuldür. Göğün maviliği de öyledir. Gök gözün görmesi nedeniyle mavi iken kendiliğinde başka bir renkte olabilir.

Allah Teâlâ meleklerden Ruh'u seçti,

çünkü melek, felek, unsur, madde ve doğa kaynaklı bütün suretlere bu Ruh'tan üflenir. Ruh, eşyanın hayatının bağlı olduğu ve Allah Teâlâ'ya izafe edilen ruhtur. O, hayatın kendisinden meydana geldiği Rahman'ın nefesidir. Hayat, nimet; nimet ise mizaca göre gerçekleşen hazzın kaynağıdır. Nitekim serin mizacı hakkında 'hararetlinin azap gördüğü şeyden nimetlenir' demiştik. Bunu anla! Şâri'nin –anlarsan– **'Ateş ehli olan cehennemlikler bulunduğu gibi cennet ehli olan cennetlikler de vardır'** demesi yeterlidir. Allah Teâlâ cehennemlikler

hakkında **'orada ölmeyeceklerini ve diri de kalmayacaklarını'** söylemiştir. Onlar, soğukluğun varlığı nedeniyle ateşle nimeti talep eder. İşte bu, mizacın hükmüdür.

Allah Teâlâ bineklerden Burak'ı seçti,

çünkü Burak, miraçların bineğidir. Burak dört ayaklılar ile kanatlıları kendinde toplamış ve hem yüksek hem süflidir. Nitekim bazı deniz ve kara hayvanları öyledir.

Allah Teâlâ Arefe günü duasını seçti.

Bu dua, soyutlanma, horluk ve zamanı belli bir günün bilinmesi mertebesinde huşuyla yapılan duadır. Arefe, gece ve gündüzü bir araya getirir.

Allah Teâlâ surelerden 'De ki, Allah Teâlâ birdir' (ihlas) suresini seçti.

Çünkü bu sure, O'na özgüdür ve onda herhangi bir varlık zikredilmemiştir. Herhangi bir şeyin mutlak birliği, O'nun özel birliğine benzemez. Her şeyin birliğinin bu surede ispatı, Allah Teâlâ'nın kalbini açtığı kimseye ait garip bir bilgidir. Allah Teâlâ bu sureyi kendi birliğiyle açmış ve yaratılmışların birliğiyle bitirmiştir. Bilmelisin ki, var olanlar, el-Ahir'in el-Evvel (Son ve İlk) ile irtibatı gibi -Evvel'in el-Ahir ile irtibatı gibi değil-Allah Teâlâ ile irtibatlıdır. Çünkü Ahir evveli talep ederken evvel ahiri talep etmez, çünkü O, âlemlere muhtaç değildir. Bu, özü gereği müstağniliktir. Evvel ise, mutlak birlik ile nitelenen Allah Teâlâ isminden Ahir'i talep eder.

Bu surenin sonunda gelen birlik ile içerdiği bilginin kaynağına dikkatini çektim. Bu, el-Evvel ile irtibatıyla beraber, ona benzemez. Çünkü yaratılmışların birliği Allah Teâlâ'yı talep ederken Allah Teâlâ onları talep etmez. **'Siz Allah Teâlâ'ya muhtaçsınız. Allah Teâlâ zengin ve övülendir.'**

Allah Teâlâ ayetlerden Ayete'l-Kürsi'yi seçti.

Ayetler alametlerdir. Hiçbir şey için kendinden daha ilk olanı yoktur. Ayete'l-Kürsi ise O'nun isimleri ve nitelikleridir. Bu ise başka bir

ayette bulunmaz. Böylelikle Hakk, kendisine kendisiyle delil oldu. '**Allah Teâlâ O'ndan başka ilah olmayandır.**' Burada Allah Teâlâ, mevcut bir ismi gaip zamirle ispat etmiş ve olumsuzlamıştır. O'nun görünmeyen bir isimlendirileni vardır. 'Hayy'dır.' Bu ise sahip olduğu isimlerin varlık şartı olan niteliktir. 'Kayyum'dur.' O, kazanmış olduğu her şey ile kendisinin dışındaki üzerinde kaimdir, çünkü O, her şeye yaratılışını verdi. 'Onu uyku ve dalgınlık almaz.' Bu, âlemi korumasıyla çelişen şeylerden tenzih niteliğidir. Allah Teâlâ Kaim olmasaydı, âlem bir an bile var olamazdı. 'Onundur.' Zamir Allah Teâlâ'ya döner ve gaip zamirdir. 'Göklerde ve yerde olan şeyler.' Bunlar, mülk ve köle olarak O'na aittir. Allah Teâlâ ulûhiyetiyle hükmün bekası için korumayı açıklamaktadır. 'Kim şefaat eder?' Şef (çift ve şefaat) kelimesi, hükümle ikilenmesi demektir. 'O'nun nezdinde.' Burada da gaip zamir vardır. 'O'nun izni olmaksızın.' Bu, Allah Teâlâ olmaksızın, kimsenin bağımsız olamayışından kaynaklanır. Dolayısıyla her şeyin O'nun izninden olması gerekir. Çünkü burada, şefaat eden ve şefaat edilenler vardır. Onlar, göklerde ve yerde şefaatçileri ve haklarında şefaat edilenleri bilir. 'Önlerindekini bilir.' Bu, onların üzerinde bulundukları durumdur. 'Artlarındakini de bilir.' Bu ise, kendisine dönmeleridir. 'Bilgisinden bir şeyi ihata edemezler.' Kastedilen, eşyaya dair bilgisidir. 'Ancak O'nun dilediğini.' Bir kısmını ihata edebilirler, bütününü değil! 'Kürsüsü kuşattı.' Kastedilen, bilgisidir. 'Gökleri ve yeri.' Yani, ulvî ve süflî âlemi bilgisi kuşattı. 'O ikisini korumak ağır gelmez O'na.' Çünkü söz konusu olan, manevi bir koruma, gaybi yardım, ulvî ve süflide sürekli yaratmadır. 'O Yücedir.' O'nun yaratıklarından müstağni olması, zâtından kaynaklanır. 'Azim-dir.' Celaliyle Allah Teâlâ'nın heybetinin bulunduğu ariflerin kalplerinde Yücedir.

Bu sure, isim ve zamir arasında on altı yerinde Allah Teâlâ'nın zikredildiği bir ayettir. Aynı şey başka bir ayette bulunamaz. **Ayette beş isim açıkça zikredildi: Bunlar, Allah Teâlâ, Hayy, el-Kayyum, el-Alî ve el-Azim'dir.** Dokuz zamir de açıktır. Bunlar zâhirde gizlenmiştir. İkisi ise bâtında gizlenmiştir, görünüşte yoktur. Bu iki zamir, bilgi ve meşiyet zamiridir. Aynı şekilde, Allah Teâlâ'nın bilgisini ve meşiyetini kendisi bilebilir. Dolayısıyla kimse O'nun bilgisinde ya da meşiyetinde

neyin bulunduğunu bilemez. Bunlar, irade edilen gerçekleşip bilinenin ortaya çıkmasından sonra öğrenilebilir. Bu nedenle zamir, bilgi ve iradede gözükmemiştir.

Allah Teâlâ Kuran'dan Yasin'i seçti,

çünkü bu sure, Kuran'ın kalbidir Onu okuyan, Kuran'ı on kez okumuş gibidir. Kalp Sad harfine mensup suretteki (beşerî suret) en şerefli parça olduğu gibi Sin'e (Ya-sin) mensup bu sure de en üstün suredir ve o bir mertebedir. Burçlardan ona ait olan, güneşin şerefli evidir. Burası, başlangıç burcu, ilkbahar mevsimi, canlanmanın geri gelmesi, başlangıcın zuhuru, doğa âleminin süslenmeye başlamasıdır. Bunun yanı sıra nefeslerin buharlarının inceldiği dönemdir. Söz konusu nefesleri kış mevsimi havanın soğukluğu nedeniyle yoğunlaştırmıştı. Soğuk hava, dışarıya çıkan nefeslere bir donukluk kazandırır. Nefes dışa çıktığında önce onları yoğunlaştırır, sonra suya çevirir. Bu, kış mevsiminde eline üflediğinde bulduğun nemliliktir. Hakkın (cc.) her nefes kendilerinde bulunduğu ilahi şe'nler, bu burca aittir.

Allah Teâlâ sözden Kuran'ı seçti.

Çünkü Kuran, toplama özelliğine sahiptir ve toplamada ayrım bulunur. Çünkü toplama, çokluğun delilidir. Çokluk ise teklerdir. Öyleyse çokluk toplamda (cem'de) ayrımın ta kendisidir. O halde Kuran, Furkan-Kuran'dır.

Allah Teâlâ 'Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur' zikrini seçti.

Çünkü bu, olumlama ve olumsuzlamayı içerir. Başkasında bu özellik yoktur.

Allah Teâlâ hallerden rızayı seçti, çünkü o, Hakk'tan mutlular adına gerçekleşecek son müjdedir. Bundan sonra bir müjde yoktur. Çünkü rıza, bir rivayette yer aldığı gibi, ebediyete eşlik eden ve insanların (Hakk'ı) görme yerinden dönmelerinden sonra gerçekleşecek bir müjdedir. Hayır! O, büyük ziyaret esnasında görmenin geçekleştiği Kesib'te gerçekleşir.

Allah Teâlâ mekânlardan cenneti seçti.

Orası mutluluk ve bakışın gerçekleştiği yerdir. Bu ise ehlini onun mukabili olan yerde bulunan sevimsiz şeylerden ve intikam isimlerinin otoritesinin gereğinden gizler.

Allah Teâlâ görmeyi seçti,

çünkü o gözün son noktasıdır. Hiçbir haz, görme hazzına benzemez. Çünkü o, ibadet edilen hakkındaki görme kesinliğidir (ayne'l-yakîn). •

Allah Teâlâ sayılardan doksan dokuzu seçti,

çünkü o, isimlerin tekliğini gösterir ve tek ve bileşik sayıları bir araya getirendir. **'Allah Teâlâ'nın doksan dokuz ismi vardır. Onları sayan kimse cennete girer.'** Kastedilen sayma, bilgi, ezber ve lafız bakımından öğrenmedir. **'Allah Teâlâ tektir ve teki sever.'**

Allah Teâlâ ibadetlerden farzları seçti.

Çünkü farzların sonucu, kulun Hakk'ın duyması ve görmesi gibi nitelikleri olmasıdır. Nafilelerle gerçekleşen sevme ise, Hakk'ın kulun duyması ve görmesi olmasını sağlar. Nafile, farzlardan sonra ikinci derecededir ve bu nedenle farz önceliklidir. Hakk celalinin gereğine göre (kutsi hadiste) belirttiği gibi **'kulunun kulağı'** olmaya inmez. Öyleyse Hakkın kendi niteliğiyle inmesi gerekir. Bu ise, üzerinde yaratıldığı suret nedeniyle, kulun Hakk'ın niteliği olmasıdır. Öyleyse kulun niteliği, 'ilahi suretten' koparılmıştır. Nitekim 'Rahim Rahman'dan bir daldır.' Farz, kesmedir, insan onu yerine getirdiğinde Hakk'ın niteliği olabilir. Nafile kıldığında ise Hakk onun niteliği olur. Böylelikle farz nafileden ayrışır ve üstün derece farza ait olur. Farz bunu sağlamasaydı, Allah Teâlâ 'Acıktım, beni yedirmedin' ve **'Ben kulumun kavuşmasını daha çok özlerim, hiçbir şeyde tereddüt etmedim...'** gibi kutsi haberlerde bildirilen sözleri söylemezdi.

Allah Teâlâ zamanlardan kadir gecesini seçti.

Çünkü eşya Hakk'ın nezdinde kendi kaderleriyle ayrışır. Hakk, gaybdır. Böylelikle kader, (gayb konumundaki) geceye tahsis edildi. Gece de tıpkı gaybın gizlenmesi gibi örtünür.

Allah Teâlâ günlerin içinden Cuma gününü seçti,

çünkü onda iki suret ortaya çıkar. Allah Teâlâ bu günü suretlere tahsis etti. Bu ise, nutfenin (rahme) düştüğü beşinci aydır. Cuma, müennes (dişi) bir gündür. Süslenme ona ait iken yaratılış da onda tamamlanmıştır. **Allah Teâlâ onda bir saati belirlemiştir ki, bu saat aynadaki nokta gibidir.** Bu yer, aynaya yansıyanın gün aynasındaki yeridir ve orada kendisini görür. Ayna ile aynaya bakan arasında gerçekleşen surete göre hitap ve teklif gerçekleştiği gibi işaret isimleri de onunla meydana gelir. Örnek olarak şu, bu, bunlar vb; o, o ikisi, onlar, sen, siz, siz ikiniz, sizler, sen, seni, ikinizi, vb. gibi zamirler (şahıs zamirleri-işaret zamirleri); -vikaye nun harfi korumadığında (nî şeklinde)birinci tekil şahıs zamirini verebiliriz. Bu zamirin zorunlu olarak enniyette (benlik) bir etkisinin olması gerekir. Bu nedenle vikaye nun'una harfler âleminden ait olan şey, fütüvvet ve işardır ve yine bu nedenle 'vikaye nun'u diye isimlendirilmiştir. O 'Sana sığınırım hadisindeki 'sana (ke)' zamiri konumundadır. Bu konuda şu dizeleri söyledim:

Vikaye nun'una benzemez

Varlıkta oruçtan ve ahlâktan başkası

Fütüvvet ve isar onun varlığıdır

Lafızda, koruyucu'dan (vikaye) başka bir şeyimiz yok

Varlığın yarısı Yaratan'ın niteliğinden ona ait

Mertebeden de; o daim ve baki olandır

Allah Teâlâ sıralı olarak üç asrı (ve nesli) seçti.

Bunların ilki, Hz. Peygamber'in kemalinin görünmeksizin ve görünerek ortaya çıktığı dönemdir. Böylece Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem kendi başına şeriatı ortaya koymuş,, vekillerinin şeriat yaptığı şeyleri varlığıyla geçersizleştirmiş, dilediklerini onaylamış, hepsine imanı ortaya koymuştur. Söz konusu şeriatlardan neshedilen ve edilmeyen her şeyi ispat etmiştir.

İşte bu birinci asırdır. Ondan sonra, hepsi de fetih ve zuhur ehli olan iki asır daha gelir. Bu üçü, her ayın üç gününe benzer. Hz. Peygamber

sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle der:

'Bir grup savaşa çıkar ve onlara aranızda Peygamber'i gören var mıdır? diye sorulur. Onlar 'evet' diye yanıt verir. Bu durumda onlara fetih nasip olur. İnsanlardan bir grup savaşa çıkar. **'Aranızda Peygamber'i göreni (sahabe) gören (tabiin) var mıdır?'** diye sorulur. Onlar da 'evet' der. Onlara da fetih nasip olur.' Bu ikinci nesildir, diğeri ise birinci nesildi. **'Sonra bir savaşa çıkar. Onlara aranızda Peygamber'i göreni göreni gören var mıdır?'** diye sorulur. Onlar da 'evet' der. Onlara da fetih nasip olur.'

Peygamber buna bir eklemede bulunmadı. Çünkü ilahi mertebenin dışında bir şey yoktur. İlahi mertebe ise, zât, sıfat ve fiillerden ibarettir. İşte bu asırların en hayırlısının anlamıdır. Öyleyse ilk asrın (neslin) inayetiyle hepsine fetih nasip olmuştur ki kastedilen Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemin zâtıdır. **Onun nurunun gücü ve otoritesi, kendisini görene veya onu göreni görene ya da onu göreni göreni görene fetih nasip etmiştir.** Hz. Peygamber'in, **'En hayırlı asır benim asrım, sonra onu takip eden, sonra ondan sonra gelendir'** diye dile getirdiği durum budur. Biz onları ayın üç gününe benzettik. Peygamber'in davet dönemini ise bir aya benzettik. Çünkü insanlar 'karn (asır, nesil)' ve onun zaman ölçüsü hakkında görüş ayrılığına düşmüştür. Bu bağlamda ileri sürülen görüşlerden birisi, onun otuz yıl olmasıdır. Bu nedenle asırları Peygamber'den kıyamete kadar bir 'ay' kabul ettik ve üç karnı (asır) ayın üç günü gibi saydık.

Allah Teâlâ orucu tercih etmiştir,

çünkü Hz. Peygamber kendisine soru soran birine **'Oruç tutman gerekir, oruç misilsizdir'** diyerek orucun benzersizliğini dile getirmiştir. Bu durumda oruç **'O'nun benzeri bir şey yoktur'** ifadesine benzer. Allah Teâlâ kutsi hadiste 'Oruç benim içindir' der. Halbuki bütün ibadetleri insana ait saymıştır. Oruç ise tenzih niteliğidir ve tenzih Allah Teâlâ'ya ait olabilir.

Ayların içinden Ramazan'ı seçti.

Bunun nedeni isimdeki ortaklığıdır. Ramazan ilahi isimlerden biridir ve böylelikle senenin diğer aylarına göre saygınlığı ortaya çıkmıştır.

Hz. Peygamber onu kameri aylardan saymıştır. Bunun nedeni, bereketinin senenin tüm aylarına yayılmasını sağlamaktır. Böylelikle bu bereket, senenin her ayında ortaya çıktığı gibi senenin her günü için ondan bir pay gerçekleşir. Bize göre, ayların en üstünü Ramazan, sonra Rebiülevvel, sonra Recep, sonra Şaban, Zilhicce, Zilkade ve Muharrem'dir. Kameri ayların fazileti hakkındaki bilgim bu kadardır. Senenin diğer aylarının faziletinin sıralanışını bilmiyorum. Bunlar Safer, Rebiulahir ve Cemâziyelevvel ve Cemâziyelahir aylarıdır. Bu aylarda faziletin sıralanışı hakkında bilgim yoktur. Bunlar, fazilette denk midir? Zannı galibime göre, iş böyle olmalıdır. Çünkü bana gösterilmişti, fakat onu kesin olarak öğrenmemiştim. Bilgim olmadığı bir konuda ise konuşmam söz konusu değildir.

Unsurlardan suyu tercih etti.

Çünkü her şeye sudan hayat verildi. Allah Teâlâ'nın su üzerinde var ettiği Arş bile öyledir. Böylelikle hayat Arş'a sudan yayılmıştır. Su, Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemin 'Hac Arafat'tır' hadisindeki (ifade biçimine benzetirsek), en büyük unsurdur. Bununla beraber hayatın sebebi, suyla beraber başka şeylerdir. Fakat su (Arafat Haccın en önemli unsuru olduğu gibi) bu şeylerin en büyük unsurudur.

Feleklerden Arş'ı seçti,

çünkü Arş bütün cisimleri ihata eder. Allah Teâlâ her şeyi ihata edendir. Arş, felekler içerisinde ve onun altında bulunan şeylerde öncelik sahibidir. Öyleyse Arş, ilktir ve ihata edendir. Er-Rahman istiva etmele için bu iki niteliği, yani ilklik ve ihatayı seçmiştir. Arş mülk ise, onun seçimin dışında olması yerindedir. Çünkü sadece Allah Teâlâ ve mülkü vardır. Allah Teâlâ'nın dışındaki her şey O'nun mülküdür. Arş bir ifadede de diğer şeylerden ayırt edilmiştir. Bu durumda Arş'ın ille olma ve ihata bakımından seçilmesi ortaya çıkar. Çünkü gölder ve yer Kürsü'nün içerisinde **'ipe atılmış düğüm gibidir; Arş'ın içinde Kürsü ise ipe atılmış düğüm gibidir'.**

Allah Teâlâ kullardan melekleri seçti,

çünkü onlar nurdan yaratıldı. Onlarm cisimleri nuranidir. Melekler

diğer yaratıklara göre ilahi nura daha yakın olanlardır. Bu nedenle Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'dan kendisini nur yapmasını istemiştir. Bunun nedeni, doğanın karanlığını bilmesidir.

Allah Teâlâ yerlerden Amâ'yı seçti.

Amâ, âlemi yaratmazdan önce O'na ait idi. Buradan Allah Teâlâ güçlü melekleri yaratmış, onları kendi celalinde hayrete düşürmüştür. Sonra, âlemi yaratmış, onları başkasını görmeleri için cemalinin celalinde hayrete düşürmüştür. Onlar, Allah Teâlâ'nın bir kimseyi yarattığını bilmeyenlerdir. Bunun ne üstün bir hal olduğuna bakınız! Allah Teâlâ Amâ'yı mekânı, Arş'ı istivagâhı, yakın semayı iniş yeri, yeryüzünü ise beraberliğinin mekânı olarak seçti. Allah Teâlâ her nerede olursak bizimle beraberdir.

Allah Teâlâ insanlardan resulleri seçti.

Bunun nedeni, onların hakikati Allah Teâlâ'dan tebliğ etmeleridir. Allah Teâlâ onları kendisini bilmek için (dünya hayatına) çıkarttı. Allah Teâlâ bilinmeyi sevmiş, peygamberler vasıtasıyla yaratıklarına tanınmıştır. Bu bilinme onlarla gönderdiği kitap ve sayfalarla gerçekleşti. Böylece zâtı bir bilgiyle onu bildikleri gibi kendilerinde yaratılmış akıllarla da Allah Teâlâ'yı tanırlar. Allah Teâlâ onlara fikri araştırma gücü verdi. Böylelikle delil ve kanıtlarla selbî-vücudî (olumsuzlayıcı) bir bilgiyle Allah Teâlâ'yı bilmişlerdir. Akıl kendi başına bundan fazlasını bilemez. Bundan sonra ise, zâtî bir bilgiyle peygamberler geldi. Böylelikle yaratıklar, şeriatıyla onlara tanınan İlah'a ibadet etti. Çünkü akıl, herhangi bir ameli ya da Allah Teâlâ'ya yaklaşmayı ya da Hakk'a ait olumlu zâtî bir niteliği ortaya koyamaz. Düşünce deliliyle hareket ettiği sürece, aldın şeriattan payı, 'O'nun benzeri bir şey yoktur (ke-mislihi), ifadesinden ibarettir. Burada 'ke' benzetme değil, zait bir harf olarak bulunur. Allah Teâlâ aldın kendi başına algılayamayacağı bilgileri tebliğ etmesi için peygamberleri seçmiştir. Söz konusu bilgiler, Allah Teâlâ'nın zâtı ve O'na yaklaştırıcı ameller, terkler ve nispetlerle ilgilidir.

Allah Teâlâ isimlerden Allah Teâlâ ismini seçti.

Onu kelimelerde kendi makamına yerleştirdi. Bu isim, nitelenen fakat başkasının nitelenmesinde kullanılmayan bir isimdir. Bütün ilahi isimler bu ismin niteliğiyken o bir nitelik olmaz. Bu nedenle onda kök aramaya kalkmak, bir zorlamadır. Binaenaleyh 'Allah Teâlâ' ismi, türetilmemiş, özel ve kelimeler ve harfler âleminde ilahi zât için konulmuş bir isimdir. Allah Teâlâ'dan başkası o isimle isimlenmemiştir. Böylelikle Allah Teâlâ, akü başka bir ilahın olamayacağını kanıtladığı gibi, onu da ortaklıktan korumuştur.

Böylece Allah Teâlâ'nın seçimlerinden uyarı yerine geçecek hususları zikretmiş olduk. Bu uyarı, davet edildikleri ibret ve basiretle bakmaktan habersiz kalan akıllara yöneliktir. Meseleyi tam olarak açıklamış değiliz. **Çünkü bizler, Allah Teâlâ'nın yarattığı varlıkların ayrıntısını tam olarak bilmiyoruz.** Allah Teâlâ'nın verdiği güçle, varlıkları belli esaslarda sınırlamayı başarırsak, bu taksime her şey girer. Bu bölümde Allah Teâlâ'nın varlıkta sınırlı yaratıkları içinden her türden seçip ayırdığı tek tek bireyleri tanıtmayı amaçladık. Onlar, kendi başına var olan veya var olmayan, mekânlı veya mekânsız ya da dolaylı olarak bir mekâna yerleşen türler, bundan bir araya gelen ve gelmeyen varlıklardır. Âlemin ve varlıkların kısımları, belirttiğimiz hususlarla sınırlıdır. Burada aklın tek başına anlayabileceği göreli bir tafsilat vardır. Bu ise, eşyanın mertebelerinin ayrışması, birbirlerinden etkilenme, birbirlerini etkileme ve birbirlerine dayanma bakımından derece derece olmasıdır. Fakat bu üstünlük, kendilerine olan inayet yoluyla ilahi yakınlığın üstünlüğüdür. Yoksa hakikatleri onu gerektirmez. Bu üstünlük, kalplerimize bildirdiği ilham bilgileri ya da indirilmiş kitap ve nebevi haberlerde tebliğ ettiği bilgilerle öğrenilebilir. Bunun dışında başka bir yol yoktur!

Sünnetler akli delillerdir, çünkü onlar bir takım yollardır. Farzlar ise kendisine ve yaratıklarına göre Hakk'ın durumunu bildiren şer'î bilgilerdir.

Ey Allah Teâlâ'nın kulları!

Kitabında ya da Peygamber'in dilinde kendisini nitelediği şekilde Allah Teâlâ'ya kulluk ediniz! Ne bir ilave ne çıkarma ne de bir üstünlüğe yol açacak te'vil yapınız. Kendisini nitelediği şeyi O'na bırakınız. Bu

nitelik (akla göre) imkânsız ya da çelişik bir şey ise, bu, bizim işin kendiliğindeki durumunu anlamadaki eksiklik ve acizliğimize yorulur. Teorik akıl gücünün O'nun varlığının bilinmesiyle ve Hakk'tan kullarına haberleri bildirenlerin doğruluğuyla ilgili yargısını ifade etmiştik. Dolayısıyla herhangi bir itiraz olmaksızın, çelişik ya da imkânsız hususları bile kabul etmemiz gerekir. **Zâtı kendisince meçhul olan birini akıl zâtıyla ilgili hususlarda zorunluluk, imkân ya da imkânsız hükmüne nasıl sokabilir ki; Akıl haddini aşmamalıdır ve kendisine ait hususlarda bize indirdiği ve bildirdiği işleri Hakk'a bırakmalıdır. Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır. Biz ise, Allah Teâlâ'ya ve bu konudaki bilgisinde Kitap ve Peygamber'in diliyle O'nun nezdinden gelen hususlara inanmak zorundayız.** Allah Teâlâ bizi nezdinde bulunan şeyleri öğrenmeye muvaffak etsin. Allah Teâlâ'ya ancak yok olacak kimse itiraz edebilir.

Doksanbeşinci Kısım, c. VII, sh:175-190

REHBET (Korku)

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

İKİ YÜZ OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Rehbet (Korku)

Rehbet korkudur, değişmekten ve kaderden

Ve tehditten, doğru sözlünün bildirmesi nedeniyle

Doğruluğunu gösteren delil var

Öyleyse korkan ve ürken koşan ve öne geçendir

Körlük karanlıklarında yürür durur

Korkanın yürümesi veya âşık-sevdalının yürümesi gibi

Himmetiyle korkarak yürür ve onu görürsün

Yürüyüşünde korkar, yıldızın kaymasından bile

Sûfiler rehbet'i (korku) üç anlamda kullanırlar:

Birincisi, tehdidin gerçekleşmesi,

İkincisi bilginin değişmesi,

üçüncüsü ise, takdir edilen işin gerçekleşmesinden korkmak.

Birincisi, hükmü kalkmayan ve geçerli bir haber yoluyla tehdidin gelmesidir. İkincisi ise, bilginin değişmesidir. Bu durum **'Allah Teâlâ dilediğini siler ve dilediğini sabit kılar**" ayetinde belirtilir. Üçüncüsü ise **'Benim nezdimde söz değişmez"** ayetinde belirtilir. Belirli bir şeyle sınırlanmayan genel rehbet ve korku ise, kulun belirlenmiş cezaların kendisine uygulanmasından endişe ettiği bütün korkulardır. Burada hükmün ilahi kaynaklı olmasıyla akıl kaynaklı olması birdir. Akıl kaynaklı hakkında Allah Teâlâ **'Kendilerinin ortaya koyduğu bir ruhbanlık"** demiştir. Yani onlar, bunu kendileri adına icat etmişlerdir, yoksa biz kendimizden onlara bunu yazmadık. Hakk da ruhbanlığı geçerli saymış ve kendisine riayet etmediklerinde onları cezalandırmıştır. Öyleyse Allah Teâlâ ruhbanlığı onlara yazmamıştır, (onlar ise) ancak Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmak üzere bunu geliştirmişlerdir. Bu nedenle de Allah Teâlâ, bu konuda niyetlerini ve maksatlarını güzelleştirsinler diye, ruhbanlığa uyanları övmüştür. Sözde ise bir takdim ve tehir vardır. Adeta Allah Teâlâ şöyle der: Onlar ruhbanlığa sadece Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmak üzere hakkıyla riayet etmişlerdir. Burada ruhbanlığa uyanları kast etmektedir. Bizim şeriatımızda bu ruhbanlığın tezahürü, 'Kim iyi bir âdet çıkartırsa...' şeklinde dile getirilmiştir ki, (bidat-ı hasene) bu da, bir şey üretmek kabilindendir.

Ömer b. Hattab radiyallâhü anh, insanları Ramazan'da (teravih için) cemaatte toplayınca şöyle demiştir: **'Ne güzel bidat (âdet) oldu bu' diyerek onu 'bidat' diye isimlendirdi. Günümüze kadar sünnet bu konuda böyle sürmüştür.** Meşru ameller (bir kez niyetlenildiklerinde) yapılmaları zorunlu olduğu için -söz gelişi adale gibiyükümlü korkmuş ve korku kendisini kaplamıştır (rehbet). Böylelikle korku kendisini hadleri korumaya sevk etmiştir. Bu nedenle de **'rahib (korkan)'** diye isimlendirilmişken şeriat da ruhbanlık diye isimlendirilmiştir. Allah Teâlâ Teala, kitabında ruhbanları övmüştür. Bu bağlamda bazı insanlar korkularını tehdide bağlarken tehdidin gerçekleşmesinden endişeye kapılır. Örnek olarak, tövbe etmeden ölen insan hakkında tehdidin gerçekleşeceğine inanana Mutezile

mezhebindeki verebiliriz.

Bilmelisin ki, burada dikkatini çekeceğim bir sır vardır.

Şöyle ki: Allah Teâlâ'nın karşılığında cezalandıracağını söylediği bir günahı işleyip korkan bir müminin kendisinden meydana gelen davranış nedeniyle içinde pişmanlık duymaması mümkün değildir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: **'Pişmanlık tövbedir.'** O halde günahkâr müminde pişmanlık vardır ve o pişmandır. Bu durumda pişmanlığın gerçekleşmesi nedeniyle tehdidin hükmü de ortadan kalkar. Çünkü müminin günahı nahoş bulması ve ondan memnun olmaması zorunludur. Bu esnada ise (günah olan) amelini yapmaktadır. Öyleyse mümin, günahı nahoş bulması ve onun günah olduğuna inanması yönünden salih amel sahibi iken günahı işlemesi bakımından ise günah sahibidir. Öyleyse bu kişinin sonu, salih amel ile günahları katıştıranlardan olmaktır. Allah Teâlâ bu sözün ardından şöyle buyurur: **'Umulur ki Allah Teâlâ onların tövbesini kabul eder.'** Allah Teâlâ için 'umulur ki' ifadesi, zorunluluk bildirir. Allah Teâlâ'nın söz konusu kullarına dönmesi ise, onların tövbe etmesiyle gerçekleşir ve onlara mağfireti kazandıran ise pişmanlıklarıdır. Pişmanlık tövbe demektir. Günahkârlar pişman olduklarında, Allah Teâlâ'nın onlara dönmesi gerçekleşmiştir. Böyle biri, üç yönden salih amel sahibidir: davranışın günah olduğuna inanması, onu yapmayı nahoş bulması ve yaptığına pişmanlık duyması. Buna karşılık, tek bir yönden de günahkârdır. O da, söz konusu günahı işlemesidir.

Bu pişmanlıkla birlikte, ister söylediğimizi bilsin ister bilmesin, yine de korku kendisine hâkimdir. Çünkü o, bu tövbe üzerindeyken ölse bile, başka nahoş bir fiilin kendisinden çıkmasından korkar. Çünkü korku kendisinden ayrılmaz ve bu kez korkunun konusu tehdidin gerçekleşmesinden Hakkın azarlamasına ve sorgu esnasında kendisinden meydana gelen günahı itiraf etmeye intikal eder. Öyleyse sürekli korkuyu hisseder. Bu da tehdit türlerinden birisidir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Kim zerre miktarı iyilik yaparsa onu görür: Kim zerre miktarı kötülük yaparsa onu görür.'** Öyleyse yaptığına vâkıf olması kaçınılmazdır ve kişi o çirkin amelini görmek –ki görmesi

zorunludur–nedeniyle azarlanmaktan korkmaktadır. Allah Teâlâ bu ayette o amel nedeniyle cezalandırılmaya değinmemiştir. Öyleyse zorunlu olan görmektir (ceza değil). Bağışlanan kimselerden ise, yaptığı suçun büyüklüğünü ve bunun karşılığında kendisini bağışlamakla Allah Teâlâ'nın nimetinin büyüklüğünü görür. Doğru sözlünün haberinin bildirdiği budur, yalan o söze giremez, çünkü böyle bir şey ilahi mertebe hakkında imkânsızdır. Âlim insan, Hakkın kullarına dönük hitabının onların aşina olduğu dille gerçekleştiğini dikkate alabilir. Kur'an-ı Kerîm'in dili, bütün Arapların anlayış birliğine vardıkları hususlara göre inmiş bir Arapça'dır. Söz konusu hususlar, kendi örflerine göre, övündükleri veya kınadıkları konulardır. Araplara göre güzel ahlakın gereği şudur: Güzel ahlak sahibi, söz verirse sözünü tutarken birini cezalandıracağını söylerse, bağışlar ve affeder. Onların güzel ahlak anlayışı ve asil insanı övdükleri nitelik budur. (Kur'an-ı Kerîm'de de) Tehdit onların anlayışlarına göre inmiştir ve akli delillerle bu hususta bir çelişme yoktur. Bunun nedeni bazı ilahi haberlerde neshin olmayışı ve yalanın imkânsızlığıdır. Maksat, güzel ahlakı getirmektir. Bir Arap şairi şöyle der:

Ona söz verir veya tehdit edersem

Sözümü tutarım da tehdidimden cayarım

Allah Teâlâ suç işleyene yönelik tehdidinden vazgeçerek, onu bağışlamak ve affetmekle özelliğiyle kendisini nitelemiştir. Bunun yanı sıra, söz verdiği iyilikleri yerine getirmekle kendisini övmüştür. Dilde şöyle denilir: **'Ona iyilikte ve kötülük karşısında söz verdim.'** Hâlbuki **'onu tehdit ettim'** sadece kötülük hakkında denilebilir. Allah Teâlâ şöyle der: **'Her peygamberi kavminin diliyle gönderdik.'** Başka bir ifadeyle aşina oldukları dille gönderdik. Arapların anlayışlarına göre bağışlamak ve affetmek, kendisinden meydana gelen kimsenin övülmesini gerektiren davranışlardır. Öyleyse Allah Teâlâ bu davranışa daha layıktır. Kuşkusuz ki Allah Teâlâ tehdidini dilediği kimsede uygulayacağını bize bildirmiştir. **Bütün bu yorumlara rağmen, tehdidin gerçekleşebileceği hakkındaki korku kulun kalbinden silinmez.** Çünkü kul, kendisinin cezalandırılacaklardan mı,

yoksa bağışlananlardan mı olacağını bilemez. Daha önce, günahkârın kendisinden meydana gelen günahın ardından hissedeceği pişmanlıktan söz etmiştik. Pişmanlık tövbenin ta kendisidir. Pişmanlığı tövbe yapan, sonra da kendisini et-Tevvab ve er-Rahim diye niteleyen Allah Teâlâ'ya hamd olsun! et-Tevvab, bütün günahlarda kullarına merhametle dönen demektir. Bu sayede günahkâr kuluna pişmanlık verir ve kulun kendisine dönmesiyle kul da Allah Teâlâ'ya döner. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Sonra Allah Teâlâ onlara döner ki, onlar da Allah Teâlâ'ya dönsün. Allah Teâlâ merhametli ve tevvab'tır,'**

İkinci rehbet (korku) ise, (ilahi) bilginin değiştirebileceğini kesin olarak öğrenmekten kaynaklanır. İnsan, Allah Teâlâ'nın kendisine dair bilgisinin ne olduğunu bilmediği için korkar: Acaba o, hakkında değişiklik istenilenlerden midir, değil midir?

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Yüz çevirirlerse, onların yerine bir topluluk getirir ve onlar gibi olmazlar."** Burada Allah Teâlâ sebebi bildirmiştir ki, yüz çevirmedir. Alameti de bildirir. O da, -Allah Teâlâ'dan değil-o'nun zikrinden yüz çevirmemektir, çünkü Allah Teâlâ'dan yüz çevrilemez. Bu nedenle Allah Teâlâ, peygamberine şöyle demiştir: **'Benim zikrimden yüz çevirenden sen de yüz çevir.'**

Gözetleme yerinde bulunandan nasıl yüz çevrilir ki?

Her şey O'nun avucunda ve göz önündedir.

İnsan, bilinenin değişmesine göre, bilginin değiştiriciliğini müşahede edebilir. Çünkü bilgi bulunduğu Hakk göre bilinene ilişir. Bu nedenle de -bilginin değişmesi nedeniyle değil-konusunun değişmesi nedeniyle ilgi ve taalluk değişir. Öyleyse bilginin değiştiriciliğinden korkmak, gerçekleşen şeyden korkmaktır. Çünkü gerçekte bilginin değiştirmede bir etkisi yoktur. Değiştirme, kalpte korku meydana getiren fiilin varlığını var edene aittir. O ise Allah Teâlâ'nın kadir olmasıdır. Bilgi, değişme ve değişmenin kendisine doğru gerçekleştiği şeyle ilgilidir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Öğreninceye kadar sizi deneyeceğiz.'** Yani yükümlülükle sizi deneme esnasında sizden meydana gelen günah veya itaatler ortaya çıktığında, benim bilgim de -her kim olursa olsun-ona ilişir.

Bilginin değiştiricilik mertebesi **"Allah Teâlâ dilediğini siler ve sabit kılar"** ayetidir. Burada Allah Teâlâ, yazmadan sonra silmeyi zikretti ve yazdıktan sonra da dilediklerini sabit kılar. **'Ümmü'l-kitab O'nun katindadır.'** Ümmü'l-kitab (kitabın anası), değişmeyen ve silinmeyen ezelî kitaptır. Allah Teâlâ yazdıktan sonra silinecek ve geride kalacak şeyleri bildiği için, değiştirme bilgiye izafe edilmiştir. Zikrettiğimiz konuda işin gerçeği ise, bilgide değişmenin olmayışı ve sadece (bilginin bilinene) ilişmesindeki değişmeden ibarettir. Allah Teâlâ **'Allah Teâlâ sizin kendinize ihanet ediyor olduğunuzu bildi'** buyurur. Burada Allah Teâlâ bilgisinin onların nefislerine ihanet edeceğine ilişmesini kast etmemiştir. Burada gelecek zaman, geçmiş zaman anlamındadır. Çünkü Arapça'da -kesin olduğunda-gelecek zaman mazi kipinde gelebilir. Buna örnek olarak **'Dikkat ediniz! Allah Teâlâ'nın emri gelmiştir, acele etmeyiniz'** ayetini verebiliriz. Allah Teâlâ bu bildirimden önce oruçlunun oruç gününün gecesinde eşine yaklaşmamasını emretmiş, bir kısmı Allah Teâlâ'nın bu konudaki sınırını aşmıştı. Allah Teâlâ bunu bilince, bu fiili işleyenleri bağışlamış ve mescitlerde itikaf yapanların dışındakiler için, Ramazan'da geceleyin cinsel ilişkiyi helal kılmıştır. Onlardan ise, böyle bir fiil kendilerinden meydana gelene kadar, yasağı hafifletmemiştir. Böyle bir iş yapan kimseden aynı şeyi yapması beklenir ve bu nedenle de -ona merhamet ederek-kendisine cinsel ilişki mubah yapılır. Böylece aynı şey kendisinden meydana geldiğinde, onun adına helal ve mubah olup hainlik niteliği kendinden düşer. Çünkü din, yükümlüdeki bir emanettir.

Takdir edileni öğrenmekten kaynaklanan korkunun kaynağı ise **'Benim nezdimde söz değişmez'** ayetidir. Başka bir ayette ise Allah Teâlâ **"Allah Teâlâ'nın kelimeleri değişmez"** buyurur. Bu ayette Allah Teâlâ'nın kelimeleri derken var olanların kast edilmesi mümkündür. Nitekim Allah Teâlâ Hz. İsa aleyhisselâmdan söz ederken **'Meryem'e ilka ettiği kelimesidir'** demişti. Bu durumda Allah Teâlâ, var olanların bir şeyi değiştirmesini reddetmiş olur. Değiştirme Allah Teâlâ'ya aittir. Özellikle de ayetin zahiri, bu tevile işaret eder. Bu durum **'Yüzünü hanif olarak dine çevir, Allah Teâlâ'nın insanları kendisinde yarattığı fıtratı, onda değişme yoktur'** ayetinde belirtilir. Yani Allah

Teâlâ'nın kelimeleri (bunu) değiştiremez. Başka bir ifadeyle onlar, bu konuda bir değiştirme imkânına sahip değildir. Bu ifade, Allah Teâlâ'nın bizi rabliğini kabul etme özelliğinde yarattığıyla ilgili bir müjdedir. Artık bu kabul, daha sonra bazı insanlarda ortaya çıkan ortak koşma nedeniyle değişmez. Çünkü Allah Teâlâ, insanların bu konuda değiştirme (imkânlarını) ortadan kaldırmıştır. Aksine onlar, kendi fıtratlarında bulunur ve kıyamet günü müşrik de –şirk koştukları şeyler kendilerinden uzaklaştığında–bu inanca varacaktır. Öyleyse değiştirmenin insanlara izafe edilmeyişi, rahmete ulaşacakları hakkında onlar adına bir müjdedir. Ateşte kalsalar bile, bu, oranın bir yer olması nedeniyle orada kalırlar, yoksa azap ve acı yeri olması nedeniyle orada kalmazlar. Aksine Allah Teâlâ onları ateşte nimet görmelerini sağlayacak bir mizaçta yaratır. Öyle ki, bu mizaçla birlikte cennete girselerdi, cennetin itidali nedeniyle mizaçlarına uygun olmadığı için, acı duyarlardı. Öyleyse her kimin adına Allah Teâlâ'nın kelimesi bir şekilde gerçekleşirse, çalışmaması gereken bir işte çalışan, arzu etmemesi gereken bir işi arzu eden kimsedir. **Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem cennet ehlinin amelini yaparak, insanların gözünde 'ameliyle cennete yaklaşan' biri hakkında şöyle der:**

Kaderi öne geçer ve sonunda cehennemliklerin bir amelini yaparak cehenneme girer.' Aynı şey cehennemliklerin amelini yapan kimse hakkında geçerlidir. Sonra şöyle buyurmuştur:

'Ameller, sonlarıyla değerlendirilir.'

Hz. Peygamber, bu hadiste önceki bilginin (kader) kime ait olduğunu ve sonucun söz konusu bilginin hükmünün ta kendisi olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle bir sûfı şöyle der: **'Siz sonuçtan korkuyorsunuz. Ben ise kaderden korkmaktayım (önceki bilgiden).'**

(Kaderin) 'Sabıka' diye isimlendirilmesinin nedeni, sonucu öncelemiş olmasıdır. İşte bu, hükmü ancak zamandan sonra ortaya çıkan mevcut bir anlamdır. Bu yönüyle kader bilgisi (sabıka), bazı kelamcıların (Mutezile) kûmun ve zuhur (gizlenme ve açığa çıkma) derken dayandıkları ilkeyle ilgilidir. Bilhassa Şâri, cehennemliklerden birinin mutluların amelini işlemesiyle ilgili olarak buna dikkat çekmiştir.

Sonra **'insanların gözünde...'** der. Aynı şekilde, cennetliklerin bedbahdarın amelini işlemesi hakkında da 'insanların gözünde' demişti. Allah Teâlâ ise bunu kendilerinden bilir. İşte bu, varlığı kendilerinde olsa bile, hükmü dışta zuhur eden şeydir. Gösteriş yapanlar da bu kapsamdadır. Şu var ki, burada varılan yer hakkında bir müjde vardır. Şöyle ki:

Alimler, hükmün öne geçene ait olduğunu bilir. Sonra gelen ise ondan sonra gelir. Bu nedenle öndeki öncelik hakkını elde eder. Burada 'öncelik hakkı', Adem ve zürriyetidir. Kuşkusuz Allah Teâlâ'nın rahmeti ve gazabı, bu konuda birbiriyle yarışmış ve rahmeti gazabını geçmiş, bize mekân olmuştur. Gazap ardından gelmiştir. Böylelikle rahmet avucunda (kabza) var olduk ve rahmet öne geçerek bize mekân oldu. Artık gazabın bizde sürekli bir hükmü uygulanmaz. Aksine gazap, bazı durumları görmemiz için bize ilişir. Bunun nedeni tek bir mekânın bizi toplamasıdır. Bu nedenle gazap, kendisine olan istidadımıza göre, bize etki etmiştir. O mekânda rahmet gazaptan ayrıldığında, bize yerleşmesiyle rahmet bizi almış, biz de Allah Teâlâ'nın gazabından ayrıldık. Gazabın bizde, yani Ademoğullarındaki hükmü, sonsuz değildir. Bizim dışımızda ki yaratıklarda, söz gelişi şeytanlardaki süresini ise bilmiyorum. **En iyisini Allah Teâlâ bilir!**

Bu zevk sahibi, öne geçen bilgiden (kader) korkmaz. Çünkü yükümlülük diyarının dışındaki yerlerde, Allah Teâlâ'nın rahmetinden korkulmaz. Öyleyse öne geçen bilgiden korkmak, belirli bir şeyle ilgili olabilir, rahmet değildir o. Korkulan bu öndeki (bilgi) 'bedbahtlık' olarak takdir edilmişse, sürekli değil, geçicidir. Çünkü onu destekleyecek bir ilke yoktur, çünkü onun aslı Allah Teâlâ'nın gazabıdır. Gazap ise -öndeki değil-sonra gelendir. Mutluluğun öne geçmesi ise, sonra ortadan kalkacak şekilde arızî değildir. Çünkü onun kendisini destekleyen ve güçlendiren bir aslı ve dayanağı vardır. Bu ise, gazabını geçmiş olan Allah Teâlâ'nın rahmetidir. Bu nedenle mutlulukla ilgili bu tikel ve arızî durum sürekli iken, bedbahtlıkla ilgili tikel durum, sürekli değildir. Bunu bilmelisin! 'Allah Teâlâ doğruyu söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Otuzsekizinci Sifr- İki Yüz Otuz Dördüncü Bölüm, c.9 sh: 340-347

NEBİLİK MAKAMI VE SIRLARININ BİLİNMESİ ve DUA

Not: Emir Sigası ile yapılan dua ifadesi Arapça gramere ve vahdeti vücud felsefesine muvafık düşse de, Türkçe ifade tarzında bu tür niyaz biraz kabih olmaktadır, diye düşünüyoruz. Fakat bu konuda **Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde şu şekilde beyanı vardır…**

YÜZ ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM
Nebilik Makamı ve Sırlarının Bilinmesi

Velilik ve nebilik arasında bir berzah var

Nebilik ordadır, sırrı bilinmez

İyice incelersen, iki kısımdır o

Birinci kısım yasa koyucu nebilik, herkes bilir onu

Başka bir kısım daha var ki

Bu kısım yasa getirmez,

İlkinden daha aşağıdır o bu dünyada

Bize göre ise diğeri ortaya çıkar

Varlık şeriatı ve hükmü silinir

Buradan anlaşılır ki, en üstün olan buymuş

Ve o daha geneldir, çünkü asildir ve Allah Teâlâ'ya aittir

Çünkü Allah Teâlâ, bizim için en yetkin velîdir

Nebilik (bildirmek, haber vermek), ilahi bir özelliktir. Onu ilahi mertebede tutan isim es-Semi'dir (Duyan). Hükmünü sabit kılan ise, duadaki emir kipi ve kendisinden istenilen şeye Hakk'ın olumlu karşılık vermesidir. **Çünkü (zahirde kuldan ortaya çıkan) bu talep de, Allah Teâlâ'nın kullarına söylediği 'yap' ya da 'yapma' şeklindeki bir isteğidir.** **Biz 'duyduk ve uyduk' deriz, Allah Teâlâ ise 'duydum ve karşılık verdim' der.** Çünkü Allah Teâlâ, **'Bana dua ettiğinde, dua edenin duasına karşılık veririm'** buyurdu. Kulun talepteki emir niteliği **'bize mağfiret et, bize merhamet et', 'bizi affet', 'bize yardım et, 'bize hidayet et', 'bize rızık ver'** gibi ifadelerdir. Yasaklama kipi ise, **'kalplerimizi saptırma', 'bizi**

zalim kavmin oyuncağı yapma', 'kıyamet günü bizi başarısız kılma', 'diriltme günü beni mahzun etme' gibi ifadelerdir.

Nebilik, zikrettiğimiz bu hususa ilave bir anlam değildir. Ne var ki Allah Teâlâ, kendisine bundan bir isim vermemiştir. Halbuki 'velilik' kelimesinden kendisine bir isim vererek el-Velî diye isimlenmiştir. **'Bize bildirdi', 'duamızı duydu'** (gibi ifadeler geçerli olsa bile), Allah Teâlâ kendisini **'nebi'** adıyla isimlendirmedi. Öyleyse o, her iki yönden de bu konumdadır. Bu nedenle Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'Resullük ve nebilik kesilmiştir"** der. Bunlar, özel bir yönden kesilmiştir. Başka bir ifadeyle, nebi ve resul denilenler kesilmiştir. Bu nedenle Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'Benden sonra resul ve nebi gelmez'** der. Ardından, resullükten doğru rüyaları geride bıraktığı gibi, müçtehitlerin hükmünü de **'nebilikten geri kalan şey'** diye nitelemiştir. Başka bir ifadeyle müçtehitlerden (nebi ve resul) adını kaldırmış, hükmünü geride bırakmış, ilahi hüküm hakkında bilgisi olmayan kimseye de (Allah Teâlâ) **'zikir ehline sormayı'** emretmiştir. Böylelikle -şeriatların farklı olması gibi-kendileri de görüş ayrılığına düşmüş olsalar bile, müçtehitler kendilerine fetva soran kimseye kanıtın götürdüğü hükme göre fetva verir. **'Her biriniz için bir şeriat ve yol belirledik.'** Aynı şekilde, her müçtehit için de bir hüküm ve yöntem belirlemiştir. Söz konusu olan şey, bir hükmü kanıtlarken yararlandığı ve yüz çevirmesinin mümkün olmadığı kanıtıdır. İlahi şeriat bütün bunları onaylamıştır. Söz gelişi Şafii, (Ebu) Hanife'nin haram saydığı bir hükmü helal sayarken Ahmed b. Hanbel, Malik'in yasakladığı bir şeyi caiz görür. Birinin caiz görmediğini diğeri caiz görmüş, bazı hususlarda görüş birliğine varmışken bazı hususlarda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Hepsi, bu ümmet için dinen geçerlidir ve Allah Teâlâ nezdinde bizim adımıza onaylanmıştır. **Bununla birlikte biliriz ki, müçtehitlerin mertebeleri, Allah Teâlâ nezdinden kendilerine vahyedilen resullerden daha düşüktür.**

Öyleyse resullük ve nebilik, bizatihi ve hükümleri yönünden ortadan kalkmamıştır. Kesilen şey, meleğin kulağına veya kalbine inmesiyle getirdiği resul ve nebiye özgü vahiydir. Bu nedenle de nebi ve resul isminin kullanımı kesilmiştir. Artık bir müçtehide nebi veya resul

denilmez. Nitekim Allah Teâlâ'nın şeriat yaptığı hususlarda da nebilerin içtihatta bulunması yasaktır. Müçtehit, kanıt ve içtihadının kendisini yönlendirdiği görüşe göre insanları irşat eder. Bu isim, nebi ve resullere özgüdür, Allah Teâlâ'ya ve velîlere bu isim verilmez. Bu isim, saf kulluğa tahsis edilmiş bir isimdir. Söz konusu kulluk (kölelik), Efendiye yakınlığın ta kendisidir ve rütbesinde efendiyle didişmemek demektir. Velilik böyle değildir, çünkü kul, el-Velî isminde Allah Teâlâ ile didişir (bu isme ortak olur). Bu nedenle ilahi isimlerde bulunmayan ve kulluğa özgü niteliklerden olması nedeniyle ihlâslı kullara, nebi ve resul adının kesilmesi ağır geldi.

Nebilik, hükümleri bakımından ilahi bir nitelik olduğu gibi Hakk kendisine vacip kıldığı şeyleri de ondan dolayı vacip laldı. Çünkü zorunlu kılmak, şeriata ait bir yetkidir, yoksa şeriatın dışındaki şeylere ait değildir. Allah Teâlâ şöyle der: **'Rabbiniz kendisine rahmeti yazdı.'** Bu, şeriatın hükmüdür. Bunu öğren ve zikrettiğimiz hususta dirençli ol! Çünkü bilgiye ulaşmak kolay, ondan düşmemek zordur. Bu bölümü yazarken bana gösterilen bir vakıada durumu böyle gördüm. Öyleyse bu bölümde söylediklerimiz, vakıada gördüklerimizdir. Orada nebi ve resul isminin sağımda asılı olduğunu gördüm. Üzerinde insanların yürüdüğü caddeye çıkan bir merdiven vardı. Ben kapıdaydım. Hakk'ın beni durduğu bu makamın üzerinde kimseye ait bir makam yoktu. Ancak, son derece sağlam bir şekilde kapatılmış kapının içerisinde (makamı olanlar) vardır. Kapı kapalı olsa bile, içindekiler bana gizli değildi. Şu var ki, keşf olmaksızın, kimsenin oraya girmesi mümkün değildir. Bir şahıs bana doğru geldi. Kısa sürede ulaşıp onu görünce, iniş güçleşti, adam hayrete düştü ve orada durmaya güç yetiremedi. Beni bıraktı ve o yere geldiğim yola doğru yöneldi, yürüdü, geri dönerek beni bıraktı. Bu halde uyandım ve bu bölümde yazdıklarımı yazdım.

O gece rüyamda Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'i gördüm. Cenazelerin mescide sokulmasını nahoş karşılıyordu. Bunun yanı sıra erkek ölülere kefen üzerine elbise örtülmesini de kerih görmüş, üzerinden çıkartılmasını ve kefeninde öylece bırakılmasını ve kesinlikle bir tabut içinde örtülmemesini emretmişti. Ayrıca, hava

soğuk olduğunda gusül abdesti almam için suyu ısıtmamı ve cenabet sabahlamamamı emretmişti. Onun cinsel ilişkiyi övdüğünü ve yapanı adına bu davranışı beğendiğini gördüm. Bütün bunları gece gördüm. O gece Ahmed b. Hanbel'i de rüyamda gördüm. Ona Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in gusül abdesti almak için suyu ısıtmamı emrettiğini söyledim. O da Buhari'nin Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemi rüyasında gördüğünü ve bunu kendisine emrettiğini aktardı. el-Ferberi de Buhari'yi rüyasında görmüş ve Buhari bunu kendisine emretmiş. (Ahmed dedi ki) Ferberi beni rüyasında gördü -ki ben de kendisini rüyamda gördüğümde, onun beni rüyasında gördüğünü anladım-ve bana Buhari'nin kendisine böyle söylediğini aktardı. Ben de ondan bunu öğrendim. Şimdi de sana söyledim, sen de ona göre davran.' Uyandım ve aileme benim için su ısıtmalarını söyledim. Fecirle birlikte gusül abdesti aldım. Bütün bunlar, doğru rüyalardır.

Nebiliğe gelirsek -ki hemzeli (nübüvv) olmayandır-bu anlamıyla nebilik, yükseklik demektir. Allah Teâlâ'ya buradan da bir isim verilmedi. Allah Teâlâ'nın bu anlamdaki ismi, Refiü'd-derecât (Dereceleri yükselten), Zü'larş (Arş sahibi) ve 'Ruhu dilediği kullarına aktarır' gibi isimlerdir. Bunun yanı sıra el-Alî, el-A'lâ isimleri de bu anlamla ilgilidir. Bu, hemzeli nebiliktir (nebiie şeklindeki mastar). Bu nebilik, yükseklik anlamındaki nebilikten doğmuştur. Kısaltma asıl, uzatma ilavedir. Araplar, şiir gerektiriyorsa, uzun olanın kısaltılmasını caiz sayarlar. Çünkü kısaltma asla dönmektir. Kısa olanın uzatılması ise caiz değildir. Çünkü o, asıldan çıkmaktır.

(Bu anlamıyla nebilikte aracı) Ruh, Allah Teâlâ ile dilediği kullar arasında müjdeci ve korkutucu olarak bulunur. Veliler, daha önce de belirttiğimiz gibi, bu nebilikten büyük ölçüde tatmışlardır. Nitekim Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Kur'an hafızı için, "Nebilik onun iki yanının arasına girmiştir' der. Çünkü nebilik onun adına gayb iken peygamber adına görünendir.

Nebi ve velî arasındaki nebilik farkı budur. Ona nebi denilirken velîye varis denilir. Varislik, ilahi bir niteliktir. Çünkü Allah Teâlâ, kendinden söz ederken, **'O varis olanların en hayırlısıdır'** buyurdu. Öyleyse velî bir peygamberden nebiliği, Hakk kendisini tevarüs ettikten sonra alabi-

lir. Bundan sonra onu, hakkında daha yetkin olsun diye velîye aktarır. Bu durumda velî, bu noktada başkasına değil, Allah Teâlâ'ya nispet edilir. Bazı velîler, nebiliği peygamberden tevarüs ederek alır. Onlar, kendisini gören sahabe ve uykusunda peygamberi görenlerdir. Şekilci bilginler ise, haleften selefe, kıyamete varıncaya kadar onu alır. Böylelikle, aradaki bağ uzaklaşır. Velîler nebiliği **'ona varis olması ve onlara ihsan etmesi'** yönünden Allah Teâlâ'dan alır. Onlar, tıpkı korunmuş bu 'yüce bağ' gibi, peygamberlerin uyanlarıdır. Bâtıl o bağa önünden ya da ardından giremez. O, Hakim ve Hamid tarafından indirildi.

Ebu Yezid şöyle der: **'Siz bilgilerinizi ölümlüden ölümlüye (aktarmayla) alıyorsunuz. Biz ise ölümsüz Diri'den alıyoruz.'** Allah Teâlâ böyle bir makamda peygamberleri zikrettikten sonra –En'am suresinde– peygamberine şöyle hitap eder: **'Onlar Allah Teâlâ'nın hidayet ettiği kimselerdir ve onların hidayetlerine uy.'** Söz konusu peygamberler ölmüş, Allah Teâlâ onlara varis olmuştur. **'Allah Teâlâ varislerin en hayırlısıdır.'** Sonra Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme onları ulaştırdığı bu hidayeti getirerek onların hidayetine uydurmuştur. Ulaştıran Allah Teâlâ'tır. O ne güzel bağ, ne güzel mevla, ne güzel yardımcıdır. Bu, günümüzdeki velîlerin bilgisinin Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin ve peygamberlerin hidayetine (uyması gerektiği) hakkındaki sözümüzün ta kendisidir: Onlar, bu hidayeti Allah Teâlâ'dan almıştır. Allah Teâlâ, bu bilgiyi katından bir rahmet ve Rablerinin nezdinde haklarında takdir edilmiş rehberlik olarak onların gönüllerine aktardı. Allah Teâlâ kulu Hızır hakkında şöyle der: **'Ona katımızdan bir rahmet ve bilgi verdik.'**

Bu anlamıyla nebilik canlılara yayılır. Allah Teâlâ, **'Rabb'in arıya vahyetti'** buyurur. Bütün hayvanlar bu konumdadır. Allah Teâlâ bir insana kuşların dilini, bitkilerin ve donukların tespihini, yaratılmışlardan her birinin namaz ve tespihini öğretirse, o kişi nebiliğin bütün varlıklara yayıldığını da öğrenir. Keşf ve vecd ehli bunu bilir. Fakat bundan dolayı nebi ve resul adı, resullerin seçkinleri olan meleklerin dışında kimseye verilmez. Onlar, melekler diye isimlendirilenlerdir. Resullük vermeyen her ruh, sadece ruhtur ve ona

'melek' denilmez. Örnek olarak Allah Teâlâ'yı zikreden müminlerin nefeslerinden yaratılan ruhları verebiliriz. Allah Teâlâ onların nefeslerinden zikir sahibi adına kıyamete kadar bağışlanma dileyecek ruhlar yaratır. Aynı şekilde, nefeslerinin bulunduğu bütün iyi davranışlarından da ruhlar yaratır.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemi doğru bir rüyada gördüm. Kâbe'yi işaret ederek şöyle diyordu: **'Ey bu evin sakini! Bu evi tavaf ederek, gece gündüz dilediği vakitte namaz kılanı engellemeyiniz! Çünkü Allah Teâlâ onun davranışından kendisi için kıyamete kadar bağışlanma dileyecek bir melek yaratır.'** Bunlar, temiz ruhlardır ve bunlardan herhangi bir görevle gönderilenler, 'melek' diye adlandırılır.

Yüzbeşinci Kısım, c. VII, sh: 416-421

Bu konuda bir mesele daha eklemek istiyorum:

Allah Teâlâ zatında âlemlerden müstağni olsa bile, O'nun kerem, cömertlik ve rahmetle nitelenmiş olduğunu bilmelisin. Bu durumda rahmet edilen (merhum), ikrama mazhar olanın (mükrem) var olması gerekir. Bu nedenle Allah Teâlâ şöyle der: **'Kullarım beni sana sorarsa, de ki ben yakınım! Dua edenin duasına karşılık veririm.'**

Binaenaleyh Allah Teâlâ dua edene kendi cömertliği ve keremiyle karşılık vermiştir.

Hiç kuşkusuz, halle dua etmek, sözle dua etmekten daha kâmil bir duadır.

Allah Teâlâ haliyle dua edene daha hızla karşılık verir, çünkü o zatıyla istemiştir.

Zorda kalan muhtaca karşı cömertlik, gerçekte, zorda olmayana cömertlikten üstündür.

Mümkün yokluk halinde varlık halindekinden daha çok Allah Teâlâ'ya muhtaçtır. Yokluk halindeyken mümküne iddia eşlik etmezken varlık halinde bir iddia taşır. Yokluk halindeki mümküne varlık ihsanı, cömertlik ve ihsan bakımından daha üstündür. Binaenaleyh Allah Teâlâ âlemlerden müstağni olsa bile, bunun anlamı, fakirliğin O'nda bulunmasından münezzehliğidir. Ya da kendisinden başka O'na delil olmasından münezzehtir. Bu nedenle Allah Teâlâ âlemi kendi

cömertliğinden ve ihsanından var etti. Bu, herhangi bir akıllının veya müminin kuşku duymayacağı bir hakikattir. Aynı zamanda cömertlik AUah'm zati bir niteliğidir. Çünkü Allah Teâlâ kendisi nedeniyle cömert ve ihsan edendir. O halde âlemin var olması zorunluyken bilginin imkânsızlığı hükmünü verdiği şeyin de olmaması gerekir. Öyleyse nispetler ve -sıfatları kabul edenlere göre-sıfatların var olması gerekir. Ya da başka bir mezhebe göre, isimler olmalıdır. Öyleyse tek hakikatte çokluk bulunmalıdır. Başka bir ifadeyle nispeti veya sıfatı veya ismi kabul eden herkese göre, her halükarda birçokluk birliği olmalıdır. O halde zatın nurları, var olanlardan başka bir şey değildir. Bunlar, zatın tecellilerinden ibarettir, çünkü onlar, bizim için Hakka delil olmanın ta kendisidir. Bu nedenle Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'Kendini bilen, rabbini bilir'** demiş, kendisini bildiğinde arifin nefsini Allah Teâlâ'yı bilmeye delil yapmıştır. Nur kendine olduğu kadar göze görünen şeye de delildir. O halde var olanların nuruyla var olanlar ortaya çıktığı gibi, kendilerini var eden de bu nurla onlara görünür. Başka bir ifadeyle var olanlar Yaratıcılarını ancak kendilerinden tanımıştır. Binaenaleyh O, onların talep ettiğidir. Talep yaratılmışlar söz konusu olduğunda muhtaçlığı bildirir. Allah Teâlâ talep edilen iken müstağnidir. Yaratılmışların talep ettiği olması bakımından, onların kendisine muhtaç olması mümkün olabilmiştir. Bu sayede Allah Teâlâ da onlardan müstağni kalabilmiştir. Allah Teâlâ'nın onların talebini kabul etmesi, (kendilerine muhtaç olmasından kaynaklanmaz) cömertlik ve keremden kaynaklanır.

Yirmi dördüncü Sifir, c. XII, sh: 348-349

DAVUD aleyhisselâm, Hz. MERYEM Validemiz VE İSA aleyhisselâmın ORUÇLARI

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

En faziletli ve en dengeli oruç, bir gün kendin için bir gün Rabbin için oruç tutup bunların arasında bir gün yemendir. Bu, nefse karşı en büyüle mücadele ve hüküm bakımından dengeli davranıştır. Böyle bir

durumda kul adına, tıpkı güneş ışığından aydınlanma hali gibi, namazın hali gerçekleşir. Namaz nur, sabır ise aydınlıktır ve sabır oruçtur. Namaz kul ile Allah Teâlâ arasında bölünmüş bir ibadettir. **Davud orucu ise, bir gün tutmak ve bir gün yemektir ve bu oruç, sana ve Rabbine ait şeyleri birleştirir.**

Bazı bilginler ise **Allah Teâlâ hakkının öncelikli olduğunu dikkate alarak, Allah Teâlâ'ya ait olan ile kula ait olanı eşitlemeyi uygun görmedi. Bu yaklaşıma göre, iki gün oruç tutulur, bir gün yenilir.** **Meryem'in orucu böyleydi.**

Çünkü o, erkeklerin kendisinden bir derece üstün olduğunu gördüğünde şöyle düşünmüştü: **'İkinci gündeki oruç, belki de o derecenin karşılığı sayılır.'** Gerçekte de öyle olmuştu. Nitekim Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, erkekler hakkında yaptığı tanıklıkla. **Meryem'in de erkekler gibi kâmil olduğuna tanıklık etmişti,** iki kadının tanıklığının bir erkeğin tanıklığına denk olduğunu gördüğünde Meryem şöyle demişti:

'Benim iki gün oruç tutmam, erkeğin bir gün oruç tutmasının yerini alır.' Böylece erkeklerin makamını elde etmiş, oruçtaki fazilet bakımından Davud ile eşitlenmişti. Bir insanı nefsi etkisi altına alırsa, onu ilahlık (duygusu) etkisi altına almış demektir. Bu nedenle, nefsini aklına bağımlı hak getirebilmek için, ona Meryem'in nefsine davrandığı gibi muamele etmelidir. Bu, anlayan için güzel bir işarettir.

Meryem erkeklere katılmakla kemal sahibi olabiliyorsa, onun Rabbine katılması daha büyük kemal meydana getirir. Bu kısma örnek olarak Meryem oğlu İsa aleyhisselâmı verebiliriz. **Çünkü o, bütün seneyi oruçla geçirir ve orucunu bozmaz, geceyi ibadetle geçirir ve uyumazdı.** O, âlemde gündüz ed-Dehr ismiyle, gece ise kendisini uyuma ve gafletin almadığı **el-Kayyum** ismiyle zuhur ederdi. Bu nedenle onun hakkında ilahlık iddiasında bulunulmuş ve şöyle denilmiştir: **'Allah Meryem oğlu Mesih'tir.'** **Daha önce hiçbir peygamber hakkında böyle denilmemiştir.** **Üzeyr aleyhisselâm hakkında söylenen nihai şey, onun Allah Teâlâ'nın oğlu olduğuydu. Fakat onun Allah Teâlâ olduğu söylenmedi.**

Bu niteliğin gayb perdesinin ardından keşf ehlinin kalplerine ne kadar etki ettiğine bakınız. Sonuçta onlar **'Allah Meryem oğlu Mesih'tir'**

demişti. Bu sözleri nedeniyle Kur'an, bu konuda adlarına mazeret ortaya koyarak, şirke değil inançsızlığa nispet etti, çünkü onlar şirk koşmadı. Bilakis **'O Allah Teâlâ'tır'** demişlerdi. MÜŞRİK, ALLAH TEÂLÂ İLE BİRLİKTE BAŞKA İLAH KABUL EDEN KİMSEDİR. **(Hristiyanlardan) Böyle birisi, müşrik değil kafirdir.**

Allah Teâlâ şöyle der: **'Allah Meryem oğlu Mesih'tir diyenler kafir oldu.,** Böylelikle onları örtme (küfr) özelliğiyle nitelemiş, onlar da İsa aleyhisselâmın beşeriliğini (nasut) bir tecelligah edinmişti. Hz. İsa aleyhisselâm ise, Allah Teâlâ'nın kendisinden aktardığına göre, onların söylediklerini kendileri adına tespit ederek bu makama dikkat çekmiştir. Mesih İsa şöyle der: **'Ey Israiloğulları, Allah Teâlâ'ya ibadet ediniz, Rabbime ve sizin Rabbinize.** Onlar ise şöyle karşılık verir: **'Biz de öyle yapıyoruz.'** Böylelikle onlar, Mesih'te Allah Teâlâ'ya ibadet etmişti. Sonra onlar şöyle der: **'Kim Allah Teâlâ'ya ortak koşarsa, Allah Teâlâ cenneti ona haram kılar.'** Yani Allah Teâlâ, kendisini örttüğü perdeyi ona haram kılar. Allah Teâlâ, kafir olmakla kendilerini nitelerken, onları örtme özelliğiyle nitelemiştir.

İşte bu, zâhirinin işin gerçekte olduğu durumu verdiği bir ayettir. Burada tevil, kınanır. Sana zikrettiğimiz şeyi anladığında, büyük bir deryaya düşersin. **O deryada boğulan kişi, hiçbir zaman, kurtulamaz, çünkü o, ebedilik deryasıdır.** Kendisini inceleyip basiret gözüyle bakan ve bu konuda Allah Teâlâtan gelen bir basirete sahip kimseler için Allah Teâlâ'nın kelamı ne kadar hikmetlidir!

Ellidokuzuncu Kısım, c. 5, sh.195

AZABIN ZORUNLULUK MENZİLİNİN MUHAMMEDİ MERTEBEDEN BİLİNMESİ

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

ÜÇ YÜZ ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Hakikatlerimiz gerçekleşince bir olduk

Fakat vuslata imkân yok yine de!

Hiçbir yönden bu makama ulaşılmaz

İniş karşısında, istiva nedeniyle

Ona nasıl ulaşılsın ki?

el-Celil'in övgüsü Halil'in karşısında nerede

Görürsün ki sevgilisi ona dua ediyor

Dostunun kendisine dua ettiği gibi

Cem' farkın kendisidir

Peygamber böyle buyurdu hadisinde

Bilgi güneşleri kaybolunca

Delil ile bilgiye ulaşan akıllar hayrete düşer

Gözler gaybı görseydi

Onların doğuşu batışı kendisi olurdu

Ey samimi dost, bilmelisin ki: Azabın 'vücubu' denilen şey, azabın azap edilen kimsede gerçekleşmesidir. Duvar yıkılıp düştüğünde, vecebe el-hait denilir. Düşmek, özü gereği yükseklik sahibi olmayandan ve yüksekliği hak etmemiş kimseden meydana gelebilir. Bu nitelikteki birisi yükseldiğinde, onu yüksekte tutacak bir hakikati yoktur ve bu nedenle düşer. **'Burası ahiret hayatıdır, onu yeryüzünde yükseklik istemeyenlere veririz.'** Nefsi nitelikler, kendileriyle nitelenen için irade edilmemiştir. Başkası nedeniyle yükselen birisi yükselip de onun adına yüksekliğini koruyacak kimse yok ise, düşer ve öldürülür. O halde yüksek olan, mertebesini Allah Teâlâ'nın yücelttiği kimsedir. Allah Teâlâ **'Onu yüce bir mertebeye yükselttik'** buyurdu. Yükseklik özü gereği yüksekliğin sahibi olan Allah Teâlâ'dan meydana geldiği için, menzilini yükselttiği herkesin yüksekliğini de Allah Teâlâ korumuştur. Kendi başına yücelen zorba ve kibirlileri ise, perişan etmiş, cezalandırmış ve şöyle demiştir: **'Akıbet takva sahipleritıindir,'** Başka bir ifadeyle, yüksekliğin sonu -ki yeryüzünde yükseklik isteyenlerin yükseldiği yerdirtakva sahiplerine aittir. Allah Teâlâ onlara dünya ve

ahirette mertebe yüksekliği verir. Ahirete gelirsek, oradaki yükseklik zorunludur. Çünkü Allah Teâlâ'nın vaadi doğru ve sözü haktır. Ahiret hayatı mertebelerin ayrışması ve yaratıkların değer ve mertebelerinin Allah Teâlâ nezdinde belirlenme yeridir. Dolayısıyla kıyamet günü takva sahiplerinin yükselmesi zorunludur. Dünyaya gelirsek, insan takva ve zühtte dürüstlük makamına ulaştığında, zorba ve büyüklenenleri böyle bir zahide saygı göstermeye yönelten amiller çoğalır. Çünkü söz konusu zahit dünyadaki mertebelerinde o insanlarla didişmez. Bu durumda onların nefislerine yerleşen 'takva sahiplerine saygı duygusu' büyüklenen insanları yüksek konumlarından indirir ve takva ve züht sahiplerine hizmet ederek onlara saygı gösterirler. Bu kez sayesinde başkalarından üstün oldukları bu yükseklik, takva sahibine geçer ve 'yüksekliğin sonu takva sahibine ait olur.' Zorba ise, bunun farkına bile varmaz. Aksine takva sahibine tevazu gösterip ona tenezzül ettiği kendisine söylendiğinde, bundan haz alır. Böylelikle zorba, takva sahibinin daha aşağı mertebede olduğunu ve kendisine 'indiğini' zanneder. Halbuki zorbanın yüksekliği -farkında olmadan-takva sahibine geçmiş, zorla takva sahibinin yüksekliği altına girmiştir. Takva sahibine yüksekliği sorulsaydı, bu yükseldikten onun yanında bir şey bulunmazdı. Binaenaleyh insanda yükseklik, kulluk makamına ulaşmak ve gerçekte kendisine ait olmayan bir özellikle nitelenmemektir. Ayet-i kerimede Allah Teâlâ'nın hikmetine bakınız! **'Su kaynadığında...'** Yani yükseldiğinde demektir. Burada yüksekliği ona izafe etmiştir. Halbuki Hakk onu kendisine izafe etmemiştir. Su kabarıp da yukarılara çıktığında, Allah Teâlâ yükselen suyun dalgalarından kurtarmak istediği kimseleri, birbirlerine eklenerek gemi haline gelen ahşabın içerisinde taşır. Böylelikle Allah Teâlâ'nın kurtulmasını irade ettiği bütün müminler o gemiye biner. Böylece gemi de içindekilerle birlikte suyun üzerinde yükselir ve su altında kalarak gemi için suyun kabarması (tehlikesi) ortadan kalkar, suyun içinde kırıklık meydana gelir. Bunun nedeni, Allah Teâlâ tarafından ve O'nun emriyle bile gerçekleşse, yüksekliğin suya izafe edilmiş olmasıdır. **Fakat Allah Teâlâ yüksekliği suya izafe etmiştir. O yüksekliği kendisine (Allah Teâlâ'ya) izafe etmiş olsaydı, yüksekliği korunur, üzerine bir gemi**

çıkmaz, hiçbir şey su üzerinde kalmazdı. İşte iddia sahibi olmanın uğursuzluğudur, (bütün bunlara yol açan). Öyleyse azabın azap çekene 'düşmesi', onun kendi yükseldiğinden düşmesi demektir. Yükseklik, azap eden Allah Teâlâ'ya ait bir niteliktir. Bu koku, kendisine yükseklik özelliği vermiştir. Çünkü yükseklik, ulvilik sahibinin niteliğidir Ki, o da el-Muazzib ismidir. el-Muazzib azabın kendindeki yüksekliği görünce, onun sebebiyle,0 kendisini azap çekene düşürür. Böylelikle azap gören, el-Muazzib kendisiyle nitelenmiş iken, sayesinde böbürlendiği yüksekli. ği yitirir. Bu nedenle azabın azap görene düştüğü söylenir.

İşin gerçeğini şöyle açıklayabiliriz:

Hükümdar cezalandırmak istediği birisine karşı öfke hissetmeden, onu cezalandıramaz. Onu cezalandırmak istemesi, azaba uğramayı gerektiren bir fiil işlemesinden kaynaklanır. Söz konusu fiil, hükümdarın eziyet çekmesine yol açan bir öfkeyi hükümdarda oluşturur. Hükümdar yüce birisidir ve onun makamı herhangi bir şeyin kendisine azap etmesinden münezzehtir. Bu şahıs ise, hükümdarı kızdıran bir fiil işlemiştir ve hükümdarın içinde **'gazap'** denilen bir duygu oluşmuştur. Ya da bu fiil, hükümdarın nefsinde gazap sonucunu oluşturmuştur. Bu gazabın nedeni o şahıstır. Yani ona bu öfkeyi **'düşürmüştür.'** Şahsın azap görmesi gerekince, hükümdar cezalandırarak rahatlar. Halbuki burada durum farklıdır. Rahatlığın varlığı, söz konusu şahsın fiilinin meydana getirdiği hükümdarın sıkıntı çekmesine yol açan azabın ortadan kakmasına bağlıdır. Hükümdar çektiği azabı şahsa aktarınca, gazap hükümdardan uzaklaşmış ve hükümdar rahatlamıştır. Genel nezdinde bu durum **'şifa bulmak'** denilen şeydir. Şifa illetin ve hastalığın ortadan kalkması demektir. Hastadaki illet başka bir şahıs nedeniyle ortadan kalkmaz. Şifa ve rahatlığın gerçek anlamı budur. Acı başka bir şahsa ulaştığında, hükümdar bundan bir haz duyar. Bu da, azabın 'ortadan kalkmasından duyulan hazza ilave başka bir hazdır. Burada yükseklik, gerçekte, ilahi isme aittir. Bu nedenle azap 'düşme' diye nitelenmiştir ki, vücub (vacip olma) da demektir. Allah Teâlâ **'Hakkında azap kelimesinin gerçekleştiği kimse...'** buyurdu. Yani hakkında vacip olduğu

ve kendisine düştüğü kimse demektir. Şöyle diyebilirsin: Böyle bir durum yaratıklar hakkında geçerli olabilir, fakat Allah Teâlâ'nın yüce mertebesi hakkında aynı durum nasıl geçerli olabilir?

Şöyle deriz:

Allah Teâlâ'yı bilmekten aciziz, zaten bize layık olan da, acizliktir. O nedenle akıllarımızı ve hakikatlerimizi bıraktığımızda,bunu kabul etmemiz, bu ve benzeri bir hükmü Allah Teâlâ'dan olumsuzlamak gerekir. Çünkü aklın yeteneği bunu gerektirir. Şu var ki aklın ve açık delilin gücü, Allah Teâlâ'nın bize gönderdiği peygamberinin sözlerini doğrulamaya aklı icbar eder. Peygamber, Allah Teâlâ'nın yaratıkları hakkındaki fiili ile Allah Teâlâ'nın kendiliğinde bulunduğu hali ve kendisini nitelediği durumları bize bildirir. Bunların (bir kısmı), Şâri olmaksızın, kendi deliliyle hareket eden aklın imkânsız saydığı şeylerdir. Öyleyse üstün akıl sahibi, şeriatın hizmetinde hor ve el pençe divan durur. O peygamberin Rabbinden bildirdiği kendisiyle ilgili bütün durumları kabul eder. Allah Teâlâ'nın kendisinden bildirdiği şeylerden birisi de, '**Allah Teâlâ'ya eziyet edenler'** ayetinde belirtilen eziyettir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'Allah Teâlâ'dan daha çok eziyete sabırlı kimse yoktur'** der. Allah Teâlâ şöyle der: **'Ademoğlu beni yalanladı, beni kınadı.'** Bir ayette ise **'Allah Teâlâ onlara azap etti'** buyurdu. Bütün peygamberler şunu söylemiştir: **Allah Teâlâ kıyamet günü daha önce hiç kızmadığı ve bir daha da kızmayacağı bir şekilde kızacaktır.'** Akıllı insan, Allah Teâlâ'nın kendisi hakkında bildirdiği bütün bilgilerin (tevilini) Allah Teâlâ'ya havale ettiği gibi kulunun tövbesiyle sevinmesinin (ne anlama geldiğini) Allah Teâlâ'ya biralar. Sevinmeyle nitelenen herhangi birisi, onun zıddı olan bir nitelikle de nitelenebilir. Allah Teâlâ taşkınlığı olmayan delikanlıya şaşırma özelliğiyle kendisini nitelemiştir. Allah Teâlâ kıyamette **'Sen âlemlerin rabbiyken benimle alay mı edersin?'** diyen Hannad'ın sözüne gülmekle kendisini nitelemiştir. Allah Teâlâ namaz kılmak üzere mescide gelen kulundan dolayı sevinmekle, kulları için inançsızlığı hoş görmemek, şükür ve iman sahibi olmalarından ise razı olmakla kendisini nitelemiştir. Bütün bunlara Müslümanların imanı farzdır. Burada akıl, **'nasıl veya niçin böyle olur'** diyemez. Aksine kabul eder, teslim olur ve onaylar ve niteliğini bilemez**. 'O'nun benzeri bir şey**

yoktur'.

Allah Teâlâ kendisini gazap ve eziyet görmekle, azabı ise vücub, yani düşme özelliğiyle nitelemiştir. Düşme yüksekten olabilir ve yükseldik Allah Teâlâ'ya aittir. Buradan şunu öğrendik: Hakkın kendisini nitelediği eziyet görmek bu demektir. Öyleyse eziyet, niteliği olduğu kimsenin yüksekliğiyle yükselmiş, Allah Teâlâ o yükseklikten bu eziyeti kendisini hak edene düşürmüştür. **Eziyeti hak eden, Allah Teâlâ'ya ve peygambere eziyet edendir.** Böylelikle başarısızlık ve hüsran diyarında azap o kişiye ilişir.

İfade ettiğimiz meseleyi öğrendiğinde, iman ile -ki saf dindarlık demektir-kulluk mertebesinin hak ettiği bütün haberlerde Allah Teâlâ'ya teslimiyeti birleştirmiş olursun. Böyle bir makamın daha fazla açıklanması mümkün değildir ve Hakkın kendisi hakkında haber verdiğinden daha açık ve daha belirgin bir ifade de yoktur. Yaratıkların salt akılla bu konuda bilebilecekleri husus bu kadardır. Bazı akıllara ihsan ulaşır ve böyle hususları tevil ederler. Biz ise, onların durumunu kabul etmekle birlikte, tevilde kendilerine katılmayız. Çünkü biz, Allah Teâlâ'nın söylediği hu-susta muradının bu olup olmadığını bilemeyiz ki o tevile itimat edelim veya **'muradı bu değildir'** diyelim de, onu reddedelim. Bu nedenle, kabul ve teslimi düstur edindik. Bize böyle bir husus sorulunca şöyle deriz: Biz Allah Teâlâ katından gelen haberlere O'nun kastettiği anlamda iman ettik. Allah Teâlâ'nın peygamberinden ve diğer peygamberlerinden gelen hususlara da peygamberlerin kastettiği anlamda iman ettik ve bu konulardaki bilgiyi peygamberlere bıraktık. Bazen böyle durumlarda Allah Teâlâ karşısında peygamberler de bizim gibidir. Allah Teâlâ'dan bu haberler kendilerine ulaşır ve bu haberleri -tıpkı bizim Allah Teâlâ'ya havale etmemiz gibi-Allah Teâlâ'ya bırakırlar, rivayetlerin tevilini bilmezler. Bazen ise Allah Teâlâ'nın bildirmesiyle haberlerin herhangi bir yorum tarzını bilebilirler ki, bu da uzak bir ihtimal değildir. İşte selefin yöntemi buydu. Allah Teâlâ ihsanıyla bizi onlara halef yapsın! Rabbini murakabe eden, günahından korkan ve Allah Teâlâ'yı zikretmekle kalbini ihya eden, bütün sevgisini Allah Teâlâ'ya tahsis eden insana ne Mutlu! Kim üzerinde olursa olsun, **'azabın vacip**

olması'nın anlamını açıkladık, daha fazlasını bu bölüm kaldırmaz. Çünkü bu bölümün imkânı, sıradan insanlar için dardır. Allah Teâlâ'nın bizim gibilere ihsan ettiği kendisi hakkındaki bilgi nedeniyle, bizim için geniştir. Fakat arzu, başkanlık tutkusu, yarışma ve hem cinslerinin üstüne çıkma duygusuyla perdelenmiş akıllar, o insanların sözlerini kabul etmek ve kendilerine boyun eğmekten nefisleri alıkoyar. Biz Allah Teâlâ tarafından gönderilen peygamberler değiliz ki, bize ihsan ettiği (bütün) bilgileri tebliğle yükümlü olalım. Bu konuda söylediklerimiz, iman sahibi akıllılara yöneliktir. Onlar, Allah Teâlâ karşısında nefislerini arındırmayla meşgul olmuş, nefislerini kulluğa ve bütün hallerde Allah Teâlâ'ya muhtaçlığa zorlamıştır. Allah Teâlâ da onların basiretlerini ya bilgiyle veya Allah Teâlâ'dan gelen haberlere, O'nun kitaplarına ve peygamberlerine teslim olma ve iman etmeyle nurlandırmıştır. Bu nurlandırma, büyük bir inayet ve yüce bir mertebe, benzersiz bir yol ve büyük bir mutluluktur. Allah Teâlâ bizi bu niteliğe sahip kimselere katsın!

Bu menzilin içerdiği bilgilere gelirsek, bu menzil, Hakk bilgisini içerir. Onun bir yönü de açıklamakta olduğumuz azabın vacip olmasının bilgisidir. Hakk'ın kullarına soru sorduğu ilahi isim bu menzilden öğrenilir. Misal olarak, Allah Teâlâ'nın peygamberlerini toplayarak kendilerine söyleyeceği **'Size nasıl karşılık verildi?'** ayetini verebiliriz. **Halbuki Allah Teâlâ daha iyi biliyordur.** Başka bir misal **'Kullarımı nasıl bıraktınız'** ifadesidir. Allah Teâlâ bu sözü içimizde geceleyip sonra Allah Teâlâ'nın huzuruna yükselen meleklerine sorar. Bu bilgi değerli bir bilgidir. Bu menzilde ilahi zorlayıcılar vardır.

Acaba onlar kevni mi, yoksa ilahi midir?

Kâfir iken ümmetlerin helak olmasının nedeni bu menzilden öğrenilir?

Onların helak olması sayesinde helak olan müminler ile onlara uyanların helak olması bu menzilden öğrenilir. Bütün bunlar, dünyadadır.

Ahirette bu helakten kim kurtulur?

Kâfirler helak olurken, niçin müminler de helak olmuş, bela hepsini kuşatmıştır?

Halbuki nitelikleri farklıdır. Acaba bunun nedeni müminlerin kâfirlere meyletmesi midir?

Allah Teâlâ **'Zalimlere meyletmeyin'** buyurur. Acaba onlara ateşin değmesini gerektiren bu meyletme maddi midir, manevi midir? Azabın meyledenlere artarak verilmesinin nedeni, iyilik amaçlanmış olsa bile, bu menzilden öğrenilir. Allah Teâlâ şöyle der: **'Nerede ise onlara birazcık yönelmiştin. Bu durumda sana ölüm ve hayat acısını tattırdık.'**

Acaba tam yönelme nedeniyle hak edilen azaptan daha şiddetli olan bu azabın sebebi nedir?

Allah Teâlâ'nın böyle ayetlerdeki -ki bunların amacı O'nun bildirmesiyle öğrenilir-muradı nedir?

Bu konu, bu menzilin içerdiği büyüle bir bilgidir. Kendisi nedeniyle helak olan ve başkası nedeniyle helak olan kimdir?

Başkası nedeniyle helale olmanın sınırı, kendisi nedeniyle helak olmanın sınırı ve zamanı nedir?

Farklı türlerinde helak, helale olanların hallerindeki farklılıktan mı, ilahi isimlerin hakikatlerindeki farklılıktan mı kaynaklanır -ki her isim bu makamda azaptan payını alabilsin-?

Var olduktan sonra isimlerden yok olan veya geride kalan ya da başkasının helakiyle yok olanlar nelerdir?

Allah Teâlâ'ya asi olan ile peygamberine ve yöneticilere asi olan arasındaki fark nedir?

Peygambere asi olmanın ve yöneticiye asi olmanın içerdiği 'Allah Teâlâ'ya asi olmak' fiili ne demektir?

Çünkü onlara asi olmak, Allah Teâlâ'nın emrine karşı gelmek demektir. **Halbuki Allah Teâlâ'ya asi olmak yöneticilere asi olmayı, gerektirmez, fakat peygambere asi olmayı içerir. Çünkü Allah Teâlâ'ya asi olmak peygambere de asi olmak demektir. Çünkü günah ve isyan ilahi emir ve yasaklarla ilgilidir ki bunlar da peygamberin tebliği ve onun diliyle öğrenilebilir.** Allah Teâlâ emrini ancak peygamberleriyle gönderir. Peygamberlerin dışındaki insanlar ise, bu makama sahip değildir. Bununla birlikte Allah Teâlâ'nın kendisine isyan edilen bir emri olduğu gibi peygamberin de isyan edilen bir emri vardır. Burada başka bir emir daha vardır ki, Allah Teâlâ'ya ve peygamberine asi olmak onda birleşir. Allah Teâlâ'nın mertebesiyle ilgili olan ve herhangi bir yaratılmışın giremediği her emre yönelik itaatsizlik, Allah Teâlâ'ya yönelik itaatsizliktir. Yaratılmışın mertebesiyle ilgili –ki o Allah Teâlâ'nın peygamberidir–emirle ilgili itaatsizlik ise, peygambere itaatsizlik demektir. Her ikisiyle ilgili emre itaatsizlik ise, Allah Teâlâ'ya ve peygamberine itaatsizlik demektir. Allah Teâlâ şöyle der: **'Allah Teâlâ'ya ve peygamberine itaat eden:'** Başka bir ayette **'Peygambere itaat edin'** diyerek sadece peygamberi zikretmiştir. Başka bir ayette ise **'Allah Teâlâ'ya şirk koşan delalete düşmüştür'.** Burada sadece kendisini zikretmiştir. Büyüklük ve onu talep eden niteliği bilmek, hatırlatma bilgisi, Haktan duymanın bilgisi, mülkü ve mülkün mülkünü bilmek, izzetin mülkünü bilmek, taşıyıcı meleği bilmek, taşınan mülkü bilmek, heba mülkünü bilmek, büyük korkuyu bilmek, Arş'ın altındaki hâzineyi bilmek, bu menzilden öğrenilir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'La Havle vela kuvvete illa billâh' demek, Arş altındaki bir hâzineden çıkmıştır.'** Bu hazine nedir ve '**La-havle vela kuvve'** sözünden başka hangi gizli zikirleri içerir?

İlahi ve kevni kuvvet, anlamları kelimeler mertebesinde birbirine eklemenin bilgisi, onların kelimelerin maddelerinden soyut olarak

birbirlerine eklemlenmeleri var mıdır, yok mudur?

Anlamların kendiliklerinde bir eklemlenmesi yok ise, bir imkânsızlıktan dolayı mı böyledir?

Öyle ise, eklemlenmeyi kabul etmezler. Yoksa Allah Teâlâ'nın iradesiyle mi böyledir?

Yaratılmışın yazısı ile Yaratanın yazısı arasındaki fark nedir?

Bu bilgi, gördüğümüz ve müşahede ettiğimiz garip bir bilgidir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bir gün elinde ilâ dürülmüş kitap olduğu halde çıka-gelmiş.

Kitaplar bütün yazılı kitapları içermekteydi. Sahabesine sormuş: **'Bu iki kitabın ne olduğunu biliyor musunuz?'**

Ardından onlara sağ elindeki kitabın cennet ehlinin adlarını, onların babalarının, kabilelerinin, aşiretlerinin ve Allah Teâlâ'nın kendilerini yarattığı andan kıyamete kadarki aşiretlerinin adları yazılıydı. Sol elindeki kitapta ise kıyamete kadar cehennemliklerin, babalarının, kabile ve aşiretlerinin isimleri vardı. Herhangi bir yaratılmış o isimleri iki kitapta bulunduğu şekliyle yazmaya kalksaydı, âlemdeki kâğıtlar yeterli gelmezdi. Allah Teâlâ'nın yazısı ile yaratılmışın yazısı arasındaki fark buradan öğrenilir.

Hacca giden safdillerin birisinden aktarılmıştır: Veda tavafı yaparken bir adamla karşılaşmış. Adam, o saf adama takılmaya başlamış:

'Cehennemden kurtuluş beratını mı aldın Allah Teâlâ'dan?' Saf adam karşılık vermiş:

'Hayır almadım, peki insanlar bunu almış mıdır?' diye sorunca, adam **'Evet'** diye karşılık vermiş.

Bunun üzerine safdil ağlamış ve kapalı bir yere girerek Kâbe'nin örtülerine bağlanmış, ağlaya sızlaya Allah Teâlâ'dan kendisini

cehennemden kurtaracak bir yazı vermesini dilemiş. Arkadaşları ise onu kınamaya ve söz konusu kimsenin kendisiyle alay ettiğini anlatmaya çalışıyormuş. O ise, arkadaşlarının söylediklerine bakmıyor, ağlamaya ve yalvarmaya devam ediyordu. Safdil bu haldeyken, üzerine oluk yönünden havadan bir yaprak düşmüş. Yaprakta cehennemden kurtulmuş olduğu yazıyordu. Sevinçle o yazıyı insanlara okumuş. O kitabın bir alameti, her yönden eşit ölçüde okunabilmesidir. Sayfa değiştirildiğinde, yazı da değişiyordu. Bunun üzerine insanlar kâğıdın Allah Teâlâ katından geldiğini anlamışlardı.

Günümüzde bir kadın uykusunda sanki kıyametin koptuğunu ve Allah Teâlâ'nın ona bir ağaç yaprağı verdiğini görmüş. Yaprakta ateşten kurtulmuş olduğu yazılıydı. Kadın kâğıdı eliyle tutmuş ve yaprak hala elinde dürülmüş bir haldeyken uykusundan uyanıvermiş. Elini açamıyor, avucunda yaprağı hissediyordu. Elini tutmak ona ağır gelmişti, sanki kendisine acı veriyordu, insanlar kadının başına toplanmış, elini açmaya çalışmış, hiç birisi elini açamamıştı. Tasavvuf ehline bu durum sorulmuş, hiç biri meselenin sırrını bilememişti. Şekilci alimlerden fakihler ise bu konuda bir bilgiye sahip değildi. Doktorlar ise kadının elinin açılmayışını üzerine dökülen ve ona böyle bir etkide bulunan güçlü bir karışıma bağlamıştı. Bazı insanlar ise, beni kast ederek, **'falan kişiye sorsak, belki bu konuda onun bir bilgisi olabilir'** demiş. Kadını bana getirdiler. Yaşlı kadının eli kendisine acı verecek ölçüde sıkılmıştı. Rüyasını sordum, insanlara anlattığı şekliyle rüyasını bana anlattı. Elini öyle kapatmasının sebebini anlamıştım: Bunun üzerine kulağına eğildim ve ona bir şey söyledim ve ardından şöyle dedim: **'Elini ağzına yaklaştır ve Allah Teâlâ karşısında avucunda hissettiğin bu yaprağı yutmaya niyetlen. Böyle niyet edersen, Allah Teâlâ bu konudaki dürüstlüğünü bilir ve elin açılır.'** Kadın elini ağzına yapıştırınca, eli açılmış. Orada bulunanlar hayrete düşmüş, bana bunu nereden bildiğimi sormuşlar.

İFTİRA CEZASI

Ben de kendilerine şöyle dedim: 'Malik b. Enes -ki hicret diyarı Medine'nin imamıdır-on üç yaşındayken imamlardan fıkıh okuyan zeki ve kavrayışlı birisiydi. Bir kadın bir ölüyü yıkıyormuş. Cinsel

organına ulaştığında, eliyle cinsel organına vurarak, şöyle demiş: **'Ey ferc! Senin üzerinden kimler geçmiş kimler!'** Bu sözü söyler söylemez, kadının eli ölünün cinsel organına yapışmış. Kendisi elini çekemediği gibi hiç kimse de kadının elini oradan çekip alamamıştı. Medine fakihlerine bu konudaki hüküm sorulmuş. Bir kısmı elinin kesilmesi gerektiğini, bir kısmı ölünün bedeninden kadının elinin uzadığı yerin veya boyu kadar bir bölümün kesilmesi gerektiğini söylemiş, tartışma uzamış. Şu tartışılıyordu: Neye saygı göstermemiz gerekir? Ölüye mi saygı göstereceğiz ve ondan hiçbir şey kesmeyeceğiz. Yoksa diriye mi saygı gösterip elini kesmeyeceğiz? Malik onlara şöyle demiş: **'Bana göre kadına iftira cezası uygulanmalıdır. Kadın iftirada bulunmuşsa, eli çözülür.'** Bunun üzerine ölüyü yıkayan kadına iftira cezası uygulanmış, kadının eli çözülmüş. Fakihler bu duruma şaşırmışlar ve o esnada Malik'e saygıyla bakmışlar, onu hocalardan kabul etmişlerdir.

Nitekim Ömer b. El-Hattab da Abdullah b. Abbas'ı bilgideki üstünlüğü nedeniyle saygıda Bedir savaşına katılanlarla bir değerlendirirdi. Allah Teâlâ'nın gönlüme attığı ilhamla şunu anladım: **Allah Teâlâ o kâğıtta yazanları başkasının kendisine ulaşmasından sakınmış, bunun için de kadının elini kapatmıştı. Kâğıtta yazanlar, o kadına tahsis edilmiş bir sırdır. Kadına söylediklerimi söyleyince, kadının eli açılmış, o yaprağı yutmuştu.**

Bu menzil cennet ve cehennem bilgisini, kıyamet duraklarının bilgisini, ahiret hallerinin bilgisini, şeriatlar bilgisini, Allah Teâlâ katındaki değerlerinin yüksekliğine rağmen peygamberlerin şeriatların değerini bilmesini sağlayan sebebin bilgisini, onların Allah Teâlâ katındaki yerleri ile kendilerine iman eden mümin insanlar nezdindeki yerleri arasındaki farkın bilgisini, Hakkın onlara hangi gözle baktığının bilgisini içerir.

Hakk onlara hangi isimle hitap eder?

Tenzih, takdis, büyüklük ile rablik mertebesinin sınırlı isimler mertebesi karşısındaki yerinin ne olduğu bu menzilden öğrenilir. **'Allah Teâlâ doğruyu söyler ve doğru yola ulaştırır.'**

Yirmibirinci Sifr, c. II, sh:90-

ALLAH TEÂLÂ MELEKLER İLE CİNLERİ GİZLİLİK ÖZELLİĞİNDE ORTAK YAPMIŞTIR

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

İKİ YÜZ YETMİŞİNCİ BÖLÜMÜN İLAVESİ:

Allah Teâlâ melekler ile cinleri gizlilik özelliğinde ortak yapmıştır

Bu menzil ile iki yüz yetmişinci bölüm arasında özel bir bağ vardır ve bu nedenle onu o menzile kattık. Allah Teâlâ izin verirse, bu miktarı söyleyeceğiz.

Allah Teâlâ nur ve ateş kaynaklı ruhları yaratınca -ki melekleri ve cinleri kastediyorum-onları bir noktada ortak yapmıştır. Bu ortak özellik, insanlara görünmemektir. **Bununla birlikte onlar bulundukları her yerde ve meclislerinde insanlarla birlikte bulunabilir.** Fakat Allah Teâlâ insanlar ile onların arasında bir perde çekmiştir. Bu perde bize çekilmiş ve onlar bu perdeyle bize gizlenmişlerdir. Bize gözükmek istediklerinde, onları görebiliriz. Bu nedenle Allah Teâlâ ruhlardan iki grubu **'cin'**, yani bize **'görünmeyeler'** diye isimlendirmiştir. Yani onları göremeyiz. Bazı kimseler meleklerin Allah Teâlâ'nın kızları olduklarını iddia etmiş, kendisiyle cinler arasında gizlenme ve görünmemede bir bağ kurmuşlardır ki, kastedilen meleklerdir. Bunun nedeni, cinler ile melekler hakkında daha önce söylediğimiz ortak özelliktir. Onlar kızları kendilerine nispeti hoş görmemişlerdir. Allah Teâlâ şöyle der: '**Beğenmedikleri şeyi Allah Teâlâ'ya ait sayarlar.'** Çünkü onlar kız evlattan hoşlanmıyorlardı. Bu nedenle Allah Teâlâ **'Onlardan birisine kız çocuğu olduğu bildirilince öfkesinden yüzü kararır'** der. Kastedilen verilen haberden duyduğu üzüntüyle bir insanın yüzünün kararmasıdır:

Çocuğu kendi halinde mi bırakmalı yoksa gömmeli midir?

Bu durum **'çocuğa sorulunca hangi günahtan dolayı öldürüldün diye?'** ayetinde belirtilir. Allah Teâlâ dişilerin meleklere nispet edilmesinde tepki göstermiştir: **'Yoksa melekleri dişi mi yarattık, onlar da şahit miydiler?**

Allah Teâlâ melekler ile şeytanlar arasında gizlenmede ve

görünmemede ortak özellik yaratınca, hepsini 'cin' diye isimlendirmiştir. Şeytanlar hakkında **'vesveseci ve hamasin şerrinden, o insanların gönüllerine vesvese verir, insan ve cin şeytanlar'** buyurur. **'Cin'** derken şeytanlar kastedilir. Melekler hakkında ise **'Onlarla cinler arasında bağ kurdular'** der. Kastedilen meleklerdir. **'Kuşkusuz cinler orada bulunduklarını bildiler.'**

Melekler Allah Teâlâ'nın insana gelen elçiler, onu koruyan, kendisiyle sorumlu ve fiilleri yazan kimselerdir. Şeytan ise Allah Teâlâ'nın emriyle insana musallat olur ve şeytanlar da Allah Teâlâ'nın bize elçileridir. Allah Teâlâ İblis'in cinlerden olduğunu, yani meleklerden olduğunu ve sonra **'Rabbinin emrine fasık olduğunu'**, yani emrinden çıktığını bildirmiştir. Yani insanlarla birlikte bulunsalar bile, melekler gibi insanlara görünmeyenlerin arasından çıkmıştır. Allah Teâlâ onları elçilikte ortak yapınca, İblis'i de meleklerle birlikte secde emrine katmıştır. **'Meleklere secde edin dediğimizde secde ettiler, İblis etmedi.'** Böylece Allah Teâlâ secde emrinde İblis'i meleklere katmış, böylece istisna mümkün olmuş, onu mansup getirerek munkati istisna yapmış, böylece de kendisini yaratırken ayırt ettiği gibi meleklerden ayırmıştır. Öyleyse Allah Teâlâ adeta şöyle der: Allah Teâlâ'nın secde etmekle memur olanlardan uzaklaştırdığı kimse secde etmedi.

Ruhlara **'cin'** adının verilmesi bize görünmeyişlerinden kaynaklanır. Bununla birlikte onlar, bizimle birliktedir fakat biz onları görmeyiz ve bu nedenle onlara böyle bir nitelik verildi. Meleklerden olan cinler, insanlarla beraber olup gece gündüz bizimle dolaşan ve adet gereği görmediğimiz kimselerdir.

Allah Teâlâ, insanlara kendi iradelerinin dışında onları göstermek isteyince, onları göstermek istediği kimsenin özünden perdeyi kaldırır ve o da cinleri görür; bazen de meleğe ve cine bize görünme emri verir, onlar da bizim için bedenlenir ve biz de kendilerini görürüz. **Bazen gözümüzden perdeyi kaldırır, bazen suretler üzerinde bedenler olarak görürüz. Bazen beşeri surete girmeden kendi suretlerinde onları görürüz.** Nitekim onlardan her birisin kendisini ve üzerinde bulunduğu sureti böyle görür. Meleklerin cisimlerinin aslı nur iken cinlerinki dumanlı ateştir. İnsan ise bize söylenenden

meydana gelmiştir. Fakat insan yaratılış aslını yitirdiği gibi melek ve cin de yaratılış aslından başkalaşarak bulundukları surete dönüşmüşlerdir.

Cin ve meleklerin ortak özellikleriyle ve birbirlerinden ayrıştıkları özellikler belli olmuştur. Allah Teâlâ her birisini bize ifade ederken ya ortak özelliği veya her birisinin ayrıştığı özelliği zikretmiştir. Allah Teâlâ bunları dilediği şekilde bu konuda sahih düşüncesi olan kimseye açıklamıştır.

Allah Teâlâ cinleri bedbaht-Mutlu olarak yarattığı gibi insanları da böyle yaratmıştır. Melekleri ise Mutlu yaratmıştır, meleklerin bedbahtlıktan nasipleri yoktur. İnsanlardan ve cinlerden bedbaht olanları kâfir, mutluyu mümin diye isimlendirmiştir. Bunun yanı sıra onları şeytanlık özelliğinde ortak tutarak **'insan ve cin şeytanları'** demiştir. Başka bir ayette **'insanların gönüllerine vesvese veren cin ve insanlar'** demiştir. Nefs -kendisi özü gereği sınırlı olsa bile-sınırlanmayı istemediğini biliriz. O bir daralma ve sınırlama olmaksızın aklına geldiği gibi tasarrufta bulunmak ister. Nefse sınırlanmanın sevdirilmiş olduğunu ve kendisinde bulunurken ondan memnun kaldığını ve hoşlandığını, buna mukabil başka bir sınırlanmayı sevmediğini görebilirsin. Nefs böyle bir sınırlanmayla karşılaşırsa, ondan hoşlanmadan ve memnun kalmadan sınırlanır. Böyle bir sınırlanmanın nefse zatından olmaksızın dışarıdan ilka edilen bir sınırlama -hangi türde olursa olsun-olduğunu bilmen lazımdır. Sıradan insanların nefislerine özel bir sınırlamanın memnunluk verdiğini görünce, şunu bilmelisin: Böyle bir sınırlama, gereğini yapana ve sınırında durana bedbahtlık kazandıran bir sınırlamadır**. Çünkü insanın gönlüne vesvese veren şeytan ona sürekli vesvese verir ve kendisini sevdirir. Şeytanın gayesi de insanı bedbaht yapmaktır. İnsan (şeytanın kendisine verdiği) sınırlamayı nahoş bulup onun gereğini terk etmede bir tevil aradığında, bu sınırlamanın insanı mutluluğa ulaştıran Hakkın bir sınırlaması olduğunu anlarsın.** Keşif ehli ise bu konunun dışındadır: Allah Teâlâ onlara imanı güzel göstermiş, onu kalplerine süslemiş, küfrü, günahı ve taşkınlığı onlara çirkin göstermiştir. Bununla birlikte bu durumun kendilerine keşf

edildiğini bilmezler. Biz onlardan bunu biliriz, onlar ise kendilerinden bu durumu fark edemez. Bu nedenle Yahudilerin ve Hıristiyanların büyük kısmı gibi Müslüman olmayan birisinin dini hakkında sebatkâr olduğunu ve onu ısrarla savunduğunu görürüsün. Onlar dinin tikel konularım yerine getirmede Müslümanlardan daha ısrarlı ve sebatkârdır. Bu durum üzerinde yürümekle bedbahtlığa gittiği bir yol üzerinde bulunduklarına delildir. Bu durum herkesin fark etmediği gizli tuzaklardandır ve Rabbinden gelen bir basirete sahip olanlar bu tuzaktan emin olabilir. Onlar ise azdır.

Mümin veya kâfir cinlerin içinde Hakkı bilmeyen veya O'na şirk koşan kimse bulunmaz. Bu nedenle onlar, kâfirlere katılmış, Allah Teâlâ onları müşriklere katmamıştır. Bununla birlikte insanları şirke sevk edenler onlardır. İnsan şirk koştuğunda ise şirk koşan insandan uzaklaşır. Allah Teâlâ şöyle der: **'İnsana kâfir ol diyen şeytan gibi.. '** Bu, batıl ile Hakk ehli olanlarla mücadele etsin diye şeytanın dostuna ve arkadaşına verdiği ilhamdır. **'Kâfir olunca, ben senden uzağım, ben âlemlerin rabbi Allah Teâlâ'dan korkarım'** der. Böylece şeytan Allah Teâlâ'dan korkmakla nitelenmiştir, fakat kendisi hakkında değil, insan hakkında korkar. Öyleyse şeytanın korkusu kendisi adına değil, saptırdığı kimse hakkındadır. Nebiler de kıyamette kendileri adına değil ümmetleri adına korku duyar.

> ***Şeytandan kendisi adına korkma duygusunun kalkmış olmasının nedeni, tevhit ehli olduğunu bilmesidir. Bu nedenle*** 'İzzetine yemin olsun ki, hepsini saptıracağım' ***demiştir. Binaenaleyh şeytan rabbini bildiği için, O'nun izzetine yemin etmiştir. Adeta Hakkın insanın kendine aktarılan her şeyi kabul etme özelliğinde yaratıldığım görür gibidir. Bunu dileyince, Allah Teâlâ da onun dileğine karşılık vermiş ve insanı kendisiyle saptıracağı şeyi ona emrederek 'git' demiştir. Yani benden istediğin işi yapmaya git! Sonra cezasını da zikretmiştir: Bu ceza ona uyanların cezasıdır. Şeytanın cezası kendinden yaratıldığı aslına dönmekken onu takip eden insanın cezası da öyledir. Fakat insanın cezası İblis'in cezasına baskın***

gelmiştir. Çünkü Allah Teâlâ o ikisinin cezasını da cehennem yapmıştır ve İblis orada azap görür. Çünkü cehennem bütünüyle soğuktur ve onda ateş bulunmaz. Öyleyse cehennem kendisine uyan insandan daha çok şeytan için bir azaptır.

Durum böyledir, çünkü İblis başkasını bedbaht yapmak istemiş, onu saptırma vebali –maksadı nedeniyle–kendisine dönmüştür. Bu, Hakkın bize dönük bir uyarısıdır: Herhangi bir kimsenin bedbahtlığına yol açacak bir şeyin gerçekleşmesini istememiz gerekir. Çünkü öyle bir şeyi ilahi bir niteliktir, bu nedenle Allah Teâlâ hidayet yolunu dalalet yolu karşısında açıklamıştır. Doğru kul, Rabbinin yolunda bulunandır. Bununla birlikte şeytan rabbinin emrindedir. **'Git', 'saptır', 'onlara ortak ol', 'onlara vaatte bulun'** gibi bütün bu ifadeler ilahi emirlerdir. Fakat bunlar Allah Teâlâ'dan kendiliğinden gelmiş olsaydı, İblis bedbaht olmazdı.

Fakat bu emirler şeytanın dileğinin karşılığıdır. Çünkü şeytan 'Senin izzetine yemin olsun ki, hepsini saptırırım' ve 'Onların zûrriyetini kendime bağlayacağım' **der. Bu nedenle İblis bedbaht olmuştur. Nitekim yükümlü insan da Allah Teâlâ'dan talep ettiği yükümlülük nedeniyle yorulur. Çünkü şeriatın bir kısmı kendiliğinden inmişken bir kısmı isteğe bağlı inmiştir. Rahmet kuşatıcı olmasaydı, iş genelde ortaya çıktığı gibi ortaya çıkardı.**

Bu bölümü yazarken hafif bir uyku tuttu. Sadık bir rüyada bana şu ayetin okunduğunu gördüm:

'Sizin için dinde Nuh'a ve sana vasiyet ettiğimiz şeyi şeriat yaptı. İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya daha vasiyet etmiştik ki dini doğruca uygulayın, ayrılığa düşmeyin. Müşriklere çağrıldıkları şey ağır geldi.' Kastedilen birliktir. O hükümleri itibarıyla çoktur, çünkü Güzel İsimler O'na aittir. Her isim makul bir hakikat üzerindeki alamettir ve her hakikat ötekinden farklıdır. Âlemin yokluktan varlığa çıkışında pek çok yönü vardır ve o yönler isimleri, yani isimlendirileni talep eder. Bununla birlikte hakikat birdir. Nitekim âlem **'âlem'** oluşu bakımından bir iken hüküm ve şahısları itibarıyla çoktur. Sonra bana **'Allah Teâlâ dilediğini kendine çeker ve yönelenlere hidayet verir'** ayeti okundu.

Burada bedbaht için bir nitelik veya hal zikredilmeden iş seçim ve hidayet arasında belirsiz bırakıldı. Sonra bana seçilme ve hidayet bilgisinden, peygamberlerin getirdiği bilgi verildi: Seçilme ve hidayetin her ikisi de O'na döner. Allah Teâlâ kimi kendine seçmişse, onu nefsine bırakmaz. Allah Teâlâ hidayet ettiği kimseye kendisine ulaştıran yolu açıklayarak onu Mutlu yapar ve o kimse kendi görüşünü bırakır: **'Ya şükreder veya kâfir olur, yolu gösterdik ona.'**

Allah Teâlâ bu genel ayette bedbahtlığın adını veya varlığını zikretmeden seçilme ve hidayeti zikredip -ki burada hidayet beyan demektir-her iki sini de kendine ait kılınca, buradan hükmün her şeyi kuşatan rahmete varacağını anladık. Müşrik hakkında ise davet edildiği kimsenin kendisine ağır geldiği söylenmiştir. Çünkü müşrik tek bir yöne çağrılmıştır, hâlbuki o, Allah Teâlâ'nın kendisine delil yaptığı varlığından çokluğu görmektedir. Şâri **'Nefsini bilen, Rabbini bilir'** diyerek insanın varlığını kendine delil yapmıştır. İnsan nefsini 'çokta bir veya birde çok' olarak görür. Dolayısıyla Rabbini de kendini bildiği şekilde bilir. Bu nedenle Hakkın diğer yönlerden farklı olarak birliğe çağırması, müşrike ağır gelir, çünkü müşrik bu hitapla Allah Teâlâ'nın neyi kastettiğini bilemez. Allah Teâlâ müşrikin durumun görünce ona yumuşak davranmış, işin seçilme ve hidayet arasında kendisine döneceğini bildirmiştir. Burada Allah Teâlâ seçilme ve hidayet derken ortaklığa (işaret etmiş), **'O'na (ileyhi)'** ifadesinde ise iki durumda birliğe dikkat çekmiştir. Bu, müşrike karşı yumuşaklık ve onu tevhide ısındırma amacı taşır. Bu sayede müşrik, Allah Teâlâ'nın kendilerine karşı haddi aşanlar için er-Rauf olduğunu öğrenir. **İblis Allah Teâlâ'nın ihsanının âleme yayıldığını öğrenince, (ibadetlere bağlı olan) zorunluluk yoluyla ortaya çıkan rahmete değil, O'nun ihsan rahmetine tamah etmiş, O'na sınırlı olarak değil, kayıtsız anlamda ibadet etmiştir.** Binaenaleyh hangi yönde tasarruf ederse etsin, (emrinden çıksa bile) Hakkın dışına çıkmaz. Bununla birlikte ayette adı geçenlere tavsiye edilen şeriatın hükümleri birbirinden farklıdır ve onların bir kısmının hükümlerini nesheder. Yine de bütün peygamberlere şeriatı uygulamak ve kendisinde farklılık var diye görüş ayrılığına düşmemek emredilmiştir. Öyleyse şeriat çokluk vasıtasıyla tek hakikate veya birlikle hakikatlere davet etmektedir. Manayı değiştirmedikten sonra,

bunlardan hangisini istersen onu diyebilirsin!

Hepsi varlığın hükmünde

Sanki müşahededeki gibi

Rahmeti kuşatsın varlıkları diye

İnkâr alametlerini açıklar

Rahman olur bedbahtı

Ve mutluyu davet edene

Biri cehennemde

Öteki Huld cennetlerine

Allah Teâlâ zatıyla yüce

Sınırlardan ve sınırlanmaktan

Bu bölüm geniştir: Bu bağlamda sadece Şâri'ye özgü emirler bu menzilden öğrenilir ki Şâri peygamberdir. İlahi isimlerden kendisiyle sakınılacak şeyler, bu menzilden öğrenilir. Malikü'l-mülk (mülkün sahibi) ve İlah ismi ile ehadiyetin neyi gösterdiği bu menzilden öğrenilir.

Allah Teâlâ **'Bir ilahtan başka ilah yoktur'** der. Bu isim zamire de tamlama yapılır. Buna misal olarak 'Sizin ilahınız (ilahüküm)' ayetini verebiliriz. Bazen de isme izafe edilir: **'Musa'nın ilahı', 'İnsanların ilahı'** vb. ifadeler gibi. Hüküm birdir ve tamlama ve niteliğin değişmesiyle değişir mi?

Rablık ilmi ve onun ancak bir sınırlama olmaksızın Allah Teâlâ katından geldiği bu menzilden öğrenilir. İlham ve geldiği yönden kendisine verilen isimlerin değişmesi bu menzilden öğrenilir.

Yirmibeşinci Sifr, c.XIII, Sh: 171-177

FERASET MAKAMININ BİLİNMESİ VE SIRLARI ve KIYAFETNÂME

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

YÜZ KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

Feraset, nafile ibadet nuru

Seçilmiş ve rehber Peygamber buyruğudur bu

Feraset sahibi, Hakk'ın gözü ve kulağı olduğu kişidir

Mutlu ve sevinçlidir o

İşin sonu bu yargının tersinin gerçekleşmesi:

Gaybte ve şehadette

(Saldırmak anlamındaki) 'iftiras' kelimesinden türetilen feraset, kahır özelliğindeki ilahi bir niteliktir. Hükmü, bu niteliğe sahip birinden korkarak kaçanlarda gözükür. Kaçmanın nedeni, tabii korkudur. Bu korku, can hakkında olabilir. Can korkusu, nefsin alıştığı ve otoritesini sergilediği bedenden ayrılmayla ilgilidir. Ya da feraset sahibinin doğal

feraset veya ilahi feraset vasıtasıyla kendisiyle ilişkilendirdiği kınamadan kaçmakla ilgilidir. Bu nedenle feraset, sadece firarilere ilişir. Çünkü âleme baskın olan şey, kendileri hakkında bilgisizliktir. Bilgisizliklerinin nedeni ise bileşikliktir. Unsurlardan bileşik olmaksızın, yalın olsalardı, bu nitelikle nitelenmezlerdi.

Bilmelisin ki, kul feraset özelliği kazandığında, feraset sahibi olduğu sonucuna varılan bir takım alameder taşır. Bir kısmı mizaç kaynaklı doğal alametler iken -ki bu hikemî ferasettir-, bir kısmı ruh, iman ve nefs kaynaklıdır -bu ise ilahi ferasettir-, İlahi feraset müminin iç gözün-deki (basiret) ilahi nurdur. Bu nur vasıtasıyla mümin, kendisine keşf olduğunda, ferasete konu olan şeyden meydana gelen hali veya kendisine ulaştıracak şeyleri bilir. Öyleyse müminin feraseti, doğal ferasetten daha geneldir. Çünkü doğal ferasetin verebileceği nihai bilgi, kötü ve iyi ahlâkı bilmek, eşyada ve bütün bedeni hareketlerde acele ve yavaşlığa yol açan durumları öğrenmeyle ilgilidir. Bu bölümde her iki feraset türüne kısmen değineceğiz.

İlahi feraset, doğal ferasetin sağladıklarını verdiği gibi aynı zamanda fazlasını da verir. Bu ilave ise, ilahi ferasetin mutluyu bedbahttan ayırmanın bilgisini olduğu kadar bu nur sahibinin yanında olmaksızın

işlenen Allah Teâlâ'nın razı olduğu ve olmadığı hareketlerin bilgisini de vermesidir. Böyle bir insan bir davranışı yaptıktan sonra bu nur sahibinin önüne gelir. **Söz konusu davranış, kendisinden ortaya çıktığı organda bir alamet bırakır ve bu alameti sadece feraset sahibi bilebilir.** Bu sayede, günah ya da itaat olmak üzere hareketin durumuna göre, sahibine bir şey söyler. Nitekim aynı iş Hz. Osman radiyallâhü anhda gerçekleşmişti. Hz. Osman huzuruna giren birine şöyle demiş: **'Subhanallah Teâlâ! Erkekler niçin gözlerini kadınlardan uzak tutmuyor ki?'** Birinin avret yerlerine ya da meskûn bir evin köşesinde vb. bakması helal olmayan birisine bakmış olan yanına giren adam Hz. Osman radiyallâhü anh'aya şöyle demiş: **'Yoksa Peygamberden sonra bir vahiy mi var?'** Hz. Osman radiyallâhü anh şöyle demiş: **'Hayır! Fakat bu ferasettir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in 'Müminin ferasetinden korkun, çünkü o Allah Teâlâ'nın nuruyla bakar' dediğini bilmiyor musunuz? İçeri girdiğinde, gözlerinde onu gördüm.'** insanın hareketinin -itaat ya da günah olmak üzere kendisinden çıktığı organda bir belirti geride bıraktığı sözümüzün anlamı budur.

Doğal feraset, bütün davranışlarda, sözlerde, duruş ve hareketlerde dengenin bilgisini verdiği gibi bütün bu hususlarda sapmanın bilinmesini de sağlar. Doğal feraset sahibi, bir insanın organlarına veya yapısına bakarak, ahmak ve akıllıyı, zeki ve aptalı, öfkeli ve öfkesizi, bayağı olanı ve olmayanı, hilekârı ve güveniliri, bozguncu olanı ve olmayanı tanır.

Öncelikle bilmelisin ki: iman feraseti -ki onunla başlıyoruz-müminin basiret gözüne verilmiş ilahi bir nurdur. Bu nur, baş gözüne ait nura benzer. Ferasete konu olan şeyde ise, göz için duyulurların görünmesini sağlayan güneşin ışığına benzeyen bir alamet vardır. Bu bağlamda göz, hem kendi nuruyla hem de güneşin ışığının göstermesiyle duyulurları ayırt ederek küçüğü büyükten, güzeli çirkinden, beyazı siyah ve sarıdan, hareketliyi durağandan, uzağı yakından, yukarıdakini aşağıda olandan ayırdığı gibi iman ferasetinin nuru da övülen davranışı kınanmış davranıştan ayrıştırır ve öğretir.

İlahi feraset nuru, 'Allah' ismine izafe edildi. Burada 'Allah' ismi, bütün isimlerin hükümlerini kendinde toplayan isimdir. Çünkü feraset nuru, ahiret hayatında bedbahtlık ve mutluluğa yol açan kınanmış ve

övülmüş hareketleri tanıtır. Feraset öyle bir dereceye ulaşır Ki, bazı insanlar toprakta bir şahsın ayak izini -ki onun izi demektir- gördüğünde, şahıs bulunmadan **'bu ayak mutlu bir insanın ayağıdır', 'şu bedbaht bir insanın ayak izidir'** diyebilir. Nitekim gözcü izi takip ederek şöyle der: **'Bu izin sahibi söz gelişi beyazdır, gözü şaşıdır.'** Böylece -adeta görmüşçesine-onun yaratılışını ve yaratılışına ilişen geçici durumları betimler. Bütün bunlar, şahsı görülmeksizin onun izinde görülür. **Ensab ilminde** buna göre hüküm verilir ve -baba ile oğullar arasında alışılagelmiş benzerlik bulunmadığı için bir kuşku ortaya çıktığında-çocuğun gerçek babası bulunur. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bu nedenle feraset nurunu Allah ismine izafe etti. Halbuki onu -söz gelişi-el-Hamid ismine ait saysaydı, bu nur sahibi, özellikle övülen ve Mutlu olanı görürdü. Başka bir ifadeyle, Peygamber iman nurunu herhangi bir ilahi isme izafe etseydi, söz konusu ismin gereğine göre bu nur etkin olurdu. Bu nuru Allah Teâlâ'ya izafe edince, feraset sahibi onunla dünya ve ahirette meydana gelebilecek iyilik ve kötülükleri, kınanan ve övülen davranışları, çirkin ve güzel ahlâkı, doğanın ve ruhanîliğin ortaya çıkarttığı durumları bilir. Ayrıca feraset sahibi, bu nur vasıtasıyla dini hükümleri de ayırt eder -ki bunlar, beş hükümdür. Öte yandan, bir hareketin dayandığı ilahi isimleri, hareketin sahibine bakan ulvî ruhları, yıldızların hareketlerinden ortaya çıkan alametleri de bu nur sayesinde öğrenir. Çünkü Allah Teâlâ yıldızları feleklerinde boş yere yüzdürmemiştir. Yıldızların feleklerinde yüzmesinin nedeni, Allah Teâlâ'nın onların bütün hareketlerine ve yakın felekteki varsayımsal burçları aşmalarına yerleştirdiği amaçlardır. **'Allah Teâlâ her göğe emrini vahyetti'** ayetinin doğruluk ölçütü budur. Kısaca bu yüzüş esnasında yıldızların hareketleri, kendilerine bırakılan emanetleri -ki onları unsur âlemi talep eder-sahiplerine ulaştırmayı hedefler.

Bilmelisin ki, Allah Teâlâ doğayı nefsin aşağısında ve Heba'nın üzerinde yarattı. Allah Teâlâ doğal cisimleri yaratmak istemiştir ki, bize göre sadece doğal ya da unsurî cisimler vardır. Unsurlar ise başka cisimler kendilerinden doğsa bile doğal cisimlerdir. Bunların hepsi, Allah Teâlâ'nın doğayı üzerinde yarattığı şeydeki eserlerden meydana gelir. Doğa, dört şeyden ibarettir. Bu dört şey özel bir

tarzda bir araya geldiğinde, -Aziz ve Alîm'in takdirine göre-bu bir aradalığa uygun bir varlık oluşur. Bu nedenle, mizacın farklılığı nedeniyle âlemin cisimleri de farklılaşmıştır. Her cisim, âlemde karışımının (mizaç) gerektirdiği şeyi vermiştir.

İş böyle devam ederek, Allah Teâlâ'nın unsurları yaratmasına kadar ulaşır -unsurlar rükünlerdir-. Sıcaklık özel bir tarzda kuruluğa eklenir, bu karışımdan ateş unsuru oluşmuştur ve 'ateş unsuru' diye ifade edilir. Sonra, hava sonra su, sonra toprak aynı tarzda meydana gelir. **Allah Teâlâ, vasıtalı ve vasıtasız olarak unsurları birbirine dönüşebilme özelliğinde yarattı.** İki unsur her açıdan birbirini iterse (nefret), o şey kendine uygun olana dönüşür. Ardından bu uygun olan da, kendisine en yakın diğer uyguna dönüşür ki o ilk dönüşüme uğrayanı itmekteydi. Böylelikle ısınma ve yoğunlaşma yoluyla, bu en yakın uygun vasıtasıyla kendine dönüşmeyi kabul etmiştir.

Allah Teâlâ, hayvanî cismi dört doğadan yarattı. Bunlar İki acı, kan ve balgamdır. Allah Teâlâ bu karışımlarda ruhanî güçler de yaratmıştır ki eserleri, kendilerinden oluşan cisimde gözükür. Bu karışımlar, kendilerinden ortaya çıkan cisimde itidal ölçüsünde ya da itidale yakın bir ölçüde bulunurlarsa, itidalin sağladığı güzel ve beğenilmiş durumları, işlerde orta hareketleri sağlarlar. İtidal üzere bulunmazlarsa, saptıkları duruma göre hareketleri ortaya çıkartırlar. Böylelikle bu karışımların arasından daha güçlü ve daha çok olanın otoritesi bedende ortaya çıkar. Buradan bedene hastalıklar iliştiği gibi nefse de (kötü) ahlâk ilişir.

Beden doktoru, itidali gerçekleştirinceye kadar, bu karışımlardan eksik olanı artırarak ya da fazla olanı eksilterek hastalıkları iyileştirir. İlahi doktor ise -ki peygamberlerdir-ahlâkı tedavi eder ve nefsanî amaçları öğüt, zikir, tavsiye, yüce davranışlar hakkında uyarı gibi hususlarla yönetir ve tedavi eder. Ayrıca Allah Teâlâ'nın, insanların ve yüce ruhların nezdinde mutluluk sağlayan övülen davranışları öğreterek ahlâkı tedavi eder. Bu sayede, düşünen nefs (nefs-i natıka) güçlenir. Bu öğüt, sapmış mizacı ıslaha yardımcı olduğu gibi aynı zamanda bedenin doğasını ve onda bozulmuş olanı düzelten doktora da yardım eder. Bu nedenle bazı doktorlar, belli hastalıklar için güzel

sesler dinlemeyi, türlü çiçeklere sahip güzel yerlere gitmeyi, çağlayanları görmeyi, bülbül ve benzeri kuşların seslerini dinlemeyi salık verir. Bütün bunlar, doktora yardım etmek üzere, mizacın düzelmesine yol açan ruhanî tedavilerdir. Seslerle tedavi edilmeyen hastalıklar da vardır. Bu hastalıklar, zikrettiğimiz şeylerin zıddıyla düzelirler. Bütün bunlar, güçlü ve baskın karışım ile onun karşılığında eksik ve zayıf karşıma göre yapılan tedavilerdir.

Hastalıkların bir kısmı, mizaç ve ahlâkın yapısında aslî olarak bulunur. Örnek olarak, gözlerdeki patlaklık, ya da aşırı ölçüde içe batması ya da son derece ince burun ya da son derece kaim burun ya da bunun zıddını ya da burun deliğinin çok geniş veya dar olması veya aşırı beyazlık ya da aşırı siyahlık ya da saçın kıvırcıklığı veya aşırı düzlüğü ya da gözdeki aşırı maviliği veya aşırı sürmeliliği verebiliriz. Aynı şekilde, itidalde olmayan diğer organları da verebiliriz. Bunlar, itidalden saparak, belirttiğimiz şekilde iki uçtan birine varmıştır. Çünkü insanın ahlâkı, bu organların kendinde bulunduğu itidal ve sapmaya göre belirlenir.

İlahi doktor gelir -ki o peygamber, ya da varis ya da hakîmdir- kendisine boyun eğen bu yaratılışın neyi gerektirdiğini bilir. Onu terbiye etmek ve mutluluğu için çalışmak amacıyla gemini ele geçirir. Doktor -sapma söz konusu ise-yaratılışının gerektirdiği yönün tersine yöneltir. İlahi doktor (peygamber), tedaviyi sapmanın nerelerde kullanılacağını göstererek yapar. Bu yerler, Allah Teâlâ'nın övdüğü ve nefsin mutluluğunu sağlayan yerlerdir. Çünkü doktor insan için yeni bir yaratılış meydana getiremez: **'Rabb'in yaratmayı ve ahlâkı (hulk ve hilkat) tamamlamıştır.'** Öyleyse yapılabilecek nihai şey, kullanım yerlerini açıklamaktır. Yaratılışı mutedil biri Allah Teâlâ nezdinde mutluluk sağlayan şeyleri bilmiyorsa, bu bilgiye ulaştıracak birisine -ki Allah Teâlâ'nın peygamberidir-muhtaçtır ve Allah Teâlâ nezdinde mutluluğu sağlayacak şeyleri bilenlere sormalıdır.

Güzel ahlâka gelirsek, yaratılışı itidalde olan insan, bunlarda kendisini yönlendiren birisine muhtaç değildir. Çünkü onun yaratılışının mizacı ve itidali, kendisine sadece güzel ahlâkı verir. Hatta böyle biri bazı durumlarda sapmayı kullanmak üzere bir öğreticiye muhtaçtır. İnsan

belirli durumlarda sapmadaki yararlar nedeniyle onu yapmakla yükümlüdür. Bu yarar dünyevi olabileceği gibi ahiret ile ya da her ikisiyle de ilgili olabilir. **Mizacı sapmış kimseden ise, çirkin huylar ve bayağı ahlâk ortaya çıkar, nefsanî gayelerin kendisine etki etmesini ister.** Böyle biri, işinin sonunda neye varacağını önemsemez. Öyleyse akıllı doktor, daha önce belirttiğimiz gibi, (kötü huyların) kullanım yerlerini göstermekle bu kişiyi aşama aşama tedavi eder.

Ferasete konu olan İçişinin yararının nerede bulunduğu bilen iman ferasetinin sahibi biri gelir ve insanın kınanmasına yol açan ya da kendisinden kınanmış olarak bir hareketini çıktığını gördüğünde, onu yönlendirir. Böylece -kendisini hükmü altına almak üzere-nefsini teslim edinceye kadar onu kontrol eder. Bu insan (itidalden) sapmış ise, seyr ü sülukunda mücahede ve riyazet yolunu takip eder. İtidal halinde ise, sülukunda gönlü hoş ve haz alan, sevinen, mutlu birisi haline gelir. Başkasına güç gelen işler, ona kolaylaşır. Herhangi bir güzel ahlâk onda güçlük çıkartmaz. Böyle bir insanın nefsi arınır, tezkiye olur ve temiz âleme katıldığında, ilahi göz ile bakar, (ilahi kulak ile) duyar, onun gücüyle hareket eder. Bu durumda ise işlerin nereden gelip nereye gittiğini, kendisinden neyin çıktığını ve nereye vardığını görür. cİman feraseti' denilen budur. Söz konusu feraset, Allah Teâlâ nezdinden verilen bir şeydir. Doğası selim olan ve olmayan herkes, buna ulaşır.

Âlemdeki sapma ve itidalin esası veya bileşiklerde bazı unsurların başka unsurlara baskın gelmesinin nedeni, ilahi bilginin etkileridir. Bu bilgiden hareketle Allah Teâlâ, dilediklerine merhamet eder, dilediklerini bağışlar, dilediklerine azap eder, kerih görür, razı olur ve öfkelenir.

Öfke nerede, razı olmak nerede?

Af nerede, intikam nerede?

Cezalandırma nerede, hoşnut olmak nerede?

Bütün bunları indirilmiş kitaplarda ilahi haberler dile getirmiş, keşf ehli ise -göz görmesiyle-onları öğrenmiştir. Söz konusu haberler nebi ve peygamberlerin diliyle gelmemiş, Allah Teâlâ nezdinden gelen

kitaplar onları bildirmemiş ve peygamberler mucizeler ile desteklenmemiş olsaydı -ki peygamberler yabancıların nezdinde bu haberlerle ilgili sözlerinin doğruluklarının kanıtlanması için mucizelerle desteklenmiş ve bu sayede bu haberleri getirdiklerinde haberler kabul edilmiştir-nefsler bu haberleri kabul etmezdi. Çünkü aklın kanıtları, ilahi mertebe hakkında böyle bilgileri imkânsız sayar. Bu haberleri gören ve keşfeden bir insan, doğruluğu hakkında bir mucize desteği olmaksızın, onları söyleseydi, cahil ilan edilir, düşüncesi nedeniyle kınanırdı. Böyle bir insanın aklının ve fiillerinin bozukluğu, hayalinin hükmü altına girdiği hususunda kanıtlar serd edilir, akla göre Allah Teâlâ'nın böyle niteliklerle nitelenemeyeceği iddia edilirdi. Söz konusu haberlerin peygamber ve kitaplar vasıtasıyla indirilmiş olmasının nedeni budur. Müşahede sahibi de, onlara dayanarak bu tür bilgi getirdiğinde onun sözüne aşina olunur.

Böyle haberleri bildirmek üzere şeriatlar gelmiş, başkanlara ve önderlere peygamberlerden başkasından duyduklarında ters gelecek hükümleri bildirmiştir. İnsanlar böyle bilgilere peygamberden aşina olup nefsler ilahi yasaların hükümleriyle ülfet ettiğinde, salih insanlara öğrencilik yapmak ve nefslerini -kendilerine ağır gelse bile onların yönetimlerinin altına sokmak, hükümdarlara ve başkanlara kolaylaşmıştır. Onlar, bu konudaki bilgilerini karşılaştıkları amaçlarıyla ters düşme güçlüğüne yeğlemişlerdir. Çünkü bu şarta göre nefsini salih insanın hükmü altına sokmuştur. Öyleyse onun kendisine karşı kanıtı vardır. Alîm ve Hakîm Allah Teâlâ münezzehtir. Bilginin üstünlüğü olmasaydı, feraset üstün olamazdı. Çünkü bilginin otoritesi olmasaydı, feraset üstün gelemeyeceği gibi bir değeri de olamazdı. Öyleyse bilgi niteliklerin en üstünüdür. Kurtuluş -insan onu kendisine hakim yapıp işlerinde ona göre davrandığında-bilgidedir.

.

Rabb'im! Bilgimi artır,

Rabb'im, bilgimi artır,

Rabb'im, bilgimi artır!

Beni bilgide kullan,

Beni bilgi için kullan,

Bilgiyi bende hüküm sahibi yap

Onu benim gözetmenim yap

Sen bilen, bilgi ve bilinensin

Bilgi şenindir, bizim değil

Bize ondan değerimiz kadar verdin

Hâkimler nezdinde zikredilen ferasete gelirsek, bu ferasetin hâkimlerin esas sayıp tecrübe ettikleri bir yönünü zikredeceğim. Sonra onun niteliklerdeki bâtını yorumunu, belirteceğim. Bunu ise, kitaptaki yöntemimize göre -Allah Teâlâ'nın izniyle-özet ve yeterli bir şekilde yapacağız:

Bilmelisin ki: Allah Teâlâ, bütün hareket ve eylemlerinin düzgün olması için yaratılışı mutedil bir insan yaratmak istediğinde, babaya mizacını düzeltecek şeyleri (yemeyi) nasip eder. Aynı şekilde, annesine de mizacını düzeltecek şeyleri nasip eder. Böylece, erkekten ve dişiden çıkan meni düzgün olur (salih). Öte yandan rahmin mizacı da düzgün olur ve karışımlar (ahlât-ı erbaa) nutfenin düzgün olmasını sağlayacak ölçüde itidal halinde bulunur. **Allah Teâlâ suyun (meni) rahme indirilmesi için, mutlu bir yıldız (tali') belirler.** Bunu ise, Allah Teâlâ'nın o esnada var olanlarda meydana getirdiği şeye göre iyiliğe alameti kendisinde yarattığı feleklerin hareketlerine göre gerçekleştirir. Erkek ve kadın, mutedil bir mizaç ile Mutlu bir tali'de birleşir. Meni mizacı dengeli rahme iner. Rahim onu alır ve Allah Teâlâ anneye mizacını düzgün tutacak ve rahimde çocuğun besleneceği şeylere karşı arzu duyma imkânı verir. Böylelikle meni, mutedil bir yerde, mutedil maddeler içinde ve feleklerin doğrusal hareketlerinin içerisinde şekillenmeyi kabul eder.

Bu durumda yaratılış en mutedil şekilde ortaya çıkar ve var olur. Sahibinin yaratılışı da dengeli bir şekilde meydana gelir. Böyle biri, ne uzundur ne kısa! Etinin yumuşaklığı, katılık ve incelik arasındadır. Rengi sarı ve kızıla çalacak şekilde beyazdır. Saçının uzunluğu dengelidir. Ne dümdüzdür ne bütünüyle kıvırcıktır. Saçında kızıllık

vardır. Yüzü geniştir. Gözleri koyuluğa ve siyahlığa yakındır. Baş kemikleri dengelidir. Omuzları paraleldir. Boğazı ölçülüdür. Baldırında ve belinde et yoktur. Sesi kısık ve durudur. Ne kabadır ne de incedir. Kalın veya ince olması beğenilen kısımları dengelidir. Parmakları ince ve uzundur. Avucu açıktır (cömert). İhtiyaç dışında pek az konuşur. Doğası sarılığa ve siyahlığa eğilimlidir. Bakışında rahatlık ve sevinç vardır. Mala tamahkâr değildir. Muhatabının üzerinde tahakküm kurmak ve başkanlık etmek talebi yoktur. Aceleci olmadığı gibi yavaş da değildir. Hakimlerin söylediğine göre, yaratılışı en mutedil ve sağlam kişi budur. Efendimiz Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem de bu yaratılışta yaratılmıştır. Bu sayede, (manevi) mertebede kemali gerçekleştiği gibi yaratılışta da kemali gerçekleşir. Böylelikle o, zâhir ve bâtında, bütün yönlerden insanların en kâmili olmuştur.

Rahimde bir mizaç bozukluğu gerçekleşmiş olabilir. Böyle bir bozukluğun insanın rahimdeki oluşumu esnasında herhangi bir organa ya da organların çoğuna ya da bir kısmına etki etmesi kaçınılmazdır. Bu etki, o esnada söz konusu organ için maddenin oluşturduğu nutfedeki çekici güce göre gerçekleşir. Bu durumda etki, ya yapının bütününde ya da bazı organlarında gözükür.

Başarıya erdiren Allah Teâlâ'tır, bunlardan birisi şudur:

Aşırı kumrallık ve mavilikle birlikte gerçek beyazlık hainliği, fâsıklığı ve aklın hafifliğini gösterir.

Bununla birlikte kişinin alnı geniş, çenesi dar, sakalı seyrek, yanakları etli ve saçı çok ise, feraset sahibi hakimler **'Bu nitelikteki birisinden öldürücü yılanlardan kaçmak gibi kaçmak gerekir'** demişlerdir.

Saçın serdiği, cesarete ve dimağın doğruluğuna işaret eder. Saç yumuşaklığı korkaklık, zekâ azlığı ve dimağın soğukluğuna işaret eder. Saçın her İki omuz ve boyun üzerinde çok olması, insanın ahmaklığına ve cüretine delildir.

Karında ve göğüste kılların çokluğu, insanın doğasının vahşiliğine, anlayışının azlığına ve zulmü sevmesine işaret eder. (Saçta) Kumrallık korkaklığa, öfkeye, hızla sinirlenmeye ve zalimliğe işaret eder. Saçın siyahlığı, akıldaki aşırı durağanlığa, yavaşlığa ve adaleti sevmeye

işaret eder. Bunların arasında olan saç rengi ise itidale işaret eder.

Kırışıklık bulunmayan geniş alın düşmanlığa, arsızlığa, kışkırtıcılığa ve kendini beğenmişliğe işaret eder.

Genişlik ve darlık halamından orta seviyede olan ve kırışıklık bulunan alnın sahibi doğru sözlü, sevecen, anlayışlı, bilgili, uyanık, yönetici ve uzmandır.

Kulakları büyük kişi bilgisizdir. Şu var ki o, hafız olabilir. Kulakları küçük kimse, hırsız ve ahmaktır.

Kaş çokluğu, meramını anlatamamak ve zayıf konuşmaya işaret eder. Kaşlar şakağa kadar uzamışsa, sahibi kendini beğenmiş şaşkının tekidir. Kaşları ince, uzun ve kısalıkta dengeli ve siyah olan kimse, uyanıktır.

Gözü mavi olan, en şerli kişidir. Mavilerin en kötüsü ise, turkuaz mavisidir.

Büyük ve patlak gözlü kimse hasetçi, yüzsüz, tembel ve güvenilmezdir. Bir de mavi olursa -ki bazen koyu olabilir-daha da hasetçidir. Gözleri orta büyüklükte olan ve derinlik (koyu) ve siyahlığa yakın olan kimse, zeki, güvenilir ve sevecendir. Göz bedenin uzunluğunda olursa, sahibi habistir. Gözü donuk, tıpkı hayvan gibi az hareketli ve bakışı ölgün olan kimse, bilgisiz ve katı doğalıdır. Gözünde hızlı hareket ve keskin bakış olan kişi hırsız, hilekâr ve aldatıcıdır. Gözü kızıl olan kimse, atılgan ve cesurdur. Gözünün çevresinde sarı noktalar bulunan kimse, insanların en şerlisi ve alçağıdır.

Burnu ince olan kimse, pervasızdır. Burnu -adeta ağzına girecek kadar-büyük olan kimse, cesurdur. Burnu basık olan kimse, şehvetlidir. Burnu çok kabarık olan kimse, çok öfkelidir. Burnunun ortası basıklığa mütemayil ve sert olan kimse, geveze ve yalancıdır. Burunların en mutedili, aşırı uzun olmaksızın, belli ölçüde uzun olanıdır. Burun serdiğinin vasati olması ve deliklerin abartısızlığı, anlayışa ve akla delildir.

Ağzı geniş olan kimse, cesurdur. Dudakları kalın olan kimse,

ahmaktır. Tam kızıllıkla birlikte orta kalınlıkta olan kimse, dengelidir.

Dişleri birbirine girmiş ya da çıkıntılı olan kimse, aldatıcı, güvenilmez bir hilekârdır. Dişleri arasında boşluk bulunup seyrek olan kimse, akıllıdır, güvenilirdir, yönetici ve emin bir insandır.

Yüzünün etinde avurtları şişkin olan kimse, cahildir ve katı doğalıdır. Yüzü zayıf ve sarı olan kimse, alçak, hilekâr, tuzakçı, habis ve huysuzun tekidir. Yüzü uzun olan kimse, arsızdır.

Şakakları şişkin ve damarları şişkin olan kimse, öfkelidir. Kendisine baktığında yüzü kızaran ve utanan, hatta bazen gözleri dolan veya istemi dışında tebessüm eden kimse, seni seven, sana muhabbet besleyen ve içinde sana karşı saygı bulunan biridir.

Yüksek ses, cesarete işaret eder. Yavaş ile hızlı, yumuşaklık ile serdik arasındaki dengeli ses, akla, tedbire ve doğruluğa işaret eder. Hızlı ve ince konuşmak, bilgisizliğe, yalancılığa ve arsızlığa işaret eder. Sesin kalınlığı, öfkeye ve ahlâksızlığa işaret eder. Sesin genizden gelmesi, ahmaklığa, zekâ azlığına ve kibre işaret eder.

Çok hareketlilik, hilekârlığa, kendini beğenmeye ve düşüncesizliğe kanıttır.

Oturuştaki ağır başlılık, sözdeki süreklilik ve gereksiz sözlerde eli hareket ettirmek, aklın tamlığına, tedbire ve aklın doğruluğuna kanıttır.

Boynun kısalığı hilekârlık ve habisliğe kanıttır. Boynun uzunluğu ve inceliği ise, ahmaklığa, velvele çıkarmaya ve korkaklığa kanıttır. Bu ikisine bir de başın küçüklüğünün eklenmesi, ahmaklık ve akılsızlığa delildir.

Boynun katılığı, bilgisizliği ve oburluğu gösterir. Boynun uzunluk ve sertlikte itidali, akla, tedbire ve samimi dosduğa, güvenilirliğe delildir. Büyük karın ahmaklığa, bilgisizliğe ve korkaklığa kanıttır. Karnın latifliği ve göğsün darlığı, aklın çokluğuna ve doğru düşünmeye kanıttır. Omuzların ve sırtın genişliği, cesarete ve aldın hafifliğine kanıttır. Sırtın eğikliği, sabırsızlığa ve huysuzluğa kanıttır. Sırtın düzgün olması, övülen bir belirtidir. Omuzların öne çıkması, kötü niyete ve gidişatın kötülüğüne delildir.

Avucun dize kadar uzayacağı şekilde kolların uzunluğu, cesarete, cömertliğe ve soyluluğa kanıttır.

Kollar kısa ise, sahibi korkaktır ve kötülüğü seven biridir. Uzun parmaklarla birlikte uzun kol, sanatkârlığa, işleri sağlam ve başkanlığı iyi yapmaya kanıttır.

Ayaktaki sert et, bilgisizliğe ve zulmü sevmeye kanıttır. Yumuşak-küçük ayak, günahkârlığa kanıttır. Topuğun inceliği, güzelliğe delil iken topuğun kalınlığı cesarete kanıttır. Aşil kirişleriyle birlikte inciklerin kalınlığı aptallığa ve düşüncesizliğe kanıttır. Adımları geniş ve ağır olan kimse, bütün davranışlarında başarılı, işin sonuçlarını düşünen kişidir. Böyle olmayan da, bunun tersidir.

Bunlar, doğa bilginlerinden tecrübe sahibi hâkimlerin sözlerinden aktardığımız (hikemi feraset ile ilgili) hususlardır.

Bu nitelikler çoğalır ve azalır, fakat hüküm galibe aittir. Bazen bir şahısta eşitlenirler. Bu durumda bir nitelik diğerinin hükmünü bir yönden ortadan kaldırabilir. Bazen de bir konuda bu niteliklerden birisi etkin olurken başka bir konuda ise diğer bir nitelik etkin olabilir.

Kısaca, riyazet ve bilginin kullanımı, zikredilen her bir kötü niteliği ortadan kaldırmada etkindir. Kim bunu tecrübe ederse, söylediğimizin doğruluğunu görecektir. Çünkü adet, beşinci doğadır ve onun aslî doğada etkisi vardır. Bütün bunlar, tecrübe edilmiştir.

VASIL
Söylediğimiz Alametlerin -bunlar tecrübeyle sabittir

Bâtını Yorumu

Bilmelisin ki, insanın bedenini yöneten latifesinin (düşünen nefs) bir yönü, onun babası olan saf nura bakarken bir yönü sırf karanlık olan doğaya bakar. Doğa ise, onun annesidir. Bu nedenle latif nefs, ışık ve karanlık arasmda meydana geldi. Onun orta yerde olmasının nedeni, yöneticiliğidir. Bu yönüyle o, tüm heyula ve akıl arasındaki tümel nefse benzer. O, karanlık bir cevher iken akıl saf ışıktır. Böylece bu düşünen nefs, ışık ve karanlık arasında bir berzah haline gelmiş, her birisine kendi hakkını vermiştir. Bu iki uçtan birisi kendisine baskın

gelirse, baskın gelene göre olur. İki uçtan birisine meyli olmadığında ise, işleri itidal üzere algılar ve insaflı olur, gerçeğe göre hüküm verir. Bu bölümde bedendeki ferasetin alametleri hakkında zikredilen şeylerin bâtınî yorumunu belirteceğiz.

Aşırı beyazlık, insanın bakışını büsbütün nur âlemine vermesidir. Öyle ki artık doğa âlemini kendisiyle yöneteceği hiç bir şey kendisinde kalmaz. Ebu İkal el-Mağribi ve benzerleri böyleydi. Bu durumda, kemale ulaşmazdan önce hızla bozulmaya uğrar. Aynı şey, aşırı siyahlığın yorumu için de geçerlidir. Bu ise insanın şehvet ve doğa âlemine kendisini bırakmasıdır. Bu bırakma, kendisiyle nur bilgilerine -ki ilahi ilimler demektir-bakmak arasında bir perde haline gelir. Hiçbir görüş ayrılığı olmaksızın, böylelerinin hali kınanmıştır. Bununla birlikte bu durum, zaman zaman gerçekleşir ve kişi **'her Hakk sahibine hakkını veriyor'** olabilir. Nitekim Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'Benim bir vaktim vardır ki, onda Rabbimden başkası benimle olamaz'** buyurur. Hali böyle olan insan, adil imamdır. Uzunluk ve kısalık, insanın iki âlemden birisindeki bakışının süresine işaret eder. Bu süre uzarsa uzunluk, kısalırsa kısalık diye ifade edilir. Sürenin, ihtiyaç ölçüsünde olması gerekir. Etin yaşlığının katılık ve incelik arasında dengeli olması ise, tıpkı etin kemik ve deri arasında bir berzah olması gibi, insanın mana ve duyu arasındaki berzahlarda itidal üzere bulunmasıdır. Saçın dengeli olması ise, insanın kabz ve bast halleri arasında bulunuşudur.

Yüzün genişliği, rahatlığa ve sevince işaret eder. İnsanın görüyor olması, işleri inceleyişindeki doğruluk demektir.

Gözün siyahlık ve koyuluğa çalması, bilinmeyen işlere bakması, gizli şeyleri ortaya çıkartması demektir. **Gözlerdeki patlaklık, şehadet âleminde bilimleri istinbata yönelmesi demektir ki söz konusu kimseler yorum sahipleridir.**

Baş kemiğinin dengeli olması, aklın çokluğu demektir. Omuzların genişliği, bir eser olmaksızın, gaybet halinde eziyete tahammül demektir.

Boynun istiva halinde olması, kendilerine yönelmeksizin eşyayı

öğrenmek demektir.

Boyundaki fazla uzunluk, tecessüs etmek gibi, gereksiz işlerle ilgilenmek demektir.

Aşırı kısalık, öğrenilmesi gerekli işlerde ihmalkârlıktır.

Göğsün üst kısmının dengeli olması, dinleyene yarar sağlayan ölçüye göre, anlatım yeteneği demektir. Baldır ve belde etin azlığı, kendisini iki uçtan birisine yönlendirmesi için insanın bel bağladığı ve önemsediği işlere bakması demektir. (İki uçtan birisine varmadan) Arada kalırsa, genellikle aldanır.

Sesin kısalığı, açıklanacak yerde sırrı gizlemektir. Sesin duruluğu, sırra bir şey katmamaktır. Parmakların uzunluğu, nazikçe almak demektir. Avuç genişliği, kendisine bağlanmadan dünyayı atmak demektir.

Az konuşmak ve gülmek, insanın hikmet yerlerini gözetmesi demektir. Böylece ihtiyaç ölçüsünde konuşur ve güler. Doğasının iki acıya meyletmesi, safrada (sarı su) ulvîliğe yönelişin sevdada (siyah) ise süflî âleme yönelişin kendisine hakim olmasıdır. Süflî âleme yönelmenin nedeni, orada bulunan ve doğanın birçok akıldan perdelediği **'göz aydınlığına yol açacak'** değerleri ortaya çıkartma talebidir. Akılların (bu değerlerden) perdelenmesi, zihinlerde doğanın kınanmışlığıyla ilgili bulunan inançtır.

Bakışında sevinç ve neşe bulunması, sevgiyle başkalarının gönlünü çelebilmek demektir.

Mal tamahkârlığının azlığı, faydasız şeylere yönelmekten yüz çevirmektir.

Mutedil insanın tahakküm ve başkanlığı istemeyişi, -kendisiyle değilkulluğunu kemaline ulaştıracak işlerle ilgilenmesidir. Aceleci ya da yavaş olmayışı, kudreti var iken ve aciz değilken cezalandırmaydı demektir.

Hikemî (aklî) feraset sahiplerine baktığımızda da, onların bu konuda iki uca ve aracıya başvurduklarını gördük. Onlar, işleri -kast ettiğim ahlâktır-övülen ve kınanan diye ikiye ayırmışlardır.

Söz konusu insanlar bütün iyiliği ortaya verirken sapmayı iki uca ait saymışlardır. Onlar, aşırı beyazlık ve aşırı mavilik hakkında kınayıcı sözler söylemiş ve onun övgüye değer olmadığını belirtmişlerdir. Aynı şey aşırı siyahlık ve burun inceliği için de geçerlidir. Bütün bunları kötü bulmuşlardır. Bunların arasında dengeli olan ise, her iki uçtan birisine sapmadan ve sınırın dışına çıkmadan, söylediğimiz şekilde övülmüş olandır. Onların zikrettiğimiz hususlarla sınırlı kaldıklarını gördüğümüzde, beşeri âlemde güzellik ve çirkinliğin nerede ortaya çıktığını inceledik, şu sonuca vardık: Allah Teâlâ katında üstünlüğü sağlayan bir güzellik ya da uzak durmayla iyiliğin meydana geldiği herhangi bir kötülük, ancak şeriatın güzel bulması ya da çirkin görmesiyle belirlenebilir. **Bir fiil hakkında övgü ve yerginin sadece şeriat tarafından belirlendiğini gördüğümüzde, iki ucu ortanın -ki itidal yeri demektir-hükmüne ayları olarak ortaya koymak üzere, iki ucu ve ortayı nasıl bir araya getireceğimizi düşündük.**

İnsan, şeriata göre üç kişiden biridir:

Ya, katıksız bir bâtınîdir. Bu kişi bize göre hal ve fiil bakımından tevhidi soyutlamayı kabul eden kişidir. Bu durum, bâtınîde olduğu gibi, şeriat hükümlerini işlevsizleştirmeye ve Şâri'nin amacından sapmaya yol açar. Herhangi bir dini ilke-nin yıkılmasına yol açan her davranış, bütün müminlere göre, kesin bir dille kınanmıştır.

İkinci şık olarak, insan kendini büsbütün bırakmış katıksız bir zâhirî olabilir. Bu tavır onu (Tanrı'yı) cisimleştirmeye ve (yaratıklara) teşbihe sevk eder. Böyle bir insan, tıpkı bâtınî gibi, din tarafından kınanır.

Üçüncü olarak insan, dildeki anlayışa göre, şeriatla paralel yürür. Öyle ki Şâri'nin yürüdüğü yerde yürür, durduğu yerde durur, ayak be ayale O'nu takip eder. İşte bu, orta haldir. Allah Teâlâ'nın onu sevmesi de bu sayede gerçekleşir. Allah Teâlâ peygamberine şöyle (müminlere) demesini emretti: **'Bana uyun ki, Allah Teâlâ sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlası n.'**

O halde Şari'ye uymak ve izini takip etmek, Allah Teâlâ'nın kullarını sevmesini sağladığı gibi daimi muduluk da böyle gerçekleşir. İşte bu iki suretin (ilahı ve beşerî suret) karşılıklı olmasının tarzıdır.

Biri şöyle diyebilir: **'Bu, özet bir anlatımdır. Ayrıntısını nereden**

öğreneceğiz? Çünkü biz sakin bir adamın namazları kıldığını ve cemaate katıldığını görürüz. Bununla birlikte o, katıksız bir münafık olabilir.'

Şöyle deriz: Durağanlık, namazlara katılmak vb., şehadet âleminde görülen şeylerdir. Onun kalbinde bunları inkârı ise gayb âlemindendir. Daha önce söylediğimiz ve bilahare -Allah Teâlâ izin verirse-tamamlayacağımız üzere, bizim adımıza iman kaynaklı feraset gerçekleştiğinde, içimizden onun kâfir olduğu yargısını veririz. Fakat onun malını ve kanını dini bir yükümlülük olarak koruruz. Bunun nedeni, onun kelime-i tevhidi söylemesidir. Bu nedenle ona böyle davranırız. Bizim yükümlü olduğumuz davranış budur.

Allah Teâlâ seni başarıya erdirsin, bilmelisin ki: Ulvî âlem, bütün olarak duyu ve şehadet âlemini hareket ettiren ve onu etkisi altına alan âlemdir. Bu, Allah Teâlâ'nın hikmetinin bir gereğidir, yoksa kendiliğiyle bunu Hakk etmiş değildir. Öyleyse şehadet âleminde ortaya çıkan herhangi bir hareket ya da durağanlık ya da içmek ya da yemek veya susmak gibi bir davranışın kaynağı gayb âlemidir. Bunun nedeni, canlı ancak bir kasıt ve iradeyle hareket edebilir. Bunlar ise kalbin amelidir. Başka bir ifadeyle irade, gayb âleminden kaynaklanır. Hareket vb. şeyler ise, şehadet âlemindendir. Şehadet âlemi, adeten, duyuyla algıladığımız, gayb âlemi ise dinî haberler veya teorik düşünceyle algıladığımız ve duyuda gözükmeyen şeylerdir.

Gayb âlemi, (kalp gözü anlamındaki) basiret gözüyle algılanabildiği gibi şehadet âlemi de baş gözüyle idrak edilir. Baş gözü, karanlık ve benzeri engeller ortadan kalkmadıkça şehadet âlemini idrak edemez. Engeller ortadan kalkıp ışıklar duyulurlar üzerine yayıldığında ve göz ışığıyla eşyayı ortaya çıkartan ışık bir araya geldiğinde, insan gözüyle görülenleri algılar. Aynı şey, basiret gözü için de geçerlidir. Onun perdesi, kirler, arzular, doğal-kesif âlemden (Allah Teâlâ'dan) başkalarını düşünmektir. Bütün bunlar, basiret gözüyle melekût âlemini -ki kastedilen gayb âlemidir-idrak arasına perdeye dönüşür. İnsan kalp aynasına yönelip onu zikir, Kur'an-ı Kerim okumak gibi davranışlarla parlatırsa, buradan bir nur meydana gelir. **Allah Teâlâ'nın da bütün varlıklara yayılan ve 'varlık nuru' diye isimlendirilen bir nuru vardır.** Bu iki nur bir araya geldiğinde insan, bulundukları hal

üzere ve varlıkta gerçekleştikleri şekliyle, bilinmeyenleri keşf eder. Şu var ki bunların arasında mana bakımından bir incelik vardır. Şöyle ki: Duyuyu duvar, aşırı uzaklık ya da aşırı yakınlık perdeleyebilirken basiret gözü böyle değildir. Onu sadece zikrettiğimiz kirler ve kilitler vb. perdeleyebilir. Bununla birlikte burada şimdi zikredeceğim ince bir perde daha vardır.

Şöyle ki: Cömertlik mertebesinden gayb âlemine yayılan nur, varlık mertebelerindeki her şeyi kuşatmayabilir ve bu keşf sahibi adına söz konusu nurdan eşyaya Allah Teâlâ'nın dilediği ölçüde bir nur yayılır. İşte bu, 'vahiy makamı' demektir. Bu konudaki kanıtımız, onu bizzat tecrübe etmemizdir. Başkası hakkında kanıtımız ise **'De ki, Rabbimin bana ve size ne yapacağım bilmem, bana vahyedilene uyarım**' ayetidir. Bununla birlikte Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'in (basireti) son derece duru idi. Başka bir ayette ise **'Ya da perde ardından'** denilir. Herhangi bir şahsın zâhirinde bunlardan birinin gerçekleşmesi, 'feraset1 diye isimlendirilir. Bu yönüyle feraset, mükaşefe derecelerinin en üstünüdür. Allah Teâlâ'nın kitabından onun yeri ise **'Bunda mütevessim için ayet vardır'** ifadesidir. Ayetteki 'mütevessim', daha önce de belirttiğimiz gibi alamet anlamındaki 'simme' kelimesinden türetilmiştir ve o -hikemî ferasetin zıddına-hiç bir zaman yanılmaz.

Ferasette başka bir keşf daha vardır. Allah Teâlâ âlemde 'simalar (alametler) mertebesini' de yaratmıştır. Ademoğlunun suret ve halleri, ayrılıncaya kadar kendi dönemlerinde oradadır. Bunlar, Kalem ve Levha'nın dışındaki bütün ulvî ve süflî yaratıklardan gizlenmiştir. Allah Teâlâ bir kulunu seçip bu makama tahsis etmek isteyince, onun kalbini temizler, açar ve bilhassa imanından aydınlatıcı bir kandili kalbine yerleştirir. Bu kandili ise, ilahi isimlerden el-Mümin ve el-Müheymin isimleri aydınlatır. Elinde de bu mertebe vardır. Ulûhiyet mertebesinden olan bu kandili, el-Mümin ismi alır. Kalp bu ilahi ışık vasıtasıyla aydınlandığında ışık, basiret gözünün ışığıyla birlikte, kalbin köşelerine yayılır. Artık kalp, (görmenin şartı olan) bu ışıldar kendisinde bulunduğu için, keşf ve mücahede yoluyla idrak edilenleri idrak edebilir. Kalp söylediğimiz Hakk ulaşınca, kalbin alanlarından

birinde zikrettiğimiz bu mertebe yerleştirilir. Kalp âlemin hareket ve sırlarını buradan öğrenir.

Yüz üçüncü Kısım; c.VII, Sh:369-384

BEŞ VAKİT NAMAZI TERK EDEMEZSİN

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Bayılan kişiyle ilgili batını yoruma gelirsek, bayılan kişi, celalin kendinden geçirdiği yâ da cemalin egemen olduğu hal sahibine benzer. Bu nedenle, aklı yerinde değildir. **Hakk ise, duyusal varlığından habersiz kaldığı bu anda, kendisinde uygulamak istediği fiilleri bizzat kendisi üstlenir. Ben de bir süre bu Hakk yerleştirilmiştim.** Bir imam olarak olabilecek en yetkin tarzda kıldığım namazın hiçbir hareketini ihlal etmiyordum. Bütün bunlar hakkında bir bilgim de yoktu. Ayılıp şehadet âleminde duyusal varlığıma döndürüldüğümde ise, orada bulunanlar, tıpkı bir akıllıya yönelik olan yükümlülükler gibi bana yönelmiş yükümlülüklerden hiçbirini kaçırmadığımı bildirdiler. Yolumuzdan bazıları, böyle bir Hakk sahip olmamıştır. Bu hal, günah sözünün ulaşamayacağı kıymetli bir haldir.

İmam Şibli'nin ilahi sevgiden kendinden alınıp namaz vakitlerinde kendisine döndürüldüğü anlatılır.

Namazını bitirdiğinde ise, tekrar kendinden geçerdi.

Hz. Cüneyd'e Hz. Şibli'den söz edildiğinde şöyle demiş: **'Hakkında kötü konuşulmasına imkan vermeyen Allah Teâlâ'ya hamd olsun!'** Belki de Şibli'ye bu esnada namaz kıldırılıyordu da kendisi bunun farkında değildi. Orada bulunan insanlar ise, namazı kıldığını gördükleri için tıpkı bizim durumumuzdaki gibi, duyusal varlığına dönmüş olduğu yargısını veriyordu. Böylece onlar, Şibli'nin görünen durumunu dile getirmişti. Gerçekte ise, Şibli'nin herhangi bir bilgisi yoktu. **Bu haldeki bazı insanlar ise, kendilerine döndürülür.**

Kırküçüncü Kısım, c. IV, sh: 83

*****

Bayram süslenme, yeme, içme ve eğlenme gibi nefsanî durumlarla ve işlerle ilgilenme günü olduğu için, kuldan gününü Rabbiyle

konuşacağı namazla açması istendi. Böylece bilhassa bayram günü Hacda olmayan kimseler, günün kalan kısmını koruyabilir. Çünkü bayram gününün ilk vaktindeki namaz, (günü bir namaz sayarsak) namaza niyetlenmek gibidir. Niyet namazı koruduğu gibi bayram günündeki namaz da niyetin yerine geçerken gün de namazın yerini alır. Namaz kılarken bir gaflet gerçekleştiğinde, niyet onu telâfi eder. Çünkü niyet varsa, namaz tamdır. Dolayısıyla niyetin hükmü, namaz kılan kişi farkında olmasa bile, namaza yayılmıştır. Bayram günü içinde insandan meydana gelen eğlence, oynama ve sair mübah fiiller günün sonuna kadar namazının koruması kapsamındadır. Bu nedenle, **'salatü'l-îd** **(bayram namazı, dönüş namazı)'** diye isimlendirilmiştir. (Kelimenin kök anlamından hareket edersek) Ki, insanın işlediği bütün fiillerin karşılığının kendisine dönmesi demektir. Bu mükâfat, niyet geçerli olduğu için, insan gafil olsa bile namazdaki haline göre verilir.

BEŞ VAKİT NAMAZIN TEKRARI YOKTUR

Bu nedenle, başlama tekbirine benzetilerek ve orucun vaciplik halinde oruç niyetinin karşılığı olsun diye, bayram günü oruç tutmak haramdır. İnsan orucunu açtığında, Ramazan ayında farz oruç tuttuğu gibi, farz işlemiş sayılır. O gün insanın işlediği bütün mübahlar, namazın sünnetleri gibidir; yaptığı bütün farzlar ve vacipler ise, namazın şartları gibidir. Dolayısıyla, kulun bayram gününde yaptığı her işteki durumu, namaz kılanın hali gibidir. Bu nedenle **'îd namazı (tekrarlama, dönme, avdet etme namazı) diye isimlendirildi'** dedik. Yolumuzdan olmayan ve içtiğimizden içmeyenler ise şöyle derler:

> ***'Bayram namazının îd diye isimlendirilmesinin sebebi, her sene tekrarlanmasıdır.***
> ***Hâlbuki beş vakit namaz da her gün yinelenir ve 'tekrar namazı' diye isimlendirilmez.***

Bu yorum, bağlayıcı olmasa bile, söylene gelen bir görüştür. **'Bayram namazı o günün süslenmeyle ilgili olması nedeniyle böyle isimlendirilmiştir'** denilirse, buna karşı şöyle yanıt veririz: Süslenme her namazda gereklidir. Çünkü Allah Teâlâ insanoğluna şöyle buyurur: **'Her mescide girdiğinizde zînetinizi (süslerinizi) alınız'** Orucu açmak farz bir ibadete dönüştüğü için îd diye isimlendirilmiştir. Mübah olan ise, vacibe dönmüştür.

Kırkyedinci kısım, c. IV, sh:205

KADER

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

OTUZ ÜÇÜNCÜ SORU

Peygamberlerden ve Onların Aşağısında Bulunan Kimselerden Gizlenen Kader Bilgisinin Nedeni Nedir?

Cevap:

Soruda bir düşme vardır ve soruyu şöyle düzeltebiliriz:

Peygamberlerden ve onların aşağısındaki insanlardan kader bilgisi niçin gizlenmiştir?

Soruyu soran, en üstün insanın en üstün melekten üstünlüğünü kabul ediyorsa, adeta şöyle demiştir: **'Allah Teâlâ'nın dışındaki herkesten gizlenmiş kader bilgisi!'** Meleklerin en üstününün insanların en üstününden daha üstün olduğunu düşünüyorsa **'onların aşağısında bulunan kimseler'** sözüyle peygamberlerden daha üstün olanlardan kader ilminin gizlendiği sonucu çıkmaz. **Bu durumda ona göre peygamberlerden daha üstün kimseler kader meselesini bilebilir. Bu durumda gerçekte sorunun cevabı şöyle kalır:**

Acaba kader bilgisini bilen var mıdır, yok mudur?

Cevabımız 'hayırdır.' Fakat kaderin yaratıklardaki hükmü ve sırrı, bilinebilir. Bize de bu bildirilmiş ve biz de -Allah Teâlâ'ya hamd olsun-onu öğrendik. Hakk'ın dış varlıklardaki mazharları -ki âlem diye isimlendirilir-kaderin isimleridir. Bunlar, Hakkın varlığına kanıt olan şeylerdir. Hiç bir şeye kendisinden daha açık bir delil yoktur. Öyleyse Hakk başkasıyla bilinemez, sadece kendisiyle bilinebilir. Dış varlıklara varlığın nispeti hakkında şöyle demiştik: Varlığın onlara nispet edilmesi, kaderin eseridir. Bu durumda kader etkisiyle bilinirken Hakk varlığıyla bilinir. Çünkü kader, özel-bilinmeyen bir nispettir. Hakk ise, varlıktır. Bu durumda bilginin Hakka ilişmesi geçerli olduğu gibi bilginin kadere ilişmesi geçerli değildir. Çünkü mazharın dışta zuhurunu bilmemiz, Hakkı bilmemizin ta kendisidir.

Kader ise, zât ile zuhuru bakımından Hakk arasında bulunan ve kesinlikle bilinmeyen bir mertebedir. Onun mazharlardaki hükmü ise cisimler âleminde zamanın hükmü gibidir. Bu nedenle muhakkiklerin büyük kısmı, 'kader'i (miktar anlamıyla) akledilir vakitler için kullanmışlardır.

Zamanın mevcut ve ma'dum (yok) olmaksızın, var olanlarda bulunan akledilir bir bağ ve nispet olduğunu belirtmiştik. Vakit (kader) ise, daha zor bilinebilecek ve tasavvur edilebilecek bir konumdadır. Dolayısıyla ona hiçbir şekilde ulaşılamaz. Allah Teâlâ'nın peygamberi Üzeyr, kader hakkında çok soru sormuş ve en sonunda Hakk kendisine şöyle demişti**: 'Üzeyr! Kaderden soru sorarsan, adını nebîlik divanından silerim.'** Kaderi sormak, eşyanın yaratılış ilkelerini sormaya benzer. Hakkın fiillerinin (kendinden başka zorlayıcı) bir illetinin olması uygun değildir. Çünkü zâtın varlığı ve mümkün ayn'ın (sabit hakikat) varlığın zuhurunu kabul etmesinin dışında, bir şeyin yaratılışını zorlayacak illet ve neden yoktur. Öyleyse ezel, ilkelerden soru sormaya el vermez. Böyle bir soru, Allah Teâlâ'yı bilmeyenden meydana gelebilecek bir sorudur.

Kader bilgisinin gizlenmesinin nedeni, onun bir yandan Hakkın zâtına bir yandan ise takdir edilen şeylere (mekadîr) dönük bir bağ ve nispetinin olmasıdır. Zâtın izzeti bilinmekten uzak olduğu gibi takdir edilen şeylerin (zât ile) nispetleri de bilinmemekten uzaktır. Öyleyse kader, bilinen-bilinmeyendir. Bu durumda âlemde yükümlülüğü ortaya çıkartmış, âlem de yükümlü oldukları şeyle ilgilenmiş, kaderi bilmek talebi onlara yasaklanmıştır. **Kader, ancak 'kader' diye isimlendirilen bu bilgi nedeniyle, Hakkın özel bir müşahede ve yaklaştırmasıyla bilinebilir.** Allah Teâlâ'nın velî ve kulları, kaderi sormanın yasaklanması nedeniyle, onun bilgisini aramamıştır. Kim Allah Teâlâ'ya asi olur ve bu bilgiyi Allah Teâlâ'dan talep ederse -ki o teorik düşünmeyle bilinemez, geride Hakkın keşf yoluyla bildirmesi kalmıştır(bilmelidir ki), kendisine herhangi bir günahla asi olanı Hakk kendisine yaklaştırmaz. Halbuki bu bilgiyi öğrenmek isteyen kişi, bu talebiyle günahkardır. Dolayısıyla keşf yolundan onun kader bilgisine ulaşması mümkün değildir. Kader bilgisinin öğrenilmesini sağlayacak

başka bir yol da yoktur. Bu nedenle kader bilgisi, peygamberlerden olduğu gibi, başkalarından da gizlenmiştir.

Bu soruyla risaletin (resullük) anlamı kast edilmiştir diye bir itiraz yapılabilir. Bu yönüyle peygamber olmaları yönünden bu mertebede kendilerinden bu bilgi gizlenmiştir. Peygamber olarak teklif emriyle gönderildikleri kimselerden de bu bilgi gizlenmiştir. Böylelikle Allah Teâlâ, risalet esnasında kader bilgisinin kapısını kapamıştır. Onlar bunu bilselerdi, peygamber olmaları yönünden bilmiş olmazlar, **'bilgide derinleşenler'** olmaları bakımından bilmiş olurlardı. Kader bilgisine belki bu şekilde ulaşılabilirdi. Fakat bu durum, onun mertebesinin zât ile mazharlar arasında bulunduğunu açıklamasaydık söz konusu olabilirdi.

Kim Allah Teâlâ'yı bilirse kaderi de bilir.
Kim Allah Teâlâ'yı bilmezse, kaderi de bilmez.
Allah Teâlâ, bilinmeyendir.
Öyleyse kader de bilinmez.

Me'lûhun Allah Teâlâ'yı bilmesi imkânsızdır, çünkü onun ilahlıktan bir payı yoktur, çünkü o bir me'lûhtur. Allah Teâlâ'nın ise kendisini talep ettiği için me'lûh hakkında bir zevki vardır. Nitekim me'lûh da onu talep eder. Buradan Hakk kendisini mazharlarını nitelediği şaşırma, gülme ve unutulma ve ancak mümkünlere yaraşır bütün niteliklerle nitelemiştir.

Öyleyse kader sırrı, kaderin takdir edilen şeylerde hükümran olmasının ta kendisidir. Nitekim ölçü de ölçülülerde hükümrandır. Mizan (terazi) ölçülen ile ölçüyü birbirine bağlayan bir bağ ve nispettir. Bu sayede, ölçülen ve farklı türlerine göre ölçülenlerin miktarı ortaya çıkar. Hakk mizanı ortaya koymuş ve şöyle demiştir: **'Biz onu bilinen bir ölçüyle indiririz.'** Onu kendisine indirilen kimse Hakk eder. Öyleyse her şey, 'O'nun kazasına', yani hükmüne 've kaderine', yani terazine bağlıdır. Kader, vakti bir hal ise hal olarak veya zamanın ya da niteliğin ya da herhangi bir şeyin belirlenmesi demektir. Şu halde kader bilgisinin gizlenmesinin nedeninin zâtî bir neden olduğu ortaya çıktı. Eşya bir takım durumları kendileri nedeniyle gerektirirse -ayrılmaz özellikleri veya arazlarının gereğiyle değil-zâtları devam ettiği sürece bu durumların değişmesi mümkün değildir. Zâtlar ise kendileri nedeniyle

süreklidir. Öyleyse onları bilmek, imkânsızdır.

OTUZ DÖRDÜNCÜ SORU
Niçin Gizlenmiştir? Cevap:

Soruyu soran kişi bilgiliyse, bu soru bir sınama sorusudur. Çünkü bilinenlerin bir kısmının nedeni gösterilebilirken bir kısmının nedeni gösterilemez. Bu durum bilinenlerle ilgilidir. Bilinmeyenlerin durumu nasıl olabilir? Bir şeyi bilmemek, nasıl illetlendirilebilir ki?

Kaderin peygamberlerin mertebesinin üzerinde bulunan melekler tarafından ya da türlerinin cinsleri hakkında bilgimizin olmadığı Allah Teâlâ'nın dilediği yaratıkları tarafından bilindiğini kabul edenlere gelirsek, bu durumda kader bilgisinin gizlenmesinin amacı, kendilerini ihata yönünden eşyanın hakikatlerini bilmede kimsenin Hakka ortak olmamasıdır. Bir bilinen Hakkın o şeyi bildiği gibi tüm yönlerinden bilinmiş olsaydı, Hakkın o şeye dair bilgisi kulun bilgisinden ayrışamazdı. Burada o şeyin bilgisinde denklik bizi bağlamaz, çünkü biz ondan bili-nen şeyden söz ediyoruz. Kul bilginin genel anlamda bilinenine nasıl iliştiğinden habersizdir. Öyleyse bir bilineni bilmede Hakk ile ortaklığın gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu bağlamda bilinenlerden birisi de 'bilgiyi bilmek'tir. **Bilinenlerin her bir yönünde sadece Allah Teâlâ'nın bilebildiği kaderin bir hükmü vardır. Kader bilinseydi, hükümleri de bilinir, hükümleri bilinseydi, kul herhangi bir şeyi bilmede bağımsız kalır ve herhangi bir şekilde Hakka muhtaç olmaz, genel anlamda müstağni kalırdı.** Öyleyse kaderi bilmek böyle bir duruma yol açacağı için, Allah Teâlâ onu kullarından gizlemiştir. Dolayısıyla, kader bilinmez. (Kader bilinmediğine göre) Alemdeki her şahıs, kendisi hakkında bir bilgi ve cehalete sahiptir. Bilgisizliği yönünden kul muhtaçtır, (Haktan) ister, boyun eğer ve yakarır. Bilgisizliğini bilmesiyle de, bu nitelik ondan meydana gelir.

Bu durum, kaderin bilinebilir olması durumunda geçerlidir. Halbuki onun özü gereği bilinemeyeceğini ortaya koymuştuk. Nitekim Hakkın bir tane nefsî niteliğinin bulunduğunu biliyorsun. Bu nitelik ise, O'nun zâtının aynıdır. Hakkın sayesinde başkasıyla ortak olabileceği şeylerden ayrışmasını sağlayan 'kurucu bir faslı' yoktur. Bilakis Allah Teâlâ, illeti olmayan ve illet olmayan mutlak birlik ile Bir'dir. Öyleyse

bu zâtî nitelik, Varlıktır, o kadar!

Kader bilgisinin insandan gizlenmesinin sebeplerinden birisi, bu bilginin insanı böbürlendirmesidir. Çünkü kaderi bilmek, insanın özellikle de peygamberlerin övünebileceği en yüksek bilgidir. Onların bu bilgiye ihtiyaçları, bütün insanlardan daha fazladır, çünkü resullük makamı, bunu gerektirir. Onların doğruluklarına bu bilgiden daha çok delil veya ayet olacak başka bir bilgi yoktur. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'nın kendisine vahyettiği şeylerle Allah Teâlâ'yı nitelerken şöyle buyurur: '**Allah Teâlâ'ya övülmekten daha sevimli gelen bir şey yoktur.'** Kaderi bilmek gibi bir övgüden daha üstün bir övgü de yoktur. Allah Teâlâ Âdem'i suretine göre yarattı. Öyleyse bir kulun övülmek ve methedilmekten daha çok seveceği bir şey yoktur. Kulun övülmeyi en çok sevdiği konu ise, Allah Teâlâ'yı bilmektir ve kaderi bilmek Allah Teâlâ'yı bilmektir. İnsan olan bir kula kader bilgisi açılırsa, hiç kuşkusuz, bu konuda kıskançlık göstermesi ve kendisine göstermesi uygun olmayan kimseden bilgiyi gizlemesi emredilir. Halbuki insan övülmeyi sevme özelliğinde yaratılmıştır. Peygamberlik bütün yaratıkları doğru yola ulaştırma arzusunu taşımayı gerektirir, insanları doğru yola ulaştırmada bu fenden (kaderi bilmek) daha açık bir yol da yoktur. Peygamberlerin içlerinde gizlemekten dolayı duydukları acı ve elemin kadri bilinemez. Bu nedenle Allah Teâlâ peygamberlerden böyle bir acıyı hafifletmiş ve kader bilgisini onlardan gizlemiştir.

İçindeki halleri yaratılmışlarına ulaştırma gücüne sahip bütün âlem, böyle bir bilgiye sahip olduklarında kader bilgisini veya benzeri bir bilgiyi gizler. Bunun tek istisnası, cinler ve insanlardır. Çünkü bu unsurların güçlerinden meydana gelen yaratılış, onlarda bu davranışı (ifşa) gerektirir. Böyle bir bilgiyi gizleyen ise, istemeden onu gizler, yaydığında ise övgü kazanır. Hayvanlara ifade etme gücü verilmemiş olmasaydı, hiç kuşkusuz, onlar da gördükleri ve Allah Teâlâ'nın bilenine gizlemeyi emrettiği bilinmeyen durumları bildirirlerdi. Örnek olarak ölünün tabutta ses çıkarmasını, kabir azabım, şehitlerin canlı olmasını verebiliriz. Her hayvan bunu duyar ve Cuma günü belli bir saatte ona kulak verir. Fakat böyle bir hayvana bu bilgi

gösterildiğinde (keşf), bunu ifade etmeyecek şekilde susturulur (hares). O halde onların bir takım şeyleri gizlemeleri, kendi iradelerinden değil, zorunluluktur. Böylelikle Allah Teâlâ kader bilgisini insanlardan ve cinlerden gizlemiştir, çünkü o gizli sırlardandır. İşte kader ilminin gizlenmesinin nedenlerinden biri budur.

OTUZ BEŞİNCİ SORU
Kader Sırrı Onlara Ne Zaman Açılır? Cevap:

Kader sırrı, kaderden başkadır. Onun sırrı, yaratılmışlarda hükümran olmasıdır. Bu sır ise Hakk onların gözü haline gelmeden kendilerine açılmaz. **Hakkın gözü onların gözü olup eşyaya Hakkın gözüyle baktıklarında ise, bilmedikleri şeyler kendilerine görünür. Çünkü Hakkın gözüne hiçbir şey gizli değildir.** Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Allah Teâlâ'ya yerde ve gökte hiçbir şey gizli kalmaz. O sizi rahimlerde şekilden şekle sokandır.'** Rahimler karanlık yerlerdir. Allah Teâlâ orada eşyayı idrak etmekle övülür. **'Dilediği gibi şekillendirendir. '** Kastedilen, suret ve tasvir türleridir. **'O'ndan başka ilah yoktur. O Azizdir.'** Yani bir tasvir ve tasavvur olmaksızın, sureti kendisine nispet eden münezzehtir. 'Hakimdir,' Suretleri kabul etmek için düzenlenmiş istidatların verisine göre işini yapandır. Böylelikle kendilerine uygun olduğunu bildiği dilediği suretleri, onlar için belirler.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bir kutsi hadiste Rabbinin şöyle dediğini bildirir: **'Kimse bana kendisine farz kıldığım şeyleri yapmaktan daha sevimli bir şeyle yaklaşamaz.'** Farzlar, zorunlu kulluktur. **'Kul bana nafile ibadetlerle yaklaşmayı sürdürür.'** Bunlar gönüllü kulluktur. **'En sonunda onu severim.'** Çünkü bu ibadederi nafile yaptığında, bunlar Allah Teâlâ'dan uzaklaşmaya yol açar. Kul gönüllü kulluğu kendisine zorunlu kulluk gibi mecbur Hakk getirdiğinde ise Hakk kendisini sever. İşte bu **'onu severim'** demenin anlamıdır. Sonra şöyle der: **'Onu sevdiğimde, kendisiyle duyduğu kulağı, gördüğü gözü olurum.'** Bu hal nedeniyle Hakk kulun gözü olduğunda, gizli olmayan bir şey ona nasıl gizli kalabilir ki? Böylelikle nafile ibadetler ve onlara devam, kula Hakkın niteliklerinin hükümlerini kazandırır. Farzlar ise, onun bütününün nur olmasını sağlar. Böylelikle o, sıfatıyla değil, zâtıyla bakar. O halde onun zâtı duymasının ve görmesinin ta kendisidir. İşte

bu, kendi varlığı değil, Hakkın varlığıdır. Allah Teâlâ, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.

OTUZ ALTINCI ve OTUZ YEDİNCİ SORULAR
Bu Bilgi Onlara Nerede Açılır!
Kimlere Açılır? Cevap:

Bu bilgi, edilgenlikleri ve birlikleri halinde açılır. Şöyle ki: Mazharlardan bir kısmı mazhar olduğunu bilirken bir kısmı mazhar olduğunu bilmez ve Hakka yabancı olduğunu zanneder. Bir kimsenin mazhar olduğunu bildiğinin belirtisi, dilediği herhangi bir yerde mazharların onun adına meydana gelmesidir. Örnek olarak Kadibü'l-Bân'ı verebiliriz. Onun âlemden dilediği yerde -dilemediği değil- mazharları vardı. Çünkü o, dilediği yerde değil, âlemde dilediği şey içinde gözükebilen birisiydi. Âlemde dilediği yerde zuhur eden biri, âlemden dilediği şeyde de zuhur imkânına sahiptir. Bu durumda tek bir suretin, farklı yerlerde ortaya çıktığı gibi pek çok suret de -birbirini müteakiben onları algılayan bir hakikatte tek bir zâtı giydirir.

Bir ya da pek çok şahıs adına gerçekleşen farklı suretlerde Hakkın tecellisini tanıyacağı bir mekânda bulunan bir insanın bu durumu bilmesi, zevk yoluyla gerçekleşebilir. Bu durumu zevk yoluyla bilen kimse ise, böyle bir nitelikle nitelenme imkânı kazanır. İşte bu, bu mertebede ve bu güçte bulunduklarında onlara açılan kader sırrının bilgisidir.

OTUZ SEKİZİNCİ SORU
Rabbimizin İtaat ve Günahtaki İzni Nedir? Cevap:

Allah Teâlâ şöyle buyurur: 'Allah Teâlâ kötülüğü emretmez: Öyleyse günah ve itaatin her ikisinde ortak olan izin, -hüküm yoluyla değil- fiilen verilmiş ilahi bir izindir. Allah Teâlâ'nın eşyada günah ve itaat hakkındaki hükmü, onları bu haliyle bilmesinin ta kendisidir. Dolayısıyla izin verilen şey, irade edilen değildir. Bu durumda hüküm, emredilmiş olamaz. Hükme konu olan şey, irade edilen ve emredilen şeydir. Öyleyse itaat ya da günah olmak yönünden, itaat ve günaha izin verilemez.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Onlara bir iyilik isabet ederse, bu Allah Teâlâ katındandır derler. Kötülük isabet ederse bu senin katındandır derler. De**

ki hepsi Allah Teâlâ katındandır: Bunların Allah Teâlâ katından olmaları, fiil olmak yönündendir. **'Bu kavme ne oluyor ki, sözü anlayamıyorlar?'**

Allah Teâlâ kötülüğün Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'in nezdinden olabileceği iddialarını reddetmiştir. Nitekim Allah Teâlâ Musa hakkında da şöyle der: **'Musa ile ve onunla beraber olanlarla uğursuz olmuşlardır.'** Buna karşı Allah Teâlâ onlara şöyle der: **'Sana isabet eden her kötülük, kendindendir.,** Yoksa o, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'den değildir. Bu konudaki kanıtımız **'De ki hepsi Allah Teâlâ katındandır'** ayetiyle dile getirilir.

Burada Allah Teâlâ, her şeyi kendine izafe etmiştir.
Her şey, iyidir ve O'nun elindedir.
Kötülük ise O'na ulaşamaz.

Soruyu itaat ve günah lafzıyla soran kişi, sorulana sahip olduğu bilgiyi görmek istediği zarınım verir. Çünkü bu soru, keşf yoluyla hakikatleri bildiğini iddia eden kimse adına bir sınanma sorusudur.

Seksen üçüncü Kısım, c.VI, Sh:281-288

KELÂM VE SEKİNE

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

DÖRT YÜZ OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM
'Benim kelamımı okuyan benim perdemi görür, meleklerim ona iner, sustuğunda yanından ayrılırlar, bu kez ben ona inerim' Münazelesinin Bilinmesi

Kelamım benden başka değil, o benden başka

Benzer benzerlere zıttır zira

Ariflere de ki: Allah Teâlâ'nın kelamını okuduğunuzda

Vecd kaybolsun gitsin

Şehadet âleminde delilim harfler

Gaybde ise manalar ki onlar haddir

Perdeleri çektim, onu göremez

Gerçekte yakınlık uzaklık

Kuran'ı okuyan düşünmesin

Veya bakmasın, çünkü sır şahittir

Allah Teâlâ, Talut'tan söz ettiği ayette şöyle der: '**Peygamberleri onlara onun mülkünün alameti size Talut'un gelmesidir. Onda rabbinizden sekinet bulunur.'** Allah Teâlâ ayette zikredilen **'sekineti'** Hz. Muhammed [sallallâhü aleyhi ve sellem) ümmetinde müminlerin kalplerine indirmiş, bu ve benzeri ayrıcalıklarla Muhammed ümmeti **'İnsanlar için çıkartılmış en hayırlı ümmet'** olmuştur. Allah Teâlâ şöyle der: **'O müminlerin kalplerine sekineti indir endir.'** Bu ümmetin dışında başka bir ümmette görünür olarak gerçekleşmiş şey, bu ümmette gizli ve görünmez bir şekilde gerçekleşmiş, ardından 'zevk ehli' onu kalplerinde bulmuş, böylece 'sekinet' onların niteliklerinden biri olmuşken Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) ümmetinin dışındaki ümmetlerde yabancı kalmıştır (ecnebi). **Binaenaleyh Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ümmetinin alameti kalplerindedir.** Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'MÜFTÜLER FETVA VERSE BİLE, SEN FETVAYI KALBİNE SOR'** der. Sekine Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ümmetindeki müminlerin kalplerine indirilmiş olmakla birlikte Allah Teâlâ Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in sahabesinden birine Kuran okurken bunu göstermiştir: Sahabe Kuran okurken atı deprenmeye başlamış. Sahabe başını kaldırmış, içinde ışık bulunan bir bulut görmüş. Her ayet okuduğunda, bulut kendisine doğru yaklaşıyor, sustuğunda yükseliyormuş. Sahabe bu durumu anlatınca Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle demiş: **'Gördüğün Kuran nedeniyle inen sekinedir.'** Yani sahabe sekinenin misalini kendi dışında gözleriyle görmüş, Hakk kalbinde bulunanın suretini gördüğü bir ayna olmuştur. Kuran Allah Teâlâ'nın zikridir ve **'Allah Teâlâ'yı zikretmekle kalpler mutmain olur.'**

Nitekim Allah Teâlâ yüce kitabında böyle buyurmuştur. Bu yönüyle itminan, Kuran'ın müminlerin kalplerine indirdiği sekinedir. Binaenaleyh İsrailoğullarının ayetleri (sekinet alametleri) açık ve zahir iken bizimkiler kalplerimizde kalmıştır. Bu fark Muhammedi vârisler ile diğer nebiler arasındaki farktır. (Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi

ve sellem ümmetinden velilerden) diğer nebilerin vârisleri göstermiş oldukları harikulade olaylarla umum tarafından tanınırlarken Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'in vârisleri (olan veliler) genel nezdinde meçhul, seçkinler arasında tanınan kimselerdir. **Çünkü Muhammedi vârisin harikuladesi (keramet) kalbindeki bilgidir.** O her nefes rabbi hakkında yeni bir hal ve zevk bilgisi kazanır ve bu iş böyle sürer. Cüneyd-i Bağdadî kaddesellâhü sırrahu'l azîz bir mecliste tevhid hakkında sorulmuş bir soruya zamanın dakikalarının değişmesiyle farklı cevaplar vererek bu meseleye dikkat çekmiştir. Nitekim Kuşeyrî, Risale'sinin başlangıcında bu görüşleri zikretmiştir. **Muhammedînin rabbi hakkındaki bilgisi arttıkça, Allah Teâlâ'ya yakınlığı artar. Onlar mukarrebûn, yani Allah Teâlâ'ya yakın kimselerdir. Görünür halleri ise âdet üzere ortaya çıkar.** Bu nedenle tanırlar tanınmazlar (bazı kimselerce tanınır genel tarafından bilinmezler). Onlar, ümmete nasihat etmek üzere, Allah Teâlâ'nın kendilerine vermiş olduğu kendisine dair marifeti getirirler. **Sıradan insanlar bu bilginin değerini bilmezler, çünkü onlar böyle bilgileri şekilci âlimlerden tanımışlardır.** Onlar delil yoluyla Allah Teâlâ'yı bilmekten söz ettiklerinde, delil bilgisiyle zevk bilgisini ayırt edemezler. Şekilci âlimler genellikle onları tekfir ederlerken aynı bilgi Kuran'da veya kutsi hadiste veya başka bir hadiste aktarıldığında, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem adına onu kabul ederler. Bu körlüğün ne kadar büyük bir körlük olduğuna bakınız!

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Allah Teâlâ tarafından elçi olarak gönderilmemiş olsaydı, önceki nebilerdeki gibi insanların göreceği bir mucize kendisinden ortaya çıkmayacaktı. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemden ortaya çıkıp aktarılan mucizeler, Allah Teâlâ'nın ümmete dönük şefkatinden kaynaklandığı kadar aynı zamanda kendisini ve getirdiği vahyi yalanlayanlara karşı susturucu delil ortaya koyma maksadı taşır. Bakınız! Allah Teâlâ peygamberini bilmiş olduğu bir makama nasıl yolculuk ettirtmiştir? Kuran-ı Kerim ve **İsra yolculuğunda Rabbiyle arasında gerçekleşen hadiseleri anlatmış, sahabenin bir kısmı duyduklarını inkâr etmişti.** Çünkü onlar peygamberin üzerinde yolculuğun izini ve kalıntısını görmemişler, aksine Allah Teâlâ onların (iman) yükümlülüğünü artırmıştır. **Hâlbuki**

Hz. Musa Rabbinin katından geldiğinde Allah Teâlâ iddiasındaki doğruluğun anlaşılmasını sağlayacak bir nuru yüzüne giydirmişti.

> ***Hz. Musa aleyhisselâmı kim görse, nurunun şiddetinden kör oluyor, bu nedenle Hz. Musa yüzüne bir örtü örtüyor, bu sayede ona bakanlar kendisini gördüklerinde bir sıkıntıya maruz kalmıyorlardı.***

Şeyhimiz Mağripli Ebu Ya'zî (meşrepte) Hz. Musa aleyhisselâmın vârisiydi. Allah Teâlâ ona böyle bir kerameti vermişti. Yüzünü gören herkes kör olur, sonra da şeyhin üzerinde bulunan bir elbiseyi yüzüne sürer, Allah Teâlâ da onun görme gücünü tekrar kendisine verirdi. Onu görüp kör olanlardan biri de kendisini ziyaret eden şeyhimiz Ebu Medyen'di. Ardından Ebu Ya'zî'nin üzerindeki elbiseyi gözlerine sürmüş, Allah Teâlâ da onun görme gücünü kendisine vermişti. Şeyhin kerametleri Mağrip'te meşhurdur. Benim zamanımda hayattaydı, fakat meşguliyetlerim nedeniyle kendisini görememiştim.

Muhammedi veliler arasından bilgide, halde ve Hakka yakınlıkta Ebu Ya'zî'den daha büyük veliler de vardır. Ne onlar Ebu Ya'zî'yi ne de Ebu Ya'zî onları tanır.

Allah Teâlâ bir insanın alametini kalbine yerleştirip o kişi de kurbiyette Rabbinden gelen bir delile sahip olursa, İliç kuşkusuz, ellerini her çeşit hayırla doldurmuş, Allah Teâlâ onu seçmiş, kendisine ayırmış, kendisine dönük gayreti nedeniyle perdeleyici bir özelliği ona giydirmiştir. Artık dünyada gözler onun halini göremez. Böyle insanlar gizlenmiş ve halktan uzaklaşmış velilerdir. Onlar Hakk ile tahakkuk ettikleri için, şeriat getiren peygamber olmadıkları halde, kendisi de gizli olan Hakk onları kıyamet gününe kadar perdelemiş ve saklamıştır. Allah Teâlâ kıyamette kullarına görüneceği bir yerde onları da izhar eder. Söz konusu yerde Allah Teâlâ seçkinlere ve kullarının geneline bizzat gözükür.

Allah Teâlâ'ya yakınlıkta Muhammedi'nin değeri rabbinin kelamını okurken ki makamıyla ortaya çıkar ve bilinir. Bu makam onun okuduğu ayetler karşısındaki sakinliğidir (sükûnet). Bu sakinlik ise okuduğu ayetlerin manalarını bilmesi ve muttali olmasından kaynaklanır. Tilavet esnasında (Allah Teâlâ'nın) katında bulunan şeyleri hatırlar, kendisini tanır. Allah Teâlâ Ruhu'l-kuds vasıtasıyla

kelamının nesir ve nazmını ona işittir ki, ilahi vahyin dışında, 'şiir' denilen nazımda şeytanın esintilerinden korunsun. Bir rivayette Hasan b. Sabit'in Kureyşlileri hicvetmek istediğinde Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemden himmet talep ettiği, buna mukabil peygamberin ona şöyle dediği aktarılır: **'Hasan! Sen söyle, çünkü Ruhu'l-kuds peygamberin iffetini savunduğun sürece seni destekleyecek!'** Dolayısıyla şeytana ona ulaşma imkânı bırakmamıştır. Peygamberi savunan birinin durumu böyleyse, Allah Teâlâ'dan ve Allah Teâlâ vasıtasıyla konuşanın hali nasıl olabilir?

Böyle biri, rabbinin sözünü söylerken O'ndan aktaran haline gelir! Sahih bir rivayette Allah Teâlâ'nın kulunun diliyle şöyle dediği rivayet edilir: **'Allah Teâlâ namazda kendine hamd edeni duymuştur.'** Hâlbuki oradakiler namaz kılanın sesini duymuşlardı. Hamdi söyleyenin sözünü Allah Teâlâ -namaz kılana değil-kendine nispet etmiştir.

Ey samimi dost!

Bu sözün anlamını öğrenirsen,

Allah Teâlâ'nın izniyle, mutlu olursun!

Benim sözüm benden başka değil ve benden başka

Dedik ya: Attın ama sen atmadın

Ey nefsim! Nefisler talep ettiğinde

Gel sözüne bağlanmak üzere

Cimri olma, cimrilik bir kötülük

Yükseleceksen ancak vermekle yükselirsin

Hakk ol, yalan peşinden koşma

Kuran'ın kendisi ol, okurken kitabı

Çünkü Allah Teâlâ kulun sesini duymaz

Kendisine herhangi bir sesle nida ederken

Hakk ile okursa 'kulum'der Onun görülen hali ölüdür

Çünkü Hakk onu diri görmez

Bu nedenle diriler üzerine 'ölüler' diye yazdılar

Kuran-ı Kerim'in (harfleri demek olan) zahirini ve batındaki hikmetini tasdik etmekle okuma nedeniyle sükûnet bulan, okuyucu ve sekinet sahibidir. Fakat Kuran-ı Kerim'i okuyup zahirde sükûnet bulsa bile batında bulmayan -ki batındaki sükûnet okunan ayetten varlığa yayılan mananın anlaşılmasıdır-, ayetin anlamını özellikle zahirî manayla sınırlamamalıdır. Kuran-ı Kerim'i böyle okuyan, sekinet sahibi olmadığı gibi Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ümmetinden olsa bile Muhammedi vâris veya mümin değildir.

Kuran-ı Kerim'i okurken batında sükûnet bulsa (anlamı kavrasa) ve zahirde sükûnet bulmayıp meşru sınırları ihlal etse, böyle biri varis ve Muhammedi olmadığı gibi mümin de değildir ve Allah Teâlâ'dan en uzak insandır. Çünkü Ruhu'l-kuds'un ilk olarak kovacağı kimse o olduğu gibi o da Ruhu'l-kuds'ten uzaktır. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem kıyamet günü böyle biri hakkında Rabbine **'yazık, yazık ona'** diyecektir. Allah Teâlâ o gün onu Mutlu etmez, kendisine yardım etmez. Kıyamet günü onun yaşayabileceği en büyük üzüntü, Kuran-ı Kerim'i okurken zahirde ve batında sükûnet bulanın (ulaştığı makamı) görmekle kapılacağı üzüntüdür. Aynı ayet nedeniyle batında sükûnet bulan insan mutlu olurken kendisinin bedbaht olduğunu görür. Onun bedbahtlığının sebebi, (okuduğu ayet nedeniyle) zahirdeki sükûnetin olmayışıdır. Böylece ona imandan mahrum kaldığı için, pek çok hayrı kaçırmış olur. Böyle bir insan eve kapısından değil, ardından giren kişidir. **Allah Teâlâ bizi ve sizi okuyup sükûnet bulanlardan etsin.** Tilavette telvinde ise ayetlere göre sabit kalır ve temkin haline geçer. Bu hali ihsan edecek ve buna gücü yetecek kimse Allah Teâlâ'tır.

'Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Yirmidokuzuncu Sifr, c. XV, sh: 123-128

İMAM ALİ B. EBU TALİB kerremallâhü veche ye NEBEVÎ TAVSİYELER

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Hz. Ali b. Ebu Talib kerremallâhü veche ve radiyallâhü anhın şöyle dediği bize aktarılmıştır.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bana tavsiyede bulunarak şöyle demiştir:

–Ey Ali!

Sana bir tavsiyede bulunacağım. Onu aklında tut, o tavsiyeye uyarsan sürekli hayır ve iyilikte bulunursun.

–Ey Ali!

Müminin üç alameti vardır: Namaz, oruç ve zekât.

Tekellüf sahibinin üç alameti vardır: Gördüğünde yağcılık eder, yanında yokken gıybet eder, musibet gelince bela okur.

Zalimin üç alameti vardır: Kendinden aşağı derecedekini zorbalıkla ezer, üzerindekine karşı isyan eder, zulme taraf olur.

Riyakârın üç alameti vardır: İnsanlar arasındayken dinçtir, tek başına kalınca tembelleşir, bütün işlerinde övülmeyi sever.

Münafığın da üç alameti vardır: Konuşunca yalan söyler, söz yerince tutmaz, emanet alınca ihanet eder.

–Ey Ali!

Tembellerin üç alameti vardır: İhmal edinceye kadar geciktirir, zayi edinceye kadar ihmal eder, günah işleyinceye kadar zayi eder.

Akıllı şahıs üç yerde tezahür eder: Geçimi için mücadele eder, haram olmayan işlerden hazzını kazanır, günahın peşinde koşmaz.'

–Ey Ali!

Yakînin bir alameti de Allah Teâlâ'yı kızdıracak bir işle kimseyi razı etmemendir. Allah Teâlâ'nın ihsan ettiği bir şeye karşılık kimseyi övmemen gerekir, emretmediği sürece kimseyi kınamaman lazımdır. Rızkı harisin hırs getirmediği gibi istemeyenin isteksizliği de rızkı engellemez. Allah Teâlâ rahatlığı, kendi taksimiyle; genişliği, yakîne ve rızaya yerleştirmiştir. Buna mukabil üzüntü ve gamı da kendisini kızdıran işlere yerleştirmiştir.

–Ey Ali!

Bilgisizlikten daha şiddedi fakirlik, akıldan daha cömert mal, kendini beğenmekten daha tehlikeli yalnızlık, istişareden daha güçlü dayanışma yoktur. Yakîn gibi iman, kendini haramdan korumak gibi vera, güzel ahlak gibi iyilik, tefekkür gibi ibadet yoktur.'

–Ey Ali!

Her şeyin bir afeti vardır: Sözün afeti yalan, bilginin afeti unutmak, ibadetin afeti riyakârlık, zarifliğin afeti sululuk, cesaretin afeti taşkınlık, müsamahanın afeti başa kakmak, güzelliğin afeti kendini beğenmek, değerin ve asaletin afeti iftihar, hayanın afeti zayıflık, keremin afeti böbürlenmek, ihsanın afeti cimrilik, cömertliğin afeti israf, ibadetin afeti kibir, dindarlığın afeti hevadır.

–Ey Ali!

Bir kişi seni yüzüne karşı överse şöyle de: **'Allah Teâlâ'm! Beni söylediklerinden daha hayırlı birisi yap, bilmedikleri işlerimi bağışla, hakkımda söyledikleri hususta beni yargılama.'** Böyle yaparsan onların sözlerinden emin olursun.

–Ey Ali!

Oruçlu akşamladığında orucunu açarken şöyle de: **'Allah Teâlâ'm! Senin için oruç tuttum, rızkınla iftar ettim.'** Böyle dersen o gün –kendi ücretlerinden hiçbir şey eksilmeksizin–oruç tutan herkesin sevabı sana yazılır. Oruç tutan her insanın kabul edilen bir duası vardır. Birinci lokmada şöyle der: **'Rahman ve Rahim Allah Teâlâ'nın adıyla! Ey mağfireti geniş olan Allah Teâlâ, beni bağışla.'** İftarda bu duayı okuyana mağfiret edilir. Bilmelisin ki oruç cehennemden koruyan bir kalkandır.

–Ey Ali!

Güneş'e ve Ay'a yönelme, onlara sırtını dön. Onlara yönelmek hastalık iken onlara sırtını dönmek ilaçtır.

–Ey Ali!

Yasin suresini çok oku. Yasin suresini okumanın on bereketi vardır: **Aç insan Yasin'i okursa doyar, susamış okursa suya kanar, çıplak okursa giyinir, hasta okursa iyileşir, korkak okursa emniyet bulur, hapisteki okursa kurtulur, bekâr okursa evlenir, yolcu okursa yolculuğunda ona**

yardım edilir, malını kaybeden okursa malım bulur. Bunun yanı sıra eceli gelen birinin başında okunursa ölümü kolaylaşır. Sabah vakti Yasin'i okuyan, akşama kadar; akşam okuyan da sabaha kadar güvendedir.'

–Ey Ali!

Cuma gecesi Duhan suresini oku ki, mağfirete mazhar olasın.

–Ey Ali!

Ayete'l–Kürsü'yü her namazın sonunda oku. Onu okursan şükredenlerin kalpleri, peygamberlerin sevabı ve iyilerin amelleri sana verilir.

–Ey Ali!

Haşr suresini oku. Onu okursan kıyamette her şeyden güvende olarak diriltilirsin.

–Ey Ali!

Tebareke ve Secde surelerini oku. Bu iki sure seni kıyamette korkularından kurtarır.

–Ey Ali!

Yattığında Tebareke suresini oku. Bu sure seni kabir azabından, Münker ile Nekir'in sorularından kurtarır.

–Ey Ali!

Abdestliyken ihlas suresini oku. Onu okursan kıyamette sana şöyle hitap edilir: **'Ey Allah Teâlâ'yı öven kişi! Kalk ve cennete gir.'**

–Ey Ali!

Bakara suresini oku. Bu sureyi okumak bereket, okumamak pişmanlıktır. Tembel insanlar uykusuzluk nedeniyle bu sureye güç yetiremez.

–Ey Ali!

Güneşin altında uzun süre kalma. Güneş altında kalmak hastalığa yol açar, elbiseyi eskitir ve rengini soldurur.

–Ey Ali!

Yangından güvende kalmanı sağlayacak dua şudur: **'Allah Teâlâ'm! Seni tenzih ederim, Senden başka ilah yoktur. Sana tevekkül ettim. Yüce Arş'ın sahibisin.'**

–Ey Ali!

Kuruntulardan kurtulmak için şu ayeti okuman gerekir: **'Kur'an'ı okuduğunda seninle ahirete inanmayanlar arasında bir perde çekeriz'** Ayetin bu kısmından **'Gerisin geriye kaçarlar'** kısmına kadar okumalısın. '

–Ey Ali!

Her türlü kem gözden uzak kalman için şöyle demen gerekir: **'Allah Teâlâ neyi dilerse o olur, neyi dilemezse o olmaz. Ben Allah Teâlâ'nın her şeye güç yetirdiğine şahitlik ederim. Allah Teâlâ her şeyi bilgisiyle ihata etmiş, her şeyi sayıca saymıştır. O'ndan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur.'**

–Ey Ali!

Zeytin ye, zeytinyağı kullan. Zeytin yiyen ve yağını kullanana şeytan kırk sabah yaklaşamaz.

–Ey Ali!

Yemeğe tuzla başla, tuzla bitir. Tuz yetmiş hastalığın ilacıdır ki onlardan birisi delilik, diğeri cüzzam, ayrıca abraş, boğaz ağrısı, kemik ağrısı, mide ağrısı vardır.

–Ey Ali!

Yemek yemeye başlarken '**Allah Teâlâ'nın adıyla'** diye başla, bitirdiğinde **'Allah Teâlâ'ya hamdolsun'** de. Böyle yaparsan muhafaza melekleri sürekli iyiliklerini yazarlar.

–Ey Ali!

Ayın başlangıcında hilali gördüğünde üç kere **'Allahu ekber'** ve üç kere '**Beni yaratan, seni yaratan, senin için menziller belirleyip âlemlere ayet kılan Allah Teâlâ'ya hamdolsun'** de ve ardından şöyle ekle: 'Allah Teâlâ meleklerine karşı seninle övünmüştür. O şöyle der: **'Ey meleklerim! Böyle diyen bir kulu cehennemden azat ettim, şahit olunuz.'**

–Ey Ali!

Aynaya bakarken şöyle de: **'Allah Teâlâ'm! Yaratılışımı güzel yaptığın gibi ahlakımı güzel yap ve beni rızıklandır.'**

–Ey Ali!

Bir aslan görüp başın sıkıntıya girdiğinde, üç kere tekbir getir ve şöyle de: '**Allah Teâlâ korkup çekindiğim bu hayvandan daha büyük, daha yüce ve daha izzetlidir. Allah Teâlâ'm! Bu hayvanın kötülüğünden sana sığınırım.'** Böyle demek Allah Teâlâ'nın izniyle yeterlidir. Havlayan bir köpek gördüğünde şöyle de:

'Ey insanlar ve cinler topluluğu! Göklerin ve yerin çeperlerinden, çıkmaya çalışsanız bir sultan olmaksızın oradan çıkamazsınız'

–Ey Ali!

Evinden bir ihtiyaç maksadıyla çıktığında, Ayete'l–kürsü'yü okumalısın. Bu sureyi okumakla ihtiyacın –Allah Teâlâ'nın izniyle – karşılanır.

–Ey Ali!

Abdest aldığında şöyle demelisin: **'Allah Teâlâ'nın adıyla, salât ve selam Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in üzerine olsun.'**

–Ey Ali!

Geceleyin az da olsa namaz kıl, seherlerde Allah Teâlâ'ya dua eyle, duan reddedilmez, çünkü Allah Teâlâ şöyle der: **'Onlar seher vakitlerinde bağışlanma dileyenlerdir.'**

–Ey Ali!

Ölüyü yıkamak gerekir. Kim bir ölüyü yıkarsa kendisine yetmiş kere mağfiret edilir. Bu mağfiretlerden birisi bütün yaratılmışlara dağıtılsaydı, hepsini kuşatırdı.'

Hz. Ali kerremallâhü veche diyor ki, bunun üzerine şöyle dedim: **'Ey Allah Teâlâ'nın Peygamberi! Bir ölüyü yıkayan kişi ne demelidir?'** Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle dedi: **'Ey Rahman! Mağfiret eyle.'** Yıkamayı tamamlayıncaya kadar böyle dua eder.

–Ey Ali!

Tek başına yolculuğa çıkma, çünkü şeytan yalnızla beraber, iki

kişiden nispeten daha uzaktır.

–Ey Ali!

Bir kişi tek başına yolculuğa çıktığında, sapıtır, iki kişi de sapıtır, hâlbuki üç kişi bir cemaattir.'

–Ey Ali!

Yolculuğa çıktığında vadilerde konaklama. Vadiler yılanların ve yırtıcı hayvanların mekânlarıdır.'

–Ey Ali!

Üç kişi bir hayvanın üzerine binmesin. Öyle bir durumda en öndeki lanetlenmiştir.'

–Ey Ali!

Kölenin veya cariyenin bir çocuğu olduğunda, sağ kulağına ezan oku ve sol kulağına kamet getir. Böyle yaparsan şeytan çocuğa zarar veremez.'

–Ey Ali!

Hilal gecesi veya ayın yarısının olduğu gece ailene yaklaşma. Aksi halde (doğacak) çocuğun deliliğe maruz kalır. Hz. Ali kerremallâhü veche şöyle demiştir: **'Ey Allah Teâlâ'nın peygamberi! Niçin öyle olur?'** O da şöyle cevap vermiştir: **'Çünkü cinler kadınlara en çok ayın ortasında ve hilalin çıktığı gece musallat olurlar. Delilerin gece yarısı ve hilalin çıktığı gece çığlık attıklarını görmez misin?'**

–Ey Ali!

Sana bir sıkıntı geldiğinde şöyle demelisin: **'Allah Teâlâ'm! Muhammed hakkı için ve onun ailesinin hakkı için beni kurtarmanı istiyorum.**

Bir şehre girmek istediğinde veya bir köye girmek istediğinde orayı görünce şöyle de: **Allah Teâlâ'm bu şehrin hayrını ve bu şehir hakkında takdir ettiğin iyilikleri diliyorum. Bu şehrin kötülüğünden ve orada takdir ettiğin kötülüklerden sana sığınırım. Allah Teâlâ'm! Bu şehrin hayrıyla beni rızıklandır, kötülüklerinden koru. Beni o şehir halkına sevdir, o şehir halkının salihlerini de bize sevdir.'**

–Ey Ali!

Bir yere yerleştiğinde şöyle de: Allah Teâlâ'm! Bizi mübarek bir menzile yerleştir, Sen yerleştirenlerin en hayırlısısın. Böyle dua edersen oranın hayırlı rızkını yer, kötülüğü ise senden uzaklaşır.

–Ey Ali!

Mürailikten sakın. Çünkü onun sebebini bilemez, fitnesinden kurtulamazsın.

–Ey Ali!

Peştamal takmadan hamama girme, çünkü avret mahalline bakan ve bakılan kişi lanetlenmiştir.

–Ey Ali!

'İşaret parmağına ve orta parmağa yüzük takma, bu davranış Lut kavminin fiillerindendir.'

Not: Günümüzde bu modanın ne anlama geldiğini anladınız zannedersem. İhramcızâde İsmail Hakkı

–Ey Ali!

İpekli elbise giyme, ipekli elbise şeytânı çağırır.

–Ey Ali!

Rükû veya secdedeyken Kur'an okuma.

–Ey Ali!

Tartışmaktan uzak dur, tartışmak amelleri ortadan kaldırır.

–Ey Ali!

Dilenciyi küçümseme, at üzerinde sana gelse bile istediğini ver. Sadaka dilencinin eline düşmeden önce Allah Teâlâ'nın eline düşer.'

–Ey Ali!

Sadakayı erken ver, çünkü sadakayla beraber bela bulunmaz.

–Ey Ali!

İnsanlara güzel davran. İnsanlara güzel davranmakla gündüz oruç tutan ve gece ibadet edenlerin derecelerine erersin.

-Ey Ali!

Öfkeden sakın, şeytan Âdemoğluna en çok öfkelendiğinde hâkim olur.

-Ey Ali!

Mizah ve şakadan sakın, mizah Âdemoğlunun heybet ve vakarını götürür.

-Ey Ali!

İhlas suresini oku, ihlas suresi fakirliği ortadan kaldırır.

Faizden uzak dur, faizde altı özellik vardır ki üçü dünyada, üçü ahirette ortaya çıkar:

Dünyadakiler, zenginliği yok etmek, yokluğu hızlandırmak ve rızkı yok etmektir. Ahirette olan özellikleri, hesabın kötü olması, Allah Teâlâ'yı öfkelendirmek, cehennemde kalmak veya orada yalnız başına kalmaktır. -Kuşku ravidendir.-

-Ey Ali!

Evine girerken evdekilere selam ver; evdekilere selam vermek, evin hayrını artırır.

-Ey Ali!

Fakir ve miskinleri sev ki, Allah Teâlâ da seni sevsin.

-Ey Ali!

Miskinleri küçümseme, kıyamet günü melekler de seni küçümser.

-Ey Ali!

Sadaka vermen gerekir, sadaka kötülüğü senden uzaklaştırır.

-Ey Ali!

Ailenin ihtiyaçlarını cömertçe karşıla ve geçimlerini sağla ki Arş'ın sahibinden korkmana gerek kalmasın.

-Ey Ali!

Bineğe binince şöyle dua et: 'Bize ikramda bulunan ve İslam'a

ulaştıran Allah Teâlâ'ya hamdolsun. O bize Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem vasıtasıyla hidayet etmiş ve ihsanda bulunmuştur. Bu bineği bize amade kılan Allah Teâlâ'ya hamdolsun, biz Rabbimize gidenleriz.'

–Ey Ali!

Allah Teâlâ'dan kork denildiğinde, öfkelenme; yoksa Allah Teâlâ kıyamet günü sana kötülük yapar.

–Ey Ali!

Allah Teâlâ kulunun şöyle demesini sever: **'Allah Teâlâ'm! Bana mağfiret eyle, günahları senden başka kimse bağışlayamaz.'** Kul bu sözü söyleyince Allah Teâlâ şöyle der: **'Ey meleklerim! Bu kulum günahları benden başka kimsenin bağışlayamayacağını bilmiştir, onu bağışladığıma şahit olun.'**

–Ey Ali!

Yeni bir elbise giydiğinde şöyle de: **'Allah Teâlâ'nın adıyla; hamd bu elbiseyi bana giydiren ve avret mahallimi örtüp insanlara muhtaç olmaktan kurtaran Allah Teâlâ'ya olsun.'** Böyle deyince elbise henüz üzerindeyken Allah Teâlâ sana mağfiret eyler.

–Ey Ali!

Kim yeni bir elbise giyer ve bir yoksulu veya çıplak bir yetimi giydirirse, Allah Teâlâ'ya komşu olur, Allah Teâlâ ona eman verir, bu elbise üzerinde olduğu sürece onu muhafaza eder.

–Ey Ali!

Çarşıya girerken şöyle de: **Allah Teâlâ'nın adıyla; Allah Teâlâ için şahitlik ederim ki, O'ndan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem O'nun kulu ve peygamberidir.'** Bunu söyleyince Allah Teâlâ şöyle der: **'insanlar gafil iken kulum beni zikretti, şahit olun ki kulumu bağışladım.'**

–Ey Ali!

Allah Teâlâ ismini sokaklarda zikreden bir kulunu beğenir. O kul mescide girdiğinde şöyle der: **Allah Teâlâ'nın adıyla giriyorum; Allah Teâlâ'nın peygamberinin üzerine salât ve selam olsun. Allah Teâlâ'm!**

Bana rahmetinin kapılarını aç.' Çıkarken de şöyle der: **'Allah Teâlâ'nın adıyla çıkıyorum, Allah Teâlâ'nın peygamberine salât ve selam olsun. Allah Teâlâ'm bana ihsanın kapılarını aç.'**

–Ey Ali!

Müezzinin ezan okuduğunu duyduğunda, sözlerini tekrarla ki müezzinin aldığı sevap sana yazılsın.

–Ey Ali!

Abdestini bitirdiğinde şöyle de: **'Allah Teâlâ'dan başka ilah olmadığına şahitlik ederim. Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem de O'nun elçisi ve kuludur. Allah Teâlâ'm! Beni tövbe edenlerden ve temizlenenlerden eyle. Bu duayı yaptığında annenin seni doğurduğu gündeki gibi günahlarından temizlenmiş olursun, sekiz cennet kapısı açılır ve 'dilediğinden gir'** denilir.

–Ey Ali!

Yemeğini bitirince şöyle de: **'Hamd beni yediren, içiren ve bizi Müslüman yapan Allah Teâlâ'ya mahsustur.'** Ey Ali içtiğinde şöyle de: 'Hamd, bizi suyla içiren Allah Teâlâ'ya mahsustur. Allah Teâlâ onu merhametiyle tatlı ve içilebilir bir su kılmış, onu günahlarımız nedeniyle acı ve tuzlu yapmamıştır. Böyle dua eden biri şakir (şükreden) diye yazılır.

–Ey Ali!

Yalan söylemekten uzak dur, yalan yüzü karartır, insan yalan söyler, söyler, en sonunda Allah Teâlâ katında yalancı diye yazılır ve isimlendirilir; insan doğru söyler, söyler, en sonunda Allah Teâlâ katında dürüst ve doğru sözlü diye isimlendirilir. Hiç kuşkusuz yalan imandan uzaktır.

–Ey Ali!

Kimsenin gıybetini yapma, gıybet oruçlunun orucunu bozar. İnsanların dedikodusunu yapan kişi kıyamette onların etini yer.

–Ey Ali!

Laf taşıyıcı olmaktan sakın. Laf taşıyıcılar cennete giremez.

–Ey Ali!

Allah Teâlâ adına yalan veya doğru yemin etme.

–Ey Ali!

Yeminlerinizi Allah Teâlâ'nın karşısına koymayınız. Allah Teâlâ yalan yere kendi üzerine yemin edene merhamet etmez, onu temize çıkarmaz.

–Ey Ali!

Dilini tut, dilini hayra alıştır. Kıyamet günü kul en çok dilinden dolayı azap görür.

–Ey Ali!

Israrcı olmaktan sakın, ısrarcılık pişmanlık getirir.

–Ey Ali!

Hırslı olmaktan sakın, hırs babanı (Hz. Adem aleyhisselâmı) cennetten çıkarmıştır.

–Ey Ali!

Hasetten sakın, haset ateşin odunu yemesi gibi iyilikleri yer.

–Ey Ali!

İnsanları güldürmek üzere yalan söyleyene yazıklar olsun, yazıklar olsun, yazıklar olsun!

–Ey Ali!

Misvak kullanman gerekir; misvak ağzı temizlerken Rabbin rızasını kazandırır, dişleri parlatır.

–Ey Ali!

Dişlerini temizlerken parmaklarını kullanarak temizlemelisin. Meleklere en nahoş gelen şey bir kulun ağzında yemek görmektir.

Hz. Ali şöyle demiştir:

'Ey Allah Teâlâ'nın peygamberi **'Âdem Rabbinderı kelimeler alıp tövbe etti'** ayetinde kastedilen nedir?' O kelimeler nelerdir?' Rasûlullâh

sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle demiştir:

'Allah Teâlâ Adem'i Hint toprağına, Havva'yı Cidde'ye, yılanı İsfahan'a, İblis'i Bisan'a indirdi. Cennette yılan ve tavustan daha güzel bir şey yoktu. Yılanın üzerinde katırda olduğu gibi çizgiler vardı. İblis onun arasına girdiğinde, Âdem'i kandırmış, aldatmış, Allah Teâlâ da yılana gazap etmiş, güzelliğini kendisinden alarak şöyle demiştir: **'Senin rızkını topraktan vereceğim! Karnın üzerinde toprak üzerinde yürüyeceksin. Sana merhamet edene Allah Teâlâ merhamet etmeyecektir. Allah Teâlâ tavus kuşuna da gazap etmiş, İblis'in ağaca gitmesine kılavuzluk ettiği için ayaklarını mesh etmiştir.**

Âdem yüz sene başını göğe kaldırmaksızın hatasına ağlayarak kalmıştır. Bu esnada mahzun bir şekilde oturmaktaydı. Allah Teâlâ Cebrail'i kendisine göndererek şöyle demiştir:

'Ey Âdem! Allah Teâlâ sana selam ediyor ve sana şöyle diyor: Seni iki elimle yaratıp ruhumu üflemedim mi?

Meleklerim sana secde etmedi mi?

Seni kulum Havva ile nikahlamadım mı?

Bu ağlama da nedir öyle?'

Âdem şöyle cevap vermiş:

'Ey Cebrail! Beni ağlamaktan uzak tutacak nedir ki?

Ben Rabbime komşuluktan uzaklaştırıldım.'

Cebrail şöyle demiş:

'Ey Âdem! Şu kelimeleri söylersen Allah Teâlâ günahına mağfiret edip tövbeni kabul eder.'

Hz. Âdem **'Onlar nelerdir?'** diye sorunca, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle cevap vermiş:

> ***'Allah Teâlâ'm! Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ve onun ailesinin hakkı için senden isterim.***
> ***Allah Teâlâ'm! Seni tenzih ederim, sana hamd ederim.***
> ***Bir kötülük işledim, nefsime zulmettim, günahları senden başkası***

bağışlayamaz, sen merhametlilerin en hayırlısısın.
Allah Teâlâ'm! Seni tenzih ederim, senden başka ilah yok!
Bir kötülük işledim, kendime zulmettim. Benim tövbemi kabul et çünkü tövbeleri kabul eden ve merhamet eden sensin.
Allah Teâlâ'm! Sana hamdederim, senden başka ilah yok.
Bir kötülük işledim, kendime zulmettim, mağfiret eyle, mağfiret edenlerin en hayırlısısın. İşte Âdem'in kelimeleri bunlardı.'

–Ey Ali!

Ev yılanlarına dokunmanı yasaklarım; yassı ve kuyruğu kesikler hariç! Onlar iki şeytandır. Yolunda yılan gördüğünde, üç kez **'yolumdan çık'** demeden onu öldürme; dördüncüyü söyledikten sonra öldürebilirsin.

–Ey Ali!

Yolda bir yılan gördüğünde, onu öldür. Ben cinlere yolda yılan suretinde görünmemeleri şeklinde şart koştum. Kim yılan suretinde görünürse, kendisini ölüme atmış demektir:

–Ey Ali!

Dört özellik bedbahtlık özelliğidir: Göz katılığı, kalp katılığı, uzun emel ve dünya sevgisi!

–Ey Ali!

Dört özellikten seni sakındırırım: Kuvvetli haset, hırs, yalan ve öfke.

–Ey Ali!

İnsanların en kötüsünün kim olduğunu sana bildireyim mi?'

Şöyle dedim:

'Evet, ey Allah Teâlâ'nın peygamberi, bildir!'

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'tek başına yolculuk yapan, misafirine cimrilik yapan ve kölesini döven kişidir'** dedi. Ardından ekledi:

'Bütün bunlardan daha kötüsünü bildireyim mi?'

'Bildir ey Allah Teâlâ'nın peygamberi' dedim.

'Bütün bunlardan daha kötüsü kendisinden hayır beklenmeyen ve

kötülüğünden emin olunmayan kişidir' dedi.

–Ey Ali!

Cenaze namazı kılarken şöyle de: **'Allah Teâlâ'm! bu senin kulun ve kulunun oğludur. Henüz bir şey değilken yaratılıştaki hikmetin ona işlemiştir. O sana misafir gelmiştir, sen onun yerleşeceği en hayırlı menzilsin. Allah Teâlâ'm! Onun delilini ortaya koy, peygamberine kat, sabit bir sözle onu sabit kıl. O sana muhtaç iken Sen kendisinden müstağnisin. O, 'Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur' diye kelime-i şehadet getirirdi. Onu bağışla, merhamet eyle, sevabından „ mahrum kılma, bizi ondan sonra fitneye düşürme. Allah Teâlâ'm! Temiz birisiyse temizliğini artır, hatalıysa günahlarını bağışla.'**

–Ey Ali!

Bir kadının cenaze namazını kılınca şöyle dua et: **'Allah Teâlâ'm! Sen onu yarattın, onu sevdin, onun sahibisin, gizlisini ve açığını bilensin. Biz şefaatçi ve duacı olarak sana geldik. Bu kadını bağışla, merhamet et, ecrinden mahrum bırakma, bizi onun ardından fitneye düşür-me.' Çocuğun namazını kılınca şöyle dua et: 'Allah Teâlâ'm! Onu anne ve babasının takipçisi yap, o ikisine sabır ver, çocuğu onların öncüsü kıl, onlara nur ver. Bu çocuğu onlar için nur kıl, anne-babasını cennete koy, onları çocuğun ecrinden mahrum bırakma.'**

–Ey Ali!

Abdest alırken şöyle de: 'Allah Teâlâ'm! Abdesti tam almayı, mağfiretini tam elde etmeyi diliyorum.'

–Ey Ali!

Mümin kul kırk seneyi yaşadığında, Allah Teâlâ onu üç beladan emin kılar: Delirme, cüzzam ve abraş hastalığı.
Altmışa geldiğinde, ahirete yüz dönmüştür artık. Altmıştan sonra Allah Teâlâ ona sevdiği işlerde kendisine yönelmeyi nasip eder.
Yetmişe geldiğinde, gök ehli ile yeryüzündeki Salihler onu severler.
Seksene geldiğinde, iyilikleri yazılır, günahları silinir.
Doksana geldiğinde, geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır.
Yüz yaşına geldiğinde, onun adı gökte 'Allah Teâlâ'nın yerdeki esiri' diye yazılır.

–Ey Ali!

Tavsiyemi dinle, sen Hakk üzeresin, Hakk da seninle beraberdir.

Otuyedinci Sifr, c.XVIII, sh: 336-344

HZ. MUHAMMED SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM'İN HZ. EBU HUREYRE'YE TAVSİYELERİ

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

'Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Ebu Hureyre radiyallâhü anhe bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyelerden manalara delalet eden harfleri kendisiyle inşa ettiğim kalemime Allah Teâlâ'nın yazdırdığı kısmını zikredeceğim. [İzin verilenleri] Önce benim için lambayı yakan hizmetçiye hitap ederek şunları söyledim. O lambayı yakmıştı, ben de Allah Teâlâ'nın gönlüme ilka ettiği ilahi sırları ve rabbani marifetleri yazabildim:

Lambayı yak, belki görebilirim

Varaklara yazılmış manaları düzenlerim

Onun hizmetini yapanlar

Onun hallerinden haber verirler

Haddi olmayan ve sınırlanmayan harfler içerisinde

Manaları düzenli bir şekilde gözlere görünür

Ulvi kalem suretini yazar

Benim elimde kalem bulunduğu sürece

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle demiştir:

-Ey Ebu Hureyre!

Abdest alınca şöyle de: **'Bismillah-ve'l-hamdülillah (Allah Teâlâ'nın adıyla, hamd Allah Teâlâ'ya mahsustur).'** Böyle söylediğinde halaza melekleri o abdestten ayrılıncaya kadar senin adına sevap yazarlar.

-Ey Ebu Hureyre!

Yemek yerken **'Bismillah ve'l-hamdülillah (Allah Teâlâ'nın adıyla, hamd Allah Teâlâ'ya mahsustur)** de. Hafaza melekleri yemek senden

ayrılıncaya kadar sürekli senin için iyilikler yazmaya devam ederler.

–Ey Ebu Hureyre!

Ailenle ve cariyenle bir araya geldiğinde, **'Bismillah ve'l-hamdülillah (Allah Teâlâ'nın adıyla, hamd Allah Teâlâ'ya mahsustur)'** de. Bunu söyleyince hafaza melekleri boy abdesti alana kadar sana iyilik yazmayı sürdürürler. Boy abdesti aldığında Allah Teâlâ günahlarını bağışlar.

–Ey Ebu Hureyre!

O birleşmeden dolayı bir çocuğun olursa, kendisinden geride bir şey kalmayıncaya kadar, o çocuğun nefesleri adedince senin için iyilik yazılır.

–Ey Ebu Hureyre!

Bir bineğe bindiğinde, **'Bismillah ve'l-hamdülillah (Allah Teâlâ'nın adıyla, hamd Allah Teâlâ'ya mahsustur)** de. Bunu dersen, binekten ininceye kadar ibadet etmiş kişilerden olursun.

–Ey Ebu Hureyre!

Gemiye bindiğinde, '**Bismillah ve'lhamdülillah (Allah Teâlâ'nın adıyla, hamd Allah Teâlâ'ya mahsustur)** de. Gemiden ininceye kadar abidlerden olursun.

–Ey Ebu Hureyre!

Bir elbise giydiğinde, **'Bismillah ve'l-hamdülillah (Allah Teâlâ'nın adıyla, hamd Allah Teâlâ'ya mahsustur)** de. Böyle dersen elbisedeki her iplik sayısınca senin için on iyilik yazılır.

–Ey Ebu Hureyre!

Elinle vermiş olduğun şey seni korkutmasın. Böyle bir haldeyken ölürsen Allah Teâlâ katında muteber birisi olursun.

–Ey Ebu Hureyre!

Eşine sadece kendi evinden çıkmama cezası ver, din işlerinin

dışındaki bir hususta onu dövme, azarlama. Böyle davrandığında dünya yollarında yürürken bile Allah Teâlâ'nın cehennemden azat ettiği kimselerden olursun.

–Ey Ebu Hureyre!

Senden büyük veya küçük olanlardan gelen eziyetlere tahammül et, senden daha hayırlı veya daha kötü olan insanlardan gelen eziyetlere tahammül et. Böyle davranırsan Allah Teâlâ meleklerine karşı seninle övünür. O birisiyle meleklerine karşı övünürse, o kişi kıyamette bütün kötülüklerden kurtulmuş bir durumda gelir.'

–Ey Ebu Hureyre!

Komutan veya komutanın veziri veya hükümdarın huzuruna giren birisi veya onun istişare ettiği birisi olduğunda, benim siret ve sünnetimi ihlal etme. Bir hükümdar veya onun veziri veya onun yanına girip çıkan veya onun kendisiyle istişare ettiği birisi benim siretime ve sünnetime aykırı gelirse, kıyamet gününde cehennem onu her yerden kendine doğru çeker. 'Ebu Hureyre! Bir saat adil davranmak, iki sene gecesi ibadet ve gündüzü oruçla geçirilmiş ibadetten hayırlıdır.

–Ey Ebu Hureyre!

Küçük veya büyük günah işleyen müminlere de ki: Hiç kimse işlediği günahta ısrar ederken ölmesin. Rabbiyle günahında ısrar edici olarak karşılaşanın küçük günahının cezası, büyük günah işleyerek O'nunla karşılaşanın cezasıyla birdir. Bunun sebebi günahta ısrarlı olmaktır.' Ebu Hureyre! Allah Teâlâ'la tövbe etmiş olduğun büyük günahları işleyerek karşılaşmış olman, O'nun herhangi bir kitabını öğrenip de unutmuş bir halde karşılaşmandan hayırlıdır.

–Ey Ebu Hureyre!

Valilere lanet etme, Allah Teâlâ cehennem ümmetini oraya valilerine lanet etmeleri nedeniyle sokmuştur.

–Ey Ebu Hureyre!

Şeytandan başka hiçbir şeye kötü söz söyleme. Kötü söz söylememişken ölürsen Allah Teâlâ'nın bütün peygamberleri ve

müminleri seninle musafaha eder, cennete ulaşıncaya kadar böyle devam edersin.

–Ey Ebu Hureyre!

Sana zulmedene kötü söz söyleme ki, ecrin sana kat be kat verilebilsin.

–Ey Ebu Hureyre!

Yetimi ve dulu doyur, yetim için merhametli bir baba, dul hanım için şefkatli bir eş gibi öl. Böyle yapınca dünyada alıp verdiğin her nefesin karşılığında cennette sana öyle bir köşk verilir ki, onlardan her biri dünya ve içerisindeki her şeyden hayırlıdır.

–Ey Ebu Hureyre!

Gece karanlıklarında Allah Teâlâ'nın mescitlerine yürü. Böyle yaparsan ayağını attığın her adımda her şeyin ölçüsüne denk iyilikler sana yazılır. Bunlar yedi kat aşağıya varıncaya kadar sevip veya sevmediğin her şeye denktir.

–Ey Ebu Hureyre!

Mescitler evin, Allah Teâlâ yolunda cihat, hac ve umre düsturun ve âdetin olsun. Böyle yaparak ölürsen, kabirde ve kıyamet günü sırat köprüsünde Allah Teâlâ seninle ünsiyet eder, cennette seninle konuşur.

–Ey Ebu Hureyre!

Fakiri kovma, yoksa kıyamette melekler de seni küçümser.

–Ey Ebu Hureyre!

Öfkelenme, Allah Teâlâ'dan kork denildiğinde öfkelenme. Kötü bir iş yapmaya niyedendiğinde, Allah Teâlâ'dan kork denilince öfkelenme. Kötü bir işe niyetlendiğinde ve sana **'Allah Teâlâ'dan sakın'** denilince, öfkeye kapılma. O işi yaptığında, hatanın cezası cehennemdir.

–Ey Ebu Hureyre!

Bir kişiye **'Allah Teâlâ'dan kork'** denilir de, o kişi öfkeye kapılırsa,

kıyamet günü getirilir ve bir yere yerleştirilir, bütün melekler yanından geçerken kendisine şöyle derler: **'Sen kendisine 'Allah Teâlâ'dan kork' denilmiş, buna karşılık öfkeye kapılmış birisisin.'** Bu söz onu üzer. Kıyamet gününün kötülüklerinden veya kötülüğünden –kuşku ravidendir–sakınmalısın.

–Ey Ebu Hureyre!

Allah Teâlâ'nın sana emanet verdiği kimselere karşı O'nu görür gibi davran, çünkü Allah Teâlâ'nın emanet ettiği bir şeye karşı kötülük yapanı Cenab–ı Allah Teâlâ sıratta bekler ve ceza verir. Nice mümin sırata kısas için gönderilir!

–Ey Ebu Hureyre!

Her Müslüman gecenin ortasında birkaç rekât ile olsa namaz kılmalıdır. Gece ortasında Allah Teâlâ'yı razı etmek maksadıyla namaz kılanın dünya ve ahiret ihtiyaçları karşılanır. Ebu Hureyre şöyle sormuş: 'Ey Allah Teâlâ'nın Peygamberi! Hangi gece namaz daha faziletlidir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'Gece ortasındaki namaz'** diye cevap vermiştir.

–Ey Ebu Hureyre!

Gücün yettiği ölçüde, Müslümanların kanları, malları ve ırzları hakkında yükün hafiflemiş bir halde Allah Teâlâ'ya kavuşmalısın. Böyle bir durumda Allah Teâlâ'ya yakın insanların birincilerinden olursun. Allah Teâlâ'nın yarattığı hiç kimse hakkında bir maksadın olmasın. Aksi halde Allah Teâlâ kıyamet günü cehennem kötülüklerine seni arz eder.

–Ey Ebu Hureyre!

Cehennemi hatırladığında, ondan Allah Teâlâ'ya sığın, kalbini ondan uzaklaştır, nefsin ve derin onun karşısında titresin. Böyle yaparsan Allah Teâlâ seni cehennem ateşinden kurtarır.

–Ey Ebu Hureyre!

Cennete arzu duyduğunda, orada senin için bir nasip ve iyi söz

yaratması için Allah Teâlâ'ya dua et, kalbin cennete arzu duysun, gözlerin yaşarsın, sen de ona iman et. Böyle yaparsan Allah Teâlâ cenneti ihsan eder, seni geriye çevirmez.

–Ey Ebu Hureyre!

Kıyamet günü cennete benimle beraber girinceye kadar benden ayrılmak istemiyorsan, hiçbir zaman unutmayacak şekilde beni sevmelisin. Bilmelisin ki, beni seversen üç şey seni terk etmez. Ebu Hureyre şöyle demiş: **'Onları bana bildir, ey Allah Teâlâ'nın peygamberi?'** Şöyle buyurmuş:

'Allah Teâlâ'nın taksimine razı ol. Allah Teâlâ'nın taksimine razı olmuş bir şekilde dünyadan çıkan insandan Allah Teâlâ razı olur. Allah Teâlâ bir insandan razı olursa, onun varacağı yer cennettir.'

–Ey Ebu Hureyre!

Marufu emret ve münkerden alıkoy. Ebu Hureyre şöyle demiş: **'Marufu nasıl emredeyim, münkerden nasıl uzaklaştırayım?'** Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle demiştir:

'İnsanlara hayrı öğret, onlara iyiliği telkin et, günah işleyen birisini görüp onun Allah Teâlâ'nın azabından ve kılıcından korkmadığına şahit olduğunda, onun kılıcından ve kırbacından korkman doğru olmadığı gibi kendisine 'Allah Teâlâ'dan kork' demeden geçip gitmen de caiz değildir.

–Ey Ebu Hureyre!

Kur'an'ı öğren ve onu insanlara öğret. Ölüm gelinceye kadar bu hal üzere kal. Bu halde ölünce, melekler kabrine gelir, sana selam verirler, kıyamete değin senin için bağışlanma dilerler. Müminlerin Allah Teâlâ'nın evini haccetmeleri gibi, melekler de seni ziyarete gelir.

–Ey Ebu Hureyre!

Müslümanlara güler yüz göster, onlarla musafaha ederken selâmlaşarak musafaha et. Bulunduğun her yerde ve zamanda böyle davran. Hafaza meleklerinin dışındaki bütün melekler senin için bağışlanma dilerler, sana dua ederler. Bil ki dünyadan çıkarken

melekler birine istiğfarda bulunursa, Allah Teâlâ onun günahlarına mağfiret eder.

-Ey Ebu Hureyre!

Dünyada ve ahirette övgü ve iyiliğin seni kuşatmasını istersen, dilini insanları gıybetten uzak tut. Çünkü insanların gıybetini yapmayana Allah Teâlâ dünya ve ahirette yardım eder. Dünyada yardım etmesi insanların kendisini suçladıkları durumda meleklerin onları yalanlaması demek iken ahirette yardım etmesi yapmış oldukları kötülükleri bağışlayarak amellerini en güzel şekilde yapılmış amel olarak kabul etmesidir.

-Ey Ebu Hureyre!

Allah Teâlâ yolunda yürü ki, rızkını genişletsin.

-Ey Ebu Hureyre!

Akrabalarını ziyaret et ki, hesap etmediğin yönden Allah Teâlâ sana rızık versin. Kâbe'yi ziyaret et ki, Allah Teâlâ Harem beldede işlemiş olduğun günahlarını bağışlasın.

-Ey Ebu Hureyre!

Köle azat et ki, Allah Teâlâ onun her uzvuna karşılık senin bir uzvunu azat etsin. Köleyi azat etmede kat be kat sevaplar vardır.

-Ey Ebu Hureyre!

Açları doyur ki, onun iyiliğinin bir misli sana yazılsın ve kötülüklerinden hiçbir şey sana yazılmasın.

-Ey Ebu Hureyre!

Yapmış olduğun hiçbir iyiliği küçük görme; senden su isteyenin kabına su koymanı bile küçümseme. O da iyiliklerden birisidir. Büyük veya küçük bütün iyiliklerin ve hayırların sevabı cennettir.

-Ey Ebu Hureyre!

Ailene namaz kılmayı emret, çünkü Allah Teâlâ rızkı hesap etmediğin yerden verir. Şeytan evine girecek bir yer veya yol bulamasın.

-Ey Ebu Hureyre!

Müslüman kardeşin hapşırdığında ona **'yerhamukellah (Allah Teâlâ sana merhamet etsin)'** de. Böyle dersen Allah Teâlâ sana yirmi iyilik sevabı yazar. Şöyle dedim:

'Ey Allah Teâlâ'nın Peygamberi! Annem ve babam sana feda olsun, bu nasıl oluyor?' Şöyle dedi:

'Sen mümin kardeşine 'Allah Teâlâ sana merhamet etsin' dediğinde sana on iyilik yazılır. O da sana 'Allah Teâlâ sana hidayet etsin' diye karşılık verince on iyilik daha yazılır.

-Ey Ebu Hureyre!

Müslüman erkek ve kadınlar, mümin erkek ve kadınlar için istiğfarda bulun. Böyle yaparsan onların hepsi senin adına şefaatçi olurlar ve sen de onların sevaplarına sahip olursun. Bununla beraber onların sevaplarından hiçbir şey eksiltilmez.

-Ey Ebu Hureyre!

Allah Teâlâ katında sadık birisi olmak istersen, O'nun bütün peygamberlerine, nebilerine ve kitaplarına iman etmelisin.

-Ey Ebu Hureyre!

Bedenine ateşin haram kılınmasını istersen, sabahladığında ve akşamladığında şu duayı okumalısın:

'La-ilahe illAllahu vahdehu la şerike leh

la ilahe illAllahu lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdu,

la-ilahe illAllahu vAllah Teâlâu ekber,

la-ilahe illAllahu ve la-havle ve la-kuvvete illa billâh.

(Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur, O'nun ortağı yoktur, Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur, mülk ve sonsuz sena O'na aittir, Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur, Allah Teâlâ en büyüktür, Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur, O'ndan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur.)

-Ey Ebu Hureyre!

Ölüm vaktinde can çekişen birinin yanına girdiğinde yapman gereken

iş ona telkinde bulunmaktır. Bir peygamber bile olsa ona kelime-i şahadeti telkin etmelisin.

-Ey Ebu Hureyre!

Bir insan can çekişirken hastaya **'Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur, O'nun ortağı yoktur'** diye kelime-i şahadet telkini verirsen ve hasta da onu söylerse, bütün iyiliklerinin bir misli telkin edene de verilir. Hasta kelime-i şahadeti söylemese, telkin verenin boynu 'la-ilahe illAllah' sözü karşılığında azat edilir.

-Ey Ebu Hureyre!

Ölülere **'La-ilahe illAllah, rabbi iğfır lî (Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur, Rabbim, beni bağışla)'** diye kelime-i şahadet telkini vermelisin. Bu ifade bütün günahları siler götürür. Şöyle dedim: 'Ey Allah Teâlâ'nın Peygamberi! Bu buyurduğun ölüler için de, diriler için durum nedir?' Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ifadesini yirmiden fazla tekrarlayarak 'Yok eder, yok eder' demiştir.

-Ey Ebu Hureyre!

Gücün yeterse yağmur yağınca onun altında iki rekât namaz kılmaya çalış. Böyle bir namaza karşılık yağan her damla sayısınca sevap verilirken yağmurun bitirdiği her yaprak sayısınca sevap verilir.

-Ey Ebu Hureyre!

Suyu sadaka olarak ver, çünkü bir kişi abdest alırsa -onun sevaplarından hiçbir şey eksilmeksizin-sevaplarının bir misli sana verilir.

-Ey Ebu Hureyre!

Bir insanın günahlarının bir ot yetiştirmesinin karşılığında bağışlandığını biliyor musun? Hayvanlar gelmiş, otu yemişler, bunun karşılığında otu yetiştiren adamın günahları bağışlanmış.

-Ey Ebu Hureyre!

insanlara güzel söz söyle ki, kıyamet günü felaha eresin.

-Ey Ebu Hureyre!

İster kâfir ister Müslüman ölsün, yoksula karşı iyi davran. Kâfir bir yoksula yardım ettiğinde, Allah Teâlâ sana merhamet ederken müslüman bir yoksula yardım etmenden ise daha sevaplı bir iş yoktur.

–Ey Ebu Hureyre!

Ailenin ihtiyaçlarını karşılarken veya annenin veya oğlunun ihtiyacını karşılarken onun izni olmaksızın sadaka vermemen lazımdır.

–Ey Ebu Hureyre!

Eşinin malından herhangi bir miktar senin için helal değildir; sen istemeden verdiği ise bunun dışındadır. Bu durum **'Kendi istekleriyle size verdikleri size helaldir'** ayetinde ifade edilir.

–Ey Ebu Hureyre!

Kadınlara eşlerinin evlerinden herhangi bir şeyi sadaka olarak vermelerinin helal olmadığını söyle. Fakat eşleri evde olmadığında ve evde bozulacak yaş bir şey varsa, ondan verebilirler.

–Ey Ebu Hureyre!

İnsanlara benim sünnetimi öğret. Bunu yaparsan kıyamette senin için parlak bir nur ortaya çıkar, senden önceki ve sonraki bütün nesiller o nur nedeniyle sana gıpta ederler.

–Ey Ebu Hureyre!

Müezzin veya imam ol. Ezanda sesini yükseltirsen sesin arşa varana kadar yükselir. Bu esnada sesinin üzerine vurduğu her şey karşılığında sana on sevap verilir, imam olduğunda, ardında namaz kılanların sayısınca sana sevap verilir, namazlarının sevabının bir misli de senin için yazılır. Bununla beraber onların namazlarından hiçbir şey eksiltilmez. Fakat bunun böyle olması hain bir imam olmaman şartına bağlıdır.'

Şöyle dedim: **'Ey Allah Teâlâ'nın Peygamberi! İmam hain nasıl olabilir ki?**
Şöyle dedi: **'Onları düşünmeden duayı kendine tahsis edersen cemaate ihanet etmiş olursun.'**

–Ey Ebu Hureyre!

(Çocuğuna veya kölene) Edep öğretirken üç defadan fazla dövme. Üçten fazla döversen, kıyamete kısas cezasıyla karşılaşırsın.

–Ey Ebu Hureyre!

Evinin küçüklerine namaz ve abdest adabını öğret. On yaşına ulaştıklarında döverek zorlayabilirsin. Fakat üçü geçmemek gerekir.

–Ey Ebu Hureyre!

Yolda kalmışlara karşı görevini unutma. Yolda kalanı evine veya kendi evine ulaştır, böyle yaparsan melekler de seni sırata taşır.

–Ey Ebu Hureyre!

Fakirlerle otur, kalk. Allah Teâlâ'nın rahmeti bir an bile olsa onlardan uzak değildir.

–Ey Ebu Hureyre!

Müslümanların yollarında kendilerine eziyet etme, çünkü yollarda onlara eziyet edeni bütün

Müslümanlar ve melekler kınar.

–Ey Ebu Hureyre!

Yolda eziyetle karşılaştığında, onu toprakla örtmelisin. Böyle yaparsan kıyamette Allah Teâlâ senin günahını örter.

–Ey Ebu Hureyre!

Amaya yol gösterirken, sol elini sağ elinle tut, böyle bir davranış sadakadır.

–Ey Ebu Hureyre!

Kendisine yolu göstermek maksadıyla gözleri görmeyen birisiyle bir mil yürüyene, attığı her adım karşılığında kıyamet günü Allah Teâlâ onu memnun edecek sözleri ona duyurur.

–Ey Ebu Hureyre!

Senden iyilik isteyen sağıra kulak ver. Böyle yaparsan kıyamette Allah Teâlâ seni memnun edecek sözleri sana işittirir.

-Ey Ebu Hureyre!
Yolunu şaşırmışa yolunu göster, böyle yaparsan kıyamette melekler seni en iyi yere yönlendirirler.

-Ey Ebu Hureyre!
Bir Yahudi'yi Havra'ya veya Hıristiyanı kiliseye, Sabii'yi kendi ibadethanesine, Mecusi'yi ateş tapınağına, müşriki ise put haneye yönlendirme! Onları ibadet hanelerine götürürsen, tövbe edinceye kadar onların işledikleri günahların misli sana yazılır.

–Ey Ebu Hureyre!

Hiç kimseyi Allah Teâlâ'nın sınırlarının dışında bir yere yönlendirme. Öyle davranırsan, o kişinin işlediği günahın misli sana verilir.

–Ey Ebu Hureyre!

Allah Teâlâ'nın kullarını O'nun mesciderine, Harem şehre ve kabrime yönlendir. Böyle yapınca onların ecirlerinin bir misli sana verilirken kendi ecirlerinden hiçbir şey eksiltilmez.

–Ey Ebu Hureyre!

Kadınlara kabrimi ziyaretin üzerlerine farz olmadığını bildir. Yanlarında mahrem erkek bulunursa, Allah Teâlâ'nın evini ziyaret onların görevidir. Mahremleri yoksa onu da ziyaret edemezler. Şöyle dedim: 'Ey Allah Teâlâ'nın Peygamberi! Yaşlı bir kadın bile olsa, öyle mi?' Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem 'yaşlı da olsa böyle' diye cevap verdi.

–Ey Ebu Hureyre!

Gücün yeterse hiçbir zalim hakkına el uzatmasın veya sana dil uzatmasın. Ben senin adına bunu isterim.

–Ey Ebu Hureyre!

Bir komutanın (olursa) senin gibi adil davranmalıdır. Sen adil davranıp da görevlendirdiğin kişi zalim olursa, işlediği günahta sen onun ortağı olurken sevapta o senin ortağın olmaz.

–Ey Ebu Hureyre!

Zekât vacip olacak miktarda malın olduğunda zekâtını ver. Zekâtını

vermiş bir halde malına afet gelirse, verdiğin zekât kıyamet gününe onu taşır.

-Ey Ebu Hureyre!

Bir Yahudi veya Hıristiyan ile karşılaştığında abdesdiyken onlarla musafaha etme; musafaha edersen abdestini tazele.

-Ey Ebu Hureyre!

Yahudi, Mecusi ve Hıristiyan için künye kullanma, onları kendi adlarıyla isimlendir ki, tahkir etmiş olasın. Onlardan herhangi birine saygı göstermen doğru değildir. Müslümanlarla yaptıkları zimmet sözleşmesi nedeniyle üzerinizdeki hakları, rızaları olmaksızın mallarını almamak, izinleri olmaksızın evlerine girmemek, çocuklarıyla aralarına girmemek, eşleri hakkında hıyanet etmemektir. Dinin ne olduğunu öğrenmen için sana böyle emredilmiştir.

-Ey Ebu Hureyre!
Bir Yahudi veya Hıristiyan veya Mecusiyle baş başa kaldığında, onu İslam'a davet etmeden yanından ayrılman doğru değildir.

-Ey Ebu Hureyre!

Ehl-i kitap içinden birisiyle tartışma, çünkü tartışırken o sana (kitabındaki) vahiyden bir şeyi söylemiş, sen onu yalanlamış veya sen bir vahiy söylemiş o da seni yalanlamış olabilir. İslam'a davet etmen bunun dışındadır. Bu durum şu ayette belirtilir: **'Onlarla en güzel şekilde tartış.'** Kastedilen İslam'a davettir.

-Ey Ebu Hureyre!

İster imam ol, ister olma, temiz olduktan sonra bir elbiseyle namaz kıl.

-Ey Ebu Hureyre!

Bedir şehitleri gibi sevap almak ister misin? Cuma günü giyebileceği bir elbisesi olmayan yoksul Müslüman ara! Ona bir elbise hediye et veya ödünç ver.

-Ey Ebu Hureyre!

Ateşin sesini duymamak, kötülüğünün sana ulaşmamasını ister

misin? Senden yardım isteyene yardım et; ister yanan, ister hırsız, ister sele kapılmış ister boğulan biri olsun, birdir.

-Ey Ebu Hureyre!

Sıkıntıya düşenlerin sıkıntısını, endişelilerin endişelerini gider ki kıyametin endişelerinden kurtulasın.

-Ey Ebu Hureyre!

Borçluya hakkını ödemek üzere gayret et ki, melekler de sana istiğfar etmek maksadıyla seninle beraber yürüsün.

-Ey Ebu Hureyre!

Allah Teâlâ birinin borcunu yerine getirmek istediğini bilirse, onu hesap etmediği yönden rızıklandırır, hayatında veya ölümünden sonra borcunu ödemeyi onun adına kolaylaştırır.

-Ey Ebu Hureyre!

Helal mal kazanıp zekâtını veren sonra miras olarak malı bırakan kişinin varisleri o malla hangi iyiliği yaparsa -kendi ecirleri eksilmeksizin-bir misli de kendisine yazılır.

-Ey Ebu Hureyre!

Kim iffetli bir erkek veya kadına zina iftirasında bulunursa, kıyamette cehennem vadilerinden birisinde hapsedilir; ta ki söylediği sözün beyanı gelene veya ortaya çıkana kadar! Ebu Hureyre şöyle demiş: 'Hibal vadisi ne demektir?' Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem 'içinde sel bulunan cehennem vadisi' demiştir.

-Ey Ebu Hureyre!

Bir adam borçluyken ölür ve ellerinde kesin bir delil olmadığı halde varisleri bu borcu inkâr edebilir. Allah Teâlâ onun borcunu ödeme iradesine sahip olmadığını biliyorsa, öyle bir borç kıyamet gününde hayırlarından ödenir.

-Ey Ebu Hureyre!

Allah Teâlâ yolunda öldürülenin bütün günahları bağışlanır; bunun

istisnası borcu veya iffetli bir kadına veya erkeğe zina iftirasıdır.

-Ey Ebu Hureyre!

Her günah kıyamette bir üzüntü vesilesidir. Nice günahlar gamdan ortaya çıkmışken nice gamlar günahtan ortaya çıkar. Bir müslümanın üzerindeki en büyük günah, başkasının kanını veya malını veya ırzını ihlalden kaynaklanan zulüm günahıdır.

-Ey Ebu Hureyre!

Bu günahlardan herhangi birisini işleyip ölümünden önce Allah Teâlâ'ya tövbe eden ve bağışlanması için yakaran bir kul, o günaha sahip olmaz; Allah Teâlâ kıyamet günü dilediği şekilde kendi katından verecekleriyle hasımlarını razı eder.

-Ey Ebu Hureyre!

Bir insan sana zulmettiğinde, onu şikâyet etme ve insanlara duyurma! Onun halini insanlara duyurduğunda sen ve o kişi eşit olursun.

-Ey Ebu Hureyre!

Küçük veya büyük bir haksızlığı bağışlayanın ecri Allah Teâlâ'ya kalmıştır. Bir kişinin ecri Allah Teâlâ'ya kalırsa, o kişi, Hakka yakın ve cennete girecek olan kullardan birisidir.

-Ey Ebu Hureyre!

Allah Teâlâ'nın yaratıklarından herhangi birisini korkutma; yoksa kıyamet günü Allah Teâlâ'nın melekleri de seni korkutur.

-Ey Ebu Hureyre!

Allah Teâlâ'nın rahmetinin yaşarken, ölürken, kabirde ve diriltilirken üzerinde olmasını istersen, geceleyin kalk ve namaz kıl. Bu namazla sadece rabbinin rızasını maksat edin, ardından ailene de namaz kılmalarım söyle! Namazı kılmalarının ardından seni uyandırırlar. Bu esnada geceden üç saat, gündüz üç saat üzerinden geçmiştir. Bu esnada evinde Allah Teâlâ'ya ibadet eden kimse bulunduğunda, Allah Teâlâ o ibadetin bir mislini de sana verir.

–Ey Ebu Hureyre!

Evin bütün köşelerinde namaz kıl ki, evinin nuru, gökteki yıldız ve ışıklı cisimlerin yeryüzündekilerin göreceği şekilde parladığı gibi parlar.

–Ey Ebu Hureyre!

Sabah akşam muhtaç akrabaların için çalış ki, dünya ve ahirette Allah Teâlâ'nın veli ve sevdiklerine taksim etmiş olduğu hayırdan büyük pay elde edesin.

–Ey Ebu Hureyre!

Allah Teâlâ'nın bütün yaratıklarına merhamet eyle ki, kıyamette Allah Teâlâ da seni ateşten kurtarsın. Şöyle dedim: **'Ey Allah Teâlâ'nın Peygamberi! Ben suda bulunan sineklere bile merhamet ederim.'** Allah Teâlâ'nın Peygamberi şöyle buyurdu**: 'Allah Teâlâ sana merhamet eder, Allah Teâlâ sana merhamet eder, Allah Teâlâ sana merhamet eder.'**

–Ey Ebu Hureyre!

Sana bir musibet indiğinde, Allah Teâlâ'nın verdiği nedeniyle razı ol. Allah Teâlâ da bilir ki, musibetin sevabı senin için musibetin kendisinden sevimlidir. Bu durumda Allah Teâlâ sana mağfiret, rahmet ve hidayet ihsan eder.

–Ey Ebu Hureyre!

Mahzun iken teselli edilmeyi istediğin kadar, mahzun insanı teselli et. Ona Allah Teâlâ'nın musibet için hazırlamış olduğu sevabı hatırlat. Bunun için attığın her adıma karşılık Allah Teâlâ bir köle azadı sevabı verir.

–Ey Ebu Hureyre!

Bir kadın cemaatine uğradığında, onlara selam verme; onlar selam verirse, onların selamını al.

–Ey Ebu Hureyre!

Bir Müslüman diğer bir müslümana selam verir, o da selamını alırsa, melekler yetmiş kere o Müslüman için dua ederler.

-Ey Ebu Hureyre!

Bir müslümanla karşılaşıp da ona selam vermeyen müslümana melekler şaşırır.

-Ey Ebu Hureyre!

Selam vermeyi alışkanlık haline getir. Selam vermek cennetliklerin özelliklerindendir. Bu itibarla selam cennet ehlinin selamlaşmasıdır. İbn Şahin şöyle demiştir: **'Selam kıyamette cennetliklerin selamlaşmasıdır.'**

-Ey Ebu Hureyre!

Sabah akşam dilin Allah Teâlâ'yı zikretmekle meşgul olsun ki, sabah akşam dilinde hiçbir hata kalmasın.

-Ey Ebu Hureyre!

Suyun kiri temizlemesi gibi, iyilikler kötülükleri siler.

-Ey Ebu Hureyre!

Kardeşinin ayıbını ört ki, Allah Teâlâ senin yardımcın olsun.

-Ey Ebu Hureyre!

Allah Teâlâ'nın belirlediği hadlerden birisiyle ilgili olarak hükümdarın huzuruna çıkmadan önce, kardeşine yardım et ve ayıbını ört. Fakat canınla veya malınla destek olma. Allah Teâlâ'nın herhangi bir haddi hususunda aracı olmaya çalışan kişi de onun gibidir.'

Otuzyedinci Sifr, c.XVII, sh: 352-362

SULTANA TAVSİYE MEKTUBU

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Vasiyet ve Nasihat

Bunu Bilad-ı Rum'un, Bilad-ı Yunan'ın sahibi ve Allah Teâlâ'nın emriyle Galip Sultan Keykavus'a 609 yılında bize yazdığı bir mektubuna cevaben yazdım,

Rahman Rahim Allah Teâlâ'nın Adıyla:

Allah Teâlâ'nın emriyle galip sultanın mektubu -Allah Teâlâ onun adil

saltanatını daim kılsın–kendisine dua eden (manevi) babası Muhammed b. Arabi'ye ulaşmıştır. Vaktin imkân verdiği ve bir mektuba yazılabilecekler ölçüsünde iş bu mektuba dini konular ve ilahi (kaynaklı) siyasi konularla ilgili bir takım tavsiyeleri içeren cevabî bir mektup yazmak gerekmiştir. (Umulur ki) aramızdaki perde kalkar ve bulUşma gerçekleşir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in şöyle dediği sahihtir: **'Din nasihattir.'** Sahabe **'kimin için nasihattir?'** diye sorduklarında ise, **'Allah Teâlâ için, peygamberi için, müminlerin imamları ve avamı için'** diye cevap vermiştir.

İşte sen de, hiç kuşkusuz, müslümanların imamlarındansın!

Allah Teâlâ bu görevi senin omuzlarına yüklemiş, seni kendi beldelerinde vekil olarak yerleştirmiş, kulları hakkında uygun göreceği şekilde seni hüküm sahibi yapmıştır. Allah Teâlâ kulları arasında uygulayacağın doğru bir terazi ve mizan belirlemiş, sana açık bir kanıt göstermiştir.

Allah Teâlâ'nın kullarını o doğru kanıta (Kur'an1 Kerîm) yönlendirir ve ona çağırırsın.

Allah Teâlâ seni bu şarta binaen görevlendirdi (yönetici yaptı) ve bu şarta binaen sana biat ettik.

Binaenaleyh (bir hükümdar olarak) adil davranman, hem senin hem yönettiklerinin lehinedir. Buna mukabil zalim olmak, onların lehine iken (çünkü sabrederler ve sevap kazanırlar) senin aleyhinedir.

Yarın (kıyamet günü), müslümanların imamları arasında Allah Teâlâ'nın seni **'insanların en hüsranlısı'** olarak izhar etmesinden zinhar sakın!

O hüsrana uğrayanlar, **'İyi yaptıklarını zannederken dünya hayatında yaptıkları boşa giden kimselerdir.'**

Sana verdiği yöneticilik ve hükümdarlık nimetine karşı Allah Teâlâ'ya şükrün; nimete nankörlük, günahları aleni yapmak, hükümdarlığının gücüyle zayıf halkına kötü davranmak olmasın.

Unutma ki Allah Teâlâ, senden daha güçlüdür. (Ya da senin adına görevlilerin) insanlara bilgisizce ve kendi gayelerine göre

hükmederler, sen ise bütün bunlardan yükümlü tutulursun.

Dikkat et! Kuşkusuz Allah Teâlâ sana ihsanda bulunmuş, sana (Allah'a) vekillik elbisesi giydirmiştir. Artık sen yaratıkları içinde Allah Teâlâ'nın vekili, yeryüzüne uzanmış gölgesisin. Öyleyse zalime karşı mazlûmun yanında ol.

Allah Teâlâ'nın emirlerine karşı itaatsizlik edip zalim ve haddi aşmış bir haldeyken, Allah Teâlâ'nın sana hükümranlık vermiş olması, ülkeleri senin için dümdüz etmesi ve sana amade kılması, sakın seni aldatmasın. Böyle niteliklere sahip iken Allah Teâlâ'nın sana öyle bir genişlik ihsan etmesi sadece bir mühlet vermesidir. Senin ile amellerinle baş başa kalman arasında kalan şey olarak sadece belirlenmiş ecelin sana ulaşması vardır. Takdir edilmiş ecelin gelince, sen de atalarının ve babalarının göçtüğü yere göç edeceksin. Artık orada pişman olanlardan olmayasın. Ahirette pişmanlık, faydasızdır.

İslam'a ve müslümanlara -ki onlar ne kadar da azdırAn çetin gelen iş, şehirlerinin üzerinde çan sesinin, inançsızlık göstergelerinin ve kelime-i şirkin yükselmesi, müminlerin emiri Ömer b. Hattab radiyallâhü anhın zimmet ehline getirdiği kısıtlamaların kaldırılmasıdır. HÂLBUKİ SÖZ KONUSU ŞARTLARA GÖRE ONLAR; KENDİ ŞEHİRLERİNDE VE CİVAR ŞEHİRLERDE YENİ KİLİSELER, MANASTIRLAR, KEŞİŞHANELER YAPMAYACAK, YIKILANLARI TAMİR ETMEYECEKLERDİ. **Müslümanların üç gece kiliselerine yemekli konuk olmalarını engellemeyecek, casusları himaye etmeyecek, müslümanlara hainlik yapmayacak (veya hainlik yapanları gizlemeyecek), çocuklarına Kur'an-ı Kerîm öğretmeyecek, şirki izhar etmeyecek, -eğer isterlerse- akrabalarının İslam'a girmelerine engel olmayacaklardır.**

Bunun yanı sıra, Müslümanlara saygı gösterecek, oturmak istediklerinde kendilerine meclislerinde yer açacak; başlık, sarık takmak, nalın giymek veya saçları ayırmak gibi kılık kıyafetlerinde herhangi bir tarzda müslümanlara benzemeyeceklerdir.

Müslümanların isimlerini kullanmayacaklar (kendilerine müslüman isimleri vermeyecekler), onların lakaplarını takmayacaklar, (bineklerinde) semer kullanmayacak, kılıç taşımayacak ve herhangi bir silah taşımayacaklardır.

Yüzüklerine (ve mühürlerine) Arapça (ifadeler) yazmayacak, içki satmayacak, müslümanların yolunu kesmeyecek, ölülerini

müslümanların (kabirlerine) yaklaştırmayacak, çanı kısık bir sesle çalacak, kiliselerinde bir şey okurken müslümanların huzurunda seslerini yükseltmeyecek, koşarak çıkmayacaklar, cenazelerinde seslerini yükseltmeyecek, onların ardından ağıt söylemeyecek, bir müslümanın (almak üzere) işaret koyduğu köleyi satın almayacaklardır.

Getirilen kısıtlamalardan herhangi birini ihlal ederlerse, artık onlar zimmet ehli (güven altına alınmış kimseler) değillerdir. Bu durumda taşkınlık edenlerin ve asilerin (kanı ve canı) helal olduğu gibi onlarınki de müslümanlara helaldir.

İşte bu adil imam Ömer b. Hattab radiyallâhü anhın mektubudur. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğu aktarılmıştır:

'İSLAM ÜLKELERİNDE BİR KİLİSE YAPILMASIN, YIKILAN TAMİR EDİLMESİN.'

Bu mektubu iyice düşün, onunla amel ettiğin sürece Allah Teâlâ'nın izniyle doğruya ulaşırsın. Vesselam!' Sonra kendisi için yazdığım ve kendisine hitap ettiğim bir şiiri de ona gönderdim:

Hidayeti yüceltir ve ona uyarsan

Bu din için izzetli olursun adın gibi

Onu tezyif eder de yüceltmezsen

Bu kez Müzillü'd-din (dini zelil eden) olur adın, alçaltırsın onu

Lakapları yalan yere üstünüze takmayın

Toplanacağınız gün size bunlar sorulacak

İzzettin'e (dini aziz eden) denilecek, dini yücelttin mi sen?

Allah Teâlâ'nın dinine sizin verdiğiniz izzet sorulacak

Aziz din sizin de izzetinize şahitlik ederse

Allah Teâlâ'nın diniyle beraber izzette çift olursun

Allah Teâlâ'nın dini 'senin yönetiminde zelildim' derse

Ehli de meydanlarında sıkıntıdadır denilirse

Din devamla: 'Onun otoritesinde zelil bir halde kaldım' derse

'Hâlbuki bana iyilik yaptığını zannediyordu'

Ey hükümdar! Din benim bu söylediğimi söylerse

Nasıl savunacaksın kendini?

Bu söz karşısında gözyaşları sel olur

Benim sözlerim nedeniyle gözyaşlarını akıtsın

Mutlaka Allah Teâlâ'nın kapısını çal ve bekle

Ki günahlarını bağışlasın, affetsin isterse

Belki O'nun cömertliği fetihle müyesser olur

Allah Teâlâ'nın affı düşmanı uzaklaştırmakla tezahür eder

Rabbim! Hepsine şefkat göster

İki hasım savaşmak için bir araya geldiğinde

Sen takva sahiplerinin imamı ve başkanısın

Hidayet dininin gediklerini onardığın sürece

Fakat sizin işte bir vekiliniz var ki mülhit olmuş

Din ehlinin kanını döker, zarar verir onlara

Adın Galib iken nasıl olur da galip gelmezsin

Nakipleri takip ederken nasıl olur da izzetli kılmazsın

Ey hükümdar! Nasihatimi iyice anla

Size söylediklerime uyun, onları dikkate alın

VAllah Teâlâi ben sizin için samimi bir öğütçüyüm

Üzerinizdeki örtüyü kaldırdım ve (hakikati) görün istedim

Hükümdar için her yönden celbederim

Dinden, dünyadan bilgileri ve faydaları

Allah Teâlâ tavsiyemdeki niyetim karşılığında beni ödüllendirsin. Allah Teâlâ'nın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun.

Otuzyedinci sifir, c.XVIII, sh:435-438

KUR'ÂN-I KERİM HAFIZLARI EN ŞEREFLİ İNSANLARDIR

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

ŞAHADET MERTEBESİ
el-Müheymin İlahi İsmi

el-Müheymin sırlara şahit

Bizdeki ve O'ndaki sırlara, nurları gizler

Bizim vasıtamızla bizden ve O'ndan,

O'nu görsek Gözler kör olur, kalp gözleri bile

Bu nedenle kendine perde edinmedi

Asker, yardımcı ve muhafız da

Resuller Amâ Arş'ından getirdi onu

Akıllar ve fikirler hayrete düşsün diye

Zikir ehli melekûttan elde eder

Haberleri gördüklerinde zikrin kendisini

Bu mertebenin sahibi el-Müheymin'in kuludur (Abdü'lmüheymin). el-Müheymin vazife ve hakkıyla birlikte her şeyi görendir. Allah Teâlâ'nın, kulları üzerinde hakları olduğu gibi kulların da O'nun üzerinde zatı gereği olan veya tespit edilmiş hakları bulunur. Bu mertebede Allah Teâlâ **'Sizinle yaptığım ahde uyunuz'** der. Söz konusu mertebenin sahibinin Allah Teâlâ'nın kendi üzerindeki haklarını bildiği gibi kendisinin de O'nun üzerindeki hakkı bulunduğunu bilmesi gerekir. Bu makama ulaşanlar Allah Teâlâ katında kendilerine ait haklar hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir: Bir kısmı onların hak olduklarını söylemişken, bir kısmı onları kabul etmiş fakat 'Hak' olarak kabul etmemiş, Allah Teâlâ'nın ihsanı olarak görmüşlerdir. Bu gruptaki insanlar 'Allah Teâlâ'ya hiçbir şey zorunlu koşulamaz' diyenlerdir ve zorunluyu (vacip) Hakkın mertebe-sinin kapsamına giremeyeceği bir şekilde tanımlamışlardır. Zorunluyu öyle tanımlamayanlar ise Hakkı zorunluluk hükmünün kapsamına dâhil etmişlerdir. Nitekim bizzat Allah Teâlâ kendisini zorunluluk kapsamına dâhil ederek **'Rabbiniz kendine rahmeti yazmıştır'**

buyurmuştur. Kutsî bir hadiste ise 'Zulmü kendime yasakladım' buyurur. Kutsî hadiste **'Kulun gecikmesini istemem', hadiste ise 'Allah Teâlâ kulları adına küfrü hoş karşılamaz'** denilir. Ayette **'Dilerse sizi giderir',** başka bir ayette **'Yaptığınız hayırları örtmeyeceğiz'** der. Allah Teâlâ bütün bu zikrettiklerimizle kendisini kulları için belirlemiş olduğu farz, haram, mendup, mekruh ve mubah hükümlerinin kapsamına dahil etmiştir. Hakk hitabında kendini herhangi bir surete yerleştirirse, hiç kuşkusuz, o suretin hükümlerini kendisine yükleriz, çünkü Allah Teâlâ bunu yapalım diye söz konusu surette bize tecelli etmiştir. Bu durumda Allah Teâlâ'yı kendimize şahit tuttuğumuz gibi biz de kendimiz hakkında Allah Teâlâ'ya şahit oluruz. Allah Teâlâ hakkındaki ve O'na dair bu şahitlik, fasıl ve kaza günü gerçekleşecektir. Başka bir ifadeyle ayrımın ve hüküm vermenin gerçekleştiği her vakitte gerçekleşecektir; çünkü kaza sadece kıyamete mahsus değildir ve kul dünya hayatında herhangi bir halin içindeyken kazaya yerleştirilmiş olabilir. Hatta dünyada şeriat meclisinin bulunduğu her hüküm, kaza ve fasıl gününden meydana gelerek o mertebenin hükmüne dahil olur. Fasıl ve kaza olmaksızın bu mertebenin hükmü olmaz. Bu durum, Allah Teâlâ izin verirse daha sonra bu bölüm içinde ele alınacak olan murakabe mertebesi için geçerlidir.

Bilmelisin ki, bu mertebede bilhassa Kur'an diye isimlendirilen kitap nazil olmuştur; indirilen öteki kitaplar ve sayfalar ise bu mertebeden nazil olmamıştır. Allah Teâlâ Muhammed ümmetinin dışındaki hiçbir ümmeti bu mertebeden yaratmadı. O ümmet **'İnsanlar için çıkartılmış en hayırlı ümmettir'** ve bu nedenle Allah Teâlâ onlar için '**İnsanlara şahit olursunuz, peygamber de sizin üzerinizde şahittir'** ayetini indirmiştir. **Önümüzde Kur'an bulunduğu halde kıyamet günü mahşerdeki herkesin önünde geliriz.** İÇİMİZDEN KUR'AN–I KERİM HAFIZLARI ÜMMETİN ÖNÜNDEDİR. BU İTİBARLA KUR'AN–I KERİM'İ EN ÇOK BİLENLER EN ÖNDE VE İNSANLAR ARASINDAKİ MERDİVENLERDE EN YÜKSEĞE ÇIKAR. **Bu bağlamda Kur'an–ı Kerim okuyucularının minberleri, her minberin ayetlerin sayısınca basamakları vardır ve insanlar ezberlemiş oldukları ayetler kadar basamaklara çıkarlar. Başka bazı minberler daha da vardır. Onların da Kur'an ayetleri kadar**

olan basamakları vardır. Bu basamaklara ise Kur'an-ı Kerim'den hakkıyla elde edilen bilginin gereğini yerine getirenler yükselirler. Her ayetin gereğini ayetin nazil olduğu anlama göre yerine getiren insan, amel itibarıyla o dereceye yükselir.

Her ayetin Kur'an'ı iyice düşünenler için her şahısta bir ameli vardır. Kıyamet günü Kur'an kelimelerinin sayısı kadar ve harflerinin sayısı kadar minberler vardır. Allah Teâlâ'yı bilen ve O'nun verdiği bilgiye göre amel edenler, söz konusu basamaklarda yükselirler. Başka bir ifadeyle Kur'an harflerinin, kelimelerinin ve surelerinin merdivenlerinde harflere, kelimelere, ayetlere ve surelere göre yükselirler. Bu bağlamda harfler Kur'an'ın küçük kısımlarıdır. Bu sayede Kur'an'ı bilenler, mahşerdekilere karşı Muhammed ümmeti içinde ayrışırlar, çünkü onların İncilleri göğüslerindedir. **Bunun yanı sıra Kur'an da onlar nedeniyle mutludur! Çünkü onlar Kur'an'ın tecelli ve zuhur mahallidir.**

Hakk yaratıkları içinden saadete ulaşanlara Taha suresini okuduğunda, onu bir kelam olarak okur ve o surede bir suret şeklinde kendilerine tecelli eder, insanlar da hem görür, hem duyar. Bu ümmet içinden bu sureyi okuyan her şahıs, dünyada olduğu gibi orada da o sureyle süslenir. Hakk o surenin suretiyle tecelli edip sureyi okurken bu sureyle zuhur ettiklerinde ise suretler benzeşir ve Hakkı yaratılmıştan ancak tilavet yoluyla ayırabilirler. Çünkü onlar susmuş ve O'nun tilavetini dinlemektedirler ve O'ndan ancak susmakla ayrışırlar. Kıyametteki tilavet meclisinde Hakkın önünde sadece bu insanlar vardır. Onlar, kendilerine bu sureyi okuyan Hakk'ı Taha suresinin suretlerinde (kendi okudukları suretlerdeki tecellisine) teşbih eden ve O'ndan ancak 'dinlemek' ile ayrışanlardır. Nazar (akılcılar) ehli adına bundan daha lezzetli bir vakit yoktur. KİM DÜNYA HAYATINDA KUR'AN-I KERİM'İ TÜM MANALARIYLA ÖĞRENİP YAŞAYARAK EZBERLERSE (İSTİHZAR), HİÇ KUŞKUSUZ ALLAH TEÂLÂ'NIN KUR'AN'I KENDİSİ İÇİN İNDİRİP İMAMLIĞI SAHİH OLANIN ELDE ETTİĞİNİ ELDE EDER. Böyle biri toplayıcı-ilahi surettedir. **Her kim Kur'an'ı dünya hayatında kullanırsa, Kur'an onu orada kullanır; kim dünya hayatında Kur'an'ı terk ederse, Kur'an kendisini terk eder. 'İşte bu şekilde ayetlerimiz sana geldi, sen onları attın, bugün de sen unutulacaksın.'** BİR

AYETİ EZBERLEYİP SONRA UNUTAN KİŞİYE ALLAH TEÂLÂ'NIN ÂLEMDE BAŞKA KİMSEYE AZAP ETMEYECEĞİ ŞEKİLDE KIYAMET GÜNÜ AZAP EDECEĞİ BİLDİRİLMİŞTİR. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in Kur'an'ın mertebesine dikkat çekmek üzere söylediği **'Hiç kimse falan ayeti unuttum demesin, bana unutturuldu desin'** hadisi ne güzel söylenmiş bir ifadedir. (Hükümlerini terk etmek manası da düşünülmelidir.) **Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Kur'an-ı Kerim'in makamına saygı göstermek üzere onu terk edenin unutmada tesirinin olmadığını söylemiştir.** Hz. Ayşe Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in ahlakını tavsif ederken **'Onun ahlakı Kur'an'dı'** demiş, Kur'an-ı Kerim ile vasıflanmakla, söylediğimiz üzere onunla süslenmeyi kast etmiştir.

'Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Otuzikinci sifir, c.XVI, sh: 231-234

SEHİV SECDESİNDE NİÇİN İKİ DEFA SECDE YAPILIR?

Muhyiddin İbn Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz, Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sehiv secdesi yaptığı yerler beştir:

1. *Bu bağlamda Peygamber, şaşırmış ve secde etmiştir;*
2. *ikinci rekâttan kalkmış ve oturmamış, bunun üzerine secde etmiştir;*
3. *ikinci rekâtta selam vermiş, secde etmiştir;*
4. *üçüncü rekâtta selam vermiş ve secde etmiştir;*
5. *unutarak beş rekât kılmış ye secde etmiştir.*

İnsanlar, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin secdeleri hakkında görüş ayrılığına düşmüştür: **Acaba peygamber, fazla ya da eksik kıldığı için mi, yoksa unuttuğu için mi secde etmiştir?**

Bazı bilginler, unuttuğu için secde ettiği görüşündedir. Bazı bilginler ise, hem unuttuğu ve hem de eksik kıldığı için secde ettiği görüşündedir.

Bana göre, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem her ikisi için de secde

etmiştir. İlk secde unutması, ikinci secde ise, eksik ve fazlalık içindi.

Öyleyse Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin secdesi eksikliği tamamlamak amacı taşıdığı gibi fazlalık için de bir 'iyilik', 'nur üstüne nur' olmuştu.

Kırk ikinci kısım, c.IV, Sh:99

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem ve Hazret-i Şeyhu'l-Ekber (kuddise sırrûhu'l-athar) ın MİRAÇLARI

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

ÜÇ YÜZ ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM
Beşinci Tevekkül Hakkındadır; Kendisini kabul edenlerin azlığı ve insanların idrakteki kusurları nedeniyle bu tevekkülü muhakkiklerden herhangi birisi açıklamamıştır.

Tevekkül sebepleri ispatlar

Kilitleri ve kapıları açar

En geniş hayrı bizatihi cömertçe sunar

Düşmanları ve sevgilileri yaklaştırır

Zayıf nefse nasihat verir

Der ki, 'ilahını birle, rableri bırak'

Ben onun halifesiyim, vekil edin onu

İzimi takip eden isabet eder

Ben onun rahmeti o benim vesilem

Nispetleri koruyan kurtulmuş

HZ. RASÛLU'LLÂH SALLA'LLÂHU ALEYHİ VE SELEMİN MİRACI ŞERİFLERİ

Allah Teâlâ şöyle der:

'O'nun benzeri bir şey yoktur.'

Allah Teâlâ kendisini sadece kendisine özgü bir nitelikle niteleyerek şöyle demiştir:

'Her nerede olursanız, O sizinle beraberdir.'

Allah Teâlâ gecenin son üçte birlik bölümünde, yakın göğe inişinde bizimle beraberdir. Her nerede olursak olalım, O bizimle beraberdir. Bununla birlikte O bizimle birlikte iken Arş'a istiva etmiştir, Amâ'dadır, yerde ve göktedir, insana şah damarından yakındır. Bütün bunlar ile sadece Allah Teâlâ nitelenebilir. Allah Teâlâ bir kulunu bir mekândan başka bir mekâna kendisini görmek üzere değil, görmediği ayetlerini göstermek üzere taşımıştır. Allah Teâlâ şöyle der:

'Kulunu geceleyin Mescid-i haram'dan etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i aksa'ya taşıyan Allah Teâlâ münezzehtir.'

Aynı şekilde Allah Teâlâ kulunu hallerinde taşır ve ona kendi ayetlerini gösterir. Böylece kulu hallerinde taşır. Bu taşımaya misal olarak **'Benim için yeryüzü düzlendi, onun doğularını ve batılarını gördüm, ümmetimin mülkü bana düzleştirilen yerlere ulaşacaktır'** hadisini verebiliriz. Allah Teâlâ Hz. İbrahim'den aktarırken şöyle der:

'Müminlerden olsun diye, İbrahim'e yer ve göklerin melekûtunu gösterdik.'

İşte bu (ayette zikredilen) yakînin ta kendisidir, çünkü yakîn, görmekten meydana gelir. Bunun yanı sıra Allah Teâlâ, bir mekâna tahsis ettiği ve özel bir nitelik yönünden kendisini gösteren ayetlerini göstermek üzere, kulunu bir mekândan başka bir mekâna taşır. Allah Teâlâ'dan bu mekânda ancak o ayet bilinir. Bu durum, **'Kulunu geceleyin Mescid-i haram'dan etrafım mübarek kıldığımız Mescid-i aksa'ya taşıyan Allah Teâlâ münezzehtir'** ayetinde belirtilir. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem İsrâ'yı anlatan (kutsi) bir hadiste Allah Teâlâ'dan şöyle aktarır:

> ***'Ben kulumu kendisine ayetleri göstermek üzere yolculuk ettirdim, yoksa yolculuk bana gelmesi için değildi. Çünkü beni herhangi bir yer sığdıramaz. Mekânların benimle ilişkisi birdir. Ben mümin kulumun sığdırdığı kimseyim. Nasıl olur da onu kendime yürütürüm ki? Ben her nerede olursa olsun kulumla birlikteyim ve onun katındayım.'***

Allah Teâlâ kulu Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellem'e

ayetlerinden dilediklerini göstermek isteyince, Cebrail'i ona gönderdi. Ruhu'l-emin Cebrail, **'burak'** denilen bir hayvanla peygambere gelmiştir. Burak'ın getirilmesiyle Allah Teâlâ sebepleri ispatlamış ve güçlendirmiştir ki, sebepler hakkındaki bilgiyi zevk yoluyla peygambere göstersin! Nitekim Allah Teâlâ âleme yerleştirdiği sebeplerin sabit olduğunu bize öğretmek üzere melekler için kanatlar yaratmıştır. Burak, berzahî (ara âlem) bir hayvandır, çünkü o, iki farklı cinsten doğan katırdan küçük ve bir cinsten doğan eşekten daha büyük bir hayvandır. Burak iki farklı cinsten doğan ile bir cinsten doğanın özelliğini kendinde birleştirmiştir. Bunun nedenini sadece halk ve emir âleminin Allah Teâlâ'dan niçin sudur ettiğini bilen Allah Teâlâ ehli bilir. Bu hikmet, doğal cisimlerin ve üzerindeki cisimlerin sudurunda da bulunur. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem ona binmiş, Cebrail de onu almıştır. Burak peygamberler için yolculuk atı gibiydi ve Cebrail onu peygamberlere getirir. Böylece zahirde ve batında Allah Teâlâ'ya ancak -başkasına ait bir şey üzerinde değil- kendinden olan bir vasıta üzerinde yükselebileceğine dikkat çekmiştir. Bu durum, işlerin bağlamlarını bilmeyen için bir uyarı ve teşriftir. Bununla birlikte söylediğimiz üzere gerçekte öğretme amacı taşır.

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem Beyt-i makdis'e gelmiş, burak'tan inerek -ki bütün bunlar sebepleri gösterme amacı taşır- onu nebilerin daha önce kendisini bağladığı halkayla bağlamış; çünkü Allah Teâlâ, her peygamberi burak'a bindirerek yolculuk yaptırtmıştır. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem onu bu halkaya bağladı, bunun nedeni böyle emir almış olmasıydı. Halkanın aşağısında bağlaması emredilmiş olsaydı, o emre uyardı. Fakat Allah Teâlâ'nın 'canlı/dabbe' diye isimlendirdiği varlıkta âdetinin hükmünü baki kılmak üzere, onu bundan alıkoymuştur. Bakınız! Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem Burak'ı **'güneş'** diye isimlendirdi. Bu, binilen hayvanların özelliklerinden biridir ve o aynı zamanda burnuyla Mekke'ye giden kafiledeki arkadaşının kendisiyle abdest aldığı bardağı değiştirmişti. Böylece Burak'ı bilme özelliğiyle de nitelemiştir. Bu özellik bardağın değiştirilmesini gerektirmiştir.

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem namaz kılarken, Cebrail Burak ile yanına gelerek peygamberi bindirmiş, yanında Cebrail var iken Burak kanadanmış, havayı yararak geçmiş, susamış ve bir şey içmek ihtiyacı hissetmişti. Bunun üzerine Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'e Cebrail iki kap uzatmış:Birincide süt, diğerinde şarap vardı. Bu durum şarabın haram kılınmasından önceydi. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem sütü tercih etmiş. Bunun üzerine Cebrail **'Fıtratı seçtin ve Allah Teâlâ da senin vasıtanla ümmetine doğruluğu gösterir'** demiş. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem de rüyasında gördüğü sütü bilgi şeklinde tevil etmiştir. İmam Buhari es-Sahih'inde Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu aktarır:

'Rüyamda bana bir süt bardağı verildiğini gördüm. Tırnaklarımdan taştığını görene kadar, ondan içtim, kalanını Ömer'e verdim.'

Sahabe **'Ey Allah Teâlâ'nın peygamberi onu nasıl tevil ettin?'** diye sorduklarında, şöyle buyurdu:

'Bilgidir.'

Yakın göğe ulaştığında, Cebrail kapıyı açmak istedi. Bekçi **'Kim o?'** diye sorunca **'Cebrail'** diye cevap verdi.

Bekçi melek bu kez **'Yanında kim var?'** diye sordu. Cebrail **'Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellem vardır.'**

dedi. Bekçi melek **'Ona peygamberlik görevi verilmiş midir?'** diye sordu. Cebrail **'Evet'** diye cevap verince, (Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'in anlatımıyla) 'Bunun üzerine içeri girdik.

Karşımızda Âdem aleyhisselâm vardı. Sağında oğullarından cennetlik mutluların bir kısmı, solunda cehennemi dolduracak evlatlarından bedbaht bir grup bulunmaktaydı. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem kendisini Âdem'in sağındaki mutlular arasında görerek Allah Teâlâ'ya şükretmiş, insanın aynı şahıs iken bir anda iki yerde nasıl bulunduğunu anlamıştı. Diğer yerdeki suret kendisi için adeta aynadaki suret gibiydi. Oradaki suretler ise aynada ve aynalarda görülen suretler gibiydi.

Âdem aleyhisselâm kendisine şöyle demiş:

'Merhaba! Ey salih evlat, ey salih nebi!' Sonra Burak kendisini yükseltmiş. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem birinci gök ile ikinci gök arasındaki fezada veya göklerin yüksekliğinde taşınmaktaydı.

Cebrail birincide yaptığı gibi ikinci kat göğün kapısını çalmış, bekçi melek 'kim o?' diye sormuş, Cebrail ilkinde söylediklerini söylemiş. İçeri girdiklerinde Hz. İsa bizzat bedeniyle oradaydı –çünkü Hz. İsa henüz ölmemiştir, Allah Teâlâ kendisini bu göğe yükseltmiş, oraya sağlamca yerleştirmiştir. Hz. İsa eli altında bulunduğumuz ilk şeyhimizdir ve onun bizim üzerimizde büyük bir inayeti vardır, bir an bile bizi göz ardı etmez. Allah Teâlâ'nın izniyle, onun inme vaktine yetişmeyi umut ederim. Hz. İsa, Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'e **'Hoş geldin, merhaba'** demiş.

Sonra üçüncü göğe gelmişler. Cebrail kapının açılmasını istemiş, orada da kendisine daha önceki göklerde sorulan sorulmuş. Kapı açılınca Yusuf peygamberi görmüşler. Hz. Yusuf aleyhisselâm, Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'e selam vermiş 'merhaba ve hoş geldin' diyerek kendisini karşılamış. Bütün bu merhalede Cebrail kendisini gören bu şahıslara Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'in adını vererek tanıtıyordu;

Dördüncü kata yükseltilmiş, Cebrail kapıyı çalmış, aralarında malum konuşma geçmiş ve sonra kapı açılmış. Orada İdris peygamber bedeniyle bulunmaktaydı, çünkü Hz. İdris aleyhisselâm da şu ana kadar ölmemiş, Allah Teâlâ kendisini yüksek bir yere yükseltmiştir; kastedilen göklerin kalbi ve kutbu sayılan dördüncü kattır. İdris'e selam vermiş, o da kendisini 'merhaba, hoş geldin' diyerek karşılamış.

Sonra Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem **beşinci kata yükseltilmiş.** Cebrail kapıyı çalmış, kapının bekçisiyle aralarında daha öncekilerdeki gibi bir konuşma geçmiş, kapı açılmış, içeri girdiklerinde beşinci katta Harun ve Yahya bulunmaktaydı. O ikisi Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'e selam vermiş, **'merhaba ve hoş geldin'** demişler.

Sonra altıncı kata yükseltilmiştir. Cebrail kapının açılmasını istemiş, bekçiyle aralarında konuşma geçmiş, kapı açılmış ve içeri girmişler. içeride Hz. Musa aleyhisselâm vardı. Hz. Musa Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'e selam vermiş **'merhaba, hoş geldin'** diyerek kendisini karşılamış.

Sonra yedinci kata yükseltilmiş. Cebrail kapıyı çalmış, bekçiyle aralarında konuşma geçtikten sonra kapı açılmış ve içeri girmişler, içeride sırtını Beyt-i mamur'a dayamış bir halde oturan Allah Teâlâ'nın dostu İbrahim peygamberle karşılaşmışlar. Hz. İbrahim kendisine selam vermiş, 'hoş geldin ve merhaba' diyerek onu karşılamış. Beyt-i mamur ve Darah'ın adını söylemiş ve onları tanıtmıştır. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem ona bakmış ve iki rekât namaz kılmış. **Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem bize her gün yetmiş bin meleğin onun bir kapısından girip ötekinden çıktıklarını bildirmiştir.**

Giriş yıldızların doğduğu kapısındanken çıkış battıkları kapıdan gerçekleşir. Hz. İbrahim Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve selleme bu melekleri Allah Teâlâ'nın her gün ab-ı hayatın damlalarından yarattığını söylemiştir. Bu damlalar, bir kuşun kanatlarını çırpması gibi, ab-ı hayat nehrine girip çıktıktan sonra kanatlarını çırpan Cebrail'in kanatlarından dökülür. Cebrail her gün o nehre bir kez dalar. **Sonra Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem Sidre-i münteha'ya yükseltilmiştir. Onun kirazları büyük, yaprakları fil kulağına benziyordu.** Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'nın nurunu Sidre ağacına yaymış olduğunu görmüştür. Öyle ki, herhangi bir insanın onu tavsifine imkânı yoktu, çünkü göz, nuru nedeniyle kendisini idrak edemez.

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem bu ağacın köklerinden dört nehrin çıktığını görmüştür:

İkisi zahiri nehir, ikisi batini nehirdir. Cebrail kendisine bu **iki zahiri nehrin Nil ve Fırat,** batini iki nehrin ise Cennete akan iki nehir olduğunu bildirmiştir. Zahiri iki nehir olan Nil ve Fırat ise Cebrail'in bildirdiğine göre kıyamet günü cennete döneceklerdir. **Bu ikisi bal ve**

süt nehirleridir. Cennette dört nehir olacaktır:

Birincisi saf sudan olan nehir, İkincisi tadı değişmeyen süt nehri, üçüncüsü içenlere haz veren şarap nehri, dördüncüsü saf bal nehridir. Bu nehirler mensuplarına kendilerinden içtiklerinde türlü ilimler verir. Zevk sahipleri dünya hayatında onları tanır. Bu konuda yazdığımız küçük bir kitapçığımız vardır ki zikrettiğimiz husus oradan bakılabilir.

Cebrail Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'e Âdemoğullarının amellerinin bu Sidre'ye ulaştığını, onun ruhların yerleşim yeri olduğunu bildirmiştir.

Sidre üzerindeki şeylerin kendisine kadar indiği son yer iken aşağısındaki şeylerin yükselişinin bitim yeridir. Cebrail'in makamı ve oturağı oradadır. **Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem Burak'tan inmiş ve bu kez kendisine Refref getirilmiştir.** Refref bildiğimiz oturağa benzer. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem üzerine oturmuş, Cebrail kendisini Refrefi indiren meleğe teslim etmişti. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem artık kendisine aşina olduğu için eşlik etmesini Cebrail'den isteyince şöyle demiş:

'Bir adım daha atarsam yanarım, içimizden her birinin belli bir makamı vardır. Allah Teâlâ'nın seni yolculuğa çıkartmasının yegâne nedeni, sana ayetlerini gösterme iradesidir. Gafil kalmayasın!' Bunun üzerine Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem Cebrail'e veda etmiş, o melekle birlikte Refref in üzerine binerek ayrılmışlar.

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem Sidre'den Allah Teâlâ'nın yaratıkları hakkında icra edece-ği şeyleri levhalara yazan kalem'in ve kalemlerin cızırtısını duyabileceği bir yere ve mertebeye kadar yükselmiştir. Bunun yanı sıra meleklerin kulların amellerini kayda geçerken kullandıkları kalemlerin seslerini de duymuştu. Her bir kalem bir melekti. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

'Sizin yaptıklarınızı yazacağız.' Sonra Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem nura batırılmış ve bunun ardından yanındaki melek kendisini yalnız bırakarak gerisinde kalmıştı. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem yanındaki meleği göremeyince korkmuş, ne yapacağını bilemez bir halde kalmış, -tıpkı bir sarhoşluk hali

gibibu nur içinde kendinden geçmiş, vecde kapılmış, sağa ve sola doğru yönelmeye başlamış, içinde bulunduğu durum kendisini ürkütmüştü. Bunun nedeni kalemlerin levhalardaki yazım seslerini ve cızırtılarını duymasıydı. Kalemler sesleriyle tatlı nağmeler çıkartmakta, Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'i belirttiğimiz şekilde vecd haline sokmaktaydı. Böylelikle bu hal vasıtasıyla güçlenmiş, Allah Teâlâ kendisine içine bir bilgi vermiş, bu bilgiyle Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem daha önce vahiyden bilmediği şeyleri yönünü bilmediği bir yönden öğrenmişti.

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem (bu bilgiyle birlikte) Hakkın huzuruna girmek üzere izin talep etmiş, Hz. Ebu Bekir'in sesine benzeyen bir ses duymuş, ses kendisine şöyle demekteydi:

'Ey Muhammed! [salla'llâhu aleyhi ve sellem] Dur!
Rabbin namaz kılmaktadır.'

Bu hitap dikkatini çekmiş ve içinden şöyle demiş:

'Rabbim namaz kılar mı (salât)?' Bu hitap nedeniyle içinden böyle bir şaşırma meydana gelip Ebu Bekir'in sesiyle de ünsiyet bulunca, kendisine şu ayet okunmuş:

'O ve melekleri size 'salât' eder.'

Böylelikle **'Hakkın salâtı'** derken neyin kastedildiğini anlamıştır.

Allah Teâlâ **'Sizin için fariğ kalacağız'** ayetinde belirtildiği gibi **'namazı'** bitirmiştir. Bununla birlikte herhangi bir iş Allah Teâlâ'yı başka bir işten alıkoyamaz. Fakat âlemdeki sınıfların yaratılması için belli zamanlar ve mekânlar vardır; O'nun bilgisi ve meşiyeti böyle takdir ettiği için, Allah Teâlâ söz konusu mekân ve zamanları aşmaz. **Allah Teâlâ bu duruş esnasında kendisine vahyedeceği şeyleri vahyetmiş ve sonra içeri girmesini emretmiştir. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem içeri girince daha önce bildiği şeyin aynısını görmüş, inancının sureti başkalaşmamıştı. Allah Teâlâ'nın kendisine vahyettiği işler arasında ümmetine bir gün ve gece içinde elli rekât namaz da bulunmaktaydı.** Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem aşağı inmiş, Hz. Musa'nın yanına gelmiş. Hz. Musa kendisine ne söylendiğini sorunca, farz kılınan hususları bildirmiş ve şöyle demiş:

'Allah Teâlâ ümmetime her gün ve gecede elli rekât namazı farz kıldı.'

Bunun üzerine Hz. Musa şöyle demiş:

'Ey Muhammed! Bu işte senden önce görevlendirilmiştim, tecrübeyle öğrendim.

Ümmetim beni bu hususta yordu. Sana tavsiyem şudur ki, ümmetin buna güç yetiremez.'

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem bu tavsiye üzerine Rabbine müracaat ederek hafifletme talep etmiş, Rabbi namazın sayısını on rekât hafifletmiş. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem bu durumu Hz. Musa'ya bildirince, şöyle demiş:

'Rabbine dön ve namazı hafifletsin!' Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem Rabbine dönmüş, on rekât daha hafifletilmiş. Durumu Hz. Musa'ya bildirmiş ve Musa yine **'Rabbine dön'** demiş, Allah Teâlâ on rekât daha hafifletmiş. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem bunu Hz. Musa'ya söyleyince Hz. Musa **'Rabbine dön'** demiş, bu kez on rekât daha hafifletilmiş. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem bunu da Hz. Musa'ya bildirince Musa kendisine yine 'Rabbine dön' demiş. <u>Bunun üzerine Rabbi Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'e şöyle demiş:</u>

'Namaz beş vakittir ve elli vakte bedeldir.
Benim katımda söz değişmez.'

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem bu durumu Hz. Musa'ya bildirince Hz. Musa yine 'Rabbine dön' demiş. Bu kez Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem **'Artık Rabbimden hayâ ederim, bana şöyle şöyle buyurdu'** diye karşılık vermiş. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem Hz. Musa'ya veda ederek yanından ayrılmış, fecrin doğumundan önce yeryüzüne inmiş, Hacer'e inmiş, tavaf yapmış ve evine gitmiştir.

<u>Sabahleyin Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem olanı biteni insanlara anlatmış; kendisine iman edenler onu doğrularken inkâr edenler yalancı ilan etmiş, kuşkudakiler ise tereddütte kalmıştır.</u> Sonra onlara kafilenin ve kafile içinde temizlik yapan şahsın durumunu bildirmiş. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'in

söylediği gibi kafile ulaştığında, adama sormuşlar ve Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'in bildirdiği gibi ibriğin değiştiğini söylemiş. Orada bulunup Beyt-i makdis'i görmüş bir yalancı, Beyt-i makdis'i tavsif etmesini istemiş. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem ise sadece yürüdüğü yeri ve namaz kıldığı yeri görmüştü. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'in bakabilmesi için Beyt-i makdis'i yükseltmiş, Peygamber de orada bulunanlara Beyt-i makdis'i nitelemeye başlamış, kimse onun bu konuda söylediklerini inkâr etmemişti. İsra yolculuğu ruh ile gerçekleşmiş ve uyuyan bir insanın uykusunda gördüğü rüya olsaydı, kimse onu inkâr etmez ve kendisiyle tartışmazdı. İnkârın yegâne nedeni,

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'in İsra yolculuğunun bütün bu mekânlarda bedenle gerçekleştiğini bildirmiş olmasıydı.

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'in otuz dört İsrâ yolculuğu vardır ki, bunların sadece birisi bedeniyle gerçekleşmiş, diğerleri rüya şeklinde ruhen gerçekleşmişti.

Velilere gelirsek, onların ruhanî-berzahi (hayalî) İsra yolculukları vardır. Bu yolculuklarda onlar, duyulur (mahsus) suretlerde hayal için bedenlenmiş manaları müşahede ederler ve surederin içerdiği manalara göre ilimler verilir. Onlar yeryüzünde ve gökte İsrâ yolculukları yaparlar. Bununla birlikte onlar göğe bedenleriyle ayak basmazlar. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem bedeniyle İsrâ yapmış olmak ve gökleri ve felekleri bedeniyle geçmesi nedeniyle cemaatten farklılaşır. **Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem mesafeleri gerçek ve bedenli bir şekilde kat eder. Bütün bunlar onun varisleri için göklerde ve onların üzerindeki mertebeler için -bedenle değil-manevi olarak gerçekleşir.**

Şimdi Allah Teâlâ ehlinin İsra yolculuklarında bilhassa Allah Teâlâ'nın bana gösterdiklerini zikredelim. Çünkü onların İsra yolculukları farklı farklıdır. Onların yolculukları bedenle yapılan isranın aksine bedenlenmiş anlamlardan ibarettir. Başka bir ifadeyle velilerin miraç yolculukları, ruhların miraçları, kalplerin görmesi, berzahî suretler ve

bedenlenmiş

manalardan ibarettir. Bu konuda müşahede ettiğimi el-Isra tertibü'r-rıhle kitabında yazdım:

Görmez misin ki kulunu geceleyin yürütür

En yakın harem'den en uzak Mescide

Yedi kat göğe yükseldi oradan sonra oradan

Mele-i a'la ile mamur evini ziyarete

Yüce Sidre'ye ve korunmuş kürsü'ye

En yüce Arş'ına en nezih istiva yerine

Vechin perdelerine, kendilerini açtığında

Ama bulutuna en geniş mertebede

O emre tedelli etmişti, yaklaşınca

Allah Teâlâ'ya yaklaşarak yayın

iki ucu kadar belki daha yakın

Varlıkların gözleri uzaktı O'ndan

En temiz kaynakla suladığı şeyi görüyordu

Ünsiyet amacıyla en yakın dostu seslendi ona

'Dur' dendi, Arş sahibi namaz kılıyor

Bu hitap sıktı onu ve sordu:

ilahım da namaz kılar mı?

Böyle bir haber okunmadı bana?

Bilgi perdesi kalbinin gözüne perde oldu

Gayblerde kendisine vahyini vahyetti

Yaratıkların kadrini takdir edemeyeceği şeyleri gördü

Rahman kendisini sağlam iple destekledi

Rabbinin vechine yöneldi

Rahman en güzel nazargahı ikram etti ona .

Bunu kabul eden kimse kalbi müşahede etmiş demektir

Hira dağında, daha önceki tecelligahta

Allah Teâlâ peygamberin varislerinden ve velilerinden dilediklerinin ruhlarım kendilerine ayetlerini göstermek üzere İsrâ ettirdiğinde, bu yolculuk bilginin artmasını ve anlayış gözünün açılmasını sağlar. Bu bağlamda onların yolculukları farklı farklıdır. Bir kısmı Allah Teâlâ'ta İsrâ eder ki bu onların terkiplerinin çözülmesi demektir. Bu yolculukta Allah Teâlâ, basit ve bileşik âlemin sınıflarına göre, uğradıkları her âlemden o âleme uygun şeylere yolculuk etmelerini sağlar. Bir veli bu İsrâ esnasında, her âleme uygun olan özelliği kendi zatından o âleme bırakır (tahlil miracı). Bırakma Allah Teâlâ'nın kendisiyle o âlem türüne bıraktığı özellik arasına perde çekmesiyle gerçekleşir. Artık veli o âleme (ait özelliği) göremez ve geride kalan âlemleri müşahedeyi sürdürür. Öyle ki, en sonunda Allah Teâlâ'dan kendisine dönük özel yönden ibaret olan 'ilahi sır' geride kalır. Sadece bu yön geride kalınca, örtü perdesi kalkar ve her şey kendisine uygun âlemin karşısında kaldığı gibi söz konusu sır da Allah Teâlâ'nın karşısında kalır.

Veli bu yolculukta 'O'dur ve O olmayandır (hüve la-hüve)' diye baki kalır. 'O ve O olmayan' diye baki kalınca, 'O olmayan' olması yönünden değil, 'O oluşu' yönünden manevi-latif bir yolculukla bu kez kendisinde İsrâ ettirir. Çünkü veli, asıl itibarıyla âlemin, âlem de Allah Teâlâ'nın suretindeydi. Öyleyse velinin bütünü O (olması) cihetinden Allah Teâlâ'nın suretindeydi, çünkü âlem Hakkın ve insan âlemin suretindedir. O halde insan Hakkın suretindedir. Birbirine denk iki şey müsavi olan, o ikisinden her birine müsavidir:

Her A, B ve her B, C ise, bu durumda her A aynı zamanda C'dir. Burada B oluşu yönüyle değil, A oluşu yönüyle C kendisine bakmalıdır. İnsan da -âlemin suretinde olması yönüyle değil-Hakkın suretinde oluşu yönüyle kendisine bakmalıdır. Bununla birlikte âlem Hakkın suretindedir.

Sıralama ve tertip varlığın bulunduğu duruma göre gerçekleşmiştir. Bu nedenle insan bedeni âlemden geri kalmış, insan bedeni varlıkta son olarak meydana gelmiş, yapısı itibarıyla âlemin suretinde ortaya çıkmıştır, insan kendinde var olana kadar âlem tam olarak Hakkın suretinde değildi. Alem insan vasıtasıyla kemale ermiştir. Binaenaleyh insan mertebe bakımından ilk varlık bakımından sondur. İnsan mertebesi ve rütbesi itibarıyla cisminden önce gelir. Âlem ise insan vasıtasıyla Hakkın suretindedir. Hâlbuki insan âlem olmaksızın da Hakkın suretindedir. Âlem insan olmadan tam olarak Hakkın suretinde değildir. Bir şey için bütün yönlerden öteki olana kadar **'falan şeyin suretindedir'** denilemez. Fakat daha önce söylendiği üzere; C, B'dir ve B, A'dır, dolayısıyla C, A'dır dediğimiz gibi, bir şey ötekidir denilebilir. Bununla birlikte her bir şey bir özelliğiyle ötekinden ayrılır. Bu özellik A'nın A, B'nin B ve C'nin C olmasıdır. **Hakk, Hakk; insan, insan; âlem, âlemdir!** Bu durum denklik meselesiyle açıklanmıştır:

Varlıkların birbirinden ayrışmasını sağlayan bir hakikat olmasaydı, bir şey ötekine denktir denilemez, 'onun aynıdır' denilirdi. Daha önce iki şeyin var olduğuna işaret etmiştik ve böylelikle temyiz ve ayrışma gerçekleşmiştir.

Öyleyse bir ayrımın bulunduğunun bilinmesi zorunludur. Ayrım olmasaydı bir'de çokluk bulunmaz, bir'in kendi mutlak birliğinden başka bir şey olmazdı. Söz konusu birlik sayesinde bir şey için 'ötekinin aynı değildir' diye hüküm veririz. Bir şey hakkında 'ötekinin aynıdır' diye hüküm verdiğimiz yön, çokluğun birliğidir. Çünkü bir şey A'ya B ve C denilmesi itibarıyla çoktur. Sonra delil yerleştirmek üzere şöyle denilir:

'Bütün bunlar O ,dur.'

Burada işaret yapılır ve çoğalma meydana gelir. Zamir ise tekrarlanır. Böylece birlenir, vasledilir ve ayrım yapılır (fasıl). Öyleyse fasıl akıllı insan için valsın kendindedir.

'Başka' söylediğimiz hususu öğrenip kendisinin âlemin suretinde değil de Hakkın suretinde olduğunu bilirse, Hakk kendisindeki ayetlerini ona göstermek üzere, isimlerinde onu yolculuk yaptırtır

(İsrâ). Buradan her ilahi isimle isimlendirilenin kendisi olduğunu anlar. Bu ismin 'güzel' diye nitelenip nitelenmemesi birdir. Hakk bu isimler vasıtasıyla kullarında zuhur eder ve kul da bu isimler nedeniyle hallerinde halden Hakk ve renkten renge girer (telvin). Öyleyse isimler Hakta 'isimler' olarak bulunurken bizde 'renklenmeler' şeklinde tezahür eder. Bunlar, Hakkın kendilerinde bulunduğu ilahi şe'nlerden (işler) ibarettir.

Öyleyse Hakk bizde bizimle tasarruf ederken biz de O'nda ve O'nunla zuhur ederiz.

Bu nedenle şu beyitleri söyledik:

O'na dair delilim; halden Hakk girmem

Senden bu delil yeter bana

Hakikatten istemedim

Beni sana çağırandan

Çünkü bilmiyorum onu ben

O hakikat de bilmez beni

Ögretseydi bana onu

Varlığımı ayırmazdım

Biz ve onlar demezdi:

Hidayet edecek bana, hayat verecek

Onlar da dedi, biz de dedik

Yardım et ona ve bana

Onu fani kılarım baki kılar beni

Fani kılar beni ve baki kılar

Razı ederim kendisini ve metheder beni

Gazap ederim ben, beni de hicveder kendisi

Allah Teâlâ bir veliyi güzel isimlerinde diğer isimlere kadar İsrâ yolculuğuna çıkartır. Bütün ilahi isimler, insanın hallerindeki başkalaşmaların bilgisi ve bütün âlemin halleridir. Bizde o isimleri meydana getiren şey bu başkalaşmanın ta kendisidir. Nitekim hallerin başkalaşmasının isimlerin hükümleri olduğunu da anlamıştık. Öyleyse kendisinden ayrıldığım halin adıyla ulaştığın hal benim ismimdir ve o isim vasıtasıyla halim değiştiği gibi yine onun vasıtasıyla başkalaşırım. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem er-Rauf ve er-Rahim ismiyle **'müminlere karşı rauf ve rahimdi.'**

El-Mümin ismi nedeniyle mümin, el-Müheymin ismiyle müheymindi. Böylece Allah Teâlâ bizi birbirimize ve kendimize karşı şahit yapmıştır. Es-Sabur ve eş-Şekûr ismiyle de denizde rüzgârla yürüyen yelkenlileri bir ayet yapmıştır. Bunlar **'Her sabreden için'** ayettir. Denizde korkutucu ve ürkütücü şeylerin bulunması nedeniyle böyle denilmiştir. 'Şükreden.' Bunun nedeni, hızla maksada ulaşmakla gerçekleşen sevinme ve nimettir. Bu hali kendimden tecrübeyle öğrenmiştim. Şiddetli bir rüzgârla günün kuşluk vaktinden gün batımına kadar olan sürede yirmi günlük yolu dağlar gibi dalgalar içinde aştık. Deniz müsait olsaydı ve rüzgâr ardımızdan gelseydi, daha kısa zamanda aşardık. Fakat Allah Teâlâ bize 'sabreden ve şükredenlerin' ayetlerini göstermek istemiştir.

Allah Teâlâ kendisini hangi isimle isimlendirmişse, bizi de o isimle isimlendirmiştir. O isim vasıtasıyla hallerimizde halden Hakk gireriz, onunla başkalaşırız. Bu ayetleri bilen kimse, hiç kuşkusuz Hakkın isimlerinde 'İsrâ' yaptırdığı ve 'duyan' ve 'gören' olması için ayetlerini gösterdiği kimsedir. 'Duyan' olmalıdır, çünkü Hakkın özel bir dille gerçekleşen haberlerini duyacaktır. Kastedilen Allah Teâlâ'nın kendisine nispet edilen kelamından ve genel dille indirdikleridir. Genelli dille söylenenler, her kim olursa olsun bütün âlemin konuştuklarıdır. Mesela Hakkın bize Yahudilerin sözlerinden aktardıklarını duyduğumuz gibi aynı sözleri bizzat Yahudilerden de duyarız; böylece genel ve özel dille anlatılanları duymuş oluruz ve Allah Teâlâ onlara konuşturduğu şeyleri bize anlatmıştır. Hakk onu konuşturmadan yaratılmış olan konuşamaz; Hakk konuşturduğunda,

konuşabilir. Bunu anlamalısın! Allah Teâlâ onlar vasıtasıyla o konuşmayı kendinden aktarır.

Bir velinin isimlerdeki yolculuktan payı kemale erer ve her İsrâda Allah Teâlâ'nın isimlerinin verdiği ayetleri öğrenirse, geriye döner ve zatı ilkinden farklı bir şekilde terkip edilir. Bu yeni terkibin gayesi, ayrışmayla elde edemeyeceği bir bilgiyi öğrenmesini sağlamaktır. Bu durumda veli âlemin farklı sınıflarında yürüyüşünü sürdürür ve her âlemden onda bıraktığı kısmı geri alır. Böylelikle zatının terkibi gerçekleşir. Dolayısıyla yeryüzüne ininceye kadar farklı tavırlarda gözükür ve en sonunda ailesine kavuşur. Kimse onun sırr'ında başından geçenleri bilemez. Konuştuğunda, insanların bildiğinden farklı bir dil duyarlar. **'Bu durum nedir?'** diye içlerinden birisi sormaya kalksa, ona şöyle der:

'Allah Teâlâ beni bir yolculuğa çıkarttı, bana dilediği ayetlerini gösterdi.'

Bunun üzerine dinleyen şöyle der:

'Sen bizim yanımızdan ayrılmamıştın ki? Yalan söylüyorsun.'

İçlerinden bir fakih öyle der:

'Bu adam nebilik iddia etmektedir veya akıl hastalığına tutulmuştur. Dolayısıyla ya zındıktır -ki böyleyse öldürülmelidir-veya delirmiştir ve artık muhatabımız değildir.'

Böyle biriyle kavmi alay ederken başkaları onu dikkate alır, sözüne güvenir. Böylece âlemde onun üzerinde bir görüş ayrılığı ortaya çıkar. Hâlbuki fakih **'Onlara ufuklarda ve nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz'** ayetinden bihaberdir. Allah Teâlâ bu ayette belli bir grubu ayırmamıştır. Dolayısıyla Allah Teâlâ'nın zikrettiğimiz bu yöntemle ayetlerinden birisini gösterdiği insan gördüğünü söylemeli, fakat yöntemi söylememelidir. Çünkü o doğru söylemektedir ve böyle bir durumda onun sözüne bakılmalıdır. Fakat yöntem hakkında iddiada bulunursa, sözü inkâr edilir.

Bilmelisin ki, âlem (yani diğer insanlar) ile bu yöntem ve nitelik sahibi veli arasındaki fark, ayetleri görmek için yapılan İsrâ yolculuğundadır.

Âlemde hallerdeki başkalaşma ve değişmeler de ayettir ve âlemdeki insanlar ayetlerin içindedirler, fakat farkında değillerdir. Bu sınıftaki insanlar, perdelilerden ancak Allah Teâlâ'nın sırlarına ilham ettiği aklıyla ve fikriyle düşünmek veya kalp aynasını temizlemek gibi hazırlanmakla farklılaşırlar. Bu sayede söz konusu ayetler onlara keşif, müşahede, zevk ve vecd yoluyla gözükür. Öyleyse âlem, bizzat kendisinin içinde ve üzerinde bulunduğu durumu inkâr eder. (İsra yapan veliler) Söz konusu şeylerin bilgisine ulaşmalarını sağlayan yöntemi zikretmeselerdi, kimse bu bilgilerini inkâr etmeyecekti. Bütün insanlar -ki kimseyi istisna etmiyorum-Allah Teâlâ'ya misaller verirler. Onlar bu hususta hemfikirdir ve kimse otelcini inkâr etmez. Hâlbuki Allah Teâlâ şöyle der:

'Allah Teâlâ'ya misaller vermeyin.' Hâlbuki insanlar bu ayetin farkında değillerdir. Allah Teâlâ velileri ise Allah Teâlâ'ya misaller vermezler, çünkü misallerin bağlamlarını bildiği için onları insanlara veren bizzat Allah Teâlâ'dır. Allah Teâlâ bilir, biz bilmeyiz!

Veli, Allah Teâlâ'nın verdiği misalleri müşahede ederek misal ile Allah Teâlâ'nın o misali kendisi için verdiği şeyin birleştirici özelliğini müşahedede görür. Misal birleştirici özellik yönünden onun aynıdır, fakat misal olması yönünden aynı değildir. O halde veli Allah Teâlâ'ya misaller vermez, aksine Allah Teâlâ'nın verdiği misalleri öğrenir. Bu misallere örnek olarak şu ayeti verebiliriz:

'Allah Teâlâ göklerin ve yerin nurudur, O'nun nurunun misali' yani niteliği **'İçinde lamba olan bir mişkattir. Misbah, zücace içindedir. O parlak bir incidir, mübarek bir ağaçtan tutuşur, ne doğuya ne batıya aittir, yağı ateş değmese: bile tutuşur, nur üstüne nurdur, Allah Teâlâ dilediğini nuruna ulaştırır: Yani nuru benzettiği lambayla dilediği kullarını misale konu olan nuruna ulaştırır. 'Allah Teâlâ insanlara misaller verir. Allah Teâlâ her şeyi bilendir: Bu herhangi bir lamba değil, belli bir lambadır.**

Bu ayetten hareketle şöyle bir sonuca ulaşamayız:

Lamba ışığının vurduğu her şeyi göze göstermesi nedeniyle, Allah Teâlâ'nın nuru bir lamba gibidir. Böyle bir benzetme yapılamaz. Çünkü Allah Teâlâ lambanın özellikleri, şartları ve benzetildiği şeyin nitelikleri hakkında söylediklerini boşa söylememiştir. İşte ancak

böyle bir lambayla Allah Teâlâ'nın nuruna misal verilebilir. Allah Teâlâ misalleri nasıl vereceğini bilir ve misalleri sadece insanlara vereceğini bildirmiş, bize **O'nun için misal vermemizi yasaklamıştır. Allah Teâlâ bilir, biz bilmeyiz.** Misal verirsek bakmalıyız! Allah Teâlâ o konuda insanlara bir misal vermişse, o misalin sınırında durmalıyız, çünkü Allah Teâlâ karşısında saygı ve edep bu demektir. Allah Teâlâ'nın o hususta verilmiş misalini bulamazsak, bu durumda gerçeği sadece misal yoluyla anlayan insanlara misal veririz. İnsaflı olursak, bu misali Allah Teâlâ için vermeyiz, çünkü Allah Teâlâ zaten onu bilir. Bunun yanı sıra söz konusu misalin verilişinde, fikir ve ibret sahibiysen, doğruyu aramak gerekir; keşif ve müşahede sahibiysen, böyle araştırma yapmazsın, çünkü sen Rabbinden açık delil üzerindesindir ve dolayısıyla zaten sahip olduğun bir şeyi aramazsın. Böyle bir dununda, Allah Teâlâ'nın kendisi adına verdiği misali aktardığı gibi, müşahede ettiğin tarzda onu izhar edersin. Misal verirken Allah Teâlâ velilerinin hali böyledir. Allah Teâlâ insanların ashab-ı kehfın sayısı hakkında bilmeden iddiada bulunmaları nedeniyle görüş ayrılığına düştüklerini bildirir, çünkü onları görmemişlerdi. Bu nedenle Allah Teâlâ gelecek zaman kipiyle şöyle buyurur:

'Üç kişidir diyecekler.'

Sonra **'De ki Rabbim onların sayılarını en iyi bilendir'** der. Yani kaç kişi olduklarını Rabbim bilir. **'Bir de az kişi bilir.'**

Bunlar ya onları görüp zanla konuşmayanlardır veya Allah Teâlâ'nın kendilerine sayılarını bildirdiği kimselerdir. İki durumu 'işarı' bir yorumla birleştirmek üzere şu ayeti zikredebiliriz:

'Üç kişi yoktur ki, dördüncüleri O olmasın, beş kişi yoktur ki, altıncıları O olmasın.'

Fakat Allah Teâlâ üç kişinin dördüncüsü demiş, 'üçün üçüncüsü ' dememiştir. Çünkü 'dördün dördüncüsü' bir cins için ve benzeyenler için söylenebilir. Benzerlik ortadan kalkuğında Allah Teâlâ için kendileriyle birlikte olduğu beş kişide 'beşin beşincisi' denilemez; sadece 'dördün beşincisi' veya **'beşin altıncısı'** denilebilir. Balcınız! Köpek insan türünden olmadığı için ashab-ı kehf hakkındaki ayette

'Yedi kişidirler, sekizincileri köpekleridir' denilmiştir. Hâlbuki 'sekiz tanedirler, sekizincileri köpekleridir' denilmemiştir. Bunu anlarsan, Allah Teâlâ'nın izniyle doğruya ulaşırsın!

Alemin rabbine vermeyesin

Varlıklarından misaller

Benzemez kimse O'na

Zatıyla yüce ve münezzehtir O

Ben misal vermedin O'na

Her insan bunu yapmışken

O'nu misal verme sen

Akıllıların tarafında dur

HZ. ŞEYHU'L-EKBER MUHYİDDÎN-İ ARABÎ (KUDDİSE SIRRUHU'L-CELÎ) NİN MİRACI ŞERİFLERİ

Allah Teâlâ benim isimlerimden ibaret olan kendi isimlerinde ayetlerini bana göstermek isteyince, bir yolculuğa çıkarttı beni. Bu, bizim İsrâ yolculuğundan olan mirasımızdır. Bunun için Allah Teâlâ beni mekânımdan ayırmış, imkân Burak'ı üzerinde yükselterek, rükünlerimi ayrıştırdı. Artık toprak rüknünün bana eşlik ettiğini görmüyordum. Bana şöyle denildi:

'Onu Allah Teâlâ'nın kendisini topraktan yarattığı asıl baba aldı.'

Su unsurundan ayrıldığımda ise bir kısmımı daha yitirdim ve bana şöyle denildi:

'Sen kokuşmuş bir sudan yaratıldın. Suyun kokuşmuş olması onun zelilliğidir ve bu nedenle toprağa yapışmıştır ve bu nedenle ondan ayrıldın. Sudan ayrılınca iki unsur benden eksildi. Hava unsuruna gelince, bende havalar/arzular başkalaştı. Hava bana şöyle dedi:

'Sende benden olan kısmın benden ayrılmaz. Çünkü onun ayağını ve izini kendi yerinden başka bir yere atması uygun değildir. Çünkü senin kokuşmuşluğunun bende başkalaştırdığı kısım nedeniyle senden alacağım vardır. Bu kokuşman olmasaydı, kokuşmuş

olmazdım. Zatı gereği hoş kokulu olsa bile, bana komşu olanların eşlik etmesi nedeniyle nahoştur. Onun eşlik etmesi ve komşuluğu beni kirletince, ona hama-e mesnun denildi ve böylece kötülüğü kendisine döndü, çünkü nitelenen odur ve beni koku duyusu olanların nezdinde ve onların koku duyularında başkalaştıran da odur.'

Bunun üzerine ona şöyle dedim:

'Onu niçin senin katında bırakıyorum!'' Şöyle cevap verdi:

'Bırak ki senin toprağına, kokuşmuş suyuna komşu olmakla ve senin kokuşmuşluğundan kazandığı kötü koku kaybolsun.'

Bunun üzerine havayı orada bıraktım. Ateş unsuruna ulaş-tığımda Fahhar'ın geldiği söylendi ve şöyle denildi:

'Ona gönderilmiş (midir)?' O da 'evet' dedi:

'Kim var onunla birlikte?' diye sorulunca, **'Cebir cibril'i vardır'** denildi. **O zorunlu bir yolcudur ve yapısından ayrılmak zorundadır.'**

Bana onun yaratılışında benden bir parça olduğu söylendi, fakat o parçayı bırakmadım. Böylece mülkümün, iktidarımın ve tasarrufumun ortaya çıktığı bir mertebeye ulaşmış oldum. Önce birinci göğe ulaştım. Benimle birlikte beden yapımdan kendisine dayanacağım ve kendisine bakabileceğim bir şey kalmamıştı. Orada babama selam verdim. Babam benim toprağımı sordu, ben de kendisine yeryüzünün benden kendi parçasını aldığını ve ancak böyle olunca ondan ve sudan çıkabildiğimi söyledim. Babam bana şöyle dedi:

'Oğlum! Babanın yeryüzüyle ilişkisinde de durum böyle gerçekleşmişti. Kim hakkını talep ederse, haddi aşmış sayılmaz. Bilhassa sen ondan ayrılmaktasın ve kendisine dönüp dönmeyeceğini bilmiyorsun. Allah Teâlâ şöyle der:

'Dilerse onu neşreder.'

Hiç kimse Allah Teâlâ bildirmeden O'nun iradesinde neyin bulunduğunu bilemez.'

Bunun üzerine kendisine yöneldiğimde, bir anda önünde oluverdim.

Sağında bir grup oğlu vardı ki onların arasındaydım. Kendisine şöyle dedim:

'İşte ben!' Gülerek karşılık verdi:

'Hem önünde hem sağındayım.'

O da **'evet'** dedi ve ekledi:

'Ben de elini açtığında kendimi Hakkın önünde öyle görmüştüm. Kendimi ve oğullarımı elin hem içinde ve hem de O'nun önünde görmüştüm.'

Sordum:

'Kapalı olan diğer elinde ne vardı?' 'Alem' dedi. Ben de şöyle dedim:

'Hakkın sağ eli mutluluğu belirlemeyi gerektirir.'

O da **'evet, mutluluğu gerektirir'** dedi ve **'Hakk sağ ve sol el mensuplarını bildirmiştir bize'** diye ekledi. Bana şöyle dedi:

'Evladım! Bunlar, babanın sağ ve sol elidir. Bak! Sağımda ve solumda oğullarımın izlerini görürsün. O ikisi Rabbin iki elidir ve ikisi de sağ eldir. Benim oğullarım sağ ve sol elimdedir. Ben ve oğullarım Hakkın sağ elindeyiz. Bizim dışımızdaki âlem ise Hakkın diğer elindedir.'

Şöyle dedim:

'Öyleyse bedbaht olmayız.'

Şöyle dedi:

'Gazap devam ederse bedbahtlık devam eder.'

Şöyle ekledi:

'Mutluluk daimidir, fakat yer değişebilir. Çünkü Allah Teâlâ her yerde yerin ehlinin nimetinin bulunduğu şeyi yaratır. Dolayısıyla iki yerin de dolması gerekir. En büyük arz önünde gazabın sona ermesi gerekir. Allah Teâlâ hadlerin uygulanmasını emretmiş, onlar da uygulanacaktır. Hadler uygulanınca gazap kalkar, çünkü resullük onu kaldırır. Öyleyse gazap kızılan kimsede hadlerin uygulanmasından ibarettir ki, geride rıza kalsın. Rıza Allah Teâlâ'nın her şeyi kuşatan rahmetidir. Hadler sona erince, genel hakkında hüküm umumi rahmete varır.

Daha önce bu konuda bir bilgim yokken babam Âdem aleyhisselâm bana bu bilgiyi verdi. Bu bilgi dünya hayatında benim için öne alınmış bir müjdeydi ve kıyamet zaman itibarıyla -Allah Teâlâ'nın dediği gibi- elli bin senede sona erer. Bu süre hadlerin uygulanma süresidir ve bu süre dolduktan sonra iş Rahman ve Rahim'e kalır. Rahman esma-i Hüsna, yani güzel isimlerin sahibidir. Onlar, kendisi hakkında hüküm vermek üzere yöneldikleri kimse için iyi isimlerdir. Rahim rahmetiyle gazaptan intikamını alır. Rahim el-Muntakim ismini şiddetle tutar, onu etkisiz Hakk getirir, hakikatinin ortaya çıkmasına mani olur. Böylece hüküm, nispetler itibarıyla, isimlerin çatışmasına dönerken yaratıklar rahmetle dolarlar. Dolayısıyla isimlerin hükmü bizde değil, kendi aralarındaki çatışmada ezelidir. Bunu anlamalısın!

Bu, farkına varılmayan garip ve ince bir bilgidir, insanlar onun hakkında kördür. Herhangi bir insana **'bu isimlerden seni üzen birisinin hakkında hüküm vermesinden razı olur musun?'** diye sorsan, 'hayır' der ve onu mutsuz eden ismin başkası hakkında hüküm vermesini isterdi. Böyle bir insan yaratıkları en az bilen iken Hakkı daha da çok cahildir. Bu müşahede, isimlerin hükümlerinin isimlerde baki kalmasını sağlar; yoksa bizde değil! Bunlar hakikatleri itibarıyla birbirine zıt nispetlerdir, dolayısıyla hiçbir zaman bir araya gelmezler. Allah Teâlâ rahmetini -her nerede olurlarsa olsunlar-kullarına yayar. Binaenaleyh varlık serapa rahmettir.

Bana dua etmesinin ardından Âdem'in yanından ayrıldım.

İkinci gökte Hz. İsa'ya konuk oldum. Yanında halasının oğlu Yahya'yı buldum. Onun hayatı hayvani hayattı. Halasının oğlu olsaydı ruh olacaktı. Hayvani hayat ruhun ayrılmaz özelliği olunca, Allah Teâlâ'nın ruhu Hz. İsa'nın nezdinde var oldu. Çünkü ruh canlıdır ve her canlı ruhtur. O ikisine selam verdim ve Hz. İsa'ya dedim ki:

'Hangi özelliğinde bizden üstün oldun ki, Allah Teâlâ seni kendisine izafeyle 'ruh' diye isimlendirdi.'

Şöyle dedi:

'Beni anneme ihsan edeni duymadın mı?' Bunun üzerine söylediğini anladım. Bana dedi ki:

'Bu ayrıcalık olmasaydı, ölüleri diriltemezdim.'

Ben de kendisine dedim ki:

'Ölüleri diriltenleri gördük, fakat onların yapısı seninki gibi değildi.'

Şöyle dedi:

'Ölüleri dirilten kimse bana varis olduğu ölçüde onları diriltebilir. Ben bana ölüleri diriltme gücü verenin makamını alamadığım gibi varisim de bu hususta benim makamıma ulaşamaz. Bu özelliği bana veren Cebrail bir yere temas ettiğinde, temas nedeniyle yer canlanır. Ben ise öyle değilim, benim payım suretleri özel bir şekilde temas ederek ayağa kaldırmaktır. Tüm Ruh (Ruhu'l-Kül) o suretlere ruh verme işini üstlenir. Bana bu gücü ihsan eden Ruh ise temasın izhar ettiği surete hayat verir. Bunu bilmelisin.'

Yüzümü Yahya'ya çevirip şöyle dedim:

'Allah Teâlâ kendisini kıyamette getirdiğinde, senin ölümü kurban edeceğin bana bildirildi. Ölüm cennet ile ateş arasına yerleştirilir ki, orada bulunanlar kendisini görsün. Böylece ölümün parlak bir koç suretinde olduğunu anlarlar.'

O da 'Evet' dedi ve ekledi:

'Bana tahsis edilen bir özelliktir bu. Ben Yahya'yım ve benim zıddım olan ölüm benimle birlikte olamaz. Orası hayat diyarıdır. Dolayısıyla ölümün kalkması gerekir. Ölümü ise benden başkası ortadan kaldıramaz.'

Ben de şöyle dedim:

'Benim dikkatimi çektiğin hususta doğru söyledin. Peki, âlemde pek çok Yahya vardır?' Şöyle cevap verdi:

'Yahya' denilen bu isimde öncelik mertebesi geçmiş veya gelecek insanlar arasında benimdir. Herkes benden dolayı Yahya'dır. Allah Teâlâ benden önce kimseye böyle bir ad vermedi. Öyleyse her Yahya bana tabidir ve benim zuhurumla birlikte onların bir hükmü kalmaz.'

Böylece daha önce bilmediğim bir şeye dikkatimi çekmiş oldu. Şöyle dedim:

'Allah Teâlâ sana bana olan iyiliğin nedeniyle iyilikler versin.'

Sonra şöyle dedim:

'İkinizi bir gökte bir araya getiren Allah Teâlâ'ya hamd olsun. Burada Allah Teâlâ'nın ruhu İsa ile Yahya'yı kastediyordum. Bu sayede size bir meseleyi sorup her birinizin huzurunda cevap alma imkânı bulacağım.

İkiniz de sevgi selamına mazhar oldunuz. İsa hakkında henüz beşikteyken, **'Doğduğum, öldüğüm ve diriltileceğim gün bana selam olsun'** denilmişken Yahya hakkında **'Doğduğu, öldüğü ve diriltileceği gün ona selam olsun'** denilmiştir. İsa Hakkın verdiği selamla kendinden haber vermişken Hakk Yahya'ya kendisinin selamını bildirmiştir. **Bu makamlardan hangisi üstündür?'** Bana şöyle dedi:

'Sen Kuran ehli değil misin?' Ben de 'Evet öyleyim, ben Kuran ehliyim' dedim. Şöyle dedi:

'Hakkın benimle halaoğlunu birleştirdiği özelliğe bak! Allah Teâlâ bana 'Salihlerden bir nebiydi' demiş, belirsizlikte belirli zikretmedi mi? Ben de 'Evet' dedim. Devam ederek **'Halamın oğlu İsa için ise 'Salihlerdendir' demedi mi? Allah Teâlâ benim için de aynı şeyi demiş, onu belirsizlikte belirli yapmıştır.'**

Sona şöyle demiştir:

'İsa'nın beşikteki sözü halamı iftiradan kurtarma amacı taşır. Bu nedenle Allah Teâlâ'dan bizzat kendisi aktarmış ve **'bana selam olsun'** demiştir. Yani Allah Teâlâ'dan selam olsun bana demiştir. Ben de şöyle dedim:

'Haklısın, doğru söyledin. Fakat bu selam belirliyken Hakkın sana selamı belirsizdir ve belirsiz geneldir.'

Bu kez bana şöyle dedi:

'Kastedilen zatın belirlenmesi değil, cinsin belirlenmesi ve tarifidir. Dolayısıyla onunla belirlilik takısının bulunması veya yokluğu arasında bir fark yoktur. Ben ve İsa selamda eşitiz! İyilikte de böyleyiz. Bizim için iyilik benim hakkımda müjdeyle, İsa hakkında meleklerle gelmiştir.'

Yahya'ya şöyle dedim:

'Bana fayda verdin, Allah Teâlâ da sana fayda versin! Niçin 'hasur' oldun?' Şöyle dedi:

'Bu da babamın Meryem Betül'e kendisini bütünüyle tahsis etmedeki iradesinin bir neticesidir; 'Betül' erkeklerden uzaklaşan demektir. Babam mihraba girip onun halini görünce şaşırmış ve Allah Teâlâ'ya onun gibi erkek bir evlat kendisine vermesi için dua etmiş, bu dua nedeniyle ben kadınlardan yüz çeviren bir 'hasur' olarak doğmuşum. Kadınlardan yüz çevirmek kamillik değil, sadece bir himmetin neticesidir. Çünkü kemal ürün sahibi olmadadır.'

Şöyle dedim:

'Cennetteki cinsel ilişkide niçin çocuk yok?' Şöyle dedi:

'Böyle deme, aksine o ilişkinin bir ürünü vardır ve bu kaçınılmazdır. Cennetteki çocuğun doğumu cinsel ilişki tamamlanır tamamlanmaz iki çiftin suretinde ortaya çıkar. Dünyada inzal suyla olduğu gibi orada rüzgârla gerçekleşir. Bu rüzgâr iki çift arasında gerçekleşen şeyin suretine göre ortaya çıkar. İçimizden bir kısmı bunu görürken bir kısmı görmez. Nitekim dünyada da gayb âlemi bulunduğu gibi kendisini gören için şehadet âlemi vardır.'

Ona şöyle dedim:

'Bana fayda verdin Allah Teâlâ da seni kendisini bilmek nimetinden faydalandırsın.'

Sonra ona şöyle dedim:

'Burası senin göğündür.'

Cevap verdi:

'Hayır! Ben İsa ile Harun arasına gider gelirim. Bazen orada bazen buradayım. Yusuf ile İdris arasında da gider gelirim.'

Bunun üzerine dedim ki:

'Niçin diğer nebileri değil de Harun'a tahsis edildin?' Şöyle dedi:

'Bunun nedeni nesebe saygıdır. Ben İsa'ya halamın oğlu olduğu için giderim ve onu kendi göğünde ziyaret ederim. Harun'a da halam dünyada nesep ve din bakımından kardeşi olduğu için giderim.'

Şöyle dedim:

'Nasıl onun kardeşi olabilir ki? Onların arasında uzun bir zaman dilimi var? Şöyle dedi:

'Semud'a kardeşleri Salih'i gönderdik.'

Bu kardeşlik nedir? Salih, Semud'un baba ve anne bir kardeşi miydi? Bununla birlikte Salih onların kardeşidir. Semud kabilesi böyle isimlendirilmiş ve Salih Semud'un neslinden, dolayısıyla **'onların kardeşi olmuştur.'**

Bunun ardından din kardeşliğini açıklamıştır:

'Bakınız! Leyke halkı Medyen'den olmadıkları halde 'Şuayb Medyen'dendi ve Şuayb hakkında 'Medyen'in kardeşi' denilerek

'Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik' denilmiştir. Leykeliler zikredilince, şöyle demiştir:

'Şuayb onlara deyince' demiş, kardeşleri dememiştir. Çünkü onlar Medyen'e mensup değillerdi. Şuayb ise Medyen'liydi. Benim o ikisini ziyaretim sıla-i rahimdir (akraba ziyareti). **Bununla birlikte Harun'dan daha çok İsa'ya yakınım.'**

Sonra üçüncü göğe Yusufun yanına yükseltildim. Selam verince selamımı aldı ve bana.'Hoş geldin, merhaba' dedi. Ben de ona şöyle sordum:

'Yusuf! Seni çağırdığında niçin davetçiye olumlu karşılık vermedin? Allah Teâlâ'nın peygamberi kendinden haber verirken senin sınandığın gibi bir imtihanla sınanıp hükümdar tarafından davet edilseydi, davetçiye olumlu karşılık vereceğini ve kadınların söylediği söze göre hükümdardan cevabın gelişini beklemeden hapisten çıkmak isteyeceğini söylemiştir.'

Yusuf bana şöyle dedi:

'Tecrübeyle varsayım arasındaki fark, gök ile yer arasındaki farktan daha büyüktür. Bir şeyi var saymak ile onu kendinden tecrübe etmen arasında fark vardır. Bana nispet edilen iftira Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'e nispet edilseydi, o da kendisi orada değilken suçsuz olduğunun hükümdarca öğrenilmesini isterdi. Böyle bir durum orada bulunmaktan daha güçlü bir delildir.

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem rahmetti ve genişlik âlemindendi. Hapis ise dardır. Böyle Hakk sahip bir insana davet gelince, genişliğe koşar, fakat bu bir varsayımdır! Hâlbuki var sayımla konuşmak tecrübeyle konuşmakla bir değildir. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem bu sözü bana yapılan iftiraya tahammülüm nedeniyle beni kâmil olarak nitelemek üzere söylemiştir. Daha doğrusu yaşça kendinden büyük olduğum için, bana karşı saygının gereğiyle böyle söylemişti. Nitekim İbrahim hakkında da 'Biz İbrahim'den daha çok kuşkuya layığız' demişti. Bu da İbrahim'in kuşkulandığı şey hakkındadır. Lut hakkında ise **'Allah Teâlâ kardeşim Lut'a merhamet etsin! O güçlü bir dayanağa sırtını vermişti'** demiştir. Onu tekzip ettiğini gördün mi? Hayır! Çünkü

Lut'un kastettiği **'güçlü dayanak'** kabileyken Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'in zikrettiği Allah Teâlâ'dır. Bu durum, tecrübenin olmadığı bir hususta kendini tecrübeli yerine koymaman için sana yapılan bir uyarıdır. **'Falanın yerinde olsaydım, ona şöyle denilmezdi'** deme. Ben de böyle dedim. Hayır! Allah Teâlâ'ya yemin olsun ki, ona

gelen sana gelseydi, sen de aynı şeyi söylerdin. Çünkü güçlü hal, zayıf hal üzerinde hüküm sahibidir.'

Allah Teâlâ'nın peygamberi Yusufta iki hal birleşmişti: Birincisi hapse girme, diğeri iftiraydı.

Peygamber gönderildiği kimselerin Rabbinin kendisini çağırdığı hususta çağrısının kabul edilmesini sağlayacak bir inancı yerleştirmek ister. Ona nispet edilen iftira ise, herkesin bildiği üzere, davet getiren bir peygamberden beklenmeyecek bir davranışla ilgiliydi. Dolayısıyla onların nezdinde Yusuf aleyhisselâmın beraatını talep etmesi bir zorunluluktu ve ancak bu sayede insanlar Yusuf aleyhisselâmın Rabbinin katından getirdiği davete iman edebilirlerdi. Üstelik o mecliste Yusuf'un bulunmaması gerekirdi ki, orada bulunduğu için beraat etti şeklinde oradakilerin içinde bir kuşku oluşmasın. Öyle bir mecliste bulunan ile bulunmayan arasında büyük fark vardır. Yusuf o mecliste yok iken kadın Yusuf'a hainlik etmemiş, onu kendisinin arzuladığını söylemiştir. Böylece Yusuf'un ailesi hakkında hükümdara ihanet etmediği anlaşılmıştır. Öte yandan kadının sözlerinden Yusuf aleyhisselâmın hükümdarın hakkını çok gözettiği de anlaşılmıştır. Bu nedenle kendini tezkiye etmemiş ve şöyle demiştir:

'Nefs kötülüğü emreder.' Yusuf aleyhisselâmın yiğitliğinin ve fütüvvetinin bir neticesi, hükümdar kendisini çağırmasına rağmen hapiste kalmasıdır. Bunun değerini ancak Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem takdir edebilirdi, çünkü o Yusuf'u övmek amacıyla **'Ben, beni çağırana icabet ederdim'** demiştir.

Bunun üzerine kendisine şöyle dedim:

'Allah Teâlâ'nın senden haber verişinde ortaklık gerçekleşmiştir. Çünkü Allah Teâlâ, **'O, ona arzu duydu, Yusuf da ona'** demiştir. Hâlbuki burada neye dair olduğu belirtilmemiştir. **Bu durum mananın birliğini gösterir.'**

Yusuf şöyle dedi:

'İşte bu nedenle elçisi vasıtasıyla hükümdara 'kadınlara durumu ve işin gerçeğini sor' dedim.'

Kadın ise kendisinin Yusuf'u arzuladığını söylemiş, fakat Yusuf'un

onu arzuladığını söylememiştir. Böylece bu konudaki yanılgı ortadan kalkmıştır. Allah Teâlâ bu arzuyu ifade ederken bir durum adı vermemiş, bu konuda bir hal belirlememiştir. Bu nedenle şöyle dedim:

'Dilde de bir ortaklık olmalıdır!' Yusuf, 'haklısın' dedi ve devam etti:

'Kadın bana arzu duydu ki, benden istediği şeye beni zorlasın. Ben de onu bu işten uzaklaştırmaya zorlayayım diye arzu duydum. Böylece ortaklık benden ve ondan 'zorlama' talebinde gerçekleşti. Bu nedenle Allah Teâlâ **'O, ona arzu duydu'**demiştir. Yani Yusuf'un da kendisine arzu duyduğu hususta demektir. Bu ise her birinin ötekinden istediği hususta birbirlerini zorlamak demektir. Bunun delili '**Şimdi Hakk ortaya çıktığı, ben onu kendimden istedim'** ayetinde belirtilir. Surede Yusuf'un onu kendi nefsi adına istediği kesinlikle zikredilmemiştir. Allah Teâlâ ise kendisinden istediği işte kadını uzaklaştırmada zorlamak iradesinde Yusufa burhan göstermiştir. Yusuf'un gördüğü burhan, yumuşak sözle onu uzaklaştırmaktı. Nitekim Allah Teâlâ Hz. Musa ile Harun'a şöyle demiştir:

'Ona yumuşak söz söyleyin.'

Yani ona şiddetle davranmayın, kötü söz söylemeyin. Çünkü o her durumda zayıflıkla nitelenmiş bir kadındır. Bunun üzerine Yusuf'a şöyle dedim:

'Bana fayda verdin Allah Teâlâ da sana fayda versin.'

Sonra ona veda ederek ayrıldım ve İdris'e geldim. Selam verdim, **'merhaba, Muhammedi varis hoş geldin'** dedi. Sordum:

'Bize ulaştığına göre, senin için gerçek nasıl belirsizleşti? Sen kuşku bulunmayacak bir şekilde tufanın durumunu bilememişsin. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem ise kendisine gelen vahiyle birlikteydi. Şöyle dedi:

'Onu yüz bin veya daha fazla kişiye gönderdik.'

Bu bana vahyettiklerinden biriydi.'

Şöyle dedim:

'Bana senin 'hark'ı kabul ettiğin aktarıldı.'

Şöyle dedi:

'Hark olmasaydı, yüce bir mekâna yükselemezdim.'

Sordum:

'Mekânın karşısında merteben neresidir?' 'Zahir batının unvanıdır' dedi. Sordum:

'Kavminden sadece tevhidi isteyip başka bir şey istemediğin bana ulaştı.'

Dedi ki:

'Onlar bunu yapmamışlardır. Ben nebiysem, tevhit kelimesine çağırırım, tevhide değil! Kimse tevhidi inkâr etmez.'

Bu garip bir bilgidir. Sonra şöyle dedim:

'Ey hikmetleri koyan! Ferlerde içtihat bizce meşrudur. Ben zamanın âlimlerin dilinin diliyim.'

Şöyle dedi:

'Asıllarda da meşrudur. Allah Teâlâ bir kişiyi gücü ölçüsünde yükümlü tutar.'

Sordum:

'Hakka dair ihtilaflar artmış, sözler çoğalmıştır.'

Şöyle dedi:

'Ancak böyle olabilirdi, çünkü iş mizaca bağlıdır.'

Dedim ki:

'Ey nebiler topluluğu! Hakka dair görüş ayrılığına düşmediğinizi görmekteyim!' Şöyle dedi:

'Bizim söylediklerimiz teorik düşünce kaynaklı değildir. Biz aynı kaynaktan konuşuruz. Hakikatleri bilen insan, bütün nebilerin Allah Teâlâ hakkında bir görüşte ve sözde -adeta teorik düşünce sahiplerinin bir görüşte hemfikir olması gibi-hemfikir olduklarını bilir.'

Sordum:

'Acaba iş kendinde size söylendiği gibi midir? Çünkü aklın delilleri sizin bu hususta getirdiğiniz hususların bir kısmını imkânsız saymaktadır.'

Şöyle dedi:

'İş bize denildiği ve O'nun hakkında görüş söyleyen herhangi birinin dediği gibidir. Çünkü Allah Teâlâ her söz söyleyenin sözü nezdindedir (her zan sahibinin zannında bulunur). Bu nedenle insanları tevhide değil, tevhit kelimesine davet ederiz. Hakka dair kendi teorik düşüncesiyle konuşan insan, mahzurlu bir konuda konuşmamıştır. Allah Teâlâ'nın kullarına emrettiği şey, mertebenin tevhididir ki, herkes onu kabul eder.'

Dedim ki:

'Öyleyse müşrikler ne olacak?' Şöyle dedi:

'Onlar vaz' nedeniyle cezalandırılır. Onlar vaat ettikleri şeylerde yalan söylemiş ve onları yakınlık vesilesi saymışlardır, yoksa putları birlik mertebesinin sahibinin mertebesine yerleştirmemişlerdir.'

İdris'e sorduğum sorulardan birisi de şuydu:

'Vakıamda tavaf eden bir şahıs görmüştüm. Bana dedelerimden biri olduğunu söyledi ve adını verdi. Ona ölüm vaktini sondum, 'kırk bin sene önce' dedi. Ona Adem'in ne zaman yaşadığını bilmediğimizi söyledim. Bana şöyle sordu:

'Hangi Âdem'i soruyorsun? Yakın Âdem'i mi?' Şöyle dedi:

'Ben Allah Teâlâ'nın peygamberiyim, doğru! Bununla birlikte âlemin süresini bilmiyorum. Gerçi genel bir tarih verilebilir. Dünya ve ahiret ezelidir. Yaratılmış hakkında eceller yaratılmada değil, müddetlerin sona ermesiyle belirlenir. O halde yaratma her nefes yenilenir. Allah Teâlâ bize neyi bildirirse, onu biliriz. 'Onun bilgisinden bir şeyi, O dilemeden ihata edemezler.'

Bunun üzerine ona sordum:

'Peki kıyametin kopmasına ne kadar kaldı?' **'İnsanlar için hesapları yaklaştı, onlar gaflet içinde yüz çevirir'** dedi. Şöyle dedim:

'Bana onun yaklaşma şartlarından birini söyle.'

'Âdem'in varlığı kıyamet alametlerinden biridir' dedi. Sordum:

'Dünyadan önce başka bir yer var mıydı?' Şöyle dedi:

'Varlık yeri tektir ve bu yer niceliksel olarak dünya olduğu kadar ahiret de nicelik olarak ondan ayrışır. Emir cisimlerde var olma, başkalaşma geliş-gidiş olmak üzere sürekli ve daimidir.'

Dedim ki:

'Orada ne vardır?' Dedi ki:

'Bildiğimiz ve bilmediklerimiz vardır.'

Dedim ki:

'Doğru ne yanlış ne?' 'Yanlış izafedir, doğru asıl olandır' dedi ve ekledi:

'Allah Teâlâ'yı bilen âlemi de bilir. Bilir ki, doğru sürekli eşlik eden asildir. Hata ve yanlış ise iki bakışın karşıtlığıdır. Bu karşıtlık zorunludur. Hata da olacaktır. Hatayı dile getiren doğruyu kabul eden kimsedir. Hatanın olmadığını söyleyen hatayı doğrunun parçası sayar.'

Sordum:

'Âlem hangi nitelikten var oldu?' 'Cömertlikten?' dedi.

'Bazı şeyhlerin de böyle dediklerini duymuştum' dedim.

'Söyledikleri doğrudur' dedi.

'Arz gününden sonra intikal edeceğimiz son yer neresidir?' diye sordum. Şöyle dedi:

'Allah Teâlâ'nın rahmeti! O her şeyi kuşatan rahmettir.'

'Hangi şey?' dedim. Şöyle dedi:

'İki şeylik: baki olanı rahmetiyle baki kılarken var ettiğini rahmetiyle var eder.'

Sonra şöyle dedi:

'Arazların mahalli varlıklarında sabittir ve arazlar onlarda benzerleriyle ve zıtlarıyla yer değiştirir.'

'En büyük iş nedir?' dedim. **'Onu bilen en büyüktür'** dedi.

İdris'e veda ettim ve ayrıldım, Harun'a konuk oldum. Yanında Yahya vardı. Benden önce kendisine geldiğini görünce, sordum:

'Seni yolda görmedim. Başka bir yol mu vardır?' Şöyle dedi:

'Her şahsın kendisinin (seyr ü) sülük ettiği bir yolu vardır.'

Sordum:

'Bu yollar neredir?'

'Bunlar sülük ile birlikte meydana gelirler' dedi.

Harun'a selam verdim. Selamımı aldı ve bana **'hoş geldin'** dedi ve ekledi:

'Ey mükemmel varis, merhaba!' Ben de şöyle dedim:

'Sen nebi ve resul olmana rağmen, halifenin halifesisin, öyle mi?' Şöyle dedi:

'Ben asıl hükmüyle bir nebiyim. Peygamberliği kardeşimin duasıyla aldım. Böylece bana verilmiş olan nebiliğe göre bana vahyedilirdi.'

Dedim ki:

'Ey Harun! Ariflerin bir kısmı varlığın kendi haklarında yok olacağını zanneder ve bu nedenle sadece Allah Teâlâ'yı görürler. Âlem, onlara göre, Allah Teâlâ'nın yanında iltifat edilecek bir şey değildir. Hiç kuşkusuz o arifler mertebe bakımından sizden aşağıdadır. Allah Teâlâ senin öfkelenen kardeşine şöyle dediğini bildirir:

'Bize düşmanları güldürme.'

Bu sözünle onlar adına bir değer takdir ettin. Bu davranış ariflerin haliyle çelişir.'

Harun şöyle dedi:

'Onlar haklıdır ve onlar zevklerinin verdiğine bir şey eklememişlerdir. Bak! Onlara göre yiten şey âlemden gerçekten kaybolmuş mudur?'

Ben de **'hayır'** dedim. Şöyle dedi:

'Gerçeği olduğu hal üzere bilgideki eksiklikleri, kaçırdıkları şey ölçüsündedir. Onlara göre âlem yoktur. Öyleyse onların Haktan eksiklikleri, âlemden kendilerine perdelenen şey kadardır. Çünkü bütün âlem, Hakkın tecellisinden ibarettir. Hakkı bilen için durum böyledir. 'Öyleyse nereye gireceksiniz?' 'Bu, sadece işin kendinde bulunduğu durumu 'bilenler için bir öğüttür.'

Kemal varlığından başkası mı?

Onu yitiren kâmil değil ki

Ey fenadan söz eden, destekle

Başaktan buğdayı elde et

Yitirene boyun eğme

Süreyle bitenin peşinden gitme

Nefsin gayesine uyma

Hakkı batılla karıştırma

Harun'a veda ettim ve Hz. Musa aleyhisselâma konuk oldum. Selam verdim, selamımı aldı ve bana 'hoş geldin' dedi. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'e namazların farz kılınmasıyla ilgili yaptığı tavsiyeler ve bu sayede bize dönük iyiliği nedeniyle ona teşekkür ettim. Bana şöyle dedi:

'Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'e yaptığım tavsiye zevk ilminin bir faydasıdır. Doğrudan olmanın sadece kendisiyle idrak edilebildiği bir hali vardır.'

Dedim ki:

'Sen sürekli başkası adına çalıştın ve bütün hayır senin adına gerçekleşti.'

Şöyle dedi:

'İnsanın başkası uğruna çalışması, gerçekte kendisi için çalışması demektir. Böyle bir çalışma başkasının ona teşekkürünü artırır. Şükreden ise Allah Teâlâ'yı O'nun en sevdiği övgülerle zikreden kimse demektir. Başkası için çalışan kimse, bu övgüleri dile getiriyor demektir. Zikreden insan kendi diliyle ve başkasının diliyle Allah Teâlâ'yı zikreder.'

Allah Teâlâ Musa'ya şöyle der:

'Ey Musa! Bana asi olmayan bir dille beni zikret.'

Hz. Musâ aleyhisselâm Allah Teâlâyı nasıl gördü

Bu emirle Allah Teâlâ başkasının diliyle kendisini zikretmesini emretmiş, bunun yanı sıra iyilik yapmasını ve kerem sahibi olmasını emretmiştir. Sonra şöyle dedim:

'Allah Teâlâ seni peygamber yapmakla ve seninle konuşmasıyla insanlara karşı üstün kılmıştır. Sen ise Allah Teâlâ'yı görmek istedin. Allah Teâlâ'nın peygamberi ise şöyle der:

'Sizden biriniz Rabbini ölmeden göremez.'

Şöyle dedi:

'Ben de görmek isteyince, hadise öyle oldu! Allah Teâlâ benim isteğime (şarta bağlayarak) olumlu karşılık verdi ve ben bayıldım. Bayılmam esnasında Allah Teâlâ'yı gördüm.'

Şöyle dedim:

'**Ölüyken mi?' O da 'Evet' dedi**.

Dedim ki:

'Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem diriliş günü seni bulunca, durumun hakkında kuşkuya kapılmıştır. Herkesi bayıltan üfleme esnasında bayılmamış iken Tur dağında bayılmakla ödüllendirildin mi? Bunu bilmiyordu. Çünkü bayıltan üfleme (İsrafil'in sur'a üflemesi) genel değildir.'

'Haklısın' dedi ve ekledi:

'Allah Teâlâ beni Tur'da bayılmakla ödüllendirdi. Ben ölmeden O'nu görmedim, sonra ayıldım ve kimi gördüğümü anladım. Bu nedenle şöyle dedim:

'Sana tövbe etim.'

Çünkü ben O'na dönmüştüm.'

Sordum:

'Sen Allah Teâlâ'yı bilenlerden birisin, Allah Teâlâ'yı görmemiş miydin ki, bunu istedin? Şöyle dedi:

'Ben O'nu akli bir zorunlulukla biliyordum.'

Şöyle dedim:

'Niçin bu özellik başkasına değil de sana tahsis edilmiştir?' Şöyle dedi:

'Ben O'nu görüyor, fakat O olduğunu bilmiyordum:

Mertebe farklılaşmıştı, O'nu gördüm, kimi gördüğümü anladım. Ayıldığımda perdelenmedim ve ebediyete kadar gördüğüm bana eşlik etti. İşte bizimle gördükleri şeyi bilmekten perdelenmişler arasındaki fark budur. Onlar öldüklerinde Hakkı görürler. Mertebe onlar adına kendisini temyiz eder. Geri döndürülselerdi, söylediğimizi söylerlerdi.'

Şöyle dedim:

> ***'Ölüm O'nun görülme yeriyse, her ölü kendisini görür. Hâlbuki Allah Teâlâ onları görmekten perdelenmekle nitelemiştir.'***

Şöyle dedi:

'Onlar Allah Teâlâ'nın O olduğunu bilmekten perdelenmişlerdir. Tanımadığın bir şahısla karşılaştığını düşün. Sen onu adıyla aramaktasın ve kendisine muhtaçsın. Onunla karşılaştığında tıpkı bütün karşılaştığın insanlar gibi kendisine selam verir, o da senin selamını alır, fakat kendisini tanımazsın. Böyle bir durumda sen onu görmemişsindir ve sürekli kendisini ararsın. Hâlbuki o senin kendisini gördüğün yerdedir. Bu durumda sen sadece bilgiye itimat edersin. Bu nedenle bilginin O'nun zatının aynı olduğunu söylerdik. Çünkü zatının aynı olmasaydı, ilahtan başkası ona itimat edemez veya bilgiye itimat olmazdı.'

Sordum:

'Allah Teâlâ sana dağı gösterdi ve dağa tecelli edeceğini söyledi.'

Şöyle dedi:

'Hiçbir şey O'nun tecellisinin karşısında duramaz ve dolayısıyla halin değişmesi gerekmiştir.'

Dağın parçalanması Musa'nın bayılmasının benzeriydi. Musa şöyle dedi:

'Dağı sarsan şey, beni bayılttı.'

Dedim ki:

'Allah Teâlâ bana öğretme işini üstlendi ve bana verdiği kadarını öğrendim.'

Şöyle dedi:

'Allah Teâlâ kendisini bilenler karşısında daima böyle hareket eder. Sen de âlemden değil, Allah Teâlâ'dan bilgi al! Sen Allah Teâlâ'dan ancak kendi istidadın ölçüsünde bilgi alabilirsin. Bizim gibiler seni O'ndan perdelemesin. Çünkü sen bizim vasıtamızla O'nun tecellisinden ancak bizim bildiğimizi öğreneceksin ve biz sana ondan ancak istidadın ölçüşünce verebiliriz. Öyleyse arada bir fark olmadığına göre, sen Allah Teâlâ'ya yönel! Biz sizi O'na çağıralım diye gönderildik, yoksa kendimize çağırmak üzere gönderilmedik. İşte bu 'Bizimle sizin aranızdaki ortak kelimedir; Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmemek, O'na ortak koşmamak, Allah Teâlâ'yı bırakıp birbirimizi rab edinmemek'

Şöyle dedim:

'Kuran'da da böyle geldi.'

Cevap verdi:

'Evet, gerçekte de öyledir.'

'Allah Teâlâ'nın kelamını neyle duydun?' diye sordum. **'Kulağımla'** diye cevap verdi. Sordum:

'Kulağın nedir?', 'O'dur' diye cevap verdi.

Sordum:

'Sana niçin bu özellik tahsis edilmiştir?' Dedi ki:

'Sadece sahibinin bilebileceği bu konudaki zevk nedeniyle tahsis edilmiştir.'

Dedim ki:

'İşte zevk sahiplerinin hali böyledir.'

'Evet' dedi ve ekledi:

'Zevkler mertebelere göredir.'

**

Sonra Hz. Musa'ya veda ederek yanından ayrıldım ve Hz. İbrahim'e konuk oldum. Selam verdim selamımı aldı, bana 'hoş geldin, merhaba' dedi. Ben de söze şöyle başladım:

'Babacığım! Niçin **'bu işi onların şu büyüğü yaptı'** dedin?' Şöyle dedi:

'Kavmim, Hakkın kendilerinin ilah edindikleri putlardan daha büyük olduğunu söylüyorlardı.'

Sordum:

'Peki işaret zamirini kullanmanın hikmeti nedir?' İbrahim şöyle dedi:

'Onu biliyor olman lazım.'

Dedim ki:

'Ben onun mübteda olan bir işaret olduğunu ve haberinin ise hazf edilmiş olduğunu biliyorum. 'Bu işi şu büyükleri yaptı, ona sorun' ifaden habere delildir ve bu ifade onlara kendilerinden delil getirmek demektir.'

Bunun üzerine İbrahim şöyle dedi:

'Ben işin kendinde bulunduğu duruma herhangi bir şey eklemedim.'

Sordum:

'Üç ışık hakkında söylediklerin neydi? İnanarak mı söylemiştin o sözleri?'

'Hayır' dedi ve ekledi:

'O söz kavme karşı delil getirmek üzere bildirme amaçlıydı. Hakkın bu konuda söylediğini görmüyor musun? 'Bunlar İbrahim'e kavmine karşı verdiğimiz delillerdir.'

Kavmin ilah hakkındaki inancı, Nemrut b. Kenan'ın ilah olduğuydu. Bu ışıklar onların ilahları olmadığı gibi Nemrut da gerçekte onlara göre ilah değildi. Onlar ibadet ederken 'ilah' diye yonttukları şeylere tapmaktaydı, Nemrut'a değil! Bu nedenle İbrahim **'Benim rabbim hayat veren ve öldürendir'** deyince, Nemrut hayat vermeyi ve öldürmeyi kendilerinin ortaya koyduğu ilahlara nispet edememiş, saçmalamaktan korkarak **'Ben hayat verir ve öldürürüm''** demişti. Böyle diyerek Nemrut ilahlarını tenzih etmek üzere kendini hedef göstermiş, oradaki insanların inanç sarsıntısı yaşamasını engellemek istemişti.

Hz. İbrahim oradaki insanların getirdiği vahyi anlamadaki eksikliklerini görmüştür. Davetini ayrıntılı açıklamaya kalkmış olsaydı söz uzayacak ve meclis uzun sürecekti. Bu kez onların anlayışına daha yakın olana dönerek Allah Teâlâ'nın güneşi doğudan doğdurmasını zikretmiş, kendisinden güneşi batıdan doğdurmasını istemiş, bu talep üzerine kâfirin dili tutulmuştu. Bunun üzerine kendisine şöyle dedim:

'Yanlış bile olsa söz söyleyebileceği bir hususta Nemrut'un susturulması, Allah Teâlâ'nın onu aciz bırakmasından kaynaklanır. Çünkü Nemrut bu konuda görüş belirtseydi, kendisine şöyle denilecekti:

'Sen yokken de güneş zaten doğudan doğmaktaydı.'

Böylece yaşça kendisinden büyük olan bir insan Nemrut'u bedihi bir şekilde yalanlayacaktı.'

Bunun üzerine İbrahim şöyle dedi:

'O söz nedir?' Dedim ki:

'Şöyle derdi:

Biz işi senin hükmünle yapmıyoruz veya bir hikmeti senden dolayı

geçersiz saymayız.'

Şöyle dedi:

'Gerçekten de Nemrut'un susturulması Allah Teâlâ'nın icazıydı. Böylece orada bulunanlar İbrahim'in doğru söylediğini ve Nemrut'un ilahlık iddia edemeyeceğini anladı.'

Sonra Beyt-i mamur'u gördüm. Bir anda kalbimi orada buldum ve her gün ona giren melekleri gördüm. Hakk kendisini sığdıran o kalbe ve yetmiş bin nur ve karanlık perdeye tecelli eder. Böylece Hakk onlarda kulunun kalbine tecelli etmiştir. Onlar olmadan tecelli etseydi, zatının tecellileri kulun yaratılış âlemini yakardı. Oradan ayrılınca Sidre-i münteha'ya geldim, onun aşağı dallan ve uzak dalları arasında durdum. Amellerin nurları onu kaplamıştı. Dallarının zirvelerine ise insanın yaratılışında bulunan amel sahiplerinin ruhlarının kuşları konmuştu.

Dört nehre gelirsek, bunlar Meratibü'l-ulumi'l-vehb diye isimlendirdiğimiz kitapçıkta zikrettiğimiz dört ilahi-vehbi nehirdir. Döşekleri ve ariflerin refreflerini gördüm. Nurlar kapladı beni ve bütünüm nura döndü. Bana benzerini daha önce hiç görmediğim bir hilat giydirildi ve şöyle dedim:

'Allah Teâlâ'm! Ayetler türlü türlü!' Bana bunu derken şu ayet okundu:

'De ki Allah Teâlâ'ya ve bize indirilene İbrahim'e, lshak'a, Yakub'a ve öncekilere indirilenlere, Musa'ya ve İsa'ya ve rablerinden gelen nebilere indirilenlere iman ettik. Hiç birini ayırt etmeyiz. Biz O'na teslim olanlarız.'

Allah Teâlâ bu ayette bana bütün ayetleri verdi, işi bana yakınlaştırdı, onu her bilginin anahtarı yaptı. Anladım ki ben, bana zikredilenlerin hepsinin bir toplamıyım. Bu müjdeyle birlikte benim Muhammedi makam sahibi olduğum ortaya çıktı:

Ben, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellem'in kuşatıcılığına (cemiyet-i muhammedî) varis olanlardandım. O kendisine vahiy indirilen son kimsedir. Allah Teâlâ ona cevamiül kelim'i vermiş, başkalarına tahsis etmediği altı özelliği tahsis etmiş, peygamberliğiyle altı yönü içermiştir. Hangi yönden gelirsen gel, Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin nurunun sana parıldadığını görürsün! Herkes

ondan bilgi alır ve her peygamber ondan bilgi aktarır.

Benin için bu hal gerçekleşince, şöyle dedim:

'Bana bu yeter, bana yeter.'

Unsurlarım dolmuştu, bende bir boşluk kalmamış ve mekânım beni sığdıramıyordu. O'ndan dolayı 'imkân' özelliğim benden silinmişti (beka billâh). **Bu İsrâ yolculuğunda bütün isimlerin anlamlarını öğrendim.**

Hepsinin bir hakikate ve isimlendirilene döndüğünü gördüm. O hakikat ise benim müşahede ettiğimdi ve o hakikat benim varlığımdı. Benim yolculuğum bende gerçekleşmişti, delaletim sadece kendimeydi. Buradan anladım ki:

Ben bir sırf kulum ve bende
Rabblikten bir iz yoktur.

Bu menzilin hâzinelerini açtım. Orada ilimler arasında daha önce kendisini görmediğim teşrif kulluğunun salt birliğinin bilgisini gördüm. Ben daha önce kulluğun toplayıcılığını görmüştüm fakat bunu görmemiştim. Gayb bilgisini şehadet gözüyle gördüm. Gaybın âlemde nerede sonlanıp da kul için her şeyin şehadet haline geldiğini gördüm. 'Gayb' derken varlığın gaybını, yani varlıkta bulunanı kastediyorum. Bu gayb bazı gözlere ve kalp gözlerine gizlidir. Mevcut olmayan gayba gelirsek, böyle bir gaybın anahtarını sadece Allah Teâlâ bilebilir. Yakınlık ve uzaklığın neyden ve kimden olduğunu bu menzilden öğrendim.

Artış hâzinelerini ve onların kalplere inmesini, kimin onları hak ettiğini, kimin onları kalplere taksim ettiğini, onlardan dileğe bağlı olarak veya olmadan nelerin indiğini öğrendim.

İnsan bilginin artmasını isteyince, bunu Allah Teâlâ'nın peygamberine istemesini emrettiği şekilde dua etmelidir. Allah Teâlâ peygamberine emrederken **'De ki Rabbim bilgimi artır'**buyurdu. Burada ifadeyi belirsiz kullanmış, belirli yapmadan genelleştirmiştir.

Öyleyse Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve selleme inen her bilgi bu isteğe dahildir. Çünkü istekten olan bilginin hazzı isteğe bağlı

olmadan gelen bilgiden üstündür. İsteğe bağlı bilgide arzuya ulaşılır. Bunun yanı sıra yoksulluğun zelilliği, Rabliğe hakkını vermek ve kulluğa hakkını vermek de isteğe bağlı bilgide gerçekleşir. Çünkü kula her şeye hakkını vermek emredilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ da her şeye yaratılışını verir. İsteğe bağlı inen bilgide menzilin üstünlüğü söz konusudur. Bunun değerini ve kadrini ancak Allah Teâlâ takdir edebilir.

Ayetlerin duyma ve görme (gücüyle algılanmada) sınırlı olduklarını gördüm. Bunlar, ya görülme veya haberle ilgiliydi. **Tevrat'ı gördüm, Allah Teâlâ'nın onu niçin eliyle yazdığını ve ayrıcalık nedenini öğrendim ve şaşırdım!** Allah Teâlâ onu eliyle yazdığı halde değişme ve tahriften nasıl konulmamıştır? Yahudiler, yani Hz. Musa taraftarları onu tahrif etmiştir. Bu konuda şaşırınca, sırrıma şöyle denildi:

'Hitabı dinle.'

Duymak bir yana, konuşanı görüyor ve onu içimde bulunduğum rahmetin genişliğinde müşahede ediyordum. Ben de o rahmetin içindeydim ve rahmet beni kaplamıştı. Bana şöyle dedi:

'Bundan daha garibi Allah Teâlâ'nın iki eliyle Adem'i yaratmış iken onu günahtan veya unutmadan korumamış olmasıdır.

Tevrat'ın yazıldığı el var, İki el var! Şaşıracaksan esas buna şaşır. İki el onun doğasına ve toprağına yönelmişti. Vesvese ise Adem'e ancak doğası yönünden gelir. Çünkü Adem'in kendisinden yaratıldığı şeylerin bir parçasından yaratılmış olan şeytan ona vesvese verir. Adem'in unutması veya vesveseyi kabul etmesi, doğasından dolayı gerçekleşmiş, iki el de onun doğasını yaratmaya yönelmiş, Allah Teâlâ ise bedenine yerleştirdiği oğullarının günahkârlığından onu korumamıştır.

Öyleyse Yahudilerin Tevrat'ı değiştirmesine şaşırma! Çünkü Tevrat kendinde değişmedi, onların yazdığı ve telaffuz ettikleri şey hakkında bir değişme olmuş, bu değişme Allah Teâlâ'nın kelamına nispet edilmiş ve şöyle denmiştir:

'Onu arıladıktan sonra tahrif ederler.' Onlar Allah Teâlâ'nın kelamının kendileri tarafından anlaşıldığını bilirler. Bununla birlikte onu

aktarırken kalplerinde bulunandan ve kendilerine indirilmiş Mushaf'tan başka bir şekilde aktarırlar. Çünkü onlar ancak asıl metinden yazarken nüshalarda tahrifte bulunup aslı olduğu hal üzere bırakırlar ki kendileri ve bilginleri için sahih bilgi baki kalsın.

Âdem ise iki elle yaratılmış olmasına rağmen bizzat asi olmuş ve Allah Teâlâ'nın kelamı korunduğu gibi korunmamıştır. Bu daha garip bir durumdur. Allah Teâlâ kendi kelamı masumdur, çünkü o bir hükümdür ve hüküm masumdur; onun yeri onu bilenlerdir. Hüküm alimler nezdinde tahrif edilmiş değildir. Onlar sadece tabileri için hükmü bozar. Âdem ise Allah Teâlâ'nın bir hükmü değildir, dolayısıyla masumluk onun ayrılmaz özelliği değildir. Fakat bir insan peygamber ise Rabbinden aktardığı hususlarda masumdur. Bu durum Âdem'de ve bütün nebilerde böyledir.

Bu bilgi kıymetli bir bilgidir, çünkü Allah Teâlâ âleme bir hidayet yerleştirdiğinde, onun artık körlüğe dönmesi mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ hidayetini ulaştırdığı kimseye bunu açıklamıştır. O halde körlükle nitelenen kimse, rabbinin hidayetinin ulaşmadığı kimsedir. Bir insan için **'vahiy kendisine indirilene ve bu sayede bilgi elde edinceye kadar hidayet ulaşmış değildir'** denilemez. Böyle birisinde körlük kesinlikle bulunmaz. O halde körlüğü hidayete ancak her ikisinde de hemcinslerini taklit edenler tercih edebilir. Körlük onun tabiatına uygunken hidayet doğasına ve tabiatına aykırıdır. Bu nedenle körlüğü hidayete tercih eder.

Bu menzilde hazırlık yapanın bilgisini gördüm. Ben sadece Allah Teâlâ'ya itimat ederim. Bu beşinci tevekküldür ve bu durum Müzzemmil suresinde **'O'nu vekil edin'** ayetinde belirtilir.

Bu menzilde veraset yoluyla ulaşılan bilgiler gördüğüm gibi sadece kesb yoluyla elde edilen bilgiler de gördüm. Yükümlünün şükrüyle kulun şükrü arasındaki farkı öğrendim.

Zamanların değişmesi nedeniyle hükümlerin değişmesinin bilgisini gördüm. Âlemde her şey zamanlı bir tertibe ve öncelik-sonralık sıralanışına göre bulunur. Allah Teâlâ bana isimlerini gösterdi, isimlerin bazı durumlarda ortak olmaları ve bazı durumlarda

birbirlerinden ayrışmaları nedeniyle derecelendiklerini gördüm. Aralarında ortaklık ilişkisi bulunmayan iki isim arasında bir derecelenme yoktur. Bunu bilmelisin, bu değerli bir bilgidir.

Bu menzilde âlemdeki varlıkların bir kısmının ötekilere musallat olmasını ve bunun nedenini gördüm. Gördüm ki bunun nedeni, baskın gelmek ve yönetici olmak isteyen ilahi isimlerin hükümlerinden ve kendiliklerinde sahip oldukları kıskançlıklarından (gayret) kaynaklanmaktadır. İsimlerin kendilerine ortak isimlerden yardım aldığını gördüm. Bu yardım, belli bir yardımdı ve bu nedenle yaratıklar ilahi isimlerin suretinde ortaya çıkmıştır; bir kısmı yardım ederken bir kısmı yardım edilendir. İş böyle gerçekleşince, Allah Teâlâ yardımlaşma hükmüyle kendilerine hitap ederek **'İyilikte ve takvada yardımlaşın'** buyurmuştur. Allah Teâlâ da kullarını kendisine göre yaratmış olduğu bu özelliktedir. Çünkü kullar bu yaratılış nedeniyle günaha ve taşkınlığa karşı yardımlaşırlar. İcbar ilmini gördüm; onun mazeretlerin kendisinde sona erdiği şey ve yaratıkların işin sonunda rahmete kavuşmasının nedeni olduğunu anladım. Allah Teâlâ kendilerinden meydana gelen fiillerdeki zorunluluk nedeniyle yaratıklarını mazur görür. Çünkü onlarda ancak doğal bir yakarış kalır:

> Ahiret yaratılışı dünya yaratılışı gibi doğal cisim ve ruhla olmasaydı, bedbahtın talebi ve yakarışı olamazdı. Çünkü orada doğal bir durum olmasaydı, bilgisiz olan nefsi bilgisizliği hakkında uyaracak kimse de olmazdı. Bunun nedeni onun hissetmeyişidir, çünkü nefs bileşik bedenden ibaret doğal parçasıyla hissedebilir.

Nefsin bedbahtlığı ise bilgisizliğinden kaynaklanır. Nefs bedenden ayrıldıktan sonra bilgisiz kalmışsa onun bedbahtlığı bilgisizliği ve cehaletidir ve sürekli böyle kalır. Allah Teâlâ'nın ona olan rahmeti, bu doğal bedeni dünya ve ahirette yaratmasıdır. Canlının kendisinden yoksun kalamayacağım bu hikmeti herkes bilmez.

Dönüş ilmini öğrendim.

Bu, diriliş ilmi ve ahirette bedenlerin yeniden aratılması ilmiydi. İnsan dünyadan ayrılınca bir daha dünyaya geri dönemez. Fakat dünya da insanın ayrılmasıyla birlikte onunla ayrılır. Bu diyardan bazı insanlar

cennete giderken bir kısmı ateşe göçer, bir kısmı ise hem ateşe ve hem cennete göçer ve iki diyarı ve nimete ulaşır. Çünkü orada sadece cennet ve cehennem vardır. Dünyanın zatı bir kez var olduktan sonra bir daha yok olmaz. Var olan her şey ise iki yerde veya birinde bulunmalıdır. Böylece keşif iki diyarda o şeyin görülmesini gerektirir. Bu konudaki bir hadiste yeterli açıklama vardır. Sahabenin biri şöyle derdi:

'Ey deniz! Ne zaman ateşe döneceksin.'

Kastedilen cehennemliklerin içeceği kaynamış sudur.

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem dört nehrin cennetten olduğunu söyleyerek bunları şöyle sıralamıştır:

Seyhan, Ceyhan, Nil ve Fırat. Başka bir hadiste **'Minberim ile kabrim arasında cennet bahçelerinden bir bahçe vardır'** buyurur. Zikir meclisleri ise –her nerede bulunurlarsa bulunsunlar–cennet bahçelerinden bir bahçedir. Bu konuda pek çok rivayet vardır. Allah Teâlâ'ya hamd olsun, taklitçi değiliz. Bize göre gerçek, Rabbimizin katından iman ve müşahede ettiğimiz gibidir.

HZ. ŞEYHU'L-EKBER MUHYİDDÎN-İ ARABÎ (KUDDİSE SIRRUHU'L-CELÎ) EFENDİMİZİN BU MENZİLDE ÖĞRENDİKLERİNİN BEYANI

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem'in **'Sizinle ümmetlere karşı iftihar ederim'** hadisinin mertebesi bu menzilden öğrenilir.

Bu durum yerli yerinde övgü ve iftihar amacıyla söylenmiştir ve kendi yerinde böyle bir övgü göz ardı edilmez. Her mertebenin kendisine özgü bir şerefi vardır. Burada ariflerin bir grubunun ayakları kayar, çünkü onlar nefislerin şerefiyle akılların şerefini ayırt edememiş, bu ikisinin birbirine girmediğini ve kemalin İki şerefin varlığında birden bulunduğunu anlamamışlardır.

Bu menzilde insanın ancak sahip olduğu bir şeyi görebileceğini öğrendim.

Onu bilmesi veya bilmemesi birdir. Onu müşahede etmesi gerekir ve böylece bilginin ve müşahedenin fayda vermediği bir yerde onu tanır. İç içine girme ve devri bu menzilde öğrendim.

Bu, Hakkın fiilde ancak yaratıkların suretiyle zuhur etmesidir. Yaratıklar ise Hakkın suretiyle fiilde gözükmezler. Bu bir devirdir (totoloji) ve gerçekleşenin imkânsızlığa yol açmaz. Aksine işin kendinde bulunduğu vakıa budur. Çünkü **'Allah Teâlâ siz bıkana kadar, bıkmaz.'**

Halkın Haktaki hükmü budur. Bir ayette şöyle denilir:

> ***'Allah Teâlâ kimi hidayet ederse, gönlünü İslam'a açar; kimi saptırmak isterse, gönlünü daraltır: Dönüşü ve bitişi bizden olduğu gibi bu da O'ndandır.***

Bu menzilde Kuran'ın âlemdeki yerini gördüm. Kuran'ın kendisine geldiği kimse kimdir, neyi getirir ve nereye döneceğini bu menzilde öğrendim.

Burada hakkı batılla karıştırma bilgisini ve onun aslının insanın aceleciliği olduğunu anladım.

İnsan teenniyle hareket edip düşünse ve basiretiyle hareket etse, herhangi bir şeyi karıştırmazdı. Bunu yapanlar pek azdır. Burada sadece gecenin bilgisini, sadece gündüzün ve zamanın bilgisini öğrendim.

Tek başına günün, tek başına dehr'in, tek başına asrın, müddetin bilgisini bu menzilden öğrendim.

Tafsili ve nerede ortaya çıktığını bu menzilde öğrendim.

İnsana lazım olan ve şeriatın insana açıklayıp artık kendisinden ayrılmayacak Allah Teâlâ'nın hükmünü bu menzilden öğrendim.

Bu menzilde iki nüshanın karşılaşmasını öğrendim.

İnsan kendinde Rabbinin kitabıdır. Azabın ahirette olmasının sebebini öğrendim ki bu açıktır. **Gizli bilginin dünya azabının sebebini bilmede olduğu öğrendim.**

Bu durum bilhassa emzikli çocuğun durumunda böyledir. Acaba bebeğin ve bütün canlıların kendileri farkında değilken içlerinden bulunan bir elçiyle yükümlü müdürler, değil midirler?

Küçük çocuk büyüyüp yükümlü Hakk geldiğinde, küçükken yükümlü

olduğunu hatırlamaz ve onu fark etmez. Bunun nedeni, ondaki acılardır. Aynı şey hayvan için geçerlidir. Allah Teâlâ kendiliğinden azap etmez, bir ceza olarak azap eder. Çünkü rahmet azapta ancak temizleme amacıyla ceza olabilir; temizleme amacı olmasaydı, azap olmazdı. Bu, Allah Teâlâ'nın dilediği kullarına tahsis ettiği bilginin sırlarından biridir. Her ümmetin bir nebisi vardır:

'Her ümmete bir korkutucu gelmiştir.'

Varlıktaki her şey bir ümmettir. Allah Teâlâ şöyle der:

'Yeryüzündeki her canlı veya kanatlarıyla uçanlar sizin gibi bir ümmettir.'

Kastedilen bütün varlık türleridir. **Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem köpeklerin bir ümmet olduğunu söylemiştir.** Öyleyse ilahi peygamberlik, küçük büyük bütün ümmetleri içermiştir. Binaenaleyh her ümmet ya kendilerinden veya içlerindeki bir elçinin diliyle ilahi hitapla muhataptır.

Muhayyer ve genişletilmiş vacibin hükmünü bu menzilden öğrendim.

Misal olarak namaz vakitleriyle kefaretlerdeki serbestliği verebiliriz. Hakkın kulun iradesiyle hareket etmesini ve kendisine karşı gelmeyişini bu menzilden öğrendim.

Öyleyse bu niteliğin kulda bulunması daha iyidir. Allah Teâlâ kuluna emir verip kul kendisine bazen asi olabildiği gibi kul O'na dua eder ve Allah Teâlâ da -kendisine emredip kul itaat etmediği gibi-kulun dileğine karşılık vermez. Meleklere bakınız! Onlar, Allah Teâlâ'nın emrine asi olmadıkları için, diledikleri her hususta Allah Teâlâ onlara karşılık vermiştir. Öyle ki kulun namazda 'âmin' sözü meleklerin 'âmin' sözüne tevafuk ederse, o kul bağışlanır.

Bu menzilde ilahi ikramın genişliğini gördüm. Hakkın kereminden bunun karşılığı, yükümlü âlemde büyük günahların işlenmesidir. Her günah grubu için günahın değiştirilmesi zorunludur; bu bağlamda büyük günahlar büyük sevaplarla değiştirilir.

Bir nefsi öldürmekle bir nefse hayat veririm

Her türde ve her cinste böyledir hüküm

İnsanların bir kısmının günahı tövbe ve salih amelle değişirken bir kısmı için cezalandırma hakkını kendisinden aldıktan sonra değişme gerçekleşir. Bir grup hakkında ilahi tehdidin uygulanması ise Hakkın iradesinden kaynaklanır ve uygulandıktan sonra içinde bulundukları azabın kendisine benzeyen bir nimete dönüşmesini talep eden yine meşiyettir. Çünkü meşiyetin hükmü emrin hükmünden güçlüdür. Emir ile birlikte değiştirme ve tebdil gerçekleşmişse, irade nedeniyle gerçekleşmesi daha uygundur. Allah Teâlâ bu bilgiyi kullarından bir kısmından gizlemişken dilediklerini ona muttali kılmıştır. Bu bilgi hikmet bilgisidir; kime onlar verilirse, ona pek çok iyilik verilmiştir. Bu nedenle Allah Teâlâ **'Gafur ve Rahim'dir'** buyurur. **'Gafurdur',** yani örter; **'Rahimdir',** yani bu örtmeyle birlikte rahimdir. Ayetin öncesinde **'Onlar günahlarını iyiliğe çevirdiği kimselerdir'** buyurur. Aşırı gidenler hakkında ise şöyle der:

'Allah Teâlâ'nın rahmetinden umut kesmeyin, Allah Teâlâ bütün günahları bağışlar.'

Burada mağfiret ve rahmet, tövbe edip salih amel işleyenler hakkında gelirken bu iki nitelik tövbe etmeyenler hakkında da gelmiş, onlara umutsuzluğu yasaklamış ve bunu 'bütün günahlar' sözüyle pekiştirmiştir. Kulların sonuçta rahmete ulaşacağını daha iyi açıklayan bir ifade olamaz! Bununla birlikte cennet ve cehennem dolacaktır, her birisini dolduran ve oradan çıkmayanlar vardır. Allah Teâlâ'nın ihsanına engel yoktur. el-Mani ismi Zeyd'in nimetinin Amr'a, Amr'ın nimetinin de Zeyd'e yasak olmasıyla ilgilidir. el-Mani isminin hükmü bu kadardır ve bu durum rahmetin kapsayıcılığını engellemez.

Dünyada ve ahiretteki derecelenme arasındaki fark, bu menzilden öğrenilir. Burada üzerinde yükümlülük bulunanın bu yükümlülüğü terk etmesi ve nedeni bu menzilden öğrenilir.

Allah Teâlâ'nın ibadet edilen her şeyde suretin ardında Mabud olması bu menzilden öğrenilir. Aleme şefkati ve her sınıfa kendisine uygun şekilde yumuşak davranmanın gerekliliği bu menzilden öğrenilir, insanın diktiği şeyin meyvesini devşireceğini gördüm. Tasarruflardaki hadleri ve onların miktarlarını gördüm.

Rab olması yönüyle, ilahi ahlak ile ahlaklanmayı bu menzilden öğrendim.

Bütün karşısında parçanın yerini öğrendim.

Bununla birlikte parça bütünün suretindedir. İki bozuk öncülün sahih bir bilgi verişini gördüm.

Misal **olarak 'her insan taştır, her taş canlıdır, her insan canlıdır'** önermesini verebiliriz. Dolayısıyla iki öncülün bozuk olması, neticenin sahih olmasına etki etmez. Bunun ölçüsü bilinemez.

Mislin mislinde nasıl etkin olduğu ve tesir ettiği bu menzilden öğrenilir.

Bunlardan birisi tesirin kendisine nispeti bakımından ötekinden öncelikli veya hak sahibi değildir. İki misil iki zıttır. Bunu anla!

Abesin varlığı ve **'Göğü ve yeri ve aralarındakileri boş batıl olarak yaratmadım'** ayetine rağmen nasıl olabileceği bu menzilden öğrenilir.

Abes bu ikisinin arasındaki şeylerdedir. Hangi bakışla abes olabilir, hangi bakışla abes batıl olur? Allah Teâlâ '**Sizi abes yere yarattık mı zannettiniz'** buyurur. Burada sınırlamışken batılı sınırlamamıştır.

Erkekliğin dişilikten üstünlüğü bu menzilden öğrenilir.

Bu, zati değil, arızî bir üstünlüktür. İmkânsızın hükümleri, mahal, hal mekân ve mekâna yerleşenin hükümleri, bu menzilden öğrenilir.

İlahi tesiri bir mahalde perdeleyen maniler bu menzilden öğrenilir.

Mutlak birliğin (ahadiyet) otoritesi ve onun karşısında kimsenin karşı duramayacağı, mutlak birlikte tecellinin olup olmayacağı bu menzilden öğrenilir.

Orda tecellinin olabileceğini söyleyenler, Bir'in mutlak birliğini mi (ahadiyet), yoksa toplamın birliğini mi kasteder?

Tecellinin olamayacağım söyleyenler de birin mutlak birliğini mi, yoksa toplamın birliğini mi kastederler.

Sema adabı ve onda konuşmanın terki bu menzilden öğrenilir.

Aşağıda olanın darb–ı mesel vermek üzere yukarıdakine katılması, bu menzilden öğrenilir.

Niçin öteki daha üstündür?

Zorlamadan önce kendisini kınadığı kimsenin durumu bu menzilden öğrenilir.

Akıllıyı zor süluktan alı koyup öncelikli ve layık olana sevk eden sebep bu menzilden öğrenilir.

Bir şahsın hallerinin farklılaşması nedeniyle uruc ve nüzul bu menzilden öğrenilir.

Kim inmiştir, niçin inmiştir, onu kim indirmiştir?

Kim çıkmıştır, niçin çıkmıştır, onu kim yükseltmiştir?

İnsanların berzahtaki halleri, bu menzilden öğrenilir. O konuda haberler birbirinden farklıdır. Burada tekabül özel midir, genel midir?

Özel ve genel zamanda ve şahıslarda mıdır?

İcaz için gelmemiş ayetlerin faydaları bu menzilden öğrenilir. Bunlar niçin gelmiştir?

Her yönden zayıf olan birisinin bütün yönlerden güçlü olduğunu bildiği kimseye karşı cüretkâr olması bu menzilden öğrenilir.

Bununla birlikte zayıf güçlünün kendisini yok edebileceğini bilir.

İblis'in Adem'e secde etme emrinin dışındaki her işte Rabbine itaat emesi bu menzilden öğrenilir.

Adem'in Allah Teâlâ'nın olduğu söylenmiştir. Bununla birlikte İblis hakkında 'direnmiş' denirken **'Allah Teâlâ'nın emrine asi oldu'** denilmedi. **Bu durum, ilahi surete göre yaratıldığı için, Âdem'e dönen bir üstünlük müdür?**

İblis için ise böyle bir makam yoktur. Allah Teâlâ, Âdem hakkında rabbine asi olmuş demiş, asiyi zikrederken İblis hakkında sadece 'direndi' demiş, onun direnip Rabbinin emrine bağlanmaya karşı direndiğini söylememiştir. Bir ayette **'İblis secde edenlerden olmadı'** denilirken başka bir ayette **'Büyüklendi',** başka bir ayette **'Topraktan yarattığına secde mi edeyim',** başka bir ayette **'Secde edenlerden olmaya direndi'**

denilir. Hakkın bu ayetlerde sana verdiği bilgilere ve sırlara bakmalısın.

Gururlanmanın durumu bu menzilden öğrenilir.

Âdem'in üstün olduğu yaratıklar bu menzilden öğrenilir.

Bu menzilde Âdem'den üstün olan yaratıkları ve onun üstünlüğünün genel olmadığını öğrendim.

Nitekim Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem de bir vakıamda bana böyle bildirmiş, Hz. Halil İbrahim de şeyhimiz Ebu Medyen'e Âdem'in üstünlüğünün genel olmadığını bildirmişti. İmamlık ve imamın bilgisini orada öğrendim.

Dünyanın ahiretin unvanı ve ona verilmiş bir misal olduğu, ondaki şeyin hükmünün ise ahirette daha tam ve kâmil olduğunu gördüm.

Bir şeyi bilenin kalbinin bilginin verdiği hükümden caymasının sebebi ve bunun hikmetini bu menzilde öğrendim.

Allah Teâlâ'nın kulları hakkındaki sünnetinin değişmemesinin sebebini bu menzilde öğrendim.

Hakkın inayet sahibine tahsis ettiği muhadesenin (sohbet) vaktinin belirlenmesini bu menzilden öğrendim.

Müşahede ile muhadese halini bir araya getirmek, muhadeseden meydana gelen müsamereyi (gece sohbeti) bu menzilden öğrendim.

Hakkın müsamere yapması imkânsız değilken belli vakitlerde muhadeseden uzak durur. Bu, kulun Allah Teâlâ'ya ve Allah Teâlâ'dan kula dönük ilahi bir hitaptır. Bu bilginin kıyamette kendisini bilene getireceği bilgiler, bu menzilden öğrenilir.

Sadıkların ilahi mertebeye girişteki hareketlerini, âlemden ilahi mertebeye ve oradan çıkıştaki hareketlerindeki hallerini bu menzilden öğrendim.

Bu makamda temkin sahibi olanlardan birisi Ebu Yezid el-Bestami'ydi. Bu mertebede yokluğun somutlaşarak varlığa etki edecek şekilde hükmü kabul etmesini gördüm. Böyle olmasaydı, akledilmezdi. Onun sureti Hakkın zuhur ettiği herhangi bir suretteki tecellisinin suretiydi.

Hakka dair verilen hüküm, tecelli ettiği o suretin hükmüne göre hüküm verilir. Bu hüküm kendisini gerektirir. Kitap ve Sünnette gelen bütün nispetler Allah Teâlâ'ya buradan nispet edilir ve bir teşbih gerekmez.

Doğal cisimlerde -yoksa ahlakta değil-ilahi tıbbın bilgisini bu menzilde gördüm. Bazen ahlakta da olabilir. Çünkü nefsin çirkin huylarla hastalanması, doğal bedenin hastalanmasından mühimdir. Amel sahibinin mizacının ve doğasını aşmasının gereği, bu menzilden öğrenilir.

Amel sahibi mizacı olmayanlardan ise onun ameli zatında bulunduğu duruma göredir. Bildiğini soranın hükmü, bu menzilden öğrenilir.

Bilmiyormuş gibi ona cevap verilir ve bu cevap sorduğunu bildiğini ortaya çıkartır. Bildiğiyle kendisine cevap verilirse, gerçekte ve bulunduğu durumda olduğu gibi, cevap verenin soru soranın durumunu bilmediği anlaşılır. Bilginin gerçekleşmesi için yardımlaşmanın bilgisini bu menzilde gördüm. Bu var olduğunda, acaba yardımlaşmayla her türlü bilgi gerçekleşir mi?

Yoksa bazı ilimler mi meydana gelir?

Şeriatların konulmasının ve peygamberlerin gönderilmesinin sebebini öğrendim.

Peygamberlere karşı hüküm zorlamanın sebebini bu menzilden öğrenilir.

Bu övülen bir şey midir, yoksa kınanan bir şey midir?

Yoksa ne övülen, ne kınanan veya bir yerde övülürken bir yerde kınanan bir şey midir?

Mümkünlerin bir anda gerçekleşmesini engelleyen sebebin ne olduğunu bu menzilde öğrendim.

Onlardan var olan ve meydana gelen şeyleri kastetmekteyim. Böyle bir şey mümkün müdür, değil midir?

Hangi konuda mümkün, hangi konuda değildir. Bunun hakkında imkân dahilinde olduğu kısımda, fiilen gerçekleşme olmuş mudur? Bu bağlamda sadece cevher veya araz, taşınan ve taşıyan vardır. Başka

bir ifadeyle kendi başına var olan ile kendi başına var olmayan vardır. Bu taksime cisim ve diğerleri girer. Acaba cisim sıfat, araz ve cevherlerin toplamı mıdır, değil midir?

Dokuz sayısının mertebesi bu menzilden öğrenilir.

İki hasmın çatışmasında onları çatışmaya sevk eden şey nedir? Var olan bir şey mi, yok olan bir şey mi?,

'Yaratmada vasıta olan Hakk' bu menzilden öğrenilir.

Bir isimin bütün isimlerle isimlendirilmesi, bu menzilden öğrenilir.

Nitekim Halü'n-naleyn yazarı Ebu'l-Kasım b. Kasım bu görüşteydi. Övgülerin mertebe ve sonuçları, bu menzilden öğrenilir.

'Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Yirmibeşinci Sifr, c. XIII, sh: 98-136

CENNETE BİLENLER GİRER

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

'Allah Teâlâ'dan başka ilâh olmadığını bilerek ölen kimse, cennete girer.'

Bu hadisi Osman b. Affan rivayet etmiş, İmam Müslim el-Haccac Sahih'inde zikretmiştir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur: **'Bilerek ölen.'** Burada Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem 'iman ederek' dememiştir. (Tekrar hadise dönersek) **'Allah Teâlâ'dan başka ilâh olmadığını bilerek ölen kimse, cennete girer.'** Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'söyleyen'** dememiş, özellikle **'bilgiyi'** tercih etmiştir. Cehennemdeyken bu insanlar hakkında Allah Teâlâ'nın inayeti (azaptan) öne geçer. Çünkü cehennem, herhangi bir şekilde Allah Teâlâ'yı birleyen insanın ebedi olarak (kendisinde) kalmasını kabul etmez. Tevhidin en yetkin yönlerinden birisiyse, bilgiden dolayı (Allah Teâlâ'yı) birlemektir. Böyle bir insan, bilgiyle imanı birleştirmiş demektir.

Şöyle bir eleştiri yöneltebilirsin: **'İblis de Allah Teâlâ'nın bir olduğunu bilir.'**

'Haklısın' deriz. **'Fakat İblis ortak koşanların ilkidir. Dolayısıyla ortak koşan kimselerin vebali onun boynunadır. Onların günahlarının cezası ise, ateşten çıkmamaktır.**

İblis birleyerek ölmüşse bile böyledir.

Nereden biliyorsun ki?

Belki de, düşüncesine ilişen bir kuşku nedeniyle Allah Teâlâ'ya ortak koşarak ölmüştür.

Öyleyse İblis ateşten çıkmayacaktır. Hangi nedenle ateşten çıkmayacağını ise (şirki icat ettiği için mi yoksa kendisi de sonradan müşrik olduğu için mi) en iyi Allah Teâlâ bilir.

Bu meseleler hakkında pek çok ilim vardır. Bunların hepsini ifadeye kalksaydık, kitaptaki amacımız olan özetleme gayesinden uzaklaşırdık. Bununla beraber, kıyamet mekânlarından çok bilinen bazı mekânları zikredeceğiz.

Örnek olarak (amellerin) sunum yeri, defterlerin alınması (yeri), terazi, sırat, Araf, ölümün kurban edilmesi (yeri), cennet meydanındaki ziyafet sofrasıdır. Bunların hepsi, yedi tanedir. Aynı zamanda onlar, cehenneme ait yedi kapının olduğu gibi cennetin yedi kapısının da esaslarıdır. Çünkü sekizinci kapı, **Görme Cenneti**'ne aittir. **O ise, cehennemde kapalı olan kapıdır.** Söz konusu kapı, perde kapısıdır. Dolayısıyla hiçbir zaman açılmayacaktır. Çünkü cehennemlikler **'Rablerini görmekten perdelenirler.'**

Yirmi sekizinci kısım: C.II, sh: 450

RABBİMİZİN BİZDEN ALDIĞI MİSAK

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Kalbimize gelen hallerden birisi de, rabbimizin bizden aldığı misak esnasındaki varlığımızın halidir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

'Rabbin Âdemoğullarını sırtlarından çıkartıp kendilerini karşı şahit tutarak **'Sizin rabbiniz değil miyim?'** demişti de, onlar da **'Evet**

Rabbimizsin' demişlerdi'

Sen Rabbimizsin! Sen olmasaydın, Âdem'in unsurdan oluşan suretinde varlığımız olmayacak, Allah Teâlâ'nın bilgisinde görüşünde belirlenmiş, birbirinden ayrışmış ve görülmüş olarak bulunmayacaktık. Bu esnada **'evet, sen bizim Rabbimizsin'** diyemeyecek. Bunu diyerek, bütünüyle O'na yöneldik.

Nasıl yönelmezdik ki?

Biz O'nun avucundaydık ve görülecek şekilde hapsedilmiş idik. Allah Teâlâ, **'her şeyi ihata edendir.'**

Bilmelisin ki, Allah Teâlâ Âdem'i var edip felekleri ve zikrettiğimiz bütün mertebeleri düzenlediği gibi kendisini düzenlediğinde, onun suretinde bizim adımıza bir takım suretler yaratmıştır. Nitekim aynı şeyi daha önce yarattığı yaratıklarda yapmıştı. Sonra Âdem'in sırtında belirlenmiş suretleri almıştır. Âdem ise neyi içerdiğinden habersizdi. Nitekim her bir felek ve makamda bize ait olan sureti bulunduğu felek ve makam bilmez. Öte yandan bize ait her suretten Hakka dönük özel bir yön vardır Hakk bize o yönden hitap eder. Bu yönden kendisine döndürülürüz, bu yönden rabliğini kabul ederiz. **Âdem'in ön yönünden alınmış olsaydı, hiç kuşkusuz, bilirdik Hâlbuki Allah Teâlâ bizi sırtından ve ardından almıştır.** **Çünkü sırtı onun için gayb idi.** Öte yandan Âdem'in kendisi de bu misak'ta bizimle birlikte sırtından alınmıştı. Çünkü onun da kendisinde bizim gibi bir sureti vardır ve o da bizim gibi müşahede eder. Âdem ise, (sırtından bu suretin) alındığını bilmiyordur veya belki de biliyordur. Çünkü Âdem'in (suretinin) kendisinden veya bizim ondan alındığımızı bilip bilmediğini kesin olarak bilemiyoruz. Fakat kendisinden önceki mertebelerin onlardaki suretlerimizi bilmediğini görünce, burada da durumun aynı olabileceğini söyledik. Allah Teâlâ, Âdem'in bu meseleyi bilip bilmediğini öğrenip kitaptaki bu bölüme ilave eden kimseye merhamet etsin! (Farklı mertebe ve makamlarda) suretlerin çoğalması hakkında belirttiğimiz husus aklına yatmamış olabilir, bu bağlamda hasen-garip bir hadis rivayet edilmiştir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur:

'Allah Teâlâ Âdem'e tecelli etmiş ve elleri kapalıyken şöyle demiştir: 'Âdem! Dilediğini seç.' Âdem ise 'Rabbimin her iki eli de sağ mübarek el olsa bile, sağ elini seçtim' demiştir.' Hadis devam eder: 'Allah Teâlâ ellerini açtığında, Âdem ve zürriyeti avucunda idi. Onların içinden parlak birisini görünce, şöyle demiştir: 'Rabbim! Bu da kimdir?' Allah Teâlâ cevap vermiş: 'Senin oğlun Davud'dur.' Âdem sormuş: 'Allah Teâlâ'm! Ona ne kadar ömür takdir ettin?' Allah Teâlâ 'Kırk sene' deyince, Âdem 'Peki bana ne kadar verdin?' diye sormuş. Allah Teâlâ 'Bin sene' deyince, Âdem şöyle demiş: 'Ömrümden altmış sene verdim ona.' Allah Teâlâ 'Peki' demiştir. Âdem'in ömrü dokuz yüz kırk seneye ulaştığında, canını almak üzere ölüm meleği kendisine gelmiş, Âdem ona şöyle demiş: 'Benim altmış senem daha kalmıştır.' Allah Teâlâ ise Âdem'e 'Âdem! Sen ömrünün o kısmını Davud'a vermiştin' diye vahyettiğinde, Âdem verdiğini inkâr etmiştir. Bu nedenle zürriyeti de inkâr etmiştir. Âdem sözünü unutmuş, zürriyeti de unutmuştur.'

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: **'O günden itibaren yazı ve tanıklık emredilmiştir.'** İşte (hadiste de belirtildiği gibi) Âdem ve zürriyetinin suretleri Hakkın sağ elindedir. Âdem ise elin dışındadır ve hem kendi suretini hem de zürriyetini Hakkın elinde görmektedir. Bu durumu bu hadiste zikredilirken kabul ediyor da, biz söylediğimizde niçin inkâr ediyorsun? Böyle bir durum özü gereği imkânsız olsaydı, hakikatlere göre de gerçekleşmiş veya mümkün olmazdı. Çünkü **hakikatlerde değişme yoktur.** Bunu bilmelisin! Konuya böyle ısındırmaktan daha fazlasını yapamayacağım. Böyle bir durumda haklarında Allah Teâlâ'nın, **'Sağır, kördürler, onlar dönmez'** dediklerinden olursun. Başka bir ayette ise **'Sağırdırlar, kördürler, akletmezler'** denilir. Allah Teâlâ suretleri Âdem'in sırtından almış, bu esnada Âdem de onların içindeydi. Onları mele-i a'la'nın huzurunda kendilerine tanık tutmuştur. Her bir tecelligahta onlar adına bulunan surete sormuş:

'Sizin Rabbiniz değil miyim?' Onlar da **'evet'** diye cevap vermişlerdir. Böylelikle zikrettiğimiz kimseler, Allah Teâlâ'nın üzerlerindeki rabliğini ve kendilerinin O'na kulluklarını itiraflarına tanıklık

etmişlerdir. Onlarda Allah Teâlâ'ya koşulan bir ortak bulunsaydı, kayıtsız anlamda mülkü Allah Teâlâ adına kabul etmezlerdi. Çünkü orası şehadet nedeniyle Hakkın yeridir. Öyleyse onların Rableri olduğu hakkındaki ifadeleriyle mülkü kendisine vermiş olmaları, ortağın reddedilmesi demektir. Bunu söyledik, çünkü tevhidin burada lafzı geçmemiş, fakat anlam onu vermiştir.

Ölüm toplamın dağılmasının, bitişmelerin ayrışmasının ve bütünlüğün parçalanmasının sebebidir. Bu nedenle aynı durumdaki dağılma, ölüm diye isimlendirilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Nasıl Allah Teâlâ'yı inkâr edersiniz? Ölü idiniz, size hayat verdi. Sonra sizi öldürecek sonra hayat verecek.'** Yani **doğa âleminde parça parça dağılmış idiniz. Allah Teâlâ sizi bir araya topladı ve size hayat verdi.** Sonra sizi öldürecek. Yani sizi dağınık Hakk getirecek, ruhlarınız bedenlerinizden ayrılacak. Sonra size dünya hayatındaki (gibi) hayat verecektir. **'Sonra O'na döndürüleceksiniz.'** Yani dünyadan ayrıldıktan sonra, O'na döndürüleceksiniz. Allah Teâlâ, kıyamet günü kullarını kendilerine karşı söz alınırken O'na tanıklık ettikleri gibi, (tanıklık edeceklerini) zikreder. Kullar şöyle derler:

'Rabbimiz! İki kere iman ettik, bize iki kere hayat verdin, günahlarımızı itiraf ettik. Çıkışa bir yol var mı?'

Yani ölümden sonra hayatı ve hayattan sonra ölümü iki kere kabul ettiğimize göre bunu defalarca kabul etmemiz imkânsız değildir. Bu nedenle kullar, nimet diyarının kendileri adına meydana getireceği şeyleri öğrenmek üzere, Allah Teâlâ'dan dünya hayatına tekrar döndürülmeleri için ihsanda bulunmasını isterler. Bunu söylediklerinde, azapları için belirlenmiş süre henüz sona ermemiş olur. Allah Teâlâ o insanların ateşe gireceklerini ve ateşten başka dolduracakları bir yerin bilgisinde bulunmadığını takdir ettiğinde, şöyle buyurmuştur:

'Döndürülselerdi, yine yasaklandıkları işlere dönerlerdi'

Bu nedenle onlar, rahmetin gazabı geçişi ortaya çıkana kadar, günah işledikleri için ateşe girmişlerdir. Ateşten çıkmamak üzere Allah Teâlâ'nın kendileri adına dilediği hal üzere cehennemde kalırlar. Orada Allah Teâlâ kendilerini o fıtrat üzere dünya hayatına çıkartana

kadar babalarının sulbüne döndürülürler. Sulbler, dünya hayatında babalarının bellerinden ve annelerinin karınlarından çıkana kadar onların mezarları olur. Sonra, onların arasından Allah Teâlâ'nın dilediği kimseler ölür. Sonra da kıyamet günü vaat edildiği gibi diriltilirler. Arkadaşlarımız yenilenmenin nasıl gerçekleşeceği hakkında görüş ayrılığına düşmüştür. Acaba dünya hayatında olduğu gibi bir şahıstan bir şahsın çıkması gibi üreme yoluyla mı gerçekleşecektir? Nitekim Allah Teâlâ, **'Sizi nasıl yar attıysa, öyle yenileneceksiniz.'** Burada kast edilen, tek bir anda hepsi için cinsel ilişki, hamilelik ve doğumdur. Bu, Ebu'l-Kasım b. Kasi'nin görüşüdür. **Ya da ruh olarak bir cisme mi döndürüleceklerdir?** Bu ise topluluğun görüşüdür. En iyisini Allah Teâlâ bilir.

Bilmelisin ki, bu bölümde temel hallerden söz etmekteyiz. Çünkü hallerin alt bölümleri sayısızdır, bu nedenle biz ana haller yerine geçenleri zikredeceğiz. Bu bağlamda ana hallerden birisi de, Allah Teâlâ'nın her şeyi kendisine göre yarattığı fıtrat halidir. Bu hal, sadece Allah Teâlâ'ya ibadet etmektir. Böylelikle insanlar, Allah Teâlâ'yı birlemede bu fıtrat üzere kalırlar ve Allah Teâlâ karşısında Allah Teâlâ adında başka bir ilah kabul etmezler. Aksine ilahları Allah Teâlâ'ya yakınlığa vesile olsunlar diye benimserler. Bu nedenle Allah Teâlâ **'onları isimlendirin'** buyurdu. Çünkü onlar ilahlarını sadece Allah Teâlâ'ya taptıklarını belirterek isimlendirirler. Öyleyse ibadet eden herkes, ilahlığı kendisiyle ilişkilendirdiği mahalde sadece Allah Teâlâ'ya ibadet etmiş, böylece tevhit, kendisini misak'ta kabul ettikleri Allah Teâlâ'ya ait kalmış, fıtrat da buna eşlik etmiştir, ibadet edilen bu suretlere ilahlığı nispetin nedeni, şudur: Hakk onlara misak alırken tecelli ederken, ilahi mazharlardan herhangi birisinde kendilerine tecelli etmişti. **İşte onları Allah Teâlâ'ya suretlerde ibadete sevk eden durum budur. Fıtrat üzerinde kalmaları nedeniyle de, gerçekte suretlere tapmamışlardır.** Onlar suretlere ancak -tıpkı şefaatçiler gibi-kendilerinde yakınlaştırıcı özellik tahayyül etmeleri nedeniyle tapınışlardır. Bu iki hakikat, ahirette yaratılmışların kendisine dönecekleri iki şeydir. Başka bir ifadeyle onlar, şefaat ve başkalaşan suretlerdeki tecellidir, insanın kalbinde bu durum yerleşir ve bu insanları böyle bir davranışa sevk eden şeyi ilahi bilgiden

öğrenir. Bilir ki onlar belirli bir zorlama altındadırlar. Sıkıntı anlarında Allah Teâlâ'ya dönerler ve yakarırlar. O'na bağlanırlar. İntikamını aldıktan sonra, kendilerini rahmetine sokmasını O'ndan isterler. Onlar cehennemi dolduracak olsalar da, onlar için Allah Teâlâ cehennemde bir nimet yaratır. Çünkü onlar da genel rahmetin kendisini kapsadığı 'eşya' arasında yer alırlar. İlahi mertebenin sınırlı olması mümkün müdür? Rahmetinin gazabını geçtiğini buyuran bizzat O'dur. Böylelikle gazap yokluğa katılır. O da bir 'şey' ise, bu kez geniş ilahi rahmetin kapsamı altındadır.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

'Nebiler -Allah Teâlâ'nın rahmeti ve selameti üzerlerine olsun-kıyamet günü kendilerinden şefaat istendiğinde, şöyle derler: Allah Teâlâ bugün daha önce hiç gazap etmediği gibi gazaplanmıştır. Bundan sonra da bir daha böyle gazap etmeyecektir.' Bu, bu konuda kendisine güvenilecek en umut verici hadistir. Çünkü nebilerin işaret ettikleri gün, kıyamet günüdür. Kıyamet günü ise, insanların âlemlerin rabbinin huzurunda kabirlerinden kalktıkları gündür. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'İnsanlar o gün âlemlerin rabbi için (kabirlerinden) kalkar. '** İşte o gün, Allah Teâlâ gazabı Hakk edenlere gazaplanır. **Bu gazabın hükmü ise, söz konusu kimselerin ateşe girme emrini ve ateşin ve intikamın müşriklere ve diğer kimselere yerleşmesinin emrini verir.** **'Diğerleri',** şefaat ile ateşten çıkan kimseler ile sahih bir hadiste yer aldığı gibi Rahman'ın ateşten çıkartacağı ve cennete sokacağı kimselerdir. **Çünkü onlar cehennemlik değildir.** Artık ateşte ancak ateşin ehli olan kimseler kalır ki onlar ateşi Hakk edenlerdir. **Böylelikle Allah Teâlâ'nın bir daha böyle kızmayacağı bu gazabı nedeniyle emir, ehli olan ve olmayan herkesin ateşe girmesini gerektirir.** Binaenaleyh onların ateşte kalmaları sürekli olsaydı, bu durum ateşe girmelerini gerektiren gazaptan daha büyük bir gazaptan kaynaklanmış olurdu. Hâlbuki nebiler şöyle demişlerdir: **'Allah Teâlâ bir daha böyle gazap etmeyecektir.'** Öyleyse bu en büyük gazabın hükmü sadece ateşe girmek emriyle sınırlı ise, rahmetin herkesi kapsaması gerekir. Burada Şâri'nin şu bilgiyi vermesi yeterlidir: **'Ehli olan ateş ehline gelirsek…'**

> Burada azabın ehli olan dememiştir. Onların kendisini doldurdukları ateşin ehli olmaları, ateşle azap görmelerini zorunlu kılmaz. Çünkü

Malik ve bekçiler de ateşin ehlidir. Hâlbuki onlar, meleklerdir. Ayrıca yılanlar, haşereler gibi kıyamet günü diriltilecek olan canlılar da ateşin ehlidir, fakat hiçbiri orada azap görmeyecektir.

Aynı şekilde orada kalanlar, ne ölecek ne canlı kalacaktır.

Kim bulunduğu yeri severse, onunla Mutlu olur. ***Azabın en büyüğü, vatandan ayrılmaktır.*** Ehli olan kimseler ateşten ayrılsaydı, alıştıkları yerden uzak kalmak nedeniyle azap çekerlerdi. Allah Teâlâ onları o yere alışabilecek bir yaratılışla yaratmıştır.

Böylelikle iki yer de dolmuş, rahmet gazabı geçmiş, her şeyi kaplamış ve bunların içinde cehennem ve içindekiler de vardır. Allah Teâlâ kendisinden bildirdiği üzere, Allah Teâlâ merhamet edenlerin en merhametlisidir.

Bizler, Allah Teâlâ'nın merhamet özelliğinde yarattığı kullarını tanıdık. Onlar, Allah Teâlâ'nın bütün kullarına merhamet ederler. Öyle ki, kendilerini yaratıkları hakkında hakem atasaydı, kalplerinde yerleşik merhametin etkisiyle âlemden gazap ve öfke silinirdi. Hâlbuki bu niteliğe sahip kimseler –söz gelişi, ben, biz ve benzerlerimiz gibi kimseler–arzuları ve gayeleri olan kimselerdir. Allah Teâlâ ise, merhamet edenlerin en merhametlisi olduğunu bildirmiştir. Hiç kuşkumuz yok ki, Allah Teâlâ yaratıklarına karşı bizden daha merhametlidir. Biz ise, kendimizin merhamette bu derece aşırı olduğumuzu biliyoruz. Allah Teâlâ böyle genel bir merhamet özelliğine sahip iken, azap nasıl ebedi olabilir ki?

Allah Teâlâ böyle bir şeye (imkân vermeyecek kadar) cömerttir. Öte yandan akıl delili şunu ortaya koymuştur: İbadetler Allah Teâlâ'ya bir yarar sağlamayacağı gibi günahlar da bir zarar vermez. Her şey Allah Teâlâ'nın takdirine, kazasına ve hükmüne göre cereyan eder. Yaratılmışlar, seçimlerinde mecburdur.

Vahiy delili ise şunu ortaya koymuştur: Allah Teâlâ sahih kutsi bir hadiste 'ey kullarım' diyerek, onları kendisine tamlama yapmıştır. Allah Teâlâ'nın kulları kendisine izafesinin yegane nedeni, ateşe girmiş olsalar bile, ebedi olarak bedbaht olmalarını engelleyecek şekilde rahmetinin gazabını geçmiş olmasıdır. Allah Teâlâ şöyle der:

'Ey kullarım! ilkiniz, sonuncunuz, insanlarınız, cinleriniz en takva sahibi

bir kulun kalbine sahip olsaydınız, benim mülkümde bir artışa yol açmazdı. Kullarım! İlkiniz, sonuncunuz, insanlar ve cinler, en bedbaht bir kulun kalbine sahip olsaydınız, bu durum benim mülkümde bir eksilmeye yol açmazdı.'

Böylelikle vahiy, akim itaatlerin ve günahların O'nun mülkü olduğu hakkındaki hükmünü desteklemiştir. Allah Teâlâ bulunduğu hal üzeredir, kendisine ilişen (günah veya itaatler nedeniyle) mülkü artmaz, eksilmez. Çünkü hepsi O'nun mülküdür ve Allah Teâlâ onların sahibidir. Sonra kutsi hadisin devamında şöyle demiştir:

'Kullarım! İlkiniz, sonuncunuz, insanlar ve cinler, bir yerde toplanıp da benden bir şey isteseniz ve her birinize istediği şeyi versem, bu durum benim mülkümden hiçbir şeyi eksiltmez.'

Herkes, doğası gereği kendisine acı veren şeyden hoşlanmaz ve bu nedenle herkes kendisine elem vermeyen ve haz alacağı şeyleri vermesini Allah Teâlâ'dan diler. Burada, ima ettiğimiz hususa itirazcının ileri süreceği gibi hadiste **'lev (imkânsızlık bildiren ise edatı)'** edatının kullanılmış olması bir zarar vermez. Soru soran, zorunlulukla, bütün yaratıklardan o sorunun gereğinin gerçekleştiğini bilir. Çünkü doğa, onu gerektirir. Bazen soru sözle veya halle sorulabilir. **Hal ile soruya örnek olarak, açlık nedeniyle hissettiği duyusal acıyı veya emmekten engellendiğinde duyacağı psikolojik acıyı bilmese bile, emzikli bebeğin ağlamasını verebiliriz.**

Konu hakkıyla ortaya konulmuştur. Bu bağlamda adamların kalplerine gelen haller; sınırsızdır, biz bu bölümde onlardan sadece bir örnek sunduk. Adamlara nispet edilen diğer haller, bu üsluba göre değerlendirilir. Hallerin kendilerine gelirsek, haller her konuda genel hüküm sahibi olduğu gibi her şeyde sürekli varlıkları vardır. Bu bağlamda hal fiili 'sürekli' diye isimlendirilir ve kadim ve sonradan olanla ilgilidir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Ey insanlar ve cinler sizin hesabınızı ele alacağız'** İşte bu, bilirsen, haldendir. **'Allah Teâlâ doğruyu söyler ve doğru yola ulaştırır.'**

Yirminci sifir, c. X, sh: 390-396

(HZ. MUSA ALEYHİSSELÂMIN ASASI VE SİHİRBAZLARIN İPLERİ)

Bu yazıyı aklı bırakıp sihrin hayali hırsına kapılıp hayyallere düşenler okuyabilselerdi

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Hz. Musa aleyhisselâm asasını atıp **'koşan bir yılan'** olduğunda, önce içinden doğal akışa göre (insan yılandan korkar) korkmuştu. Hâlbuki asanın koşan bir yılan haline gelmesinin Allah Teâlâ katından bir mucize olduğuna tam olarak inanması için, sihirbazlar toplanmazdan önce bu durumu ve kendisine zarar vermeyeceğini öğrensin diye Allah Teâlâ bu mucizeyi ona göstermişti. Sihirbazların attığı asa ve iplerin orada bulunanların gözlerinde yılana dönüştüklerindeki ikinci korku ise ümmeti adına duyduğu korkuydu. Çünkü Hz. Musa ümmetinin gerçeği karıştırıp yanılsama ile gerçeği, ya da Allah Teâlâ katından olan ile olmayanı ayırt edemez hak gelmesinden korkmuştu. Böylelikle iki korkunun bağlamı değişir: Çünkü Hz. Musa Rabbinden açık bir kanıta sahipti ve daha önce kendisine gösterilen mucize nedeniyle metanetliydi. Birinci kez asasım attığında kendisine **'Onu al, korkma, onu eski haline döndüreceğiz'** denilmişti. Başka bir ifadeyle, daha önce kendisini gördüğün gibi asaya dönüşecektir. Allah Teâlâ, asayı yılanın ara âlemdeki ruhaniliğinde gizlemiş, yılan (haline gelen asası) orada bulunanların yılan zannettiği sihirbazların **'yılanlarını'** yalayıp yutmuştur. Bu sayede, sihirbazların yılan ve asalarının insanların gördüğü bir dış varlığı kalmamıştır. İşte bu, ip ve asa suretlerinde, sihirbazların kanıtlarına karşı Hz.Musa aleyhisselâmın kanıtının üstünlüğüydü.

Sihirbazlar ve insanlar, sihirbazların ip ve asa olarak yere attığı ip ve asalarını görmüş, Hz. Musa aleyhisselâmın yılana dönüşen asası ise onları yalayıp yutmuştu. **Yoksa ip ve asalar yok olmamıştı. Çünkü onlar yok olsaydı, insanlar Hz. Musa aleyhisselâmın asası hakkında da gerçeği karıştırır, hiç kuşkusuz, kalplerine kuşku girerdi.** İnsanlar ipleri ip olarak gördüğünde, onun ruhsal hilekârlık gücünün desteklediği doğal bir hile olduğunu anlamıştır.

Hz. Musa aleyhisselâmın asası ise ip ve asadan meydana gelen yılan suretlerini yuttu. Nitekim hasmın sözü doğru olmadığında, delil olma özelliğini kaybeder. Yoksa onun getirdiği şey yok olmaz. Bilakis duyanlarda akledilmiş ve duyulmuş olarak kalır. Sadece o sözün

dinleyenlerde kanıt olması ortadan kalkar. Sihirbazlar Hz. Musa aleyhisselâmın getirdiği şeyin (taşıdığı) delâlet gücünü ve onun kendi yaptıkları sihrin dışındaki bir şey olduğunu anlayıp getirdiği şeyin kendi getirdiklerine (sihir) üstünlüğünü kavramış, (fakat) Hz. Musa aleyhisselâmın korktuğunu da görmüşlerdir. Böylelikle, Hz. Musa aleyhisselâmın yaptığı işin Allah Teâlâ katından olduğunu anlamışlardır. Şayet kendiliğinden kaynaklansaydı, gerçekleşen olayı bildiği için Hz. Musa aleyhisselâm korkmayacaktı.

O halde sihirbazlar nezdinde Hz. Musa aleyhisselâmın mucizesi(nin belirtisi), korkması, insanların nezdindeki mucizesi ise asasının (sihirbazların asalarını) yutmasıydı.

Rivayete göre Hz. Musa aleyhisselâmın karşısındaki sihirbazlar, seksen bin kişiydi.

Onlar, bu mekânda en büyük mucizenin insanların gözlerinin önünde bu suretlerin yutulması ve onların gözlerinde sadece Hz. Musa aleyhisselâmın asasının suretinin kalması olduğunu anlamışlardı. Halleri ise bir idi. Böylelikle sihirbazlar, kendilerini çağırdığı konuda Hz. Musa aleyhisselâmın doğru söylediğini ve Hz. Musa aleyhisselâmın getirdiği bu şeyin sihirdeki yöntemler ve bilinen hilelerin dışında olduğunu anladılar. Şu halde Hz. Musa aleyhisselâmın getirdiği şey, Allah Teâlâ katından gelen bir işti ve Hz. Musa aleyhisselâmın onda bir katkısı yoktu. Böylelikle gerçeği görerek Hz. Musa aleyhisselâmın peygamberliğini tasdik edip Firavun'un vereceği azabı Allah Teâlâ'nın azabına, ahireti dünyaya tercih ettiler. Sihirbazlık bilgilerinden, **'Allah Teâlâ'nın her şeye güç yetiren', 'her şeyi bilgi olarak kuşatan'** olduğunu, hakikatlerin değişmeyeceğini, Hz. Musa aleyhisselâmın asasının yılan suretinde insanların gözlerinden olduğu gibi kendisini atanın gözünden de gizlendiğini anlamışlardır. Nitekim Hz. Musa aleyhisselâmın korkması buna tanıktır. İşte bilginin faydası budur.

Ondördüncü kısım, c.I, 459-461

KADIN MESELELERİ -I- [Kıskançlık-Örtünme Hakkında İncelikler]

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî),

Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

'On Altıncı Hadis: Kadının Yüzüne İhram Giymesi

Darekutnî, İbn Ömer'den şöyle aktarır: 'Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle bu-yurmuştur: **'Kadının yüzünde yasak ihram vardır.'**

Burada, örtünme ve perdelenmenin olmayışı demek olan asla dönüş söz konusudur. Asıl, bir şeyin varlığı değil, hakikatinin sabit olmasıdır. Söz konusu şey, bu nitelikle ezelden nitelenmiş, kendisine hitap edildiğinde ise hitabı duymayı kabul edişle nitelenmiştir. Öyleyse söz konusu şey, varlık niteliğini kabule istidatlıdır ve mabudu (ibadet edilen) görmeye hızla koşar. Yolduk halinde mabudu kendisine **'ol'** dediğinde, o da olur. Böylece bir yandan kendi başına ortaya çıkmış bir yandan çıkmamış, kendisini var edenin suretinde engellenmeksizin var olmuştur. Aynı zamanda gördüğü kimsenin (Hakk) izzetinde zelil olarak var olmuştur. Bu esnada perdenin ne olduğunu bilmediği gibi onu tanımaz da.

Dış varlıkların mertebeleri belirginleşip doğa canlıda şehveti meydana getirip onu insanın nefsinin hakikatinde bollaştırır, çünkü Allah Teâlâ onun yaratılışında aklı, ruhanî ve duyusal güçleri yerleştirdiğinde kendisini bileşik olarak yaratmıştır. Bu durumda, doğal arzuya eşlik eden gayret de ortaya çıkmıştır. Böylece insan, kıskançlığı en çok olan canlı olmuştur, çünkü hırs ve vehmin otoritesi insanda diğer canlılardan daha çoktur. Akıl ve kıskançlık arasında hakikat bakımından bir ilişki yoktur. **Bu nedenle Allah Teâlâ, aklı insanda kıskançlığın etkin olmasını gerektiren İki neden olan arzu ve heva gücünün otoritesini uzaklaştıracak bir araç olarak yarattı.** Çünkü kıskançlık, elde edilmek istenilen şeye ya da birisi elde ettiğinde bir başkasında bulunamayacak hususlarda elde ettiği şeye karşı koyan ve direnen 'başka' ve 'benzeri' görmek demektir. Allah Teâlâ insanı hırs ve tamahkârlık özelliğinde yaratmıştır. Bu özellik, insanın üzerinde yaratıldığı sûretin otoritesinin ortaya çıkması için, her şeyin onun ve hükmünün altında olmasını istemek demektir. Çünkü insanın kendisine göre yaratıldığı sûretin hakikati, her şeyin onun otoritesi altında bulunmasını gerektirir. **Öyle ki bazı insanlar, kıskançlığı**

yöneltmemesi gereken alanlara da uzatmış böylelikle Allah Teâlâ'ya ve yaratılan şeylere karşı kıskanç olmuşlardır. Kul ise Allah Teâlâ için kıskanç olmakla yükümlüdür. Allah Teâlâ'ya karşı kıskanç olamaz. Bu nedenle kıskançlığın otoritesi insanda zirvesine ulaşmış, onu bilgisizlere katmıştır.

Olgun akıl ise, başka birisi için değil, sırf Rabbi için yaratıldığını bilir. Aklın kendisi hakkındaki bilgisi kendisini yaratana herhangi bir iş hakkında karşı koyacak ya da bir hükümde çekişecek kimsenin olmayacağını da bilir ve şöyle der: O kendiliğinde bulunduğu hal üzeredir. Binaenaleyh **'O'na benzer hiçbir şey yoktur.'** Ben ise kendiliğinde bulunduğum hal üzere benim ve kendi cinsimden benzerlerim vardır. Benim bulunduğum durumda onun tek özelliği, hüküm sahibi olmaktır. Onun karşısında benim hükmünü kabul etmekten başka yapacak bir şeyim yoktur. Öyleyse ne çatışma vardır ne de kıskançlık!

İnsan akıllı olması yönüyle aklının otoritesi altında bulunursa kıskançlığa kapılmaz. **Çünkü insan sadece Allah Teâlâ için yaratılmıştır. Allah Teâlâ'ya karşı ise kıskançlık olmaz. Akıllı insan kıskançlığa kapılırsa imanı bakımından kıskançlık duyar.** Bu durumda o, Allah Teâlâ için kıskançlık duyar. **'Allah Teâlâ için kıskançlığın'** Allah Teâlâ'nın belirlediği özel bir yeri vardır ve kıskançlık bu yeri aşamaz. Öyleyse bu sınırı aşan her kıskançlık, aklın hükmünün dışına çıkıp doğanın hırsı ve arzu gücünün hükmünden meydana gelmiştir. Bazı insanlar şeriatın mubah yaptığı bir takım durumları görür ve içlerinden bu konular hakkında hüküm sahibi olsalardı onları mutlaka yasaklar ve engellerlerdi diye düşünürler. Bu gibi durumlarda kendi düşüncesini Allah Teâlâ'nın yapmaya müsaade ettiği şeylere yeğler. Aklına gelen bu hususlardaki düşüncesinde Allah Teâlâ'ya ve Peygamberine göre daha üstün bir ölçüye sahip olduğuna inanır. Belki de öfkeye kapılır ve şöyle der: **Ne yapabilirim ki? Bu Allah Teâlâ'nın mubah kıldığı bir iştir! Bunun karşısında sabredelim.'** Böylece isteksiz ve memnuniyetsiz bir şekilde Rabbine karşı 'sabreder.' Bu insan tam aldanış içindedir ve böyle bir davranış Allah Teâlâ karşısında olabilecek en büyük saygısızlıktır. Bu kişi, Allah Teâlâ'nın bir bilgiye

sahip olarak saptırdığı kimselerdendir. Böyle davranışlar, ilk dönemlerde bireysel olarak gerçekleşirken günümüzde bütün insanlarda yaygındır.

Biz ise, Allah Teâlâ'nın hüküm koyan (Şâri'), Peygamberin de kendisine gösterdiği işlerde Allah Teâlâ'nın hükmünü bildiren olduğunu biliyoruz. Peygamber kendiliğinden konuşmaz, **'0 sadece kendisine vahyedileni bilir.'** Allah Teâlâ kendisinden söz ederken şöyle der: **'Senin Rabbin unutan değildir."** Akln kanıtı da bunu gösterir. Allah Teâlâ kullarından daha kıskançtır. Allah Teâlâ'nın ortaya koyduğu yasalar, âlemde maslahatı gerçekleştirecek işlerdir. Dolayısıyla bunlar ne azaltılır ne çoğaltılır! İnsan bunlardan birisini artırır ya da eksiltir ya da Şâri'nin ortaya koyduğu şeyleri yapmazsa, hiç kuşkusuz, Allah Teâlâ'nın şeriat olarak indirip hüküm olarak ortaya koyduğu şeylerdeki maslahat (yarar) düzeni bozulur.

Allah Teâlâ kadın kullarına camilere gelme izni vermiştir.

Bazı insanlar ise şöyle düşünmüştür: **'Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem kendisinden sonra kadınların neler yaptığını görseydi, kadınların camilere gelmelerini engellerdi. Nitekim İsrailoğullarının kadınları ibadethanelerine gitmekten alıkonmuştur.'** Böylelikle onlar, Allah Teâlâ'nın böyle bir davranışın kullarından meydana geleceğini bilmediğini düşünmüşlerdir. Çünkü şeriati koyan –başka birisi değil– Allah Teâlâ'dır. Bu durumda insanlar, kendi düşüncelerini Allah Teâlâ'nın hükmüne yeğlemişlerdir. **Öyle ki bazı insanlar, eşinin mescide gitmesi konusunda kıskançlık göstermiş, bu hususta güçlü yeminler kullanmıştır.** Kadın ise (söz gelişi) namaz kılmak için mescide gitmeyi seven ve aynı zamanda pek güzel birisiydi. Kadınları mescitlere gitmekten alı koymayı yasaklayan hadis, kocayı engeller. Bu nedenle burada bir güçlük hisseder. Böyle bir meselede bu şahıs için Allah Teâlâ'nın hükmünün değiştirilebilmesi takdir edilseydi, hiç kuşkusuz, kendi düşüncesini Allah Teâlâ'nın hükmüne yeğler ve kadınları camiye gitmekten engellerdi. Caiz olan, gerçekleşmiş gibidir. Bu nedenle erkek kendiliğinden camiye gitmekten uzak dursun diye eşine baskıyı sürdürür, vazgeçtiğinde ise memnun olur. Hâlbuki bu adamda aklın otoritesi sağlam bir şekilde yerleşseydi, kıskançlığa

kapılmazdı. İmanın otoritesi yerleşseydi, Allah Teâlâ'nın verdiği hüküm karşısında kalbinde bir güçlük bulup buna karşı sabretmesi gerekmezdi. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Hayır! Rabbine yemin olsun ki, aralarında çıkan tartışmalarda seni hakem yapıp verdiğin hükme karşı içlerinde bir güçlük bulmayıncaya ve tam olarak teslim oluncaya kadar iman etmiş sayılmazlar.'**

Burada kadınlarla ilgili rivayeti örnek verdik, çünkü ihramda kadının yüzünün örtülmeyişini ele almaktayız.

Kıskançlık ise kadınları örtünmeye zorlar. Güvenilir bir rivayette şöyle denilir:
'Allah Teâlâ'dan daha kıskanç yoktur.'

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem sahabeden Sa'd hakkında şöyle der: **'Sa'd kıskançtır. Ben ondan, Allah Teâlâ ise benden daha kıskançtır. Allah Teâlâ'nın taşkınlıkları yasaklaması kıskançlığının sonucudur.'** Allah Teâlâ'nın kıskançlığına ilave yapan kişi, Allah Teâlâ'dan daha kıskanç demektir. **Çünkü bu durum (yani kadının yüzünü açması), Allah Teâlâ katında bir taşkınlık değildir.** Allah Teâlâ katında taşlardık olsaydı, hiç kuşkusuz, Allah Teâlâ onu yasaklardı. Çünkü Allah Teâlâ **'taşkınlığın görünen ve görünmeyenini yasaklamıştır.'** Böylece hüküm genelleşmiştir. İşte böyle bir şahıs, Allah Teâlâ katında taşkınlık olmayan bir şeyi taşkınlık saymış, sözünde Allah Teâlâ'yı yalanlamış, içinde hissettiği kıskançlık nedeniyle bu hükmü koymada kendisini Allah Teâlâ'dan daha hüküm sahibi saymıştır. Böyle bir insan içinden acı çekmeyi sürdürür. **'Senin verdiğin hüküm karşısında içlerinde bir sıkıntı bulmadıkları sürece'** ifadesi ne güzeldir!

İnsan kendisini alıp (Şâri'ninkinden daha üstün saydığı) bu teraziye koysaydı, hiç kuşkusuz, kendisini imandan uzak bir kâfir olarak görürdü. Çünkü Allah Teâlâ bu nitelikteki birisinin mümin olmadığını belirtmiş, onun mümin olmadığı hakkında yemin etmiştir. Öyleyse bu husus, yeminle yapılmış ve pekiştirilmiş ilahi bir hükümdür. Allah Teâlâ şöyle der: **'Hayır! Rabbine yemin olsun ki, mümin değillerdir.'**

Kadınların örtünmesi asıl olsaydı, ihramda kadına **'yüzünü örtme'** denilmezdi.
Dikkat ediniz! Örtünme ayeti, kendiliğinden (ibtidâen) inmemiştir.

O ve benzeri bazı ayetler, bazı insanların dileğiyle inmiştir. Şeriat hükümlerinin çoğu, kevnî sebepler nedeniyle inmiştir.
O sebepler olmasaydı, Allah Teâlâ o konularda bu ayetleri indirmeyecekti.
Bu nedenle Allah Teâlâ ehli 'kendiliğinden olan ilahi hüküm' ile Allah Teâlâ'nın kullarının bir kısmının **'talebi üzerine gerçekleşen hükmü'** ayırt etmiştir.
Dolayısıyla talep, söz konusu hükmün inmesinin sebebidir ve bu durumda Hakk adeta indirdiği ayette yükümlü sayılır. Çünkü kulların talebi olmasaydı, Allah Teâlâ o hükmü indirmeyecekti.
Allah Teâlâ'nın kendiliğinden indirdiği hüküm ise bundan farklıdır.
Öyleyse muhakkik, (kulların talebi olmaksızın) kendiliğinden indirilen ilahi hükmü kendiliğinden indirilmemiş hükümden farklı bir şekilde dikkate alır.

Ey sâlik!

Hakk'ın bazı şeyleri insanların isteklerine göre indirmiş olması seni aldatmasın. Hangi türde olursa olsun, açık bir gönül ve iç huzuruyla o hükümleri kabule koş. Mümin olmak istiyorsan, böyle davranmalısın. Aklı bol akıllı kişi, Allah Teâlâ karşısında rahat olduğu gibi ilahi hüküm de onun karşısında rahattır. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle derdi: **'Size verdiğimle yetinip beni bırakınız.'** Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, haccın farz olması hakkında **'her yıl deseydim, kuşkusuz farz olurdu, fakat hac bir tanedir'** demiştir. Bu nedenle soru sormayı çirkin görmüş ve onu ayıplamıştır. Allah Teâlâ bize ve sana şeriatin maksatlarını öğretsin. Şeriatin zahirî ve bâtınî konularında bizi perdelemesin!

[BU KISMI HACC İBADETİNİ ANLAMAYANLAR DİKKATLİ OKUSUN]

Hac ibadeti, insanın kıyamet günündeki hallerine benzer.

Orada insanlar, saçları birbirine karışmış, yakarır bir halde, çağırana kulak veren, süslenmeyi terk eden deliler gibi taş atarlar. Çünkü öyle bir ibadetin içindedirler ki, içerdiği şeyleri bilselerdi akıllarını kaybederlerdi. Bu nedenle tıpkı deliler gibi taşlar atarlar. Allah Teâlâ taş atma eyleminde 'bulundukları yer'in büyüK bir yer olduğuna dikkatlerini çekmiştir. O yer akılları yerlerinden çekip alır. **Hacdan başka fiillerinin çoğunda bütünüyle ibadet olan başka bir ibadet yoktur.**

Kıyamette ahiret hayatında da kadınlar ihramdaki gibi yüzleri açık olacaktır. Örtünme hükmünün inişiyle ilgili kimi nefsanî gayeler olmasaydı, **'örtünme ayeti'** inmezdi.

Allah Teâlâ'nın bu sebebe ait örtünme ayetini veya böyle nedenlere dayalı hükümleri geciktirmesi, insanların o hükümlerle yükümlü olmasına yol açan şahsın hesabının hafifletilmesinden başka bir amaç taşımaz.
Kıyamet günü o kişi, çektiği sıkıntılar nedeniyle, bu konuda sebep olmamayı temenni eder. İnsanlar ise bundan habersizdir!

Kıyamet günü içtihad yapanlar da böyledir.

Bu bağlamda müçtehitler iki kişidir:

Birincisi yasaklamayı yeğlerken İkincisi ayete bağlanarak ve esasa dönerek ümmetten güçlüğü kaldırmayı esas alır.

İkinci müçtehit yasaklamayı yeğleyen müçtehitten daha büyük ve Allah Teâlâ'ya daha yakındır. Çünkü yasaklama esasa ilişmiş geçici bir durumdur. Güçlüğü kaldıran ise, asla göre hareket eder. Cennette ise, insanlar bu asla döner. **'Cennette diledikleri yerlere yerleşirler.'** Mümin olsalar bile, arzularına göre hareket eden insanlar bu konudan ne kadar habersizdir! Hiç kuşkusuz onlar, pişman olacaktır. **'Allah Teâlâ doğruyu söyler, doğruya ulaştırır.'**

Varlık, tek bir evdir. Evin sahibi de birdir. Yaratılmışlar, Allah Teâlâ'nın bu evin içine aldığı kullarıdır. Öyleyse perde nedir?

Allah Teâlâ'dan başka bir gören mi var?

Allah Teâlâ'dan başkası mı görünür?

Bir şey kendi hakikatinden perdelenir mi?

Bütünün parçası, kendinden perdelenir mi?

Havva Adem'den yaratıldı. **'Kadınlar erkeklerin yarımlarıdır.'** Bu,

kıskançlık hastası birisinin hastalığında kullandığı zaman hastalığını giderecek bir ilaçtır. Artık kişide iman kıskançlığından başka kıskançlık kalmaz. **İman kıskançlığı ise, dünya hayatında hükmünün geçerli olduğu alanlarda hiçbir şekilde kaybolmaz.**

Kardeşim! Doğanın arzularından uzak dur! Çünkü kul bu noktada farkında olmadığı yönden aldatılır ve Allah Teâlâ katında sapkınlık süratli bir şekilde kendine ulaşır.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur: **'Allah Teâlâ size faizi yasaklayıp da kendisi sizden faiz almaz.'** Bir insan kendi zannına göre imandan dolayı kıskançlığa kapılıp başkasında gördüğünde kıskançlığa kapıldığı bu eylem ortaya çıkabilir ya da onda bulunabilir. Bu davranış kişide bulunuyorsa, gösterdiği kıskançlık **'iman kıskançlığı'** değil, doğasının (neticesi olan) kıskançlığı ve hırsıdır; Allah Teâlâ, onu bundan korumamıştır. Öyleyse bu insan, kıskançlığında kurtuluşa ermemiştir. Gerçekleşen kıskançlıkların çoğu böyledir. **Bu konuda arzuları akıllarına egemen olmuş nice perdeli insanla karşılaştık!**

Ben **'onları ateşten alı koymaya çalışırken, onlar ateşe atılıyorlardı.'**

Kıskançlığı yerli yerine gönderen kişi

O, biricik ve seçilmiş kişidir.

Onu başıboş bırakan ise

Resmini yitirmiş bir evdir.

Kıskançlık hastalığı müzmin bir hastalıktır

Şifası ise Allah Teâlâ'nın şeraiti

Kim o ilacı kullanırsa, iyileşir

Kim yüz çevirirse, sürekli ondan sapar

işin en küçüğü görülmektir

İtiraf ettiği halde onunla nitelenmiş bir halde

Peygamberin bazı sahabeleri Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemi yemeğe davet etmiş. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem de eşi Hz.

Aişe'ye işaret ederek **'bu da'** (gelebilir mi) demiş.

Bunun üzerine adam **'hayır'** demiş.

Peygamber ise, davetini kabul etmemede direnmiş. En sonunda adam Hz. Aişe radıya'llâhu anhanın de onunla birlikte gelmesine müsaade etmiş. Bunun üzerine Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ve Hz. Aişe o adamın evine birlikte gitmiş. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Sizin için Allah Teâlâ'nın Peygamberinde güzel örnek vardır,'**

Senin imanın nerede kalmış?

Bugün kadı, hatip ya da vezir ya da hükümdar gibi makam sahibi bir insanın (peygambere) uyarak böyle davrandığını görsen, onu **'düşük ahlâk sahibi'** diye nitelemez misin? Hâlbuki böyle bir davranış iyi ahlâk olmasaydı, **'güzel ahlâkı tamamlamak'** üzere gönderilen Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem onu yapar mıydı?

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem minberde Cuma hutbesi okurken, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin radıya'llâhu anhumanın elbiselerine ayakları takıla döküle kendisine doğru geldiğini görmüş. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem hemen minberden inmiş, onları alarak tekrar minbere çıkmış ve hutbesini okumaya devam etmiş. **Acaba, bu davranışı Peygamberin halinde bir eksiklik olarak mı görürsün?**

Hayır!

Yemin olsun ki, hayır!

Bilakis bu davranış, onun mârifetinin yetkinliğinin sonucudur; çünkü Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, baktığı her göz ile gördüğü gibi baktığı herkeste **'görmeyen körlerin farkına varmadığı'** şeyleri görürdü. Onlar, bu gibi fiiller söz konusu olduğunda '**keşke Peygamber bunları yapacağına Allah Teâlâ ile ilgilenseydi'** diyenlerdir.

> Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ise,
> Allah Teâlâ'dan başka hiçbir şey ile ilgilenmemiştir.

Nitekim hafızın **'cennet ehli o gün meşguliyet içindedir'** ayetini okuduğunu duyan bir bilgisiz kadın, –keşke teslim olsaydı!– **'Cennet ehlinin miskinleri eşleriyle birlikte meşguliyettedir'** demişti.

Ey miskin kadın!

Allah Teâlâ bunların meşgul olduğunu söylemiş, fakat kimin ile meşgul olduklarını ya da eşleri ve onların kimden haz aldıklarını sana bildirmemiştir. Öyleyse onların Allah Teâlâ'dan uzak kaldıklarına nasıl hüküm verirsin? [Hurileri ve cinselliği kıskanan kadınlar hakkında]

Bu sözü söyleyen kadın, Allah Teâlâ ile ilgilenseydi, bu sözü söylemezdi. Çünkü onlar adına zannettiği bu hali kendinde düşündüğü için, cennetlikleri Allah Teâlâ'dan başkasıyla meşguliyete nispet etmiştir. Onları düşündüğünde ise, onları ancak böyle düşünebilmiştir. Miskin kendisidir. Biz onun sözünden, bulunduğu halin Allah Teâlâ'dan uzaklık olduğunu kesinlikle anladık.

Cennetlikler ise, imkân kapısındadır!

O kadın, kendisinin kesinlikle Allah Teâlâ'dan başkasıyla ilgilendiğine tanıklık etmiştir. Bu örnek, ilk bakışta, başkasını kınama ve kendilerini başkalarını suçladıkları davranışlardan uzak tutmayla ilgili temayüllerinde âriflere dönük gizli bir tuzaktır.

Kısaca, başıboş bir kıskançlık yaşayan kişi, sürekli azap çeker ve zihnen yorulur. O, Allah Teâlâ katında farkında olmadığı yönden bir uzaklık halindedir.

Yetmiş ikinci kısım, c.VI, sh: 35-42

ŞEFKATLİ VE SAMİMİ BİR TAVSİYE

Senin için en tercihe şayan ve en sevimli iş, Allah Teâlâ'nın farz kıldığı hükümleri yerine getirmek ve yasaklamış olduğu işlerden sakınmak olmalıdır. Çünkü kendisiyle Allah Teâlâ'ya ibadet ettiğin (farz) işler, senin kendin için tercih edip O'nun farz kılmadığı iyilik amellerinden üstündür; hâlbuki sen o amellerin senin için maksada daha ulaştırıcı olduklarını zannedersin. Söz konusu amellere devam edene misal olarak, yoksulluk, az mal ve benzeri hususlarla nefsini terbiye edeni verebiliriz. **Kula layık olan ve yaraşan, her zaman Allah Teâlâ'nın farz kıldığı işleri gözetmektir.** Böylece farzları hakkıyla yerine getirerek O'nun sınırlarına tam olarak riayet ederken yasaklarını gözetip gerekli

şekilde onlardan uzak durur. **Kulları rablerine ibadetten uzaklaştırıp imanın ve ibadetlerin tadını alamayışlarının bir sebebi vardır.** Bu sayede onlar sıdkın ve doğruluğun hakikatlerine ulaşamamış, kalpleriyle ahireti düşünmek arasında perdeler oluşmuş, Allah Teâlâ'nın ahirette velilerine hazırladığı nimet ve düşmanları için hazırladığı azaptan perdelenmişlerdir. Hâlbuki perdelenme olmasaydı, adeta onlar gibi olurlar ve (nimet ve azabı) müşahede ederlerdi. **İşte onları bütün bunlardan alıkoyan, Allah Teâlâ'nın kalplerine, kulaklarına, gözlerine, dillerine, ellerine, ayaklarına, midelerine ve cinsel organlarına farz kıldığı hükümler karşısındaki gevşeklikleridir.** Bütün bunlara vakıf olup hükümlerini sağlamca yerine getirseler, iyilik onlara nüfuz eder ve hakim olur, bedenleri ile kalpleri Allah Teâlâ'nın iyilik ve ikramlarını taşımaktan aciz kalırdı.

Fakat erkek ve kadınların çoğu günahları değersiz görmüş, onlara karşı gevşek davranmış, eksikliklerini ihmal etmiş, dünyada doğru ve dürüst olanların sevabının hazzından mahrum kalmışlardır.

Binaenaleyh söyleyip yapmadığın işler nedeniyle Allah Teâlâ'dan mağfiret dilemelisin!

Otuzyedinci sifir, c.XVIII, sh: 369-370

KADIN MESELELERİ -2-'Kadınlar erkeklerin ikizidir'

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

ÜÇ YÜZ YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Bazı İlahi Mertebelerde Kadınların Adamlarla Bir Araya Gelmesinin Asımiyye Mertebesinden Bilinmesi

Nisa (kadınlar) erkeklerin yarısı

Ruhlar ve bedenler âleminde

İkisi hakkındaki hüküm bir

İnsan diye ifade edilendir o

Kadın geçici olarak ayrılmış erkekten

Bu geçicilikle kadın ayrıldı erkekten

Birleşme mertebesinden,

hüküm o ikisi hakkında verilir

Dışta birlik hakikatiyle (ikisi insandır)

Göğe ve yere bakınca

Ayırırsın, gerçek bir fark yokken, ikisini

İhsana tek hakikat olarak bak

Onun ihsandan hükümle

Allah Teâlâ sana yardım etsin, bilmelisin ki, **'insanlık'** kadın ile erkeği birleştiren bir hakikattir. Bu nedenle erkeklerin kadınlar üzerinde insanlık yönünden üstünlükleri yoktur. Nitekim insan, âlem olmada da büyük âlem ile ortaktır ve âlemin insan üzerinde bu yönden bir üstünlüğü yoktur. Bununla birlikte ayette, erkeklerin kadınlardan bir derece üstün olduğu belirtildiği gibi göklerin ve yerin yaratılışının insanın yaratılışından daha büyük olduğu da belirtilmiştir. İnsanların çoğu ise bunu bilmez. Yine de (varlıklarını yokluklarına) tercih edenin varlığına delil ve alamet olmada gök ve insan oraktır: **'Siz mi zor yaratıldınız, yoksa gök mü? Onu inşa etti.'** Allah Teâlâ göğe özgü şeyleri, sonra yeryüzünü zikretmiş, yuvarlak oluşundan ve başka özelliklerinden söz etmiştir. **Bütün bunlar, göğün (yaratılış itibarıyla) insandan üstünlüğünü belirtmek üzere zikredilmiştir.** Gök ve yerin insandan üstün olmasını sağlayan derecenin erkeğin kadından üstün olmasını sağlayan derece olduğunu gördük. Başka bir ifadeyle söz konusu derece, insanın göğün ve yerin edilgeni olması ve o ikisinin arasında meydana gelmesinden ibarettir. **Edilgen, edilgeni olduğu failin gücüne sahip değildir. Havva'nın Âdem'in edilgeni olduğunu ve onun sol kaburgasından yaratıldığını gördük.** Böylelikle Havva, kendisinden meydana geldiği erkeğin derecesine katılmayacak derecede eksik kalmıştır. Erkeğin mertebesini ise, kendisinden yaratıldığı şey kadar bilebilir ki o da kaburgadır. Böylelikle kadın erkeğin hakikatini algılamaktan eksik kalmıştır. İnsan âlemi ancak kendi varlığına âlemden alınarak (yerleştirilen unsurlar) ölçüşünce bilebilir, başkasını bilemez. İnsan, onun değerli bir özeti olsa bile,

bütün olarak âlemin derecesine katılamaz. Kadın da bu özetin bir özü olsa bile erkeğin derecesine katılamaz. Öyleyse kadın edilgenlik mahalli olması itibarıyla doğaya benzer. Erkek ise öyle değildir, çünkü erkek sadece suyu rahme bırakır. Rahim, yaratma ve meydana getirmenin gerçekleştiği yerdir ve bu sayede türün bireyleri, rahmin düzgün bir insan haline gelene kadar yaratılış sürecinde edilgenlik ve yaratma özelliğini kabul etmesiyle kadında meydana gelir. Bu ölçüyle erkekler kadınlardan ayrışmış ve yine bu nedenle kadınların akılları erkeklerin akıllarından eksik kalmıştır. Çünkü kadın aklı, yaratılışı aslında erkekten aldığı kadarını bilebilir.

Kadınlardaki din eksikliğine gelirsek, bu bağlamda karşılık, amel ölçüsündeyken amel bilgiden meydana gelir. Bilgi, bilenin kabiliyetine, onun kabiliyeti ise yaratılış esnasındaki istidadına bağlıdır. Kadının istidadı, erkeğinkinden eksiktir, çünkü kadın, erkeğin parçasıdır. Dolayısıyla kadın dini kabulde erkekten eksik olmuştur.

Bu bölüm, kadın ile erkeğin kendisinde birleştiği niteliği ele almayı gerektirir. Bu nitelik, hakikatler yönüyle, zikredilen hususta her ikisinin 'edilgenlik' makamında bulunmasıdır. Kadın ve erkeğin ortak davranışları nedeniyle gerçekleşen birliğe gelirsek, misal olarak **'Müslüman erkek ve müslüman kadınlar... Allah Teâlâ'yı çok zikreden erkek ve kadınlar', 'Tövbe eden, hamd eden, tespih eden erkek-kadınlar',**

'Tövbe eden, tespih eden kadınlar' ayetlerinde geçen ortak zikredilmeyi verebiliriz. Allah Teâlâ'nın peygamberi, şöyle buyurur: **'Erkeklerden pek çok kimse, kadınlardan ise İmran kızı Meryem ile Firavun'un eşi Asiye kemale erdi.'**

Erkek ve kadın kemalde birleşmiş, erkekler ise -kemalde değil- mükemmellikte kadından üstün olmuşlardır. Çünkü erkek ve kadın nebilik derecesine ulaşmakla kemale ermişken, erkekler resullük ve gönderilmeyle kadınlardan üstün olmuş, kadın ise gönderilme ve resullük derecesine ulaşmamıştır. Bununla birlikte söz konusu ortak makam (nebilik) mensupları arasında bir kemal derecelenmesi vardır. Allah Teâlâ şöyle der: **'Peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün yaptık.'** Başka bir ayette **'Bir kısmını diğerlerinden üstün yaptık'** denilir. Allah Teâlâ erkek ve kadınları yükümlülükte ortak tutarak erkekleri

olduğu gibi kadınları da yükümlü saymıştır. Bununla birlikte kadınlar, erkeklerde bulunmayan bir hükme tahsis edilmiştir. Bazen erkek kadınla ilgisi olmayan bir hükme tahsis edilebilir. Bununla birlikte kadınlar, erkeklerin yarısıdır.

Bilmelisin ki, yaratılış aslı itibarıyla erkek karşısında kadının konumu, Rahman karşısındaki Rahim'in konumu gibidir.
Çünkü rahim Rahman'dan bir daldır ve bu sayede onun suretine göre ortaya çıkmıştır.

Bir rivayette denilir: **'Allah Teâlâ Adem'i Rahman'ın suretine göre yarattı.'** İnsandaki rahmin de Rahman'ın bir dalı olduğu sabittir ve böylece Rahman karşısında Âdem karşısındaki Havya gibi olduk. **Havva çoğalma yeridir ve çocuklar onda var olur.** Biz de, fiillerin ortaya çıktığı bir yeriz. Öyleyse fiil Allah Teâlâ'ya ait olsa bile, bizim elimizde ortaya çıkar ve duyuda sadece bize aittir. Rahman'dan bir dal olmasaydık, Allah Teâlâ ile aramızdaki bağ (neseb-i ilahi) geçerli olmazdı. Bu bağ, O'nun kulu olmamız demektir ve **'kavinin kölesi, onlardandır.'** Öyleyse bizim Allah Teâlâ'ya muhtaç olmamız, parçanın bütüne muhtaçlığıdır. Bu ölçüde bir ilişki olmasaydı, ilahi izzetin ve mutlak müstağniliğin bize yönelmesi veya bize bakması mümkün olmazdı. Bu bağ sayesinde O'nun tecelli ettiği yer haline geldik. Binaenaleyh Allah Teâlâ'nın zatı bizde müşahede edilir, çünkü bizi ilahi surete göre yaratmış, bu sayede bütün ilahi isimlere sahip olduk. Bizde her ilahi isimden bir pay vardır ve bizde bulunan herhangi bir şeyin hükmü esasa dayanır. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bu isimle ilgili olarak insanın organları hakkında şöyle der: **'Bir organ acı hissettiğinde, bedenin bütün organları onu hisseder.'** Özel bir organdaki acı diğer organlara yayılır ve böylelikle bütün organlar acı duyar. Bu esnada **'güvenilir bir şehir'** sayılan bedenin sultanı olan nefs-i natıka (düşünen nefs) hakkında ne düşünürsün?

O belirli organda hastalığı taşıyan hayvani nefistir ve natık nefs karşısında o mülkünde bozulmanın gerçekleştiği bir hükümdara benzer. Böyle bir hükümdarın sıkıntısı daha çoktur. Bakınız! Hakk kendisini öfke, rahmet, kabul, duaya icabet vb. özeliklere nitelemiş, bunları bizden meydana gelen sebeplere bağlamıştır. Allah Teâlâ'ya

açıkça asi olursak, O'nu kızdırırız. Razı olacağı söz söylersek, razı ederiz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle der: **'Rabbimizi razı edecek, söz söyleriz.'** Tövbe ettiğimizde, O'nun nezdinde kabul gerçekleşir. Günahlarımız olmasaydı, bizi cezalandırmaz veya bağışlamazdı. Bütün bunlar, (Allah Teâlâ ile kulu arasında) bağı meydana getirir, nispetleri sabit kılar ve sebebin sonuçlarını güçlendirir. Öyleyse biz, bir annenin ve farklı babaların çocuklarıyız. O ise, müşahedeye göre değil, (aklî) delilin bildirdiğine göre İlk Sebeptir. ,

Zikrettiğimiz husus sabit olduğuna göre, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şu hadisiyle nispetleri tespit etmiştir: **'Rahmi birleştireni, Allah Teâlâ kavuşturusun, keseni Allah Teâlâ kessin.'** Bu hükmün ne kadar garip olduğuna bakınız! Onu Rahman'dan kesmiş, bizim mutluluğumuzu ve ona ulaşmamızı kestiği şeyi birleştirmeye bağlamıştır. Öyleyse (insanın üzerinde yaratıldığı) suret kavga edici bir surettir ve ilahi yakınlık ondadır. Bu sayede, kavuşma ve vuslat imkânı buluruz. Vasıl, yolcuyu ailesine döndürmek demektir ve ilahi hikmetin teşbihi reddetmekten başka bir hükmü yoktur. Çünkü Allah Teâlâ şöyle der: **'O'nun benzeri bir şey yoktur.'**

' Rahmi kestiğimizde, kesmede O'na benzeriz, Çünkü O, rahmi Rahman'dan dal yapmıştır. Her kim onu keserse, Allah Teâlâ'ya benzemiş olur. Allah Teâlâ ise bir şeye benzemez ya da esasta bir şey O'na benzemez. Böylelikle Allah Teâlâ, rahmi keseni -kendisinden değil- rahmetinden uzaklaşmayla tehdit ederek bize 'sıla-ı rahmi' emretmiştir. Bu davranış, rahmi kendisinden kesildiği asla döndürmektir. Allah Teâlâ şöyle der: **'Bütün iş O'na döner, O'na ibadet ve tevekkül et. Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir.'**

Allah Teâlâ bilgiyi sana izafe ederek, kendisini O'nun üzerinde gözetmen ve şahit yapmıştır. O gaflete düşmeyen ve unutmayan şahittir. Sen de seni yükümlü tuttuğu işlerde O'na uyarsan, gafil olmaz ve unutmazsın. Çünkü sen, bu niteliğe daha layıksın. **Sen O'na muhtaç iken, O sana muhtaç değildir.**

Havva Adem'den bir parça olunca, Allah Teâlâ aralarına sevgi ve merhamet yerleştirmiş, bu sayede Rahim ile Rahman arasında sevgi ve merhamet olduğuna dikkat çekmiştir. Bu nedenle rahmi kopartıldığı

kimseye bağlaman emredildi. Bu durumda kopartılma Allah Teâlâ'ya birleştirme sana düşer ve sayesinde âlemin diğer kısımlarından üstün olacağın bu işte bir payın olur. Öyleyse iki çift arasına yerleştirilen sevgi, üremeyi gerektiren cinsel ilişki üzerinde ısrar demektir. Yaratılan merhamet ise çiftlerden birinin ötekine duyduğu sevgidir. Çiftlerden birisi ötekine arzu duyar ve onunla dinginlik kazanır. Kadının ilgisi parçanın bütününe veya dalın köke, gurbettekinin vatanına olan ilgisidir. Erkeğin kadına ilgisi ise, bütünün parçaya ilgisidir, çünkü 'bütün' adını onun sayesinde elde edebilir. Parça yoksa bütün adı gerçekleşmez. Kökün sevgisi aynı zamanda bu kökün parçaya dönük sevgisidir. Çünkü ona yardım etmektedir. Böyle olmasaydı, yardım rabbaniliği onun adına ortaya çıkmazdı. Nitekim âlem olmasaydı, Allah Teâlâ'nın kendisine rab olması mümkün olmazdı. Allah Teâlâ Rabdir, dolayısıyla âlem olmalıdır. O, sürekli Rabdir, dolayısıyla ayan-ı sabite, kendilerine varlık adı verilsin diye, sürekli O'na bakmalıdır. Allah Teâlâ da, sürekli dua ettikleri için, rahmet gözüyle onlara bakar. Böylece Allah Teâlâ, yokluk halimizde olduğu gibi varlık halimizde de sürekli Rabdir. İmkân özelliği bize ait olduğu gibi zorunluluk O'na aittir. Şair şöyle der:

Kaynağımızı düşünürsen, aklınla iyice

Olumsuzu olumsuzlayarak, ispatı ispatlayarak

Ezelde ezeli olmamdan daha garibi yok ki

Ben yine de zatı zamanda var olanım

Rabbimiz mevcuttu, yoktu O'nunla bir şey

Ne mazi ne gelecek zaman vardı

Sevgi ve merhamet, bütüne parçayı parçaya bütünü istetir. Bu sayede ikisi kaynaşır ve kaynaşmadan çocuklar doğar, kendilerine de 'ebeveyn' denilir. Çocukların varlığı babalar için daha önce olmayan yeni bir hüküm ortaya çıkartır ki, o da babalıktır. Rab ise, öyle değildir. Allah Teâlâ ezelde Rabdir, çünkü mümkün imkân halinde ezeli olarak imkânla nitelenmiştir. Mümkünün var olması veya yoklukla nitelenmesi birdir. Çünkü (Hakk) yokluk halinde de sürekli

ona bakar. Yokluğun mümkünün varlığını öncelemesi, ezeli bir niteliktir. Dolayısıyla mümkün, ezelde merbub'tur. Allah Teâlâ hakkında zorunlu özellikle kul adına isim ve mertebe yönünden meydana gelen özellik arasındaki fark, çocuğun varlığıyla ortaya çıkar. Böylelikle kadınlar babalıkta erkeklere katılır, hatta bazı yerlerde iki erkeğin yerini almıştır. Hakim İki erkeğin şahitliğiyle hüküm verirken, kadın bazı yerlerde iki şahidin yerini alır. Bu durum, hakimin iddet hayızı hakkında tek kadının şahitliğini kabul etmesi, kocanın -ihtimale açık olmasına rağmen-kadının **'bu senin çocuğundur'** sözünü kabul etmesidir. Koca kadının hayızlı olduğu şahitliğini de kabul eder. Demek ki burada kadın, iki güvenilir şahidin yerini alır. Erkek ise elindeki şahitlikte iki kadının yerini almış, hükümde bir olmuşlardır.

Çok azın yerini alır

Az çoğun yerini alır

Şüphe eden, onu toprağa katar

Kim dilerse, onu esir'e katar

İnsan, noksanlığı olmayan ilahi surete göre yaratılmamış olsaydı, Hakka halife olamazdı. Kim halife olmak isterse, kendi başına bırakılırken kime halifelik talebi olmadan gelirse, ona yardım edilir. Talep eden, talep ettiği şeyin hakkını yerine getirmeyi iddia ediyor demektir. Kim halife olmak isterse, onda tek başına bırakılır. Çünkü halifelik, göklere ve yere ağır gelmiş bir emanettir. Her iddiacı imtihan edilir. Kimde bu nitelik bulunursa, durumu aynıdır ve bu konuda kimseyi istisna etmiyorum. Herkesin imtihanı iddia ettiği tarza göre değişir. **'Doğduğu, öldüğü ve diri olarak diriltileceği gün ona selam olsun.'** Bu, kesin-ilahi bir şahitliktir ve halifeliğin -kendi talebi ve çalışma olmadan-inayetle geldiği kimsenin mertebesidir. **'Doğduğum, öldüğüm ve diriltileceğim gün bana selam olsun.'** Bu ise, sınanacak bir iddiadır. Aklı henüz kemale ermediği için beşikteki hali şefaatçi olmasaydı, onun (Yahya aleyhisselâm) gibi olurdu ki, ilk ayette belirtilmiştir. Bu durum, söylediği sözü bilmediği halde konuşabilen birisiyse böyledir. Ne söylediğini biliyor ve aklı oturmuş,

idrak araçları kendiliğinde ve -görenin gözünde-güçlenmişse, böyle bir konuşma **'âdetin aşılması'** demektir. Söylediği söz ona emredilmişse, Allah Teâlâ'nın söylediğini bildirmiş ve haber vermesi emredileni getirmiştir. Böyle biri, iddiacı olmadığı gibi, övünmeyi talep eden birisi de değildir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle der: **'Ben Ademoğulların efendisiyim, bu bir iftihar değil.'** Kastedilen, haksız yere övünmektir. Bu, ilahi bildirimden kaynaklanır ve öyle biri imtihan edilmez ve sınanmaz, çünkü iddiası yoktur. **Bütün bunlar, erkek ve kadınların ortak olduğu hallerdir. O ikisi kutupluk dahil, bütün mertebelerde ortaktır.** Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in **'Başlarına kadını geçiren bir topluluk, kurtuluşa ermez'** **hadisi seni perdelemesin. Biz Allah Teâlâ'nın görevlendirmesinden söz ediyoruz, hadis ise insanların görevlendirdiği kimseden söz ediyor.**

'Kadınlar erkeklerin ikiz kardeşidir (aynı özelliktedir)'

anlamındaki hadisten başka bir hadis bulunmasaydı bile, bu hadis yeterli olurdu.

Başka bir ifadeyle erkeğin ulaşabileceği ve Allah Teâlâ'nın dilediklerinin ulaştığı bütün makam, mertebe ve niteliklere Allah Teâlâ'nın dilediği kadınlar ulaşabilir.
Allah Teâlâ'nın erkeğe göre kadının isminde yaptığı ilavedeki hikmeti görün! ***Erkek için 'merü' denilirken dişiye 'meratü' denilir. Birleştirirken 'te', dururken 'he' erkeğin ismine eklenmiştir.***
Bu makamda kadın erkeğe karşı bir derece sahibidir. Halbuki ***'Erkeklerin onlar üzerinde derecesi vardır'*** ayetinin mukabilinde erkeğin bir üstünlüğü yoktur. Böylelikle kadındaki bu eksildiği (ismindeki) ilave gidermiştir.

Aynı şey, habla'daki elif ile hamra kelimelerindeki hemze için geçerlidir. Hakkın iki kadını şahitlikte bir adam yerine yerleştirmesi unutmayla ilgilidir. Bu durum **'Birisi yanılırsa diğeri hatırlatsın'** ayetinde belirtilir. Hatırlatma, unutmadan kaynaklanır. Allah Teâlâ Âdem'in unuttuğunu bildirmiş, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ise **'Âdem unuttu, zürriyeti de unuttu'** demiştir. **Âdemoğullarının unutmuş olması, Âdem'in unutmasını soncudur.** Biz de onun zürriyetiyiz. Öyleyse unutma âlemde ortaya çıkan ilahi bir niteliktir. Allah Teâlâ şöyle der: **'Allah Teâlâ onları, onlar Allah Teâlâ'yı unuttu.'**

Bu durum, Hakkın iki kadından birisini şahitlik ettiği hususta –unutmayla değilhayretle nitelemesi demektir. Hayret unutmanın bütünü değil, yarısıdır. Unutma kemal üzere erkeğe nispede şöyle demiştir: **'O unuttu. Biz onu azimli bulmadık.'**

Erkek şahitliği tek başına unutabilir ve onu hatırlamayız. Kadınlardan birisinin unutması ise mümkün değildir. O tam olarak hatırlatıcıdır. Böylece şahitlikte unuttuğumuz hususları yoldan çıkana hatırlatır. Çünkü Allah Teâlâ'nın verdiği haber doğrudur ve bu ayette kadınlardan birisinin ötekine hatırlatması şeklinde yer almıştır. Öyleyse kadınlardan birisinin şahitlikten ayrılmaması ve unutmaması gerekir. Tek bir kadın şahidikte –Hakkın haberine göre–ilahi nitelikle nitelenmiştir. Bu durum **'Rabbin yoldan çıkmaz ve unutmaz'** ayetinde belirtildiği üzere Hz. Musa aleyhisselâmın sözüdür.

Dişiliğin yegâne üstünlüğü zat ve nitelik (sıfat) lafzının –ki her ikisi de dişidir–Allah Teâlâ'ya verilmesi olsaydı, bu durum, gerçeği bilmeyen erkeklerin kendilerini kırmasına karşı, kadınların kalbini onarmak için (yeterli olurdu). Şâri Allah Teâlâ'nın zatı hakkında düşünmeyi bize yasaklamışken, birliği hakkında düşünmeyi yasaklamamış, aksine onu emrederek **'Bil ki Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur, günahın için bağışlanma dile'** buyurmuştur. Bağışlama, Allah Teâlâ'nın birliği hakkında düşünenin aklına gelen **'mahiyeti ve hakikatini araştırma günahıdır.'** O, bilinemeyecek olan zatın bilgisidir Allah Teâlâ şanının büyüklüğü nedeniyle, bu konunun düşünülmesini yasaklamıştır. Başka bir neden ise, O'nun zatı ile delil olduğu zannedilen şey arasında bir ilişkinin bulunmayışıdır. Dolayısıyla vehim O'nu tasavvur edemez, akıl sınırlayamaz. Celal ve tazim O'na aittir. Hatta bu bilginin talebi de mümkün değildir. Nitekim Firavun bu bilgiyi öğrenmek istemiş ve yanlış soru sormuş, Hz. Musa aleyhisselâmda sorusuna cevap vermemişti. Soru hatalıysa, cevap vermek lazım gelmez. Halbuki meclis genel bir meclisti. Bu nedenle Hz. Musa aleyhisselâm söyleyeceğini söylemiş, Firavun ise sorduğu tarzda kendisine cevap verilmediğini görmüştü. Çünkü o sorusunun doğru olduğunu zannetmiş, hâlbuki Hakkın zatının herhangi bir edatın altına girmeyeceğini anlamamıştı. Hakkın zatı hakkında sadece '(var) mıdır'

sorusu sorulabilir. Bu edat, sorulan şeyin var olup olmamasıyla sınırlıdır. Bunun üzerine Firavun, (Musa'nın cevabından dolayı) bilgisizliğini anlayarak, orada bulunanları meşgul edip bilgisizliğini fark etmesinler diye şöyle demişti: **'Size gönderilmiş olan elçiniz bir deli (mecnun, gizli)-' "** Hakk Firavun'a öğretmeseydi, bu sözünde ifade ettiği üzere Hakkın bir elçi gönderdiğini ve Musa'nın kendiliğinden elçi olmadığını söylemezdi. Çünkü Musa aleyhisselâm başkasına (Hakka) davet etmiştir. Aynı şekilde Firavun, Musa'yı bulunduğu durumla ilişkilendirmiş, onu **'mecnun',** yani **'sizden saklı'** diye nitelemişti. Dolayısıyla siz onu tanımazsınız. Hz. Musa aleyhisselâmda verdiği cevapla Firavun'u bilgilendirmiş, fakat orada bulunanlar ise kendisini (peygamber olarak) anlamamıştı. Nitekim daha sonra da sihirbazlar kendisini tanımış fakat sihri bilmeyenler onu tanımamıştı. Böylelikle bu **'hamur, Firavun'da baki kalmış, onunla tıynetinin hamurunu yoğurmuştu.'** Bu tıynetin ve hamurun etkisi ancak **'İsrail oğullarının inandığına iman ettim'** dediğinde ortaya çıkmıştı. Halbuki 'Allah Teâlâ'ya inandım' demedi. Bunun nedeni, kuşku ve belirsizliği ortadan kaldırma arzusudur. Çünkü orada bulunanlar, İsrail oğullarının Musa'nın ve Harun'un Allah Teâlâ katından (bir görevle) kendilerine getirdiği İlah'a inandıklarını biliyorlardı. Dolaysıyla Firavun **'Allah Teâlâ'ya iman ettim'** deseydi -ki kavminin kendinden başka ilahları olmadığını iddia etmişti-, **insanlar 'Firavun Musa'nın bize getirdiğine değil, kendi ilahlığına şahidik etti'** diyeceklerdi. Nitekim Allah Teâlâ da kendi ilahlığına şahitlik yapmıştır. İşte, Firavun böyle diyerek bu belirsizliği kaldırmıştır.

Bu meselenin gerçek açıklamasına gelirsek, bu konuyu ilahi emir karşısında doğanın yerini bilmeyen anlayamaz. Erkek karşısında kadın, ilahi emir karşısında doğa gibidir. Kadın çocukların varlığının gerçekleştiği bir yerdir. İlahi emir karşısında doğa ise, cisimlerin ortaya çıktığı yerdir. Cisimler onda ve ondan meydana gelirler. Doğa olmaksızın, tek başına emirden bir şey meydana gelmeyeceği gibi emir olmaksızın doğadan bir şey meydana gelmez. O halde oluş (yaratma), iki şeye bağlıdır. Allah Teâlâ'nın başka bir şeyin edilgenliği olmaksızın bir şey yaratmaya güç yetirebileceğim söyleme! Çünkü böyle bir söze karşılık Allah Teâlâ **'Bizim irade ettiğimizde bir şeye**

sözümüz 'ol' demektir, o da olur' ayetiyle cevap verir. Öyleyse 'genel şeylik' her şey adına özeldir. Başka bir ifadeyle genel şeylik, kendisinde ortaklığın gerçekleştiği ve bizim ortaya koyduğumuz husustur. İlahi emir bu mutlak şeylikte özel bir şeyin ortaya çıkması için kendisine yönelir. Cisimler ve bedenler ortaya çıkınca, şekiller, suretler ve arazlar, ruhani ve maddi bütün güçler ortaya çıkar. Şeriatın diliyle, 'Ama' denilen şey odur, denilebilir. Amâ Hakk karşısında yaratıkları yaratmazdan önce altında ve üstünde hava bulunmayan şey-dir. Şâri, bunu zikretmiş ve suret ve şekiller kabul eden bir varlık adıyla onu isimlendirmiştir.

Doğanın mertebesini -ki o mutlak şeyliktir-Nikah-ı evvel (ilk nikah) kitabında zikretmiştik. Ulvi ve süfli âlem ondan ortaya çıkar. Allah Teâlâ'nın dışındaki her şey, kesif veya latif, akledilir veya duyulur her şey, varlıkla nitelenmiştir. Ondan sadece bize gözüken kadarını bilebileceğimiz gibi ilahi isimlerden de bize ulaşanları bilebiliriz. **Doğanın mertebesini bilen kimse, kadının yerini bilirken ilahi emri bilen, erkeğin mertebesini bilir, Allah Teâlâ'nın dışındaki varlıkların bu iki hakikate dayandığını anlar.** Şu var ki hakikat gizlidir ve oğulları olan akılların bilemeyeceği kadar incedir. Dolayısıyla basit âlemde onu kabul etmezken bileşik âlemde kabul eder. Bu ise, akılların doğanın mertebesini bilmemesinden kaynaklanır. Nitekim Şâri **'Kadınlar erkeklerin ikizidir'** sözüyle konumlarına dikkat çekmiş olsa bile, kadının yeri ve mertebesi de bilinmemiştir. O halde ulvi ve süftr emir, o ikisinin arasında meydana gelir. Bakınız!

Tecelliler ve bedenlenen ruhaniler, doğal suretlerin dışında bir şeyde gözükür mü?

Bu bedenler süratle başkalaşsa bile, niçin onlardan çıkarlar?

Bu konu, hakkında uzun konuşmanın gerektiği bir bölümdür. Şimdilik ayrıntıya girmeden içerdiği ana konulan zikredelim:

Bunlardan birisi, mümine hangi makamdan nida edildiğidir. Acaba nida edenin değişmesiyle nida değişir mi, değişmez mi?

Bu menzilde Allah Teâlâ ve yaratıkları arasındaki düşmanlığın nedeni öğrenilir.

Acaba düşmanlığın olabilmesi, iki tarafta bulunmak şartına mı bağlıdır, yoksa bir tarafta mı bulunur?

Birisi başka biri nedeniyle düşmanlık yapar mı?

Düşmanlık kendi adına mı yapılır, yoksa başkası için de yapılır mı?

Kalplere sevginin aktarılması ve yerleşmesi buradan öğrenilir.

Sevginin aktarılması varlık intikali midir veya mahalde yaratılan bir şey midir?

Sevginin şartı münasebet midir, değil midir?

Zıtlığa yol açan vatandan uzaklaşma buradan öğrenilir. İlahi yolların güçlükleri, sevimli ve sevimsiz konularda rızayı talebin bilgisi, gizli ve aleni olanın bilgisi, -özel yoldan-hayretin bilgisi, tecellinin üzerindeki örtünün sevilmesinin bilgisi, buradan öğrenilir. Allah Teâlâ'nın birleştirdiğini emrettiğini kesmeyi gerektiren sebebin sabit olması, buradan öğrenilir. Bu durumda onun kesilmesi yalanlık iken birleştirilmesi uzaklıktır. Mertebeler buradan öğrenilir. İşler hükümlerine nasıl gelir?

Kevnî işlerde ve ilahi hükümlerde nasıl etki ederler?

Bu, geniş bir bilgidir. Amellerin -kevnî arazlar olmalarına rağmen-görülmeleri buradan öğrenilir?

Kevnî arazların kendileri değil hükümleri görülür. Hâlbuki renklerle ilgili arazlar böyle değildir. Onların hem kendileri ve hem hükümleri görülür. Öncekilere uyma, üstün olanın aşağıdakine uyması, çokluktan uzak durmak, bu menzilden öğrenilir. Çokluğun ve toplamın birliğinin perdesi, bu menzilden öğrenilir.

Şartlı sevgi ve nefret, buradan öğrenilir. Gerçekte böyle bir şey mümkün müdür, değil midir?

Sevgide istisna mümkün müdür, değil midir?

Kulun tevekkülde ve diğer hallerinde -ilahi isimlerin hepsine değil de-özel bir isme yönelmesi, ilahi bilgiye zarar verir mi, vermez mi?

Ret ve dönüş ve bu ikisinin arasındaki farkta başkalaşma, buradan

öğrenilir. İhtiyar nerede övülür ve kınanır?

İzzetin hikmeti içermesi, ortak umut, Haktan mutlak ve sınırlı olarak yüz çevirmenin neticesi, buradan öğrenilir.

Yüz çevrilen bu esnada etkilenir mi etkilenmez mi?

Hakk bir şeye yaklaşmak özelliğiyle nitelenir mi, nitelenmez mi?

Rahmetin varlığının örtülü ve örtüsüz olması, nasıl bilinir?

Kerim'in ikramının sebebi, soysuzun cezalandırılması, buradan öğrenilir?

Acaba ona ceza, kendi tarzında mı verilir?

Böyle bir durumda, birisi ceza olsa bile, ikisi ortaktır. Yoksa onu ihsan yoluyla mı cezalandırır?

Acaba cezanın kötülüğü gerçekte bir kötülük müdür, yoksa kötünün bir niteliğidir de baş-kasında ortaya çıkmadan ona mı dönmüştür?

Bu durumda o kişi, kendi kötülüğünü böyle görerek nahoş bulmuştur. Buradan onun insanın kendi niteliği olduğu ve karşılık verende arızî bir durum olarak bulunduğu anlaşılır. Onu öğretmek amacıyla ortaya çıkartmıştır. Bu yararlı bir bilgidir, amellerine karşılık Allah Teâlâ'nın kullarını cezalandırması buradan öğrenilir. Bununla birlikte Allah Teâlâ kendiliğinde müstağnidir ve (kulların yaptığından) bir zarar görmez.

Yaratıklar bir günahkârı cezalandırılırken, onu cezalandırmada kendisiyle aynı konumda mıdırlar, değiller midir?

İddia sahiplerine nasıl davranılacağı buradan öğrenilir. Bilgiyle hüküm buradan öğrenilir. Zan din tarafından bazen bilgi diye isimlendirilmiştir.

Niçin zan -onun zıttı iken-'bilgi' diye isimlendirilmiştir?

Acaba bilgi, kendisiyle hüküm veren zan sahibinin nefsinde zannın meydana geldiği alamet midir?

Bu durumda bilgi, kişinin alamet sayesinde -ona hakim olan zarının

bilgi kokusu taşıması nedeniyleo hükmü gerektirmesidir. Çünkü bilgi alametten başka bir şey değildir ve bu nedenle 'bilgi' diye isimlendirilmiştir. Diğer bilinenler olduğu gibi, bilgi de bilgiyle öğrenilir. Öyleyse onların hepsi, alamet demektir. Bu nedenle Allah Teâlâ **'işte onların erişebilecekleri bilgi budur**

buyurur. Halbuki bilgi değildir. Sanki alametin bu şeyde verdiği hükmü söylemiştir. Aklî ve dinî helal ve haram buradan öğrenilir. Üçten dokuza kadar olan şeylerde bedeller buradan öğrenilir. Bu garip bir bilgidir. Çünkü bu konuda özel olarak yararlanmanın dışında müşterinin bir ilişkisi yoktur. Sanki o yararlanma müşterisidir. İlahi hükümde adalet ve naiplik, buradan öğrenilir. İlim ve hikmet arasındaki fark, buradan öğrenilir. Allah Teâlâ'nın neye karşı siper edinildiği, buradan öğrenilir. Acaba bu bilgi mi, yoksa iman mertebesinden mi gerçekleşir?

Uyan ve uyulanın hükümleri, bu menzilden öğrenilir. O ikisi tek bir hususta bir araya gelir mi, gelmez mi?

Hükümdardan ibaret olan imama biat, buradan öğrenilir. Acaba onun hükmüyle alışveriş hükmü bir midir? Bu durumda alış veriş yapılan ve satın alman şey belirlenir. Nefislerin satılması da bunun içine girer mi -bu, ölüme karşı yapılan biatleşmedir-, girmez mi?

Teşbih bu menzilden öğrenilir.

Bu menzilin içerdiği (ana) ilimler bunlardır.

'Allah Teâlâ doğruyu söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Yirmibirinci Sifir, c.XI ,sh:166-177

KADIN MESELELERİ-3- [Kadının Şerefli Hikmeti]

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Bir Şeyin Zati Niteliğinin Ondan Ayrılması Mümkün Değildir. Nitelik Kalkarsa, Mevsuf da Kalkar!

Bir şeyin zati niteliği ondan ayrılmaz; ayrılırsa kendisi de, yani mevsuf da ortadan kalkar._ Böyle bir nitelik nitelenenin kendisidir, başkası

değildir. Daha önce mümkünler için yokluğun zati bir nitelik olduğu söylenmişti, çünkü mümkünün ezelde var olması imkânsızdır. O ezelde ancak yok olabilir ve bu nedenle yolduk onu zati, nefsi bir nitelik olarak önceler. Mümkünler kendiliklerinde hakikatleri ve suretleri itibarıyla ayrışmıştır, çünkü hakikatler, bu ayrışmayı gerektirir. **Allah Teâlâ onlara varlık hali giydirmek istediğinde –ki Allah Teâlâ vardır ve O varlığın kendisidir– mümkünlerin istidat ve hakikatleriyle mümkünler için zuhur etmiş, mümkünler de kendilerini yaratanın varlığında kendilerini görmüşlerdir.** Onlar bu esnada yokluktaki hallerindedirler, çünkü onlar, yokluk halinde idrak sahibi oldukları gibi yokluk halinde onları –idrak eden tarafından da idrak edilirler. Bu nedenle şeriatta Allah Teâlâ'nın mümküne var olmayı emrettiği ve onun da var olduğu zikredilir.

Yokluk halindeki mümkün duyma özeliğine sahip olmasa ve kendisine yönelen Hakkın emrini idrak etmeseydi 'var olmaz veya Hakk onu yar olmakla, kendisini ise yoklukla nitelenene söz söylemekle nitelemezdi. Böylelikle mümkün, her bir idrake özgü şeyleri idrak etmesini sağlayan idrak güçlerine sahiptir. Allah Teâlâ mümkünlere var olmayı emrettiğinde, kendisiyle nitelenecekleri bir varlık bulamamışlardır, çünkü –sadece Hakkın varlığı vardır. Bu nedenle onlar Hakkın varlığında; suretler olarak ortaya çıkmış, bu sayede ilahi ve kevnî nitelikler birbirine girmiştir. Böylece yaratıklar Hakkın niteliğiyle nitelendiği gibi Hakk da onların nitelikleriyle nitelenmiştir. Bazıları bu makamda **'Allah Teâlâ'dan başkasını görmedim'** derken doğru söylemiştir. Bir kısmı **'Sadece âlemi gördüm'**, bir kısmı süratle başkalaşma gerçekleştiği için **'bir şey görmedim demiş'** ve doğru söylemiştir. Bir kısmı **'Gördüğüm her şeyden önce Allah Teâlâ'yı gördüm'** demiştir. Bu, mümkünün yokluk halinde idrak sahibi olduğu hususunda söylediğimiz meselenin bir neticesidir. Var olması şeklindeki ilahi emir mümküne gelince, Hakkın varlığından başkasını bulamamış, onda kendisi için ortaya çıkmıştır. Böylece Hakkı kendisini görmezden önce görmüştür. Hakk varlığın ona giydirdiğinde, yine kendisini görerek, **'Gördüğüm her şeyden önce Allah Teâlâ'yı gördüm'** demiştir. Yani onda tekevvün etmezden önce Allah Teâlâ'yı gördüm. Gerçeği böyle bilmeyen, Hakkı bilmediği gibi

yaratıkları veya nispetleri de bilmez. **'Her şey' başkalaşmalar nedeniyle sureti itibarıyla 'yok olucudur, onun/O'nun vechinden başka!' 'Vecih'** kelimesindeki zamir, şeye döner. Bir şey sureti bakımından yok olurken vechi ve hakikati yönünden yok olmaz. O halde sadece kendisi için kendisiyle zuhur eden Hakkın varlığı vardır, hüküm O'na aittir. Yani vechi bakımından o şeye ait hüküm O'na aittir. Böylece suretlerin değişmesi nedeniyle hükümler değişir. **'O'na döndürülürsünüz '** Bu hüküm, yani vecih hakkındaki hüküm, O'na döner. O halde hüküm ve tahkim başkalaştırmaya aittir. Çünkü maksat O'dur ve bu durum zorunludur. O halde sadece tek hakikatte gerçekleşen yok olma ve var olma söz konusudur. Allah Teâlâ'dan başkasına ait değiştirme yoktur. **'Allah Teâlâ'nın kelimeleri değişmez.'** İş önce ve sonra Allah Teâlâ'ya ait iken değiştirme de O'na aittir. Allah Teâlâ İlk ve Son olmasını bildirdiği aynı yönden bununla hüküm verir. Öyleyse sadece burada, berzahta ve ahirette ortaya çıkan suretler vardır! Bu durum **'biz, (dünyadaki) ilk halimize mi döndürüleceğiz'** ayetinde belirtilir. Onlar bunu vehim zannetmiş gerçeği incelemeden şöyle demişlerdir: **'O zaman bu, ziyanlı bir dönüş olur.'** Onların zuhur eden varlıklardan başka bir şey olmadıklarını görselerdi, imkânsız saymaz ve onlardan uzaklaşmazlardı. Çünkü onların gözleri sadece o şeylere bakar.

Gördüklerini veya kesin bildikleri bir şeyi inkâr edebilirler?

Bu idrake sahip olmayan kimse, bilgi ve marifetten yoksundur. Müşahede ve keşif ise bu bilgiyi verir.

Bu menzildeki ilimlerden bazıları şunlardır: Mucizeler bu menzilden öğrenilir. Sönme bu menzilden öğrenilir. Yaratılışta varlıkların ardışıklığı ve birbirini takip etmesi bu menzilden öğrenilir. Yakın bu menzilden öğrenilir. Haberle gerçekleşen şeyler, övülen ve kınanan şeyler, gazap ve işlerin tanımlarında haklarında gerçekleşeceği şey bu menzilden öğrenilir. Zayıflara merhamet, bu menzilden öğrenilir. Bütün yaratıklar asıl itibarıyla zayıf olduğuna göre rahmet onların hepsini kapsar. Âlemin ilahi isimlere varis olması, bu menzilden öğrenilir. Temkin ve şahider bu menzilden öğrenilir. Sakınılan ve sakınılmayan şeyi ayırt etmek üzere, beyan bu menzilden öğrenilir.

Dişilerin erkeklere katılması bu menzilden öğrenilir. Bu katılma, edilgeni olması yönüyle edilgenin etkene katılmasıdır. Öyle ki, iş kendisinden başka bir edilgenin meydana gelmediği başka bir edilgene varır. Başka bir yönden iş hiçbir edilgeni olmayan faile ulaşır. O ise Haktır.

Yönlerin tek hakikatte farklılaşması bu menzilden öğrenilir. Eserlerin ve onların kendilerini bilene verdikleri bilgiler, bu menzilden öğrenilir. Buradan Samiri Cebrail'in ayak izinden bir tutam almıştır; eserlerin ve izlerin etkisini bilmeseydi bunu yapmazdı. Bir şeyi aramak üzere, izi takip edenler bu konuyla ilgilidir. Mutluların bedbahtların ayakları karşısındaki durumu buradan bilinir. Bu bilgi sahibi toprakta onların izlerini gördüğünde, bunu ayırt eder, şahıslarını görmese bile ayak izlerini gördüğünde gördüğüyle onlar hakkında hüküm verir.

Tariz bu menzilden öğrenilir. Onların yürüyen bir misal hakkındaki şu sözleri bu menzilden öğrenilir: **'Kuşkusuz muarız yalandan yüz çevirme imkânına sahip değildir.'**

Tevriye bu menzilden öğrenilir. Bu nedenle Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bir yöne savaş için çıkmak isteyince, aksi istikamette giderdi.

Âlemde sebeplerin verdiği hikmetler bu menzilden öğrenilir.

Hallerin güçlü adamlar üzerindeki hükmü bu menzilden öğrenilir. Hatta hallerin her bir şey üzerindeki hükmü bu menzilden öğrenilir.

Bu menzilden Allah Teâlâ itaat edenden razı olur, dilediği günahkârlara gazap eder. Bir şahsın saldırısına uğrayan kimseye aynı nitelikteyken yardım edilmesi bu menzilden öğrenilir.

O kişi Allah Teâlâ'nın kendisini yarattığı bedeni bakımından onun zıddıdır. Bu durum genellikle hayvanda ortaya çıkar. Allah Teâlâ'ya yönelmeyi gerektiren sebepler bu menzilden öğrenilir.

Bunlar, kahır sebepleridir. Düşüncelerin yolculuğu, bedenlerin yolculuğu ve her birisinden meydana gelen neticeler, bu menzilden öğrenilir.

İnsanın doğası gereği muhtaç olduğu şeyi aramayı bırakması, bu menzilden öğrenilir.

Misal olarak, bazılarının şu ifadesini verebiliriz: **'Yoksul Allah Teâlâ'ya muhtaç olmayandır.'** Bu söz son derece nahoş olsa bile, anlamı gayet güzeldir, çünkü teslimin en yüksek derecesini anlatır. Bu makam, Allah Teâlâ'yı vekil edinenin makamıdır. Çünkü Allah Teâlâ kulun yararına olanları en ivi bilendir. Dolayısıyla kul kendi maslahat ve yararını bilmediği için Allah Teâlâ'ya ihtiyaçlarını söylemez. **Binaenaleyh yoksul ve fakir, Allah Teâlâ'ya belirli bir ihtiyacı olmayan, bütün işlerini Allah Teâlâ'ya havale etmiş kimse demektir.**

Bu makam ve hal sahibi adına meydana gelen neticeler, bu menzilden öğrenilir.

Kadınların varlıktaki değer ve menzillerini bilenin durumu bu menzilden öğrenilir.

Bu nedenle Allah Teâlâ kadınları Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'e sevdirdi ve bu **sevgi 'ihtisas'** sırlarındandır.

Allah Teâlâ Hz. Musa'ya bunun değerini bildirince, bir kadının mihrini ödemek üzere on sene ücretle çalışmıştır.

Burada 'kadın' derken âleme yayılan dişiliği kastetmekteyim ve bu dişilik kadınlarda daha barizdir ve bu nedenle sevdirildikleri kimseye sevdirilmişlerdir. Çünkü akli düşünce, doğal şehvetten uzak olduğu için, bu hükmü vermez. Bu akıl, kendi iddiasına göre doğal-hayvani şehvetten uzaklaşmasının başka bir doğal şehvetten kaynaklandığını bilmez. Başka bir ifadeyle bir şeyi değersiz görmek değersiz gördüğü şeyin tesirinde gerçekleşir. Dolayısıyla bu esnada da o şeyin etkisinin dışına çıkılmaz. Böyle bir akıl, cahiller cahilidir.

Kadınların yegâne şerefi cinsel ilişkide (erkeğin) secde haline gelmek olsaydı bile (yeterli olurdu).
Secde namazda kulun en değerli halidir.

Okuyucuların nefislerinde şehveti harekete geçirtip, benim söylediklerimi anlamayacakları için bu şehvetin onları Hakkın davetinden perdelemesinden korkmasaydım, bu konuda hiçbir şeyin

kendisinden daha üstün olmadığını gösteren hususlar zikrederdim. Fakat cinsel ilişkinin kullanılacağı yerler vardır. Bu nedenle güzel kokuyu sevmek ve namaz onunla birlikte zikredilmiştir.

Allah Teâlâ'nın isimlerinden birisi et-Tayyib'tir. Ailesinin muhtaç olduğu ateşi aramak üzere yola çıkan Hz. Musa aleyhisselâma Allah Teâlâ'nın söylediği sözden meydana gelen neticelere bakmalısın!

Hz. Musa aleyhisselâm kendisini bütünüyle ailesinin ihtiyacına verdiğinde ve onlar için çalıştığında, Allah Teâlâ ihtiyaç duyduğu şeyde kendisine nida etmiş ve **'Ateşin bulunduğu yerdeki ve çevresindekiler mübarek kılınmıştır'** demiştir.

Düşünen kimse için, ittifakta bulunan farklılıkta hakikatin bulunması bu menzilden öğrenilir. Yüksekte olanın aşağıdakine ve onun kendisine muhtaçlığı bu menzilden öğrenilir. Bu bilgi terazinin inceliği nedeniyle en çetin ilimlerdendir, çünkü herkes bu teraziyle ölçemez. Özellikle de Allah Teâlâ **'Cinleri ve insanları bana ibadet etsinler diye yarattım'** ve **'Sizden rızık istemiyorum, beni doyurmanızı da istemiyorum'** ayetlerinde belirtilir. **'Sizden rızık istemiyorum, beni doyurmanızı da istemiyorum'** ayetinden ne anlıyorsun?

Biliyoruz ki Allah Teâlâ kullarından rızık istemez ve O yemek de yemez. Allah Teâlâ rızıklandıran ve yediğimiz besine gücü veren kuvvet sahibidir. Buna rağmen Allah Teâlâ 'beni doyurmalarım istemiyorum' demiştir. Benim kuvvetim doyduğumdan meydana gelir, hatta besin vc yemek olmaksızın gücüm vardır.

Âlemdeki önderlik bu menzilden öğrenilir. Âlemdeki nizamın imamlık ve önderlik sayesinde gerçekleşmesi ve maslahatların ona bağlı olması, bu menzilden öğrenilir. Bilginin öğretilmesi, bu menzilden öğrenilir. Göreli ve mutlak gaybten başkasının olmadığı bu menzilden öğrenilir. Bir şeyi talep edip o şey verildiğinde reddedenin durumu bu menzilden öğrenilir.

Talep edeni talebe sevk eden nedir?

Redde yol açan sebep nedir?

Bu bilgiyle -bir belirleme olmaksızın-genel-olarak' talebe sevk eden

sebep öğrenilir. Şahsın ancak kendisinde-hükmü, bulunan kimseye tabi olması bu menzilden öğrenilir.. Onun üzerinde hükmü olan kendisini sevdiği kimsedir. İşte bu bir -zorlama uyması değil-ihtiyari uymadır. Çünkü zorlama uyması zikrettiğimiz hükme sahip olmayabilir. Bununla birlikte; âşık kendisindeki aşk nedeniyle mecbur olabilir. Fakat iki Hareket arasındaki fark açıktır.

Bu menzilde ifade ve ondan meydana gelen netice-öğrenilir. Ahirette haklarında ihsanın artacağı sınıflar bu menzilden öğrenilir. Alemin kendisi adına talep edilmesi gereken sebep bu menzilden öğrenilir. Sakınılması gereken uyma ve sakınılması gerekmeyen uyma; kınanan sakınma üe kınanmayan sakınma bu menzilden öğrenilir.

Âlemde helak olmayı gerektiren şeyler bu menzilden öğrenilir.

Alemde mertebelere göre gerçekleşen derecelenme bu menzilden öğrenilir..

Nesep ve hasepler, intisapta üstünlüğü gerçekleştiren sebep ile gerçekleştirmeyen sebep bu menzilden öğrenilir.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in nesebi kınamayı yasaklaması bu menzilden öğrenilir. Meşgul eden korkular, bu menzilden öğrenilir.

Cebir nedir ve mecbur kimdir; bu menzilden öğrenilir. Tenzih bu menzilden öğrenilir. Senanın sonuçlan ye sebepleri, bu menzilden Öğrenilir.

Hükümler bu menzilden öğrenilir.

Bu hükümler kime nispet edilir ve onlarla kim hüküm verir?

Gerçekleşmeyen takdir bu menzilden öğrenilir.

Gerçekleşseydi ne netice verecekti?

Acaba gerçekleşmesi âleme rahmet babından terk edilir mi, edilmez mi?

Delilleri ortaya koymak bu menzilden öğrenilir.

Sınanma ve faydası bu menzilden öğrenilir.

Kimya sanatı bu menzilden öğrenilir.

İtibar bu menzilden öğrenilir.

Temenni ye onun faydalı kısımları ve sahibine fayda sağlayan hususlar; bir netice vermeyen ve fayda sağlamayan hususlar, bu menzilden öğrenilir.

Her varlığın ehil oluğu şeye ehliyeti bu menzilden öğrenilir.

Yaptığı işten daha faziletli bir ödülle cezalandırılan kimse, bu menzilden öğrenilir. Sorulandan daha fazlasıyla cevap verenin durumu bu menzilden Öğrenilir.

Mümine yasaklanan hususlar bu menzilden öğrenilir.

Bu yasaklama asıl üzere kalmak mıdır?

Çünkü o, bir terktir. Niçin emirden sonra gelmiştir.

Hâlbuki her ikisi de Allah Teâlâ'nın hükmüdür.

'Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Yirmi dördüncü sifir, c.XII, Sh:258-263

KADIN MESELELERİ -4- [Kim Kadınları Peygamberin Onları Sevdiği Gibi Severse, Hiç Kuşkusuz, İnfiali (Edilgenliği) Kendinde Toplayan Allah Teâlâ'yı Sevmiş Demektir.]

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

HZ. İLYAS'IN KADEMİNDEKİ SEKİZİNCİ KUTUP

Onun suresi, Al-i İmran'dır. Bu sure de beyazdır. Onun menzilleri, ayetlerinin sayısıncadır. Birinci ve ikinci kutup derken, bir zaman sıralamasını kastetmiyorum, on iki kutup tamamlanıncaya kadar bir sayı dizilişinden söz ediyorum. Bazen on İkincisi veya bir başkası zaman itibarıyla ilk olabilir. Bunu belirtmemizin nedeni, kutupların zamanlarını Allah Teâlâ'nın öğrettiği insanlar burada ortaya koyduğumuz kutupların tertibini gördüklerinde bir zaman tertibinden söz ettiğimizi düşünmelerinin önüne geçmektir. Bu nedenle bu sıralamanın bir sayı dizilişi olduğunu belirttim.

Bu kutbun hali, ilahi kelamda müteşabihi bilmektir. Onun tevilini Allah Teâlâ'dan başkası bilemez. Bu kutup bilhassa O'nun öğretmesiyle müteşabihi öğrenir; zaten müteşabih sadece Allah Teâlâ'nın öğretmesiyle bilinebilir. Öğrendikten sonra müteşabih ayet o kişi adına muhkeme dönüşür. Böylece ayetin hangi yönünde benzerlik (teşabüh) bulunduğunu anlar ve münasebet bilgisi öğrenilir. **Bu münasebet Allah Teâlâ ile benzerliğin ortaya çıkmasını sağlayan ilişkidir.** Bütün teşbih ayetlerinde bu durum geçerlidir. Ya da teşbih, gizli bir münasebetten kaynaklanan ortak lafzın delaleti bakımından ortadan kalkar. Çünkü teşbihteki münasebet açıkken ortaklıkta gizlidir. Misal olarak bilgiye nur denilmesini verebiliriz. **Bilgi nur diye isimlendirilirken nur da nur diye isimlendirilir.** Allah Teâlâ **'Biz onu nur yaptık'** buyurur. Kastedilen vahiydir ve bilgi demektir. **'Öyle bir nur ki dilediğimiz kulları onunla hidayete ulaştırırız.'** Ortaklıkta ise göz (ayn) kelimesini misal verebiliriz. Göz diye isimlendirilen bütün varlıklarda münasebet gizlidir. Bu münasebet -Allah Teâlâ'nın bildirmesiyle-bu kutup için barizdir. Nazarî düşünceyle tevil yapanlar herhangi bir bilgiye sahip değillerdir. Bununla birlilikte onlar bazen tesadüf yoluyla bilgiye ulaşabilirler.

Bu bilgiden kadınların erkeklerin yarımları oluşunun mahiyeti öğrenilir. **Bakınız! Havva Adem'den yaratılmış ve bu nedenle iki hükmü olmuştur:** Aslı bakımından sahip olduğu erkeklik hükmü ile dolaylı olarak sahip olduğu dişiliktir. **Bu yönüyle Havva müteşabih sayılır. Çünkü insanlık, erkeklik ve dişiliğin toplamıdır.** Kendisinde fail olduğu kimse için, münfail, yani edilgenin karşısında failin yeri neredir? Bir şey ancak benzerinde fail olabilir. Bu, infialin (edilgenlik) önce bizzat failde gerçekleşmesi demektir. Böylece münfal (edilgen) olanın sureti failde ortaya çıkmıştır ve bu güç sayesinde münfail -her neyse-meydana gelmiştir. Fail'e misal olarak el-Mübdi, el-Muhteri' ve el-Hakk (isimlerini verebiliriz). Daha önce âlem hakkındaki bilgiyi incelerken söylediğimiz üzere, bilgi bilinene tabidir ve bilgi bilenin bir sıfatıdır. Bilgiyi veren, malum, yani bilinen şeyin kendinde bulunduğu durumdur. Sonra bilen kişi bildiğini meydana getirir. Mesela el-Muhteri' ismi misalsiz yaratılan diye isimlendirileni varlıkta izhar eder ve var eder. **Allah Teâlâ'nın kadınları Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve**

sellem'e sevdirmesinin anlamı buradan öğrenilir.

Kim kadınları peygamberin onları sevdiği gibi severse, hiç kuşkusuz, infiali (edilgenliği) kendinde toplayan Allah Teâlâ'yı sevmiş demektir.

Bu yönüyle malum (bilinen) bilgiyi verdiği için onun hakkında alim denildiği gibi Hakk da malum karşısında ilk münfaildir. Bu durum Hz. İsa'da Havva'nın Adem'den münfail oluşunun mukabilinde Meryem'den münfail olmak şeklinde ortaya çıkmıştır. **'Burada kalbi olan için öğüt vardır.'** Bunun yanı sıra **'Ey insanlar) Sizi bir erkekten ve dişiden yarattık'** ayeti buradan anlaşılır. **Erkekten yaratılana misal Havva iken dişiden yaratılana misal Hz. İsa'dır.** Erkek ve dişiden yaratılmak ise Adem'in diğer çocuklarında tezahür etmiştir. Bu yönüyle onlar insanların yaratılış türlerini kendilerinde toplar.

Tasavvuf yoluna girdiğimde kadınları ve cinsel ilişkiyi en nahoş bulun yaratıklardan biriydim. Bu makamı müşahede edinceye kadar, neredeyse on sekiz sene bu halde kaldım. **Allah Teâlâ'nın Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'e kadınları sevdirdiğini belirten bir hadisi öğrendikten sonra daha önce bu konudaki düşüncem nedeniyle azaba duçar kalmaktan endişelendim.**

Demek ki Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem doğası gereği onları sevmemiş,
Allah Teâlâ'nın sevdirmesi nedeniyle sevmişti.

Allah Teâlâ'ya samimiyetle yöneldiğimde, Allah Teâlâ'nın peygamberine sevdirdiği bir şeyi nahoş bulmam nedeniyle cezalandırılma korkusu kalbimden silindi. Allah Teâlâ'ya yönelince, korkuyu benden aldı ve kadınları bana sevdirdi.

Şimdi kadınlara karşı en şefkatli ve onların hakkını en çok gözeten insanlardan biriyim, çünkü bu konuda bir basirete sahibim.
Benim kadın sevgim doğal bir sevgiden değil, Allah Teâlâ'nın bana onları sevdirmesinden kaynaklandı.

Kadınların kadrini ve değerini ancak Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'e karşı yardımlaşıp ona itiraz eden iki eşi hakkında Allah Teâlâ'nın söylediğini bilen ve anlayan idrak edebilir. Nitekim Allah Teâlâ Tahrim suresinde bu durumu beyan etmiştir. **Ardından iki**

eşinin yardımlaşmasının mukabilinde Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'e yardım edecek kimseler olarak Allah Teâlâ kendisini, Cebrail'i ve müminlerin salihlerini zikretmiş, ardından melekleri eklemiştir. Buradaki farklılık, yardımlaşma sebebinin farklılığından kaynaklanır. Binaenaleyh ortada ancak Allah Teâlâ sayesinde izale edilebilecek bir durum vardır ve bu durum bir yaratılmışın yardımıyla izale edilemez. Bu nedenle Allah Teâlâ bize bazı hususlarda Allah Teâlâ'dan doğrudan yardım talebini, bazı konularda sabırla, bazı konularda namazla yardım istememizi emretmiştir. **Bunu bilmelisin!**

Bununla birlikte bazen bir iş vardır, o iş Allah Teâlâ'nın gücü dâhilinde olsa bile, Allah Teâlâ Cebrail'e o işi defetme ve uzaklaştırma gücü vermiş olabilir. Bu durumda Cebrail Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'e eşlerinin kendisine karşı yardımlaşmasını ortadan kaldırmak, bu yardımlaşmadan vazgeçmelerini sağlamak ve üzerlerindeki hakkını yerine getirmelerini temin etmek üzere yardım etmiştir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bizim sükût etmemiz gibi onların karşısında susmuş, işin sonunda ve başında emir o iki eşine ait olmuştur. Bu ise ilahi bir özelliktir. Çünkü onların hareketi nedeniyle hareket eden hareket etmiş, sakinleşmeleri nedeniyle hareket etmek isteyen sakinleşmiştir. Salih müminlerin Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'e yardımı da böyledir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in iki eşinde öyle bir durum vardı ki, onun salih müminlerle ilişkisi başkalarına göre daha yakın bir ilişkiydi.

Bu durumda (o işin ortadan kaldırılması için) salih müminler Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'e yardımcı olmuş, ardından melekler zikredilmiştir. Meleklerin gelmesi ise insanlara amade kılınarak yaratılmış meleklerin geneline uygun bir hususla ilgilidir. Allah Teâlâ ilahi tertibe göre ancak melekler vasıtasıyla ortadan kaldırılabilecek işlerde onları yardımcı kılar. Bununla birlikte Hakk bir işi tek başına yapabilir ve onu yerine getirecek kudrete sahiptir. Fakat bu durum akla göre böyle gerçekleşir. Allah Teâlâ ise vakıayı gerçekleşirken nasıl gerçekleşecekse öyle bildirmiştir. Vakıa O'nun söylediği üzere gerçekleşir. O'nun söylediği ise o surette gerçekleşecek olanı bilmesiyken O'nun bildiği bilinenin kendiliğindeki

durumu hakkında O'na verdiği bilgidir. Bilinen ezelde yokluk halinde ayn-ı sabitesini müşahede ederek o bilgiyi elde etmiştir.

Dostum! İşler/varlıklar, kalp ve anlayış sahibi için kendi hakikatlerini nasıl izhar etmektedir. Allah Teâlâ bizi ve sizi O'ndan anlayanlardan kılsın. Onlar sayesinde (hakikati) Allah Teâlâ'dan anlayabilecekleri bir kalbe sahip olanlar ve O'nun hitabına kulak verenlerdir. Allah Teâlâ âlemde işlerini meydana getirirken kalp sahibi onları görür.

Otuzuncu sifir, c. XV ,sh:236

ŞEYHLERE HÜRMET MAKAMI

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

YÜZ SEKSEN BİRİNCİ BÖLÜM
Şeyhlere Hürmet Makamı

Şeyhe hürmet Allah Teâlâ'ya hürmettir

Onu Allah Teâlâ karşısında Allah Teâlâ için ve O'nunla yerine getir

Onlar nazlılardır, yakınlık kendilerini destekler

Allah Teâlâ'ya delil olmada güçlü bir şekilde

Bütün peygamberlerin varisidir onlar

Sözleri sadece Allah Teâlâ'dandır

Nebiler gibi mihraplarında görürsün onları

Allah Teâlâ'dan O'ndan başkasını istemezler

Şeriatla çelişen hal gözükürse

Bırak onları, Allah Teâlâ ile baş başa

İzlerini sürme, eserlerini takip etme

Çünkü Allah Teâlâ'ta Allah Teâlâ'nın serbest kullarıdır

Fakat şeriata uymayana, uyulmaz

Allah Teâlâ'dan haber getirse bile

Devrimizde müritlerin şeyhlerin mertebeleri hakkındaki

bilgisizliklerini görünce, şu mısraları söyledik:

Şeyhlerin kıymetini bilemedi

Gençler ve yaşlılar

Lafızları küçümsendi

Derin iken, bilgisizce

Şeyhler -kendi dönemlerinde peygamberler Hakk'ın vekilleri oldukları gibi-âlemde Hakk'ın vekilleridir. Hatta onlar, şeriat ilmini peygamberlerden tevarüs eden varislerdir. Fakat şeyhler, şeriat koyamaz. Dolayısıyla onlar, insanların geneli hakkında -şeriat koymak değil-'şeriatı korumak' yetkisine sahiptirler. Onlar, kalpleri korur. Seçkinlerde ise, adabı gözetmek ve kalpleri korumak (imkânları) vardır. Allah Teâlâ'yı bilenler karşısında onlar, doğa bilgini karşısında doktora benzerler (umum-husus ilişkisi). Doktor özellikle insanın bedenini yönetmesi bakımından doğayı bilirken, doğa bilimci -doktor olmasa bile-genel anlamda doğayı bilir. Şeyh, bazen her iki durumu bir araya getirir. Fakat Allah Teâlâ'yı bilmekteki şeyhliğin payı, insanların davranışlarının kaynağını ve sebeplerini bilmek, iyisiyle kötüsüyle düşünceleri bilmek, -kınanmış düşüncenin övülen bir tarzda ortaya çıkması gibi-düşüncelere katışan karışıklık noktalarını bilmek, nefesleri ve bakışı (nazar) bilmek gibi hususlardır. Bunun yanı sıra şeyhler, nefesleri ve bakışı bilirler, nefese ve bakışa ait olan ve onların içerdiği Allah Teâlâ'yı razı eden iyilikler ile Allah Teâlâ'yı kızdıran kötülükleri bilirler.

Şeyhler, hastalıkları ve ilaçlarını, zamanları, mekânları, mizacı, gıdaları, mizacı düzelten ve bozan şeyleri, hayali keşf ile gerçek keşf arasındaki farkı, tecelliyi, terbiyeyi, müridin çocukluktan gençliğe, oradan yaşlılığa intikalini bilirler.

Onlar, müridin doğasına hükmetmenin bırakılıp aklına hükmetme vaktinin ne zaman geldiğini bilirler.

Onlar, müridin düşüncelerinin tasdik edileceği zamanı, nefse ve şeytana

ait hükümleri, şeytanın kudreti altındaki hususları bilirler.

Şeyhler, insanın şeytanın kalbine verdiği vesveseden korunmasını sağlayan perdeleri de bilir.

Onlar, müridin nefsinin sakladığı ve onun bile farkında olmadığı şeyleri bilir.

Onlar, müridin bâtınında ortaya çıktığında 'ruhanî fetih' ile 'İlahî fethi' ayırt etmeyi bilir.

Onlar, 'yola' uygun olanlar ile olmayanları kokularından ayırt eder. Onlar, 'Hakkın gelinleri' olan müriderin nefslerini güzelleştiren süsleri bilirler.

Hakk karşısında onlar, gelini süsleyen bir hizmetçiye benzer. Onlar, Allah Teâlâ'nın edipleri, mertebenin edebini ve onun Hakk ettiği saygıyı bilenlerdir.

Şeyhlik makamının esası şudur: Şeyh, sâlik-müridin terbiye, sülük ve şeyhlik için ehliyete varıncaya kadar keşfinde ihtiyaç duyduğu her şeyin (bilgisini) kendinde toplayan kimsedir.

Bunun yanı sıra, düşüncesi veya kalbi ortaya çıkan bir kuşku nedeniyle hastalandığında -ki mürit onun doğrusuyla yanlışını ayırt edemez-, muhtaç olduğu şeyleri bilir.

Nitekim 'kalp secdesi' hakkında benzer bir durum gerçekleşmiştir. Başka bir örnek ise, bizim şeyhimiz için gerçekleşmiştir. Ona **'Sen İsa b. Meryem'sin denilmiş'**, şeyhi kendisini gerekli şekilde tedavi etmiştir. Başka bir örnek, -içinden değil-, bir haramı işlemeyi emreden veya vacibi yasaklayan Hakkın sesini duymayı verebilir.

Şeyh böyle bir insanı bu sınanmadan kurtararak, günaha düşmesini engeller. Bununla birlikte, içinde bulunduğu makam doğrudur. Öyleyse şeyhler, Allah Teâlâ'nın dininin doktorlarıdır.

Terbiyede muhtaç olunan bir şeyin (bilgisinin) eksik olduğu kimse, şeyhlik makamına oturamaz, çünkü böyle bir insan, düzelttiğinden daha çoğunu bozar ve fitneye düşürür.

Öyle biri, sahte doktor gibidir!

Sahte doktor, sağlıklıyı hasta ederken hastayı öldürür.

Bu dereceye varan kişi, Allah Teâlâ yolunda 'şeyhtir.' Her müridin böyle bir şeyhe saygı göstermesi, hizmet etmesi, kurallarına uyması, Allah Teâlâ'nın bildiği hiçbir şeyi ondan gizlememesi gerekir. Mürit, hürmeti devam ettiği süre şeyhine hizmet etmelidir. Kalbinden hürmet düşerse, artık onun yanında bir an bile kalmamalıdır, çünkü bu durumda mürit, şeyhten yararlanamaz, ak-sine ondan zarar görür. Çünkü sohbet, saygıyla birlikte fayda sağlayabilir. Tekrar şeyhe hürmet kalbine döndüğünde ise, şeyhe hizmet eder ve ondan yararlanır.

Çünkü şeyhler iki haldedir:

Birincisi Kitabı ve Sünneti bilen, zahirlerinde onu dile getiren, içlerinde bu hükümleri hakkıyla yerine getiren âriflerdir. Onlar, Allah Teâlâ'nın sınırlarını gözeten, verdikleri sözü tutan, şeriatın kurallarını yerine getiren, (şüphelilerden kaçınmak anlamındaki) vera'da tevile kaçmayan, ihtiyatı benimseyen, karıştıranlardan uzak duran, ümmete karşı şefkatli olan, hiçbir günahkârı cezalandırmayan, Allah Teâlâ'nın sevdiğini seven, O'nun kızdığına -Allah Teâlâ kızdığı için-kızan kimselerdir. Allah Teâlâ yolunda kınayanın kınaması, onları bağlamaz. İyiyi emreder, hakkında görüş birliğine varılmış kötülükten sakındırırlar. Onlar, iyiliklere koşar, insanları bağışlar, büyüğe saygı gösterir, küçüğe merhamet eder. Allah Teâlâ'nın ve insanların yolunda eziyet veren şeyi temizlerler. Onlar, iyilik (yapmak için) zordakini ve en zorda kalanı ararlar. Hakları ehline teslim ederler. Kardeşlerini, hatta bütün insanları mazur görürler. Cömertliği tanıdıklarıyla sınırlamazlar. Cömertlikleri herkese dönüktür. Büyük onlar için baba, denk onlar için arkadaş ve kardeş, küçük olan, evlat gibidir. Bütün halk, onların gözünde ihtiyaçlarını karşıladıkları bir aile gibidir. Allah Teâlâ'ya itaat ederlerse, onları itaate muvaffak kılanın

Hakk olduğunu düşünürler. Günah işlerlerse, hemen tövbe ederler ve Allah Teâlâ'dan utanırlar, kendilerinden ortaya çıkan davranışlar nedeniyle kendilerini kınarlar. Onlar, günahlarında kaza ve kadere sığınmazlar. Böyle bir şey, Allah Teâlâ'ya karşı saygısızlıktır. Onlar, kolaylaştıran, yumuşak davranan ve şefkatli insanlardır. **'Onlar aralarında merhametlidir. Onları secde ve rükû ederken görürsün.'** Onların bakışlarında Allah Teâlâ'nın kullarına karşı merhamet vardır. Sanki onlar, ağlar gibidir. Onların üzerinde sevinçten daha çok üzüntü gözükür. Bunun nedeni, yükümlülük diyarının gerekleridir. Böyle insanlar, kendilerine uyulan ve hürmet edilmesi zorunlu kimselerdir. Onlar, görüldüklerinde Allah Teâlâ'nın hatırlandığı kimselerdir.

Şeyhlerden bir grup daha vardır. Onlarda bir savrukluk vardır ve bu şekilde (hükümlere karşı) koruyucu değillerdir. Onların halleri kendilerine bırakılır ve kendileriyle arkadaşlık yapılmaz. Onlarda harikulade vb. umulabilecek olaylar gözükse bile, şeriat karşısında saygısızlık var iken, buna itimat edilmez. Çünkü Allah Teâlâ'ya giden yegâne yolumuz, O'nun şeriatıdır. Allah Teâlâ'nın şeriatından başka Allah Teâlâ'ya giden bir yol olduğunu iddia eden insanın sözü yalandır. **Binaenaleyh hali doğru olsa bile, edebi olmayan şeyhe uyulmaz. Bununla birlikte, ona da hürmet edilir.**

Bilmelisin ki, Hakka hürmet, şeyhe hürmetten geçtiği gibi Hakka saygısızlık şeyhe saygısızlıktan geçer.
Onlar, Hakkın perdedarlarıdır.
Onlar, müritlerin kalplerindeki halleri korur.
Öyleyse uyulması gereken şeyhlerden birine eşlik edip ona hürmet etmeyen kimsenin cezası, kalbinde Hakla bulmaktan mahrumiyet, Allah Teâlâ'dan gaflet ve konuşmasında da edepsizliğin gözükmesidir.
Hakkın kalpte bulunması, sadece edepliler için mümkündür.
Bu kapı, edeplilerin dışındakilere kapalıdır.
Bir mürid için şeyhe hürmetsizlikten daha büyük bir mahrumiyet yoktur.
Allah Teâlâ ehlinden birisi, Allah Teâlâ ehlinin meclisleri hakkında şöyle demiştir:
'Bir insan Allah Teâlâ ehlinin meclisinde bulunup onların ulaştıkları halleri inkâr ederse, Allah Teâlâ iman nurunu kalbinden

çekip alır.'

**Öyleyse Allah Teâlâ ehliyle oturmak tehlikelidir.
Onlarla oturan kimse, tehlikededir.**

Arkadaşlarımız, kendi şeyhinden başka bir şeyh karşısında müridin durumu hakkında görüş ayrılığına düşmüştür:

Acaba onun bu şeyh karşısındaki hali kendi şeyhinin karşısındaki hali gibi mi olmalıdır, yoksa farklı mı olmalıdır?

Bütün arkadaşlarımız, o şeyhe de hürmet etmenin gerekliliğinde görüş birliğindedir. Bu nokta, onların görüş birliğine vardıkları yerdir. Bunun dışındaki hususlarda ise, bir kısmı **'müridin başka bir şeyh karşısındaki durumu kendi şeyhinin karşısındaki durumuyla birdir'** demiştir.

Bir kısmı ise, iki şeyhi ayırarak şöyle demiştir:

İki şeyhe gösterilen saygının aynı olması, müridin diğer şeyhin Allah Teâlâ yolunda uyulanlardan olduğunu öğrenmesinden sonra olabilir. Bunu bilmiyorsa, ikisine aynı tarzda davranamaz.

Birinci görüşün haklı yönü olduğu gibi diğerinin de haklı yönü vardır. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bir kadına şöyle demiştir: **'Sabır belanın ille geldiği andadır.'** Kadın onun Allah Teâlâ'nın peygamberi olduğunu bilmiyordu (bu nedenle ona gerekli saygıyı göstermemişti). Mürit Hakkı amaçlar. Maksadı her nerede ortaya çıkarsa, onu alır ve benimser. Çünkü adamlar hakikat ile tanınır, yoksa hakikat onlarla tanınmaz.

İşin esası şudur:

Âlem iki ilah, insanın yükümlü olduğu şeriatlar farklı iki peygamber veya bir kadın iki koca arasında bulunamayacağı gibi mürit de -terbiye müridi ise-iki şeyh arasında bulunamaz.
Terbiye olmaksızın, sohbet söz konusu ise, bütün şeylerle sohbet müride zarar vermez, çünkü o bunların hükmü altında değildir.
Bu sohbet **'bereket sohbeti'** diye isimlendirilir.

Şu var ki Allah Teâlâ yolunda bundan bir adama zarar gelmez.
Öyleyse hürmet, kurtuluş için esastır.

Yüzonaltıncı kısım, c.VIII, sh: 296-300

GURBET (Kalbini Arayanlar)

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

İKİ YÜZ OTUZUNCU BÖLÜM
Gurbet

Vatandan, halden ve Haktan garip kalırsın

Umulur ki doğruluk oturağına yerleşirsin

İstediğin her şeye hükmün işler artık

Sana Hakk, Hakk ile gelirse, korkma

Yeryüzünde ve gökte parçalanma olmasaydı

Parçalanmanın şiddetinden felekler dönmezdi

Akılların gökleri ve yeri de öyledir

Yaratılışta etkin doğadır o

Güçlerin felekleriyle döner sonra izhar eder

Konuşmayı dinleyenlere bilgileri

Bilmelisin ki sûfıler 'gurbet' terimini maksada ulaşmak üzere vatandan ayrılmak anlamında kullandıkları gibi halin (etkisinden) uzaklaşmak anlamında da kullanmışlardır. Onlar, **'gurbet, kendisine işlemesin diye Hakk yabancılaşmaktır'** derler. 'Haktan gurbet5 korku nedeniyle Hakkı bilmekten uzaklaşmak demektir. Sûfilerin vatandan ayrılarak gurbette olmaları, vatana bağlanma alışkanlığından kurtulma amacı taşır. Alışkanlıklar ise kendisini tövbe ederek -ki tövbe de onları uyandırır-aradıkları maksatlarından perdeler. Onlar, Hakkın yüzünü eşyada görmeyen kimselerdir ve bu nedenle maksatlarının ancak vatandan ayrılarak gerçekleşebileceğini zannederler. Hakkı vatanlarının dışında zannederler.

Nitekim Ebu Yezid el-Bestamî bu makamdayken Hakkı aramak üzere Bestam'dan ayrılmış. Yolda Allah Teâlâ adamlarından bir adamla karşılaşmış. Adam kendisine sormuş: **'Ey Ebu Yezid! Bestam'dan ayrılmanın nedeni nedir?'** Bestamî **'Hakkı arama arzusu'** deyince, adam şöyle demiş: **'Sen aradığını Bestam'da bırakmışsın.'** Bunun üzerine Ebu Yezid uyanmış, Bestam'a dönmüş ve kendisine fetih nasip olana kadar ibadete devam etmiş. Sonra da kendisinden meydana gelen (haller) meydana gelmiş. Bu insanlar, seyahat edenlerdir. Allah Teâlâ bu ümmetin seyahatini **'Allah Teâlâ yolunda cihat'** yapmıştır.

Bilmelisin ki, bu iş, kulun seçimine bağlı değildir. Bu işin sahibi, Rabbi karşısındaki halinde **'kalbini bulmak'** ister. Kalbini bir yerde bulamadığında şöyle düşünür: **'Allah Teâlâ bu yerde kalbime zuhuru takdir etmemiş.'** Bunun üzerine (gayenin) gerçekleşmesi umuduyla, oradan ayrılır. Bilir ki, Allah Teâlâ işler belirlemiş, ezelî bilgisi bir şeyin belli bir yerde, belli bir burçta, belli bir nedenle gerçekleşeceğini takdir etmiştir. Onun hakkında imkân hükmü verilince ve varlığından önce gelen (ezelî bilgiyle) kalbini o yerde bulamayınca, gayesine ulaşmak amacıyla oradan ayrılır. İşte bu, sûfîlerin vatanlarından ve benzeri şeylerden ayrılmalarının ve uzaklaşmalarının nedenidir. Çünkü bir kısmı, gördüğü saygı nedeniyle vatanını terk eder. Sûfi zühdü ve tövbesi gibi bir nedenle bir mekânda itibarının arttığını görür ya da daha önce tanınan biri değilken zühdü ve iyilikleri nedeniyle şöhrete kavuşur. Bu durum insanların kalplerinde onun saygınlığını artırır, kendisine hürmet ve iltifat edilir. Bunun üzerine vatanından kaçarak tanınmadığı bir yere gider. Orda Rabbi karşısında nefsini bilmeye çalışır. İnsanların hürmeti, insanı yok edecek öldürücü etkili bir zehirdir. Bu da vatandan ayrılmaya ve aileden uzaklaşmaya yol açan nedenlerden biridir.

Sûfi Allah Teâlâ karşısında **'kalbini her nerede bulursa',** oraya yerleşir. Şeyhim zahit ve hadisçi Ebu'l-Hasan b. Es-Saiğ Sebte'de bana şöyle demişti: 'Şeyhimiz Ebu Abdullah Muhammed b. Rızk -Allah Teâlâ kendisine merhamet etsin-ile bir seyahatte birlikteydik. Kendisine bir hadisin bölümlerini okuyordum. Rivayet sahibi birisiydi ve şöyle dedi:

'Bir seyahatimde ıssız bir yerde yıkık bir mescitle karşılaştım ve şöyle dedim: İçeri gireyim de iki rekat namaz kılayım. İçeri girdim ve orada **'kalbimi buldum. Bunun üzerine orada iki sene kaldım.'** İki sene nerede, iki rekat namaz süresi nerede? Öyleyse sûfilerin gurbetteki amaçları, Allah Teâlâ karşısında **'kalbi bulmak'**tır. Her nerede kalplerini bulurlarsa, oraya yerleşirler.

Bir sûfi şöyle demiştir:

'Mekke'ye gidiyordum. Yolda bir ağaç altında bir genç gördüm. Orada tek başına namaz kılıyordu. **'Mekke'ye mi gidiyorsun?'** diye sordum. Bana şöyle cevap verdi. **'Geçen sene Mekke'ye gidiyordum. Bu ağaca uğradığımda, kalbimi buldum. Bir yıldır buradayım ve kalbimi yitirmedikçe buradan ayrılmayacağım.'** Sonra şöyle ekledi: 'Bir sene sonra, aynı yere ve aynı ağaca uğradım, genci bulamadım. Biraz yürümüştüm. Genci gördüm, namaz kılıyordu, selam verdim, beni tanıdı, kendisine sordum: **'O ağaçtan ayrıldığını görüyorum.'** Şöyle dedi: **'Kalbimi yitirince, daha önce niyetlendiğim üzere Mekke'ye doğru yola çıktım. Buraya geldiğimde, kalbimi buldum. Şimdi de buraya yerleştim.'** Bunun üzerine kendisine şöyle dedim: **'Yemeğin ve içeceğin nereden geliyor?'** Şöyle dedi: '**O'nun katından! Beni yedirmek istediği vakit beni doyuruyor.'** Üstat şöyle devam etti: **'Yanından ayrıldım. Bundan sonra durumunun nasıl olduğunu bilmiyorum.'**

> Öyleyse sûfıler, gurbet ederek
> 'Allah Teâlâ karşısında kalplerini bulmayı' amaçlarlar.

Âriflerin vatanlarından ayrılarak gurbete gitmeleri ise, imkân hallerinden ayrılmalarıdır. Çünkü mümkünün vatanı, imkândır (olabilirlik). Böylelikle ârife kendisinin Hakk olduğu keşf olunur. Hakkın vatanı ise imkân değildir. Bu nedenle mümkün (ârif), bu müşahedesi nedeniyle, imkân olan vatanından ayrılır. Mümkün vatanındayken -ki vatanı hakikati sabit iken yokluktur-Hakkın kendisine **'ol'** dediğini duyar. Bunun üzerine hemen varlığa koşar. Bunun amacı, kendisini var eden görmektir. Bu durumda ise kendisine **'ol'** diyeni müşahede etmek amacıyla, yokluktan ibaret olan vatanından gurbete düşer. Ayn-ı sâbitesi açıldığında, Hakk ona

yaratılmış şekillerini gösterir, fakat kendisinden dolayı varlığa koştuğu Hakkı göremez. Bu halde şu dizeyi söyledim:

Yabancı oluş gözümüze gözükünce

Özlem duyanlar gibi vatanıma özlem duydum

Bu esnada tekrar şöyle der: **'Tekrar yokluğa dönmek istiyorum.'** Çünkü ben yoklukla nitelendiğimde, Hakka daha yakınım. Başka bir ifadeyle, varlıkla nitelendiğim halime kıyasla yoklukla nitelendiğimde kendimden daha çok hakka yakınım. Bunun nedeni, varlıkta iddianın bulunmasıdır. Hakk ile baki kalmak için Haktan fena talebi hali ise, (ayn-ı sâbite'nin) üzerinde bulunduğu yolduk haline dönmektir. İşte bu, kulun iarede ve seçimi olmaksızın, gerçekleşen vatandan ayrılık ve gurbettir.

Allah Teâlâ'yı bilenlerin gurbetinin bir yönü de, **Hakkı kendi niteliklerinin aynı olarak bulduklarında, niteliklerinden uzaklaşmalarıdır (gurbet). Bu, gerçek gurbettir."** Çünkü nitelik, doğru sözlü Hakkın sözüyle onlara izafe edilmiştir. Öyleyse onlar nitelik sahibidir. Fakat bu niteliğin mahiyeti nedir, gerçekte kime izafe edilir?

Çünkü âlem, Allah Teâlâ'nın kulu olması anlamında Allah Teâlâ'ya izafe edilir. Aynı şekilde Allah Teâlâ da âleme izafe edilir, çünkü O, âlemlerin Rabbidir. Öyleyse kulun izafesi, Hakkın (âleme) izafe edilişine dayanır.

Vatanımızdan duyusal olarak yaşadığımız ilk ayrılık ve gurbet, rabliğine bizi şahit tutarken bulunduğumuz avuç vatanından ayrılmamızdır. Sonra, annelerin karınlarına yerleştik. Böylelikle rahimler bize vatan oldu. Doğarak o vatandan da ayrıldık. Bu kez dünya bizim vatanımız oldu. Orada vatanlar edindik. Sonra, sefer ve seyahat denilen yolculuklarla oradan da ayrıldık. En sonunda oradan büsbütün ayrılarak, 'berzah' denilen yere göçtük. Ölüm sürecince orayı doldurduk ve orası bizim vatanımız oldu. Sonra, 'uyanış yerine' gitmek üzere oradan dirilerek ayrıldık. İçimizden bazıları orayı, yani kıyameti vatan kabul ederken bir kısmımız kabul etmez. Çünkü o, zamansal bir zarftır. İnsan o yerde yolculuğunda iki konak arasında yürüyüp de bundan sonra iki yerden birine yerleşene benzer: Bu

yerler, ya cennet veya ateştir. Artık bir daha oradan ayrılmaz ve gurbete çıkmaz. İşte bu, insanın kendilerine yerleştiği vatanların sonuncusudur. Bundan sonra, ebedî bekayla birlikte, bir vatan yoktur.

Sûfıler gurbeti ***'kendisine nüfuz etmesin diye halden uzaklaşmak'*** diye tanımlamıştı.
Bu ise başka bir gurbettir.

Şöyle ki: Hal sahiplerinin (halleri) nüfuz eder ve tahakküm edicidir. Bu sayede harikulade olaylar meydana gelir, bu nedenle âlemde şöhret kazanırlar. Keşfin verisiyle, onlarda gerçekleşen fiilde halin etkisinin olmadığını öğrendiklerinde, memnun olmazlar ve ondan uzaklaşarak şöyle derler: **'Bu hal ile kalmak, sahibinin boynuna yük ve vebaldir.'** Bu nedenle bu halden uzaklaşmayı mutluluğun zirvesi olarak görürler. Bu, insanın kendisiyle perdelenebileceği en büyük perdedir. Aynı zamanda o, bir aldatma ve kandırılma konusudur. Çünkü akıllı insan, aldatma ihtimalinin bulunduğu yerde durmaz. Aksine akıllı insan, sadece basiret sahibi olduğu yerde durabilir.

Nitekim Hz. Musa aleyhisselâm vatandan ayrılırken **'Sizden korkunca kaçtım, Rabbim ise bana hüküm verdi ve beni peygamberlerden yaptı'** demiştir. Böylelikle Hz. Musa aleyhisselâm, kendilerinden korkarak, bedeniyle vatanından uzaklaşmıştır.

Hâlbuki Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'in Mekke'den Medine'ye hicreti gibi olsaydı, korkusu onlardan kaynaklanmaz, bu durumda Allah Teâlâ'nın onları kendisine musallat edişini müşahede ederdi.

Bu nedenle Allah Teâlâ kendisine resullükle birlikte âlemlere karşı efendik vermişti. Çünkü hicret onun adına istenmişti. Hicret ise vatandan ayrılmaktır. Bu nedenle de kast edilen gurbeti yaşamamıştı. Müridin vatanından ayrılışında dürüstlük alameti, maksadının gerçekleşmesidir. Maksadı gerçekleşmez ve gurbet (niyetinde) gedik bulunursa, dürüst değildir. Zâhirde ve bâtında büs-bütün vatanı terk edebilirse, maksadın gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Gurbetteyken kalbi vatanına bağlı olan insan, arzulanan gurbeti gerçekleştirmemiştir.

Hakk'tan gurbete gelirsek -ki o mârifetten dehşetin hakikatinden

kaynaklanır-, bilmelisin ki: İmkânın yeri zorunluluk yerinden başkadır. İmkân ve zorunluluk, mümkün ve zorunluya ait iki yerdir. Mümkünün yeri öncelikle yokluktur ki, yokluk onun asıl yeridir. Varlıkla nitelendiğinde ise, hiç kuşkusuz ki, vatanından ayrılmış demektir. Vatanında yerleşikken, Hakkı müşahede ediyordur, çünkü O'na komşudur. Çünkü yokluk niteliği ezelî olarak mümküne ait iken varlık niteliği de ezelî olarak Allah Teâlâ'ya aittir. Böylelikle varlıkla vatanından uzaklaşmış, bu nedenle de Hakka komşuluktan ayrılmış, bu gurbet nedeniyle **'sonradanlık (hudus)'** onun ayrılmaz özelliği olmuştur. Hakk ise, bu nitelikle nitelenmediği gibi mümkün ezelde yokluk halindeyken de hâdislik ile nitelenmemişti. Böylelikle mümkün hadis olmakla Haktan uzaklaşmıştır. Mümkün adına 'hadis varille' gerçekleşip varlıkta Hakk ile kendisi arasında bir ortaklık meydana geldiğinde, dehşete kapılır. Çünkü o, bilmediği bir şeyi görmüştür. Çünkü mümkün, yokluk haliyle kendisini Haktan 'ayrı' olarak tanımıştı. Varlıkla bu halden ayrıldığında ise, birinci bilgiden dolayı bir korku kendisini kaplamıştır.

Bu gurbet iki adamın halidir:

Birincisi, bu Hakk ünsiyet etmeyen veya istidrac yoluyla veya bir halden diğerine yükselmeyle bu makama ulaşmayan adamın halidir. Aksine bu hal kendisine ansızın gelir. Böylece aşina olmadığı ve bilmediği bir şey kendisine gelir. Bu durumda kendisini onu taşımaktan aciz görür. Bunun üzerine, ayn'ının yok olacağından korkarak bu bilgiyi elde edemeyeceğinden dehşete kapılır, hemen duyusuna geri döner. Bu dönüşte ise Haktan uzaklaşır. Biz bu makamın sahiplerinden Ebu'l-Abbas Ahmed el-Asad'ı -ki Mısır'da Hariri diye bilinir-gördük ve ondan başkasını görmedik.

Diğer adam ise, kendisine gelen her bilginin ürküttüğü bir adamdır. Bunun nedeni, gördüğü şeyin onun adına daha önce gerçekleşen ve gerçekleşmesi de mümkün olan bilgiden daha yüce olduğunu görmesidir. Bu nedenle, (daha önce bildiği) Haktan uzaklaşarak kendisine yeni bir tecelli gerçekleşene kadar bu marifetten bir hakikat elde eder. Bu yeni tecelli de, belirttiğimiz üzere, kendisini dehşete düşüren bir bilgi daha kazandırır. Bunun üzerine kişi, bir önceki

bilgide elde etmiş olduğu Hakka dair (bilgiden) uzaklaşır ve iş böyle sürer gider.

Kamil âriflere gelirsek, onlar, onların nezdinde kesinlikle gurbet yoktur.

Onlar, bulundukları mekânlarda sabit olarak kalan kimselerdir. Vatanlarından ayrılmamışlardır. Hakk onların aynası olduğunda, tıpkı suretlerin aynada görünmesi gibi, suretleri bu aynada zuhur eder. **Öyleyse bu suretler onların hakikatleri değildir. Çünkü onlar, aynanın şekliyle zuhur ederler.** Ya da bu suretler aynanın kendisi de değildir. Çünkü ayna, kendiliğinde kendilerinden ortaya çıkan veya şeyin tafsilini içermez. **Öyleyse onlar gurbete çıkmamıştır. Onlar, varlıkta müşahede ehli olan kimselerdir.** Onlara varlığın izafe edilmesinin nedeni, hükümlerin meydana gelmiş olmasıdır. Çünkü hükümler, ancak bir varlıktan ortaya çıkabilir. Öyleyse gurbet mertebesi, adamların menzillerinden birisi değildir.

Öyleyse gurbet, orta derecedekilerin ve müritlerin kendisine yerleştiği daha aşağıdaki menzillerdir. Büyükler ise, herhangi bir şeyin kendi vatanından ayrıldığını görmezler. **Aksine Zorunlu, zorunlu; mümkün ise mümkün; imkânsız da imkânsızdır.**

Öyleyse her bir şeyin vatanı bellidir. Onlar gurbete çıksaydı, hakikatler başkalaşmış olur, zorunlu mümküne, mümkün zorunluya, imkânsız mümküne dönüşmüş olurdu. İş ise böyle değildir.

Öyleyse bu makamda hakikatleri bilenlere göre gurbet, gerçekleşen veya mevcut bir şey değildir.

'Allah Teâlâ doğruyu söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Onsekizinci Sifir, c.IX, sh:325-331

ALLAH TEÂLÂ, GİZLİ DEĞİL Kİ

İnsanlar, ne'yi ve neden arıyorlar?

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

ALTINCI VASIL
Cömertlik Hâzinelerinden: Allah Teâlâ'ya Gayb Halinde İbadet Şehadet Üzere İbadet Etmektir
Cömertlik hâzinelerinden biri altıncı menzille ilgili bu hazinedir.

Hakkı gizleyip de ifşa etmeyen

Kâfirdir o şahıs

Kimseye gizli değildir

O Akla veya baş güzüne aşikâr

Ezeli Allah Teâlâ münezzeh

Zuhur eden suretlerde zahir

Çünkü sürekli yaratır onları

Zuhur eden veya etmiş her şeyde

Allah Teâlâ sana yardım etsin, bilmelisin ki, Allah Teâlâ'ya görmeden ibadet görür gibi ibadet etmektir. Çünkü insan ve ibadet eden herkes, mabuduna bir müşahedeye göre ibadet etmelidir. Bu müşahede ya akılla veya görmeyle veya kalp görmesiyle gerçekleşmelidir. **Kul kalp gözüyle Allah Teâlâ'yı müşahede eder ve ibadet eder; aksi halde ibadeti sahih değildir.** Böyle bir durumda kul görünmeyene (gayb halinde olana) değil, görülene ibadet etmiştir. Allah Teâlâ göze görünen suretlerdeki tecellisinde kendisini kula bildirir ve kul göz görmesiyle O'nu temyiz etmesi, kalp gözüyle, yani basiret gözüyle O'nu görmesinden sonra olabilir. Basiret gözüyle baş gözünü birleştiren kimsenin ibadeti, zahirde ve batında kemale erer. O'nun suretlere hulul ettiğini söyleyen ise, iki durumu birden bilmeyendir. İşin doğrusu ise Hakkın suretlerin kendisi olmasıdır.

Çünkü bir mekân Allah Teâlâ'yı sığdıramayacağı gibi bir suret de kendisini gizlemez.
Allah Teâlâ'yı sadece cahilin bilgisizliği görünmez hale getirebilir.
Bu cahil Allah Teâlâ'yı görür, fakat matlubunun O olduğunu bilemez.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle der: **'O'nu görür gibi Allah Teâlâ'ya ibadet et.'** Burada Peygamber Allah Teâlâ'yı akılda

canlandırmayı ifade etmiştir. Kişi bilir ki ancak **'huzur'u**, yani bir yerde bulunmayı kabul eden kimseyi zihninde canlandırabilir. Öyleyse kulun rabbini ibadet halinde aklına getirmesi, ibadet ettiği Mabudun onun için hazır olması demektir. **Bununla birlikte kul O'nu tanımda ve takdirde bilebilir. Hakkı bundan münezzeh olarak bilirse, Onu sınırlamaz. Sanki görür gibi O'nu aklına getirse bile, kendisini takdir edemez. Kul O'nu tanımlayamaz ve kendini bilen O'nu takdir edemez. Çünkü kul O'nu bütün suretler olarak görür.** Onu bir suretle tanımlamaya kalkarsa başka bir suret karşısına çıkar ve tanım geçersiz olur. Dolayısıyla var olan ve olmayan bütün suretleri ihata edemeyeceği gibi kul Hakkı sığdıramaz. Dolayısıyla bilgi bakımından Allah Teâlâ'yı ihata edemez. Nitekim Allah Teâlâ **'O'nu bilgi bakımından ihata edemezler'** der.

> Allah Teâlâ yine de insana şah damarından yakın olmakla nitelenmiştir.
> Öyleyse Hakk kula kulun kendinden daha yakındır.
> Burada fiili 'min' '-den' edatıyla getirmiştir ki daha yakın demektir.

Eşyanın en yakını zahirin batına yakınlığıdır. Zahirden batına zahirin kendinden daha yakın bir şey yoktur. Batından da zahire batının kendisinden daha yakını yoktur. Allah Teâlâ insana şahdamarından daha yakındır. Demek ki insan şahdamarı sahibi olmakla nitelenendir. Bura-dan Allah Teâlâ'nın bütün suretlerin aynı olduğunu öğrendik. Biz varlıktaki bütün suretleri ihata edemeyeceğimize göre Allah Teâlâ'yı bilgice de ihata edemeyiz.

Şöyle diyebilirsin: Sen de bir suretsin! Şöyle deriz: İşte biz de böyle diyoruz. Şu var ki suretler matlubun aynı olsa bile matlubun hükümleridir. Dolayısıyla onlara nispet edilen bilgi ve bilgisizlik ve niteliklerin bir önemi yoktur. Ben O'nu nasıl niteleyeceğimi ve tavsif edeceğimi bilirim. İşin başında ve sonunda emir Allah Teâlâ'ya aittir.

> **Hakk, Hakk'tır sen olmasan bile**
> **Sen olduğunda da Hakk Hakk'tır, bir fark yok.**

O halde zahirin bir hükmü vardır ki, o hüküm ibadette batın olduğunu söylediğim yönden batın için yoktur. Batın için de bir hüküm vardır ki o hüküm zahire ait değildir. Her hükmün belli bir

makamı vardır ve her makamın bir hükmü vardır. Bir şey ancak O'nunla bilinir ve O'nun nedeniyle ibadet edilir. Bu nedenle Hakk zikrettiğimiz hususta bilgisi olmayanların dikkatini ariflerin mertebesine çekerek şöyle demiştir: Hakk kulunun duyması ve görmesidir. Gördüğün bir şeyi Hakk ile görürsün, duyduğunu Hakk ile duyarsın. Hakk senin duyman ve görmendir. Sen ona ancak kendisiyle ibadet edersin. Hakkın ismi ve şanı yücedir. Bildirmesinin ötesinde bir bildirme olamaz. Hüküm verdiği hususlarda bir hüküm olamaz.

Habere göre, her şey O'nun aynı

Görmede ise O'ndan başkası yok

Zatı hakkında düşünenler nerede

Onda büyük tehlikeye düşmüşler

İş birbirine girdi

Onlarda düşünmenin bir bilgisi yok

'O' denilirse, yok denilir onlara

Çünkü fikirle aradığınızdır O

Ya da O nedir diye sorulur ve cevap verilir: .

O suretlerde gördüğünüzdür

VAKIA

Tertemiz bir süt pınarı gördüm. Daha önce onun kadar beyaz ve güzel bir süt görmemiştim. Oraya girdim. Göğsüme kadar yükseldi, fışkırıyordu. Şaşırdım. İlahi-garip bir ses duydum. Şöyle diyordu:

'Allah Teâlâ'ya yaklaşmak ve itaat emek üzere O'nun emriyle O'ndan başkasına secde eden kurtulmuş ve mutlu olmuştur. [Meleklerin Âdem aleyhisselâm'a secdesi]

O'nun emri olmadan kendisine yaklaşmak üzere başkasına secde eden ise bedbahttır.

Allah Teâlâ şöyle der: 'Mescitler Allah Teâlâ'ya aittir. Allah Teâlâ ile 'beraber' başkalarına dua etmeyin.'

Çünkü Allah Teâlâ yaratıklarıyla beraberken yaratıklar Allah Teâlâ ile

birlikte değillerdir.

Çünkü Allah Teâlâ onları bilir ve hangi mekân, zaman ve halde olurlarsa olsunlar yaratıklarıyla beraberdir.

Yaratıklar ise O'nunla birlikte değillerdir. Allah Teâlâ böyle bir şeyden münezzehtir. Çünkü yaratıklar O'nu bilemezler ki, O'nunla olsunlar!

Yaratıklarla beraber Allah Teâlâ'ya dua eden Allah Teâlâ ile beraber yaratıklara dua eden gibi değildir. Allah Teâlâ ile beraber kimseye dua etmemelisin.

O'ndan başkasına secde etmek, Allah Teâlâ'nın yaratıklarla beraber olmasıyla mümkündür.

Onlar her nerede olurlarsa Allah Teâlâ onlarla beraberdir.

Biz Allah Teâlâ'yı yaratıklar vasıtasıyla bilir ve buluruz. **O halde gerçekte secde, yaratıklarıyla beraber olmakla nitelenen Allah Teâlâ'ya aittir.** Bu nedenle '**Allah Teâlâ namaz kılanın kıblesinde bulunur** hadisinde belirtildiği üzere namazda kıble farz kılınmıştır.

Kıble Allah Teâlâ değildir, fakat Allah Teâlâ oradadır. Allah Teâlâ bize kıbleye doğru secde etmemizi emretmiştir, çünkü O oradadır ve onunla beraberdir.

Baş gözüyle yaratıkları gören kimse, basiretiyle, yani kalp gözüyle Hakkı mutlak ve sınırsız olarak görür. Bunu görünce, secdeyi sadece kendisine emredilince yapar. Duyuda Allah Teâlâ'dan başkası adına gerçekleşmiş olsa bile (kıbleye doğru secde vb.) gerçekte Allah Teâlâ'yadır, çünkü secde Allah Teâlâ'ya olabilir. Allah Teâlâ her şeyi ihata edendir. Öyleyse bütün cihetlerin Hakk ile ilişkisi veya Hakkın onlarla ilişkisi birdir. **Hâlbuki her kim ensesi üzerine düşerse, Allah Teâlâ'ya secde etmemiştir. Bununla birlikte Allah Teâlâ önünde olduğu gibi ardında da bulunur. Fakat Allah Teâlâ onun yüzünü dikkate almış, yüzünden başka bir yönünü dikkate almamıştır. O halde Allah Teâlâ'dan başkasına secde, O'nun emriyle olabilir.** Allah Teâlâ şöyle der: **'Âdem'e secde edin'** Burada secde Allah Teâlâ'dan başkasına yapılırken ibadet O'ndan başkası için olamaz, çünkü bundan daha büyük şirk yoktur. Müşrik şöyle der: '**Biz onlara ancak bizi Allah Teâlâ'ya yaklaştırsınlar diye ibadet etmekteyiz.'**

Müşrikler onların varlıklarına ibadet etmemişler ve sadece onlara ibadet ettikleri için cezalandırılacaklardır. Çünkü Allah Teâlâ yaratıklarına bir yaratılmışa ibadeti emretmediği gibi böyle bir şey doğru da olamaz. Hâlbuki bize bir yaratılmışa secdeyi emredebilir. O halde bir yaratılmışa Allah Teâlâ'nın emrinden veya emir olmadan ibadet eden kimse bedbaht iken –ibadet etmeden–sadece secde eden kimse Allah Teâlâ'nın emriyle secde etmişse, bu secde bir itaattir ve onu yapan mutludur. Kendisine ibadet etmeksizin bir yaratılmışa Allah Teâlâ'nın emri olmadan secde etmek, insanın kendiliğinden ürettiği bir ruhbanlıktır ve Allah Teâlâ'nın rızasını gözetmenin dışında onu yaparsa, ruhbanlığa hakkıyla riayet etmemiş demektir. O kişi bu ibadetiyle Allah Teâlâ'ya yakınlığı amaçlamıştır ve bu hal de Allah Teâlâ'dan yoksun kalamaz.

Allah Teâlâ her kulun zannında bulunur, kulunu hüsrana uğratmaz.

Bu nedenle herkes Allah Teâlâ'ya karşı iyi zanda bulunmalıdır. Bu nedenle müşrikler, Allah Teâlâ'dan bir emir gelmeden, ilahi bir ismi mahallinin ve mevzuunun dışına taşıdıkları için cezalandırılmalıdır. Mahallin bir kısmı, hakkında secde emri gelmiş olsa bile, kendisine ibadet edilemez. İlahlık ismi ortak kılınan şeye verilmemiş olsaydı, ona ibadet edilmezdi. İnsanların nefisleri esas itibarıyla yaratıklara ibadetten nefret eder, özellikle benzerlerine! Bu nedenle Allah Teâlâ'ya ortak koştukları şeylere ilahi isimler vermişler, bu sayede O'ndan ayrı olarak onlara ibadet etmemişlerdir. Başka bir ifadeyle bir yaratılmış olarak onlara ibadet etmemişlerdir. Müşrik ilahi bir ismi sadece Müteâl ve Kebir Allah Teâlâ'yı tenzih amacıyla bir yaratılmışa verip şirk koşar. Çünkü müşrikin ibadetinde zahirî hareketlerle sınırlamayı talep etmesi gerekir ve hayali de olsa bir tasavvur sahibi olmalıdır, çünkü onun hayali vardır. Akli delille bilen insan ise Hakkı sınırlılıktan tenzih etmesi ve benzerliği reddetmesi gerekir. İşte bu nedenle ismi Allah Teâlâ'ya koştukları ortağa vermişlerdir.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Cebrail'e Allah Teâlâ'nın kullarına öğretmek bağlamında şöyle der: **'Sanki O'nu görür gibi Allah Teâlâ'ya ibadet et.'** Burada hayalde görülecek şekilde Allah Teâlâ'yı

tasavvuru emreder. Allah Teâlâ kullara tenzihi yasaklamadığı gibi tahayyülü de yasaklamamıştır. Onlara sadece tahayyülün duyulur olmasını yasaklamıştır. Bununla birlikte hayalin hakikatinin beden veya sureti olmayan şeyleri surete sokmak olduğunu bilir, çünkü hayal böyle idrak edebilir. Hayal makul, yani akledilir olan ile mahsus, yani duyulur olan arasında sınırlı bir duyudur. Hakk bütün bunları her şeyi kuşatan rahmeti nedeniyle ortaya koymuştur.

Öyle ki Allah Teâlâ cezalandırılana rahmet ettiğinde, yaratıkları bu ilahi rahmetin dünya hayatında ve yükümlülük diyarında bildirilmiş rahmet olduğunu anlarlar ve bilenler de kendisini inkâr etmezler.
Allah Teâlâ âlemi kötülükten ibaret olan yokluktan kendisi için irade ettiği iyiliğe çıkartmıştır ki iyilik ve hayır varlıktır.

Öyleyse âlem asıl itibarıyla mutluluğa çıkarak var olmuştur ve hüküm itibarıyla işi rahmette sonlanır. Çünkü kendisinde ortak koştuğu yer, bir karışım yeridir; orası kuşku yeri olan dünyadır. Onun bir yönü mevcut oluşu bakımından Hakka bakarken bir yönü kendisinde yok oluşu bakımından ötekine intikal etmesi yönüyle de yokluğa bakar. Kuşku helallik ve haramlığın eşit ölçüde nispet edilebildiği şeydir. Allah Teâlâ'nın âlemi bu nitelikte yaratmasının nedeni, kendilerine genel rahmetiyle merhamet etmeyi irade ettiğinde, kulların mazeretlerini ortaya koyma amacı taşır.

Allah Teâlâ kullarına karşı son derece latiftir.
Yaratan yarattığı işe özen gösterir.
O halde bilgili insan inançlı müşrikin Allah Teâlâ'nın kulu olduğunu inkâr etmez.

Çünkü o müşrikin **'Bizi Allah Teâlâ'ya daha çok yaklaştırsınlar diye onlara ibadet ettik'** dediğini bilir. Müşrik Allah Teâlâ'yı inkâr etmemiş, O'nu kabul ettiği gibi yakınlık vesilesi edindiği putlara karşı üstünlüğünü de kabul etmiştir. Cezalandırılanın hangi sebeple cezalandırılacağını ve ahiret hayatındaki cezalandırmanın dünya hayatındaki cezalar gibi olduğunu bilirse, bu durum Allah Teâlâ'nın varlığına imana etki etmeyeceği gibi büyüklüğün O'na ait olduğuna inanmaya da tesir etmez. Allah Teâlâ herkesin nezdinde bütün

şeylerden büyüktür. Allah Teâlâ rahmetinin bir gereğiyle şöyle der: **'Allah Teâlâ'nın şiarlarını yücelten...'** Başka bir ayette Allah Teâlâ'nın yasaklarını der. Şiarlar alametler demektir. Menasik ise Allah Teâlâ'ya yaklaşma vesileleridir. Bütün bunlar **'kalplerin takvasından kaynaklanır.'** Bu da büyüklük ve azametteki ortaklıktan kaynaklanır ve bize emredilen bir husustur. Müşrik ortak koştuğu şeyi Allah Teâlâ'nın büyüklüğü nedeniyle yüceltmiştir, çünkü büyüklük ve azametin yaratıklara da yayıldığını ve herkesin yaratılışta onu bulduğunu bilir.

> Bununla birlikte müşrik kalbinden sadece Allah Teâlâ'nın büyük olduğunu bilir.
> Bu konudaki cezalandırma Allah Teâlâ'nın bir izni olmadan belirli şahıslar hakkındaki davranışından kaynaklanır.
> Başka bir ifadeyle müşrik bu adı o şahıslara taşıdığı için cezalandırılır.

Yirmibeşinci Sifir, c.XIII, Sh:194-200

Bilmediklerinden mi..

GÖZDEN KAÇIRDIĞIMIZ HUSUSLAR

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Tavsiye

- Yapabildiğin ölçüde öfkeni tutmaya çalış; öfke şeytandandır. Öfkeliysen sesini yükseltme, o da şeytandandır.
- Namazda hapşırmak şeytandan iken namazın dışında şeytandan değildir.
- Falcılıktan uzak dur, kastedilen taşlarla oynamaktır.
  Şâir şöyle der:

  Yemin olsun ki taşlarla oynayanlar bilmiyor

  Uğursuzluk sayanlar da bilmiyor;

  Allah Teâlâ ne yapacak onlara!

- Bir şeyi uğursuz saymak veya falcılıktan sakınman gerekir. Falcılık ve uğursuz saymak kötülük olarak insana yeter. Buna mukabil tefe'ül yapabilirsin. Tefe'ülü olumsuz saymak ise insana zarar verir.

- Mescide tükürme! Farkında olmadan yapmışsan üzerini ört (onu temizle). Tükürmek üzere veya abdest bozmak üzere kıbleye yönelme. Küçük veya büyük abdesti bozmak üzere de kıbleye dönme. Kıbleye saygı göstermek peygamberlik adabındandır.
- Yemeğe niyetlendiğinde, yemeden önce ve sonra ellerini yıkamalısın.
- Yemekten sonra bir de ağzını çalkamalısın.
- Cariyen veya kölen olduğunda onlara karşı iyi davranmalısın; güçleri yetmeyecek işlerle onları sorumlu tutmamalısın.
- Öyle bir işle sorumlu tuttuğunda ise kendilerine yardım etmelisin; çünkü **'köleler kardeşlerinizdir'**. Sadece Allah Teâlâ onları sizin mülkünüz haline getirmiştir, yoksa herkes Âdem'in oğullarıdır. Bu itibarla köleler bizim kardeşlerimizdir. Köleler hakkında Allah Teâlâ'nın (hukukunu) gözetmelisin. Bilmelisin ki, sen de kıyamette kölelerden dolayı hesaba çekileceksin. Suç karşılığında birini cezalandırırsan, bilmelisin ki, Allah Teâlâ kıyamette köleyi ve efendiyi önüne alacak, işlediği suça ve efendinin suça verdiği cezaya karşı her ikisini hesaba çekecektir. Suç ile ceza birbirine denk ise tamam; ceza suçtan fazlaysa, köle adına efendiden hakkını alacaktır. Böyle bir durumda üç kırbaçtan fazla ceza vermemen gerekir. Daha artırman gerekirse, en çok ona kadar çıkabilirsin. Allah Teâlâ'nın belirlediği cezaları uygulamada artış söz konusu olamaz, onun sayısını Allah Teâlâ belirlemiştir, sen o sayıyı aşamazsın. Bir suça karşılık köleyi bağışlamak, senin için daha uygun ve ihtiyadı bir davranıştır.
- Bir kavmin evine girerken üç kez izin istemen lazımdır; izin verilirse girer, verilmezse dönersin.
- Seni fark etmedikleri bir yönden, kardeşinin evine bakmaman gerekir. Öyle bir yerden kardeşinin evine bakınca, içeri girmiş sayılırsın. Hâlbuki izin, görmekle ilgili olarak emredilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Ey iman edenler! İzin verilinceye kadar başkalarının evlerine girmeyin.'** Başka bir ayette şöyle denilir: '**Size, izin verilene kadar evlere girmeyin. Geriye dönün denildiğinde de geriye dönün.'** Hadiste izin talebinin üç kez olacağı zikredilmiştir. İzin verilirse içeri girersin, yoksa geriye dönmek gerekir.
- Hayvanın boynuna zil takmaktan sakın! Zil takılı bir hayvandan melekler kaçarlar.

Bu konuda Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemden gelen bir hadis vardır.
Mekke'de İbnu'l-Esad denilen ve Ebu Medyen'in arkadaşlarından olan keşif ehli biri vardı. Becaye'de Ebu Meyden ile arkadaşlık yapmıştı.
Bir gün tavaf ederken meleklerin de insanlarla beraber tavaf ettiğini müşahede etmiş. Onlara bakarken melekler bir anda tavafı bırakmış, süratle Kâbe'nin dışına çıkmışlar. Bunun sebebini anlamamış. Bir anda Kabe'de hiçbir melek kalmamış.
Biraz sonra boyunlarında ziller takılı olan develerin insanlara su vermek üzere çobanlarıyla beraber Kâbe'ye girdiklerini görmüş.
Develer dışarıya çıktıklarında melekler tekrar geri dönmüş.
Zilin şeytanın çalgı aleti olduğu aktarılmıştır.

- **Sana yapacağım bir tavsiye de kendini Allah Teâlâ'ya satarak cehennemden azat olmanı sağlamandır. Bunu ancak yetmiş bin kere 'La-ilahe illallah' diyerek yapabilirsin. Yetmiş bin kere bu cümleyi söylediğinde, Allah Teâlâ onun karşılığında seni cehennemden azat eder. Veya kimin adına bu zikri yaparsan Allah Teâlâ onu cehennem ateşinden azat eder. Bu konuda Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'den gelen bir rivayet vardır.**

70 BİN KELİME-İ TEVHİD

Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ali b. Meymun b. et-Tevzeri -ki Kastalani diye bilinir. Mısır'da bu konuda bana şöyle demişti: Şeyh Ebu'r-Rebi' el-Kefîf el-Malikî bir yemek sofrasındaydı. Bu zikri yapmış, fakat kimseye bağışlamamıştı. Sofrada onlarla beraber salihlerden keşif sahibi bir delikanlı varmış. Delikanlı elini yemeğe uzattığında ağlamaya başlamış. Oradakiler **'niçin ağlıyorsun?'** diye sorduklarında şöyle demiş: **'Cehennemi görüyorum, annemin orada olduğunu görüyorum. Bu nedenle yemekten elimi çektim ve ağlamaya başladım.'** Şeyh Ebu'r-Rebi' şöyle demiş: **'İçimden şöyle dedim: Allah Teâlâ'm kelime-i tevhidi yetmiş bin kez söylediğim sana malumdur. Okuduğum kelime-i tevhidi bu delikanlının annesinin ateşten azat olması için bağışlıyorum.'** Bunu içimden söylemiştim. Çocuk hemen şöyle dedi: '**Allah Teâlâ'ya şükür! Annemin cehennemden çıktığını gördüm, fakat niçin çıktığını bilmiyorum.'** Çocuk mutluluk içinde oradakilerle beraber yemeye başladı. Bu çocuğun keşfiyle Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in hadisi benim için sahih olduğu gibi hadis sayesinde de çocuğun da keşif sahibi olduğunu öğrenmiş oldum.' Ben bu hadise göre amel ettim. Hadisin bereketini eşim öldüğünde kendisinde

tecrübe ettim.

- İnsanların arasını bulman lazımdır; ara derken kastedilen ayrılıktır. İnsanların arasını bulmak Kitap'ta belirlenmiş bir iyilik ve hayırdır. Allah Teâlâ bunu teşvik etmiş, hatta kâfirler barışa yöneldiklerinde barışı kabul etmeyi Müslümanlara emretmişlerdir. Hal böyleyken birbirlerine küsen Müslümanları barıştırmak daha önemlidir. Ara bozmaktan sakınmalısın; kastedilen birliktir. Böyle bir davranış günahtır. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem (berber anlamına da gelen halika) bozgunculuğun iyilikleri tükettiğini bildirir. **Berber saçları kestiği gibi bozgunculuk da iyilikleri keser ve yok eder.** Allah Teâlâ şöyle der: **'Sizin aranızı bölmüştür.'** Burada 'ara' derken kastedilen vuslat ve beraberliktir. Bu itibarla ara kelimesi dilde zıt anlamlı kelimelerden birisidir.
  Dostum!

  Kölene yediğinden yedir, giydiğinden giydir, onun değerini gözet, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in onlar hakkında söylemiş olduğu sözü dikkate al. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem **'Onlar sizin kardeşlerinizdir, Allah Teâlâ onları sizin kudretinize vermiştir'** der.

- Bir kardeşi tasarrufunun altında bulunan insan kardeşine yediğinden yedirir, giydiğinden giydirir. Beden sağlığını ve dünya işlerinden uzak kalmayı bir nimet saymalısın. Allah Teâlâ'nın sana ihsan ettiği iki nimeti (boş vakit ve sağlık) Allah Teâlâ'ya itaatte kullanman gerekir.
  Beden sağlığının veya dünya gamlarından zihninin boş olmasının gayesi, Allah Teâlâ'ya itaat etmek, O'nun kurallarını uygulamak olmalıdır; aksi halde sağlık ve boş vakit aleyhine delildir. Allah Teâlâ'nın senin hasmın olmasından sakın.

- Her sabah yüz kere şu zikri söylemelisin: **'Subhanallahi ve bihamdihi subhanallah el-azim** (Allah Teâlâ'yı tenzih ederim, O'na hamd ederim, Allah Teâlâ'yı tenzih ederim, O yücedir.)'
  Bu zikir, üzerinde günah bırakmaz.

Otuzaltıncı Sifir, c.XIII, sh: 251-254

CEHENNEMDE EBEDİ Mİ YANACAĞIZ?

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

İLAHİ BİLGİNİN ASLI

Bilmelisin ki, yaratılmışlar ya bedbaht veya mutludur. Kesif-latif ve karanlık olan ve olmayan kısımlarıyla nurun varlıklara yayılmasıyla bütün varlıklar, kendilerini var eden yaratıcının varlığını hiçbir kuşku ve tereddüt olmaksızın kabul ederler. Yaratanın, mutlak gayb sahibi olması bakımından, sübut yoluyla zatı bilinemez. Fakat sonradan olanlara layık özelliklerden tenzih edilir. Nitekim gayb hakkında da bir gayb olduğu bilinir, fakat içinde neyin bulunduğu ve mahiyeti bilinemez. Ruhanilerin dilleriyle ilahi haberler gelip ruhaniler (melekler) onları peygamberlere, peygamberler de bizlere aktardığında, bir kısımız onlara inanır ve kendi fikrini ardına atar.

Söz konusu kişi, bu haberleri aklındaki kabul niteliğiyle ve kendilerini bildirenin doğru sözlülüğüne güvenerek kabul eder. Bu haberler kendilerini tasdik etmeye ilave bir şey yapmayı gerektirirse, kişi onu yapar. Böyle biri, **'Mutlu'** denilen kimse ve '**kulak veren ve şahit olan'** kimsedir. Allah Teâlâ'nın kendisine vaat ettiği iyiliklere göre, yerleşme yerinde ona karşılık ve belirli bir süreyle sınırlanmayan daimi nimet verilecektir. Bu nimet, kendi ecelinin gelmesiyle sona erer, yoksa ortadan kalkmaz ve değişmez. **Peygamberlerin bildiklerine iman etmeyip bozuk fikrini önder edinerek ona uyan kimse ise ya aslını yalanlayarak veya bozuk bir teville reddeder. Böyle bir insan kendisine verdiği haberde peygamberi yalanlar ve kendisini tasdike ilave olarak bir şey yapmayı gerektiren bir haber olduğunda söylenenin gereğiyle amel etmediğinde ise bedbaht diye isimlendirilir.**

Söz konusu kişi kendisindeki karanlık yön nedeniyle bedbaht olmuştur. Aynı şekilde Mutlu olan da içerdiği nur nedeniyle iman etmiştir. Böyle bir bedbaht yalanladığında azap ve kararsızlık diyarında ceza görecektir. Bunun nedeni, sürekli bir azabın orada bulunmasıdır. Bu azap, belli bir süreye bağlı değildir. Bununla birlikte

bütün olarak hüküm yönünden belli bir süresi vardır. Bu durum ilahi adaletten kaynaklanırken mutludaki ödül ise ihsandan kaynaklanır. Bu ödül, değişmez, başkalaşmaz ve ortadan kalkmaz. Bu hususta keşif ehli arasında görüş ayrılığı vardır. Aynı zamanda bu mesele, keşif ehli ile akılcılar arasında (tartışılan) mühim bir konudur.

Keşif ehli arasında da konu üzerinde görüş ayrılığı vardır.

Acaba onlara uygulanan azap sonsuza değin sürecek midir, yoksa bedbahtlık diyarında onlar adına bir nimet olacak mıdır?

Bu durumda onlar adına azap belli bir sürede biter. Keşif ehli sonsuza dek orada kalacaklarında ve çıkmayacaklarında ise görüş birliğindedir. Çünkü her diyarı dolduracak kimselerin bulunması gerekir. Zahirde kendilerine uygulanan elem sebepleri değişir ki bu kaçınılmazdır. Onlar, acı intikamını aldıktan sonra, içlerinde ilkinden farklı olarak bu azabı çekerken haz duyarlar.

Abdullah el-Mevrürî başkalarının da bulunduğu bir toplulukta cemaatin imamı Ebu Medyen'in şöyle dediğini aktarmıştır: **'İki yerin ehli yerlerine girerler. Mutlular Allah Teâlâ'nın ihsanıyla, cehennemlikler ise Allah Teâlâ'nın adaletiyle cehenneme girer. Girdikleri yerde ise amellerine göre yerleşir, niyederine göre orada kalıcı olurlar.'** Bu, sahih bir keşiftir ve haşmetli hür bir adamının sözüdür.

Ukubet cezası, acıyı dünya hayatında şirk içinde geçirilen ömrün süresine denk olarak verir. Süre dolduğunda ise Allah Teâlâ onlar adına ateşte bir nimet yaratır. Öyle ki cennete girselerdi, Allah Teâlâ'nın kendilerini üzerinde yarattığı mizaca uygun olmayışı nedeniyle acı duyarlardı. Öyleyse onlar, içinde bulundukları ateşten, soğuktan, yılan ve akrep sokmalarından haz aldıkları gibi cennetlikler de gölgelerden, ışıktan, güzel hurilerden haz alırlar. Çünkü onların mizacı da bunu gerektirir.

Bakınız!
Pislik böceği dünyada gül kokusundan rahatsızlık duyan ve gübreden haz alan bir mizaçtadır.

Aynı durum, onun mizacında yaratılan şeyler için geçerlidir. Dünyada bu mizaçta yaratılmış varlıklara tanık olduk. Öyleyse âlemdeki her bir şey, kendisine uygun şeyden haz alırken kendisini iten şeylerden de acı duyar.

Bakınız!
Öfkeli kimse misk kokusundan acı duyar.

Öyleyse hazlar yatkınlığa tabi iken acılar da yatkınlığın olmayışından kaynaklanır. Bu durum kendiliğinde kesin bir şeydir ve hiçbir akıl sahibi onu inkâr edemez.

Soru şudur:
Acaba süre dolduktan sonra da, cehennemlikler bu mizaç üzere bu konumda kalacak mıdır, kalmayacak mıdır?
Yoksa onlar, acılarla acı veren şeyleri hissetmelerini gerektiren bir mizaçta mıdır?

Kendisinde kuşku bulunmayan sarih ve açık nass bilgi ifade etmek üzere var olduğunda, hiç kuşkusuz ki, onunla hüküm verilir. Allah Teâlâ her şeye kadirdir. Gerçi bu konuda gerçeği bilmiyor değilim, fakat onu açıklamak gerekmez. Çünkü onu açıklamak, âlemdeki görüş ayrılığını ortadan kaldırmayacaktır.

Bir keşif ehli şöyle demiştir:

'Onlar cennete çıkacak ve cehennemde hiç kimse kalmayacaktır.
Cehennemin kapıları bir-birine çarpmaya başlar, içinde cırcır otu biter.
Allah Teâlâ, cehennem için kendi mizacında olan bir grup yaratır ve bunlarla onu doldurur.
Nitekim Allah Teâlâ balığı suda, hava âlemini (canlılarını) havada yarattığı gibi ancak toprağın içinde yaşayabilen canlıları da toprakta yaratır.
Bu kısma örnek olarak köstebeği verebiliriz.
Bu hayvanlar yer üstüne çıktıklarında ölürler.
Bu konuda bize ait gam, onlar için hayattır.
Balık sudan çıktığında, ölür.
Onun gamı havadadır ve hayat nuru onda söner, insan ve karada yaşayan hayvanlar suda boğulduklarında, yok olurlar.
Öyleyse bu kısmın gamı sudadır ve bu nedenle onların hayat ışığı söner.
Hem karada hem denizde yaşayan canlılar da vardır.
Örnek olarak timsahları, su insanı, su köpeği ve bazı kuşları verebiliriz.
Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın kendilerini yarattığı mizaca göre böyledir.
Bu menzil hakkında yeterli açıklama yaptık ve menzilin esaslarını Allah

Teâlâ'nın yardımı ve ilhamıyla dile getirdik.
'Allah Teâlâ doğruyu söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Yirminci Sifir, c. X. Sh:215-217

ONLAR ASLINI UNUTMAZ

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

ÜÇ YÜZ OTUZ ALTINCI BÖLÜM
Bitkilerin Bütün Zamanlarda Vaktin Sahibi Olan Kutub'a Biat Etmelerinin Muhammedi Mertebeden Bilinmesi

Yemin ettim Allah Teâlâ'ya ki

O da yemin etmiş kendine.

Rabbe yemin olsun,

Vallahi ve billahi diye

O, birleyen olmadan Bir

Yeryüzünde ve her neredeyse yaratıklarıyla

O Arşından iner

Arşına ise Amâ'dan inmişti

Keyfiyetsiz ve ayrım olmaksızın

Çünkü her ikisinden münezzehtir Allah Teâlâ

Allah Teâlâ sana yardım etsin, bilmelisin ki, genel biatleşme, bilhassa zamanın tekine (vahidu'z-zaman) yapılabilir. Çünkü zamanın teki, varlıklarda ilahi suretle ortaya çıkan kimsedir ve onun kendiliğindeki alameti budur. Bunun amacı, hükmün uygulanmasında veya uygulanmamasında veya o şeyle başkasında gözükmede irade ve seçimin kendisine ait olduğunun öğrenilmesidir. **Onların bir kısmı zahir iken bir kısmı görünmez ve Hakk kendisine gözükmeyi emretmedikçe kul olarak kalır.** Hakk ona görünmesini emretmedikçe, ilahi emrin kendisiyle gerçekleştiği ölçüde, ortaya çıkar ve ona bir şey

eklemez. Bu yolda itimat edilen yüce makam, budur.

Çünkü kul asıl itibarıyla sadece Allah Teâlâ'ya ait olsun diye yaratılmıştır ve sürekli kuldur, 'rab' olarak yaratılmamıştır.
Allah Teâlâ ona efendilik elbisesi giydirip elbise ile yaratıklarında gözükmesini emrettiğinde, kendiliğinde kul, kendisini görene 'efendi' olarak görünür.
Bu, Rabbinin süsü ve üzerindeki hilatidir.

Ebu Yezid el-Bestami'ye insanların kendisine 'teberrük' niyetiyle el sürmeleri sorulmuş, o da şöyle cevap vermiş:
'Onlar bana el sürmüyor, Rabbimin beni kendisiyle süslediği bir süse el sürüyor. O süs bana ait değilken, onları bundan engelleyeyim imi?'

İnsanların teberrük niyetiyle kendisine ellerini süren ve böyle yapmalarına müsaade eden Ebu Medyen'e **'İçinden etkileniyor musun?'** diye sorulunca, şöyle demişti:
'Hacer-i esved peygamberler, nebiler ve Allah Teâlâ'nın velileri tarafından öpülürken, onu Allah Teâlâ'nın sağ eli olan bir taş olma halinden çıkartacak bir duyguya kapılmış mıdır?'
'Hayır' denilince, şöyle demiştir:
'İşte ben o taşın kendisiyim.' Allah Teâlâ şöyle der:
'Sana biat edenler, Allah Teâlâ'ya biat etmiştir.'

Böylelikle suret itibarıyla kendisini olumladıktan sonra, olumsuzlamıştır. Aynı şeyi taş atmayla ilgili bir ayette yaparak, şöyle buyurur:

'Atmadın sen attığında, fakat Allah attı.'

Allah Teâlâ, biatleşmede elini biat edenlerin ellerinin üzerine koymuştur.

Yirmikinci Sifir, c.XI, Sh: 299-300

ARAFAT'IN URENE BÖLGESİNDE DURANIN DURUMU

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî),

Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

FASIL İÇİNDE VASIL
Arafat'ın Urene Bölgesinde Duranın Durumu

Bilginler, Arafat'ta Urene bölgesinde vakfe yapanın durumu hakkında görüş ayrılığına düşmüştür. Bazıları, haccının tam olduğu, fakat kan borcu [ceza kurbanı kesmek] olduğunu söylemiştir. Bir kısmı ise, haccının tamamlanmadığını söylemiştir.

Urene, İblis'in Arafat'taki durma yeridir. İblis, her sene hac yapar ve bu yer onun durduğu yerdir. İblis orada Rabbinin itaatindeki mahrumiyetine ağlar.

İblis, gerçekte kulları saptırmada mecburdur. Bununla birlikte o, Rabbine karşı yaptığı yemini yerine getirmek üzere bunu seçimiyle yapar. Gerçekte İblis'in bunu yapacağı önceden belirlenmiş ise de, onun hüküm gerçekleştikten sonra efendisinin emrine bağlammada bir kuşkusu vardı. Söz konusu hüküm, bir ayette belirtilen azap hükmüdür. Allah Teâlâ şöyle der: **'Git ve onları kandır, kendine çek ve onlara vaatte bulun.'** İblis, bu davranışla bir rahatlama bulur. **Bununla birlikte o, Arafat ehlini kuşatan rahmeti görmekle üzülür.** İblis de, Arafat'tadır, dolayısıyla ona göre, belirli bir süre sonra bile olsa İlâhî ihsanın kendisine de ulaşması zorunludur. Bu, onun Rabbi hakkındaki zannıdır. İblis'in Cehennemden çıkmasına ise yol yoktur. **Çünkü o ve kendisine uyan müşrikler -ki onlar Cehennemliktir-ile Allah Teâlâ cehennemi doldurur. Dolduktan sonra ise, onda bir eksilme olmayacağı gibi çıkma da söz konusu değildir.**

Allah Teâlâ hacıya İblis'in bulunduğu yerden uzaklaşmayı emretti. Orası, uzaklaşma yeridir. **İblis el-Baid isminin hükmü altındayken Arafat'takiler el-Karib isminin hükmü altındadır.** O halde onların hiç biri, isimlerin hükmünden ayrı kalmamıştır. Urene'de hacı yapan kişi, o bölge Arafat'tan sayıldığı için tam hacıdır, fakat sevabı eksiktir. Nitekim imamdan önce Arafat'tan ayrılmada da aynı şeyi açıklamıştık. O halde Urene bölgesi, şeytana ortaklık anlamı taşıdığı için vakfe için kerih sayılmış bir yerdir.

Dikkat ediniz! Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem orada sabah namazını kaçırdığı vadinin içinden ayrılmış, bunun nedenini

belirtirken şöyle demişti: **'Burası şeytanın bulunduğu bir vadidir.'** Çünkü İblis Hz. Bilal radıya'llâhu anhi uyutup fecri gözetmesine engel olmuştu. Bir hadiste şöyle denilir: **'Şeytan her birinizin başına bir ip bağlar. Uyuduğunda her bir düğüm yerine üç düğüm daha artar. Uzun bir geceden sonra kalkacaksın.'** Öyleyse Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, Urene'nin içinden hızla ayrılmakla şeytana komşuluktan uzaklaşmayı kastetmiştir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem orada namaz kılmış olsaydı, bu geçerli olurdu. Başka bir ifadeyle kendisine uyku fitnesinin isabet ettiği o yerde namaz kılsaydı, geçerli olurdu. Halbuki Peygamber tenzih anlamıyla o yerden ayrılmıştı, yoksa haram kılma şeklinde ayrılmamıştı.

İblis'in de marifetten payı vardır. Bu nedenle melekler onu Arafat'tan uzaklaştıramamış, o da burada vakfe yapmıştı. Şu var ki, insanlar imamları indiği için onun başka bir yerine inmiştir. Arafat'ın her bir yeri, durma yeridir ve Urene de Arafat'tandır. Öyleyse bize belirttiğimiz nedenle Urene'nin içinden yukarı çıkmak emredildi.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin bu emrini farz anlamında yorumlayan kimse, haccı geçersiz sayar. Hacılar, Arafat'tan inerken Urene'nin içinden ayrılır. Çünkü Müzdelife'nin sınırı, Urene'den ibaret olan vadinin ucudur. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Arafat'tan ayrıldığınızda."** Herhangi bir mekanı belirtmemiş, bütünüyle Müzdelife'ye çıkmayı kastetmiştir. Buradan Allah Teâlâ'nın hacı olan ve olmayan bütün vakfe yapanları bağışladığı-nı anladık: Allah Teâlâ'nın rahmeti her şeyi kuşatır. Sınırlama ise, mutlak varlık sahibinin bir niteliği değildir. **Allah Teâlâ'nın rahmetiyle Allah Teâlâ'dan başka her varlık hayat bulur ve rızıklanır. Öyleyse rahmet, kuşatıcıdır. O her yerde o yerin gereğine göre verir. Bu rahmetin söz gelişi ateşteki etkisi, cennetteki etkisinden farklıdır. Allah Teâlâ, başarıya erdirendir. O'ndan başka Rab yoktur.**

Almışsekizinci kısım, c.V, sh: 399-400

Kaynaklar:

Muhyiddin İbn Arabî, Futûhât-ı Mekkiyye

Futûhât-ı Mekkiyye Tercümesi, hzl: Ekrem Demirli, 2011,İstanbul

https://youtu.be/mYB76V4vAo0

EK BİLGİ

Mekke Urene Vadisi-Ebrehe ordusunun Ebabil Kuşları tarafından helak edildiği yer. Arafat Mekke de haccın en önemli rükünlerinden vakfenin ifa edildiği yerdir. Bu isim Bakara Suresi 198. Ayette geçmektedir. Cebel-i rahme Arafat meydanında etrafında ki dağlara nispetle küçük, mütevazı bir tepedir. Peygamberimiz salla'llâhu aleyhi ve sellem bu dağın tepesinde şimdi yerleri tespit edilemeyen **Neb'a ve Nübey'a kayalıkları arasında bulunan Nabit tepesinde vakfeye durmuştu.** Taif yolu üzerinde 13.680 km2 alandır. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem vakfe yapmak için belirtilen vakitte (Kurban bayramından bir gün önce sabah güneşin doğuşundan sonra başlar) Arafat ta durmaya çok önem vermiş, münadisine Arafat ta iken "Hac Arafat tır" diye ilan ettirmiş, bu rüknü yerine getirmeyenin haccının tamam olmayacağını bildirmiştir.

Aslen yunanlı bir tüccarın kölesi olan Ebrehe, Yemene önce Habeşistan naibi, sonra da müstakil kral oldu. Yemenin başkenti San'a da Kulleys isminde büyük ve yüksek bir kilise inşa ettirdi. Hristiyanlar Yemende siyasi bir iktidar elde ettikten sonra Kabe nin yerine başka bir kabe inşa edip burayı Arapların merkezi haline getirmek istediler. Bir rivayette Ebrehe kendi yaptırdığı kiliseyi yine kendi adamları tarafından kirletilerek suçu Kureyşlilerin üzerine atarak Mekke ye saldırmak için komplo kurdu.

Ebrehe Kabe yi yıkmadan rahat edemeyeceğine yemin etmişti. Nihayet m.s. 570 yılında 60 bin asker ve 13 fil ile Mekke ye hareket etti. Güçlü bir orduyla gittiği için önüne hiçbir güç çıkmadı. Taif cihetinden Mekke ye varmayı planladı. Taif lilerin öncülük etmesiyle Mekke ye yaklaşık olarak 10 km yakınında harem sınırında bulunan Urene Vadii üzerinde Muğammes adlı bölge vardı. Burada konakladı. Elçisi Himyeri yi Mekke ye gönderip karşı çıkmamaları halinde kendilerine mal ve can güvenliği vad etmişti. Mekke nin reisiyle de görüşmeyi kabul etti. Haber Abdulmuttalibe ulaşınca **"Bizim Ebrehe ile savaşacak**

gücümüz yok, bu ev Allah'ın evidir, dilerse onu korur" dedi.

Abdulmuttalib Ebrehe nin yanına gitti. Mekke nin reisi sıfatıyla gelen bu insanı görünce tahtından indi ve yanına geldi. Kendisiyle savaşmayacaklarını, sadece kendi develerini istediğini bildirdi. Kabe ye gelince "onun sahibi var ve onu sahibi koruyacaktır" dedi. Ebrehe bu teklifi biraz tuhaf karşıladı. Bu asil insan, Kabeyi yıkmaya gelen insandan Kabeyi korumasını değil de develerini geri istemesini anlayamadı. Halbuki Mekke, kendine ihanet edenleri helak eden bir özellikteydi. Ebrehe de Kabeyi yıkmakta kararlıydı. Abdulmuttalip develerini alıp gitti.

Abulmuttalip Kureyşlileri toplayarak dağlara çekilmelerini, ancak böylelikle katliamdan kurtulabile ceklerini söyledi. Kureyşliler Kabeye gidip dualarını yaptıktan sonra şehir halkıyla beraber topluca dağlara çekildiler.

Ertesi gün Ebrehe Mekke ye girmek üzere hareket ettiğinde ordunun en önünde Mahmud adlı fil vardı. Ve bir türlü Mekke ye doğru gitmiyordu. Fakat geri çevirdiklerinde Taif – Yemen tarafına doğru hızla ilerliyordu. Deveyi ne kadar dövdülerse de, hırpaladılarsa da Mekke yönüne doğru bir türlü gönderemediler. İşte tam bu esnada deniz tarafından gelen, kırlangıca benzeyen Ebabil kuşları, biri gagalarında diğer ikisi ayaklarında olmak üzere nohut tanesi kadar büyüklüğünde ki üç taşı kurşun gibi Ebrehe'nin ordusunun üzerine atmaya başladılar. Ebrehe başta olmak üzere ordu helak edildi. Kaçmaya çalışanlar kaçtıkları yerde taşlanarak öldüler. Mahmud dan başka diğer filler de öldüler. Taşın isabet ettiği herkes ölürken Ebrehe ölmemişti. Allah ona biraz daha azap çektirmek istiyordu. Gün geçtikçe etleri küçük parçalar halinde vücudundan ayrılmaya başlamıştı. Kan ve irin akar vaziyette San'a ya kadar böyle geri götürdüler. Vücudu iyice küçülmüştü. Kalbi parçalanıncaya kadar ölmedi. Nihayet kalbi de parçalandı ve hareketinin cezasını ödedi.

Bu olaydan sonra sadece Ebrehe ve ordusu değil, onun Yemende ki hakimiyeti de dört sene sonra yok oldu (m.s. 575)

Bu hadise Araplarda büyük tesir yapmış, bu olayın meydana geldiği

yıla "Fil yılı" denmişti. Peygamberimiz s.a.v. ise bu olaydan elli gün sonra dünyayı teşrif buyurdular. Hz. Aişe diyor ki: Ben Mekke de iki kişi gördüm ki eller ayakları eğri, dileniyorlardı. Meğer bunlar Ebrehe nin ordusuna katılanlardanmış."

Hicretin 132. Yılında Abbasiler devrinde Yemene Vali olarak tayin edilen Abbas bin Rebi, Ebrehenin yaptırdığı kiliseyi yıktırdı. Eser kalmadı. Fakat Kabe 15 asırdan beri milyarlarca insanların ziyaretleriyle dolup taştı.. Kıyamete kadar da dolup taşacak. Her yıl Müslümanların "Lebbeyk, Allahümme Lebbeyk.." sesleri semalara yükselecek.

www.naimozguner.com

BİLGİSİZLİK

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Ruhlara olan en büyük azap, bilgisizliktir. Çünkü bilgisizlik, tam bir aldanıştır. Bu nedenle nefislerin azap günü, aldanış günü diye isimlendirildi. Nefs o gün şöyle der: **'Yaptığımız taşkınlık nedeniyle vah bize!"** O gün, pişmanlık (hasret) günüdür. (Pişmanlık diye karşıladığımız) Hasret, keşif ve açma günüdür. Bir şey açıldığında 'o şeyi açtım' anlamında hasertü ani'ş-şey denilir. Adeta şöyle demiş olur: **'Keşke gerçeği dünyada keşfetseydim de, davranışım hakkında basiretli olsaydım.'** Böylece kişi, kendi kendini aldatır.

Aldanış (ve pişmanlık), emre isyan ve itaat eden herkese ulaşır. İtaatkâr kişi, mutlu olduğu halde, şöyle pişmanlık duyar: **'Keşke daha çok gayret sarf etseydim, bütün gücümü kullansaydım, Rabbimin sözünü dinleyip gereğiyle amel etseydim.'** Emre karşı gelen ise şöyle der: **'Keşke, emrettiği ve yasakladığı şeylerde Rabbime itaatsizlik etmeseydim.'** İşte o gün, aldanma (pişmanlık) günüdür.

Yirmiyedinci kısım; c.II, sh.408

İBLİS BİR KERESİNDE DOĞRU SÖYLEDİ

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Yalancı İblis bir keresinde doğru söylemiş! İblis, peygamberimizle karşılaşmış, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem de ona şöyle sormuş:

'Ne haber?' İblis cevap vermiş:

> **'Ey Allah Teâlâ'nın Rasûlü! Bilmen gerekir ki Allah Teâlâ seni hidayet için yarattı. Buna rağmen hidayette bir katkın yoktur. Allah Teâlâ beni saptırmak için yarattı.**
> **Saptırmada da benim bir etkim yoktur.'**

Bu konuda Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem İblis'in sözüne bir şey eklemeyip ayrılıp gitmiş. Ardından melekler, İblis ile Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem arasına perde olmuşlar.

Otuzuncu Kısım, c.III sh: 64

ARİFLERİN BİLDİĞİ SIRLARDAN: ŞEYTANIN ELÇİLİĞİ

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (Kuddise sırruhu'l-athar), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

BEŞYÜZ ONDOKUZUNCU BÖLÜM
Menzili 'Allah Teâlâ'ya ve peygamberine size hayat verecek bir işe çağırdıklarında icabet ediniz' Ayeti Olan Kutub'un Halinin Bilinmesi

Çağrıldığında icabet et, çünkü seni çağıran Allah Teâlâ

Allah Teâlâ seni sana vermek için çağırmakta

Sen zenginsin, verilenden ihsan et!

Hakka muvafık olanı; 'Rahman tilavet eder sana

Hakka aykırı her şeyi at bir yana bâtını yorumda

Çünkü fikir sana nida etmekte

Sakın deme 'rabbimden değil' ve atma :

İşin gerçeğini bilen getirir sana onu

Sen onu al, ölçüye vur, öğreneceksin!

Çünkü onun varlığındaki her şey sende

Bilmediğin bir şeyi atma bir yana

Yada sana uymayan hitabı reddetme

Allah Teâlâ bir grup hakkında mekr sahibidir

Manalar hakkında iyi düşün

Deme ki 'bu akıl terazisine girmez'

Sen O'na uy, mükâfatını verir

Allah Teâlâ Ruhu'l-kuds ile bize ve sana yardım etsin, bilmelisin ki:

Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ'nın ve Peygamber'in birlikte zikredilmesi nedeniyle, insan-ı kâmil'in ilahi surete göre yaratılmış olduğunu yukarıdaki ayetten daha çok belirten bir delil yoktur.

Allah Teâlâ müminlere hitap ederken Allah Teâlâ'nın ve peygamberin davetine uymalarını emretmiş, peygamber de Allah Teâlâ ile birlikte zikredilmiştir. Allah Teâlâ ve O'nun peygamberi bize hayat verecek bir hususa bizi davet eder ve biz de davet ettiklerinde her halükarda O'na icabet ederiz, çünkü biz ancak O'ndan meydana gelen bir halde bulunuruz ve bunun için davet ettiğinde Allah Teâlâ'ya icabetimiz şarttır. Çünkü bizi hallerimize yerleştiren Allah Teâlâ'dır. Allah Teâlâ'nın davetiyle peygamberin daveti arasında ayrım yapılmıştır. Bunun amacı peygamberin kendisine göre yaratıldığı Hakkın suretini öğrenmemizi sağlamaktır. Her iki durumda da bizi davet eden Allah Teâlâ'dır, çünkü bizi Kur'an ile davet ettiğinde peygamber sadece tebliğci ve tercüman; davet ise Allah Teâlâ'nın davetidir. Biz de O'na icabet ederken O'nun peygamberini dinlemiş oluruz. Allah Teâlâ bizi Kur'an'ın dışında bir şeyle davet ettiğinde ise davet peygamberin davetidir ve biz peygamberin davetine uymuş oluruz. Bizim icabetimiz yönünden her iki davet arasında bir fark yokken davetçinin farklı olması nedeniyle her davet ötekinden ayrılır. Çünkü Allah Teâlâ'nın peygamberi bir hadiste şöyle der:

'İçinizden biri koltuğuna uzanmışken, benden kendisine bir söz geldiğinde zinhar 'Bana Kur'an'dan okuyun' demesin. Çünkü benim

sözüm Allah Teâlâ'ya yemin olsun ki Kur'an gibidir ve onda bulunanları ve fazlasını içerir.'

'Fazlası' demek Ebu Yezid el-Bestamî'nin **'Benim tutuşum daha şiddetlidir'** sözüne benzer. Çünkü Allah Teâlâ'nın kelamını ister O'ndan ister peygamberden dinleyelim, her durumda O'nun kelamıdır. Allah Teâlâ kulunun diliyle peygamberinin tebliğ ettiğini söylediğinde ise -Ki peygamber arzusundan konuşmaz-, bu durumda peygamberin sözleri hiç kuşkusuz daha çoktur. Çünkü biz peygamberi çokluktan duyarız. Bu itibarla kelam peygamberden geldiğinde aramızdaki benzerlik nedeniyle kulaklarımıza daha münasip iken Allah Teâlâ'dan olduğunda hakikatlerimize daha yakındır; çünkü Allah Teâlâ bize peygamberden, hatta bize bizden yakındır. Çünkü Allah Teâlâ bize şah damarından daha yakındır. Peygamberin bize yakınlığının en ileri derecesi aramızda üçüncü bir şahsın bulunmayacağı şekildeki mekân yakınlığıdır. Böylece peygamberde yakınlık (ve uzaklık) mekân itibarıyla ortaya çıkarken, tebliğ ettiği vahiyde mertebe ve değer halamından ortaya çıkar. Allah Teâlâ'dan ise mertebe bakımından farklılaşırız, çünkü Allah Teâlâ bize bizden yakındır. Bir şeye kendinden daha yakın kimse olamaz! Binaenaleyh bu yakınlık, iman edeceğimiz fakat bilemeyeceğimiz ve hatta müşahede edemeyeceğimiz bir yakınlıktır. Müşahede edebilseydik, bilirdik.

Allah Teâlâ bizi davet ettiğinde, zorunlu bir şekilde O'nun vasıtasıyla davete icabet ederiz. Aramızdaki peygamberin diliyle davet ettiğinde ise -onun vasıtasıyla değil-Allah Teâlâ vasıtasıyla peygambere icabet ederiz. Öyleyse biz her iki davette de Allah Teâlâ ile beraberiz. Başka bir ifadeyle hem Allah Teâlâ'ya ve hem de peygamberine Allah Teâlâ'nın vasıtasıyla icabet ederiz. Bu itibarla davet edilen kimin vasıtasıyla davet edildiğini iyi incelemelidir. İnsan davette sahip olduğuna ilave 'ilmi hayat' bulur ve bizzat davette o hayatı yaşarsa, Allah Teâlâ'nın veya peygamberin davet ettiği kimsenin bu davete icabeti vaciptir. Çünkü Allah Teâlâ hayat veren bir işe davet ettiğinde, davete icabeti emretmiştir; zaten Allah Teâlâ ve peygamberi insanı ! ona hayat verecek bir işe davet ederler. İnsan sahip olduğuna ilave ve yabancı hayatın tadını bulmazsa davetçiyi tanımamıştır ve bu nedenle

icabet etme zorunluluğu ortaya çıkmamıştır. Bizden istenilen ise kendisiyle hayat bulacağımız şeyin gerçekleşmesidir. Bu nedenle **'duyduk ve itaat ettik'**. Öyleyse davet edilen, icabetin varlık sebebi olan bu tesiri hissetmiş olmalıdır. Bu nitelikteki biri davete icabet ettiğinde, dinlediği vahiyde kalbinin kendisini yaşayacağı başka bir hayat bulur. Duymuş olduğu vahiy amel etmesini gerektirir ve o da buna uyarsa, üçüncü bir hayat ortaya çıkar. **Demek ki kul Allah Teâlâ'nın ve peygamberin davetini duymadığında nasıl bir nimetten mahrum kalacağına bakmalıdır!**

Varlık bütünüyle Allah Teâlâ'nın kelimeleriyken bütün varidat (gelen elçiler) O'ndan gelen elçilerdir. Allah Teâlâ'yı bilen arifler varlığı böyle görür. Onlara göre konuşan herkes Allah Teâlâ iken her söz ilahi bilgidir; sözün tarzı ise dinlemede ortaya çıkar. Bazı sözler dini bakımdan emre uymak anlamı taşırken bazı sözler sınama amaçlı olabilir. Öyleyse geride kalan, derecelenmenin sebebi olacak anlayıştır. Şekilci âlimler Allah Teâlâ'nın kelamını kendisine 'Furkan' ve 'Kur'an' denilen belirli kelam ile ve (elçiyi de) Muhammed [salla'llâhu aleyhi ve sellem] denilen belirli bir peygamberle sınırlı kılmışken arifler duymayı bütün sözlere yaymış, Kur'an'ı 'furkan' olarak değil, Kur'an olarak dinlemiş, er-Resul ifadesindeki belirlilik takısını cins ve kapsam anlamında yorumlamış, bir peygamberle sınırlamamışlardır. Bu itibarla âlemdeki her davetçi gerçekte Allah Teâlâ'dan gelen bir peygamberdir. Bununla birlikte davetçiler zahirde birbiriyle ayrışırlar.

Allah Teâlâ'dan en çok uzaklaştırılmış kişi olan İblis'in durumuna bakınız!

Ya da ondan sonra sihirbazların durumuna bakınız!

Allah Teâlâ onların 'elçilik' yaptıklarına şahitlik etmiş ve **'Onlar Allah Teâlâ'nın izni olmadıkça kimseye zarar vermezler'** buyurmuştur.

Peygamberliğin manası da böyle bir hükme sahip olmaktır. Başka bir ifadeyle Allah Teâlâ'nın iznine sahip olmaktır. Allah Teâlâ elçiliğini tespit etmek üzere İblis'e **'Git! onlardan sana tabi olanların cezası cehennem olacaktır'** demiştir. Ardından bize onun elçilik görevini

bildirerek şöyle demiştir: **'Onlardan gücün yettiği kimseleri sesinle ayart, onları kendine çek, onların mal ve evlatlarına ortak ol, onlara vaatte bulun.'** Bütün bu haller kendilerine kılıç kullanma yetkisi verilen kâmil peygamberlerin getirmiş oldukları hususlardır.

Binaenaleyh arif şeytanın elçiliğini anlamakla saadete ulaşır ve onu nasıl karşılayacağını bilirken başkaları bu elçilik nedeniyle bedbaht olur; onlar böyle bir marifetten yoksun kalanlardır.

Bütün müminler ve arifler ise peygamberlerin elçiliğini anlayarak saadete ulaşırlar. Bu elçilikte belirtilenleri yapan kişi ise sözde iman edip davranışları ve sözüyle günahkâr olanlardan mutludur.

Alemde yer değiştiren her hareketli –her kim olursa olsun–ilahi bir peygamberdir, çünkü her zerre O'nun izniyle hareket eder. Arif hareket ederken her zerrenin getirdiği bilgiye bakar ve sahip olmadığı bilgiyi ondan kazanır. Bununla birlikte ariflerin elçilerden aldıkları bilgiler elçilerin değişmesine göre değişir. Bu itibarla delil sahibi olan peygamberlerden bilgi almalarıyla, kendileri farkında değilken ilahi izinle gelen elçilerden bilgi almaları bir değildir. Onların içinden bazıları şuurludur ve davet ettiği şeyi bilir.

Misal olarak arkadaşına 'kâfir ol' diyen İblis'i verebiliriz. Arif bu sözü ondan ilahi bir ifade olarak alıp Hakkın kendisine emretmiş olduğu 'gizlenme (küfür kelimesinin ikinci anlamı; örtmek, gizlemek)' ve 'örtünme' anlamında yorumlayarak onu örter.

Bu durumda Allah Teâlâ'dan kovulan şeytan elçi, O'ndan gelen bir uyarıcıya dönerken arif de kendini örtmekle saadete erer. Bu gizlenme kendisine vahyedilen şeytanın maksadı değildi. Arif olmayan kişi ise kendine **'kâfir ol'** diyen şeytanın sözüne uyarak kâfir olur. Kâfir olduğunda, bu kez şeytan ona **'ben senden uzağım, ben âlemlerin rabbi Allah Teâlâ'dan korkarım'** der.

Allah Teâlâ yükümlülük diyarında şeytanın âlemlerin rabbinden korktuğuna ve kendisine inandığına şahitlik etmiştir. Bu iki kişinin akıbeti kalıcı olmak üzere cehennemde kalmaktır, çünkü orası her ikisinin de yeridir.

Şeytan ateşten yaratılmışken öteki insan ateş için yaratılmıştır.

Bununla birlikte insanda da ateş unsuru bulunur. Böylece şeytan ve (ona uyan) arkadaşı, ehli olmak üzere ateşe yerleşir ve Allah Teâlâ'nın dilediği bir süre cezalarını çekmek üzere azap görürler.

Arife göre bütün âlem Allah Teâlâ'dan gelen bir elçi ve peygamberdir.

O ve elçiliği, yani bütün âlem, arif için bir rahmettir, çünkü peygamberler rahmet olarak gönderilmiştir. Bela vesilesi olarak gönderilmiş olsalardı, yine de belanın içinde de ilahi rahmet bulunurdu, çünkü ilahi rahmet her şeyi kuşatmıştır ve ilahi rahmette bulunmayacak hiçbir şey yoktur. **'Kuşkusuz senin rabbin mağfireti geniş olandır.'** Sen de genişi daraltmamalısın, çünkü geniş daraltmaya elverişli değildir. Bir bedevi şöyle demiş: **'Rabbim! Bana ve Muhammed'e rahmet eyle, bizimle birlikte bir başkasına değil!'** Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bu sözü duyunca şöyle demiş: **'Sen geniş bir şeyi sınırladın.'** Yani sözün ve talebinle genişi daralttın. Arife göre böyle bir ifade de Allah Teâlâ'nın kelamıdır ve onu özel rahmet içerisinde değerlendirir. Allah Teâlâ bedevideki bu sınırlı rahmet vasıtasıyla o sözü söyleyen kişiyle Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem arasında bir münasebet ve ilişki yaratır. Buna mukabil Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'nın kendisiyle başkalarına da merhamet edeceği (genel) rahmete bedeviyi ortak kılmıştır. Hâlbuki başkalarının bu özel münasebetten nasibi yokken peygamberin ümmetinin her bir ferdiyle arasında münasebeti vardır. Ümmet bu münasebet nedeniyle kendisine iman etmiştir. Başka bir ifadeyle peygamber ümmetinden her birisiyle o müminin belirleyeceği üzere özel bir münasebet içindedir. Çünkü peygambere tabi olan herkesin gerçekte bir menzili vardır ve o menzil sayesinde peygamber katında başkalarından ayrışır.

Bu zikir hakkındaki açıklama yeterlidir.

'Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Otuzbirinci Sifir, c.XVI , sh:98-102

MELEKLER İLE CİNLERİN GİZLİLİKTEKİ ORTAK ÖZELLİKLERİ

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

İki Yüz Yetmişinci Bölümün ilavesi: Allah Teâlâ melekler ile cinleri gizlilik özelliğinde ortak yapmıştır

Allah Teâlâ nur ve ateş kaynaklı ruhları yaratınca -ki melekleri ve cinleri kastediyorum-onları bir noktada ortak yapmıştır. Bu ortak özellik, insanlara görünmemektir. Bununla birlikte onlar bulundukları her yerde ve meclislerinde insanlarla birlikte bulunabilir. Fakat Allah Teâlâ insanlar ile onların arasında bir perde çekmiştir. Bu perde bize çekilmiş ve onlar bu perdeyle bize gizlenmişlerdir. Bize gözükmek istediklerinde, onları görebiliriz. Bu nedenle Allah Teâlâ ruhlardan iki grubu 'cin', yani bize 'görünmeyeler' diye isimlendirmiştir. Yani onları göremeyiz. Bazı kimseler meleklerin Allah Teâlâ'nın kızları olduklarını iddia etmiş, kendisiyle cinler arasında gizlenme ve görünmemede bir bağ kurmuşlardır ki, kastedilen meleklerdir. Bunun nedeni, cinler ile melekler hakkında daha önce söylediğimiz ortak özelliktir. Onlar kızları kendilerine nispeti hoş görmemişlerdir. Allah Teâlâ şöyle der: **'Beğenmedikleri şeyi Allah Teâlâ'ya ait sayarlar.'** Çünkü onlar kız evlattan hoşlanmıyorlardı. Bu nedenle Allah Teâlâ **'Onlardan birisine kız çocuğu olduğu bildirilince öfkesinden yüzü kararır'** der. Kastedilen verilen haberden duyduğu üzüntüyle bir insanın yüzünün kararmasıdır: Çocuğu kendi halinde mi bırakmalı yoksa gömmeli midir? Bu durum **'çocuğa sorulunca hangi günahtan dolayı öldürüldün diye?'** ayetinde belirtilir. Allah Teâlâ dişilerin meleklere nispet edilmesinde tepki göstermiştir: **'Yoksa melekleri dişi mi yarattık, onlar da şahit miydiler?**

> Allah Teâlâ melekler ile şeytanlar arasında gizlenmede ve görünmemede ortak özellik yaratınca, hepsini 'cin' diye isimlendirmiştir.
> Şeytanlar hakkında ***'vesveseci ve hamasin şerrinden, o insanların gönüllerine vesvese verir, insan ve cin şeytanlar'*** buyurur.
> 'Cin' derken şeytanlar kastedilir.
> Melekler hakkında ise ***'Onlarla cinler arasında bağ kurdular'*** der.
> Kastedilen meleklerdir. ***'Kuşkusuz cinler orada bulunduklarını bildiler.'***

Melekler Allah Teâlâ'nın insana gelen elçiler, onu koruyan, kendisiyle

sorumlu ve fiilleri yazan kimselerdir.

Şeytan ise Allah Teâlâ'nın emriyle insana musallat olur ve şeytanlar da Allah Teâlâ'nın bize elçileridir.

> Allah Teâlâ İblis'in cinlerden olduğunu, yani meleklerden olduğunu ve sonra ***'Rabbinin emrine fasık olduğunu'***, yani emrinden çıktığını bildirmiştir.
> Yani insanlarla birlikte bulunsalar bile, melekler gibi insanlara görünmeyenlerin arasından çıkmıştır.
> Allah Teâlâ onları elçilikte ortak yapınca, İblis'i de meleklerle birlikte secde emrine katmıştır. **'Meleklere secde edin dediğimizde secde ettiler, İblis etmedi.'**
> Böylece Allah Teâlâ secde emrinde İblis'i meleklere katmış, böylece istisna mümkün olmuş, onu mansup getirerek munkati istisna yapmış, böylece de kendisini yaratırken ayırt ettiği gibi meleklerden ayırmıştır.
> Öyleyse Allah Teâlâ adeta şöyle der: Allah Teâlâ'nın secde etmekle memur olanlardan uzaklaştırdığı kimse secde etmedi.

Ruhlara 'cin' adının verilmesi bize görünmeyişlerinden kaynaklanır.

Bununla birlikte onlar, bizimle birliktedir fakat biz onları görmeyiz ve bu nedenle onlara böyle bir nitelik verildi.

Meleklerden olan cinler, insanlarla beraber olup gece gündüz bizimle dolaşan ve adet gereği görmediğimiz kimselerdir.

Allah Teâlâ, insanlara kendi iradelerinin dışında onları göstermek isteyince, onları göstermek istediği kimsenin **özünden perdeyi kaldırır** ve o da cinleri görür; bazen de meleğe ve cine bize görünme emri verir, onlar da bizim için bedenlenir ve biz de kendilerini görürüz.

Bazen **gözümüzden perdeyi kaldırır**, bazen suretler üzerinde bedenler olarak görürüz.

Bazen beşeri surete girmeden kendi suretlerinde onları görürüz.

Nitekim onlardan her birisin kendisini ve üzerinde bulunduğu sureti böyle görür. Meleklerin cisimlerinin aslı nur iken cinlerinki dumanlı ateştir. İnsan ise bize söylenenden meydana gelmiştir. Fakat insan yaratılış aslını yitirdiği gibi melek ve cin de yaratılış aslından başkalaşarak bulundukları surete dönüşmüşlerdir.

Cin ve meleklerin ortak özellikleriyle ve birbirlerinden ayrıştıkları özellikler belli olmuştur. Allah Teâlâ her birisini bize ifade ederken ya ortak özelliği veya her birisinin ayrıştığı özelliği zikretmiştir. Allah Teâlâ bunları dilediği şekilde bu konuda sahih düşüncesi olan kimseye açıklamıştır.

> Allah Teâlâ cinleri bedbaht-Mutlu olarak yarattığı gibi insanları da böyle yaratmıştır.
>
> Melekleri ise Mutlu yaratmıştır, meleklerin bedbahtlıktan nasipleri yoktur.

İnsanlardan ve cinlerden bedbaht olanları kâfir, mutluyu mümin diye isimlendirmiştir. Bunun yanı sıra onları şeytanlık özelliğinde ortak tutarak 'insan ve cin şeytanları' demiştir. Başka bir ayette **'insanların gönüllerine vesvese veren cin ve insanlar'** demiştir. Nefs –kendisi özü gereği sınırlı olsa bile–sınırlanmayı istemediğini biliriz. O bir daralma ve sınırlama olmaksızın aklına geldiği gibi tasarrufta bulunmak ister. Nefse sınırlanmanın sevdirilmiş olduğunu ve kendisinde bulunurken ondan memnun kaldığını ve hoşlandığını, buna mukabil başka bir sınırlanmayı sevmediğini görebilirsin. Nefs böyle bir sınırlanmayla karşılaşırsa, ondan hoşlanmadan ve memnun kalmadan sınırlanır. Böyle bir sınırlanmanın nefse zatından olmaksızın dışarıdan ilka edilen bir sınırlama –hangi türde olursa olsun–olduğunu bilmen lazımdır. Sıradan insanların nefislerine özel bir sınırlamanın memnunluk verdiğini görünce, şunu bilmelisin: Böyle bir sınırlama, gereğini yapana ve sınırında durana bedbahtlık kazandıran bir sınırlamadır. **Çünkü insanın gönlüne vesvese veren şeytan ona sürekli vesvese verir ve kendisini sevdirir.** **Şeytanın gayesi de insanı bedbaht yapmaktır.** İnsan (şeytanın kendisine verdiği) sınırlamayı nahoş bulup onun gereğini terk etmede bir tevil aradığında, bu sınırlamanın insanı mutluluğa ulaştıran Hakkın bir sınırlaması olduğunu anlarsın. **Keşif ehli ise bu konunun dışındadır**: Allah Teâlâ onlara imanı güzel göstermiş, onu kalplerine süslemiş, küfrü, günahı ve taşkınlığı onlara çirkin göstermiştir. Bununla birlikte bu durumun kendilerine keşf edildiğini bilmezler. Biz onlardan bunu biliriz, onlar ise kendilerinden bu durumu fark edemez. Bu nedenle Yahudilerin ve Hıristiyanların

büyük kısmı gibi Müslüman olmayan birisinin dini hakkında sebatkâr olduğunu ve onu ısrarla savunduğunu görürüsün. Onlar dinin tikel konularım yerine getirmede Müslümanlardan daha ısrarlı ve sebatkârdır. Bu durum üzerinde yürümekle bedbahtlığa gittiği bir yol üzerinde bulunduklarına delildir. Bu durum herkesin fark etmediği gizli tuzaklardandır ve Rabbinden gelen bir basirete sahip olanlar bu tuzaktan emin olabilir. Onlar ise azdır.

Mümin veya kâfir cinlerin içinde Hakkı bilmeyen veya O'na şirk koşan kimse bulunmaz.
Bu nedenle onlar, kâfirlere katılmış, Allah Teâlâ onları müşriklere katmamıştır.
Bununla birlikte insanları şirke sevk edenler onlardır. İnsan şirk koştuğunda ise şirk koşan insandan uzaklaşır.

Allah Teâlâ şöyle der: **'İnsana kâfir ol diyen şeytan gibi.. '** Bu, batıl ile Hakk ehli olanlarla mücadele etsin diye şeytanın dostuna ve arkadaşına verdiği ilhamdır. **'Kâfir olunca, ben senden uzağım, ben âlemlerin rabbi Allah Teâlâ'dan korkarım'** der. **Böylece şeytan Allah Teâlâ'dan korkmakla nitelenmiştir, fakat kendisi hakkında değil, insan hakkında korkar.**

Öyleyse şeytanın korkusu kendisi adına değil, saptırdığı kimse hakkındadır.
Nebiler de kıyamette kendileri adına değil ümmetleri adına korku duyar.

Şeytandan kendisi adına korkma duygusunun kalkmış olmasının nedeni, tevhit ehli olduğunu bilmesidir.

Bu nedenle **'İzzetine yemin olsun ki, hepsini saptıracağım'** demiştir.

Binaenaleyh şeytan rabbini bildiği için, O'nun izzetine yemin etmiştir. Adeta Hakkın insanın kendine aktarılan her şeyi kabul etme özelliğinde yaratıldığım görür gibidir. Bunu dileyince, Allah Teâlâ da onun dileğine karşılık vermiş ve insanı kendisiyle saptıracağı şeyi ona emrederek **'git'** demiştir. Yani **benden istediğin işi yapmaya git!** Sonra cezasını da zikretmiştir: Bu ceza ona uyanların cezasıdır. Şeytanın

cezası kendinden yaratıldığı aslına dönmekken onu takip eden insanın cezası da öyledir. Fakat insanın cezası İblis'in cezasına baskın gelmiştir. **Çünkü Allah Teâlâ o ikisinin cezasını da cehennem yapmıştır ve İblis orada azap görür. Çünkü cehennem bütünüyle soğuktur ve onda ateş bulunmaz.**

Öyleyse cehennem kendisine uyan insandan daha çok şeytan için bir azaptır.

Durum böyledir, çünkü İblis başkasını bedbaht yapmak istemiş, onu saptırma vebali –maksadı nedeniyle–kendisine dönmüştür. Bu, Hakkın bize dönük bir uyarısıdır: Herhangi bir kimsenin bedbahtlığına yol açacak bir şeyin gerçekleşmesini istememiz gerekir. Çünkü öyle bir şeyi ilahi bir niteliktir, bu nedenle Allah Teâlâ hidayet yolunu dalalet yolu karşısında açıklamıştır. Doğru kul, Rabbinin yolunda bulunandır. Bununla birlikte şeytan rabbinin emrindedir. 'Git', 'saptır', 'onlara ortak ol', 'onlara vaatte bulun' gibi bütün bu ifadeler ilahi emirlerdir. Fakat bunlar Allah Teâlâ'dan kendiliğinden gelmiş olsaydı, İblis bedbaht olmazdı.

Fakat bu emirler şeytanın dileğinin karşılığıdır. Çünkü şeytan **'Senin izzetine yemin olsun ki, hepsini saptırırım'** ve **'Onların zûrriyetini kendime bağlayacağım'** der. Bu nedenle İblis bedbaht olmuştur. Nitekim yükümlü insan da Allah Teâlâ'dan talep ettiği yükümlülük nedeniyle yorulur. Çünkü şeriatın bir kısmı kendiliğinden inmişken bir kısmı isteğe bağlı inmiştir. Rahmet kuşatıcı olmasaydı, iş genelde ortaya çıktığı gibi ortaya çıkardı.

Bu bölümü yazarken hafif bir uyku tuttu. Sadık bir rüyada bana şu ayetin okunduğunu gördüm: **'Sizin için dinde Nuh'a ve sana vasiyet ettiğimiz şeyi şeriat yaptı. İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya daha vasiyet etmiştik ki dini doğruca uygulayın, ayrılığa düşmeyin. Müşriklere çağrıldıkları şey ağır geldi.'** Kastedilen birliktir. O hükümleri itibarıyla çoktur, çünkü Güzel İsimler O'na aittir. Her isim makul bir hakikat üzerindeki alamettir ve her hakikat ötekinden farklıdır. Alemin yokluktan varlığa çıkışında pek çok yönü vardır ve o yönler isimleri, yani isimlendirileni talep eder. Bununla birlikte hakikat birdir. Nitekim âlem 'âlem' oluşu bakımından bir iken hüküm ve şahısları itibarıyla

çoktur. Sonra bana **'Allah Teâlâ dilediğini kendine çeker ve yönelenlere hidayet verir'** ayeti okundu. Burada bedbaht için bir nitelik veya hal zikredilmeden iş seçim ve hidayet arasında belirsiz bırakıldı. Sonra bana seçilme ve hidayet bilgisinden, peygamberlerin getirdiği bilgi verildi: Seçilme ve hidayetin her ikisi de O'na döner. Allah Teâlâ kimi kendine seçmişse, onu nefsine bırakmaz. Allah Teâlâ hidayet ettiği kimseye kendisine ulaştıran yolu açıklayarak onu Mutlu yapar ve o kimse kendi görüşünü bırakır: **'Ya şükreder veya kâfir olur, yolu gösterdik ona.'**

Allah Teâlâ bu genel ayette bedbahtlığın adını veya varlığını zikretmeden seçilme ve hidayeti zikredip -ki burada hidayet beyan demektir-her iki sini de kendine ait kılınca, buradan hükmün her şeyi kuşatan rahmete varacağını anladık. Müşrik hakkında ise davet edildiği kimsenin kendisine ağır geldiği söylenmiştir. Çünkü müşrik tek bir yöne çağrılmıştır, hâlbuki o, Allah Teâlâ'nın kendisine delil yaptığı varlığından çokluğu görmektedir. Şâri '**Nefsini bilen, Rabbini bilir'** diyerek insanın varlığını kendine delil yapmıştır. İnsan nefsini 'çokta bir veya birde çok' olarak görür. Dolayısıyla Rabbini de kendini bildiği şekilde bilir. Bu nedenle Hakk'ın diğer yönlerden farklı olarak birliğe çağırması, müşrike ağır gelir, çünkü müşrik bu hitapla Allah Teâlâ'nın neyi kastettiğini bilemez. Allah Teâlâ müşrikin durumun görünce ona yumuşak davranmış, işin seçilme ve hidayet arasında kendisine döneceğini bildirmiştir. Burada Allah Teâlâ seçilme ve hidayet derken ortaklığa (işaret etmiş), **'O'na (ileyhi)'** ifadesinde ise iki durumda birliğe dikkat çekmiştir. Bu, müşrike karşı yumuşaklık ve onu tevhide ısındırma amacı taşır. Bu sayede müşrik, Allah Teâlâ'nın kendilerine karşı haddi aşanlar için er-Rauf olduğunu öğrenir. İblis Allah Teâlâ'nın ihsanının âleme yayıldığını öğrenince, (ibadetlere bağlı olan) zorunluluk yoluyla ortaya çıkan rahmete değil-O'nun ihsan rahmetine tamah etmiş, O'na sınırlı olarak değil, kayıtsız anlamda ibadet etmiştir. Binaenaleyh hangi yönde tasarruf ederse etsin, (emrinden çıksa bile) Hakkın dışına çıkmaz. Bununla birlikte ayette adı geçenlere tavsiye edilen şeriatın hükümleri birbirinden farklıdır ve onların bir kısmının hükümlerini nesheder. Yine de bütün peygamberlere şeriatı uygulamak ve kendisinde farklılık var diye

görüş ayrılığına düşmemek emredilmiştir. **Öyleyse şeriat çokluk vasıtasıyla tek hakikate veya birlikle hakikatlere davet etmektedir.** Manayı değiştirmedikten sonra, bunlardan hangisini istersen onu diyebilirsin!

Hepsi varlığın hükmünde

Sanki müşahededeki gibi

Rahmeti kuşatsın varlıkları diye

İnkâr alametlerini açıklar

Rahman olur bedbahtı

Ve mutluyu davet edene

Biri cehennemde

Öteki Huld cennetlerine

Allah Teâlâ zatıyla yüce

Sınırlardan ve sınırlanmaktan

Bu bölüm geniştir: Bu bağlamda sadece Şâri'ye özgü emirler bu menzilden öğrenilir ki Şâri peygamberdir. İlahi isimlerden kendisiyle sakınılacak şeyler, bu menzilden öğrenilir. Malikü'l-mülk (mülkün sahibi) ve İlah ismi ile ahadiyetin neyi gösterdiği bu menzilden öğrenilir.

Allah Teâlâ **'Bir ilahtan başka ilah yoktur'** der. Bu isim zamire de tamlama yapılır. Buna misal olarak **'Sizin ilahınız (ilahüküm)'** ayetini verebiliriz.

Bazen de isme izafe edilir: **'Musa'nın ilahı', 'İnsanların ilahı'** vb. ifadeler gibi. Hüküm birdir ve tamlama ve niteliğin değişmesiyle değişir mi?

Rablık ilmi ve onun ancak bir sınırlama olmaksızın Allah Teâlâ katından geldiği bu menzilden öğrenilir. İlham ve geldiği yönden kendisine verilen isimlerin değişmesi bu menzilden öğrenilir.

Yirmi beşinci Sifir, c.XIII, sh:171-177

KULUN GERÇEĞİNDEKİ BİLGİLER

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

SEKİZİNCİ VASIL
Cömertlik Hâzinelerinden: Kul Gerçekte de Yaratanın Mertebesinden Sonra Gelir

Cömertlik hâzinelerinden birisi de bitirdiğimiz vasılla ilgilidir. **Bu konu kulun gerçekte de Yaratanın mertebesinden sonra gelmesidir.** Kulun bu gerçeği görmesinin önüne Allah Teâlâ'nın onda yarattığı gaflet, unutma ve yanılma perde olur ve efendilikte ayağının bulunduğunu zannederken gerçek bunun tersine şahittir. İnsan haliyle bu durumdan kesin olarak emindir. Gerçekte bulunduğu durumda ise müşahede sahibidir ve onun bu konuda mutluluğu yoktur, aksine bedbahttır. Mahrumiyetin zirvesi budur. Kul böyle yaşamayı sürdürür. En sonunda perde kalkar, göz keskinleşir, gerçeğe olduğu hal üzere iman eder, fakat imanı fayda vermez. İman haber varken olabilir, görmeyle anlamını yitirir. Mümin gabya iman edendir ve gayb burada Allah Teâlâ katından gelen haber demektir. Çünkü mümkün varlık ve yokluğu kabul edebileceği gibi **'haber'** olmak bakımından haber doğruluk ve yanlışlığa konu olabilir.

Bilmelisin ki, kulun maruz kaldığı durum, üzerinde zorunlu olan ve şeriatın farz kıldığı haklardan gafletinden kaynaklanır. Kim farzları gözünün önünde tutup yapmak için gücünü harcar, sonra Allah Teâlâ katında mazeret sayılan engeller nedeniyle yerine getiremezse, hiç kuşkusuz, işine hakkını vermiş, Allah Teâlâ'ya görevini teslim etmiş demektir. Artık onun üzerinde sorumluluk veya günah olmadığı gibi Hakk da -o engel söz konusu olunca-kulu yükümlü tutmaz.

Engeller iki kısma ayrılır: Bir kısmı huzur halinin (gafletin zıddı) birlikte olurken bir kısmı huzurun olmayışıyla gerçekleşir. Huzurun olmayışı gaflet demektir. Huzur halinde ortaya çıkan engeller iki kısma ayrılır: Bir kısmı vacibe bakışa döner: Acaba o vacip kendisine vacip midir, değil midir?

Kişi Allah Teâlâ'nın kendisini yükümlü tuttuğu üzere bütün gayretini

o vacibin delilini aramaya verir, fakat onu bulamaz. Böyle biri içtihat ehli müçtehittir ve ona delili ne verirse ona göre hareket etmelidir. Bununla birlikte söz konusu hüküm Allah Teâlâ katında gerçekte vacip olabilir, fakat müçtehit hükmü tespitte hata etmiştir. Yanılan bir müçtehit, Şâri'nin hükmüyle, Allah Teâlâ katında sevap kazanır ve Allah Teâlâ onu kendi içtihadıyla yükümlü tutar: O Allah Teâlâ'nın kendisini yükümlü tutuğu **'delil arama'** işini yerine getirmiş, fakat delili bulamamıştır. Müçtehit delilini bilmediği bir hükümde başkasını taklit edemez. Fakat bir delile ulaşamadığı takdirde, onun içtihadının neticesi, o mesele hakkında vacip hükmü vermiş içtihat ehline sormak ve onların delilini öğrenmektir: **'Bu meselede farz hükmüne ulaşmanızı sağlayan delil nedir?**

Bu soruyu sormakla birlikte verdikleri hükümde onları taklit etmez. Müçtehitlerin söyledikleri delil kendi içtihadında dikkate alıp eleştirdiği delil ise o görüşe uyması veya aynı hükmü vermesi gerekmez, çünkü o delili ardına atmıştı. Onların söylediği delil kendi araştırmasıyla ulaşmamış olduğu delil ise soru sorduğu müçtehidin delilini incelemesi gerekir: Onun delili soru soran müçtehidin ölçülerine uygun mudur, değil midir?

Bu araştırmayla delilin kendisini delil kabul eden müçtehitte olduğu gibi delil olduğu sonucuna ulaştırırsa, ona göre amel etmesi gerekir. Fakat öteki müçtehidin dikkate almadığı bir yönden delili tenkit ederse, onu benimsemesi gerekmeyeceği gibi o delilden hareket ederek öteki müçtehidin verdiği hükümde kendisini taklit etmesi gerekmez. İşte bu (gaflet hali olmadan ortaya çıkan) bir engeldir. Diğer tür, o işin yapmak veya yapmamak hususunda vacip olduğunu bilmesidir. Ardından bu işle kendi arasına -iş ve emir yapılmaması gereken iş ise-zorunluluk veya -yapılması emredilen bir emir ise-güçsüzlük engeli ortaya çıkar ki bu bağlamda başka bir engel yoktur. Farkındayken ortaya çıkan engelin bir türü de budur. ,

Engellerin diğer türü ise gaflettir. <u>O da iki kısma ayrılır:</u> Birincisi bir türden ve bir tür hakkında gaflettir. Bir türden gaflet, o işi bütünüyle terk etmektir. Böyle biri Allah Teâlâ katında o iş nedeniyle cezalandırılmaz. Allah Teâlâ, kullarını -rahmetin gereğiyle-hatadan

dolayı sorumlu tutmaz. Bu, daha önce zikrettiğimiz müçtehidin halidir. Allah Teâlâ unutmadan dolayı da insanları yükümlü tutmaz. Bu ise 'gaflet' demektir. Aynı zamanda yapmadığı veya dile getirmediği sürece iç konuşmalarından dolayı Allah Teâlâ insanları yükümlü tutmaz. Çünkü kelam ve söz bir ameldir, telaffuzu nedeniyle kişi ondan sorumludur. Bir sözü söyleyen, sadece telaffuz fiili olsa bile –söz gelişi gıybet ve laf taşımak gibi–o kişi bu telaffuzun kendisini sevk ettiği duruma göre cezalandırılır. O sözü telaffuz eder, ilave olarak da ameli olur ve onu yapmazsa sadece telaffuz ettiği şeyin sorumluluğu üzerindedir. Böyle biri dili nedeniyle Allah Teâlâ katında sorumludur.

Bir şeye niyetlenmek iç konuşmanın parçası değildir, çünkü niyetlenmenin şeriata göre başka bir hükmü vardır ve o hüküm iç konuşmasının hükmünden farklıdır, çünkü onun bazı özel yerleri vardır. Bu bağlamda Mekke'deki Harem'de **'haksızlık sözü söyleyene şiddetli azap tattırırız'** denilir. Burada insanın niyetlendiği ve söylediği zulmün ondan meydana gelip gelmemesi birdir. Mescid-i Haram'ın dışında niyetlenmek nedeniyle kişi cezalandırılmayacağı gibi niyetlendiğini yapmazsa bir iyilik yazılır. Bu durum, bilhassa Allah Teâlâ nedeniyle günahı terk etmesi durumundadır. Allah Teâlâ'dan dolayı kötülüğü terk etmezse, kendisine sevap veya günah yazılmaz. İşte iç konuşmasıyla bir şeye niyetlenmek anlamındaki irade arasındaki fark budur. Bu ve benzeri durumlar, Allah Teâlâ'nın kullarına dönük rahmetidir.

'Bir şey hakkındaki gaflete' gelirsek, insan onunla yükümlü olsaydı güç bir yükümlülük olurdu. Fakat Allah Teâlâ kullarını bir şeyden gafil olmakla cezalandırmadığı gibi bir şeyde gafil olmakla da cezalandırmaz. Çünkü kul bir şeyde gafil olduğunda, başladığı veya yaptığı amelin parçalarından birisinden gafil olmuştur (mesela sehv secdesi gerektirecek şekilde namazın kısmında yanılmak). Böyle biri bir şeyden gafil kalan kimsedir. Allah Teâlâ bir şeyden gafil olan için bazı amellerde hükümler belirlemiştir. Misal olarak namazında unutanı verebiliriz. Şâri onun için unutmuş olduğu kısmı telafi edip vesvesesiyle unutmasına ve yaptığı işten gafil kalmasına yol açan

şeytanın burnunu sürtmek üzere 'sehiv secdesi' belirlemiştir. Kişi gafil kalıp gaflet ona başka bir gaflet hali getirmişse, Allah Teâlâ bu nedenle onu cezalandırır. Çünkü böyle bir kul Allah Teâlâ'nın yapmasını veya bırakmasını zorunlu kıldığı bir işe engel teşkil edecek şekilde kasıtla davranmıştır.

İnsan kulluğundan gafil kalıp bir kul olduğunu unutur ve kendisi gibi başka bir kuldan üstün olduğunu zannedebilir. Bilhassa öteki kul onun kölesi ise veya gafil insan hükümdar ve vali gibi yönetici olduğunda bu durum daha yaygındır. Böyle biri diğer insanlara karşı kendinde bir meziyet görür ve meziyeti yerleştirilmiş olduğu mertebeye ait saymaz. Başka bir ifadeyle yönetici olan meziyetin (kendinden değil) hükümdarlık mertebesinden veya –ilahi tahsis nedeniyle–kendisinde bulunan nitelikten kaynaklandığım unutur. İkinci kısma misal olarak bilgi ve iyi ahlak gibi huyları verebiliriz. Bu insan kendisiyle mertebeyi ayırt edemediği gibi nitelik ile sahibini de ayırt edememiştir, çünkü bilgisiz, gafil ve erdemsiz biridir. Bu nedenle hemcinslerinin durumu hakkında şöyle konuşur: 'Sen de benim gibisin', 'falan benim gibidir' veya 'bana denktir' veya 'falan kim oluyor, değeri nedir ki, benim gibi kul değil mi?' veya 'falan benim yönettiklerimden biri değil mi?' Böylece kendisini tenzih ettiği kınanmış özelliklerle öteki insanı niteler. Hâlbuki kulluğundan gafil kalmayan insan öyle değildir. O fazileti kendisine değilmertebe ve sıfata tahsis eder, çünkü (bilir ki) ona Hakk ettiği için değil ilahi ihsanla ulaşmıştır. Allah Teâlâ, nimeti inkâr ederse bedbahtlığı veya şükrederse mutluluğuna yol açsın diye kendisine bunu ihsan etmiştir.

Bu nitelik sahibinde bilgisizlik etkili olmasaydı, bütün bunlarla nitelenmezdi. Bilgili olduğu halde gafil ise, öyle biri şaşkındır. Zalimliğin üst derecesi budur. Hatta bu halde o kişi yalan yere yemin eden insan gibidir. Gafil ise boş yere yemin edene benzer. İnsanın kendi hakikatinin farkında olup başkasının mahrum kaldığı şeyi kendisinden çekip alınabileceğini de aklında tutması gerekir. Bunu bilirse Allah Teâlâ'nın onun üzerindeki nimetine şükreder, başkasının da kendisine ihsan edilenlere ulaşması için Allah Teâlâ'ya dua eder, ona karşı şefkat duyar. Nankör olsa bile, o insan –aynı nefisten

olmaları bakımından-yine onun kardeşidir. Mümin ise din ve mutluluk yoluyla özel kardeşidir. Öyleyse her durumda Allah Teâlâın yaratıklarına karşı şefkat göstermek ve merhamet etmek zorunludur.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle der: **'Zalim olsun veya mazlum olsun, kardeşine yardım etmelisin.'** Mazluma yardım herkes tarafından bilinir. Zalime yardım ise gizli-nebevi bir rahmete işaret eder, çünkü bu ifade, zulmün nefislerin bir şiarı olmadığını bildirir. Nefisler asıl itibarıyla temizdir. Onların temizliklerindeki eksiklik yaratılışlarında bulunan kabiliyet nedeniyle geçici ve arızî durumdan kaynaklanır. Nefislerin yaratılıştan gelen özellikleri baskın gelmek ve kendini göstermektir. İblis vesvesesiyle buradan nefislere girmiştir. Hiç kuşkusuz **'Zalimlik nefislerin bir özelliğidir'** diyen insan cahildir. Bu insan şöyle ekler: **'İffetli ve zalim olmayan birini bulursan, bir nedenle zalim değildir.'** Böyle biri insaflı değildir ve doğruyu söylememiştir. Zulüm yerine **'baskın gelmek (kahır) nefislerin özelliğidir'** deseydi, doğru olabilirdi. Bu bağlamda bir insandan başkası hakkında ortaya çıkan zulüm kendisinden meydana gelmez-ona dışarıdan aktarılan (vesveseden) kaynaklanır ki aktaran şeytandır. İnsan zulme karşı kendini savunma özelliğindedir, çünkü zulüm nefislerin bir şiarı değildir. Nefsin özelliği, menfaat elde etmek ve zararı kendinden uzaklaştırmaktır. Nefis zararları kendinden uzaklaştırmada bütün hayvanlarla ortakken menfaatleri kazanmak insan nefsine özgüdür. Bir hayvan bir menfaat elde ederse, bu durum -başka bir nedenle değil-bir zararı uzaklaştırma amacı taşır. Hayvan veya insan hakkında başka bir hayvandan ortaya çıkan her zarar, hayvanın bir zararı kendisinden uzaklaştırma amacıyla yapılmıştır.

> İnsan nefsi böyledir ve bununla birlikte herhangi biri hakkında bir zulüm gerçekleşir ve 'zalim' diye isimlendirilir.
> Zalime yardım etmek, (zulmün sebebi) İblise karşı ona yardımcı olmak demektir.

İblis onun içine zulüm yapmasını sağlayacak şekilde sözle vesvese verendir. O sözü nefisler beğenir, İblis'e boyun eğerler. İşte şeytanın verdiği vesveseyi reddetmesi için insana yardım edilir. Zalime yardım budur. Bu nedenle zalime yardımla ilgili rivayette **'elini tutmak'**

zikredilmiştir ki kastedilen belirttiğimiz durumdur. Ve yine bu nedenle kardeşliğin gerekli kıldığı 'yardım' sözü zikredilmiştir, çünkü yardımın bir şeye karşı olması gerekir ki, ancak söylediğimiz vardır. Çünkü gönlüne vesvese verilen düşman, Rabbi üzerinde yeminle şöyle der: **'Onların hepsini saptıracağım, halis kulların hariç:** Onlar Allah Teâlâ'nın kendilerine aktarılan ve ilka edilen vesveseden uzaklaştırdıklarıdır ve onlarda koruma ve masumiyet nuru bulunur. Bu nedenle Allah Teâlâ, **'Kullarım üzerinde senin otoriten yoktur'** der. Kastedilen kuvvet, kahır ve susturucu delil anlamındaki hüccettir. Allah Teâlâ onların korunma ve kendilerine nasip ettiği takva sayesinde öğretim işlerini üstlenmiştir. Onlar Allah Teâlâ'yı siper edindiklerinde (takvanın birinci yönü), lanetlenmiş İblis onlara girebilecek bir gedik bulamaz, çünkü dinden ve bilgiden çıkartmak üzer bir insana girmek amacıyla her teşebbüsünde Allah Teâlâ'nın vechinin o kişiyi koruduğunu görür. Artık şeytan vesveseyle takva sahibine ulaşma imkânı bulamaz. Bunun üzerine kendisi gibi bir insanın suretine girerek bedenlenir. Takva sahibi onun insan olduğunu zannedince, İblis kulağından ona iğva ulaştırır ve mesela kendisini sınırladığı teville ona tesir eder. Bu bağlamda tevilin en azı, günahı kendisine mubah göstermektir ve dolayısıyla bu teville onu işlemesi kendisine zarar vermeyecektir. Çünkü şeytan, insanın –düşman vesvesesi olmaksızın–kendiliğinden Allah Teâlâ'ya karşı günah işlemeyeceğini bilir. Düşman kötü amelini süsler ve kişi onu güzel bulur. Zikrettiğimiz üzere İblis, üzerinde otorite kuramadığı alime kendisinden gerçekleşmesini istediği bir fiili tevil ettirince, yaptığı tevil nedeniyle kişi içtihat ehli olur; hata ederse, bir sevabı vardır, isabet ederse iki sevabı vardır. Müçtehit her durumda sevap kazanır. Bu durumda İblis maksadına ulaşmamış olur.

Âdem unuttuğu gibi kişi itaati unutursa, masiyet ve itaati belirleyip onların hükmünü açıklamış olan Allah Teâlâ, unutan ve hata edenden hükmü kaldırmıştır. Nitekim müçtehit hakkında da bu hükmü kaldırmıştır. Öyleyse insan her durumda meşru bir işte hareket eder ve Allah Teâlâ'nın vechi zahirde ve batında insanı ihata etmiştir. Şeytan –zahirde ve batında–insana her nereden yönelirse, Allah Teâlâ'nın vechi oradadır ve onu himaye eder, şeytan onun üzerinde

otorite sahibi olamaz. Bu durum Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin şeytanı hakkında söylediği 'Allah Teâlâ ona karşı bana yardım etti, ondan salimim (fe-eslemu)' hadisinde belirtilir. Burada - bir rivayete bağlı olarak-anlamın 'ondan salimim' şeklinde olması gerekir. Şeytanın onun üzerinde otoritesi, yani kesin delili yoktur. Burada delil şendir. Şeytan zahirine veya batınına vesvese aktarır ve ilka ederse, şeriat o düşmanı getirdiği şeyle ilgili olarak cezalandırmanın kalkması zikredilmiştir. Öyleyse şeytanın bu kişi üzerinde bir otoritesi yoktur, çünkü şerî delil kendisine aittir. **'Kesin delil Allah Teâlâ'ya aittir.'** Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Allah Teâlâ bana ona karşı yardım etti demiştir. Bunun anlamı, kesin delille Allah Teâlâ'nın peygambere yardımıdır ve artık ona değer vermez. Bu nedenle Allah Teâlâ kullarına **'Ancak senden yardım dileriz'** demeyi emretmiştir. Yani senin vasıtanla yardım isteriz. Sadece bilgi vardır ve bilgi Allah Teâlâ'nın kuluna verdiği yardımcı haberdir. Adem'in unutmuş olduğu şey, Allah Teâlâ'nın kendisine söylediği **'İblis sana ve eşine düşmandır'** ayetiydi. Adem Allah Teâlâ'nın kendisine bildirdiği şeytanın düşmanlığını unutmuş, tavsiyesini kabul etmiştir. İblis ise Âdem'in Allah Teâlâ yönünden korunduğunu anlamış, ona yasakladığı şeyin meyvesi değil ağaca yaklaşmak olduğunu görmüştür. Bu nedenle yaklaşmak tarzında değil, yemek yeme suretinde kendisine gelmiştir; çünkü Rabbi ağaca yaklaşmayı yasakladığı için Âdem'in ona yaklaşmayacağını biliyordu. Bu nedenle ağacın meyvesini getirmiş, Âdem ile eşi Havva meyveyi yemiş, İblis'in sözünü doğrulamışlardı. Hâlbuki **'Size ebedilik ağacını ve tükenmeyen mülkü göstereyim mi?"** derken yalancıdır. Aynı şekilde meyveden yemek, ona cennette ebedi kalmayı ve tükenmez mülkü kazandıracaktı. Hâlbuki onun ne zaman olacağını söylememiş, bu durumu kendisinden yiyenler için ağacın özelliği saymıştır. Bu meyveden yemek ona Allah Teâlâ'nın kendisini seçmesini kazandırmış, -meleklerine söylediği şekilde-sözünü doğrulamak üzere onu yeryüzünde halife olması için indirmiştir.

Allah Teâlâ ***'Ben yeryüzünde halife yaratacağım.'*** buyurur. Allah Teâlâ Havva'yı da çoğalmak üzere indirmiştir. İblis'i ise saptırmak üzere indirmiştir.

Böylelikle Allah Teâlâ'nın rahmeti bütün insanları kuşattığında Ademoğullarını saptırmasına yol açan her şey döner dolanır kendine ulaşır. Bu nedenle Allah Teâlâ insandan meydana gelen bütün muhalefeti, düşmanın ona verdiği vesveseye bağlamıştır.

Allah Teâlâ şöyle der: **'Şeytan size yoksulluk vaat eder, size taşkınlık vaat eder.'** Yani onu izhar etmenizi emreder. Kastedilen günahın meydana gelmesidir; çünkü İblis bilir ki, Allah Teâlâ içindeki konuşmayla insanı yükümlü tutmayacaktır. Bunun yanı sıra Allah Teâlâ insanın organlarıyla işleyerek ortaya çıkartmadığı sürece kötülüğe niyetlenmesi nedeniyle insanı yükümlü tutmaz. İşte 'ortaya çıkartma' taşkınlıktır. Buna karşılık Allah Teâlâ **'Allah Teâlâ size mağfiret'** eder buyurur. Yani şeytanın emriyle meydana gelen taşkınlığa karşılık mağfiret vaat eder. **'Ve ihsan vaat eder.'** İhsan ise onun sizi kendisiyle korkuttuğu fakirliğe karşılıktır.

İblis'in kulağına çarpan en şiddetli ayet, budur, çünkü bu ayetle iğvanın fayda vermeyeceğini anlar. Bu nedenle de bilhassa insanı şirke düşürmek hususunda hırslı davranır, çünkü Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu bilir: **'Allah Teâlâ kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz.'** Şirke verilen cezanın süresinin bitmeyeceğini zannetmiştir, hâlbuki Allah Teâlâ böyle dememiştir. Ayetten çıkan anlama göre, müşrikin cezalandırılması kaçınılmazdır. **Allah Teâlâ her kimi cehenneme yerleştirirse, o kişi cehennemden çıkmaz ve orada kalanlar ebedi kalır. Fakat Allah Teâlâ ayette bedbahtlara yönelik azabın sona erip ermeyeceğine değinmemiştir.** Korku o yerin kendisini imar edenlerin ikamet yeri olmasıyla ilgilidir. Öyleyse Allah Teâlâ'nın müşrikin şirki nedeniyle cezalandırılması hakkındaki ifadesi açıktır. Bu cezalandırma dünya veya ahirette hakkında ortaya çıkan kimse adına haddin uygulanması mesabesindedir. Başka bir ifadeyle cezalandırma, Hakkın sebepleri bağışlanmadığı takdirde, kuluna şirk koşması nedeniyle uygulanan ilahi hadlerden ibarettir. İblis müşrikin cezalandırılma süresinin şirki nedeniyle sona ereceğini anlamamış, bu nedenle de her şeyi kapsamış ilahi rahmete tamahla mutlaklığı nedeniyle o ihsana tamah etmiştir. **İblis gerçekte kendinin birleyen olduğunu bilir.** Allah Teâlâ, **'İblis kâfirlerden oldu'** demiştir. Çünkü o kullardan onları mutluluğa ulaştıracak yolları gizlemektedir. Hâlbuki

şeriat her insan için o yolları –bu konudaki takdire göre–belirlemiştir.

Allah Teâlâ şöyle der: ***'Direndi ve kibirlendi, kâfirlerden oldu.'*** Hâlbuki müşrik demedi, çünkü İblis âlemlerin rabbi Allah Teâlâ'dan korkar ve O'nun birliğini bilir. İblis birleyenlerin tevhitlerinin -ister imandan ister iman olmaksızın nazari düşünceden meydana gelsin-sonunda nereye varacağını bilir.

Hz. İsa ile İblis arasındaki konuşmada bu husus vardır. Kendisine itaat ettirmekten aciz kalan İblis Hz. İsa'ya şöyle der: **'Ey İsa! Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur' de.'** Böyle dedirterek İblis onu kendine itaat ettirmek istiyordu. Bunun üzerine Hz. İsa şöyle der: **'Ben 'Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur' diyorum da sen söylediğin için değil!'**

İblis cehennemin tevhit ehlinin kendisinde ebedi olarak kalmasına kabul etmeyeceğini biliyordu. Allah Teâlâ –tevhidi hangi tarzda olursa olsun–muvahhitleri, yani birleyenleri cehennemde bırakmaz. Bu nedenle İblis kendisi hakkında da bu kadere bel bağlamış, böylece bir yönden bilirken bir açıdan bilememiştir. Bir şeyi bütün yönlerinden ise her şeyi bilgisiyle ihata eden Allah Teâlâ bilebilir; bilinen sonlu veya sonsuz sabit veya değişken olabilir.

Hakk bana dedi ki sırrımda

Yaratıklar işleri ne kadar az biliyor

Bir kişiden başka kimse hakikati bilmiyor

Haber veren, alim ve bildiren.

Hidayet için hazır ve kabiliyetli

Yaratıkların işi hakkında basiretli

Hakkı zevk yoluyla bilmiş

Sezgi veya şuur değil o bilgi

Unutmaz veya gizlilik ve zuhur yok

Yirmi altıncı Sifir, c.XIII, sh:208–216

NAMAZ YÜRÜMEKTİR

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-athar),

Futuhât–ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM
'Ulaş, Ben de Sana Kavuşmaya Niyetlendim' İfadesinin Muhatapları Olan Kutupların Bilinmesi. Bu, Nurânî Alemden Bir Menzildir.

Işık olmasaydı, gözler ulaşamazdı

Görülen şeylerin varlığına, ve onları göremezdi

Hakk olmasaydı, akıllar ulaşamazdı

İşlerin hakikatlerine, ve onları anlamazdı

Akıllara kendilerine yabancı ve zıt zatlar

Sorulduğunda, onları inkâr ederler

Derler ki: 'Tek bir zattan başkasını bilemedik.'

Yaratılmış zatlara yardım eder ve onları izhar eder

O Zat, bir mana, biz ise onun için harfleriz

Her ne zaman ki bir iş belirler, onu ifade ederler

Ey samimi dost, Allah Teâlâ inayetiyle seni korusun, bilmelisin ki: Allah Teâlâ yüce kitabında şöyle buyurur: **'Allah Teâlâ kendisini seven, O'nun da kendilerini sevdiği bir grup getirecektir.'**" Böylece Allah Teâlâ, kullarını sevmeyi onların kendisini sevmesinin önüne koymuştur. Başka bir ayette ise şöyle buyurur: **'Dua edenin yakarışlarına her zaman karşılık veririm; öyleyse onlar da Bana karşılık versinler**. Burada kendisine dua ettiğimizde duamıza karşılık vermesini, bizi çağırdığında çağrısına karşılık vermemizin önüne koymuş, dua etmeyi (isticabe) kullara izafe etmiştir. Çünkü o, Hakka izafe edilen icabetten (kulun duasına karşılık vermek) daha mübalağalı bir kalıpta gelmiştir. Bunun nedeni, Hakkı kulun duasına karşılık vermekten engelleyecek kimse olmadığı gibi pekiştirmenin de bir anlamının olmayışıdır. İnsanın Allah Teâlâ'nın çağrısına karşılık vermesinin ise, pek çok engeli vardır. Bu engeller arzu gücü, nefs, şeytan ve dünyadır. Bu nedenle insana, (mübalağa anlamı taşıyan) isticabe etmek emredilmiştir. Çünkü bu kelimenin geldiği istif'al babı, icabet

kelimesinin geldiği ifal babından daha mübalağalı anlam taşır. Söz gelimi (istifal babından gelen) istihraç'taki mübalağa nerede, (ifal babından gelen) ihraç kelimesindeki anlam nerede!

Bu nedenle âlem, fiillerinde Allah Teâlâ'dan yardım ister. Allah Teâlâ'nın ise, herhangi bir yaratılmıştan yardım istemesi mümkün değildir. Allah Teâlâ, bize öğretmek niyetiyle şöyle buyurur: **'Ancak senden yardım dileriz.'** Bu meyanda şöyle denilmiştir: **'Kavuş, kuşkusuz ben de, sana niyetlendim.'** Burada Allah Teâlâ'nın iradesi, öne geçmiş ve şöyle buyurmuştur: **'Kavuş.'** Kavuşmaya çalıştığında ise, bu gayretin Hakkın sana kavuşmasının ta kendisidir. Bu nedenle onu bir amel değil, niyet yapmıştır.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem kutsi bir hadiste Rabbinden şöyle aktarmıştır: **'Bana bir karış yaklaşana ben bir kulaç yaklaşırım.'** İşte bu, özel yakınlıktır ve sayesinde Hakka yakınlaşılan amel ve hallere dayanır. Çünkü genel yakınlık, şu ayetlerde dile getirilmiştir: **'Biz ona şah damarından daha yakınız,' 'Biz ona sizden daha yakınız, ama siz göremezsiniz.'** Böylece hadiste yakınlık, kulaç ile pekiştirildi. Çünkü kulaç karışın katıdır. Başka bir ifadeyle, Hakkın kula **'kavuş'** demesi, bir yakınlıktır. Ardından, **'O'na bir karış yaklaşırsın.'** Böylelikle, Allah Teâlâ'ya ancak kendisiyle yaklaşabilirsin. Çünkü Allah Teâlâ, seni çağırmamış, kendisine yaklaşma yolunu açıklamamış ve o yolda senin perçeminden tutmamış olsaydı, Allah Teâlâ'ya yaklaşacağın yolun ne olduğunu bilmen mümkün olmazdı. Bilseydin bile, Hakk olmaksızın, o yolda ilerleyecek güç ve kudretin olmazdı.

Hakka yaklaşmak seyr ü sulûk sayesinde mümkün olunca, O'nun özelliği, yolda kendisini rehber edinelim diye en-Nûr olmuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'O, kara ve denizin karanlıklarında kendileri ile yol bulasınız diye sizin için yıldızları yar atandır** Kara, beden amelleriyle ortaya çıkan sulûk iken deniz, nefsî amellerle manevî ve bâtıni suluktur.

Bu kapı mensuplarının bilgileri, mükteseptir (kazanılmış), verilmiş-hibe bilgiler değildir. **'Onları ayaklarının altından yedirir.'** Başka bir anlatımla, bu ilimler için çalışmaları ve onları elde etme yolundaki gayretleri sayesinde onları yedirir. Hakk, kendileri için bunu

istememiş olsaydı, onları buna erdirmez ve başkalarını anlam itibariyle kovduğunda kendilerini emir kipiyle davet etmezdi. Allah Teâlâ, başkalarını kendisine kavuşmaktan mahrum bırakmıştır. Bu nedenle, onları müjdelemiş ve şöyle demiştir: **'Ulaş, ben de sana kavuşmaya niyetlendim.'** Böylece onlar için inayet öne geçmiş, onlar da sulûk etmiştir.

> Onlar, Allah Teâlâ'nın namaz kılarken **'iki ayakkabı giymeyi'** emrettiği kimselerdir. Çünkü oturan kimse, ayakkabı giymez. Onlar, yürüyene lazımdır. Bu durum, namaz kılanın namazında ve duasında, Rabbine yakardığı ayetlerde menzil menzil yürüdüğünü gösterir. Her ayet, bir menzil ve haldir. Allah Teâlâ onlara şöyle der:
> **'Ey Âdemoğulları! Her mescide gidişte süsünüzü takınız"**
> Bir sahabi şöyle demiş: 'Bu ayet indiğinde, namazı iki ayakkabıyla kılmamız emredildi.' Bu durum, namaz lalanın namazında okuduğu surelerin menzillerinde yürüdüğüne bir uyarıdır. Çünkü sure, dilde menzil demektir.

Şair Nabia şöyle der:

Görmez misin: Allah Teâlâ sana öyle bir sure (menzil) vermiş ki

Başka her mülkün onun karşısında titrediğini görürsün

> *Burada sure, menzil demektir. Hz. Musa aleyhisselâma şöyle denilmiştir:* **'Hemen ayakkabılarını çıkar!'** *Yani, artık menzile ulaştın. Çünkü Hz. Musa, Allah Teâlâ ile Allah Teâlâ'nın kelamı aracılığıyla doğrudan konuşuyordu. Bu nedenle Allah Teâlâ, bize onu bildirirken mastarla pekiştirmiş ve şöyle demiştir:*
> ***'Kellemellâhu Mûsâ teklîmen (Allah Teâlâ Musa ile konuşmuştur.)"***

Menzile ulaşan, ayakkabılarım çıkarır. Böylece ayakkabılarla namaz kılanın mertebesi belli olmuş, namazda münacatın anlamının ne olduğu, onun Hz. Musa aleyhisselâm hakkında gerçekleşen konuşma olmadığı ortaya çıkmıştır. Allah Teâlâ namaz kılan için 'yünâcî (münacat eder)' kelimesini kullanmıştır. Münacat, (ortaklık bildiren mufâale kalıbı olduğu için) iki öznenin eylemidir.

> O halde iki ayakkabının giyilmesi gerekir. Çünkü namaz kılan, iki hakikat arasında gider gelir. İki şey arasında gidip gelmek ise, onların arasında yürümek demektir. Buna 'iki ayakkabının giyilmesi' lafzıyla işaret edilmiş ve Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in Rabbinden aktardığı

> kutsi bir hadiste, **'Namazı kulum ile kendi aramda iki yarıma böldüm, yarısı bana yarısı kuluma aittir, kuluma istediği verilecektir'** ifadesinde işaret edilmiştir. Ardından şöyle demiştir: **"Kul, 'hamd alemlerin rabbi Allah Teâlâ'yadır'** der." Bunun anlamı, **'Hamd, âlemlerin rabbi Allah Teâlâ'yadır'** ifadesiyle kulun Allah Teâlâ'la beraber olması demektir. Bu makamda kul, yaratanına ve münacat ettiğine sözünü duyurur.

Sonra kul, **'söyleme'** menzilinden Hakkın sözüne karşılık verişini duymak için **'duyma'** menzili'ne geçer. İşte bu, sefer ve yolculuktur. Bu nedenle kul, bu iki menzil arasındaki yolu yürümek için ayakkabılarını giymiştir. Duyma menziline ulaştığında ise, Hakkın **'kulum beni övmüştür'** dediğini duyar. Tekrar duyma menzilinden söyleme menziline döner ve şöyle der: **'Rahman ve rahimdir.'** Bunu tamamladığında tekrar duyma menziline döner. Oraya indiğinde ise, Hakkın şöyle dediğini duyar: **'Kulum beni övdü.'** Böylece kul, sözlü olarak münacatlarında (söyleme menzilinden dinleme menziline) gider gelir.

Sonra, kulun başka bir yolculuğu vardır. O da, namazdaki 'kıyam' (ayakta duruş) halinden rükû'ya (eğilme) gitmektir. Böylece, (Hakkın her şeyi ayakta tutması anlamındaki) kayyumluk özelliğinden yücelik özelliğine yolculuk yapar ve şöyle der: **'Yüce Rabbim! Münezzehsin.'** Sonra, başını kaldırır. Bu ise, yüceltme makamından vekillik makamına gidiştir. Şöyle der: **'Allah Teâlâ, kendisini öveni işitti.'** Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur: 'Allah Teâlâ kulunun diliyle şöyle der: **'Allah Teâlâ kendisini öveni duymuştur. Siz de şöyle deyiniz: 'Rabbimiz! Övgü sana aittir.'** Bu nedenle rükûdan kalkmayı, Hakka vekil olmaya ve Hakkın her şeyi ayakta tutma (özelliğine) dönmek saydık.

Kul secde ettiğinde ise, büyüklük ilahi yüceliğe girer ve secde eden şöyle der: '**En yüce rabbim! Münezzehsin.'** Çünkü secde, yücelikle çelişir. Bütün yücelik Allah Teâlâ'ya tahsis edildiğinde ise, kul başını secdeden kaldırır ve oturur. Buna şu ayette işaret vardır: **'Rahman Arş'ın üzerine istiva etti.** Kul şöyle der: **'Rabbim! Beni bağışla ve bana merhamet et, bana doğıuyu göster, beni rızıklandır, bana sağlık ver, beni affet.'**

> Bütün bunlar, namazdaki fiil bakımından olan menzil ve konaklardır. O halde, namaz kılan kişi, bir halden başka bir Hakk sefer ve yolculuk eder. Sürekli sefer eden kimseye, ***'ayakkabılarını giy'*** nasıl denilmesin ki?

Başka bir ifadeyle, yürürken Kitap ve Sünnet'ten –ki onlar her mescidin süsüdüryardım iste. Çünkü namazın halleri, namazda okunan Allah Teâlâ'nın kelamı, okunan ayetlerin kapalılıkları hakkında ortaya çıkan kuşkular, insanın namazda Allah Teâlâ'yı kıblesine koyup O'nu sınırlaması vs., bütün bunlar yoldaki, başka bir ifadeyle yükümlülük yolundaki diken ve engellerdir. Bu nedenle namaz kılan kişiye, zikrettiğimiz şekilde, yürüyen insanın ayağının sıkıntıdan kurtulması için ayakkabılarını giymesi emredilmiştir. İki ayak, kişinin dışı ve içi demektir. Bu nedenle biz, o ikisini Kitap ve Sünnet saydık.

Hz. Musa aleyhisselâmnın ayakkabıları ise, bunlar değildi. Rabbi ona şöyle demişti: **'Hemen ayakkabılarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuva'dasın'** Musa'nın ayakkabılarının ölü eşek derisinden olduğu rivayet edilir. Böylelikle üç şey bir araya gelmiştir. Birincisi deridir ki, işin zahiri (görünen yönü) demektir. Başka bir ifadeyle, herhangi bir halde zâhirle sınırlı kalma. İkincisi ise, ahmaklıktır. Ahmaklık eşeğe nispet edilir. Üçüncüsü ise, eşeğin temiz olmayıp ölü olmasıdır. Ölüm, bilgisizliktir. Ölü olduğunda, söylediğini anlamadığın gibi sana söyleneni de anlamazsın. Hâlbuki münacat eden insanın hem söylediğini ve hem de kendisine söylenileni bilen-anlayan olması gerekir. Böylece insanın kalbi canlı, sözün bağlamlarını bilen, onlarla kendisine yakardığı zatın kastettiği anlamların farkına varan biri olması gerekir.

İnsan namazını bitirdiğinde ise, orada bulunanlara selam verir. Bu selam, kendisine verilen hediyelerle, Rabbinin katından kavmine gelen kişinin verdiği selamı'dır.

(Namazda Ayakkabı Giymenin Sırrı)

Kuşkusuz, işin görünür yönüyle namazda ayakkabı giymenin sırrına dikkatini çektik. Ayakkabı giymenin Allah Teâlâ yolunun yolcusu

ariflere göre anlamı nedir? Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur: **'Namaz nurdur.'** Nur sayesinde yol bulunur. Salat (namaz), musalli kelimesinden türetilmiştir. Musalli, yarışmada birincinin ardından gelen (ikinci) demektir. Bu nedenle bu bölümün başlığı, Vuslat olmuş ve onu nûr âleminden saymıştır.

Bu müşahedenin mensupları, **'ayakkabıları çıkarmak'** nuru ve **'onları giyme'** nuruna sahiptir. Söz konusu kimseler, Muhammedî-Musevî' olan insanlardır. Onlara, lambaya benzetilmiş nur diliyle farklılık ağacından hitap edilir. Söz konusu olan görünen nurdur. Ona **'mübarek bir zeytin ağacından'** yağ içindeki bâtıni bir nur yardım eder. O ağaç, itidal çizgisindedir ve yönlerin kendisine etki etmesinden münezzehtir. Nitekim Hz. Musa aleyhisselâma da ağaçtan hitap gelmişti. O halde bu, nur üzerine nur, başka bir anlatımla, nurdan bir nurdur. Burada, hal karinesinden anlaşıldığı kadarıyla, nûrun alâ nur (nur üstüne nur) ifadesindeki alâ edatı, min (-den) harfinin yerini almıştır. Bazen alâ edatı, üstünlük anlamı taşıyabilir. Çünkü kandilin görünür ışığı, lambaya yardım eden yağın içteki ışığından duyusal düzeyde daha üstündür. Hâlbuki yağın ıslaklığı olmasaydı, lambaya ulaşamaz, lambanın ışığı bu sürekliliği kazanamazdı. Takva da irfan bilgisine yardım etmeseydi, hiç kuşkusuz, Allah Teâlâ hakkındaki bilgi de kesilirdi. Takva ve bilgi ilişkisine **'Allah Teâlâ'dan korkun, O size gerekli olanı öğretir', 'Allah Teâlâ'dan korkarsanız, size bir furkan verir'** gibi ayetlerde işaret edilir. Öyleyse yağın ışığı yağda gizli ve ona yüklenmiştir. Lambanın ışığı sürsün diye, görünmeyen ince bir bağ içinde, ince bir anlam bu ışıktan yayılır.

Bu makamın kutuplarının sırları vardır:

Yardım sırrı, nikâh sırrı, uzuvlar sırrı, gayret sırrı, iktidarsızın -cinsel gücü olmayan kimse demektir-sırrı, zemherir dairesinin sırrı, Hakkın serapta bulunmasının sırrı, ilahi perdeler sırrı, kuş ve hayvanın konuşmasının sırrı, yetişkinlik sırrı, iki sıddîk'ın sırrı bunların bir kısmıdır.

Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.

Onyedinci Kısım, c.II , sh: 98-103

DUA'NIN EMİRLE İLGİLİ İLİŞKİSİ

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (Kuddise sırruhu'l-athar), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Kevni İlimlerin Nereden Geldiğinin Bilinmesi. Bunların İçerdiği Sırlar Nelerdir? Alemde Onları Elde Edenler Kimdir? Kutuplarının Mertebeleri Nelerdir? İki Şeriat Arasındaki Ortaklık Sırları? Nefesler Âlemine Aşık Olmuş Kalpler ve Onlarm Aslı Nedir? Menzillerin Sayısı Kaçtır?

Bize mülk olarak dönen bir mülke şaşırdım

Öyle bir hükümdardan ki, sahip olduğu şeyin mülkü olmuştur

Bu, mülkün mülküdür, şayet şiir söyleyeceksen

Bizim saçılmış inci gibi olan ilmimizden.

Hakkın varlığından mukaddes bir ilim al

Dileyen senden o bilgiyi alsın diye

İlimlerde benim gibi isen, görürsün

Oluş'unda senden bir nüsha bulunanı

Yücelerde sizin emrinize karşı koyan bir şey var mıdır?

Harpte kılıçlarınız paramparça oldu

Ey sevgilim! Onun varlığım bilseydin

Ve senin kim olduğunu? Âlemin efendisi olmuştun

Halkın ilahı sana daha çok gelirdi

Senin ona gittiğinin; onu mülk edebilseydin

Allah Teâlâ sana yardım etsin, bilmelisin kbAllah Teâlâ şöyle buyurur: **'Bana dua edin, duanızı kabul edeyim!'** Bunu öğrendiğinde, Allah Teâlâ'nın her şeyin Rabbi ve hükümdarı olduğunu anlarsın. Allah Teâlâ'nın dışındaki her şey, bu Rabbin kulu ve bu Gerçek Sahib'in (el-Meliku'l-Hakk) mülküdür. Âlemin Allah Teâlâ'nın mülkü olması, herhangi bir engelleme olmaksızın âlemde dilediği gibi tasarruf

etmesi, âlemin ise hükümdarın tesir mahalli olmasıdır. Âlemin içinde bulunduğu hallerin çeşitlenmesi, iradesinin hükmüne göre, Hakkın dilediği tarzda ondaki tasarrufudur.

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

'Rabbiniz rahmet ve merhameti kendisine ilke edinmiştir.' Böylece, zorunlu kılan kendisi olsa bile, bir şeyi nefsine zorunlu kılmada kendisini kuluyla ortak yaptı. Allah Teâlâ'nın sözü doğru, vaadi gerçektir. Hakkın kendisine kulun duasına karşılık vermeyi zorunlu kılması, Allah Teâlâ kendisine zorunlu yapmadığı, insanın herhangi bir zorlama olmadan adağı kendisine farz yapmasına benzer. Allah Teâlâ da, kendisine vacip yaptığı adağı yerine getirmeyi ona farz kılmış, farzı ifa etmesini emretmiştir.

Sonra gördük ki, Allah Teâlâ kendisine farz kıldığı şekilde kul dua ettiğinde ona icabet etmektedir.
Kul da, Allah Teâlâ onu duaya çağırmadığı sürece, Hakkın bu emrine icabet edemez.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **'Onlar da Bana karşılık versinler.'** Böylece kul ve âlem -ki o Allah Teâlâ'nın mülküdür-adına en korunmuş mertebede ilahi bir tasarruf gerçekleşir. Bu tasarruf, âlemin özünden kaynaklanan isteğine göre gerçekleştiği gibi, başka bir tasarruf da şeriat koymanın gereğiyle meydana gelir.

Durum zikrettiğimiz gibidir. Başka bir ifadeyle, dua ettiğinde Hakk kulun duasına karşılık verdiği gibi kendisine emrettiğinde kul da Allah Teâlâ'nın emrini yerine getirir. Allah Teâlâ'nın kuluna emretmesine şu ayette işaret edilmiştir: **'Bana verdiğiniz sözü tutun.'** Böylece hükümde ortak yapmıştır. Kulları için amel belirlese de belirlemese de Hakk, özü gereği karşısında zelil olunmasını gerektirdiği gibi, kul da Allah Teâlâ hüküm yaptığı şeyi hüküm yapmış olsa da olmasa da dış varlığının bekasıyla Hakkın kendisini korumasını Hakk eder. Allah Teâlâ kula ameller farz kıldığı gibi, amelleri yaptığında, sorumlu olduğu şeyi yapması karşılığında kulu ödüllendirmeyi de kendi üzerine farz kılmıştır. Böylece yüce mertebe, kulun dilediğinin karşılığındaki ihsanda etkisinin ortaya çıkması nedeniyle, mülkün mülkü -ki mülk âlemdir-haline gelir.

> Binaenaleyh Allah Teâlâ'ya mülkün mülkü diye tabir edilen bir nitelik verilmiştir. Allah Teâlâ, maliktir (sahip) ve kullarına emrettiği şey nedeniyle meliktir (hükümdar). Aynı zamanda Allah Teâlâ, kulun kendisine emrettiği şey nedeniyle de mülktür. Allah Teâlâ kula ***'beni anmak için namaz kıl'*** dediği gibi kul da ***'Rabbim beni bağışla'*** der. Hakk katından kula dönük olan şey emir diye isimlendirildiği gibi kulun mertebesinden Hakka dönük şey dua diye isimlendirilir. Bu isimlendirme, Allah Teâlâ karşısında edebin gereğidir. Gerçekte ise, her iki yönde de emirdir. Çünkü tanım iki emri birlikte içerir.

Bildiğim kadarıyla, terimleştirmeyi yapan ille kişi Muhammed b. Ali (Hâlâm) et–Tirmizî'dir. Biz bu lafzı ondan başkasından duymadık. Belki daha önce bu deyimi kullanmış İçimseler olabilir, fakat bize ulaşmamıştır. Her durumda terimleştirme doğrudur. **'Akıl bakımından Allah Teâlâ hakkında bir şeyin zorunluluğu'** meselesi, akılcı kelamcılar arasında hakkında görüş ayrılığı bulunan bir meseledir. Bazıları bunu kabul ederken bir kısmı kabul etmez. Şerî zorunluluğa gelince, onu ancak Allah Teâlâ katından gelen şeye inanmayan kimse inkâr edebilir.

Birbirine tamlama olan iki şeyden, her birinde tamlamanın verdiği bir isim ortaya çıkar. Zeyd dediğinde, bir insandan söz etmektesin ve bundan başka bir şey de anlaşılmaz. Ömer dediğinde, o da, bir insandır ve bundan başka bir şey anlaşılmaz. **'Ömer'in oğlu Zeyd' ya da 'Zeyd'in oğlu Ömer'** dediğinde ise, hiç kuşkusuz,. Ömer'in oğlu olduğu için Zeyd adına evlatlık ismi meydana gelmiş, Ömer için de Zeyd'in babası olduğunda babalık adı meydana gelmiştir. Başka bir ifadeyle Zeyd'in evlatlığı, Ömer'e babalığı; Ömer'in babalığı ise, Zeyd'e evlatlığı verdi. Tamlama olan iki şeyden her biri, bir diğerinde tamlamadan önce nitelenmemiş olduğu bir anlam meydana getirir. Başka bir örnek ise, Ömer'in kölesi Zeyd'dir. Bu örnekte kölelik, Zeyd'in köle, Ömer'in sahip olmasını gerektir. Zeyd'in köleliği, Ömer hakkında sahip ismini meydana getirmişken, Ömer'in sahipliği, Zeyd için köleliği meydana getirmiştir. Böylece ona köle, Ömer'e sahip denilir. Tamlamanın öğelerinden her biri için, bu tamlamadan önce bu iki ismin anlamı yoktu.

O halde Hakk Haktır, insan insandır, 'insan ya da insanlar Allah Teâlâ'nın kullarıdır' dediğinde, hiç kuşkusuz, **'Allah Teâlâ insanların sahibidir'**

demişsindir ki, bu kaçınılmazdır. Mülk oluşu yönünden âlemin varlığını bütün olarak zihinden atmış olsaydın, âlem ortadan kalktığı için Hakkın varlığı ortadan kalkmaz, ancak sahiplik anlamının varlığı Haktan zorunlu olarak düşerdi. Âlemin varlığı fiil ve uygunluk (edilginlik) olarak Bilen-Hakkın varlığına bağlı olduğuna göre, Allah Teâlâ için el-Melîk ismi ezelidir. **Âlemin varlığı ise dışta yoktu.** Fakat onun aklîliği, el-Melîk ismiyle irtibatlı ve mevcuttu. O halde âlem, varlık, belirleme, güç ve fiil olarak Allah Teâlâ'nın mülküdür.

Hakikatler nedeniyle gerçekleşen ayrımın dışında, Hakk ve âlem arasında akledilebilen bir ayrılık yoktur. O halde Allah Teâlâ vardı ve ***'O'nunla beraber başka bir şey yoktu.'*** Şimdi de öyledir ve öyle olmaya devam eder. Onunla beraber bir şey yoktur. Allah Teâlâ'nın bizimle beraberliği, şanının gerektirdiği ve şanına yaraşır tarzdadır. Allah Teâlâ bizimle beraber olmayı kendisine nispet etmemiş olsaydı, akıl O'na beraberlik anlamını yüklem yapmayı gerektirmeyecektir Aynı zamanda selim akıl da, bu beraberlikten âlemin parçalarının birbirleriyle olan beraberliğinden anladığını anlamaz. Çünkü Allah Teâlâ ***'O'nun benzeri yoktur', 'Nerede olursanız olun, o sizinle beraberdir'*** buyurmuştur: Allah Teâlâ, Hz. Musa ve Hz. Harun aleyhimesselâma ***da 'Şüphesiz (Ben her şeyi) işiterek ve görerek, sizin yanınızda olacağım'*** diye hitap etmiştir.

O halde şöyle deriz: Hakk, belirttiği tarzda ve kastettiği anlamda, bizimle beraberdir. Şöyle söylemiyoruz: **'Biz Hakk ile beraberiz.'** Çünkü böyle bir ifade, nassta geçmediği gibi, akıl da bunu gerektirmez. O halde bizim Hakk ile beraber olduğumuzu gerektirecek ne aklî bir yorum vardır ne de şeriat bu ifadeyi kullanmıştır,

Müslüman olduğu halde Allah Teâlâ'ya mekân izafesini reddedenlere gelince, böyle bir kişi eksik imanlıdır. Çünkü akıl, mekân anlamını Allah Teâlâ'dan nefy ettiği halde, Kitap'ta olmasa da Sünnet'te mekân lafzı sahih şeriat tarafından Allah Teâlâ hakkında kullanılmıştır. Söz konusu kullanım, başka bağlamlara çekilemez, ona kıyas yapılamaz ve sadece Şâri'nin kullandığı bağlamda kullanılabilir.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, efendisinin dövdüğü bir cariyeye şöyle demiş:

'Allah Teâlâ neredendir?' Kadın göğü işaret etmiş. Bunun üzerine

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, kadının işaretini kabul edip sahibine şöyle demiştir: **'Onu azad et, çünkü mümindir.'** Neredeliği soran kişi, Allah Teâlâ'yı en iyi bilen insan ve Allah Teâlâ'nın peygamberidir. Bazı şekilci âlimler, cariyenin göğü göstermesini ve Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in bu ifadeyi onaylamasını ibadet edilen ilahların yeryüzünde bulunmasıyla (buna mukabil Allah Teâlâ'nın gökte olması şeklinde) tevil etmiştir. Böyle bir tevil, gerçeği bilmeyen kimsenin tevilidir. Arapların Şira adında ve rablerin rabbi olduğuna inandıkları gökteki bir yıldıza taptıklarını biliyoruz. Bu âdeti Ebû Kebşe çıkarmıştı. Ben de onlarm gökteki bu Tanrı'ya yakarışlarına vakıf oldum. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **'Şira (yıldız)nın Rabbi O'dur.'** Gökteki bir yıldıza tapılmasaydı, bu kişinin yaptığı tevil caiz olabilirdi.

Şira'ya tapma âdetini çıkaran Ebû Kebşe, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem'in ana tarafından atasıydı. Bu nedenle, dedesi Şira'ya tapmayı ortaya çıkardığı gibi kendisi de tek ilaha tapmayı ortaya koyduğunda Araplar onu Ebû Kebşe'ye nispet edip şöyle derlerdi: **'Ebû Kebşe'nin oğlu ne yapıyor!'**

Bu makamın kutuplarından biri, bizden öncekilerden Muhammed b. Ali et-Tirmizi, kendi pirlerimizden ise Ebû Medyen idi. O, yüce âlemde 'Ebu'n-Necâ' diye bilindiği gibi Ruhanîler de onu böyle isimlendirirdi. Ebû Medyen şöyle derdi: **'Benim Kuran'da surem, 'Mülkün sahibi olan Allah Teâlâ kutludur, yücedir. (Mülk) suresidir**. Biz de onun için şöyle diyoruz: Ebû Medyen iki imamdan biridir. Çünkü bu, imamın makamıdır.

Hakk, kendisine dua eden ve bir şey isteyen zorda kalmış kuluna yardım ettiği için, bir mutasarrıf haline gelmiştir. **Bu nedenle Ebû Medyen Allah Teâlâ hakkında MÜLKÜN MÜLKÜ derdi.** Bu tamlamanın doğruluğu ise, kendisine bu halle çelişen bir iddia katışmaksızın, her nefeste kulun Allah Teâlâ'nın mülkü olduğunu tam olarak kavramasıyla gerçekleşir. Kul bu halde olduğunda, Allah Teâlâ'nın onun mülkü olduğunu söylemek doğru olabilir. Bir iddia kokusu ona bulaşırsa bu makamda bulunmuş olmaz. Bu iddia, '**Allah Teâlâ'nın kendisini 'ona ait mülk' ya da 'milk' diye isimlendirdiği bu duruma**

sahip kılma halinde bulunmaktan uzaklaşmış olarak, kendisi nedeniyle bir mülke sahiplik' iddiasıdır. Ayrıca Hakkın **'mülkün mülkü'** olduğunu söylemesi bu kişi için geçerli değildir. Gerçekte böyle olsa bile, bu kişi, Allah Teâlâ'nın mülkü olduğunu bilmemesi ve herhangi bir durumdaki gafletinden kaynaklanan iddiası nedeniyle kendisini bu halden çıkarmıştır. Bu makam sahibi, sürekli elinde bulunacak ve gözünün önünde dikilecek büyük bir teraziye muhtaçtır.

Onyedinci Kısım, c.II , sh: 73-78

TEHECCÜD KILMIŞ OLMAK İÇİN

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM
Teheccüd Kılanların İlminin Bilinmesi ve Onunla İlgili Meseleler. Bu ilmin İlimler Mertebesindeki Değeri

Teheccüd (gece namazı) ilmi gayb ilmidir;

Gözün menzilinde ne hissedilir ne görülür.

Tenezzül onu verir ve onun

Kendiliğinde mertebeleri vardır ki, onunla suretleri aşar.

Yaratanı onu miraca davet ederse

Yücenin belirtileri arasında mertebeler görünür

Her menzil sana bir menzil verir

Seher göz kapaklarında hükümran olduğunda

Uyumadığı sürece; işte gecedeki hali böyledir

Ya da gözü ufuklarda fecre ulaşır.

Çiçeğin polenleri sana koku vermez

Seher yumuşak esintiyi meydana getirmedikçe

Hükümdarlar, mertebeleri yüksek olsa bile

Onların halk karşısında sırları ve gizli sohbetleri vardır

Allah Teâlâ sana yardım etsin, bilmelisin ki:

Gece namazı kılanlar, bütün geceyi ibadetle geçiren kimselerinki gibi, teheccüdü veren ve onları teheccüde kaldıran özel ilahi bir isme sahip değildir. Bütün geceyi ibadetle geçirenin ise, kendisini çağıran ve harekete sevk eden ilahi bir ismi vardır. Teheccüd, gecede kalkmak, ardından uyumak, kalkmak, yine uyumak ve sonra kalkmaktan ibarettir. Rabbine münacat ederken gecesini böyle bölmeyen kimse, teheccüd ehli değildir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Gecenin bir kısmında, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl.'** Başka bir ayette, **'Rabbin, gecenin üçte birinden azı veya yarısı veya üçte biri kadar bir bölümünü namazla geçirdiğini biliyor"** buyurmuştur.

Teheccüd namazına kalkan kişinin Hakk cihetinden özel bir bilgisi vardır. Teheccüd hali, ilahi isimlerde dayanacağı bir isim bulamayıp Haktan kendisine daha yakından ilişkili olduğu bir isim görmeyince, Hakk ismine dayanmış, bu isim de onu kabul etmiştir. Binaenaleyh teheccüd kılan insanın getirdiği her ilim, Hakk isminden gelir. Çünkü Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bütün yılı oruçla ve geceyi namazla geçiren kişiye şöyle demiştir: **'Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır, gözünün üzerinde hakkı vardır. Bazen oruç tut, bazen tutma, bazen namaz kıl, bazen kılma.'** Böylece, nefsin gözden dolayı olan hakkıyla Allah Teâlâ yönünden olan hakkını yerine getirmek için, söz konusu kişi için, uyku ve namaza kalkmayı uzlaştırmıştır. Haklar, başka bir isimden değil, ancak Hakk ismi sayesinde ve o isimden ödenir. Binaenaleyh teheccüd kılanlar Hakk ismine dayanır.

Teheccüde kalkan insanın herkesin bilmediği başka bir durumu daha vardır. Şöyle ki:

Teheccüddeki münacatın meyve ve ilimlerini ancak gece namazı kendisi için nafile ibadet olan kimse derebilir ve elde edebilir. Farz namazları eksik olanın, eksik ibadetleri ise nafilelerin farzlarından tamamlanır. Farzlar teheccüd kılan kulun bütün nafilelerini kapsar ve geride nafile kalmazsa, bu durumda kişi, teheccüd kılan olmadığı gibi nafile ibadet sahibi de değildir. Bu nedenle böyle biri adına nafile ibadetlerin hali,

bilgileri ve tecellileri meydana gelmez. Bunu bilmelisin!

Öyleyse teheccüde kalkanın uyuması gözünün hakla, ibadete kalkması ise Rabbinin hakkını vermek içindir. Hakkın ona uykusunda verdiği bilgi ve tecelliler, ibadete kalkmasının ürünü; kalktığında verdiği dinçlik, güç ve bu ikisinin tecelli ve ilimleri ise, uykusunun ürünüdür. Kulun bütün farz amellerindeki durumu böyledir. Teheccüd ehlinin ilimleri tıpkı bir saç örgüsü gibi, birbirine girmiştir. Onlar böyle girişik olduğu için, nefisler tarafından sevilen ilimlerdir. Sözü edilen girişiklik nedeniyle bu ilimler, yukarı ve aşağı âlemin sırlarını izhar ettiği gibi aynı zamanda fiillere ve tenzihe delalet eden isimleri de izhar eder. Bu durum şu ayette belirtilmiştir: **'Ve ayak ayağa dolanır"** Yani, dünya işi ahiret işiyle birleşir. Bu meyanda, sadece dünya ve ahiret vardır ve o teheccüdün ortaya çıkardığı **'övülmüş makam'dır**. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Gecenin bir kısmında, sana mahsus bir nafile olmak üzere teheccüde kalk. Umulur ki, Rabbin seni övülmüş makama ulaştırır"** Ayette geçen **'umulur ki'** ifadesi, Allah Teâlâ yönünden zorunluluk ifade eder. Övülen makam, övgünün sonuçlarının ait olduğu, yani her türlü övgünün kendisine döndüğü makamdır.

Onbeşinci Kısım, c.II , sh: 21-23

NİSBETİN ANA'YA OLMASI DAHA DOĞRUDUR

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-athar), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM
Keşif Sahibinin Ulvî Âlemden Şehadet Âlemine Kaçmasının Nedenini Bilinmesi.

Bedeni hakkın da korkan herkes

Hakkı açık ve alenî görememiştir

Onu gördüğünde kendisini görürsün:

Bedenleri arzulayarak oluşa dönerken.

Cesuru ise, gelmiş ve öne çıkmış görürsün

Korkakların kendisinden kaçtıkları şeye atılırken.

Allah Teâlâ seni kendisinden bir ruh ile desteklesin, bilmelisin ki: Allah Teâlâ, insan nefislerini korkaklık özelliğiyle yaratmıştır. Cesaret ve ataklık, nefisler için arızîdir. İnsanda korku, cırcır böceğinin dışındaki hayvanlardakinden daha güçlüdür. Araplar şöyle der: **'Cırcır böceğinden bile korkak.'** insanda korku duygusunun güçlü olmasının nedeni, Allah Teâlâ'nın kendileri ile insanı diğer canlılardan ayırt ettiği akıl ve düşünce güçleridir. İnsanı cesaretlendiren vehim gücü olduğu gibi, aynı zamanda, bu güç nedeniyle belirli yerlerde korkaklığı ve çekingenliği artar. Çünkü vehim, güçlü bir otoritedir.

Bunun nedeni şudur: İnsanın hakikati, Rahman'ın nefesinden ibaret olan ilahi ruh ile unsurlardan oluşmuş ve doğadan itidale kavuşmuş düzenlenmiş bedeni arasında doğmuştur. Allah Teâlâ, doğayı tümel nefsin altında ezdiği gibi unsurları da feleklerin otoritesi altında ezmiştir. ,

Hayvani cisim de, unsurlardan ibaret olan unsurların otoritesi altında ezilmiştir. Dolayısıyla, ezilmiş bir şeyden ezilmiş olanın altında ezilmiştir. Ezilenlerden biri nefs, diğeri ise, akıldır. Hayvani cisim, bir açıdan ezilmede beşinci derecede bulunur. Dolayısıyla o, zayıfların en zayıfıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Sizi bir zayıflıktan yaratan Allah Teâlâ'dır.'** Zayıflık insanın aslıdır, ardından onun için geçici bir kuvvet yaratmıştır ki bu da **'Zayıflığın ardından kuvvet yarattı'** ayetinde belirtilir. Sonra onu aslındaki zayıflığa döndürmüş ve şöyle demiştir: **'Kuvvetten sonra zayıflık ve yaşlılık yarattı: Bu son zayıflık, ahiret yaratılışının kendisinde yerleşmesi için insanı hazırladığı gibi dünya yaratılışı da ille zayıflığa dayanır: 'Birinci yaratılışı öğrendiniz:**

İnsanın böyle zayıf yaratılmış olması, horluk, yoksunluk, yardım istemi ve Yaratanına muhtaçlık zatının ayrılmaz özelliği olsun diyedir. Yine de insan, aslından ayrılır ve kendisine ilişen güç nedeniyle şaşırıp benlik davası güder, nefsine büyük sıkıntılar karşısında umut verir. Bir bela geldiğinde ise, üzüntünün varlığı nedeniyle korkar, o sıkıntıyı gidermeye çalışır, onu bulup yok edene kadar dinlenmez. Bu sıkıntının kendisine ulaşıp onu yatağından uzaklaştıracağını

ummazdı. O iddia ve büyük sıkıntılara karşı atılganlık nerede kaldı! Bir tek sıkıntı bile, onun iddiasını geçersiz kılmıştır ki insanın aslı da budur. Böylece insan, büyük sıkıntılara karşı gelmesinin kendisinden değil başkasından kaynaklandığını öğrenir. Bu cesaret, Allah Teâlâ'nın o konuda kendisine verdiği destektir. Nitekim Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurur: **'Onu destekledik:** Yani güçlendirdik. Bu nedenle Allah Teâlâ, namazın her rekâtında **'Ancak senden yardım isteriz'** demeyi farz kıldı. Allah Teâlâ'dan başka güç ve kudret sahibi yoktur.

İnsan, Allah Teâlâ'nın varlığı olmasaydı kendisinin de var olmayacağını ve kendi aslının **'zikredilen bir şey'** olmadığını öğrenir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **'Daha önce bir şey değilken Allah Teâlâ seni yarattı:** Dolayısıyla varolmanın bir hazzı ve tadı vardır ki varlık iyiliktir. Dıştaki yokluğu vehm etmenin ise, nefse ağır gelen güçlü bir acısı vardır, onun değerini ancak âlimler bilebilir. Fakat her nefis -Ki onun gerçekte hali yokluktur-, yokluğun kendi hakikatine ilişmesinden korkar. **Nefis, yokluğun kendisine iliştiğini ya da yaklaştığını gördüğü her işten kaçar, çekinir ve kendi hakikati veya ona ait şeyler hakkında korkar.** Bu durum, Rahman'ın nefesinden ibaret olan ilahi ruh'tan kaynaklanır. Bu nedenle Allah Teâlâ onu nefesle ilişkisi nedeniyle üfleme diye ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: **'Ona ruhumdan üfledim'** Aynı şekilde, **İsa'yı da kuş suretindeki** toprak suretine üfletmiştir.

Ruhlar nefeslerden meydana gelir. Şu var ki, ruhların uğradığı mahallin kendilerinde bir etkisi vardır. Baksanıza: Rüzgâr, kötü kokulu bir şeye uğradığında, koklayana kötü bir koku getirir, güzel kokulu bir şeye temas ettiğinde, güzel bir koku getirir. Bu nedenle insanların ruhları birbirinden farklılaşmıştır. Temiz bedene ait bir ruh kesinlikle ortak koşmamış, çirkin ahlâklar için mahal olmamıştır. Örnek olarak peygamberlerin, velilerin ve meleklerin ruhlarını verebiliriz. Habis bir be-dene ait habis bir ruh ise, sürekli şirk koşar, kötü ahlâkın mahalli olarak kalır. Bu durum, ruhun temizlik ve güzel huyların varlığının olduğu gibi ruhun habisliğinin de sebebi olan bedenin yaratılışının aslında bazı doğaların, başka bir ifadeyle karışımların diğerlerine baskın gelmesinden kaynaklanır.

> O halde, ruhların sağlık ve afiyetleri, unsurdan oluşmuş bedenlerinin

yapısından kazandıkları güzel huylardır ki bu ruhlar, tertemiz ve parlak olarak gelir.

Ruhların hastalığı ise, unsurdan oluşmuş bedenlerinin yapılarından kazandıkları kötü ve çirkin huylarıdır. Böylece büsbütün kötü ve çirkin olarak meydana gelirler.

Baksanıza: Güneş ışığı yeşil bir camın cismine temas ettiğinde, ışınların yansıdığı duvarda ya da cisimde yeşil görünür. Cam kırmızı ise, ışınlar göze kırmızı görünür ve gören kişi için vurduğu yerin rengiyle boyanır. Bunun nedeni, latifliği nedeniyle ışığın şeyleri hızla kabul etmesidir

Hava, en güçlü şeylerden biridir ve ruh da bir nefes olup havaya benzediği için güç ona ait olmuştur. Böylece ruhların yaratılış aslı, bu kuvvetten olmuş, doğal–bedensel mizaçtan ise zayıflık kazanmışlardır. Çünkü doğal mizacın etkisi ortaya çıktıktan sonra ruhların dış varlıkları ortaya çıkabilmiştir. Böylece ruhlar, zayıf olarak meydana gelmiştir. Çünkü ruhlar, dış varlıklarının ortaya çıkmasında daha çok cisme yakındır. Onlar güç kabul ettiklerinde ise, bu durum, Rahman'ın nefesinden ibaret olan asıllarından kaynaklanır. Bu nefes, Allah Teâlâ'ya izafe edilen ve Allah Teâlâ'nın üflediği ruh diye ifade edilir. O halde ruh, zayıflığı olduğu gibi gücü de kabul eder ve her ikisi de aslının hükmüne bağlıdır.

Ruhlar bedene daha yakındır, çünkü ruhlar bedenle yeni bir ilişki içindedir. Bu nedenle de zayıflığı gücüne başlan gelmiştir. Ruh maddeden soyutlanırsa, ilahi üflemeden kendisi adına gerçekleşmiş aslî gücü ortaya çıkar ve artık hiçbir şey kendisinden daha güçlü olamaz. Bu nedenle Allah Teâlâ, doğal sureti sürekli onun ayrılmaz özelliği yapmıştır. Suret, dünyada, ahirette, uykuda, berzahta ve ölümden sonra ruhtan ayrılmaz. Bu nedenle de ruh, hiçbir zaman maddeden ayrık olarak kendisini göremez. **Ruhlar, ahirette de sürekli bedenlerindedir.** Allah Teâlâ, onları kıyamet günü kendileri için yarattığı berzah suretlerinden bedenlerde diriltir, bu suretler ile cennet veya cehenneme girerler. Bunun nedeni, doğal zayıflığın onların ayrılmaz özelliği olmasını sağlamaktır. Binaenaleyh onlar, her

zaman yoksundur.

Bu hallerinden habersiz iken ruhları görmez misin?

Nasıl da ilahi mertebeye hücum eder ve saldırırlar ve Firavun gibi rablik iddia ederler?

Bu halin kendilerine baskın geldiği bir anda, ariflerden birinin söylediği gibi, **'Ben Allah'ım'** veya **'Kendimi tenzih ederim'** derler. Arifin bunu söylemesinin nedeni, halin kendisine baskın gelmesidir. Bu nedenle böyle bir lafız, bir peygamberden veya nebiden veya bilgisinde, bilincinde, makamının kapısına ve edebine bağlanmada, içinde bulunduğu ve kendisiyle zuhur ettiği maddeyi dikkate almada yetkinleşmiş bir veliden meydana gelmez.

Binaenaleyh insan, bilgi, hal ve keşif olarak aslını müşahede edişi karşısında, zayıflığı ve acizliği nedeniyle ümitsiz ve perişandır. İnsanın kendi aslını ve başka bir yönden ise halifelik makamını bilmesi kendisine ait bir hal olsaydı, hiç kuşkusuz ilâhlık taslardı. Çünkü üfleyenden dışa çıkan şeyin hükmünün bu kadarı, kendisine aittir. İlâhlık iddia etseydi, imkansız bir şeyi iddia etmiş olmazdı. İşte, insanda bulunan ve ilahi üflemenin izhar ettiği ilahi kudretten bu kadarı nedeniyle insan teklife mazhar olur. Çünkü o, yükümlünün aynısıdır ve fiiller kendisine izafe edilir ve ona şöyle denilir: **'Ancak senden yardım isteriz?** de. Senden başkasına ait güç ve kudret yoktur. Çünkü o, kendisine döneceğin asimdir.

Mutezile, fiilleri kullara izafe ederken dini kanıta göre bir bakımdan haklı olduğu gibi karşıt mezhep de bütün fiilleri Allah Teâlâ'ya izafe etmede aklî ve dini delil nedeniyle bir açıdan haklıdır. Eş'arîler, kulların fiillerinde **'onlar için kazandıkları vardır'** ayetine dayanarak, kesb fikrini benimsemiştir. Allah Teâlâ, suret yapanlar hakkında peygamberinin diliyle şöyle der: 'Benim yarattığım gibi yaratan nereye gitti.' Böylece Allah Teâlâ, yaratmayı kullara izafe etmiştir.

> Allah Teâlâ Hz. İsa hakkında ***'Kuştan bir suret yarattığında'*** diyerek yaratmayı kendisine nispet etmiştir. Söz konusu olan, İsa'nın topraktan kuş sureti oluşturmasıdır. Sonra, o surete üflemesini emretmiştir.
> Bu üfleme sayesinde Hz. İsa'nın topraktan biçimlendirdiği kuş, canlı bir

kuş olarak bilfiil var olmuştur. Ayette geçen ***'Allah Teâlâ'nın izni ile'*** ifadesi ise, Allah Teâlâ'nın ona emretmiş olduğu kuş sureti yaratmak, üflemek, körün ve şaşının gözünü açmak ve ölüyü diriltmek gibi işlerdir. Böylece Allah Teâlâ, Hz. İsa'nın böyle bir işe kendiliğinden değil, bu fiili ve ölüleri diriltmesi, iddia ettiği şeyde mucizesi olsun diye, Allah Teâlâ'nın emriyle yöneldiğini bildirmiştir.

İnsan, hakikati bakımından Rahman'ın Nefesinden olmasaydı, onun üflemesinden kanatlarıyla uçan bir kuşun meydana gelmesi gerçekleşmez ve geçerli olmazdı.

İnsanın hakikati böyle olunca Allah Teâlâ, büyüklenenlerin özelliği, onların sonu ve yüzlerinin karalığı hakkında zikrettiği şeyler ile insanı korkutmuştur. Bütün bunlar, dış varlığının ortaya çıkışında kendisine en yakın mizacının zayıflığıyla kalsın diye, ruhlara bir ilaçtır. O halde insan, hiç kuşkusuz annesinin oğludur. Ruh ise, bedeninin doğasının oğludur.

Beden doğası, ruhu emziren ve ruhun karnında yetişip kanıyla beslendiği annesidir. Dolayısıyla ruhun hükmü bedeninin hükmüdür ve ruh, bedeninin bekasında beslenmekten müstağni kalamaz.

Yirmibeşinci kısım, c.II , sh: 335-340

BESİNLERİ BELİRLEME MERTEBESİNDEKİ HAKİKAT

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-athar), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

el-Mukit İlahi İsmi

Bütün besinleri takdir etmiş olan

Kulu için şeriat gönderen el-Mukit

O bütün vakitleri takdir edendir

Onları yaratmış, meydana getirmiş, rızık kılmış

Abdulmukit, Abdurrezzak'ın ikiz kardeşidir; çünkü rızık, rızıklananın besinidir ve artmayan ve eksilmeyen özel bir miktara sahiptir. Başka bir ifadeyle cennetlerde türlü şehvetlerde, dünyada da acı ve şehveti

uzaklaştırmada belirli bir ölçüsü vardır. Dünya karışık işlerin ve şeylerin yaratıldığı bir karışım yeridir. Bu mertebeden varlıkta suretinin kendisiyle bilfiil var olduğu her şeyin besini ortaya çıkar. Besinlerin vakitlerinin ve ölçülerinin belirlendiği mertebe bu mertebedir Allah Teâlâ yeryüzünün yaratılışı hakkında **'Orada besinler takdir etti'** der. Yani besinlerin vakitlerini ve ölçülerini verdi. Söz konusu besinler, gökteki vahyin ta kendisidir. Başka bir ifadeyle yeryüzündeki besin, gökteki emrin benzeriyken yeryüzünde besinin takdiri gökteki vahyin benzeri, hatta aynıdır. Allah Teâlâ göğe emrini vahyetmiştir; vahiy oradaki besinleri belirlemek demektir. Yeryüzünde de besinleri belirlemiş ve takdir etmiştir.

Göğün burçlarının kuvveti var

Allah Teâlâ ölülere onlarla hayat verir .

Yerdeki hikmeti yürümesi

Bu yürümeyle farklı türleri birleştirir

İlah onu bizim için var etti

Seyir ile vakitlerini belirledi

Vakti onun için gıda oldu

Yeryüzünde besinleri takdir etti

Takdir etmek işini kendisine vahyetmektir. Mahallin ve suretlerin değişmesiyle isimler de değişmiştir. Gök ve yer derken ulvi ve süfli âlem kastedilir. Varlıkta ulvi ve süfli kısımlar vardır. Bu itibarla Allah Teâlâ'nın isimlerinden birisi el-Alî ile Refiu'd-derecat'tır (dereceleri yükselten) . isimlerin emri ve besinleri, mümkünlerde eserlerinin ortaya çıkmasıdır. Bu bakımdan ilahi isimlerin varlıkları, eserleri vasıtasıyla öğrenilirken eserleri var olduğu sürece onlar da var olur. İsmin besini kendi eseri demek iken onun belirlenmesi herhangi bir mümkünde hükmünün süresini belirlemektir.

Bu mertebeden **'Her şeyin hâzineleri bizim katımızdadır, onu belli bir ölçüyle indiririz'** ayeti nazil olmuştur. Hazineler Allah Teâlâ'nın katında ulvi ve süfli olarak bulunur. Ert ulvi olanı Kürsü'dür ve kürsü

Allah Teâlâ'nın bilgisi, O'nun bilgisi ise zatı demektir. Hâzinelerin en düşüğü, insan düşüncesinin saklamış olduğu fikirlerdir. İki hazine arasında duyulur ve akledilir hazineler bulunur. Onların hepsi Allah Teâlâ'nın katandadır, çünkü O varlığın kendisidir. Bu mertebe hakikatleri, nispetleri, hâdisliği ve kadimliği birleştiren mertebedir. Bunun yanı sıra yaratılan-yaratan, takdir edilen-kadir (güç yetiren), mülk-sahip bu mertebede birleşir. Her biri öteki için emir ve besindir. Bu bağlamda Hakkın gökteki emri yüksekliği iken yeryüzündeki emri yakınlığı ve tenezzülüdür. Ben yeryüzündenim, demek ki bu hitapla muhatap olanız, bizden başkası o hitabın muhatabı değildir. Bu nedenle Kur'an nazil olmuştur. Yükselme yukarıya doğru olduğu gibi inzal ve inme de yukarıdan aşağı doğrudur.

Aşağıdan yukarıya doğru miraçlar

Yukarıdan aşağıya doğru nüzul var

Hepsi bize gelen vahiyde bildirilmiş

Her ne dersen dediğine bak

Oluşta illet ve malul (sebep ve sebepli) bulunduğuna göre, ulvi ve süfli besinlerin hastalıkları izale etmek üzere kullanılan ilaçlar olduğunu anladık. Bu itibarla muhtaç olmaktan başka bir hastalık yoktur. **Bu nedenle göklerde ve yeryüzünde bulunan herkes Rahman'a kul olarak gelirken gök ve yer O'na itaat edici olarak gelirler. Her kul efendiye muhtaçtır.** Kavmin hizmetçisi maslahatlarını yerine getirdiği için kavmin efendisiyken kul/köle bu adı koruyabilmek için efendisine hizmet edendir. **Efendi de efendilik adını muhafaza edebilmek için kölelerinin maslahatlarını yerine getirir.** Sahip adı kalkmış olsaydı, kendisi var olsa bile, sahiplik niteliği, dolayısıyla hükmü ortadan kalkar, varlığı geride kalsa bile hükmünden soyutlanmış olarak kalırdı. Eşyadaki fayda hükümlerine bağlıdır, varlıklarına değil! Onların hükümleri varlıklarına bağlıdır. Binaenaleyh eşyanın varlıkları hükümlerine muhtaç olduğu kadar hükümleri de onların ve kendilerinde hüküm verdikleri şeylerin varlıklarına bağlıdır. Demek ki sadece hüküm ve varlık vardır! Muhtaç olan ve muhtaç olunan vardır. '**Bütün iş Allah Teâlâ'ya aittir.**' O her nefsin kazanmış olduğunu bilir.

Burada kapsamlılık bildiren bir edat olan 'bütün' kelimesi zikredilmiş, her nefs kastedilmiş, herhangi bir şey terk edilmemiştir. Dünyada bu bilginin kendisinden gizlenmiş olduğu kâfir, ahirette işin ve sonucun kime ait olduğunu görecektir. Orada perde gözlerden kalkar ve cahil gerçeği öğrenirken dünya hayatında gerçeği öğrenmiş kişi ondan üstün olur. Onlar müjdelenenlerdir. Herhangi bir şeyi hakkıyla öğrenen kimse için bilgi onun öğrenişine göre ortaya çıkar.

Besini takdir eden takdir etmiş

Besin yaratıkların haline mahsus değil

Onun hükmü yaygın, hepimizi kuşatır

Kendini de kuşatmış; bak, ne göreceksin

Her besin O'nun varlığında Bıkmadan devam eder

Binaenaleyh besine gıda olan besin, onun kullanılmasıdır. Demek Ki onu kullanan, onun gıdasıdır. Çünkü besin kendisiyle beslenildiğinde besin olma vasfı kazanır.

Senin besininin kim olduğunu, kendinin de kimin besini olduğunu bilmelisin.

Bu konuyu bilen âlimlerden birisi olan Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'ye gıdanın ne olduğu sorulmuş, o da 'Allah Teâlâ'dır' ***demiş.*** 'Biz gıdanın ne olduğunu sorduk' ***dediklerinde, üzerindeki halin etkisiyle yine*** 'Allah Teâlâ' ***diye cevap vermiş; çünkü haller sufilerin dilleridir ve zevkleridir.***

Sehl soru sorana halinin gerektirdiği bilgiyi verince adam şöyle demiş: 'Sehl! Sana bedenlerin ve cisimlerin besinlerinden soruyorum.' ***Bu kez Sehl onun maksadını anlamadığını fark etmiş, cevapta birinciden farklı bir tarza dönerek soranın anlayışına göre cevap vermiş, adamın onun halini bilmediği gibi kendisinin de onun halini anlamadığını fark etmiş ve şöyle demiş:*** 'Niçin bedenle ilgileniyorsun ki? Yurdu sahibine bırak, dilerse mamur kılar, dilerse tahrip eder!' ***Sehl ilk cevabından vazgeçmemiş, sadece onu başka***

bir şekilde ifade etmiştir. Bir yerin mamur olması oranın sakinleriyle gerçekleşir.

Demek ki gıda ve besin Allah Teâlâ'dır.

Sehl ilk cevabında bunu belirtmiş, adam ise nastan zahirî anlama geçmesi nedeniyle ikinci cevapla tatmin olmuştu. Ariflerin cevaplarının çoğu böyledir: Halde iken naslara göre cevap verirlerken makamda iken zahire göre cevap verirler. Demek ki onlar vakitlerine göre hareket ederler.

Bu mertebenin değerini göstermek için bu kadar açıklama yeterlidir.

'Allah Teâlâ hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.'

Otuzikinci Sifir, c.XVI , sh: 353-357

ANNE VE BABAYA ŞÜKRETMEK

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-athar), Futuhât-ı Mekkiyye'sinde beyan buyurdu ki:

Göksel feleğin hareketinden meydana gelen gezegenlerin ışıklarının unsurlara bitişmesine gelince -ki unsurlar türeyen bütün şeylerin anasıdır-, Hakk onu cennet ehlinin cennette aynı anda bütün eş ve cariyeleriyle duyusal bir tarzda cinsel ilişkiye girebilmelerinin örneği yapmıştır. Nitekim bu birleşmeler de duyusaldır. Bu bağlamda bir geciktirme ve öne alma olmaksızın, erkek arzuladığı zaman bir anda bütün eşleriyle bedensel ve duyusal bir tarzda cinsel ilişki kurabilir. Bu ilişki, (cinsel uzvun) girmesi ve bundan kaynaklanan özel hazzın bulunmasıyla gerçekleşir. İşte bu daimi nimet ve İlâhî iktidar(ın kanıtı)dır.

Akıl, düşünme (fikir) yeteneği yönünden bu hakikati algılayamaz, lâkin Hakkın dilediği kullarının kalbindeki başka bir güç vasıtasıyla algılayabilir. Nitekim cennette suretler çarşısı vardır: Kul bir sureti arzuladığında, ona girer. Nitekim dünyada da ruh, bize göre şekilden şekle girer. Cisim olsa bile, Allah Teâlâ burada ona bu gücü vermiştir: 'Allah Teâlâ her şeye kadirdir.'

Cennet çarşısı hadisini Ebû İsa Tirmizî el-Musannef in de zikretmiştir, oraya bakılabilir.

Bu nuranî ışıklar dört unsura bitiştiğinde, bu cinsel birleşmeden Allah Teâlâ'nın belirlediği türeyenler meydana gelir. **Böylelikle türeyen şeyler, babalar ile -ki onlar felekler ve yüce nurlardır-analar arasında meydana gelir. Analar ise doğanın süflî unsurlarıdır. Bunlardan unsurlara ulaşan ışıklar cinsel birleşme, feleklerin hareketleri ve nurların dönmesi ise bir-leştirici hareket haline gelmiştir.** Unsurların hareketleri ise doğumla ortaya çıkan çocuğu meydana getirmek için kadının doğum vaktine benzer.; Çocuk, bu unsurlarda gözle görülen maden, bitki, hayvan, cin ve insan gibi türeyenlerin suretleridir. ,

Dilediğine güç yetiren Allah Teâlâ münezzehtir. Ondan başka ilâh yoktur. Her şeyin Rabbi ve hükümdarıdır.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Bana ve ana babana şükret."**

Dostum! En yakın baba ve en yakın anne ve bunların arasındaki anne-babalara varıncaya kadar, anne ve babalarının kim olduğu sana bildirildi: En yakın baban, somut varlığının ortaya çıkmasını sağlayan kimse olduğu gibi sana en yakın anne de böyledir. Ebeveyninin mutlu olacağı ve sevineceği teşekkür ve övgün, onları sahiplerine ve Yaratıcılarına nispet edip fiili kendilerinden düşürmen ve onu (seni meydana getirme fiilini) her şeyin yaranası olan sahibine ait görmendir. **Böyle yaptığında, bü fiilinle ebeveynini mutlu etmiş olursun. Bu mutluluğu onlara sağlamak anne babalara teşekkürün ta kendisidir. Bunu yapmaz ve Allah Teâlâ'yı unutursan, kendilerine şükretmemiş ve onlara şükretmekle ilgili Allah Teâlâ'nın emrini tutmamışsın demektir.**

Çünkü Allah Teâlâ **"bana şükret"** demiş ve O'nun ilk ve öncelikli sebep olduğunu öğrenmen için kendisini önce zikretmiştir. Ardından kendisine atıf yaparak **Ve anne babana'** demiştir. Anne baba, vesileleriyle Hakkın seni yarattığı sebeplerdir. Böylece sebepleri Allah Teâlâ'ya nispet edersin ve sebeplerin senin üzerindeki iyiliği tesir değil, özellikle varlık önceliği olur. Çünkü gerçekte (kendilerinden) ortaya çıkan eserlerin varlığının sebepleri olsalar bile, onların etkileri yoktur. Bu kadarı ile anne ve babanın iyiliği gerçekleşmiş, buna karşın senden onlara şükretmen istenmiş, Hakk onları kendin ve sahip

olduğun şeyler için tesirde değil, senden önce gelmede kendi yerine koymuştur. Fakat şu şartla ki, **'Rabbinin ibadetine hiç kimseyi ortak koşma.'**

Allah Teâlâ'ya hamd edip **'Rabbimiz ve yüce babalarımızın ve süflî analarımızın Rabbi dediğimde',** benim bunu söylemem ile bütün Ademoğullarının bunu söylemesi arasında hiçbir fark yoktur. Dolayısıyla ana ve babalarını ortaya koymak için Adem ve Havva'dan kendi zamanına kadar bizzat belirli bir şahsa hitap etmiyoruz. Bizim amacımız, insanın yapısıdır. Böylece, bu övgü ile unsurlar âleminden, doğa ve insan âleminden meydana gelmiş her şeyin mütercimi oldum. Ardından etken ve edilgin arasında meydana gelmiş her şeye vekil olma derecesine yükselirim ve bütün dillerle Allah Teâlâ'yı överim, bütün yüzlerle ona yönelirim. Böylece ödülümüz, Allah Teâlâ katından bu tümel makamdandır.

Bir şeyhim **'Bize ve Allah Teâlâ'nın iyi kullarına selâm olsun'** veya **'Size selâm olsun'** dediğimde şöyle demişti: **'Bir yoldaşına selâm verdiğinde, Allah Teâlâ'nın yeryüzünde ve gökteki ölü ve diri bütün iyi kullarını aklına getir. Çünkü selâmın bu makamdan sana iade edilir. Selâmının ulaştığı Hakka yakın her melek veya temiz ruh, mutlaka selâmını alır. Selâm bir duadır. Böylece duan kabul edilir ve kurtuluşa erersin. Allah Teâlâ'nın heybetinde kendisini kaybetmiş, O'nunla ilgilenip kendinden geçmiş kullarından birisine selâmın ulaşmadığında -Hâlbuki bu genel ifadenle onlara da selâm verdin, -onlar adına selâmını Allah Teâlâ alır. Hakkın selâmını alması, sana şeref olarak yeter. Keşke kimse verdiğin selâmı duymasaydı da, Hakk onların yerine selâmını alsaydı. Böyle bir şey senin adına daha büyük şeref olurdu!'**

Allah Teâlâ Yahya'yı şereflendirmek için şöyle demiştir: **'Doğduğu, öldüğü ve diri olarak diriltileceği gün ona selâm olsun.'** Bu bir ihsan ve bildirim selâmıdır. Peki, Hakkın emrini yerine getiren kimsenin adına aldığı zorunlu selâm hakkında ne söylenebilir? Farzların ödülü, hakkında **'doğduğu gün ona selâm olsun'** denilen kimse için faziletlerin ödülünden daha büyüktür. Böylece Allah Teâlâ onun için iki iyiliği birleştirmiştir.

Allah Teâlâ'nın bize salâtı (rahmet, Allah Teâlâ size salât eder) kendiliğinden gerçekleşmiştir. Selâmının ise salâtı gibi, kendiliğinden gerçekleşip gerçekleşmediği hakkında bir rivayet bana ulaşmadı. Bu

konuda kendisine bir şey aktarılıp onu öğrenen kimsenin, bildiği o rivayeti Allah Teâlâ'nın bize salât etmesinin yanma katması boynunun borcudur. Böyle yaparsa bu bilgi, müminler için bir müjde, benim bu kitabım için de bir şeref olur. Allah Teâlâ yardımcı ve başarıya ulaştırandır. Ondan başka Rab yoktur.

Onikinci kısım, c. I, sh: 410-411

**

Kaynaklar:

Muhyiddin İbn Arabî, Futûhât-ı Mekkiyye

Futûhât-ı Mekkiyye Tercümesi, hzl: Ekrem Demirli, 2011,İstanbul